

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

HANRİ BENAZUS

ULUSAL KURTULUŞ
MÜCADELESİNDE

DİN ADAMLARIMIZ

ULUSAL KURTULUŞ MÜCADELESİNDE
DİN ADAMLARIMIZ

HANRİ
BENAZUS

Bizim Kitaplar: 123
Araştırma - İnceleme

© Bu kitabın tüm hakları
Bizim Kitaplar San. ve Tic. Ltd. şti'ne aittir.

ISBN 978-605-5476-72-4
Yayınevi Sertifika No: 14933

Genel Yayın Yönetmeni
D. Ali Gültekin

Editör
Nermin Taylan

Sayfa Düzeni
Özlem Özkan

Kapak Tasarımı
Hüseyin Özkan

Baskı Cilt
Sonsuz Matbaa Kağ. Müc. Hizm. San. ve Tic. Ltd. şti.
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit.
C Blok No: 291 Topkapı / İstanbul
Tel: 0212 674 85 28 - 501 04 95 Fax: 0212 674 85 29
sonsuzmatbaa@gmail.com
Sertifika No: 28487

BİZİMKİTAPLAR

Ankara Cad. Konak Han No:43/5
Eminönü-Fatih / İstanbul
Tel: +90 212 528 35 51 Fax: +90 212 528 35 52
www.bizimkitaplar.com.tr
bizimkitaplar@bizimkitaplar.com.tr

ULUSAL KURTULUŞ MÜCADELESİNDE
DİN
ADAMLARIMIZ

Hanri Benazus

Bizim Kitaplar
İstanbul - 2014

İÇİNDEKİLER

“Kısa Başlıklar...”	11
“Önsöz”	15
Tarihi Anlamak	21
Ölüm Kalım Mücadelesinde Din Adamlarımız	26
Tarikat Şeyhleri ve Mensuplarının Ulusal Kurtuluş	
Mücadelesindeki Roller	35
Şeyh Ahmet Sünusi ve Ulusal Kurtuluş Savaşına Katkıları	44
Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde Görev Üstlenen Din Adamlarımız	53
Şehzade Abdurrahim Efendi'nin “Heyet-i Nasiha” ile	
Denizli'yi Ziyareti	67
Müftü Ahmet Hulusi Efendi'yi Sindirme ve	
Görevden Alma Girişimleri	77
Müftü Ahmet Hulusi Efendi ve Direniş Kararı	82
Müftü Ahmet Hulusi Efendi ve Demirci Mehmet Efe	92
Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin Durmak Bilmez Çabası	97
Denizli'den Sivas Kongresine Üyelerin Meşakkatli Yolculuğu	106
Göçmenlerin İskanı Konusu ve Müftü Ahmet Hulusi Efendi	111
Maraş Savunmasına Verilen Destek ve Müftü	
Ahmet Hulusi Efendi	114
Müftü Ahmet Hulusi Efendi ve Denizlili Rumlar	116
Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin Köşk	
Cephesinin Çökmesi Üzerine Yaptığı Çalışmalar	118
Karanlık Günlerde Diğer Din Adamlarımıza Bir Göz Attığımızda	124

Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde Amasyalı Gerçek Bir Din Adamı; Vaiz Abdurrahman Kamil (Yetkin) Efendi	138
Amasyalıların Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin Kronolojisi ve Daha Niceleri Mustafa Kemal Paşayı Karşılayanlar	149
Milli Kongrelerden Ankara'ya	170
Ankara'da Karşılanma	177
Kongreler ve Din Adamları Diğer Kongreler ve Din Adamlarımız	200
Müdafî-i Hukuk Cemiyetleri ve Din Adamlarımız	206
Ankara'nın İşgâli ve Ankaralıların Tepkileri	214
Karşılıklı Fetvalar ve Din Adamları	222
Anadolu Fetvaları!	230
Ulusal Kurtuluş Savaşına Karşıt Din Adamları	239
Son Meclis-i Mebusan ve Üyelerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Gelişi	249
Millet İradesine Saygı: Türkiye Büyük Millet Meclisi	265
Ankara Yakınlarına Kadar Gelen İsyancılar ve Din Adamlarımız...	276
Türkiye Büyük Meclisinden İlk Yansımalar ve Devam Eden İsyancılar	282
Türkiye Büyük Millet Meclisinde Yer Alan Din Adamları Mehmet Akif Ersoy	290
Hasan Basri Çantay	304
Hacı Mustafa Beynamlı Efendi	320
Rasih Kaplan	337
Esat İleri	341
Mustafa Fehmi Gerçekler	359
Şeyh Servet Akdağ	366
Hacı Tevfik Durlanık	370
Abdullah Azmi Torun	377
Osman Fevzi Topçu	390
Şeyh Hacı Fevzi Baysoy	397
Nusret Son Efendi	401
Abdurrahman Lami Hocaşade Ersoy	403
	407

Hafız İbrahim Demiralay	409
Hacı Süleyman Bilgen	418
Hafız Abdullah Tezemir	423
Mustafa Hulusi Çalgüner	425
İsmail Şükrü Çelikalay	427
Nebil Yurteri	444
Ali Sururi Tönük	447
Abdülgafor İştin	450
Ahmet Müfit Kurutluoğlu	452
Mehmet Vehbi Çelik	465
Musa Kâzım Onar	469
Ömer Vehbi Büyükyalvaç	472
Mustafa Fevzi Bilgili	491
M. Rıfat Börekçi	497
Hacı Mustafa Sabri Baysan	512
Mustafa Taki Doğruyol	515
Mehmet Hulusi Akyol	518
Eyüp Sabri Hayırlıoğlu	522
Ahmet Mahir Bey	524
Şeyh Safvet Efendi	527
Hafız Mehmet Engin	532
Ahmet Faik Çopuroğlu	539
Mehmet Hamdi İzgi	540
Ali Rıza Özdarende	541
Hacı Atıf Efendi	543
Ahmet Şükrü Yavuzıılmaz	545
Mehmet Emin Erkut	547
Ahmet Fevzi Erdem	548
Ali Rıza Acara	549
Ahmet Nuri Efendi	554
Abdullah Sabri Aytaç	556
Halil Hulusi Ermiş	558
Hasan Tokcan	559

Mazlum Baba Babalım	562
Abdülhamit Hamdi Efendi	564
Hafız Mehmet Şahin	566
Hüseyin Hüsnü Özdamar	567
Hacı Ali Sabri Güney	570
Ali Rıza Ataişık	572
Naim Ulusal	573
Hüseyin Hüsnü Işık	574
Hafız Mehmet Hulusi Erdemir	575
Remzi Akgöz	576
Mehmet Alim Çınar	577
Cemalettin Çelebioğulları	579
Abdülhalim Çelebi	581
Rıfat Saatçi	584
Şeyh Seyfi Aydın	585
İbrahim Şevki Efendi	586
Refet Seçkin	587
Mustafa Hilmi Soydan	588
Halil Hulki Aydın	589
Salih Atalay	590
Bekir Sıtkı Ocak	591
Şemsettin Bayramoğlu	592
Mehmet Cazım Duru	593
Mustafa Necati Memişoğlu	594
Yabancıların Yurdumuza Bakış Açısı ve Milletimizin Tepkileri	600
Sulatanahmet Mitingleri Bir Devrin Uyanışı	
“Sultanahmet Mitingi İçin Dağıtılan El İlanı”	607
Tarihi Sultanahmet Mitingi (23 Mayıs 1919)	608
Sultanahmet Mitinginde Alınan Kararlar	618
Sabiha Zekeriya’nın Okuduğu Son Dua...	621
Tarihi İkinci Sultanahmet Mitingi	624
Doktor Rıza Nur Beyin Nutku	626
Nakiye Hanım’ın Nutku	628

Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bey'in Nutku	630
İkinci Sultanahmet Mitinginin Kararları	633
Bir Fransız Hanımın Konuşmaları	635
Mustafa Kemal Atatürk'ün Dine Bakışı	637
Mustafa Kemal Atatürk'e Göre Laiklik ve Din	650
Dini Alet Yapanlara Gereken Yapılır	654
Mustafa Kemal Atatürk'ün Din ve Din Adamları Hakkındaki Sözleri, Beyanları, Deyişleri	660
Mustafa Kemal Paşa'nın Fransız Gazetecisine Verdiği Röportaj ve Dine Bakış Açısı	678
Mustafa Kemal Atatürk, Kuran-ı Kerim ve Tükçeleştirilmesi	689
Atatürk'ün Hz. Muhammed (S.A.V) Hakkındaki Görüşleri	692
Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Balıkesir Zagnos Paşa Camii Minberinden Halka Hitabesi	698
Mustafa Kemal Atatürk'ün Dine Bakışı ve Dindarlığı Hakkında Yakın Çevresinin Dile Getirdikleri	701
Mustafa Kemal Atatürk'ün Yakın Çevresine Yansıyan Din ve Din Adamları Öyküleri	707
Beykoz İmamı Burada mı,Gelsin de Konuşalım	709
Hayır, Medreseler Asla Açılmayacaktır	711
Bu Saçmaları Daha Birkaç Zaman Dinleyeceğiz	713
Çocuğum, Kastamonu'ya Gidiyorum. Şapkayı Orada Giyeceğim	715
Din Bir Vicdan Borcudur	717
O Yobaz Yarın Bu Gibilerini Peşinden Sürükleyebilir	719
Yobazların Köy Köy Dolaşmak İçin Yollukları Mı Vardı	721
Çok Güzel... Çok Güzel.. Diyecek Bir Şey Yok...	
Allah Başarılı Kılsın...	723
Hilafetin Geleceği Konusundaki Düşünceniz Nedir?	725
Gerici Olayların Tehlikesini, Sebeplerini	
Ortadan Kaldırmakla Önlemek Mümkün Olur	727
Ver Bana Ben Okuyacağım	728
Kafaların İçindeki Anlayış Hala Sarıklı ve Sakallıdır	731

Allah'ın Buyruğunu Kendi Diliyle Duymaktan Mutluydu,	
Adeta Kendinden Geçmişti	733
Ben Tek Başıma Kalsam Da, Yine De Onları Tepeler, Öldürüm	735
Mevlana Büyük Adamdı Büyük Adamdı	736
Demek Ki Bütün Kapılar Kapandığı Halde	
Bu Kapı Hep Açık Kalıyor	738
Hocam Bu Uçak Nasıl Uçuyor?	740
Hilafet Bizim İçin Ancak Tarihi Bir Anıdır	741
Kendisini Afyon'a Vali Tayin Ettim	743
Orada Entari Giyin, Oturun ve Türbedar Olun	745
Nereden Nereye Gelmişiz	747
Sonuç	749
Kaynakçalar	757

“KISA BAŞLIKLAR...”

İşte bazı Din Adamlarımızın vurgulamaları:

“Elinizde hiçbir silahınız olmasa dahi üçer taş alarak düşman üzerine atmak suretiyle mutlaka fiili olarak mukabelede bulununuz...”

Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi

“Çöken Saray Saltanatının yerine milletin kalbindeki iman nuru bir kat daha parlamıştır...”

Ahmet İzzet Efendi

“Vatan sevgisinin imandan olduğunu, İzmir’in asırlardır ezan sesleri yükselen semalarında kulakları tırmalayan çan seslerine katlanmaktansa şerefle ölere şehadet şerbetini içmenin daha iyi olacağını...”

İzmir Müftüsü Rahmetullah Efendi

“Madem ki, milletimizin şerefi, haysiyeti, istiklali tehlikeye düşmüştür, artık bu hükümetten iyilik ummak bence abestir. Yegane kurtuluş çaresi halkımızın doğrudan doğruya, hakimiyetini eline alması ve iradesini kullanmasıdır...”

Abdurrahman Kamil Efendi,

“Kurtuluşun tek yolunun birlik olduğu, ailelerin ırz ve namusunun, vatanın, din ve milletin ancak el ve gönül beraberliği ile korunabileceğini, bunun için silaha sarılacak günlerin yaşandığını bilmemiz gerekir...”

Beynamlı Hacı Mustafa Efendi

“Vatan için ölmeye amadeyiz...”

Hafız İbrahim (Demiralay) Efendi

“Efendiler bu gün yapılacak bir görev vardır. Artık öyle nazariyat, peşinde koşulacak zaman değildir.

İşte ben asker kıyafetine girdim cepheye gidiyorum. Memleket ve Din kurtuluncaya kadar cephelede düşmanla çarpışacağım. Memleketini, Dinini seven benimle gelsin.”

İsmail Şükrü (Çelikalay) Hoca

“Gidelim, asker toplayalım....

“Silah toplayalım, para toplayalım...

Yani, gayeye dönük uygulamalara geçelim...”

Ali Sururi (Tönük) Efendi:

“Bugün sabahın erken saatlerinde İzmir, Yunanlılar tarafından işgâl edilmiştir. Bu tecavüze karşı hareketsiz kalmak, Dine ve devlete ihanettir, vatana karşı işlenecek cürümlerin Allah ve Tarih önünde affı imkânsız günahıdır.

Silahımız olmayabilir, topsuz, tüfeksiz sapan taşları ile de düşmanın karşısına çıkacağız...”

Ahmet Şükrü (Yavuzyılmaz) Efendi

“Herkes gücü yettiğinde taş toplayıp önüne yığsın ve orada sipere yatalım, düşmanı taşa tutalım, öldürebildiğimizi öldürür, yaralayabildiğimizi yaralarız. Onlar da herhalde bizi kurşunlarlar...”

Hasan Hilmi (Tokcan) Efendi Acıpayam Müftüsü

Mustafa Kemal Atatürk’e göre;

“Dinin var olmadığı ya da Dini değerlerin ortadan kalktığı bir toplumda, bunun kaçınılmaz bir sonucu olarak aile, ahlak ve devlet kavramları da geçerliliğini yitirecek ve kısa süre içinde ortadan kalkmış olacaktır...”

“Dini olmayan, dolayısıyla vicdani duyguları gelişmemiş bir insanın milletini, bayrağını sevmesi, devletine hizmet şuuru içinde çalışması, karşılık beklemeden gece gündüz vatanı için nöbet beklemesi elbette düşünülemez...”

“Evet Din lüzumlu bir kurumdur. Dinsiz milletlerin devamına imkân yoktur. Yalnız şurası var ki Din Allah’la kul arasındaki bağlılıktır.”

“ÖNSÖZ”

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi ve Din Adamları konusunda kitap ve araştırmalar neredeyse yok denecek kadar azdır. Halbuki **Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Cumhurbaşkanlığı ve Osmanlı Arşivleri, Din Adamlarımızın** vatanseverliklerini, kahramanlıklarını dile getiren belgelerle doludur.

Sözü edilen arşivlerdeki belgeler iyice incelendiğinde, onların, yüzlerce tiyatro eserinde ve karikatürde hafife alınan uydurma kıyafetli, ürkek bakışlı şahıslar ve kurnaz karakterli tipler olmadıkları açıkça görülecektir.

Ümit ediyorum ki, tarafsız bir araştırmacı gözüyle **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi** tarihini yeni baştan yazacak olanlar, bu gerçeği gözlerimizin önüne mutlaka sereceklerdir.

Osmanlı İmparatorluğu’nun 1. Dünya Savaşı’nın mağlubu ilan edilerek galipler tarafından dayatılan **Sevr** Anlaşması ile paramparça edilmesi ile paylaşılması hesaplanan **Anadolu** topraklarında başlayan düşman istilasına karşı **Türk** halkını uyandıran ve direnişe geçiren **Ulusal Kurtuluş Hareketi Ordusunun** zafere ulaşılmasındaki yerini anlamak için bu **Ulusal Kurtuluş Mücadelesine** destek veren **Din Adamlarını** mutlaka hatırlamak gerekir kanısındayım.

Türkiye’de ayyıldızlı bayrak altında bağımsız bir ülkenin vatandaşları olarak yaşayabilmemizi borçlu olduğumuz bu mübarek insanları da saygı ile anmak ve savaşımına saygı göstererek yaşatmak her **Türk** evladının görevidir diye düşünüyorum.

Hepimiz kabul ederiz ki, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi, Mustafa Kemal Paşa** önderliğinde düşmanlara karşı yapılan bir **Halk Hareketi’dir**.

Vatanın elden gideceği anlaşıldıktan sonra halkın her kesimi elini taşın altına koymuş, bu mücadelenin önderlerine destek vermiştir.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi, Türk Ulusunun içteki ve dıştaki düşmanlarına karşı, varlığını ve bağımsızlığını korumak için **Mustafa Kemal Paşa'nın** önderliğinde, maddi ve manevi tüm olanaklarını seferber ettiği bir dönemdir.

Hepimiz kabul ederiz ki, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi**, sadece belli bir zümrenin de eseri değildir.

Tıpkı **Mustafa Kemal (Atatürk) Paşa'nın** 28 Ocak 1923 tarihinde **İzmir Hükümet Konağı'ndaki** konuşmasında dedikleri gibi:

“Bir noktayı belirtmek isterim ki, “Bütün bu başarı, yalnız benim eserim değildir.

Bu başarı, bütün Milletin kararlılığı ve inancı ile birlikte çalışmasının sonucudur.

Kişilerin başarıları, Milletlerin başarılarıdır.”

Fakat İzmir ve çevresinin çok namuslu ve Vatansever halkı hiçbir zaman işgâlcilerle beraber olmak istemedi ve olmazdı da...

Bu girişim düşman karşısında bir “Namus Cephesi” oluştu. Bu cephenin çok büyük ve güçlü olduğu söylenemez. Fakat çok yüksek namus ve manevi güce sahiptir.

Fakat bu cephenin en önemli yanı, kuşkusuz tüm Memleket için bir “Cepheye Çağrı ve Özendirme” olmasıydı.

Böylece bütün Millet gerçeği anladı ve çalışmalarını birleştirdi ve bu cepheyi güçlendirmeye başladı...”

Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde, vatanını ve milletini seven herkesin emeği, alın teri ve birçoğunun canı ve kanı vardır.

Ayrıntıları fazlaca dile getirilmemiş olmasına rağmen, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesine** ruh verenlerin büyük bir kısmı da, **Din Adamlarıdır**.

Doğaldır ki, bu **Halk Hareketi** ya da siyasi edebiyattaki, tarihteki adı ile **Atatürk İhtilali** ya da **Anadolu İhtilali** bağlamında **Ulusal** güçleri bir araya getirmek kolay olmamıştır.

Anadolu halkı, mütarekenin koşullarını öğrenir öğrenmez silaha sarılmış ve işgâlcilere karşı direnmeye ve örgütlenmeye girişmiştir.

Amasyasıyla, Afyonlusuyla, Trakyalısıyla, Denizlilisiyle, Aydınlısıyla, Maraşlısıyla, Anteplisiyle, Erzurumlusıyla, Adanalısıyla, Ankaralısıyla v.s. emperyalistlere karşı ayaklanmıştı.

Kısaca “Çoluğuyla / Çocuğuyla”, “Kadınıyla / Erkeğiyle”, “Yaşlısıyla/Genciyle” Türk Milletinin bütün fertleri harekete geçmiştir.

Kadınlarımız cephelere mermi taşımış, çocuklar yetişkinlerin yanı sıra vuruşmalara katılmış, başta **Müftülerimiz** olmak üzere pek çok **Din Adamı** halkı uyandırma görevine ve hatta cephelere koşmuşlardır.

Nitekim **Mustafa Kemal Paşa**, **14 Haziran 1919** tarihinde **Sultan Vahidüddin**'e, bulunduğu **Samsun/Havza**'dan çektiği ve daha sonra **24 Nisan 1920** tarihli **Türkiye Büyük Millet Meclisi** konuşmasında da açıkladığı telgrafta, bu durumu şöyle bildirmektedir:

“Şu bir ay içinde Zat-ı Şahanelerinin Anadolu’sundaki hemen bütün il, liva (sancak), ilçe ve hudut boylarına kadar olan yerlerdeki milletin durumunu ve tüm kumandan ve memurların düşünce ve çalışmalarını öğrendim ve bilgi edindim.

Sonuç olarak açık bir şekilde görülüyor ki, “Millet baştan aşağı uyanık olup devlet ve milletin bağımsızlığı ve yüce Saltanat ve Hilafet hakkının korunması için kesin kararlı ve inançla dolu bulunuyor.

İstanbul’da iken milletin bu kadar kuvvetle ve az sürede felaketlerden bu derece etkilenebileceğini hiçbir şekilde düşünemedim.”

Bu arada bir **Yerel Kongreler** süreci yaşanmıştır. Ayrıca yeni bir ordunun kurulması çalışmaları, silah tedariki, halkın gönüllü katkılarının sağlanması gibi bir süreç yaşanmıştır.

Yine **Ulusal Kurtuluş Mücadelesine** katılmış olan herkes, kendi gücü nisbetinde bu mücadelede yer almıştır. Bu çetin yılların hikayeleri, hatıraları ne anlatmakla ve ne de yazmakla öğrenilir.

Tam aksine onu her gün bir cepheden tetkik etmek, bir sahifesini çevirmek, bu arada gizli kalmış kahramanları tanımak, hepimize düşen bir görevdir...

Mütareke yıllarının isimsiz kahramanları içine özellikle “**Baş sarıklı Din Adamlarını, İmam ve Müezzinlerini, Kürsü Vaizlerini, Tekke Mensuplarını, Medrese Hocalarını**” da katmak zorunluluğundayız.

Bu ayrıcalıklı insanlar, **Dini** mefkûreler sevgiyle **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin** başarılı olması için canı gönülden çalışmış-

lar, gerek sözlü, gerekse güç kullanarak bu uğurda ellerinden geleni yapmışlardır...

Bunun için toplumsal hafızamızı devamlı canlandıracak ve yeni nesillere tanıtıma vesile olacak şekilde bu milli kahramanlarımızın adının yaşatılması hepimiz için bir görevdir.

Bu sebeptendir ki, **Din Adamları'nın Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine** destek vermeleri büyük önem taşımıştır.

Destek verenler **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Tarihi**'nde "**Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin Manevi Mimarları**" adıyla anılırlarken, karşı çıkanlar da **Halife Padişah** ve **Halife Ordusu** saflarında yer almakla, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesine Karşıt** kişiler adıyla tarihe geçmişlerdir.

Ancak şunu hemen söyleyeyim ki, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi**, sadece **Dua** ile, **Din Adamları** ile kazanılmış da değildir.

Bu savaş **Türk** halkının tümüyle büyük birlik ve beraberlik içinde, akılla, deha ile, strateji, taktik, diplomasi, halkın gücü, yeni kurulan **Silahlı Kuvvetlerin Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Komutasında** gösterdiği savaş kabiliyetiyle kazanılmıştır.

Ancak kabul etmek durumundayız ki, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin Manevi Mimarları**, hem isimli hem de isimsiz olanları, bu tarihin yazılmasında ortak olmuşlardır.

Bunların birçoğunun adlarını **Mustafa Kemal Paşa "Büyük Nutku"**nda yeri geldikçe anmıştır.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin asker, sivil, aydın, bürokrat ve **Din Adamlarına** genel olarak bakıldığında görülüyor ki, **Mustafa Kemal Paşa'ya** yakın olanlar gerçekten kahraman ve yurtsever insanlardır.

Vatanın bölünmezliğini ve özgürlüğünü önlerine koyarak yola çıkmışlar ve sonuna kadar davadan ayrılmamışlardır.

Doğaldır ki, **Mustafa Kemal Paşa'nın** vatan kurtulduktan sonra neler yapacaklarını elbetteki bilmiyorlardı.

Nitekim iş **Cumhuriyetin** ilanına, geldiğinde **Mustafa Kemal Paşa'nın** bazı silah arkadaşları gibi bir takım **Din Adamları** da **Mustafa Kemal Paşa'ya** karşı çıkmak olmasa da, kendi **Dinsel** görevlerine dönmeyi seçmişlerdir.

Çünkü onlar **Osmanlı Devleti'nin** devam edeceğini düşünüyorlardı.

Bu olmayınca da **Mustafa Kemal Paşa'ya** darılanlar, küsenler, yollarını ayrılanlar, ülke dışına gidenler olmuştur.

Milli Şairimiz Mehmet Akif, Rauf Orbay, Yazar Prof. Halide Edip ve eşi Dr. Adnan Adıvar bunlardan bazılarıydı.

Doğaldır ki, **Halife ve Din Kültürü** ile yetişmiş, **Padişah** için her gün üç defa “**Çok Yaşa Padişahım**” demiş, **Padişahın** nimetlerinden yararlanmış insanların **Laik Cumhuriyeti ve Devrimleri** hemen kabullenmeleri kolay değildi.

Bundan dolayı **Mustafa Kemal Paşa'nın Devrimi** yürütecek, **İsmet Paşa** ve birkaç devlet adamından, yazar ve çizerdan başka kadrosu yoktur.

Yine **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi** tarihini eksiksiz yazanların, eserin asıl sahibinin **Mustafa Kemal Paşa** kadar **Büyük Türk Milleti'nin**, bu mücadeleye en küçükten en büyüğe hizmeti geçmiş her **Türk** evladına, gördüğü **Ulusal** hizmet ölçüsünde yer ve değer vermeleri, hem bilimsel bir zorunluluk, hem de bir kadirbilirliktir.

Bu düşünceden hareketle bu kitabın yazımında, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Tarihinin** bu kesitinin ortaya konması amaçlanmıştır.

Başka bir ifadeyle amacım, yeni nesillere, şimdiye değin kendilerinden pek söz edilmeyen diğer **Ulusal Kahramanlarını** tanıtmak ve katkılarından dolayı bir daha onları rahmetle anmaktır.

Böylece gençlerimiz, üzerinde yaşadıkları vatanın, sevinçlerini ve kederlerini paylaştıkları toplumun teneffüs ettikleri özgürlük havasının, kısaca sahip oldukları bütün değerlerin kimler tarafından nasıl ve hangi mücadelelerle elde edildiğini anlayacaklardır.

Aynı zamanda **Ulusal Kurtuluş Mücadelesini** bir **Millet** bütünlüğü hareketi olmaktan çıkararak bu mücadeleyi belirli sınıf ve zümrenin davranışları şeklinde yorumlayan, yazan ve yayınlayanlara karşı da yakın geçmişlerini daha iyi öğrenme fırsatı olacaktır.

Örneğin, **Denizli, Ankara ve Amasya Müftüleri** başta olmak üzere, özellikle dört **Müftünün**, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesindeki** hizmetlerini göz ardı etmek mümkün değildir.

Peki... Niçin dört **Müftü**?

Çünkü bunlardan;

Ahmet Hulusi Efendi, 15 Mayıs 1919 günü **Denizli'de** düzenlediği mitingle **Ege'de Ulusal Kurtuluş Mücadelesi** meşalesini ilk yakanlardandır. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Mehmet Rifat Efendi'nin önderliğinde hazırlanan **Fetva** ile de, **İstanbul'un** son kozu elinden alınmıştır.

Amasya Müftüleri Hacı Tevfik ve Abdurrahman Kamil Efendilerin önderliğinde de ilk defa bütün bir şehir halkı, safhalarını öğrenme ihtiyacını duymadan **Ulusal Kurtuluş Mücadelesine** katılmışlardır.

Böylelikle sağlanan huzur ortamı içerisinde **Mustafa Kemal Paşa** ve arkadaşları, **Misak-ı Milli'nin** temeli olan **Tarihi Amasya Tamimini 22 Haziran 1919** tarihinde yayınlamışlardır.

Hemen belirtmek durumundayım, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesine** hizmet verenler sadece adları geçen dört **Din Adamı** değildir. Daha niceleri vardır.

Büyük bir kısmının isimlerini, yaptıkları katkılarını kitabımın içinde bulmanız mümkündür.

Zaten daha sonraki bölümlerde bu değerli **Din Adamlarımızın** da hizmetlerinden etraflıca söz edilmektedir.

Bu arada sayıları çok az da olsa kimi **Din Adamları** özellikle **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin** ilk günlerinde bu **Ulusal Mücadele**ye pek sıcak bakmamış, hatta bir kısmı bu mücadele aleyhinde bulunmuştur.

Doğal olarak çalışmam daha çok araştırmalar, anılar ve birçok arşiv belgelerine dayandırılarak yapılmıştır.

Ümit ederim ki, daha sonra tarafımızdan ve gerekse ilim adamlarınca yapılacak olan araştırmalara daha fazla ışık tutar.

Devamlı olarak yinelemek durumunda olduğum bir diğer hususa, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde**, vatanını ve milletini seven herkesin emeği, teri, diğer bir bölümünün ise kan ve can bedeli vardır.

Hanri Benazus

TARİHİ ANLAMAK

Tarihi iyi anlamadan, bilmeden, araştırmadan, gerek başarıları ve gerekse başarısızlıkları görmeden, değerlendirme çabasına girişimiz, boşuna zaman kaybından başka bir şey değildir.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinde yani “**Ölüm/Kalım**” mücadelesinin ilk günlerinde **Mustafa Kemal Paşa** şöyle diyordu:

“Halkın çoğunluğu gerçek durumu anlamamışlardı. Fikirlerde karışıklık vardı.

Zihinler adeta durgun bir haldeydi...

Pek çok Din Adamı gerçekleri halka izah ettiler...

Doğru yolu gösteren vaaz ve nasihatlerden sonra hepsi çalışmaya başladılar...”

Ankara 23 Nisan 1923

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi düşüncesi, daha **1. Dünya Savaşı'nın** yenilgiyle sonuçlanacağını anlaşılmaması üzerine bir taraftan yurdumuzun dört bir yanında görev yapan **Din Adamlarımızca** ve ardından tüm **Anadolu** halkınca ve en önemlisi **Mustafa Kemal Paşa'nın** düşüncesinde belirlenmeye başlamıştır.

Mustafa Kemal Paşa, Din Adamlarımız ve birçok vatanseverlerin katılımıyla, **Kuvay-ı Milliye** ve çeşitli cemiyetler kurularak **Ulusal Kurtuluş Mücadelesine** start verilmiştir.

Bu mücadele “**Siyasal, İnanç ve Kültürel**” farklılığın ötesinde, bir “**Egemenlik ve Bağımsızlık**” mücadelesi olduğu için kısa zamanda çok geniş katılımı destek görmüştür.

Bu mücadelenin önderi **Mustafa Kemal Paşa, Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde en önemli unsurlardan birinin Din Adamları**

olduğunu gördüğünden, daha ilk günden **Anadolu**'da tanınmış **Din Adamlarını** ısrarla **Ankara**'ya çağırtmış, onların da görüşlerinden yararlanarak ve hatta **Türkiye Büyük Millet Meclisi**'ndeki görevlerinden yararlanarak mücadeleye başlamıştır.

Din Adamlarının halk üzerindeki etki ve telkin gücünün büyük olması, **Din Adamlarının Ulusal Kurtuluş Mücadelesindeki** desteğinin vazgeçilemez olduğunu açıkça göstermiştir.

Hemen hemen hepimiz **19 Mayıs 1919** tarihini **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin** başladığı tarih olduğunu biliriz.

Ama bu **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde** hangi olaylar olmuş, bu olaylar karşısında **Din Adamlarının** rolü ne olmuş, bunu çoğumuz ne yazık ki gereği gibi bilmemekteyiz.

O dönemde pek çok **Din Adamının**, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi** fikrinin doğuşunda etkin rol oynadıklarını tarih kaydetmiştir.

Hepimiz kabul etmek durumundayız ki, **Din Adamları**, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin** kıvılcımını ateşlemekle kalmamış, **Din**, **Vatan** ve **Millet** uğruna canla, başla büyük bir mücadele içinde başrol almışlardır.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi yıllarında **Maraş (Kahraman Maraş)**'ta cereyan eden bayrak olayı vardır.

“Fransız generalin emriyle kaledeki Türk bayrağı indirilir, ardından Fransız bayrağı çekilir.

Durumu fark eden Avukat Mehmet Ali Bey hemen bildiri hazırlayıp Ulu Cami'in duvarına asar.

O gün, cuma günüdür. Halk camiye toplanır.

İmam hutbeye çıkar ve cemaate;

“Bağımsızlığın olmadığı yerde Cuma Namazı kılınmaz...”

Diyerek hutbeden iner ve toplanan kalabalık galeyana gelerek kaleye yürürler.

3 gün süren mücadeleden sonra kaleden Fransız Bayrağını indirirler.

Ardından da vatanın ve milletin özgürlük abidesi olan, rengini şehidin kanından alan bayrağımızı göndere çekerler.”

Adana, **Urfa (Şanlıurfa)** ve **Antep (Gaziantep)**'te de halka mücadele fikrini aşıl原因anlar yine **Din Adamları** olmuştur.

Yine, **Yunan** işgali öncesi **İzmir**'de düzenlenen mitingde **İzmir Müftüsü Rahmetullah Efendi**;

“Vatan sevgüsünüze imandayınız.//antey.org

Açıklar ve şöyle seslenir:

“Kardeşlerim...

Ciğerlerinizde bir soluk nefes kaldıkça, damarlarınızda bir damla kan kaldıkça, anavatanımızı düşmanlara teslim etmeyeceğinize Kur'an'a el basarak benimle birlikte yemin edin...”

İşte **Yunan** işgâline karşı ilk isyan bayrağını bir **Din Adamı** olan **Rahmetullah Hoca** çekmiştir.

Daha sonra da mücadeleye çok yararlı katkısı olmuştur.

Hepimiz bilir ve kabul ederiz ki, **Din** görevlileri sadece camide namaz kıldırان, vaazı ve hutbesiyle insanları **Dini** yönden aydınlatan kişi değildir.

Tüm bunların yanında birlikte;

“Vatanını ve milletini seven, her türlü sosyal ve kültürel faaliyetinde bulunan fedakar insanlardır...”

Şu da bir gerçek ki, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde Din Adamları**, çok yararlı hizmetlerde bulunarak gün gelmiş şehit de olmuşlar, gösterdikleri üstün cesaretle de **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin** her kademesinde yerlerini almışlardır.

Çünkü;

“Din Adamları, Vatan Sevgisinin; Özgürlüğün ve İmanın bir parçası olduğunu bilirler...”

Hacı Bayram Veli Camii

Milli birlik ve beraberlikle birçok zorluk ve çetin mücadeleden sonra, sabır ve metanetle verilen **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin** ardından **Türkiye Büyük Millet Meclisi, Hacı Bayram Veli Camii'nde** kılınan namazdan sonra dualarla açılmış ve onun ardından çalışmalarına başlamıştır.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinde ağalar ve eşraf, **Şeyhler, Din Adamları**, askeri, sivil yöneticiler ve halk kendi özelliklerine özgü genel bir davranış içerisinde bulunmuşlardır.

Doğaldır ki, bunlardan **Ulusal Kurtuluş Mücadelesine** katılanlar, karşı duranlar ve taraf tutmayanlar vardır.

O günkü toplum yapısında gerek köydeki ağa, gerekse şehir ve kasabadaki eşraf, genel olarak birbirini çekemeyen, karşılıklı rekabet halinde bulunan bir karşıtlık özellikler içindedirler.

Biri Kuva-yı Milliyeci ise, diğeri İstanbul Hükümeti tarafındadır...

Kimileri de malını, mülkünü muhafaza edebilmek için düşmanla hoş geçinme yolunu tutmuş, kimileri de yine aynı maksatla dövüşenler safında yer almıştır...

Ama unutmamak gerekir ki, büyük bir bölümü hiç kuşkusuz büyük bir vatanseverlik duygusu ile hareket etmişlerdir. Öte yandan askeri ve sivil yöneticiler, yani **Subaylar** ile **Valiler**, **Mutasarrıflar** ve **Kaymakamlar** politik bakımdan iki hasım cepheye, **İttihatçı** ve **İtilafçı** şeklinde bölünmüşlerdi.

Gerçi eşrafta ve diğer zümrelerde de, az ya da çok bu bölünme mevcuttu. Ancak, politik çekişmenin zararlarını en çok toplumun aydın kesimini oluşturan bu grupta kendini hissettirmiştir.

Buraya kadar söylenenler **Din Adamları** için de geçerlidir.

Çoğunlukla **Vatanın** işgâllerden kurtarılması ve **Milletin** bağımsızlığının korunması için, pek çok **Din Adamının** önemli hizmetlerde bulundukları inkar edilemez bir gerçektir.

Onlar, **Cami** kürsülerinde, meydanlarda düzenlenen mitinglerde kurdukları cemiyetlerde, hatta cephelerde ve halka rehberlik etmişlerdir.

Ayrıca bu uğurda hiç çekinmeden varlıklarını, mallarını, mülklerini sarf edenler olduğu gibi, bir kısmı da şehit olmuştur.

Bu cümleden olarak;

8 Ağustos 1915 tarihinde bir **İngiliz** denizaltının batırdığı **Barbaros** gemisinde şehit düşenlerden birisi de geminin **İmamı Dayalı Mehmet Efendi**'dir.

Galiçya cephesinde **Alayın Müftüsü Hasan Fehmi Efendi**, düşmana karşı hücumla geçen birliklerimizin önünde **Tekbir** sesleriyle askerleri yüreklendirerek onlarla çarpışmış ve şehit olmuştur.

97. Alay Müftüsü İbrahim Hakkı Efendi, 73. Alay'da Ali Rıza Efendi, Raif Hoca şehitlerimizden sadece bir kaçıdır.

Nisan 1920'de Gönen Müftüsü Şevki Efendi Anzavur'un adamlarınca... Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Ekim 1920'de Müderris Sivashlı Ali Kemali Efendi Delibaşı Mehmet taraftarlarınca...

Nisan 1921 tarihinde de **Bilecik Müftüsü Mehmet Nuri Efendi Yunan** kuvvetlerince...

Şehit edilmişlerdir.

Hepimiz kabul ederiz ki, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi, Türk Ulusunun** varlığını ve bağımsızlığını korumak için gerek maddi ve gerekse manevi bütün olanaklarını seferber ettiği, olağanüstü bir dönemi içerir.

Mondros Anlaşmasına Katılan Osmanlı Heyeti - 1918

30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan **Mondros Antlaşması** sonrasında **Batılı Devletler**, hemen faaliyete geçti.

Başka bir ifadeyle, iç/dış ihanet odakları el ele vererek;

“Anayurdumuz, Anadolu’muz, İngilizlerin, Fransızların, İtalyanların ve Yunanlıların işgâline uğramıştır.”

Böyle bir anda **Milletin** ruhunda ve benliğinde mevcut olan direnme gücünü ortaya koyan **Hocalar, Müftüler, Din Adamları Mustafa Kemal Paşa'nın** ateşlediği **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi** fikrinin doğuşunda ve **Ulusal** bir büyük hareketlilik kazanmasında önemli bir faktör olmuşlardır.

ÖLÜM KALIM MÜCADELESİNDE DİN ADAMLARIMIZ

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi gibi, Anadolu insanının ölüm/kalım savaşında, Anadolu halkının feryadını yüreğinde hisseden ve tüm varlıklarını ve yokluklarını bu uğurda seferber eden Asker/Sivil, Bilge/Şeyh, Müftü/İmam, Kadın/Erkek, Genç/Yaşlı halkımızın tüm katmanlarının olağanüstü katkıları ve katılımları sonuçta bugünkü;

“Güzel Türkiye’mizin Mimarları...”

Olmuşlardır.

Bu “Ölüm/Kalım” mücadelesinin ilk günlerinde halk, Mustafa Kemal Paşa'nın da yukarıda da belirttiğimiz gibi;

“Gerçek durumu anlamamışlardı.

Fikirlerde karışıklık vardı.

Zihinler adeta durgun bir haldeydi...”

Pek çok Din Adamı yine Mustafa Kemal Paşa'nın ifadesiyle;

“Gerçeği halka izah ettiler...”

Doğru yolu gösteren vaaz ve nasihatlerden sonra herkes çalışmaya başladı.”

Bu atılımdan sonra, İzmir'in işgâlinde sadece dört saat gibi kısa bir süre sonra düzenlediği mitingde;

“İşgâl edilen memleket halkının silaha sarılması Dini bir görevdir...”

Diyan Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin etrafında tüm Denizlililer hemen birleşmişlerdir.

Din Adamları, yalnız Ulusal Kurtuluş Mücadelesi kıvılcımını ateşlemekle kalmadılar.

Kimileri ellerinde silah, beldelerini de korumuşlardır.

Örneğin;

İsmail Şükrü Çelikalay

İbrahim Demiralay

Isparta'da Hafız İbrahim Efendi, "DEMİRALAY"...

Afyonkarahisar'da da Hoca İsmail Şükrü, "ÇELİKALAY"...

Adlarında gönüllülerden **Alaylar** oluşturarak cepheden cepheye büyük bir gönüllülikle koşmuşlardır.

Öte yandan hiçbir **Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti** yoktur ki, onun içinde ya da başında bir **Din Adamı** bulunmasın.

Bilindiği üzere **Türkiye Büyük Millet Meclisi**, bu kuruluşların üzerine bina edilmiştir.

Yine **Mustafa Kemal Paşa**, 19 Mayıs 1919 tarihinde **Anadolu** topraklarına ayak bastığında, O'nu karşılayanların başında hep **Din Adamları** ön saflarda yer almışlardır.

Kısaca ilk direniş **Fetvasını** veren ve örgütünü kuran **Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi'den**, **İzmir Valisi İzzet Beyin Yunan** işgâline karşı çıkılmaması emri üzerine;

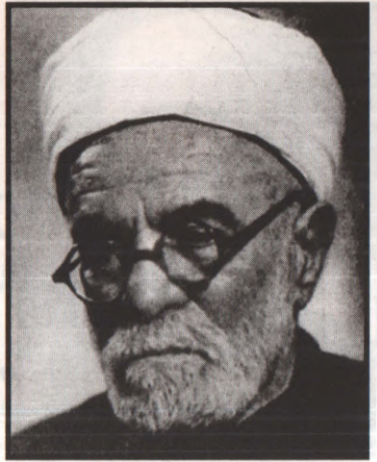
"Vali Bey...

Bu sakalım kanımla kızarabilir, ama bu alına Yunan alçağını sükunetle selamlamış olmanın karasını sürerek Allah'ın huzuruna çıkamam..."

Diye haykıran **İzmir Müftüsü Rahmetullah Efendi...**

Hacı Tevfik Durlanık

M. Rifat Börekçi

Mustafa Kemal Paşa'ya;

“Paşam! Bütün Amasya emrinizdedir...”

Diyen Müftü Hacı Tevfik Efendi'den, Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin meşru olduğuna dair Fetva veren Ankara Müftüsü Mehmet Rifat Efendi ve onun gibi daha niceleri, Mustafa Kemal Paşa'nın **“Ya istiklal, ya ölüm”** parolası etrafında birleşmişlerdir.

Bununla birlikte yine iddia ediyorum ki, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde Din Adamları** konusu yeterince incelenmemiştir.

Doğaldır ki, sosyal bir varlık olmamız, geçmişten etkilenip, geleceği etkilememizi gerektirir.

O günlerde, özellikle 19. yüzyıl sonlarından itibaren Avrupa devletleri, bir sömürgecilik yarışına girmişlerdi.

Osmanlı İmparatorluğu ise; geniş topraklara sahip oluşu, dünya ticaret yolları üzerindeki stratejik konumu, sanayiinin can damarı haline gelecek olan petrol ve diğer yeraltı zenginliği olan maden bölgelerinin elinde bulunuşu ve **Avrupa'ya** yakınlığı dolayısıyla, emperyalist güçler için son derece uygundu.

Bu nedenle 20. yüzyıl başlarında **Osmanlı** toprakları; **İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya, Almanya** ve **İtalya** gibi devletlerin amansız bir şekilde yarıştığı bir arena haline geldi.

Henüz daha 1. Dünya Savaşı devam ederken, **İtilaf** güçleri;

26 Nisan 1915 tarihinde gizlice **Londra Antlaşması...**

26 Nisan 1916 tarihinde Sykes-Picot Antlaşması...

17 Nisan 1917 tarihinde St. Jean Maurienne Antlaşmasıyla...

İmparatorluk topraklarını aralarında paylaşmışlardı bile.

Bu şekilde emperyalistler, bir bakıma **Şark (Doğu) Meselesini** kendilerince çözüme bağlamışlardı.

Bu emperyalistler inanıyorlardı ki, uzun yıllar devam eden savaşlar sonunda yorgun ve fakir düşen **Türk Milleti**, istilaya karşı duramaz ve **Türk** toprakları da kolaylıkla paylaşıldı.

Fakat göz ardı edilen, unutulmuş bir gerçek vardı.

Milli Şairlerimizden Mehmet Emin (Yurdakul), Mayıs 1919 tarihinde **Sultanahmet Meydanı'nda** düzenlenen mitingde bu gerçeği tüm gücüyle şöyle haykırıyordu:

Mehmet Emin Yurdakul

“Demir ve ateş;

Kardeşler ben bunlarla hiç bir vatan ve ırkın öldüğünü işitmedim.

Şerefli bir tarih ve medeniyete, sağlam bir fazilet ve ahlaka, zengin bir şiir ve edebiyata, dini ve milli ananelere, ırksal ve vatani hatıralara sahip olan bir milletin mahvolduğunu tarih göstermiyor...”

Gerçekten;

“Mazisini tarihleştiren, kültürünü Millileştiren ve coğrafyasını vatanlaştıran...”

Bir milletin tarih sahnesinden silinip gitmesi mümkün değildir.

Günümüzde buna örnek milletler vardır. Bunlardan en de önde geleni de hiç şüphesiz **Türk Milletidir**.

Anadolu halkı, Mondros Antlaşması'nın koşullarını öğrenir öğrenmez silaha sarılmış ve işgâlcilere karşı direnmeye ve örgütlenmeye girişmiştir.

Amasyalıyla, Trakyalısıyla, Afyonlusuyla, Denizlilisiyle, Aydınlisiyle, Maraşlıyla, Anteplisiyle, Erzurumlusuyla, Adanalısıyla, Ankaralıyla v.s emperyalistlere karşı ayaklanmışlardır.

Kısaca çoluğuyla, çocuğuyla, kadınıyla, erkeğiyle **Türk Milleti'nin** bütün fertleri harekete geçmiştir.

Kadınlarımız cephelere mermi taşımış, çocuklar yetişkinlerin yanı sıra vuruşmalara katılmış, özellikle başta **Müftülerimiz** olmak üzere pek çok **Din Adamı Ulusal Kurtuluş Mücadelesine** gönüllüce koştur.

Hepimiz kabul ederiz ki, **Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa'nın** önderliğinde başlayan **Ulusal Kurtuluş Hareketi**, ırkçı olmayan, etnik, bölgesel ve mezhepsel kaygılardan uzak, **Türk Milleti'nin** varlığını ve bağımsızlığını korumak için her türlü maddi ve manevi olanaklarını seferber ettiği bir **İstiklal Savaşı** idi.

Bu nedenle, **Ulusal Mücadelemiz**, hiçbir şekilde **İslami** anlayıştan yoksun bir hareket değildi.

Zaten o dönemde, **Anadolu'daki** pek çok **Din Adamı, Müftü ve Hocaların** bu **Ulusal Kurtuluş Mücadele** fikrinin doğuşunda önemli bir rol oynadıklarını görmekteyiz.

Diğer taraftan **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi** döneminde **Camiler**, hem sosyal, hem kültürel ve hem de birçok idari fonksiyonlara sahip alanlar olarak işlevlerini sürdürmekteydi.

Hatta **Hükümet**, halka, **Camiler** aracılığı ile ulaşmaktaydı.

Mehmet Akif Türkiye Büyük Millet Meclisinde - 1920

Bu nedenle **Ulusal Mücadelenin** örgütlenmesinde **Camiler**, doğal olarak çok önemli etkinliklerde bulunmuş ve görev üstlenmişlerdi.

Her türlü bildiriler, ilanlar, çağrılar **Camilerden** yapılmakta ve **Cami** duvarlarına asılmaktaydı.

Halk **Camilerden** harekete geçmekteydi.

Mustafa Kemal Paşa her gittiği yerde, özellikle **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinin** ilk günlerinde öncelikle **Din Adamlarıyla** temasa geçmiştir.

Zaman zaman **Dini** içerikli konuşmalar da yapmıştır.

Yine **Milli Şairimiz Mehmet Akif, Din Adamlarından** daha fazla **Dini** bir heyecan içinde harekete geçiren görevler edinmişlerdir.

Bu arada, **Üçüncü Cumhurbaşkanımız Celal Bayar** da, **Batı Anadolu** halkını **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinin** lehine-

de bilinçlendirmek için yaptığı çalışmalarında “**Galip Hoca**” takma adını kullanmıştır.

Rahmetli **Celal Bayar** hatıralarında o günlerle ilgili olarak bir anısında şöyle söz etmektedir:

“Samimi dostumuz kitaplardan da mahrum idik.

Çocukken okulda ezberlettikleri hatta güzel sesle okumasını bildiğim Kur'an'ın bazı surelerini, kendi kendime okurdum.

Bir gün bana Edip (Tire ve Ödemiş Bölgesi Jandarma Komutanı):

- Yine okusana...

Dedi. Sebebini sordum:

“Fadime Kadın'ın (Celal Bayar'ın Ödemiş Kahrat Köyü'nde misafir kaldığı evin hanımı) hoşlandığını söyledi.

Galip Hoca (Celal Bayar)

Evinde Kur'an okunduğu için bereket, bolluk ve huzur olacaktı.

İyi kalpli kadının yanında itibarımız artmıştı.

Bir gün Desteban Paşa ile Ödemiş'e doğru yolculuk ediyordum.

Yanımıza bir köylü sokuldu.

Ben ilerledim.

İkisini yalnız bıraktım.

Desteban, bana yetiştiği zaman, aralarında geçen görüşmeyi anlattı.

Hatırimda kaldığı gibi kaydediyorum:

Köylü beni sormuş:

- Bu kim ?

- Efe'nin misafiri.

- Zeybek elbisesini yeni giymiş ya da hapis haneden yeni çıkmış olmalı...

- Nerden bildin ?

- Görmüyor musun, baldırları gün görmemiş, bembeyaz!...

- Kendisi kasaptır. Aydın'dan yeni geldi. Efe'den hayvan satın alacak.

Paşa Desteban'ın bana naklettiği bu konuşma, gözümü açtı.

Galip Hoca (Celal Bayar)

Ne de olsa lisanımla, beyaz baldırımıyla, hatta kafamla zeybek elbisesinin içine sığamayacağımı da anlamış oldum.

Kadının Kur'an'dan hoşlanması bu vakada bende hoca kıyafetine girmek fikrini uyandırdı.

Lügat manası rehberim olur ümiyle kendime "Galip" takma adını seçtim.

İlk fırsatta hoca kıyafetine girecektim...."

"... Gideceğimiz yeni muhitte, yeni kıyafetle görünecektim.

İlk düşüncemi yerine getirecektim.

"Galip Hoca" olacaktım.

Arkadaşlar bana, Kahrat'da "İlyas Efendi" diye hitap ederlerdi.

Yer değiştirdikçe başka isim almak fazla bir emniyet tedbiri olabilirdi.

Ben de bu düşünce ile ve evvelce söylediğim gibi lügat manasını göz önünde tutarak bu yeni müstear (takma) adımı seçmiştim..."

Bundan sonra Celal Bayar, Albay Hüsametdin Ertürk'ün de belirttiği gibi;

"Din düşmanlarımıza karşı koymak vaciptir...

Cümlemiz şehit oluncaya kadar harbe devam edeceğiz...

Bu bize düşen bir farzdır...

Tarih sayfelerini çevirdiğiniz zaman, Türk Milleti'nin düşmandan yüz çevirdiği vaki değildir..."

Diye birçok konuşmalarda bulunmuş, halkı Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine teşvik etmiş ve hepsini heyecana getirmişti.

Ayrıca;

"Dinin de bu davada büyük yardımı dokunacağını takdir etmiş, konuşmalarında Dini fıkralar, ehemmiyetli ayetler zikrederek, halkın maneviyatına..."

Seslenmesini bilmiştir.

Milletin ruhunda ve benliğinde var olan direnme gücünü ateşleyen bazı **Hocalar, Müftüler, Din Adamları** ve hatta birçok **Tarikat Şeyhi, Dervîşi** ve mensupları **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi** fikrinin doğuşunda önemli bir faktör olmuşlardır.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi döneminde, pek çok **Tekke** ve **Tasavvuf Erbabının** da faal rol oynadığını görmek mümkündür.

Gerçek ve esas hüviyetlerine bağlı kaldıkları dönemlerde tekeler;

“İnceliğin, kibarlığın, zarafetin, nezaketin, insan sevgisinin, çalışmanın, hizmetin, sanatın, ilmin, irfanın, marifetin ve maharetin...”

Öğretildiği, işlendiği, geliştirildiği ve olgunlaştırıldığı merkezlerdi.

Fakat zamanla duraklamaya, gerilemeye ve çökmeye yüz tuttuğu da inkar edilemez bir gerçektir.

Doğaldır ki çöken ve yıkılan **Tekkelerde**, gerçek anlamı ile **Tekke Ruhundan** ve cevherinden eser kalmadığını görmek hiç de zor değildir.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin yapıldığı dönemlerde eski özünden, safiyetinden ve gücünden hiçbir şey kaybetmeyen birçok **Tekkelerin** gayretleri, diğerlerini de bu mücadelenin içine girmelerine vesile olmuşlardır.

Tarikat Erbabını bir bütün olarak “**Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Yanlısı**” ya da “**Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Karşıtı**” diye tanımlamamız kimi zaman olası, kimi zaman olasılık dışı olarak görmemiz de pek zor değildir.

Bazıları “**Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Yanlılarını**” ve diğer bazıları da “**Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Karşıtlarını**” desteklemekten geri kalmamışlardır.

İsyan çıkaran isimlerden **Şeyh Eşref** ve **Şeyh Recep**, **Melamiyye** ya da **Halvetiyye** mensubu olan ve **Hürriyet-İtilaf Fırkası'nın** kurucu üyelerinden sayılan **Sadık Bey**, **Çorum Mevlevihanesi Şeyhi** ve **Tarikat-ı Salahiyye Üyesi Ali Kemal Bey**, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinin** amansız düşmanlarıydı.

Buna mukabil;

*Mustafa Kemal Paşa Sivas
Kadısı Hasbi ve Şeyh Fevzi
ile Sivas, 4 Eylül 1919*

Abdullah Sabri Aytaç

Yahya Galip Kargı

Nakşibendi Şeyhi ve Erzincan Milletvekili Fevzi Efendi...

Halvetiyye Şeyhi ve Bolu Milletvekili Abdullah Sabri Aytaç...

Halvetiyye Şeyhi ve Kırşehir Milletvekili Yahya Galip Kargı...

Nakşi Özbekler Tekkesi Şeyhi Mehmed Ata Efendi...

Kadiriye Dergâhı olan Hatuniyye Tekkesi Şeyhi Sadedin Ceylan Efendi...

Hacı Bektaş Veli Dergâhının Nakşi Şeyhi Hacı Hasan Efendi...

Bunların hepsi **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin** en büyük destekleyicileri arasında yer almışlardır.

Kuvayı Milliye Hareketini destekleyen **Sufi Şeyhleri**, halk ve maddi kaynakların seferber edilmesi, **Saray ile Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi** mensupları ve **Ankara-İstanbul Hükümetleri** arasında aracılık rollerini gönüllüce yerine getirmişlerdir.

Bir taraftan onları meşrulaştırırken, diğer taraftan savaş için gerekli halk desteğini sağlayan konuşmalar vaazlar vermişler, **Mevlilere** katılmışlar, **Mevlitler** düzenlemişler, **Ulusal Cemiyetlere** katılmışlar ve değişik şehirlerden **Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne** **Milletvekili** olarak seçilmişlerdir.

Mecliste de genelde “**Şeriyye ve Evkaf Komisyonu**” ile “**İrşad komisyonu**”nda görevlendirilmişlerdir.

TARİKAT ŞEYHLERİ VE MENSUPLARININ ULUSAL KURTULUŞ MÜCADELESİNDEKİ ROLLERİ

Çoğunluğunu **Mevlevilerin** teşkil ettiği “**Mücahidin-i Mevleviyye Alayı**”, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinde** çok özel bir yere sahipti.

Mücahidin-i Mevleviyye Alayı nedir?

Abdülhalim Çelebi

Kendisi de bir **Mevlevi** olan ve tahta çıktığında **Abdülhalim Çelebi**'nin kılıç kuşattığı **Sultan Reşad, 1. Dünya Savaşı'nda Mevlevilerin** manevi desteklerini önemsemekle birlikte, bizzat savaşa iştiraklerinin **Osmanlı Ordusu'nun** başarıya ulaşmasına önemli katkı sağlayacağını düşünerek, **Filistin** cephesine gönderilmek üzere, bir “**Mücahidin-i Mevleviyye Alayı**”, **Kafkas** cephesine gönderilmek üzere de “**Mücahidin-i Bektâşîyye Alayı**” kurulmasını arzu etmiştir.

Bu düşüncesini gerçekleştirmek için **İstanbul**'daki **Mevlevîlere** bir “**Alay Sancağı**” ile bir kılıç göndermiş, kurulacak **Alaya** bütün **Mevlevilerin** kayıt olmasının arzusu olduğunu bildirmiştir.

O tarihlerde cereyan eden olaylar dikkatle incelendiğinde **Mevlevi Alayının** kuruluşunun sadece **Padişahın** bir arzusu üzerine teşkil edilmediği de anlaşılmaktadır.

Daha önce buna benzer gönüllü birliklerin kurulma ve harbe iştirak eden **Osmanlı Ordusuna** yardımcı olma fikrinin ve icraatının varlığı bilinmektedir.

Balkan Savaşı yıllarında **İttihatçılar** tarafından kurulan **Müdafaa-i Milliye Cemiyeti** vasıtasıyla bazı gönüllü birlikler oluşturulmaya çalışılmıştır.

Buna benzer bir çalışma "**Cihad-ı Mukaddes**" ilanını takip eden günlerde vuku bulmuş, bütün **Mevlevilerin** kendisine bağlı olduğu **Konya Mevlana Dergâhı Şeyhi Veled Çelebi**, **Konya**'da gönüllüler toplamaya başlamıştı.

Benzeri bir gelişme **Bursa**'da cereyan etmiş ve yine bu gayretin içinde **Bursa Mevlevihanesi Şeyhi** ve mensupları bulunmuştur.

*Mücahidini Mevliye Alayı Komutanı
Veled Çelebi*

Alay Sancağının Mevlevilere teslimiyle birlikte, **Alaya** katılan gönüllü **Dervişlere** çavuş, onbaşı; **Şeyhlere** de muhtelif rütbelere verilmiştir.

Alay'a Mevlevilerin yanında diğer tarikat mensupları ve herhangi bir tarikata mensup olmayanlar da kabul edilmiş ve her birinin başına özellikle birer **Mevlevi Sikkesi** giydirilmiştir.

İstanbul'da teşkil olunan **Alayın Komutanlığına Konya Mevlana Dergâhı Şeyhi Veled Çelebi (İzbu-dak)** tayin edilmiş fakat **Veled Çelebi Konya'da** bulunduğu için yerine, alay **Konya'ya** ulaşınca kadar **Yenikapı**

Mevlevihanesi Şeyhi Abdülbaki Efendi vekaleten tayin olunmuştur.

Teşkil olunan **Alay'a** askeri anlamda müşavirlik yapmaları için **Harbiye Nezareti** tarafından **Kolağası Hüseyin Hüsnü**, **Doktor Kıdemli Yüzbaşı Behçet** ve **Eczacı Zühdi Beyler** görevlendirilmiştir.

Bu gönül erleri, "**Başlarında Mevlevi Sikkesi**", "**Sırtlarında Derviş Cübbesi**", elleri kılıçlarının kabzalarında olduğu halde **Harbiye Nezareti (Savaş Bakanlığı)**nın **Beyazıt Meydanı İstanbul Üniversitesi Merkez Binası** önünde toplandılar.

Burada yapılan tören ve dualardan sonra **Mevlevi Alayı, Şeyh Abdülbaki Efendi Başkanlığında Haydarpasha Tren Garı'ndan Konya'ya** uğurlandı.

Bu arada **Ankara Mevlevihanesi Şeyhi Mustafa Nureddin Dede (Nuri Dede), Alayın Sancaktarlığı** görevini üstlenmişti.

Yol boyunca diğer tekke ve zaviyelerden de katılımlar oldu ve uğranılan istasyonlarda bu gönüllülere büyük ilgi gösterildi.

Mevlevi Alayı 8 Şubat 1915 gecesini Konya'ya ulaştı. **Konya'ya** ulaşan **Alaya** birkaç gün içinde diğer **Mevlevihanelerden** gelen **Mevlevi Şeyhleri** ve maiyetlerindeki **Dervişler** de katıldılar.

Bu arada **Konya Valisi Azmi Bey**, civar kazalara **Alayın** ihtiyaçları ile ilgili telgraflar gönderdi.

Bu telgraflar neticesinde hemen hemen bütün kazalardan aynı ve nakdi yardımlar **Konya'ya** ulaştırıldı.

*Mücahidini Mevliye Alayı
Komutanları*

Mevlevi Alayı 26 Şubat Cuma gününe kadar gerekli tüm hazırlıklarını tamamladı.

Aynı gün **Cuma** namazının ardından **Mevlana Dergâhı** önünde uğurlama merasimi yapıldı.

Gönüllü Alayı; Kumandan Çelebi Efendi; ellerinde silahları, başlarında sikkeleriyle **Mevlevi Şeyhleri**, binlerce ahali ile birlikte kışlaya doğru yola çıktı.

Mevlevi Alayı kışlada askeri heyet tarafından karşılandı ve **Alay, Konya'dan** ayrılarak tren istasyonundan cepheye ulaşmak üzere **Şam'a** hareket etti.

Şam'a ulaşan **Mevlevi Alayı, Cebel-i Lübnan'da** karargâh kurmuş olan **4. Ordunun** emrine verilmiş ve hemen askeri talimlere başlamıştır.

Alaya en fazla gönüllü **138 Mevlevi** ile **İstanbul Yenikapı Mevlevihanesi'nden** katılmıştır.

Kıbrıs gibi ulaşımı zor ya da düşman işgâline uğramış **Mevlevihaneler** dışında **Anadolu'nun** hemen hemen her tarafından **Mevlevi Şeyhleri** önderliğinde sayıları az da olsa **Alay'a** katılmıştır.

İşgal Öncesi Mevlevilerin İzmir Yürüyüşü -
14 Mayıs 1919

Velet Çelebi İzbudak

Mustafa Kemal Paşa'nın yanında yer almaktan geri kalmamışlardır. **Mevlevi Dergâhı'nın Postnişini Abdulhalim Çelebi, 1920** tarihinde yayınladığı bir yazısında, **Ankara'yı** kastederek şöyle demektedir;

***“Cümlesinin temel fikirleri, vatan hissi ile doludur.
Buna imanım kadar kanaat hasıl ettim...”***

Mevleviye Alayı'nın bir benzerini daha önce **Bektaşîye Tarikatı'nın oluşumunda da** görmekteyiz

Ancak;

“Eğitilmiş asker olmadıkları için..”

Çoğu yolda öldü.

Geriye kalanlar, askerleri savaşa teşvik için diğer ordu-lara dağıtıldı.

Suriye bozgunundan sonra **4. Ordunun** kuzeye çekilmesi ile birlikte üç seneye yakın kaldıkları **Şam'dan** ayrılan **Alay mensubu Mevlevi Şeyhleri ve Dervişleri** tekrar **Mevlevihanelerine** dönmüşlerdir.

Dergâhlarına dönen **Mevleviler, Birinci Dünya Savaşı'nın** ardından **Anadolu'yu işgâle** çalışan düşmanlara karşı **Ulusal Kurtuluş Savaşında da Vatan** savunmasında gerek maddi, gerekse manevi katkılarını ortaya koymuşlardır.

Zaman zaman bulundukları bölgelerden topladıkları yardımları **Ankara'ya** göndermişlerdir.

Başta **Mevlana Dergâhı Postnişini Abdulhalim Çelebi** olmak üzere birçok **Mevlevi Şeyhi Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde** hep

Cemalettin Çelebi

1. Dünya Savaşı sırasında **Bektaşîyye Tarikatı'na** mensup dervişler, "**Mücahidin-i Bektaşîyye**" adıyla bir **Bektaşî Alayı** kurmuş ve oldukça önemli bir politik güç haline gelmişlerdir.

1915 yılında kurulan bu **Alay'daki** asker sayısı **7.000'i** aşındı ve **Doğu Cephesine** gitmekle görevlendirilmişti.

Bu **Alay'a** ait olduğu söylenen bir sancak, halen **Cemaleddin Çelebinin Hacıbektaş'taki Türbesinin** başucunda durmaktadır.

Mücahidin-i Bektaşîyye'nin kurduğu **Bektaşî Alayı; 1.Dünya Savaşı'nda** kurulan **Bektaşî Alayı, Hacıbektaş Tekkesi'nin** son **Şeyhi Veliyyedin Çelebi'ye** göre **7000** kişilik bir mevcutla **1915** yılında kurulmuştu.

Kafkas Cephesine gönderilen bu alayda, erkek kılığına kadınların dahi olduğu söylenmektedir.

Bu **Alay, Mevlevilerin** kurduğu **Mücahidin-i Mevleviye Alayı'na** alternatif olarak teşkil edilmiş bir teşkilatlanma gibidir.

Çünkü bu iki **Tarikat** arasında o zamanlarda ciddi bir rekabetin olduğu gözlemlenmektedir.

Yine **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinde** stratejik konumu ve **Şeyhinin** faaliyetleri yönünden en renkli **Dergâh Üsküdar Özbekler Tekkesi'dir.**

Özbekler Tekkesi, her türlü silah sevkîyatının yapıldığı, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi Önderlerinin** ağırlandığı, **Fevzi Çakmak, İsmet İnönü** gibi **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketindeki Komutanlarının** ve daha pek çok **Milletvekilinin** misafir oldukları ve **Anadolu'ya** geçişlerinde etkin rol üstlenen, yaralıların tedavi edildiği bir merkezdi.

Özbekler Tekkesi, 1752 yılında **Buharalı Nakşibendi Dervişler** tarafından **Ahmet Yesevi** geleneğinde **Üsküdar, Sultantepe**'de kurulan bir **Tekke**'dir.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi yıllarında **Anadolu**'ya asker ve cephane göndermede üstün bir rol üstlenen gizli bir üs olarak hizmet verdi.

Diğer taraftan **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi** yanlısı aydınlarının, askerlerin buluşma yeriydi.

Bu gibi merkezlerin her biri eninde sonunda **İngiliz** işgâl güçleri karargâhı tarafından basılıp dağıtıldığı halde **Özbekler Tekkesi**'nin bu önemli görevi, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi** sonuna kadar büyük bir gizlilik içinde sürdürmüştür.

Özbekler Tekkesi

Aralarında **İsmet İnönü**, **Halide Edip Adıvar**, **Adnan Adıvar**, **Yunus Nadi**, **Mehmet Akif Ersoy** gibi isimlerin de bulunduğu kişiler, **Karakol Cemiyeti Üyesi** de olan **Şeyh Ata Efendi** döneminde yine burada saklanmış ve **Anadolu**'ya geçmişlerdi.

Özbekler Tekkesi Şeyhi Şeyh Ata Efendi'nin tutuklanmasından sonra, onunla konuşan **İngiliz Gizli Servisi** yetkilisi **Harron Armstrong**, izlenimlerini şu ifadelerle dile getirmektedir:

“Bizler Türk Din Adamlarının, bu konularda faal rol oynayacaklarını asla tahmin etmiyorduk.

Diğer araştırmalarımız, Türk Mukavemet kaynaklarının meydana çıkarılması yolunda olumlu sonuç vermeyince, gelen ısrarlı ihbarları değerlendirerek Tekkeler, Mescidler, Camiler gibi dini binalar üzerinde durduk ve Din Adamlarını izleyip ve kontrole başladık.

Elde ettiğimiz bilgiler ve karşılaştığımız gerçekler bizleri hayrete düşürdü.

Bu din adamları yalnız telkinlerle ve maneviyatı yükseltmekle yetinmemişler, kendileri de mukavemet teşkilatı içinde görev almışlardı.

Halk üzerinde etkileri fevkalâde olduğundan, üzerlerine aldıkları görevleri muvaffakiyetle ifa etmişlerdi.”

Özbekler Tekkesi, Cumhuriyet döneminde, Ulusal Kurtuluş Mücadelesindeki önemli hizmetleri nedeniyle, 1925 tarihinde çıkarılan “Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması Hakkındaki Kanun” yürürlüğe girdikten sonra da diğer Tekke ve Zaviyelerin aksine kapatılmadı, bir “Edebiyat ve Söz Meclisi” olarak hizmet vermeye devam etti.

Hatuniye Dergâhı Camii

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine destek veren bir diğer Tekke, Hatuniye Dergâhı idi.

Bu Tekkenin Şeyhi Sadeddin Ceylan Efendi, aynı zamanda İplikhane Hastahânesi'nin İmamı idi.

Silah kaçırma sırasında silahları saklamak için tabutları kullanmışlardı.

Hatuniye Dergâhı, aslında Türkiye'deki ilk “Kadın Sığınma Evi”dir.

Osmanlı Devleti tarafından 18. yüzyılda İstanbul Eyüp'te açılmıştır.

Hatuniye Dergâhı, Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi sırasında stratejik bir işlevi üstlenmiş ve “Silah Deposu” olarak kullanılmıştır.

O yıllarda ıssız bir yer olduğu için farklı yerlerdeki silah depolarından kaçırılan silahlar; **İstanbul'da** bu işi idare eden **Mim Mim Grubunun Şeyh, Mürit, İmam ve Müderris Üyeleri** tarafından tabutlar içine yerleştirilerek, bir cenaze taşı gibi buraya getirilerek, **Tekke** bitişiğindeki **Camii'de** saklanmaktaydı.

Silahları gizleme işi de bitişiikteki **İmaretten** sağlanan zahireler sayesinde yapılmaktaydı.

Zamanı gelince de başka bir yere nakledilmekte, **Bostan İskeleyi'nden** kayık ve motorlara yüklenerak, **İnebolu'ya** götürülmekteydi.

Mehmet Akif'in Ankara'daki İlk Günlerinde Kaldığı
Taceddin Dergâhı - 1920

Ulusal Kurtuluş Mücadelesine destek veren diğer bir **Dergâh**, **Ankara Hacettepe'de** bulunan **Taceddin Sultan Camii Külliyesi** içindeki, adını **Celveti Şeyh Taceddin İbrahim'den** alan **Taceddin Dergâhı'dır**.

Bu **Dergâh** aynı zamanda **Mehmet Akif**

Ersoy'un Ankara'ya her gelişinde kaldığı yeri.

Bu **Tekke**, birçok **Ulusal Kurtuluş Mücadeleci** kişinin uğrağı idi.

Eşref Edip Fergan, Hasan Basri Çantay ve Şeyh Ahmed Sü-nusi bu **Dergâhın** ziyaretçileri arasında idi.

Celvetiyye Tarikatı, Bayramiyye Tarikatı'nın bir koludur.

Bayramiyye ise **Nakşibendlik ve Halvetiliğin** birleşimi olarak kabul edilir.

Bayramiyye ismini **Hacı Bayram-ı Veli'den** alır.

Yani **Nakşibendlik ve Celvetilik** birbiri içine geçmiş bir halde-dir. **Taceddin Dergâhı** da **Celveti Tarikatı'nın Dergâhıdır**.

Taceddin Dergâhı

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi yıllarında **Mehmet Akif Ersoy'u** evinde ağırlayan da bir **Celveti Şeyhiydi**.

Taceddin Dergâhı, Kanuni Sultan Süleyman tarafından **Hacı Bayramı Veli'nin** kurduğu **Bayramiyye Tarikatı'nın** bir kolu olan

Celvetiler için yaptırılmıştı.

Taceddin Dergâhı, Celvetilerin olduğu kadar Nakşibendler için de önemli Dergâhlardan biridir.

Ankara İlinin Altındağ ilçesi, Talatpaşa Bulvarı üzerinde bulunan **Taceddin Dergâhı**, aynı zamanda **Mehmet Akif (Ersoy)** tarafından **İstiklal Marşı'nın** yazıldığı mekandır.

Burası aynı zamanda **MehmetAkif**'in dostlarını ağırladığı, ülke sorunlarının, sanatın ve **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi** ile ilgili konuların konuşulduğu, tartışıldığı ve bağımsızlık mücadelesi-nin odak noktalarından biridir.

ŞEYH AHMET SÜNUSİ VE ULUSAL KURTULUŞ SAVAŞINA KATKILARI

Anadolu Müslümanlarının Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinde, Dünya Müslümanlarının manevi desteği de alınmıştır.

Şeyh Ahmet Sunusi Elazığ Ziyaretinde

En zor döneminde **Türk Milleti'nin** imdadına ko-
şan önemli **Müslüman**
Önderlerden birisi Sey-
yid Ahmed eş-Şerif'tir.

Mustafa Kemal
Paşa, **İngiltere'nin,**
Fransa'nın ve Amerika
Birleşik Devletleri'nin
"Ayrılıkçı Kürtleri"
Ulusal Kurtuluş Hare-
ketine karşı kışkırtmak
için her yolu denedikleri

bu günlerde, **Kürtleri Ulusal Kurtuluş Hareketine** kazanmak için **Kürtlerin** yoğun olarak yaşadıkları **Güneydoğu Anadolu Bölgesi-**
ne ve Kuzey Irak'a, Kürt-Arap-İslam dünyasında çok iyi tanınan **Şeyh Ahmet Sünusi**'yi göndermiştir.

Seyyid Ahmed Sünusi eş-Şerif, 1873 yılında Libya'nın Jag-
bub Kasabası'nda doğmuştur.

Yaklaşık bir asırdan beri devam edegelen sömürgecilik hare-
ketleri ve özellikle **İslam** topraklarını ele geçirip sömürgeleştirme
teşebbüslerinin hız kazandığı bir dönemde **Afrika'daki Sünusi ha-**
reketinin başına geçti.

Afrika'da doğup gelişen ve büyük hizmetler ifa eden **Sünusi** hareketinin büyüklerindendir.

Trablusgarp işgâli sırasında **İtalyanlara** karşı verdiği büyük mücadele ve kahramanlığı ile tarihte büyük ün kazanmış bir **Din Alimi** ve büyük önder liderlerdendir.

Aktivizmi ve **Sufizmi** savunan **Sünusiye Tarikatı**, **Batılı** güçlerin istilasına karşı çıkan "**antiemperyalist**" bir çizgiye sahiptir. **Sünusiler**, 1911'de **İtalya**'nın **Trablusgarp**'ı (*Libya* 'yı) işgâl etmesi üzerine, oradaki **Osmanlı Ordusunda** **İtalyanlara** karşı savaşmışlardır.

*Şeyh Ahmet Sunusi Libya Direnişçisi
Trablusgarp, 1911*

Mustafa Kemal, **Libya**'da olduğu günlerde, daha sonra milli bir kahraman olacak olan **Libyalı Ömer Muhtar**'la ve daha sonra **Anadolu**'ya gelip **1.Dünya Savaşı**'na katılacak olan **Libyalı Şeyh Ahmet Sünusi**'yle tanışıp çok iyi dost olmuştur.

Şeyh Ahmet Sünusi, ilk olarak **1. Dünya Savaşı** sırasında **Sultan Mehmet Reşat**'ın davetini kabul ederek, **1918** yılında bir **Alman** denizaltısıyla gizlice **İstanbul**'a gelmiştir.

Enver Paşa, **Afrikanlı** şeyhlerle birlikte **İstanbul**'a gelen **Şeyh Ahmet Sünusi**'yi, **Halife**'nin "**Cihat Fetvasını**" **İslam Dünyasına** duyurması ve **İslam Dünyasını** **Türklerin** yanında olmaya çağırması amacıyla **Arap/İslam** ülkelerine göndermek istemiştir.

Ancak bu sırada **Vahdettin**'in padişah olmasıyla bu planlar bozulmuştur.

Enver Paşa'dan ogünlerde pek hazzetmeyen **Vahdettin**, **İngiltere**'ye ve **Fransa**'ya karşı **İslam Dünyasını** kışkırtıp onların düşmanlığını kazanmaktansa, bu ülkelerle anlaşp birlikte hareket etmek gerektiğini belirterek, **Enver Paşa**'nın;

"Şeyh Ahmet Sünusi'nin Arap/İslam dünyasına gönderilmesi..."

Görüşüne karşı çıkmıştır.

Hatta **Şeyh Ahmet Sünusi**'nin **İngiliz** karşıtlığından çok rahatsız olan **Vahdettin**, ayrıca **İttihatçıların**, kendisinin yerine **Şeyh Ahmet Sünusi**'yi **Halife** yapacaklarından kuşkulandı.

Görüldüğü gibi **Şeyh Ahmet Sünusi Birinci Dünya Savaşı** sırasında **Osmanlı Devleti** ile bağıını güçlü şekilde devam ettirmiş, savaşın sonlarına doğru bizzat **Padişah** tarafından **İstanbul**'a davet edilmiş ve kendisine büyük yakınlık gösterilmiştir.

Ulusal Kurtuluş Savaşının başladığı günlerde **Bursa**'da bulunan **Şeyh Ahmet Sünusi**, **Bekir Sami Bey** aracılığıyla **Mustafa Kemal Paşa**'ya haber göndererek kendisinin **Ulusal Kurtuluş Savaşına** katılmak istediğini bildirmiştir.

Bunun üzerine **Mustafa Kemal Paşa**, **Şeyh Ahmet Sünusi**'ye bir mektup yazarak kendisini **Ankara**'ya davet etmiştir:

Mektup şöyledir:

Şeyh Ahmet Sünusi Libya Direnişçi Kıyafeti ile - Trablusgarp, 1911

“Şeyh Sünusi Hazretlerinin milli mücadelelerimizde yardım hususunda gösterdikleri iyi duygularını şükran arz ederiz.

Hilafet makamının fiilen işgâli karşısında Şeyh Hazretlerinin duydukları kızgınlık duygusunun İslam alemine tebliği pek ziyade gerekli ve faydalı olacaktır.

Bu konuda icap eden görüşünüzü ayrıca arz ederiz.

Şeyh Hazretlerinin Ankara’da bulunmalarını arz ederiz...”

Mustafa Kemal Paşa, **15 Kasım 1920** tarihinde **Ankara**'ya gelen **Şeyh Ahmet Sünusi** onuruna, **23 Kasım 1920** tarihinde **Türkiye Büyük Millet Meclisi**'nde bir yemek vermiştir.

Şeyh Ahmet Sünusi, burada yaptığı konuşmada şöyle demiştir:

“İslamiyetin yok olmasının muhakkak görüleceği bir halin meydana çıkması üzerine Müslümanların ümitleri kesildiği bir sırada Mustafa Kemal Paşa Hazretleri, arkadaşlarıyla beraber Din uğruna savaşımaya başladılar.

Ve siz de beraber savaştınız, cihat ettiniz.

Bu hizmet bütün İslam aleminin devamına, İslam aleminin kurtuluşuna ait mukaddes bir vazifedir...”

Mustafa Kemal Paşa da cevap konuşmasında **Sünusilerden** ve **Şeyh Ahmet Sünusi**’den şu övgü dolu sözleri söylemiştir:

Mustafa Kemal Paşa, Latife Hanım ve Şeyh Ahmet Sünusi - Yenice, 15 Mart 1923

“Sünusi teşkilatı diğer teşkilatlar gibi sadece bir tarikat değildir.

Bu tarikat insanlığı İslamiyet’in saadet yolunda yürütmeye yönelik esaslı bir teşkilattır.

Bu gece huzurlarıyla müşerref olduğumuz zat, İslam aleminde

büyük bir esasa dayanan mukaddes bir teşkilatın başında bulunan yüce bir zattır.

Dolayısıyla bundan sonra kendilerinin İslam alemine yapacakları hizmetler, şimdiye kadar olan hizmetlerini taçlandıracaktır.

Ve bu sayede Türkiye Devleti’nin, bütün İslam cihanının dayanak merkezi olan Türkiye Devleti’nin de sağlamlaştırılmasına hizmet etmiş olacaklardır.

Seyid Ahmet Şerif Sünusi Hazretlerinin gelecekteki hizmetlerine şimdiden gerek şahsım ve gerek Türkiye Büyük Millet Meclisi namına teşekkür arz eylerim.”

Mustafa Kemal Paşa, Şeyh Ahmet Sünusi’ye, aynı amaca hizmet eden üç farklı görev vermiştir:

1.İslam dünyasındaki antiemperyalist hareketleri Ankara’nın etkisi altına almak...

2. Arap-İslam dünyasında, özellikle de Irak ve Suriye’de Hilafet propagandası yaparak bölgedeki Müslüman Arapları İngiltere ve Fransa’ya karşı harekete geçirmek...

3. Türkiye içinde, özellikle Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı Doğu ve Güneydoğu’da, Milli harekete katılımı arttırmak ve ayrılıkçı Kürtçü propagandasına, karşı propagandayla yanıt vermek...

Şeyh Ahmet Sünusi, Mustafa Kemal Paşa'nın kendisine verdiği bu üç görevi yerine getirmek için hemen harekete geçmiştir.

İstanbul'daki Amerikan Temsilcisi, 26 Ocak 1922 tarihli rapo-run-
runda;

**“Şeyh Ahmet Sünusi'nin, muhtemel bir Kürt ayaklanması-
nı önlemek için Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları bölgeye
gönderildiğini...”**

Bildirmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, Kürdistan hakkında düşüncelerini ve ni-yetini **Şeyh Ahmet Sünusi'ye** yazdığı mektupla dile getirir.

Özel bir arşivden elde edilen bu belgede **Mustafa Kemal Paşa'nın** **Şeyh Ahmet Sünusi'den Kürtlere** karşı yardımda bulunması talebi-
ni ön plana çıkaran bir mektubu aşağıdadır:

Ankara, 4/3/338

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti (Başkanlığı):

Başkitabeti Zabıt ve Kavanin (Kanunlar) kalemi:

Mustafa Kemal Paşa - 1920

**Es-seyyid Ahmedî's-Şerif Es-
Sünesi Hazretlerine,**

**Büyük bir sevgi ve özlemle özel
saygılarımı arz ederim.**

**Cenab-ı Hak hepimizi İslamiyet'in
korunmasına, refahına ve mutlu-
luğuna dönük çalışmalarımızda
başarılı kılsın.**

Amin.

**Şimdiye kadar siz Şeyh Hazretle-
rinin bu maksatla oluşturduğunuz
yararlı çalışmalarınızı büyük bir
olgunluk ve şükran ile tekrarladı-
ktan sonra, bundan sonra dahi ile-
riye dönük yüksek hizmetlerinizde
başarılı olmanız için Yüce Allah'a
dua ediyorum.**

**Düşmanların vatanımızın birliği ve dinimizin selametini boz-
mak için gece gündüz uğraştıkları, İslam aleminin zafer ve
saadeti için savaşılan memleketimize ikilik sokmaya çalıştık-
ları, bazı cahil insanları kandırarak bir Kürdistan meselesi
çıkardıkları malumunuzdur.**

**Düşmanlar, bu hain maksatlarını gerçekleştirmek için şu
sıra faaliyetlerini ilâhî emre atamamıştır.**

Din ve Vatan birliğimizi korumak için her türlü önlemi almak hepimizin birinci vazifesi olduğundan, maddi silahlardan daha tehlikeli olan bu manevi saldırılarına engel olmak üzere Millet Meclisi azalarından bazı arkadaşları o bölgeye memur tayin edip gönderdik.

Kendisini takdir ettiğiniz muhterem arkadaşınız Siverek Mebusu Abdülgani Beyi de bu konudaki güzel çalışmalarınıza yardım etmek üzere yüksek huzurunuzla gönderdik.

Abdülgani Ensari Bey

Halkın düşüncelerini sapkın fikirlerden korumak ve doğru bir yol üzere bulunmaları için maneviyatlarını koruyup aydınlatmak üzere yapılacak güzel çalışmalara hız verilmesini samimiyet ve muhabbetle isterim.

Düşmanlar hakkında ordumuzca alınmış olan tedbirler emniyetimiz için uygun ve yüce gayemiz için yeterlidir.

Cenab-ı Hak, hayırlısıyla başarıya ulaştırsın.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal
(imza)

Mektubu özetleyecek olursak:

Mektup o zamanın usullerine uygun olarak bir **İslam** alimine hitaben yazıldığından dua ile başlıyor.

Allah'tan muhafaza isteği ile **İslam** saadetine yönelik çalışmalarla başarı temennisi var.

Hemen devamında vatan birliğinin ve **İslam** selametinin suikastine yönelik düşmanların geceli gündüzlü çalışmaları ifade edilerek, bu düşmanların tümünün bilinçli olarak **İslam** birliğini tehlikeye atarak **Kürdistan** meselesini çıkardıklarını vurgular.

Maddi silahlardan daha dehşetli olan bu manevi tehlikenin saldırılarına engel olmak üzere **Siverek Mebusu Abdülgani Bey**, çalışmalara yardımcı olmak üzere görevlendirilmiştir. Bu arada **Şeyh Ahmet Sünusi**'nin ünü o kadar çok yayılmıştır ki, o günlerde **Antep**'te

“Şeyh Ahmet Sünusi Hazretlerinin geçtiği toprağı düşman istila etmezmiş!...”

Gibi söylentiler dahi dolaşmaya başlamıştır.

Mustafa Kemal Paşa, Şeyh Ahmet Sünusi’yi, “Genel Vaiz” olarak görevlendirmiştir.

Şeyh Ahmet Sünusi’nin görevi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da il il gezerek camilerde vereceği vaazlarla Kürtleri Ulusal Kurtuluş Mücadelesine katılmaya çağırmaktır.

Gerçekten **Şeyh Ahmet Sünusi** görevini eksiksiz yapmıştır.

Her gittiği yerde verdiği vaazlar ve hutbeler çok etkili olmuştur.

Sivas’ta ve Urfa’da birer kongre düzenleyen Şeyh Ahmet Sünusi, Güneydoğu Anadolu’daki propaganda çalışmalarıyla birçok Kürt Aşiret Reisini Ulusal Kurtuluş Mücadelesine katılmaya ikna etmiştir.

Şeyh Ahmet Sünusi, Diyarbakır’a gittiğinde de çok büyük bir coşkuyla karşılanmıştır.

Diyarbakırlıların ilgisinden çok memnun olan Şeyh Ahmet Sünusi, Mustafa Kemal Paşa’ya telgrafla teşekkür etmiştir.

Bir süre **Diyarbakır’da kalan Şeyh Ahmet Sünusi, Mustafa Kemal Paşa’nın Ramazan Bayramını** kutlamak için tebrik göndermiştir.

Mustafa Kemal Paşa da, bu nazik kutlamaya, 12 Haziran 1921 tarihli bir telgrafla yanıt vermiştir.

Mustafa Kemal Paşa’nın, Şeyh Ahmet Sünusi’ye gönderdiği bayram tebriği, Hakimiyet-i Milliye Gazetesi’nde yayınlanmıştır.

Şeyh Ahmet Sünusi, Ankara, Konya, Sivas, Elazığ üzerinden, Urfa ve Diyarbakır’a, sonra Mardin’e, oradan da Musul’a kadar gitmiştir.

Şeyh Ahmet Sünusi’nin Anadolu’daki çalışmaları İngiliz istihbaratının dikkatini çekmiştir.

İngiliz istihbaratı, Şeyh Ahmet Sünusi’nin adım adım Anadolu’yu gezdiğini belirterek, onun etkisinin Irak, Suriye ve Hicaz’a kadar yayılmasından endişelendiğini Londra’ya rapor etmiştir.

Şeyh Ahmet Sünusi, her gittiği yerden Mustafa Kemal Paşa’ya düzeni bir şekilde telgraflar çekerek;

“Halka gerekli dini öğütleri verdiğini...”

Belirtmiştir.

Şeyh Ahmet Sünusi’nin sözünü ettiği “Dini Öğütler”, Ulusal Kurtuluş Savaşının bir “Cihat” olduğu ve bu hareketi desteklemenin her Müslümana farz olduğu şeklindeki öğütlerdir.

Şeyh Ahmet Sünusi, Konya İsyanı'nın bastırılmasında da çok büyük etkisi olmuştur.

Bu isyanın;

“İslam düşmanlarının işi...”

Olduğunu belirten **Şeyh Ahmet Sünusi**, isyancıların **Alaattin Tepesini** savunan askerleri bırakmalarını sağlamıştır.

*Şeyh Ahmet Sunusi ile - Adana, Yenice İstasyonu,
17 Mart 1923*

Mustafa Kemal Paşa'nın Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasındaki **Kürt** politikasının en önemli ayaklarından birini oluşturan **“Kürtlere yönelik propaganda- lar”**, **Şeyh Ahmet Sünusi** tarafından büyük bir başarıyla uygulanmıştır.

Görüldüğü gibi,

Mustafa Kemal Paşa,
Kürtleri Ulusal Kurtu-

luş Mücadelesine karşı ayaklandırmaya çalışan **Binbaşı Noel** gibi **İngiliz Ajanlarının** olumsuz propagandalarını, **Kürtleri Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine** kazandırmaya çalışan **Şeyh Ahmet Sünusi** gibi **Din Adamlarının** olumlu propagandalarıyla etkisiz hale getirmiştir.

Şeyh Ahmet Sünusi, anlaşıldığı gibi **Ulusal Kurtuluş Savaşı** sırasında **Anadolu'nun** birçok yerini gezerek **Kuva-yı Milliyecilere** destek olmuş ve onlar için **Vaizlik** da yapmıştır.

Mustafa Kemal Paşa, Dünya Müslümanların Kuva-yı Milliye Hareketine sıcak bakmalarını sağlamak amacıyla **Şeyh Ahmet Sünusi'nin** de **Türkiye'de** bulunmasını fırsat bilerek **1 Şubat 1921** tarihinde, onun **Başkanlığında** bir **“İslam Kongresi”** topladı.

Bu **Kongreden** sonra **İslam Dünyasının Kuva-yı Milliye** hareketine olan bilgi ve ilgileri artmıştır.

Özellikle **Doğu ve Güneydoğu Anadolu** kentlerine düzenlediği seyahatler, yaptığı toplantı ve konuşmalar ile **Anadolu halkının** bir bütün olarak **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine** katılmalarını teşvik etmiştir.

Yine özellikle **1 Şubat 1921** tarihinde **Sivas'ta Şeyh Ahmed Sünusi** önderliğinde düzenlenen **İttihad-ı İslam Kongresi** de **Ulusal**

Kurtuluş Mücadelesine İslam Dünyasının ilgi duymasına ve gerekli desteği vermesine yol açmıştır.

Bu arada **Şeyh Ahmet Sünusi, Gazi Mustafa Kemal Paşa** ile sağladığı dostane ilişkiler **Cumhuriyetin** ilanından sonra da devam etmiştir.

ULUSAL KURTULUŞ MÜCADELESİNDE GÖREV ÜSTLENEN DİN ADAMLARIMIZ

Din Adamlarımızın doğrudan katkılarına gelince; Örneğin; **Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi**, **Türk Ulusal Kurtuluş Mücadelesine** önemli katkıları olmuş olan bir **Türk Din Adamıdır**.

Müftü Ahmet Hulusi Efendi

İzmir'in işgali günü 15 Mayıs 1919 günü düzenlediği mitingde **Denizli halkına;**

“İşgâl edilen memleket halkının silaha sarılması Dini bir görevdir...”

Diye haykırıp, halkı ayaklandıran ilk kişi olmuştur.

Bunun üzerine, tüm **Denizli halkı Müftü Efendi'nin** etrafında birleşmiştir.

Halkla bütünleşen **Müftü Ahmet Hulusi, Denizli** ve çevresinde çok etkili olmuş ve daha sonraki günlerde **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi** için çok önemli hizmetlerde bulunmuştur.

15 Mayıs 1919 günü tellallar ile halkı topladığı **Müftülük** binasının önünde **Fetva** veren **Ahmet Hulusi Efendi;**

“Müftünüz olarak Cihad-i Mukaddes Fetvasını ilan ve tebliğ ediyorum.

Elinizde hiçbir silahınız olmasa dahi üçer taş alarak düşman üzerine atmak suretiyle mutlaka fili olarak mukabelede bulununuz...”

Sözleriyle halkı ayaklandıran **Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi'nin** çabası **Ulusal** teşkilatlanmayı başlatmaktı.

Bu çaba **İstanbul Hükümeti'ni** tedirgin etti. Bu nedenle **İstanbul'ca Denizli'deki** bu **Milli** hareketi engelleme girişiminde bulunuldu.

İstanbul Hükümeti'nin 1919 yılında **Denizli Milli Heyetinin** kaldırılması ve dağıtılması emrine karşı çıktı.

Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin yaşamına gelince;

Müftü Ahmet Hulusi Efendi, 13 Eylül 1861 tarihinde **Denizli'nin Kayalık Mahallesi'nde** doğdu.

Denizli'de, Tekelizade Bekir Efendi'den aldığı ilköğretimden sonra öğretimine babası **Osman Nuri Efendi'nin Kayalık Mahallesi'nde** bulunan **Medresesinde** devam etti.

Bu **Medresede**, babasından **Arapça** öğrendi. **Fıkıh** dersleri aldı. Ağabeyi **Müftü Tahir Efendi'den Mantık, Sarf-Nahiv, Edebiyat, Fen Bilgisi ve Abdullah Efendi'den Hadis** öğrenimi gören **Ahmet Hulusi Efendi, 4 Haziran 1891** tarihinde icazetnamesini aldı.

Mezuniyetinin hemen ardından babasının **Medresesinde Hocalığa** başladı. **Osmanlı Yüksek Uleması** hiyerarşisinde önemli bir konum olan “**Sahn Müderrisliği**” kadar yükseldi.

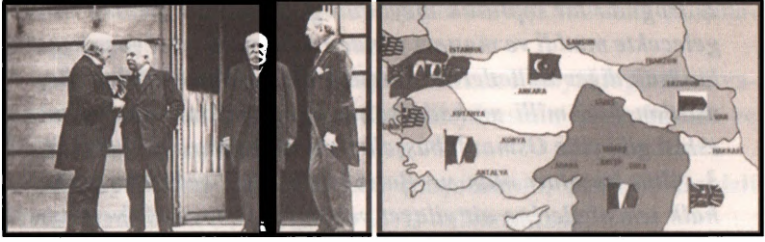
1 Eylül 1885 tarihinde babası **Denizli Müftüsü Osman Nuri Efendi'nin** fahri **Müftü Müsevvitliği (Müftü Yardımcılığı)** göreviyle ilk memuriyet hayatına başlayan **Ahmet Hulusi Efendi, 1910** yılında bu göreve **200** kuruş maaşla bu göreve asaleten atandı.

Aynı yıl **Aydın Vilayeti İl İdare Meclisi Üyeliğine** seçildi.

Bir yılı aşkın bir süre, bu mecliste **Denizli Sancağı'nı** temsil etti.

Bu arada, **Mekke-i Mükەرreme'ye** akan “**Ayn-ı Zebin**” su yolunun tamiri için gerekli olan ve **12 Temmuz 1906** tarihinde kurulan yardım toplama komisyonunun da **Başkanlığını** yapan **Ahmet Hulusi Efendi, ağabeyi Mehmet Tahir Efendi'nin ölümünün ardından 6 Haziran 1918** tarihinde **Denizli Müftülüğü'ne** asaleten tayin edildi.

Belirtilen memuriyetlerinin yanı sıra mezuniyetinin ardından babasının **Medresesinde** hocalığa başlayan **Ahmet Hulusi Efendi, 18 Ocak 1887** tarihinde **Edirne'den “İbtiday-i Hariç Ruusuname-i Hümayun”, 20 Aralık 1904** tarihinde **Bursa'dan “İbtiday-i Dahil Ruusuname-i Hümayun”** unvanlarını alarak, **Sahn Müderrisliği'ne** kadar yükseldi.

Paris Anlaşmasına Göre Türkiye'nin Bölüşümü

Diğer taraftan **İtilaf Devletleri**, 1919 yılının başında **18 Ocak** tarihinde **Paris**'te bir araya geldiler.

Sevr Anlaşması'nın bir nevi ön denemesi niteliğinde olan **Paris Konferansı**'nda **Yunanistan'a Balıkesir ve Aydın** vilayetleri vaat edilmişti.

Bu haber **Türk** halkını çok müteessir etmişti.

Türk'ün sonsuza dek devletinin, özgürlük ve bağımsızlığın sonu olamayacağına iman etmiş **Türk** halkı böyle bir anda, **İzmir Vali Vekili** ve **17. Kolordu Komutanı Nurettin Paşa**'nın da desteğiyle, **İzmir, Aydın, Denizli, Muğla, Manisa ve Balıkesir** temsilcileriyle **İzmir**'de **Müdafaa-i Hukuku Osmaniye Cemiyeti**'nin önderliğinde bir **Kongre** yapılması kararlaştırıldı.

Kongreye Ege'nin bütün **Müftü** ve **Belediye Başkanlarıyla** her kazadan iki ve livalardan (*Sancak*) üç delege davet edildi.

17 Mart 1919 günü başlayan **Kongreye; İzmir, Aydın, Denizli, Muğla, Manisa, Balıkesir** ve ilçelerinden 37'si **Belediye Başkanı** ve 37'si **Müftü** olmak üzere toplamda **165** delege katıldı.

17/19 Mart 1919 tarihleri arasında çalışmalarını sürdüren kongrede, **Denizli Sancağı Merkezini, Müftü Ahmet Hulusi Efendi Başkanlığı**'nda; **Belediye Başkanı Hacı Tefvik, Tavaslıoğlu Mustafa, Küçükağazade Ali Beylerden** oluşan bir heyet temsil etti.

İzmir'de **Beyler Sokağı**'ndaki sinemada toplanan **Kongrenin** çalışmaları üç gün sürdü.

Kongre sonunda **İzmir**'deki **İngiliz, Fransız, İtalyan ve Amerikan Temsilciliklerine** aşağıdaki bildiri gönderildi:

"1. Türk Milleti, galip devletler tarafından takip olunan siyasetin kendisini yok etme maksadına dönük olmadığına emin olmak istemektedir.

Ve büyük devletlerin bu yolda olumlu kararlarını bekler.

2. Doğuda bir topluluk meydana getiren Türk Milleti'nin gelecekte maddi ve manevi yönden ilerleyebilmesi ve parçalanarak diğer milletlerin esaretine düşmemesi ancak onbeş asırdan beri milli mukadderatına hakim olan İstanbul'un eskisi gibi yine Osmanlı başşehri olarak kalması ile kabildir.

3. Altta imzaları olan ve Batı Anadolu'da sahili bulunan halk temsilcilerine ait vilayet ve sancaklarının nüfusunun yüzde seksen oranındaki büyük çoğunluğu Türk olup, arazisinin de yüzde doksanbeşi oranındaki kısmı bunlara aittir. Türk unsurunun dışındakilerin göçmen durumunda bulunmaları itibariyle bu kıtanın uğrayacağı idari değişiklik ve bölünme, milli bütünlüğü felce uğratacak ve sahillerdeki ticari limanlarının çatışmalarda barışı tehdit ve memleketin doğal servetini yok edecektir.

4. Büyük devletlerin adaletine güveni olan Türk Milleti, istikbalini tehdit eden tehlikeler karşısında sükunetini elden bırakmayarak mevcudiyetini muhafaza kaygısıyla hakkını bilfiil müdafaa mecburiyetine düşmeyeceğini ümit etmektedir.”

Kongreye katılanlar toplantının ardından, gruplar halinde **Nurettin Paşa**'yı da ziyaret ettiler.

Nurettin Paşa konuşmasında, delegelere, memleketlerine döndüklerinde **Yunan** işgâli halinde halkı direnişe hazırlamalarını telkin ediyordu.

Nurettin Paşa

Bu arada **Kongrede** de; Ege'nin işgâline kesinlikle karşı çıkılması ve bu direnişi gerçekleştirmek üzere **Balıkesir, Manisa, Aydın, Denizli ve Muğla**'da **Müdafaa-i Hukuk** ve **Redde-i İlhak Cemiyetleri** kurulması kararlaştırıldı.

Denizli Delegeleri de bu kararları uygulamaya koymak üzere **İzmir**'den ayrıldılar.

Henüz daha **Kongre** devam etmekte iken, **Denizli**'de hemen istenilen teşkilatı kuracağını açıklayan **Ahmet**

Hulusi Efendi, İzmir dönüşünde yoğun bir teşkilatlanma çalışmasına girişmiştir.

Ahmet Hulusi Efendi, yaklaşan tehlikenin büyüklüğünü ve vahametini halka anlatmak üzere **Denizli** yöresinin bütün kasaba ve köylerini dolaşmıştır.

Ahmet Hulusi Efendi'nin bu çalışmalarını, dönemin **Denizli Mutasarrıfı Faik Bey (Öztrak)** şöyle anlatmaktadır:

"Gazeteler üzerinde sansür vardı.

İstanbul Hükümeti, Mondros Mütarekesi hükümlerini uygulama konusunda kararlı ve duyarlı idi.

Büyük bir baskı altında bulunan Padişah da, asıl eğilimi bu doğrultuda olduğu için, bu siyaseti onaylıyordu.

Özellikle İzzet Paşa Hükümeti'nin istifasından ve iktidara Tevfik Paşa'nın gelmesinden sonra, bu konuda her gün sürekli olarak buyruklar alıyorduk.

Bunlarda, çok açık olarak, mütareke hükümlerinin uygulanmasını engelleyecek davranış ve hazırlıklara asla izin verilmemesi ve hoşgörülü davranılması bildiriliyordu.

Denizli Mutasarrıfı Ahmet Faik (Öztrak)

1919 Mart sonlarında, yani işgâlden 50 gün kadar önce, İzmir'de toplanan kongreye Denizli Sancağı adına katılan Heyet-i Milliye Başkanı Ahmet Hulusi Efendi, dönüşünde benimle uzun ve çoğu gizli pek çok görüşme yaptı ve Denizli Sancağı kazalarından Acıpayam, Buldan, Sarayköy, Tavvas, Çal'da, özellikle müftüler ve müderrislerle, kentin ileri gelenlerinin önderlik ettiği kurulların oluşturduğunu söyledi.

Artık kaçınılmaz olan Yunan işgâli karşısında neler yapılması gerektiğinin şimdiden düşünülmesini ve gerekli önlemlerin alınmasını önerdi...

Yapılması gereken, vatanın bağımsızlığı ve onurunun zorunlu kıldığı şeylerdi.

Bilimsel yeterliliği ve ahlakı ile sancağın her tarafından sevilen ve sayılan bir adamdı.

Her yandan olumlu haberler geliyordu.

Ahmet Hulusi Efendi, zor koşullar altında göreve çağırdığı kişileri, yetki ve özelliklerini çok iyi belirleyerek saptamış ve atamıştı.

O sayılı günlerin bendeki en derin izlenimi budur”.

Görüldüğü gibi, **Müftü Ahmet Hulusi Efendi, İzmir’de alınan kararlar doğrultusunda Denizli ve çevresinde halkı bilinçlendirmeye, mücadele fikrini aşılamaaya çalışmış ve bunda da başarılı olmuştur.**

Diğer taraftan bu felaketler yetmiyormuş gibi, bir de halkın elinde bulunan silahları alınmıştı.

Böylece **Türk Milleti** manevi gücü yanında, maddi gücünü de neredeyse tümüyle kaybetmişti.

Şimdi de yeni bir söylenti dolaşıyordu:

“Yunan İzmir’e Çıkacak...”

Yunan Askerlerini Coşku İle Karşıl原因an Yerli Rum Halkı - İzmir, 15 Mayıs 1919

Nihayet **1919 Mayıs** ayının **15’inde**, korkulan haber bomba gibi patladı.

Yunan İzmir’e çıkmıştı.

Bu acı haber, anında **Denizli’ye** de ulaştı.

Denizli Mutasarrıfı Faik Bey (Daha sonra İçişleri Bakanı da olan Faik Öztrak) bu acı ha-

beri öğrenir öğrenmez, **Müftü Ahmet Hulusi Efendi’yi, Askerlik Şubesi Başkanı Tevfik Bey’i, Belediye Başkanı Hacı Tevfik Bey’i** ve eşraftan bazı şahısları da yanına çağırarak, **İzmir’den** gelen telgrafı okudu.

Daha sonra bu heyet, halkı korku ve telaşa düşürmemek düşüncesi ve ayrıca **İzmir’de** olup bitenleri haber vermek üzere **Belediye** binası önünde bir miting tertibine karar verdi.

Bu mitingin düzenlenmesi görevini de her zamanki gibi **Müftü Ahmet Hulusi Efendi** üstlendi.

Müftü Ahmet Hulusi Efendi, hemen işe koyuldu.

15 Mayıs 1919 sabahının erken saatlerinde mitingi halka duyurmak üzere tellallar bulundu.

Müftü Efendi'nin görevlendirdiği tellallar çarşı ve mahalleleri dolaşarak;

“Allah’ını, Dinini, Vatanını sevenlerin...”

Müftülük binası önünde toplanmaları gerektiğini duyurdular.

Bu arada **Müftü Ahmet Hulusi Efendi, Cami İmam/Hatiple-rine** de haber göndererek sabah namazından sonra cemaatle birlikte mutlaka miting yerine gitmelerini istedi.

Bu şekilde mitingden haberdar edilen **Denizli halkı, 15 Ma-yıs 1919** gününün ilk saatlerinde belediye binasının bulunduğu **Bayramyeri’nde** toplandı.

Müftü Ahmet Hulusi Efendi

Halkın toplanması üzerine, yanında **Din** görevlileri, **Tekke Şeyhleri**, ken-tin ileri gelenleri, öğretmenler, yedek subaylar olduğu halde; **Müftü Ahmet Hulusi Efendi** önce **Müftülük** binası önüne gitti.

Daha sonra **Tekbirlerle Bayramyeri’ne** gelindi.

Müftü Ahmet Hulusi Efendi, Müftülüğün yakınında bulunan **Ulu Cami’deki Sancak-ı Şerifi** asılı ol-duğu yerden **“Tekbirler”** ve **“Salat-u Selamlar”**la indirerek, caminin etrafın-da bekleyen kalabalığın önüne geçti.

Mutasarrıf, Belediye Reisi ve bazı eşraf **Belediye** balkonunda daha önce yerlerini almışlardı.

Bu anda halkta heyecan doruk noktasına ulaşmıştı. Çalınan trampetlerle halk sükunete davet edildi.

Bir anlık sessizlikten sonra, **Müftü Ahmet Hulusi Efendi’nin** gür sesi işitilmeye başlandı.

O, bu tarihi konuşmasında şöyle diyordu:

“Muhterem Denizlililer!..

Bugün sabahın erken saatlerinde İzmir, Yunanlılar tarafın-dan işgâl edilmiştir.

Bu tecavüze karşı hareketsiz kalmak, Din ve devlete iha-nettir.

Vatana karşı işlenecek olan cürümlerin Allah ve Tarih önünde affi imkânsız günahdır.

Cihad, tam manasıyla teşekkül etmiş bir Dini şart olarak karşımızdadır.

Hemşehrilerim...

Karşımıza çıkarılan düne kadar uyruğumuz altında bulunan Yunan'a biz mağlup olmadık.

Onlar, öteki düşmanlarımızın araçlarıdır.

Yunan'ın bir Türk beldesini ellerine geçirmelerinin ne manaya geldiğini, İzmir'de şu bir kaç saat içinde işlenen cina-yetler gösteriyor.

Silahımız olmayabilir, topsuz, tüfeksiz sapan taşları ile de düşmanın karşısına çıkacağız.

İstiklal aşkı, vatan sevgisi, haysiyet şuurumuz ile kalbimiz-deki iman ile mücadelemizin sonunda zaferi kazanacağız.

Bu uğurda canını verenler şehit, kalanlar gazidir.

Bu mutlak olarak Cihad-ı Mukaddestir.

Sizlere vatanımızı düşmana teslim etmenin çaresiz olduğunu söyleyenler, düşman esareti altında olanlardır.

Onlar irade ve kararlarına sahip değildirler.

Bu vaziyette olanların emri ve fetvası aklen ve şeriata göre caiz, makbul ve muteber değildir.

Meşru olan münhasıran vatan müdafaası ve İstiklal uğru-na Cihaddır.

Korkmayınız...

Meyus olmayınız...

Bu Allah'a şükran duygularının Sancağı altında toplanınız ve mücadeleye hazırlanınız.

Müftünüz olarak;

CİHAD-I MUKADDES FETVASINI...

İlan ve tebliğ ediyorum.

Elinizde hiçbir silahınız olmasa dahi, her biriniz elinize üçer taş alarak düşman üzerine atmak suretiyle mutlaka karşı eyleme geçiniz..."

Bu düşündürücü ve heyecanlı konuşmayla insan seli dalgalanıyor ve ***"Kahrolsun düşman"*** sesleri gök gürültüsü gibi belediye meydanından taşıyor, dalga dalga etrafa yayılıyordu.

Nitekim **İzmir**'in işgâlinde dört saat gibi kısa bir sürede düzenlenen bu mitingin çevre il ve ilçelerde fevkalâde etkisi olmuştur.

Bunu daha sonraları **Aydın Milletvekili** olarak da **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde** uzun süre hizmet veren **Doktor Mazhar Bey (German)** şöyle belirtmektedir:

Dr. Mazhar (German)

“İşte Denizli’de Müftü Ahmet Hulusi Efendi’nin rehberlik ettiği miting haberi ve onu takiben Müftü Efendi’nin imzasını taşıyan telgraf bu saatlerde Aydın’a geldi.

Ben, HEY’ET-İ MİLLİYE deyimini ilk defa bu telgrafta gördüm.

Hükümet doktoru idim.

Mutasarrıf olmadığı için bu makama da vekalet eden 57. Fırka Kumandanı Miralay (Albay) Şefik Bey’in davet ettiği şahsiyetler arasında ben de bulunuyordum.

Kumandan, Müftü Ahmet Hulusi

Efendi’nin telgrafının metnini bizzat okuyarak mealen şu şekilde vaziyeti açıkladı.

Dedi ki:

-“Denizli Müftüsü, tutulacak en sağlam vatanseverce yolu bize göstermektedir.

Ben asker olarak elimdeki bütün imkânlarla vatanımı korumak için, namus ve şeref andı içtim.

Fakat bunu, Denizli’deki hareketi örnek alarak yapmak akıl ve mantık gereğidir...”

Müftü Ahmet Hulusi Efendi’nin konuşmasının etkisi Denizli’nin ilçelerinde de etkili oldu.

Nitekim **Denizli** ilçelerinde de art arda mitingler yapılmaya, protestolar çekilmeye başlandı.

Bu cümleden olarak, **16 Mayıs Cuma günü Tavas, Acıpayam ve Sarayköy** ilçelerinde; **17 Mayıs Cumartesi günü Çal** ilçesinde mitingler düzenlenmiş ve işgâli protesto telgrafları çekilmiştir.

Öte yandan **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**, halkı galeyana getirmekle yetinmemiş, bizzat kendisi de bütün halkın adına hareketle **Sadaret Makamı’na** telgraflar göndermiştir.

Bu telgraflardan **16 Mayıs 1919** tarihli olanında; **Müftü Ahmet Hulusi Efendi, İzmir’in Yunan kuvvetlerince işgâl edilmesinden**

duyulan üzüntüyü belirterek, işgâlin kesinlikle kabul edilmeyeceğini ifade etmekteydi.

Yine **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**'nin önderliğinde, onun teşvik ve desteğiyle, **Denizli**'den **İstanbul**'daki **İtilaf** devletleri mümessillerine protesto telgrafları çekilmiştir.

Bunlardan ilki, **15 Mayıs 1919** tarihinde, ikincisi ise, **18 Mayıs 1919** tarihinde gönderilmiştir.

Bu telgraflarda şu ifade ediliyordu:

“Yunan askerlerinin İzmir’i terk etmedikleri takdirde, Denizli halkının İzmir’i savunmaya hazırdır...”

Müftü Ahmet Hulusi Efendi ve Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın olumsuz Faaliyetleri:

Hürriyet ve İtilaf Fırkası ilk kez, **21 Kasım 1911** tarihinde kuruldu. Fırka bir yıl sekiz ay faaliyet gösterdikten sonra kapatıldı.

Ancak **10 Ocak 1919** tarihinde siyasi hayata yeniden başladı.

İstanbul Hükümeti'nin politikasını destekleyen **Hürriyet ve İtilaf Fırkası**, her fırsatta **Milli** heyetlerin faaliyetlerini ve **Kuva-yı Milliye**'nin gelişmesini önlemeye çalışmıştı.

Hürriyet ve İtilaf Fırkası, ikinci defa faaliyete geçişinden **12** gün sonra, yani **22 Ocak 1919** tarihinde bir beyanname yayınlayarak **Ulusal Mücadele Hareketine** karşı olduğunu bildirdi.

Milli teşkilatlanmanın oluşmaya başladığı günlerde adı geçen **Hürriyet ve İtilaf Fırkası** yöneticileri, halkı böyle bir harekete girmekten ya da bu hareketi desteklemekten men etmeye çalıştı.

Onların gözünde bu hareket, **İttihat ve Terakki**'nin hala bir uzantısı olup, memleketi çöküşe götüren çetecilik faaliyetlerinden başka bir şey değildi.

Bu yüzden gelişmeye fırsat vermeden daha kuruluş arifesinde, halkı **Milli Teşkilatlanmaya** girmemeye ve hatta onlara karşı cephe almaya ikna etmek gerekiyordu.

Doğaldır ki, bunları yaparken de halkın **Dini** duygularından faydalanmayı ihmal etmediler.

Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın Denizli'deki tutum ve davranışlarını **Celal Bayar (Galip Hoca)**'nın anılarından izleyelim:

“İzmir'in işgâli, Denizli'de de elim tepki yaratmıştı.

Bununla beraber, yerli Rumlarla Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin az sayıdaki adamları, mukavemet aleyhinde propagandadan geri durmuyorlardı.

Bunlara göre:

İtilaf Devletleri'nin yardımı ile ilerleyen Yunan ordusuna mukavemet, boş yere kan dökmekten başka bir şey değildi. Denizli Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin ileri gelenlerinden bir kaç kişi Yunanlılarla mücadele etmemeye karar verdiklerini topçu alay kumandanına söylemişlerdi.

Celal Bayar

Vatansever Denizli halkı, bu tahriklere rağmen, böyle düşünmüyordu.

Düşmanla mücadele fikrini Müftü Ahmet Hulusi Efendi temsil ediyordu. Kendisini yakından tanurdım.

Medrese zihniyetini, skolastik düşüncesini, vatan muhabbeti ile birleştirmiş saf ve dürüst bir Türk'tü...

Muhalipleri, bu vatansever müftüyü ölümle tehdit etmişler, fakat uyanma yolundaki gayretlerini önleyememişlerdi.

Denizli'de böylece bir savunma fikri uyanmış, Redd-i İlhak Cemiyeti adı altında işe başlamıştı.

Denizli'de uyanan bu akım ilerlemiş, düşmanı Sarayköy'den ileri geçirmemek fikri doğmuştu..."

Yukarıda da ifade edildiği üzere, **Hürriyet ve İtilaf Fırkası** mensupları, **İstanbul Hükümeti'nin** politikasını benimsedikleri için, **Müftü Ahmet Hulusi Efendi'ye** karşı düşmanca bir tavır içinde bulunmuşlardır.

Daha önce de ifade edildiği üzere **15 Mayıs 1919** günü **Müftü Ahmet Hulusi Efendi** önderliğinde düzenlenen miting, **Denizli** halkının büyük bir çoğunluğunca desteklenmesine rağmen;

"Hürriyet ve İtilafçılar, bu mitingi, küskün ve somurtkan yüzleriyle ancak uzaktan..."

Seyretmişlerdir.

Bu arada mitingi düzenleyenlerin özellikle **Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin** başına gelebilecek belaları hesaplayarak kıs kıs gülmüşlerdi.

Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin;

“Hiçbir savunma vasıtası olmayan bir Müslüman dahi yerden üç taş alarak düşmana atmaya mecburdur...”

Şeklindeki fetvası **Hürriyet ve İtilafçıları** çileden çıkarmıştı.

Öte yandan, **Denizli**’nin **Hürriyet ve İtilafçıları**, özellikle **Yunan** ordusunun **Aydın**’a girmesinden sonra seslerini daha da yükseltmişlerdi.

Bu cümleden olarak;

“Asker kaçıyor, 5-10 silahlı ile memleket savunulmaz...”

Gibi sözlerle propagandaya giriştiler.

Doğal olarak bu propagandaların halk üzerinde az da olsa etkisi olmuştur.

Bu arada **Hürriyet ve İtilafçılar**, **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**’yi;

“Eğer Yunanlılar gelirse seni elimizle teslim ederiz...”

Gibi sözlerle de tehditlerini yinelediler.

Buraya kadar ifade edilenlerden anlaşılacağı üzere, hiçbir teşkilatlanma olmadığı halde, düşmanın işgâle başladığını haber alan **Denizli Sancağı** halkı, bu konuda elinden gelen tepkiyi göstermiştir.

Doğal olarak bu **Ulusal** uyanışta, **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**’nin yukarıda sözü edilen çalışmaları fevkalâde önem arz etmektedir.

Onun bu konudaki hizmetleri, yörede **Ulusal** teşkilatların kurulmasıyla daha da artacaktır.

Müftü Ahmet Hulusi Efendi, düşman güçlerinin ancak silahla durdurulabileceği kanaatindeydi.

Müftü Ahmet Hulusi Efendi, bu konudaki düşüncesini **Denizli** temsilcisi olarak katıldığı **İzmir Müdafaa-i Hukuk ve Redd-i İlhak Cemiyeti**’nin Kongresinde de **Nurettin Paşa**’ya bildirmişti.

Müftü Ahmet Hulusi Efendi ayrıca, kuracağı **Ulusal** direniş teşkilatını sevk ve idare edecek bir komutana ihtiyaç bulunduğunu söyleyerek; **Nurettin Paşa**’dan **Denizli**’ye gelmesini ve teşkil edilecek **Ulusal** güçlere komuta etmesini de istemiştir.

Müftü Ahmet Hulusi Efendi, bu konuda **Nurettin Paşa** ile arasında geçen konuşmayı şöyle anlatmaktadır:

“Kanımca, İstanbul tam anlamıyla işgâl altında idi.

Aynı zamanda Halife olan Padişahın yönetme ve egemenlik hakkı kâğıt üzerinde kalmıştı.

Kişisel düşünce ve davranışlarıyla Türk Ulusunun bağımsızlığını kendi gücüyle koruyamayacağı her halinden belli olan Padişahın eniştesi Damat Ferit Paşa da, sadrazamdı. Ulusumuzun onur ve bağımsızlığı uğruna seve seve her türlü özveride bulunacağından asla kuşku duyulmamalıydı. Yeter ki onlara her şey, ne kadar acı olursa olsun mutlaka anlatılmalıydı...

Halk, varını yoğunu vermeye hazırды.

Onları örgütleyecek, buyruk ve komutasına alacak subaylara gerek duyuluyordu.

Nurettin Paşa

Hükümet, sürekli olarak yayınladığı genelgelerle ordumuzun silahlarını terk etmesinin, mütareke koşulları gereği olduğunu bildiriyor, değerli komutanlarımızı işgâl bölgesinden uzaklaştırmaya çalışıyor, savunmanın çaresiz ve olanaksız olduğuna inananları yeğleyerek, onlara yetki veriyordu.

Nitekim, ben böyle bir kongreyi toplama hareketinin başına geçen Nurettin Paşa'nın da uzun zaman bu önemli yerde, yani İzmir'de, hem Vali, hem de Komutan olarak

kalacağını sanmıyordum.

Bu düşüncemi yalnız kaldığım zaman kendisine söyledim.

Bana şöyle yanıt verdi:

- Efendi hazretleri... Ben burada komutan olarak bulduğum sürece, kıyıya ayak basacak düşmanla sonuna kadar savaşırim. Bundan emin olunuz ve yüreğiniz rahat olarak yörenizdeki savunma hazırlıklarını sürdürünüz.

Kendisini yine uyardım:

- Sizin buradaki çalışmalarınız ve kişiliğiniz onları rahatsız edecektir. Sizi başka yere gönderecek, hatta rütbenizi yükselteceklerdir. Böyle bir durumda, rica ederim, İstanbul'a gitmeyiniz. Denizli'ye geliniz. Bizler gerekli her şeyi sağlamaya hazırız. Yeter ki başımızda sizin gibi deneyimi ve tutumu güven veren yüksek bir komutan bulunsun...

Kısa süre sonra, Nurettin Paşa'nın değiştirileceği söylen-tileri dolaşmaya başladı ve gerçekten, kendisinin yerine işgâlden bir buçuk ay önce Kambur takma adıyla tanınan İzzet Bey, Kolordu Komutanlığı'na da Ali Nadir Paşalar atandı..."

Görüldüğü üzere, Müftü Ahmet Hulusi Efendi, daha 1919 Mart'ında memleketin başına geleceğini görerek savunma tertibatı düşünmüş ve Kumandan olarak da Nurettin Paşa'yı Denizli'ye davet etmiştir.

ŞEHZADE ABDURRAHİM EFENDİ'NİN “HEYET-İ NASİHA” İLE DENİZLİ'Yİ ZİYARETİ

Denizli yöresinde Müftü Ahmet Hulusi Efendi önderliğinde başlayan ve günden güne güçlenen Milli teşkilatlanma, İstanbul Hükümeti'ni tedirgin etti.

Bu nedenle İstanbul'ca Denizli'deki bu Milli hareketi engelleme girişiminde bulunma kararı aldı.

Uygulamaya koyduğu kararlar ise şunlardı:

Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin başlarında Anadolu'nun çeşitli bölgeleri ile Trakya'yı gezmek ve günün şartlarına göre telkinde bulunmak üzere heyetler kurulmuştu.

Gelen heyetlerin başında Osmanlı Hanedanına mensup birer de Şehzade bulunuyordu.

Heyeti Nasiha Adı ile Kuvai Milliyeyi Önlemek için Abdulhamit'in oğlu Abdurrahim ve Bazı Komutanlardan Oluşan Heyet - İzmir, 22 Mayıs 1919

Bunlar halka, **Sultan Vahdeddin**'in mesajını okuyacaklar, selamını kendi deyimleriyle **“Selam-ı Şahaneyi”** müjdeleyecekler, **Devlet ve Milletin Mukaddes** hukukunu korumaya çalışacaklardı.

Asıl maksat ise, **Osmanlı Padişah** ve **Hanedanının**, **Meşrutiyetin** ilanıyla oluşturulan etkinliğini arttırmak, **Meşrutiyet** devrini ve özellikle **1914-1918** yılları arasındaki **1. Dünya Savaşı**'nın sorumluluğunu taşıyan eski **İttihadi Terakki Hükümeti**'ni halkın nazarında kötülemekti.

Halkın hükümetten ziyade **Padişah**'a olan saygısı bilindiğinden, bu saygıdan yararlanmak istenildiği aşikardı.

Heyetlerin **“Heyet-i Nasiha”** (*Nasihat Veren Heyet*) adı altında **Şehzadelerin Başkanlığında** gönderilmesi bu yüzdendi.

Şehzade Cemalettin Efendi heyeti **Trakya**'yı, **Abdurrahim Efendi** heyeti de **Bursa**'dan başlayarak **Ege, Konya ve Kilikya Bölgesini** dolaşacaktı.

Bu yolla **Anadolu**'daki otoritesini arttırmayı ümit eden **İstanbul Hükümeti**, **Şehzade Abdurrahim Efendi Başkanlığındaki** heyeti **1919** yılı **Nisan** ayının onbirinci günü **Alemdar Vapuru** ile yolcu etti.

Heyet, **Bursa, İzmir ve Aydın**'a uğradıktan sonra, **25 Nisan 1919** günü **Denizli**'ye geldi.

Hükümet Başkanı Damat Ferit Paşa'ya göre bu heyetler halka **Padişah**'ın selamlarını iletcekler ve O'nun kendilerini her zaman düşünmekte olduğunu bildireceklerdi.

Heyetin diğer üyeleri şunlardı:

Bursa Müftüsü Fevzi, Pazarcık Müftüsü Halil Fehim, Karahisar Eski Mebusu Yanko Güvenidis (Kovanidis), Dahiliye Nezareti Memurin Kalemi Müdürü Ohanes Ferit Efendiler ile, **Ali Rıza, Mahmut Süleyman Şefik ve Ali Fevzi Paşalar**.

Bu arada **Süleyman Şefik Paşa** sözlerinin başında **Padişah**'ın bildirisi okudu ve selamı halka iletildi.

Padişah Vahdettin namına okunan bu beyannamede başlıca şunlardan bahsediliyordu:

“Büyük Osmanlı Saltanatının, on senedir uğradığı idari inkılapların, şariat hükümlerine ve siyasi kanunlara aykırı devamlı kötülüklerin ve bilhassa Dünya Savaşına girmekle gösterilen basiretsizliğin zararlı neticesi olarak, bugün memleket acıklı bir durumdadır.

Memleketin bugünkü halini gözden geçirdikten sonra, edindiği bilgiyi Padişah'a sunma görevi ile heyetimiz memleketinizde bulunuyor.

Padişah, savaş yıllarında ahali arasında baş gösteren uygunsuzluğa ve asırlık vatan kardeşliğinin bozulmasına sebep olanlara birbiri arkasında muhakeme altına alınan fesat erbabından ibaret bulunduğuna, milletin masum fertlerinin bu lekeden masun olduklarına kanidirler ve "Umum Tebea-i Şahanelerin" bundan böyle Osmanlı tarihinin kendine özel soyluluğuna yakışacak şekilde ağırbaşlılık ve gönül rahatlığı göstereceklerine, hükümetin çalışmalarını kolaylaştıracakları beklentisi içinde olduklarını buyurmaktadırlar.

Savaşın yarattığı yıkıntıları ortadan kaldırmak zamana bağlı olmakla beraber, genel refaha hizmet edebilmek, tedbirlerini almak ve bu vazife ile uğraşmak üzere bir "Encümen-i Ali" teşkilini, memurların bu yolda kesin faaliyette bulunmalarını, bunlardan başka geniş bir "Islah (İyileştirme) Heyeti"nin gönderilmesini dahi ferman buyurmuşlardır. Fakat memleketin imarı, refaha kavuşması, her şeyden evvel asayişin temini ile kabildir.

Osmanlı tarihinde görülen bu gibi büyük olayların doğurduğu zorluklar, hep milletin sabır ve sükuneti, Saltanat Makamına olan derin sadakat ve hükümetin aldığı önlemlere itaatle etmekle aşılabilmiştir..."

Heyet üyelerinden Süleyman Şefik Paşa, Denizli Hükümet Konağı önünde toplanan halka bir konuşma yaptı.

Bu konuşmada;

"Mütareke hükümlerine uymanın millet ve memleket selameti için gerekli olduğu, halkın sükun içinde iş ve güçleriyle uğraşmaları ve Hristiyanlarla iyi geçinmeleri, herhangi bir tehlikenin söz konusu olmadığı..."

İrade buyuruluyordu.

1919 Mart'ında Müftü Ahmet Hulusi Efendi önderliğinde Denizli Sancağı'nda başlatılmış olan Ulusal Mücadele Hareketinin faaliyetleri, böylece köreltilmek isteniyordu.

Sonraki günlerde Denizli yöresinde Ulusal Mücadele Hareketinin daha da geliştiği hatırlanırsa, bu engellenmenin pek etkili olmadığını söylemek mümkündür.

Damat Ferit Paşa

Zaten heyet üyeleri **Denizli**'de ancak bir gün kalmış ve **26 Nisan 1919** günü oradan ayrılarak **Burdur**'a gitmişlerdir.

Denizli Mutasarrıflığı'na Talimat Verilmesi:

“Heyet-i Nasiha” (*Nasihat Heyetleri*)'nden ümit ettiğini bulamayan **Damat Ferit Paşa**, bu defa da **Ha-ziran 1919** tarihinde **Vali** ve **Mutasarrıflara** gönderdiği talimatla;

“Ulusal ordu oluşturulmasının yasaklandığını bildirerek, buna uymayanlara pek insafsız davranılmasını ve gerekirse, İstanbul Divan-ı Örfi'ye gönderilmesini..”

Emretti.

Ancak **Damat Ferit Paşa**; bu talimatıyla da beklediği sonucu elde edemedi.

Aksine, onun talimatı, **Denizli**'ye geldiği günlerde **Müdafaa-i Hukuk** ve **Redd-i İlhak Cemiyeti**, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesine** daha iyi hizmet sunabilmek için **12 Temmuz 1919** tarihinde **Denizli Kuva-yı Milliyesi** kurulmuş ve bu **Ulusal** kuvvet için, her türlü ikmal faaliyetleri de bütün hızıyla sürmekteydi.

Bu durumdan endişeye kapılan **İstanbul Hükümeti**, **21 Temmuz 1919** tarihli telgrafıyla **Kuva-yı Milliye**'nin hemen dağıtılması hususundaki talimatını yenilemekten geri kalmadı.

Daha sonra **Takvim-i Vekayi Gazetesi**'nin **3 Ağustos 1919** tarihli nüshasında da yayınlanan söz konusu talimatta;

“Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Anadolu'da asayiş bozan tahriklerde bulundukları ve bu amaç paralelinde çeteler oluşturduklarını...”

Belirttikten sonra özetle şöyle deniliyordu:

“Memlekette, bir hükümet var olduğu ispat edilecek, kimse-nin memleketin geleceğiyle oynamasına hiçbir şekilde müsaade olunmayacaktır.

Bunun için de hükümet her türlü vasıtaya müracaata karar vermiştir.

İzmir’de çete teşkil edenlere gelince:

Bunlar halkı iğfal ediyorlar.

Hükümet, bu çeteleri dağıtmak ve çete teşkil edenleri tutup cezalandırmak için elinden geleni yapacak, icap ederse askeri kuvvete dahi müracaat edecektir.”

Bu talimat telgrafla **Denizli Mutasarrıflığı**’na da gönderilerek derhal uygulanması istendi.

İstanbul Hükümeti talimatının uygulanmasını **Denizli Mutasarrıflığı**’ndan beklerken, aksine şöyle cevap veriliyordu:

“Kuva-yı Milliye’nin düşman tecavüzüne karşı koymaktan başka bir gayesi olmayan bir meşru savunma teşkilatı olduğundan dağılmasını değil, desteklenmesinin gerektiğini, esasen hükümet kuvvetinin onu dağıtmağa da muktedir olamayacağı...”

Bu hususları 7 Ağustos 1919 tarih ve 25886/29 sayılı yazısıyla cevap olarak bildirildi.

Ayrıca **Mutasarrıflık, Denizli Heyet-i Milliyesi**’nin bu konudaki cevabi yazısını da kendi yazıları ekinde **Dahiliye Nezareti**’ne gönderdi.

Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi, Heyet-i Milliye Başkanı olarak, **İstanbul Hükümeti**’ne ulaştırılmak üzere **Denizli Mutasarrıflığı**’na hitaben yazdığı 5 Ağustos 1919 tarihli yazısında;

“Yunanlıların işledikleri cinayetleri ve İstanbul Hükümeti’nin bu cinayetler karşısında ilgisiz kaldığını bu sebeple vatanlarını ve canlarını kurtarmak için mücadele verdiklerini, bu mücadeleden de vazgeçmelerinin söz konusu olmadığını...”

Sert bir dille bildirmekteydi.

Bu yazı aynı zamanda **Denizli Heyet-i Milliyesi**’nin özellikle **Başkanı Müftü Ahmet Hulusi Efendi**’nin **Ulusal Kurtuluş Mücadelesindeki** hizmetlerinin en güzel örneklerinden biridir:

Bu tarihi cevap güncelleştirilmiş dille şu cümlelerle başlıyordu:

“Denizli Milli Heyeti milli hareketlerin kaldırılmasına ve dağıtılmasına dair mutasarrıflık makamınızdan vaki olan bildiriye aşağıdaki cevabı sunmakla iftihar kazanır:

İtilaf Devletlerinin hiç de haklı olmayarak mütareke anlaşmasına dayanıp verdikleri nota ile İzmir Şehri ve kalelerinin Yunan askeri tarafından işgâl edileceğinin bildirilmesinden sonra, işgâl sırasında İtilaf Devletleri temsilcilerinin gözleri önünde Yunanlıların yaptıkları cinayetler ve zulümler ne sorulmuş ve ne de men edilmiş olmadığı gibi, bu cinayet ve hareketleri zavallı İslam halkı üzerinde korku ve ürküntü yaratılması kastıyla şiddetlendirilmiş, çoğaltılmış ve bir taraftan Yunanlıların bir başarıları şeklinde örtülmüş ve gizlenmiş olduğu gibi, aynı facialar ve zulümler İzmir civarına ve köylerine yayılarak buralarda da savaş sahnelerini ve engizisyon zulümlerini pek geride bırakacak zulüm ve cinayetler meydana getirilmiş ve yapılmıştı.

Bütün Avrupa'ya, yabancı temsilcilere, hükümetimize, basına ve ve yaptıkları yaygaraya rağmen, İzmir şehri, kaleleriyle sınırlandırılmış olan işgâl yetkisini Yunanlılar kendiliklerinden genişleterek Aydın civarına kadar geldikleri ve hükümetçe halkın hayat hakkını korumak için hiç bir mukavemet ve savunmada bulunulmadığı bir sırada, Aydın ahalisi de hem hükümete siyasi etkilerle haksızlıkları ve zulmü durdurtmağa zaman kazanmak, hem de Müslümanları imha etmeği bir siyasi düstur edinen Yunanlılara fırsat vermeyerek haksız kan dökülmesine engel olmak düşüncesiyle vakarla ve temkinle Yunanlıları karşılamışlarsa da, milletlerin kendi hak ve kaderlerine sahip ve insanlığa zararlı her türlü girişimleri önleyecek Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti) 'nin kurulmasına uğraştıkları bir zamanda, Aydınlıların bu akıllıca hareketleri Yunanlıların anılması bile korku doğuran hunharca ve vahşice faaliyetlerin bir gün bile durdurup geri bırakmağa sebep olamamış ve sonunda bütün şehrin yakılmasıyla binlerce halkın ve çocuk ve kadınların öldürüldüğünü ve kocalarıyla kardeşlerinin ve babalarının gözleri önünde kadın ve kızların namuslarına saldırıldığını ve kadınların memelerinin kesilmek ve tenasül uzuvlarına konulmak suretiyle insanlık tarihinin

hiç kayıt etmediği aşağılık ve rezaletin kendilerince iftihar ve gururla yapıldığını görmüşlerdir.

Aydın'da cereyan eden bu hunharca ve vahşice hareketler Nazilli İlçesi'ne de uzatılmış ve Nazilli'de her gün birçok facialara sahne olmakta bulunmuş iken insanlığı ebediyen titreten bu hareketlerin ne İtilaf Devletlerinden ve ne de bizzat şu zavallı Müslümanların haklarının koruyucu olan Hükümeti'niz tarafından men edilemediğini gören ve birkaç gün sonra kendilerinin de aynı akıbete maruz kalacağını ve Yunanlıların önlerinde hiç bir engel olucu kuvvet görmeyince zulüm ve feci uygulamalarını daha da ilerilere ve hatta Eğridir bölgesine kadar genişletecekleri, buralara gelen özel Yunan memur ve delegelerinden ve buralarda Yunanlılar lehine yapılan gösterilerden anlayan Denizli İslam ahalisi, sadece hayatımızı, ırzımızı, namusumuzu, Dinimizi korumak maksadıyla ve hükümetin durum ve zaman dolaısıyla yapmasında aciz gösterdiği vazifelerin yerine getirilmesi gayretiyle silahlarımıza sarılmağa ve Yunan vahşet ve yürekler acısı bir durum altında ölmekten ise, çarpışa çarpışa hayatımızı sona erdirmeye karar verdik.

Bu kararımızla binlerce Müslüman halkın kopup gelmekte olduğunu ve onların da aynı esas haklarının korunması gayretiyle çalışmakta bulunduklarını anladık.

Bugün halk, bütün kuvvet ve gayretleriyle bu husus için çalışmakta, kanlarını ve paralarını bu yolda feda etmektedir. Milli Heyetimizin takip ettiği gaye, hiç bir devletin ve milletin hakimiyetini kabul etmeyerek ancak kendi al bayrağımız altında Osmanlı hakimiyetinde kalmak ve bugün, ne sebepten olursa olsun, hükümetin sağlayamadığı halkın yaşama hakkını ve milli ve Dini namusu korumaktadır.

Bugün Anadolu'yu işgâl etmekte olan devletlerden bazıları ve mesela İtalyanlar işgâlleri altında olan ahalinin ırz ve namuslarına, hayatlarına ve başka şeylerine saldırmayarak kendilerine yumuşaklıkla muamele etmekte oldukları ve bulundukları yerlerden Denizli ve civarına kadar gelmeleri

için davet edilmeleri yeterli olduğunu hakkında bazı tavsiyelere de haberdar olduğunuz halde, bunların hiçbirisine kulak asmadığımız gibi, hükümetin emniyeti ve güvencesi altında bulunan Hristiyan ahalinin hayat ve namuslarının korunmasına her vakitten fazla gayret ediyor ve Hristiyanlar vesilesiyle hükümetin başına bir sıkıntı çıkartmamağa her zamandan çok çalışıyoruz.

Yunanlıların, işgâlleri altında bulunan yerlerdeki Müslüman halka her türlü cefa ve zulmü reva görmesinin tesiriyle bilhassa Yunanlılar aleyhine yapılmakta olan bu hareketin öbür devletler hakkında yapılmaması ve içerilerde bulunan Hristiyan unsuru hiç bir surette saldırıya maruz bırakılmadığı gibi livanız içinde emniyet ve asayiş ihlal edici herhangi bir olayın meydana gelmemiş olması ve liva asayişinin umumi harpten evvelki halinden daha iyi bir durumda bulunması iddiamızın doğruluğuna ve hareketlerimizin samimiyetine kesin bir delildir.

Bugün bizler, sadece yaşama haklarımızın savunulması maksadıyla yaptığımız bu hareketlerin meşru ve insanlığın açık bir hakkı olduğuna inanmış bulunuyoruz.

Bu hareketlerin tesiriyle düşman Denizli livasına gelememiş olduğu gibi, akıp gelen gönüllülerin ve hakiki inanış sahiplerinin hücumundan korkarak umduklarını elde edemediği Nazilli kasabasından kaçmağa mecbur olmuştur.

Düşman, Aydın ovasında, İzmir ve Manisa livalarında yaptıklarından vazgeçilse bile elli dokuz tane köyü ve koskoca Aydın kasabasını yakıp, binlerce Müslüman halkı öldürüp ve imha ederken, binlerce kadının ırzını ayaklar altına alır, çocuklarını öldürüp ve memelerini kesip avret yerlerine sokarken; bu facia ve zulümlerin tesiriyle ovaları, kasabaları, dağları çil yavrusu gibi kaçışan kolları kırık, başı tüysüz, sakat ve ihtiyar, kadın, çoluk-çocuk, yersiz yurtsuz felakete uğramışlar doldururken, çok yazıktır ki bu mateme uğramış halkın facialarını görüp kaydedecek ne bir memur, ne

yaralarını saracak bir doktor ve ne de kurtarılmış bir kaç namus ve hayatı kurtaracak asker gelmedi.

Milli heyetimiz tarafından Mutasarrıflık makamına yapılan müracaata ve Bakanlıklarla Başbakanlığa yağdırılan feryat ve yardım istemelere derin ve hazin sükutlarla karşılık verildi.

Hayat ve varlıklarını korumak için birçok vasıfları bulunan kimselerden, onurunu ve namusunu korumak düşüncesi ile hayatı taşıma ve tanımayı düstur edinmiş insanlar arasında herkesten çok bu kutsal şeylere bağlı ve bu uğurda hayatı küçük görmeği yol edinmiş Türkler, bu haller karşısında pek tabii olarak nefislerini muhafaza ve haklarını savunmaya koyuldular.

Kediyi bile aslan haline getiren olayları kaydeden insanlık tarihi, kaderlerini tevekkül ile bekleyen Türklerin, Yunan zulüm ve aşağılığı karşısında ateşten bir hiddet ve yiğitlik parçası kesildiklerini kaydederse çok mudur?

Bizler, bu faciaları incelemeğe memur olarak buraya gelen yabancı temsilcilerin, feryat, zulümden şikayet ve yardım istemelerine kulağını tıkamış ve mübarek memleketleriyle adeta ilgisini kesmiş görünen hükümet karşısında onurunu, yaşama hakkını ve hürriyetini idrak etmiş ve kutsal tanıdığı şeyler tecavüze uğramış bir milletin yapacağı da, böyle silaha sarılarak düşmanını gebertmektir, diyerek takdir ve övmelerine uğrarken ve yukarıda arz olunduğu gibi, bazı yabancı hükümetlerin okşama ve sahip çıkmaları görülürken iken, yine başları yükseltmek ve vatanın namusunu korumak için her türlü fedakarlığı göze alan bu saygıdeğer halkın emelleri ve hareketleri, hükümetin isteğine aykırı görülüyor.

Ne işgâl bölgesinin sınırını tayin, ne zulüm ve acınacak olaylar silsilesini durdurma ve ne de yağma, çapul, imha ve yok ederek Osmanlı vilayetini işgâl eden düşman kuvvetlerini kovmaya ve uzaklaştırmaya muvaffak olamayan hükümetin;

“Siyasi teşebbüslerde bulunduk, milli hareket ve teşebbüslerden vazgeçiniz: yerlere yatınız, düşman biraz daha öldürüp saldırınsın gelsin...”

Demekten başka nasıl yorumlanabilir?

Hayır Beyefendi...

Biz Osmanlıyız, Osmanlı kalacağız. Biz, hükümetin kanunlarına itaatli idik, yine itaatli kalacağız.

Biz bunu, gerek makamınıza ve gerekse Sadrazamlık makamına vaki olan pek çok maruzatımızla bildirdik ve ispat ettik.

Ve bilhassa şunu da arz ederiz ki, bu hareketlerimiz partililik gibi hasis duyguların pek üstünde ve sadece milli hayatın ve Dini namusun muhafazası gayesi içindir.

Biz, hiç bir partiyi tanımıyoruz ve ancak vatani, vatan evladını, Padişahı emellerin gayesi biliyoruz.

Fakat başımıza getirilen felaket ve musibetten kurtulmasını hükümetin siyaset dediği kör ve nankör savunma aletinden değil, vefalı silahımızdan ve azmimizden bekliyoruz.

Hükümet, iki buçuk aydan beri siyasi teşebbüslerden de hiçbir sonuç alamamaktadır.

Eğer hükümet, siyasi gayesi İslam'ın yok edilmesi olan Yunanlıların vilayetimizden fiilen çıkarıldığını siyasi teşebbüslerle gösterirse ve bu suretle Müslüman halka yapmakta olan zulüm ve facialara bir son verdirirse, hareketleri hemen durdururuz.

Aksi takdirde, Yunan zulüm ve vahşeti altında ölmektense, çarpışa çarpışa hayatımızı feda etmeyi ve bu suretle başarıya ulaştığımız halde kendi hükümetimizin kanunlarıyla kendi haklarımızda kovuşturmada bulunmasına boyun eğmeyi cana minnet bilmekte olduğumuzu arz ederiz...”

MÜFTÜ AHMET HULUSİ EFENDİ'Yİ SİNDİRME VE GÖREVDEN ALMA GİRİŞİMLERİ

Jandarma Genel Komutanı Ali Kemal Paşa'nın Denizli'ye Gönderilmesi:

İstanbul Hükümeti, Kuva-yı Milliye'nin dağılmasını beklerken, aksine Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin Denizli ve çevresinde daha da gelişmesi ve özellikle Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin sert cevabından dolayı telaşa kapıldı.

Bunun üzerine Sadrazam Damat Ferit Paşa, daha etkin bir tutum takınmak gereğini duydu.

Jandarma Genel Komutanı Ali Kemal Paşa'yı, durumu yerinde incelemesi ve gerekli önlemleri alması için yöreye gönderdi.

15 Ağustos 1919 tarihinde Ali Kemal Paşa, Kurmay Subaylardan Mustafa Bey ile Denizli'ye geldi ve Heyet-i Milliye Başkanı Müftü Ahmet Hulusi Efendi ile görüşmek istedi.

Müftü Ahmet Hulusi Efendi ise, hasta olduğunu ileri sürerek evine çekildi ve paşayı kabul etmedi.

Ancak bu arada Heyet-i Milliye'nin diğer yetkilileri ve Mutasarrıfla görüşen Ali Kemal Paşa, son bir çareye başvurarak Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin evine kadar giderek onunla görüşmeyi başardı.

Bu görüşme sırasında Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin yanında bulunan oğlu Lütfi Müftüler görüşmeyi şöyle anlatır:

"Kumandan, babama, Padişah'ın selamını tebliğ etti.

Memleketin selametinin mütareke hükümlerinin harfiyen tatbikinde olduğunu, bu gerçeğin de halka Din adamları tarafından izah edilmesinin Halife'nin tercihiine riayet olacağını hatırlattı.

Denizli’de başlamış olan hareketin diğer merkezlere yayılmasının hükümeti çok müşkül duruma düşüreceğini ve bunun maazallah memleketin daha büyük felaketlere maruz kalması ile neticeleneceğinin düşünülmesi icap ettiğini söyledi.

Bu ana kadar sükuneti muhafaza eden pederim, Ali Kemal Paşa’nın şu son sözleri üzerine doğruldu ve kendisini dinlemiş olanların kolay kolay unutamayacakları gür sesi ile şöyle dedi:

“- Paşa Hazretleri... Bir memleket için düşman işgâline uğramaktan ve istiklalini kaybetmiş olmaktan daha büyük felaket tasavvur edilebilir mi?

Zat-ı Şahane, aynı zamanda Makam-ı Hilafetin de sahip ve varisidirler.

Bu sahiplilik ve verasetin makbul, meşru ve uygulanabilir olması da, ancak vatanın istiklal ve hürriyeti ile mümkün ve muteberdir.

İşte biz de bunu yapmaya ahdetmiş bulunuyoruz.

Emin olunsun ki başkaca muradımız yoktur.

Şimdilik tek dava, vatani düşman işgâlinde kurtarmaktır. Halifemiz de aynı meşru maksat ve gayeye bağlı iseler müsterih olsunlar... ”

Ali Kemal Paşa, vaziyet hakkında uzun boylu izahat vermek istedi, bunların tek gayesi ve hedefinin, bir mukavemetin mümkün olmadığı izah noktasında toplandığı anlaşılıyordu.

Pederim sükunetle söylenenleri dinledi, nihayet dedi ki:

“- İnsan hayatı fanidir. Sonsuza dek yaşaması gereken ve temenni edilen millet ve devletlerin mevcudiyetidir. Devletimizin tarifindeki cümlelerden birisi de devletin sonsuza dek yaşamasıdır.

Yunan, bizim dünkü uyruğumuz idi.

Bugün onu başımıza musallat eden hata ve olayları milletimiz gelecekte tetkik edecek ve daima uyanıklık unsuru olarak hafızasına nakşedecektir.

Haysiyetine sahip bir millet, istiklal ve hükümranlılığına yönelik saldırılar nereden gelirse gelsin, fark gözetmeksizin Ulusal varlığımızı savunmaya ve korumaya mecburdur.

Mukadderatını teslim ettiği kişilerin ve idarelerin vazifelerini yerine getirmiş olup olmadıkları kanaatimce ayrı meseledir.

Şimdi biz, memleketi bu harbe sokmuş ve onu fena idare etmiş olmakla itham edilenleri cezalandırma ile yetinerek vatan Kutsallığına saldıranlara karşı savunmasız ve çaresiz ellerimizi, kollarımızı bağlı addedersek, bu itham ettiklerimizden daha feci sonuca nefsimizi layık görmüş olmaz mıyız?

Paşa Hazretleri...

Şimdi el ele, gönül gönüle vererek, tek vücut azimli bir kitle halinde düşmanımızın önüne çıkalım, eğer onları defedebilirsek olumluyu, olumsuzu bundan sonra ayıralım.

Bu haklı gayemize varamazsak bile, bu uğurda canımızı feda etmek, aşağılanma altında sürünmüş olmaktan elbet de daha hayırlı olacaktır.

Zat-ı Şahane, milleti içinde böyle düşünenlerin çoğunluğu teşkil ettiği gerçeği ile rahat ve gönül huzuru içinde olsunlar.. ”

Ali Kemal Paşa, 16 Ağustos 1919 sabahı erkenden Denizli'den ayrılarak Nazilli'ye gitti.

Ali Kemal Paşa, Nazilli'den Sadaret Makamı ile Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği 28 Ağustos 1919 tarihli telgrafında, yöredeki Kuva-yı Milliye sayesinde, Yunanlıların Aydın'ın gerisine sürüldüklerini belirttikten sonra şunları bildirmektedir:

“Kuva-yı Milliye'nin, mallarını, canlarını ve vatanlarını korumak için, pek güçlü bir şekilde birleşmiş ve anlaşmış olup, başka hiçbir kötü emellerinin bulunmadığını temin eylerim.

Hele Padişah Hazretlerine ve Hükümet Erkanına sadakat ve itaat ettikleri her türlü anlatımın üstündedir...

Bunların gayesi Yunanlıların istilasına, zulmüne karşı memleketlerini ve mallarını savunmak ve bir de canlarını kurtarmak...

Tecavüz edilen ırz ve namuslarını muhafaza etmek kaygusundan ibarettir...”

Ayrıca Ali Kemal Paşa, İstanbul Hükümeti'nin bunlara yardımcı olacağı yerde, kötü muamelede bulunmasını tenkit etmektedir.

Yazıda şu ifadeler yer almaktadır:

“Denizli Sancağı Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi'nin bildirilmeyen görevlerinden olan; adı geçen sancakta meydana çıkan Kuvva-i Bağye adlı eşkıya hareketine bizzat ve silahlı olarak katıldığı ve uygulanan zulüm ve faciaları tertipleyip teşvik ettiği yönünde sağlam haber alınmasıyla bu kişinin görevden alınması ile, halinin açığa çıkmasından sonra kanun dairesinden seçim yerine bildirilmesi hakkında, sözleri şerefsayılan Yüce İradenizin gereği yerine getirilmek ve adı geçen kişinin görevden alındığının kendisine bildirilmesi ve maaşına usulünce el konması hususunun Denizli Sancağı Amirliğine emir ve bildiri ile gönderilmesi, daha sonra hareket olayı siciline eklenmek üzere bu belgenin İşaret-i aliyyeleriyle süslenmesi konusunda fermanınız emir sahibi olan Hazretlerinizindir.

Böylece İstanbul Hükümeti'nin Denizli Kuva-yı Milliyesi'ni engelleme ve dağıtma girişimi bu defa da sonuçsuz kalmış oluyordu.

İstanbul Hükümeti'nin Son Teşebbüsü: Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin Görevinden Azledilmesi:

İstanbul Hükümeti, beklediği sonucu alamadı. Aksine Müftü Ahmet Hulusi Efendi önderliğinde yapılan Ulusal Kurtuluş Mücadelesi her geçen gün daha da güçlendi.

Bu nedenle, son girişim olarak, Müftü Ahmet Hulusi Efendi'yi görevinden alma girişiminde bulundu.

Bunun için, Bâb-ı Fetva Memurin Kalemi Müdüriyetince Meşihat Makamı'na 1 Ağustos 1336/1920 tarihli bir yazı gönderildi.

İngilizlerin Baskısı:

Genelkurmay Başkanlığı arşivinde bulunan bir belgede, Temmuz 1919 tarihinde bir İngiliz subayının Denizli'ye gelerek, oradaki Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinin ileri gelenleriyle görüştüğü belirtilmektedir.

Belgede başka bilgi bulunmamasına karşın Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin oğlu Lütfi Müftüler, anılan tarihte Denizli'ye ge-

len İngiliz subayının Mr. İblik olduğunu ve babası ile görüştüğünü belirtmektedir.

Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin oğlu, Lütü Müftüler, bu görüşme esnasında geçen konuşmaları da şöyle anlatmaktadır:

“Müftü Efendi tarafından kabul edilen Mr. İblik hemen maksadına girmiş ve demiş ki:

-Yunanlılar, İzmir’e İtilaf devletlerinin emriyle çıkmıştır. Binaenaleyh bu hareket onlara karşı demektir. Bundan vazgeçiniz. Hakkınızda iyi olmaz.

Miralayın bu sözleri tercüman tarafından tercüme edilince az çok sinirlenen Müftü Ahmet Hulusi Efendi sert bir lisanla şu cevabı vermiştir:

-Bizim Dinimiz “Ve Cahidu...” diye emir buyuruyor. Biz Cihada mecburuz. Bu Cihad kime karşı ve nerede olursa olsun mutlaktır. Biz esir olamayız. Düşmanla çarpışacağız. Müftünün bu sözleri Miralaya tercüme edilince şu şekilde mukabelede bulunmuş:

-İngiltere hükümetine de mi?

Müftü Efendi:

-Bizim için hiçbir devletin farkı yoktur. Hangi devlet olursa olsun...

Cevabını vermiştir.

Bu cevap üzerine odada soğuk bir hava esmiş, orada heyette bulunan merhum Belevli Yusuf Bey söz alarak, aynı şeyleri daha yumuşak bir dille şöyle söylemiştir;

-Miralay cenapları hatırlarlar ki, tarih bizim küçük bir aşiretten büyük imparatorluklar kurduğumuzu yazar. Biz harplerle azalsak yine o harikayı yaratabiliriz.

İçilmekte olan çaylar bittikten sonra misafirler yolcu edilmişlerdir...”

MÜFTÜ AHMET HULUSİ EFENDİ VE DİRENİŞ KARARI

Görüldüğü gibi İngilizler de Müftü Ahmet Hulusi Efendi'yi çalışmalarından vazgeçirmek istemişler, ancak muvaffak olamamışlardır.

Aydın'ın işgali

İzmir'in işgâlinde son-
ra, **Yunanlıların** zaman
geçirmeyerek **Ege** içle-
rinde ilerlemeleri, **22**
Mayıs'ta **Selçuk**'u, **25**
Mayıs'ta da **Aydın**'ı
işgâl etmeleri üzerine,
Denizlililer siyasi ve as-
keri teşkilatlanma hazır-
lıklarını hızlandırdılar.

Sonunda, **Denizli**
Müdafaa-i Hukuk ve Redd-i İlhak Cemiyeti, **Müftü Ahmet Hu-**
lusi Efendi Başkanlığında 29 Mayıs 1919 tarihinde kurulmuştu.

Cemiyetin ilk toplantısında;

***“Her ne pahasına olursa olsun, Yunanlıların Denizli yöre-
sine sokulmaması...”***

Kararı alındı.

Alınan bu karar gereğince, yörede **Kuva-yı Milliye**'nin teşkili
konusundaki çalışmalar daha da hız kazandı.

Mücadelenin yalnız **Denizli** merkez ve ilçeleri halkı ile başarı-
lamayacağını bilincinde olan **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**, daha
önce henüz düşman işgâline girmemiş **Aydın**'a sonra da **Nazilli**'ye
güvendiği adamlarını göndererek, bu yerlerin ileri gelenleriyle irti-
bat kurmuştu.

Ancak, **Müftü Ahmet Hulusi Efendi** oralardan beklediği destek ve yardımı alamamıştı. Bu maksatla **Dinar** ve **Afyonkarahisar** havalisiyle temasa geçme kararı aldı.

Müftü Ahmet Hulusi Efendi bizzat kendisi, **Dinar**'a ve **Afyonkarahisar**'a gitti.

Bu yörede bulunan **Din** görevlileri olan **Müftü, Vaiz, Müderris, İmam/Hatipler** ile görüştü.

Onları silahlı çeteler oluşturup, ilerleyen **Yunan** gücü karşısında bir mukavemet cephesi teşkil etmek hususunda harekete geçirdi.

Bu arada **Ahmet Hulusi Efendi, Afyonkarahisar**'da **23. Fırka Kumandanı Ömer Lütfi Bey**'i ziyaret etti. Çünkü o günlerde **Denizli** ve havalisindeki askeri birlikler **23. Fırkaya** bağlıydılar.

Bu fırkanın ise, **Dinar** ve **Sarayköy**'de birer taburu ile depoları mevcuttu.

Müftü Ahmet Hulusi Efendi

İşte **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**, bunlardan istifade etmek istiyordu.

Bu yüzden **Ömer Lütfi Bey**'i ziyaret etmişti.

Bu ziyaretin gayesini daha sonra milletvekili de olan **Albay Ömer Lütfi Bey** şöyle belirtmektedir:

“Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi benden özellikle silah ve bilhassa harekatı idare edecek cesaret ve kudrette subay istedi.

Kendisi 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'le de temas etmişti.

Bazı subaylarımız, üzerlerinde resmi elbise ve unvan olmadan Denizli'de başlayan hareket-i milliyetçi iltihak arzusunda idiler.

Bunları temin ettim ve Müftü Efendi ile tanıştırdım.

Kendisine, elimizden gelen hizmeti yapacağımızı da temin ve vaad ettim.

Başında sarık, kafasında vatan muhabbeti ve istiklal hay-siyeti, ileri yaşı ve mesleğine rağmen, cümlemize numune olan bu mübarek Din Adamını minnet ve hürmetle yolcu ettim...”

Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin Dinar ve Afyonkarahisar'daki çalışmalarının devam ettiği günlerde, Yunanlılar da ilerlemeyi sürdürmüş, 3 Haziran 1919 tarihinde Nazilli'ye girmişlerdi.

Bir baskınla **Sarayköy**'ü ele geçirmeleri ihtimal dahilindeydi.

Denizli Heyet-i Milliyesi buna imkân vermemek için, **Sarayköy** ilerisinde ve **Menderes Irmağı** gerisinde bir cephe oluşturulması kararını aldı.

Bu sebeple, **8 Haziran** sabahı **Binbaşı İsmail Hakkı Bey**, iki sahra topunu da yanına alarak **Sarayköy**'e gitti.

10 Haziran günü de **Denizli Heyet-i Milliyesi** bir bildiri yayınlarak halkı direnişe çağırdı.

Aynı gün şimdiye kadar yapılan, özellikle **Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin** olağanüstü çalışmalarıyla **Denizli**'de toplanmış olan gönüllüler de **Sarayköy**'e gittiler..

Bu arada **Afyonkarahisar**'dan **12 Haziran**'da **Denizli**'ye dönen **Müftü Ahmet Hulusi Efendi** de mücahitleri görmek ve görüşmek üzere **Sarayköy**'e geçti.

*Yerel Milli Güçlere Katılan Efelerimizden
bir Grup - 1919*

Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin orada bulunduğu iki gün içinde, **Sarayköy**'de oturan **Tavaslızade Ömer Bey**, kendi köylerinde kurduğu **Ulusal müfreze** ile **Dailli köyünde Denizlili** mücahitlere katıldı.

Böylece **Milli Menderes Müfrezesi** adı verilen **Denizli Kuva-yı**

Milliye'si teşkil edilmiş oluyordu.

Başka bir ifadeyle **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**, **Denizli Heyet-i Milliyesi'nin** de yardımıyla **14 Haziran 1919** tarihinde böyle bir direniş örgütünü oluşturmayı başarmış oluyordu.

Milli Menderes Müfrezesi adı verilen bu gönüllü birliği, **Nazilli**'ye haber uçuran **Rumlar**'ı telaşa düşürdü.

Kısa süre sonra, **Denizli**'de oluşturulan büyük bir birliğin yürüyüşe geçtiği ve yakında **Nazilli**'yi basacağı söylentileri yayılmaya başladı.

Yörük Ali Efe ve Avanesi - 1919

Gerçi Komiser Hamdi Bey komutasındaki bir keşif kolu, **Nazilli**'ye doğru harekete geçmişti.

Ancak, **Hamdi Bey**'in birlikleri henüz daha **Nazilli**'ye ulaşmadan, durumdan haberdar olan **Yunan Komutanı** korkarak şehri **20 Haziran**'da tahliye etti.

Bu sevindirici haberin alınması üzerine, önce yörede bulunan **Aydın Kuva-yı Milliyesi**'nden **Yörük Ali Efe Çetesi**, ardından da **Komiser Hamdi Bey** komutasındaki **Denizli Birliği Nazilli**'ye girdi.

Yunanlıların aldanması sonucunda, kısa bir süre için de olsa **Nazilli**'nin **Kuva-yı Milliye**'nin eline geçmiş olması, **Denizli Heyet-i Milliyesi**'nin doğal olarak **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**'nin saygınlığını ve yörede direniş eğilimini daha da arttırmıştır.

Belirtildiği gibi **Yunan** güçleri, **20 Haziran 1919** tarihinde **Nazilli**'yi tahliye ettiler. Fakat giderken birçok evi, fırını yakmış, yıkmış ve yağma etmişlerdi.

Şehre giren **Müfreze Komutanı Komiser Hamdi Bey** halkın aç olduğunu görerek durumu **Mutasarrıf Faik Bey** ile **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**'ye çektiği telgrafla bildirdi.

Acele ekmek ve un gönderilmesini istedi.

Bunun üzerine, **180** çuval un ve **2500** kilo ekmek, **21 Haziran 1919** tarihinde trenle **Denizli**'den **Nazilli**'ye ulaştırıldı.

Bu arada durumu yerinde görmek ve alınan önlemleri organize etmek üzere **24 Haziran**'da da **Müftü Ahmet Hulusi Efendi Nazilli**'ye geldi.

Onun orada bulunduğu sırada **Denizli Müfrezesi** iki gruba ayrılarak düşmanın arkasından **Aydın** istikametine sevk edildi.

Diğer taraftan üçüncü bir grup **Yedeksubaylar Gurubu** da **Atça** istikametinde hareket etti.

Yöre halkını mücadele için harekete geçirmek üzere, sık sık yerleşim merkezlerini dolaşan **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**, çalışmalarını burada da sürdürdü.

Demirci Mehmet Efe -1919

Bu arada **Nazilli**'nin sözü dinlenir ileri gelenlerinden **Müderris Hacı Süleyman Efendi** ile görüştü.

Düzenli orduya geçiş öncesinde son derece önemli hizmetler veren **Demirci Mehmet Efe**'nin **Ulusal Kurtuluş Mücadele**'sine katılması konusunda **Süleyman Efendi** ile fikir birliği yapmış olan **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**, **Efe**'ye mektuplar yazarak ve adamlar göndererek onun **Ulusal** güçlere katılmasını istemiştir.

Hatta **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**, **Demirci Mehmet Efe**'yi **Denizli** ve çevresinden oluşturduğu **Ulusal** güçlerin başına getirmiştir.

24 Haziran 1919 günü **Nazilli**'den hareket eden **Komiser Hamdi**, **Polis Ragıp**, **Denizli**'li **Yedeksubaylar Gurubu**, **Menderes Güneş** adıyla tanınan **Tavashoğlu Ömer Bey**, **Düacılı Molla Bekir Efe** **Müfrezelerinden** oluşan **Denizli Mücahitleri**, **27 Haziran** günü **Umurlu**'da toplandılar.

Yörük Ali Efe kızanlarıyla burada buluştular.

Umurlu'ya **Çine**'den gelen **57. Tümen**'e mensup piyade birliklerinden bir kısmı ile **Muğla**'dan gelen gönüllüler de **Umurlu**'da toplandılar.

28 Haziran'da da **Denizli Mücahitleri Binbaşı Hakkı Bey**'in, diğer yerlerden gelen kuvvetler de **175. Alay Komutan Vekili Binbaşı Hacı Şükrü Bey**'in **Komutasında Aydın**'ı **Yunanlılar**'dan geri almak için saldırıya geçtiler.

Komiser Hamdi Bey, **Alay Komutanı Hacı Şükrü Bey**'e gönderdiği **28 Haziran 1919** tarihli telgrafında bu saldırıyı özetle şöyle anlatmaktadır:

"Bendeniz, bugün Çerkez Köyü'ne ulaştım. Kadri Bey'i buldum. Ali Efe'nin sağ tarafının sarılmak üzere olduğunu anladım.

Çetem, düşmanın arkasında idi.

Yörük Ali Efe

Hücum borusuyla Allah Allah sedasıyla muntazam yaylım ateşine başladım.

Düşman, Sakızlık Bahçesi'ne ve Emirköy sırtlarında Ali Efe henüz köyün içerisine girmemişken arkadan vuku bulan işbu kuvvet üzerine düşman derhal çekilerek, Peyan fabrikasına ricat etti.

On/onbeş kişilik müfrezem Aydın'a girdi..

Bu çetem efradından bir şehidim var.

İsmi Yumak Ali Çavuş'tur.

Yunanlıların geriye çekilmeleri es-

nasında yedi kişilik bir müfrezesini imha ettik.

Ali Efe ile irtibata geçemedik...

Bendeniz, kuvvetlerimle birlikte bu geceyi Tepecik'te geçireceğim.

Telli civarında bulunan Ali Efe çetesine bir haber gönderiniz ve bize de malumat veriniz.

Hem birlikte hareket edelim, hem de Aydın'a ne vakit girecek isek emirlerinizi bekliyoruz."

Komiser Hamdi Bey, aynı gün yine **Hacı Şükrü Bey'e** gönderdiği başka bir telgrafında da;

"Yörük Ali Efe çetesiyle birlikte iki koldan Aydın'a girdiklerini, düşmanla şiddetli çarpışmalara giriştiklerini ve bu arada çetesinden şehit ve yaralı sayısının sekize ulaştığını..."

Belirtmektedir.

Bu arada emir kumanda düzeninin oluşturulmasını da isteyen **Hamdi Bey**, sözlerine şöyle devam etmektedir:

"Bu vasıtasızlıkla hiçbir iş görülmeyecek.

Düşman gündüz kaybettikleri mevkileri geceleri tekrar ele geçirmektedir.

Çünkü düşman bir program dahilinde ilerlemektedir.

Bizde intizamdan eser yoktur.

Allah aşkına geliniz. Bu işi başa çıkaralım. Yeniden tanzim ile çalışalım.."

Danişmentli İsmail Efe ve Avanesi - 1919

Bu şekilde düşman kuvvetleri hakkında bilgi edinen **Hacı Şükrü Bey, Alayını (175. Alay) Denizli** gönüllüleri ve **Yörük Ali Çetesiyle** birleştirdi.

29 Haziran günü bu üç kuvvet müşterek **Aydın** üzerine son saldırıya geçtiler.

30 Haziran günü de **Aydın Yunanlılar**'dan geri alındı.

Ancak şehir halkının ve **Kuva-yı Milliye**'nin sevinci pek uzun sürmedi.

Zira **Yunanlılar 3 Temmuz** günü tekrar saldırıya geçtiler.

Henüz teşkilatlanmasını yapamamış olan **Kuva-yı Milliye**, üstün düşman kuvvetleri karşısında pek fazla duramadı.

Bu arada, **Denizli Mücahidleri** de düşmanla çarpışa çarpışa **Umurlu**'ya doğru geri çekildi.

Bu haberin **Denizli**'ye ulaşması üzerine **Denizli Heyet-i Milliyesi** özellikle **Başkanı Müftü Ahmet Hulusi Efendi** yeniden **100** kadar gönüllü toplayarak, bunları **Yedeksubay Teğmen Rüştü ve Kadir Beyler**'in komutasında cepheye takviye olarak gönderdi.

4 Temmuz günü de **Tavaslı Köpekçi Nuri Efe, Öğretmen Mehmet Ali Bey** komutasında **Tavas** gönüllüleri **Umurlu**'ya uğurlandı.

5 Temmuz'da **200** kadar kuvvetiyle **Demirci Mehmet Efe Umurlu**'ya gelerek cephede yerini aldı. Böylece düşmanın ilerlemesi **5 Temmuz 1919** günü **Umurlu**'da durduruldu.

Aydın'ı yeniden geri almak azmiyle, **Umurlu**'da toplanan **Denizli Mücahitleri** diğer gönüllülerle birlikte, bu defa **Binbaşı Hacı Şükrü Bey**'in komutası altında,

Köpekçi Nuri Efe

13 Temmuz 1919 tarihinde **Yunan** kuvvetleri üzerine yeniden saldırıya geçtiler.

Bu saldırıyla düşmanın cephe gerisine sarkması önlendi. **Köpekçi Nuri Efe komutasındaki Tavas gönüllüleri, Boz Ahmetoğlu Mehmet Çavuş'u, Hacı Bilaloğlu Sadık'ı ve İstanbulluoğlu İsmail'i** şehit vermelerine rağmen, **17 Temmuz** günü **Serçe Köyü'ne** saldıran **Yunanlıları** durdurdular.

Bu arada **Aydın Cephesi Umum Komutanı Hacı Şükrü Bey**, gördüğü lüzum üzerine **Cephe Komutanlığı Karargâhını 20 Temmuz'da Umurlu'dan Köşk'e** taşıttı.

Cephede bu gelişmeler olurken, **Denizli Heyet-i Milliyesi de Kuva-yı Milliye'nin** ikmalî hususundaki faaliyetlerini daha da artırdı.

7 Temmuz'da gönüllülere silah ve cephane sağlamak için **Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin oğlu Fevzi Müftüler, Helvacıoğlu Mehmet, Kızılhisarlıoğlu Tevfik Beylerden** oluşan heyet **Isparta ve Eğridir'e; Karcıoğlu Ömer, Özel İdare Müdürü Hüseyin Avni Beylerden** oluşan diğer bir heyet de hemen **Burdur'a** gönderildi.

Daha önce **Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin** girişimiyle **Dinar ve Afyonkarahisar'dan** temin edilen silahları **Denizli'ye** getirmek üzere de **Teğmen Tahir** görevlendirildi.

Diğer taraftan, cepheyi, insan gücü yönünden daha fazla takviye etmek amacıyla, **Denizli Heyet-i Milliyesi, 18 Temmuz 1919** tarihinde seferberlik ilan ederek, **1884-1894** arası doğumlu vatandaşları silah altına çağırırdı.

Bu davete severek uyup gelenler, **Müftü Ahmet Hulusi Efendi** tarafından **Dini** törenlerle cepheye sevk ediliyordu.

Bu cümleden olarak, **20 Temmuz'da Çal Müftüsü Ahmet İzzet Efendi'nin** komutasında **100** gönüllü **Köşk'e** uğurlandı.

23 Temmuz günü, **Teğmen Mümtaz Efendi Komutasında Tavas Yıldırım Müfrezesi, Tavas'tan Hırkalı Halil Ağa Müfrezesi, Kale-Tavas'tan Bekir Ağa Müfrezesi, Müftü Hasan Efendi ve Kızılhisarlı Hasan Efendi Komutasında Acıpayam Müfrezesi, 29 Temmuz'da da Teğmen Ethem Efendi Komutasında** başka bir **Acıpayam Müfrezesi** cepheye gönderildi.

Böylece **Köşk** cephesi, bu gönüllüler sayesinde üstün **Yunan** kuvvetleri karşısında **1920 Haziran'ına** kadar yerini korudu.

Yazımızın bu bölümünü, bu cephedeki bazı çarpışmaları ve **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**'ye duyulan sevgi ve saygıyı göstermesi bakımından **Köşk** cephesinden **19 Aralık 1919** tarihinde, **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**'ye yazılmış olan şu mektuba bir göz atalım.

Yazan ise, **Köşk Cephesi Kuva-yı Milliyesi**'nin **Kurmay Başkanı Emekli Binbaşı Mehmet Tahir Bey**'dir.

Şimdi bu mektubu sadeleştirilmiş şekliyle sunuyorum:

**“Denizli Heyet-i Milliye Başkanı
Müftü Ahmet Hulusi Efendi’ye
Köşk: 19.12.1919**

Makamı Pederim Efendim Hazretleri.

Gece Kestanecik cephesinden döndüm.

Fazla yorgunluğuma rağmen, bu sunumumu alalecele takdim ediyorum.

Size son Kestanecik savaşımızın anısı olmak üzere bir miktar fişekle bir Yunan mavzeri takdim ediyorum.

Ayrıca Yunan askerlerinin başlarına giydikleri zırhlı şapkalar da bir tane gönderiyorum.

Bunlar önayak olduğunuz büyük ve Kutsal mücadelenin bir hatırasıdır.

Bir de parçalanmamış top mermisi gönderiyorum.

Bu da masanızı süsler sanırım.

Hayır dualarınızın bereketi ile cephelerimizde kudret ve kuvvetimiz ve faaliyet olumlu derecededir.

Hemen Cenab-ı Hak varoluşunun gücünü de katarak zavallı Sancağımıza bu büyük beladan kurtararak, zulüm gören halka saadetler sunsun.

Amin!

İnşallah ikinci bir çarpışmada Mutasarrıf Bey'e de bir Yunan mavzeri takdim ederim.

*Şimdilik düşmandan aldıklarımızı kendilerine karşı cephe-
de kullanıyoruz.*

Bu, pek hoşumuza gidiyor.

Heyet-i Milliye azalarına cümleten arzı hürmet ederim.

*Sizin de mübarek ellerinizden öperek hayır dua ve afiyetle-
rinizi temenni ederim..."*

Harekat-ı Harbiye

Başkanı

Mehmet Tahir

MÜFTÜ AHMET HULUSİ EFENDİ VE DEMİRCİ MEHMET EFE

Müftü Ahmet Hulusi Efendi, görüldüğü gibi Kuva-yı Milliye'nin oluşturulmasında ve ikmalinde fevkalâde üstün hizmetleri olmuştur.

Ama o bu hizmetleriyle hiçbir şekilde yetinmemiş, zaman zaman cephe de dolaşmıştır.

Daha önce de Nazilli'ye gelmişti. Bu defa da, Demirci Mehmet Efe ile cephe üzerinde görüşüp konuşmak maksadıyla, 1919 Temmuz'unun son günlerinde Köşk'e gitti.

Galip Hoca (Celal Bayar)

Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin bu yolculuğunda beraberinde; Emekli Binbaşı Tahir Bey, Hırkalı Halil Ağa ve İштиpli Mehmet Efendi de bulunuyordu.

Ahmet Hulusi Efendi, Nazilli'den Hacı Süleyman Efendi'yi ve Nazilli, Pirlibey'den de Mehmet Bey'i de yanına aldı.

Köşk istasyonunda o günlerde yörede bulunan Galip Hoca (Celal Bayar), Albay Şefik Bey, Binbaşı Hacı Şükrü Bey, Yzb. Kara Nuri, Demirci Mehmet Efe, Demirci'nin adamlarından Sökeli Ali ve Zurnacı Efeler tarafından karşılanan Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin orada yaptığı ilk iş, Demirci Efe'nin emirlerine müdahale etmek oldu:

Karargâhta, misafirlerin oturduğu yerin karşısında ağaca asılı bir erkek cesedi bulunuyordu.

Müftü Ahmet Hulusi Efendi, bu şahıs hakkında, **Demirci Efe**'den bilgi edinmek istedi.

Demirci Efe:

“Cepheden kaçtığı için kurşuna dizdirdiğini...”

Söyledi.

Bu cevaptan pek hoşlanmayan **Müftü Ahmet Hulusi Efendi:**

“Böyle şey olmaz, hemen indirin...”

Dedi ve indirtti.

Adamın cenaze namazı kılınarak defnedildi.

Demirci Efe'nin **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**'ye karşı sonsuz sevgi ve saygısı bulunuyordu. Bu yüzden, **Müftü Efendi**'nin, **Demirci Efe** üzerinde büyük bir ağırlığı vardı.

Demirci Mehmet Efe - 1919

Bu yönleri bilindiği için, **Demirci Efe**'nin kanuna aykırı uygulamalarına son vererek, **Umum Cephe Komutanının** emirlerini dinlemesi hususunda ikna edilmesi amacıyla **Müftü Ahmet Hulusi Efendi Köşk**'e çağırılmıştı.

Bu sebeple, **Müftü Ahmet Hulusi Efendi** ile **Demirci Mehmet Efe** arasında şöyle bir görüşme olmuştur:

Müftü Efendi:

- Buraya gelmekten maksadım sizinle konuşmaktır.

Demirci Mehmet Efe:

- Buyurun...

Müftü Efendi:

- Efe! bu iş çetecilikle sökmeyecek. Biz bu teşkilatı askeri usule çevirmek istiyoruz.

Demirci Mehmet Efe:

- Hay hay, ben askerlik yapmam, ben yalnız cephenin iase-siyle uğraşırım.

Demirci Mehmet Efe'nin bu şekilde **Müftü Ahmet Hulusi Efendi** tarafından ikna edilmesinden sonra, **Aydın Cephesi Kuva-yı Milliye Genel Komutanlığı Hacı Şükrü Bey**'e bırakıldı.

Demirci Mehmet Efe de **Aydın Cephesi Komutanlığına** atandı. **Cephenin Topçu Komutanlığı** da **İsmail Hakkı Bey**'e verildi.

Böylece **Hacı Şükrü Bey** ile **Demirci Mehmet Efe** arasındaki uyumsuzluğu tatlıya bağlayan **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**, yanındakiyle **Köşk**'te iki gece kaldıktan sonra **Denizli**'ye döndü.

Galip Hoca (Celal Bayar) da **Demirci Mehmet Efe**'nin böyle bir infazına şahit olmuştur:

"1919 Ağustos ayı içinde idi. Köşk'te cephe dönüşü sıcaktan bunalmış, yorgunluktan takatsiz bir halde incir ağaçlarının gölgesinde dinleniyordum.

Galiba bir müddet kendimden geçmiştim.

Efe'nin adamlarından üç zeybeğin:

"Hoca, hoca!..."

Diye seslenmelerinden uyandım..

Bana;

"Epi oldu, arıyoruz. Efe acele seni bekliyor..."

Diyorlardı.

Hep beraber Köşk'e geldik.

Galip Hoca (Celal Bayar)

Efe adeta halk mahkemesi mahiyetinde bir divan kurmuştu.

Etrafında kalabalık insanlar vardı.

Karşısında duran jandarma subayı kıyafetinde birini, kendi usulünde sorguya çekmişti.

Bu adam Aydın Jandarma Taburu katibi imiş, orta yaşlı, uzun boylu, zayıfça, saçlarına beyaz düşmüş bir kişi..

Bizim sınırı geçince erlerimiz yakalamış, karargâha, Efe'ye getirmişler...

Rahat, rahat Efe'nin sorgusuna cevap veriyordu.

Efe, bir tomar kağıdı bana uzattı ve şöyle dedi:

"Bak içinde neler var?..."

Kendisi, sorgusuna devam etti.

"Evrak" denilen şeyler, Aydın Rum Metropolitide'nin, bizim bölgede oturan Müslüman vatandaşlara gönderdiği mektuplardı.

Umumiyetle kendilerini Aydın'a davet ediyordu, Yunan adaletinden bahsediyordu.

Ben elimdeki bir yığın evrakı birer, birer okuyor, diğer taraftan da Efe'nin sorduğu suallere kulak veriyordum:

-Demek, Aydın'da kalan Türklere iyi muamele ediyorlar, öyle mi? –

-Evet Efe öyle...

-Hiç kötülük etmemişler mi?

-Etmemişler Efe, etmeyecekler de... Metropolit Efendi teminat veriyor...

-Ya öyle mi? Bu, kâğıtları ne diye aldın, getirdin?

-Aydınlıların geri dönmeleri için...

-Hım... Orada gavur askeri var mı?

-Var Efe... Çok asker var, bütün tepeleri, geçit yerlerini tutuyorlar...

Bunun üzerine sert bir ses kulağıma aksetti:

-Ulan kahbe dinli, sen Türk müsün? Yoksa Yunan zabiti misin?

Akabinde de acı bir tabanca sesi...

Başımı kaldırdım, o tarafa baktım. Talihsiz adam, cansız yere serilmişti.

Efe de ayakta emir veriyordu:

"Bu adamı şu ağaca asın..."

Diyordu.

Orada cılız bir ağaç vardı; kaderinde "dar ağacı" olmak varmış!..."

Müftü Ahmet Hulusi Efendi, Denizli'ye dönünce, Kuva-yı Milliye Komutanları arasında yapılan görev taksiminin muhtemelen tescilini sağlamak amacıyla, adı geçenler adına mühürler kazdırarak, kendilerine gönderdi.

Galip Hoca (Celal Bayar), mühürlerin ilgililere tesliminden ve burada oluşan samimi havadan hatıralarında şöyle söz etmektedir:

"1919 Ağustos ayının ilk haftası içinde idi. Nazilli'den bir kaç kişi Köşk'e geldi.

Başlarında, Nazilli'nin ileri gelenlerinden Demirci Mehmet Efe'nin saygı gösterdiği Hacı Süleyman Efendi bulunuyordu.

Bunlar hazırlanmış üç büyük mühür getirdi.

Mühürlerden birinde:

"Aydın Mıntıkası Kumandanı Demirci Mehmet Efe".

İkincisinde:

"Cenubi Aydın Mıntıkası Kumandanı Yörük Ali".

Üçüncüsünde:

“Aydın Zeybek Ordusu Kumandanı Hacı Şükrü...”

Yazısı okunuyordu.

Sarı Edip Efe ve Arkadaşları - 1919

Demirci ve Hacı Şükrü mühürleri memnurlukla ceplerine yerleştirdi.

Yörük Ali Efe'ninki özel törenle Dalama köyünde verildi...

Demirci Mehmet Efe “Mıntık Kumandanlığı” mührünü çıkardı. “Al kardaşım...”

Diyerek Yörük Ali Efe'ye teslim etti.

Sonra da parmağındaki yüzüğü çıkardı, kendi eliyle Ali Efe'nin parmağına geçirdi.

Bu jestinden herkes memnundu, her iki tarafın yakın adamlarında heyecan ile karışık bir sevinç tezahürü göze çarpıyordu...”

Galip Hoca (Celal Bayar) ayrıca Demirci Mehmet Efe'nin Müftü Ahmet Hulusi Efendi'ye hürmetkar davrandığını şu ifadelerle nakletmektedir:

“Bir gün Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi, Nazilli Müftüsü, Nazilli Şeyh Nuri Efendi kalabalık muteber bir grup içinde cepheye gelmişlerdi.

Bu muhterem kişiler, benim Ege'de idare ettiğim siyasi partinin mensubu, üyesi idi.

Tabiatı ile beni yakından tanıyorlar ve sayıyorlardı.

Efe'nin de bunlara hürmeti vardır.

Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi, Demirci'ye döndü, beni göstererek şöyle dedi:

“Efe... Bu efendi, benden fazla diplomattır”.

Sonradan öğrendim... Efe'ye bakımda iyi tavsiye ve telkinlerde bulunmuş, bana da şöyle demişlerdi:

“Sen burada bulundukça içimiz rahat edecek...”

Artık Efe'nin açıktan müşaviri ve yakını olmuştuk...”

Şöyle geriye dönüp olayların seyrine yeniden bir göz attığımızda şunları görmekteyiz:

MÜFTÜ AHMET HULUSİ EFENDİ'NİN DURMAK BİLMEZ ÇABASI

Daha önceki bölümlerimizde belirtmiş olduğumuz gibi 29 Mayıs 1919 tarihinde Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin Başkanlığında “Denizli Müdafaa-i Hukuk Redd-i İlhak Cemiyeti” kuruldu.

Müftü Ahmet Hulusi Efendi Başkanlığındaki bu cemiyet, kuruluşundan itibaren, cepheye gönüllü celbinde ve yardım gönderilmesinde üzerine düşeni fazlasıyla yapmış, çevre il ve ilçelerde teşkilatlanmayı teşvik etmiştir.

Cemiyet bir beyanname yayınladı. 10 Haziran 1919 tarihini taşıyan bu beyannamede; Yunan işgâlinin haksız olduğu ve bunların Anadolu'da yaptıkları zulümler ifade edildikten sonra şöyle deniliyordu:

“Yarın, Yunanlıların murdar ayakları altında inleye inleye ölmektense, bugün ya mertçesine ölmeye, yahut da şerefle yaşamaya azmeden ve bugünkü çalışmayı Din ve namus meselesi bilen kardeşlerimiz, son defa olarak mali ve bedeni her fedakarlıkta bulunmalı, zengin ve fakir herkes bu Dini meselede kendisini alakadar addetmeli, seyirci vaziyetinde kalmamalı...”

Kaybedilecek zaman olmadığını düşünerek hareket etmeliyiz...

Allah yardımcımızdır...”

12 Temmuz 1919 tarihinde Denizli Müdafaa-i Hukuk ve Redd-i İlhak Cemiyeti, daha iyi hizmet verebilmek için yeniden teşkilatlanmış ve adı Denizli Heyet-i Milliyesi olarak değiştirilmiştir.

İşte;

“Kuva-yı Milliye’nin ikmalî; malî meseleler, istihbarat işleri, asayişin temini, göçmen iskan işleri, nakliyat ve sağlık alanında önemli hizmetler veren...”

Bu örgütün başkanlığında her zamanki gibi **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**’yi görmekteyiz.

Denizli Heyet-i Milliyesi, faaliyetlerini **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**’nin **Başkanlığında 6 Temmuz 1920** tarihine kadar sürdürmüştür.

4 Ağustos 1920 tarihinden sonrasında o günlerde ülke genelindeki bütün **Milli** örgütler, **“Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti”** adını almasıyla, **Denizli Heyet-i Milliyesi** lağvedilerek, yukarıdaki isimle yeniden teşkilâtlandırılmıştır.

Müftü Ahmet Hulusi Efendi, **Heyet-i Milliye**’deki yöneticilik görevini; bu örgütün **Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti** ismini almasından sonra da devam ettirmiştir.

Müftü Ahmet Hulusi Efendi, **Milli Mücadele**’ye sadece kendisi katılmakla kalmayıp, diğer tüm **Din** görevlilerinin de bu **Ulusal** harekete katılması için çalışmıştır.

Aynı zamanda da bu konuda **Denizli Heyet-i Milliyesi**’nden de ayrıca karar çıkartmıştır.

Nitekim **Heyet-i Milliye 18 Temmuz 1919** tarihinde **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**’nin **Başkanlığında** yaptığı ilk toplantısında bu hususta bir beyanname yayınlamıştır.

Beyannamede özetle;

“Müftülerin, hocaların, bütün milletin vatan savumasına yardımı koşmaya mecbur oldukları...”

İfade edilmiştir.

Bu arada **Heyet-i Milliye**, düzenlediği miting ve toplantılarla yöre halkının savunma azmini kuvvetlendiriyordu.

Örneğin **25 Aralık 1919** tarihinde **Denizli-Bayramyeri**’nde binlerce kişinin katıldığı bir miting düzenledi.

Bu mitingte alınan özellikle düşman işgâlini kınayan konuşma ve karar metinleri, **İstanbul**’daki yabancı basın temsilciliklerine ve **İtilaf** devletleri yetkililerine **“Denizli Heyet-i Milliyesi”** imzasıyla gönderildi.

Ayrıca **3 Ocak 1920** tarihinde de **Müftü Ahmet Hulusi Efendi** ile **Belediye Başkanı Tefik Bey**, **İzmir**’de bulunan **General Milen**’e hitaben yazdıkları bir yazıyla, **Yunan** zulmünü şikayet etmişlerdir.

İzmir Metropolit Hristotomos

Bu zulmün teşvikçileri olan **Atina Hükümeti** ile **İzmir Metropolitliği**'ne karşı gerekli girişimin yapılması da istenilen bu yazının birer suretleri, **İstanbul**'daki **Amerika**, **İngiltere**, **Fransa**, **İtalya** ve **Japonya** siyasi yetkililerine de gönderilmiştir.

Diğer taraftan **Heyet-i Milliye**ce halkın feryadını ve işgâl altındaki yerlerde **Yunanlıların** işlemekte olduğu cinayetleri **İstanbul Hükümeti**'ne bildirmek üzere, **Mustafa Naili (Kü-**

çüka) Bey'in **Başkanlığında** bir heyet oluşturarak **İstanbul**'a gönderilmiştir.

Bu heyet **Sadrazam** ve diğer devlet büyükleriyle görüşmüşse de verimli bir sonuç alınamamıştır.

Bununla beraber, heyet üyeleri, **İstanbul**'daki **Amerikan**, **İngiliz** ve **İtalyan** basın mensuplarıyla konuşmuş ve;

“İşgâlin durdurulması, zulme nihayet verilmesi için onlardan insaniyet namına yayında bulunmalarını...”

İstemişlerdir.

Hatta **İngiliz** ve **Amerikan** gazetecileri heyetin **Yunan** zulmü konusunda anlattıklarını aynen yazacaklarına dair söz vermişlerdir.

Bu yazıda şöyle denilmektedir:

“Savaşta yenik ve yorgun bir halde çıkmakla beraber her türlü yoksulluğa rağmen, meşru ve milli haklarını henüz korumak ve savunmak gücünde bulunan biz Türkler, Sulh meclisinin vereceği adilce kararlarla neticede Hakk'ın zaferle galip geleceğinden emin olarak İzmir'in işgâli gününden beri, Yunanlılar tarafından işlenmekte olan sayısız cinayet ve facialara karşı sabır ve sükunetini muhafaza etmekte ve büyük devletlerin her türlü emir ve yasaklarını kabul ile yerine getirmektedir.

Fakat işgâl sahasında bulunan yerli Rumlarla Yunan askerlerinin bu söz dinlemeyi bir acizlik ve beceriksizlik kabul ederek medeni ve insancıl olmayan hareketlerine devamda cesaretlerini artırmakta olduğu her gün tekrarlanan vahşi ve acımasız olaylarla tespit edilmektedir.

Ortodoksların yıl başına rastlayan 14 Ocak 1920 tarihinde ise İzmir'in ilhakını sağlamak maksadıyla yerli Rumların yerel bağımsız bir hükümet kurarak oluşturulacak milli kuvvetlerle İslamları göçe zorlamak için katletmeye ve yok etmeye başlayacakları elde edilen delil ve vesikalarla anlaşılmış bulunmaktadır.

Sulh meclisi kararına iktiran eden bu geçici işgâlin Yunan kuvvetlerine verilmesi büyük bir hata idi.

Nitekim olaylar bunu anlattı.

Şimdi de bu öz Türk ve İslam toprağının Anavatan'dan ayrılmasıyla sonuçlanacak bir harekete geçilir ve Türkler öldürülmeye başlanırsa sabır ve sükunetimiz artık son bulacak ve bu küstahlığın sorumluluğu tamamen İzmir Yerli Rumlarına ait olacaktır.

Milli izzeti nefsimizi daha ziyade rencide etmemek, İslam ve Hıristiyan birçok günahsız kimselerin kurban gitmelerine meydan verilmemek üzere, asıl tahrikçi ve teşvikçi olan Atina Hükümeti ve dolaylı olarak İzmir Metropolitliği nezdinde teşebbüste bulunulması rica ve istirham olunur...”

Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin yukarıda belirtilen çalışmalarından başka Heyet-i Milliye'nin diğer faaliyetlerinde de önemli hizmetleri olmuştur.

Denizli Heyet-i Milliyesi ve özellikle başkanı Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin 14 Haziran 1919 tarihinde Denizli Kuva-yı Milliyesi'ni örgütlemekle kalmadıklarını, aynı zamanda bu Milli kuvvetin ikmaliyle de uğraştıklarını görüyoruz.

Nitekim kurulmasıyla birlikte Nazilli ve Aydın cephelerinde düşmanla temasa geçen anılan kuvvetin ikmali için Heyet-i Milliye hemen faaliyete geçti.

Daha önce de belirtildiği üzere, 7 Temmuz günü Denizli Heyet-i Milliyesi gönüllülere silah ve cephane sağlamak için Fevzi Müftüler, Helvacıoğlu Mehmet, Karahisarlıoğlu Tevfik Beyler'den oluşan heyeti Isparta ve Eğridir'e; Karcıoğlu Ömer, Özel İdare Müdürü Hüseyin Avni Beyler'den oluşan diğer bir heyeti de Burdur'a gönderdi.

Bu arada Afyon ve Dinar'dan da top, tüfek, cephane sağlandı.

Böylece temin edilen malzeme yine Heyet-i Milliyece görevlendirilen Teğmen Tahir Efendi tarafından 10 Temmuz 1919 günü Denizli'ye getirildi.

Demirci Mehmet Efe ve Refet (Bele) Paşa ile - 1919

Bu şekilde temin edilen silâh ve cephaneler de yine Heyet-i Milliyece cepheye sevk ediliyordu.

Heyet Başkanı Müftü Ahmet Hulusi Efendi, 30 Temmuz 1919 tarihinde Aydın Cephesi Umum Kuva-yı Milliye Komutanı Hacı Şükrü Bey ile Cephe Komutanı Demirci Mehmet Efe'ye gönderdiği telgra-

fında bu konudaki faaliyetleri şöyle bildiriyordu:

"Silah ve cephanelerimiz çok şükür geldi ve daha da gelecek. Son derece çalışıyorum.

Kazaların heyetlerine silah geldiği gün hemen göndermelerine dair telgraf çektim.

Bugün de tekrar hatırlattım.

Cephaneye ihtiyacınız varsa ilk trenle göndereyim evlatlarım..."

Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin bu telgrafı, Umum Kuva-yı Milliye Komutanı tarafından, aynı gün cevaplandırıldı.

Hacı Şükrü Bey, cevabi telgrafında mevcut silahların tamamı ile 200 kişilik bir kuvvetin acele gönderilmesini Müftü Ahmet Hulusi Efendi'den istiyordu.

Şükrü Bey aynı zamanda da telgrafında, Ahmet Hulusi Efendi'nin *"Ellerinden öpmeyi"* bildirmeyi ihmal etmemiştir.

Bunun üzerine Ahmet Hulusi Efendi, 31 Temmuz 1919 günü Hacı Şükrü Bey'e 30 sandık cephaneye gönderdi.

Ayrıca Umum Kuva-yı Milliye Komutanına;

"Asker göndermeleri için kazalara yenileme yazısı" yazdığını belirterek askerlerin varışında derhal teşkilatını yaparak Cepheye göndereceğini..."

Bildirdi.

Bu sevkiyat daha sonraki günlerde artarda devam etti. Genelkurmay Askeri Tarih, Stratejik ve Etüt Başkanlığı'ndaki belge-

lere göre, **1919 Ağustos** ayı içerisinde şu sırayla **Denizli**'den cepheye **Köşk**'e sevk edilenler şunlardı:

4 Ağustos 1919 tarihinde bir subay komutasında **Denizli Bölüğü**...

5 Ağustos 1919 tarihinde silah ve cephane ile birlikte gönüllüler...

9 Ağustos 1919 tarihinde **105** silah, **4** sıhhiye eri ve **3** subay...

11 Ağustos 1919 tarihinde **30** sandık cephane ile **1** sandık bomba...

13 Ağustos 1919 tarihinde eratla birlikte **80** ve **116** olmak üzere toplam **196** sandık cephane...

18 Ağustos 1919 tarihinde **40** topçu eri...

19 Ağustos 1919 tarihinde **Yedek Subaylar**...

21 Ağustos 1919 tarihinde **Yıldırım Bölüğü**'ne ait **beygir** ve **katırlar**...

Ayrıca **Denizli Heyet-i Milliyesi Sancak** dahilindeki diğer **Heyet-i Milliyeler** ile temasa geçerek yardım toplamıştır.

Bu cümleden olarak **5 Temmuz 1919**'da **Tavas Heyet-i Milliyesi** ilk yardım olarak **4400** kile buğdayı ve **166** kile arpayı **51** hayvana yükleterek **Usturoğlu Ahmet**'le **Denizli**'ye gönderdi.

Yine aynı tarihte **Üzerlik Köyü**'de **163** lira bağışta bulundu.

Ayrıca **Tavas Kazası**, **18 Ağustos 1919** tarihine kadar, **Kuva-yı Milliye**'ye **6300** kuruş para, **1.448.480** kuruş tutarında mal yardımında bulundu.

16 Temmuz 1919 tarihinde de **Çardak Belediyesi** vasıtasıyla;

“Cephede çarpışan kardeşlerimize küçük bir yardım olmak üzere 7500 okka arpa...”

Ve ayrıca **8** adet koyun yola çıkarıldı.

Acıpayam'dan da **3 Ağustos 1919** tarihi itibarıyla **600** lira toplandı.

Bu arada **Heyet-i Milliye Kuva-yı Milliye**'nin ve halkın, özellikle **Nazilli** halkının un ihtiyacını temin etmek için **Denizli**'den yapılmakta olan her türlü un ihracını yasaklamıştır.

Ayrıca **Kuva-yı Milliye**'nin sağlık hizmetleriyle de meşgul olmuştur.

Buraya kadar belirtilen silah ve cephane temininde, para ve mal yardımlarının toplanmasında ve nihayet kuvvet celbi konusunda **Müftü Ahmet Hulusi Efendi Heyet-i Milliye Başkanı** olarak büyük bir çaba sarf etmiş, yazışmalar yapmış, talimat vermiştir.

Nitekim, **Müftü Ahmet Hulusi Efendi, 3 Ağustos 1919** tarihinde **Hacı Şükrü Bey**'e gönderdiği telgrafta;

“Asker toplamak için her türlü tedbire müracaat ettiklerini, her zaman arzu edilen sayıda asker gönderebileceklerini...”

Bildirmekteydi.

Bunlardan başka **Denizli Heyet-i Milliyesi**'nin Milli kuvvetlerin sevk ve idaresi hususunda da yardımcı olduğunu görüyoruz.

Nitekim, heyet yöneticileri bu konuda zaman zaman **Kuva-yı Milliye Komutanlarına** öneriler sunmuşlardır.

Konunun daha iyi anlaşılmasının temini bakımından bu konudaki yazışmalardan bir kaçını özetle sunmayı yararlı gördüm.

Bu yazışmalar, **Heyet-i Milliye Başkanı Müftü Ahmet Hulusi Efendi** imzasıyla yapılmış ve **Aydın Kuva-yı Milliye Umum Komutanı Hacı Şükrü Bey** ile **Demirci Mehmet Efe**'ye gönderilmiştir.

Bunlardan: **28 Temmuz 1919** tarihli olanında **Müftü Ahmet Hulusi Efendi** şöyle demektedir:

“Aydın ve havalisinde bulunan düşmanın ova cihetinde yığınak yaptığı haber alınmıştır.

Bu bakımdan yapılacak taarruzlarda bu cihetin nazarı itibara alınması rica olunur.

Efendim...”

29 Temmuz 1919 tarihli olanında da **Müftü Ahmet Hulusi Efendi** şu hususları bildirmektedir:

1-Afyonkarahisar'da bulunan memuru mahsusandan (Gizli İstihbarat görevlilerinden) Helvacızade Mehmet Efendi'den şimdi aldığımız bir şifrede başka ve mühim bir iş çıkmadığı takdirde büyük rütbe ve unvanında kurmay bir

subayın beş güne kadar cephemizi teftiş etmek ve incelemede bulunmak üzere ziyarette bulunacağı bildiriliyor.

Her kazanın ismini taşımak ve başlarında akli başında harp görmüş birer subay bulunmak üzere, gönüllülerden mevcutlarına göre bölük ve takımların süratle teşkili ve bu suretle Kuva-yı Umumiye'nin derhal belirlenmesini ve düzenlenmesini rica ederim.

2-Esas Zeybek çetelerinin mevcutları yirmiyi geçmemek üzere, akıncı kuvvetlerinin de anılan kişinin gelişine kadar teşkil ve tanzimi ve bunlara münasip gördüğünüz takdirde; Bir Numaralı Sarı Zeybek Akıncı Kolu...

İki Numaralı Kara Ahmet Akıncı Kolu...

Adları verilmesi takdirlerinize sunulur..."

Sonuncusu 30 Temmuz 1919 tarihlidir.

Bunda da Müftü Ahmet Hulusi Efendi düşüncelerini şöyle belirtmektedir:

"Adagır'de çetenin, Allah'ın inayetiyle başlayan milli hareketi, mücahitlerin maneviyatını yükseltmiştir.

Adagır'ın zaptı esnasında orada bir cephe teşkil ederek, Aydın yanının güvenliğini temin etmek için, buradan münasip bir iki subayla altmış yetmiş kişilik ufak bir müfrezenin Adagır'e gönderilmesi genel durumumuza büyük başarılar temin edeceğini düşündük.

Bu sebeple şimdi burada bu müfreze subaylarıyla beraber hazır. Sizce de tensip buyurulursa sevk edelim.

Müfreze Ödemişlilerle beraber Adagır'ı zapt ve orada merkezini kurduktan sonra, Beydağı'nda, Üçyol'da bekleyen kuvvetlerimiz kamilen maiyetinize iltihak edebileceklerdir.

Adagır Kumandanlığı sizin emrinizde olmakla beraber, Menderesköy üstünde sağ taraftan sizinle bağlantı kurar.

Aydın hareketi başladığı anda, Adagır'deki kuvvet, Fata nahiyesi üzerindeki sırtlardan Tire sırtlarını tutarak düşmanın Aydın ve Tire kuvvetleri arasına sokulur.

Ordumuza pek önemli stratejik mevkiiler temin eder.

Bizim buradan göndereceğimiz müfreze Ödemişlilerle takviye edilecektir.

Düşmanın halihazır durumuna göre, Muselce, Eğrikavak, Mendeküme hattıyla Adagır'de bulunan kuvvetleriyle bağ-

lantı kurarsa ve hattın üzerinde düşman kuvvetleri bulunursa yanlarımızı ve gerilerimizi terketmeleri şüphesizdir. Bu konudaki fikirlerinizi şimdi makina başında bekliyorum evlatlarım...”

Hacı Şükrü Bey ile Demirci Mehmet Efe de verdikleri cevaptan; Müftü Ahmet Hulusi Efendi’nin;

“Fikirlerinin çok yerinde olduğunu, bu sebeple kendilerinin de katıldıklarını...”

Bildirmişler, ayrıca, yaptıkları ve yapacakları yardımlardan dolayı da Müftü Ahmet Hulusi Efendi’ye teşekkür etmişlerdir.

Görüldüğü gibi, Denizli Heyet-i Milliyesi özellikle Başkanı Müftü Ahmet Hulusi Efendi, sadece Kuva-yı Milliye’nin ikmali ile ilgilenmeyip, zaman zaman sevk ve idaresiyle de meşgul olmuştur.

DENİZLİ'DEN SİVAS KONGRESİNE ÜYELERİN MEŞAKKATLİ YOLCULUĞU

13 Ağustos 1919 tarihli gelen bir telgrafla, 4 Eylül 1919 günü Sivas'ta yapılacak **Ulusal Kongreye** katılmak üzere, **Denizli** livasından üç temsilcinin **Sivas'a** gönderilmesi rica olunuyordu.

Alınan bu davet üzerine, **Heyet-i Milliye** tarafından **Belevli Yusuf, Küçükağaoğlu Ali Necip ve Dalamanlıoğlu Mehmet Şükrü Beyler**'in **Denizli Sancağı** adına **Sivas'a** gitmeleri uygun görüldü.

Kongre Temsilcileri, 18 Ağustos günü **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**'nin yaptığı dua ile **Denizli**'den uğurlandılar.

Ancak onların **Sivas'a** hareketleri çok gizli tutuluyordu.

Zira **Burdur Mutasarrıfı, İstanbul Hükümeti'ne, Denizli**'nin **Sivas'a** gönderdiği temsil heyetini jurnal etmişti.

İstanbul da, bu temsilcileri ölü ya da diri yakalayarak **İstanbul'a** getirenlere ödüller vaat etmişti.

Bu yüzden, **Yusuf, Ali Necip ve Mehmet Şükrü Beyler, Müftü Efendi**'nin talimatına uyarak, kendilerini koyun tüccarı olarak tanıtmışlar ve böylece adres ve kimlik değiştirmek suretiyle **Sivas'a** ulaşma imkânı bulmuşlardır.

Heyete seçilen **Belevli Yusuf, Küçükağaoğlu Ali Necip ve Dalamanlıoğlu Mehmet Şükrü Beyler**’, **Sivas'a** hareketlerinden önce **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**'yi evinde ziyaret etmişler ve kendisinden bazı direktifler almışlardır.

Mustafa Kemal Paşa -
Sivas, 4 Eylül 1919

Müftü Ahmet Hulusi Efendi onlara şöyle demiştir:

Evlatlarım!...

Göreceğiniz iş mühim ve tehlikeli; geçeceğiniz yollar bu işe karşı kimselerle doludur.

Bu sebeple çok dikkatli olmanız icap ediyor.

Sizi Helvacızade Mehmet Efendi, Konya üzerinden birer koyun tüccarı olarak götürecektir.

Dikkatli olun. Orada görüşülecek mevzular hakkında da dikkatli hareket edin..."

Mustafa Kemal Paşa -
Sivas, 4 Eylül 1919

Müftü Ahmet Hulusi Efendi, böyle dedikten sonra hayırlı yolculuk temennisinde bulunmuştur...

Mustafa Kemal Paşa;

"İstanbul'da, şurada burada mitingler yapıldı.

Yunan işgâli protesto edildi.

Fakat sizin Aydın Kuva-yı Milliye cephesinde patlattığınız silahların sesleri Versay (Versailles) Sarayını çınlattı.

Şu hareketinizle hepiniz vatan ve ulusa iyi hizmetler yaptınız..."

Diyerek Denizli Heyet-i

Milliyesi'ni hizmetlerinden dolayı takdir etmiştir.

Sivas Kongresiyle, Denizli'deki Milli teşkilat Heyet-i Temsiliye'nin emrine girmiştir. Daha sonraki günlerde iki heyet arasındaki haberleşme ve yazışmalar daha da sıklaştı.

Bunlardan **Denizli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Ahmet Hulusi Efendi'**ye hitaben yazıda şöyle diyordu;

"6 Ekim 1919 tarihli telgrafınız şükran ve iftiharla okundu. Millet ideallerinin gerçekleştirilmesi uğrunda böyle tek vücut bir halde vatan düşmanlarına karşı kutsal mücadeleye devam eyledikçe elbette Cenab-ı Hakk'ın yardımları sayesinde olacaktır.

Muhterem Mücahitlere selam ve saygılar eder, muvaffakiyetlerinizi dileriz..."

10/ Teşrinievvel(Ekim)/35

***Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyeti Temsiliyesi
Namına
Mustafa Kemal***

Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi'nin Ankara'dan gelen tebrik yazısına verdiği cevap;

Ankara'da Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyeti Temsiliyesi Yüce Başkanlığınıza:

21/Kanunuevvel (Aralık)/335 tarihli Milli İstiklali kutlamanızı 6/ Kanunusani (Ocak) 336 tarihinde büyük bir hürmetle aldım.

Bütün memleket namına bilmukabele tebriklerimizin sunarız.

Adı geçen yazıda tüm okul öğrencilerinin toplanmasından ve belde sakinlerinin kapamak ve ortalığı bayraklarla donatmak suretiyle katılımından oluşan büyük topluluk, Heyeti Milliye etrafında ve ardından hükümet konağıyla askerlik dairesi avlusunda öğrenciler ve münevver kişiler tarafından içinde bulunduğumuz zaman istiklalimiz ve geleceğimiz ile ilgili bir şekilde defalarca verdikleri nutuklar karşısında altı ayı geçen bir zamandan beri büyük bir kararlılıkla halkın beğeneceği yolda, yol gösterici olarak Din uğrunda savaşıma devam eden halkın büyük kararlılığı bir kat daha artmış ve memleket ve milletin selameti için okunan açık duaya “Amin” diyerek dağılmışlardır.

Cenab-ı Hak emsaliyle müşerref, muvaffak ve hayırlı eylesin.

***6/ Kanunusani (Ocak) /336
Denizli Heyeti Milliye Reisi
Ahmet Hulusi***

Sivas Kongresinin ardından Denizli Kuva-yı Milliyesi Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne bağlandı.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Denizli Temsilcileri:

Mart 1920 ayının sonlarında Denizli Heyet-i Milliye'sinin faaliyetleri arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi için Milletvekili seçiminin yoğunluk kazandığını görüyoruz.

Heyet-i Temsiliye'nin, her Sancaktan beş Milletvekili seçilmesi ve bunların 15 gün içinde Ankara'ya gönderilmesi hakkındaki 19 Mart 1920 tarihli emri gereğince, Denizli Heyet-i Milliyesi çalışmalarına başladı.

Bu arada **İlçe Heyet-i Milliye**'lerine de bilgi verildi. Bu konuda yapılan yazışmayı önemine binaen sadeleştirilmiş şekliyle sunuyoruz:

“Tavas, Garb-ı Karaağaç (Acıpayam), Çal, Buldan, Sarayköy Heyet-i Milliyelerine;

Ankara'ya Sancağımız adına 5 Milletvekili seçilmesi ve bunların 15 güne kadar gönderilmeleri Heyet-i Temsiliye'den istenmektedir.

Gidecek Milletvekillerin devlet ve milletin iç ve dış siyasetini bilen her surette vatan ve milletin menfaatlerini koruyan ağır vazifeler yükletilecek olan bu seçimin öneminin bilinmesi lazımdır.

Seçim; İdare Meclisi, Belediye, Heyet-i Milliye üyeleriyle, ikinci seçmenler tarafından yapılacağına göre, Milletvekilliğine layık kimseler var ise soruşturarak ve inceleyerek göstereceğiniz adayların hazırlanması, ikinci seçmenlerin de merkeze gönderilmesi, vatan ve milletimizin selameti namına önemle rica olunur.

22 Mart 1920

**Anadolu ve Rumeli Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti Başkanı
“Ahmet Hulusi”**

Görüldüğü üzere **Müftü Ahmet Hulusi Efendi, Milletvekili** olarak seçilecek kişilerin;

“Devlet ve milletin iç ve dış siyasetini bilen, her surette vatan ve milletin menfaatlerini koruyan...”

Kimselerden olmasını istemiş olmakla, ileri görüşlülüğünü bir defa daha kanıtlamaktadır.

Gösterilen bu titizlikle **Heyet-i Milliye'nin** yönetiminde yapılan seçim sonucunda, **Hacı Hüseyin, Mazlum Baba, Belevli Yusuf, Tavashioğlu Mustafa ve Buldanlı Ömer Necip Beyler, Denizli Sancağı'ndan Milletvekili** seçildiler.

İzmir, Muğla ve Aydın Milletvekilleri de Denizli'ye geldiler.

Mustafa Kemal Paşa -
Ankara, 23 Nisan 1920

Özel bir trenle **Ankara**'ya gidecek olan seçilmiş milli temsilciler, coşkuy-la ve **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**'nin duasıyla istasyondan uğurlandılar.

Bu şekilde **Denizli Sancağı** temsilcilerini **Ankara**'ya uğurlayan **Müftü Ahmet Hulusi**, **23 Nisan 1920** tarihinde **Türkiye Büyük Millet Meclisi**'nin açılması üzerine de, aynı gün çektiği telgrafla **Meclis Başkanı Mustafa Kemal Paşa**'yı kutlamıştır.

Müftü Ahmet Hulusi Efendi, **Ankara**'da **Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı**'na hitaben gönderdiği telgrafında şöyle demektedir:

“Bugün Cuma’dan evvel Mevlid-i Nebevi, Salavat-ı Şerife ve Tekbirlere dua ve niyazdan sonra, Hükümet, Askeriye, Heyet-i Milliye ve Belediye dairelerinde kutlama törenleri yapılmış, meclisimizin muvaffakiyeti vatan ve milletimizin selameti ve mutluluğu için dualar tekrarlanmış olduğunu tebriklerimi, en iyi dileklerimi ve dualarımızla devamını arz ederim...”

23 Nisan 1920.
Denizli Heyet-i Milliye Başkanı
Müftü Ahmet Hulusi

GÖÇMENLERİN İSKANI KONUSU VE MÜFTÜ AHMET HULUSİ EFENDİ

Yunanlıların 25 Mayıs'ta Aydın'ı, 3 Haziran'da da Nazilli'yi işgal etmeleri üzerine, Aydın, Umurlu, Sultanhisar, Köşk, Atça ve Nazilli'den Denizli'ye büyük göçler başladı.

22 Haziran 1920 tarihinde Köşk cephesinin çökmesiyle bu göçler, daha da hızlandı. Şehir merkezinin nüfusu oldukça arttı.

Müftü Ahmet Hulusi Efendi

Şehirde asayişin temini, göçmenlerin yedirilmesi, içirilmesi ve barındırılmaları sorunu baş gösterdi.

Denizli Heyet-i Milliyesi bu konuda da faaliyette bulundu.

Heyetin "**Göçmenler Şubesi**" bu işle meşgul oldu. **Denizli'**ye gelen **Türk** ve **Türk** olmayan bütün göçmenlerin iskan ve iâşe edilmesinde hizmet verdi.

Bu arada **Heyet-i Milliye Başkanı** olarak **Ahmet Hulusi Efendi**'nin diğer milli meselelerde olduğu gibi, bu konuyla da yakından ilgilendiğini görüyoruz:

O bir taraftan **Denizli** halkını göçmenlere yardım etmeye çağırırken, diğer taraftan da bu iş için **Komisyon** kurdurttu.

Komisyon üyesi olan **Küçük İsmailzade Tevfik Bey**, **Yiğitbaşı Hacı İsmail Efendi**, **Hacı Bayraktarzade Mehmet**, **Yeşilzade Hacı Ahmet**, **İlbadili Papuçcu Hacı Süleyman**, **Karamilzade Hacı Ali**, **Tütüncü Hacı Mustafazade Salih**, **Hacı Reşitzade Ahmet Efendiler**'e birer de çalışma talimatı gönderdi.

Müftü Ahmet Hulusi Efendi, 23 Kasım 1919 tarihli bu talimatında şöyle demektedir:

“Efendim;

Din ve ırkımızın yegane düşmanı olan Yunanlıların zulüm ve taarruzlarından hayat ve namuslarını kurtarmak için her türlü sefalet ve mahrumiyetlere katlanarak yerlerini terk eden Aydın ve havalisi zavallı Müslüman göçmen kardeşlerimizin halleri cidden acınacak vaziyettir.

Özellikle camilerde, mahalle aralarında, ötede beride zorunlulukla geçici ikamet eden göçmenlerin hayatları gelmekte olan eden kış dolayısıyla tehlike ile karşı karşıya olan bir acınacak durum içindedir.

Çünkü pek az bir zaman evvel sıcak yataklarında, mangal, ocak etrafında, refah ve saadetle hayat geçiren kardeşlerimizin bugün kuru tahta üzerinde bütün kışlık gereksinimlerinden mahrum bir halde bulunmaları hayatlarını kaybedecek sebeplerin başında gelmektedir.

Bu sebeple; bu zavallıların hayatlarını kurtarmak, acılarını hafifletmek ve hayatta kalacak kadar gereksinimler temin için gerekli olanları belirlemek ve tedarik etmek biz Denizli ahalisinin üzerine bir Dinsel ve Vîcdani bir gerekliliktir. Bunun için öncelikle sizleri bu hayırlı işlerle görevlendirmeyi uygun gördük.

İçinizden bir Başkan ve katip tayin ederek bundan sonraki meselelerle meşgul olmanız Dinsel ve Ulusal onurunuz adına rica ederiz.

1- Mahalleler arasında boş olan evlerde ve medreselerde mevcut olup küçük bir harcama ile tamir ettirilecek olan odalara göçmenlerin elden geldiğince iskan edilmesi ...

2- Şehir dahilinde göçmenlerin yerleştikleri cami ve medrese odalarında kırık ve noksan camların ve tamire muhtaç olan yerlerin mümkün olduğu kadar elden geçirilmesi, üşümelerini engelleyecek derecede tamir ve ıslahı...

3- Altlarında yatak bulunmayanlara hasır vesaire tedariki...

4- Soğuğa dayanabilmeleri için yatak, yorgan, çamaşır gibi kışlık giyim kuşaklarından tümüyle mahrum olanların mümkün olduğu kadar temini, ihtiyaçları olan sabun, odun ve kömürün tedarik ve dağıtımı..,

İşte komisyonumuzun başlıca işgâl edeceği şefkatli bir şekilde görev yapacağı ve sarf edeceği Allah'ın emirlerine uygun yapacağınız çalışmalar şu üç maddede özetlenmiş olmakla az ya da çok demeyerek bu uğurda yardımsever halkımızın vereceği nakit ve maddi yardımlar ile bu zavallı göçmenlerin hayatta kalmaları ve acılarının hafifletilmesine yardımcı olmanızı ve her hafta nihayetinde o haftaki tüm yaptıklarınızdan ve maruz kalınacak her zorluklardan heyetimizin haberdar edilmesini Dini sevginize ve İslami gücünüzden rica ederim...”

Görüldüğü gibi bu talimat, Müftü AhmetHulusi Efendi'nin Denizli'ye gelen göçmenlerin yedirilip içirilmeleri ve barındırılmaları hususundaki gayretinin açık bir delilidir.

Bu konuda ayrıca ilan da verilmiştir.

Bu ilanlardan 15 Kasım 1919 tarihli olanında Müftü Ahmet Hulusi Efendi şöyle demektedir:

“Aydın'dan sefil bir surette hicret eden zavallı ve perişan Din kardeşlerimizin hali pürmelali cidden endişe edicidir. Bütün hayatlarında nam ve nimetle dolu olarak yaşamağa alışmış bu bedbaht kardeşlerimizin bugünkü haline bakıp ağlamamak mümkün değildir.

Bu zavallıların zayıf düşmüş hallerine deva olmak üzere lüzumlu gerekli yardımlarda bulunulması ve ilk adımı atmış olan kış dolayısıyla bu zavallıların karşı karşıya kalacağı ıstırap ve elemelerin mümkün olduğu kadar hafifletilmesi her Müslüman kardeş üzerine her şeyden önce Dini ve milli bir borçtur.

Bu sebeple, bu hususta yardım ve destekte bulunacak olan yardımseverlerin bir an evvel yorgan, yatak, çamaşır gibi göçmenlerin en şiddetli muhtaç oldukları şeylerin tedarik ve bağışlanmasında halkımızın son derece gayret göstermesini ve bu hususta Heyet-i Milliyece ayrıca bir defter açıldığından her mahalle Geçici Heyeti, yörenin ileri gelenleri ve mahallenin eşrafi toplanarak beyinlerinde kararlaştırdıkları bağışları toplayıp teslim etmeleri ve adı geçen deftere kayıt ettirmeleri ehemmiyetle rica olunur”

Diğer taraftan Nazilli yöresinden gönderilen kimsesiz çocukların bakımı ve yetiştirilmesi gayesi ile Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin Başkanlığı altında, 14 Mart 1920 tarihinde de bir Darüleytam (Kimsesiz Çocuklar Yetiştirme Yurdu) açıldı.

MARAŞ SAVUNMASINA VERİLEN DESTEK VE MÜFTÜ AHMET HULUSİ EFENDİ

Sütçü İmam

Maraş, 22 Şubat 1919 tarihinde İngilizler, onların çekilmesiyle de 30 Ekim 1919 tarihinde Fransızlar tarafından işgâl edildi.

Sütçü İmam'ın başlattığı direnişe, halkın ve Kuva-yı Milliye'nin katılımıyla şehir 12 Şubat 1920 tarihinde kurtarıldı.

Denizli Heyet-i Milliyesi de para yardımıyla bulunmak suretiyle bu şehrin kurtarılışına katıldı.

“Maraşlı Kardeşlerimize” ulaştırılmak üzere, Elbistan Heyet-i Milliyesi adına Denizli Ziraat Bankasına 400 lira yatırıldı.

Ayrıca bu husus, **Mustafa Kemal Paşa'ya** aşağıdaki telgrafla bildirildi.

Bugün Maraşlı kardeşlerimize gönderilmek üzere, Elbistan Heyet-i Merkeziyesi vasıtasıyla 400 lira Denizli Ziraat Bankası'na yatırılmıştır.

Arz olunur.

17 Şubat 1920.

**Denizli Heyet-i Milliyesi Başkanı
Müftü Ahmet Hulusi”**

12. Kolordu Komutanı Fahrettin Bey de bu yardımdan dolayı **Denizli Heyet-i Milliyesi'**ne bir kutlama telgrafı göndermiştir.

2 Mart 1920 tarihli telgrafında **Fahrettin Bey** şöyle diyordu:

“Maraş felaketzedelerine bir yardım olmak üzere Heyet-i Milliye tarafından 400 liranın gönderildiği anlaşıldı.

Yurtları ve vatanları için düşmanlarına bir ibret dersi vermiş olan kahraman ve vatansever Maraşlılara karşı gösterdiğiniz hamiyet, şükrana şayandır.

Denizli halkının maddi ve manevi göstermiş oldukları hamiyet, fedakarlık ve vatanseverlik övülmeye daima layıktır.

Bütün Heyet-i Milliye azasına, yardımda bulunanların cümlesine arz-ı hürmetler, başarılar temenni ederim efendim...”

Hiç şüphesiz, o tarihlerde **400** liranın değeri büyüktür.

Ancak bizce bu paranın asıl önemi; **Müftü Ahmet Hulusi Efendi'**nin ve onun yönetimindeki **Denizli Heyet-i Milliyesi'**nin bölgesel savunmanın yanı sıra, tüm ülkenin bağımsızlığı ve kurtarılması için de nasıl mücadele verdiklerini göstermesidir.

MÜFTÜ AHMET HULUSİ EFENDİ VE DENİZLİLİ RUMLAR

Diğer taraftan, **İzmir**'in işgâlinde bir kaç saat sonra **Denizli**'de oluşan milli hareketten **Denizli**'de yaşayan **Rumlar** da rahatsız olmuşlardı.

Bu rahatsızlıktan dolayı, **Denizli** ve ilçelerinde olup bitenleri anında **İzmir**'deki **Yunan** ve **Rum** makamlarına bildiriyorlardı.

Halbuki, **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**, daha ilk yaptığı konuşmasında halka, **Yunan**'a karşı silahlı mücadele verilmesini belirttikten sonra, miting meydanında bulunan tanıdığı **Rumları** göstererek;

“Bunlar da bize birer vedia (emanet), onlara dokunmayınız...”

Demişti.

Buna rağmen, **İzmir Rum** gazeteleri **Müftü Ahmet Hulusi Efendi** hakkında korkunç yazılar yazmaktan çekinmemişlerdir.

Bu arada henüz **İzmir** işgâlinin ilk günlerinde **Denizli**'deki **Rumlar**, şehrin işgâl edileceği ümidine kapılarak, **Yunan** askerlerine ikram edilmek üzere kuzular hazırlamışlardı.

Sarayköy Rumları ise, biri kentin **Tosunlar** tarafındaki şose üzerinde, diğeri **İstasyonda Caddesi** üzerinde zafer takları kurmuşlardır.

Diğer taraftan **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**'nin Milli Mücadele lehindeki çalışmalarını yakinen takip eden **Denizli Rumları**;

“Denizli Yunan kuvvetlerinin eline geçtiği zaman, sarığını başına dolayıp cesedini sokaklarda dolaştıracamız...”

Tehdidinde bulunmuşlardır.

Denizli Mutasarrıfı Faik Bey (Öztrak) 1920 yılı Mayıs ayının başlarında görevinden ayrılmış, böylece **Denizli** resmi idare bakımından o günden itibaren başsız kalmıştı.

Yerine, sancağa, **Denizli** olayından iki gün önce gelmiş **Kahraman Efendi** adında durumu kavramaktan aciz yaşlı bir **Kadı** vekil tayin edilmişti.

İşte **Denizlili Rumlar** bu durumu fırsat bilerek şımarmışlar, esas duygularını açığa vurmuşlardı.

Gelecek **Yunan** askerlerini gösteri ile karşılamak için **Yunan** bayrakları hazırlamağa koyulmuşlardı.

Köşk cephesinin 1920 yılının **Haziran** ayında çökmesi üzerine, **Denizli Rumlarının** taşkınlıkları **Türkler**'e saldırma noktasına gelmiştir.

Ancak **Rumlar**, bu kötü emellerini fiiliyata geçiremediler.

Zira, **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**'nin talimatı üzerine, **Denizli Rumları** 6 Temmuz 1920 tarihinde **Isparta** ve **Eğridir**'e nakledildiler.

Böylece **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**'nin zamanında aldirtmış olduğu tedbir sayesinde **Denizli Rumları**'ndan **Kuva-yı Milliye**'ye ve **Türk** halkına gelebilecek tehlikeler önlenmiş oldu.

MÜFTÜ AHMET HULUSİ EFENDİ'NİN KÖŞK CEPHESİNİN ÇÖKMESİ ÜZERİNE YAPTIĞI ÇALIŞMALAR

15 Mayıs 1919 tarihinde Yunan askerlerinin İzmir'e ayak basmasının hemen sonrasında, teşkil edilen **Denizli Kuva-yı Milliyesi**, kısa sürede bir takım başarılar kazandı.

Haziran ortalarında **Nazilli**'ye oradan da **Aydın**'a yürüyen bu Milli kuvvetin çeteleri içerisinde çok sayıda **Denizlili** gönüllü bulunuyordu.

Ancak **Yunanlıların** güçlü bir karşı saldırı başlatmaları karşısında **Kuva-yı Milliye** fazla direnemedi. Sonunda Aydın'dan geri çekilerek, **Köşk** yakınlarında tutunmayı başarmıştı.

Daha sonraki günlerde üstün bir düşman saldırısı olmadığı için **Köşk** cephesi **Haziran 1920**'ye değin varlığını koruyabildi.

Ancak **Yunanlıların 22 Haziran 1920** tarihinde toplu bir saldırıya geçmeleri sonucu **Köşk** cephesi zorlu bir çarpışma sonucunda düştü.

Yunanlılar, 30 Haziran'da **Nazilli**'ye girdiler. **Kuva-yı Milliye** ise **Sarayköy**'e çekilmek zorunda kaldı. Bu acı gelişme ile birlikte, **Denizli** de işgâl tehdidi altına girdi.

Kentte kargaşa ve panik başladı. İşgâl altına giren köy ve kasabalardan **Denizli**'ye doğru akın eden göçler, bu paniği daha da arttırdı.

İşte yaşanmakta olan bu zorlu günlerde, **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**; vatanını ve milletini seven gerçek bir önder olduğunu bir defa daha gösterdi.

Denizli halkından birçoğunun canları derdine düşerek, **Tavas, Acıpayam, Burdur** ve **Antalya**'ya göç etmeye başladıkları bir sırada; o tarihte eşine az rastlanır bir cesaretle yine ortaya atıldı.

Müftü Ahmet Hulusi Efendi, 1 Temmuz 1919 tarihinde **Delikliçınar**'da düzenlenen mitingte halkı heyecanlandırıcı konuşmalar yaptı.

O, bu konuşmalarında; halkı göç etmemeye, korkmamaya, memleketlerini ve haklarını fiilen korumak için düşmanla mücadeleye davet etti. Bunun için de halkın gönüllü yazılmasını istedi.

Onun konuşmalarının etkisiyle aynı gün **115** gönüllünün oluşturduğu "**Millî İntikam Bölüğü**" adı verilen bir müfreze kuruldu.

Bu müfreze **Teğmen Mustafa Rüştü Komutasında, Teğmen Şükrü İsmail, Esat,**

Veteriner Ali Tevfik Rıza Efendiler'in yönetiminde **Alaşehir** üzerinden **Buldan**'a inmesi düşünülen düşman kuvvetlerine karşı **Derbent Köyü**'ne gönderildi.

2 Temmuz'da **Buldan**'a gelen **Müfreze**, hareketlerine devam ederek **3 Temmuz** günü de cepheye ulaştı. **Millî İntikam Bölüğü** tarafından "**Mühim Boğazlar**" tutuldu.

Cephe Komutanı Zeki Bey, Millî İntikam Bölüğü'nün teşkil edilerek gönderilmesinden çok memnun olmuştu.

Zeki Bey, bu memnuniyetini **Müftü Ahmet Hulusi Efendi**'ye gönderdiği **3 Temmuz 1920** tarihli telgrafında özetle şöyle belirtmektedir:

"Denizli Müftülüğüne,

1- Müfrezeme katılan Denizli İntikam Bölüğü'ne gösterdiğiniz yardım dolayısıyla müfrezenin diğer kısımları dahi bundan faydalanmışlardır. Bu sebeple, sahip olduğunuz vatanseverlik duygunuza müfrezenin bütün subay ve erleri adına teşekkür ederim.

2- İntikam Bölüğü'nün fedakar ve cesur subayları ve erleri gibi daha bir bölüğün silah ve teçhizatlarıyla bir an evvel Buldan'a yetiştirilmesini herkesçe bilinen iyilikseverliğinizden beklerim efendim."

Müftü Ahmet Hulusi Efendi, bu yazışmalar sonrasında birkaç gün daha **Denizli**'de kalabilseydi, mutlak suretle, "**Millî İntikam Bölüğü**"nün personel, silah, cephane ve diğer ihtiyaçlarının temini hususunda çalışmalarını sürdürürdü.

Ancak O, aşağıda belirtileceği üzere **Tavas'a** gitmek zorunda kaldı.

Müftü Ahmet Hulusi Efendi, 1 Temmuz 1920 Delikliçınar Mitingi sonrasında **Denizli'de** ancak üç gün daha kalabildi.

Bu süre içerisinde düşmana karşı direnilmesi ve silahlı mukavemet gösterilmesi hususundaki faaliyetlerini sürdürdü. Halkı, etkili konuşmalarıyla bu konuda ikna etmeye çalıştı.

Bu arada saldırılarını devam ettiren **Yunanlılar, 5 Temmuz'da Buldan'ı** aldılar; aynı gün **Çal İlçesi'nin** birkaç köyünü de işgâl ettiler.

Yunan ilerlemesinin sürmesi üzerine **Kuva-yı Milliye ve 57. Tümen Karargâhı** bu kez de **Denizli** yakınlarında **Goncalı'ya** taşındı.

Kendilerine doğru adım adım yaklaşmakta olan tehlike karşısında; **Denizli** halkının esasen var olan korkusu ve tedirginliği daha da arttı. Şehirde tam bir kargaşa hüküm sürüyordu.

Besin maddeleri karaborsaya düşmüş, binek hayvanı ve taşıma araçlarının fiyatları inanılmaz boyutlara varmıştı.

Halk, bir yandan **Denizli'den** uzaklaşmaya çalışırken, işgâl edilen yörelerin insanları da akın akın **Denizli'ye** geliyordu.

Denizli Askerlik Şubesi Başkanı Tevfik Bey'in 12. Kolordu Komutanlığı'na gönderdiği **4 Temmuz 1920** tarihli telgrafında da belirttiği gibi:

“Bu havaliyi askerlerle savunmanın imkânı kalmamıştır.

Düşman muntazam adımlarıyla ilerlemektedir.

Düşmanın Buldan üzerinden Çal üzerinden Dinar'a kadar ilerlemesine artık engel yoktur...”

Diğer taraftan bu sırada geride kalan **Denizli** yerli **Rumları, Yunan** askerlerini karşılamak için **Yunan** bayrakları hazırlamışlar, halka da;

“Korkmayın, biz sizi kurtarıyoruz...”

Gibi alaylı sözler sarf ediyorlardı.

Bu taşkınlık üzerine, **5 Temmuz** günü **Heyet-i Milliye Başkanı Müftü Ahmet Hulusi Efendi, Goncalı'da** bulunan dostu **Demirci Mehmet Efe'yi** telgraf başına çağırdı.

Şu sözleri söyledi;

“Efe oğlum!

Denizli'de Rumlar önemli bir çoğunluk teşkil etti.

Demirci Mehmet Efe

Denizli ve cephe halkı tehlikededir.

Hiç olmazsa Rum erkeklerinin başka yere gönderilmesini ahali adına rica ederim."

Aynı görüşmede, artık **Denizli**'de kalmasının uygun olmayacağını da belirtti ve **Tavas**'a gitmek için izin istedi.

Çünkü bu kargaşa içerisinde mutasarrıf vekilliğini geçici olarak üstlenen **Hakim Seyfi**

Bey ve yanındakiler, Müftü Ahmet Hulusi Efendi'ye;

"Başının çaresine bakmasını, aksi halde;

"Yunanlılar gelirse seni elimizle teslim ederiz...

Buradan gitmeye bak..."

Demişlerdi.

Demirci Mehmet Efe

Müftü Ahmet Hulusi Efendi, hem aldığı bu tehditler dolayısıyla, hem de daha öncesinden **Tavas**'a gönderdiği ailesini kontrol etmek üzere, **Denizli**'den ayrılmak istiyordu.

Ayrıca, yukarıda da belirttiğimiz gibi, **Denizli**'de artık yapabileceği bir iş de kalmamıştı.

Bu yüzden **Demirci Mehmet Efe**'nin de uygun görmesiyle, **Müftü**

Ahmet Hulusi Efendi, 6 Temmuz 1920 günü sabahı Tavas'a hareket etti.

Onun hareketini birçok yerel yönetici ile, **Heyet-i Milliye** üyeleri de izledi.

Müftü Ahmet Hulusi Efendi, Tavas'ta Kuva-yı Milliye için pek faaliyette bulunamadı.

Zira, İlçenin **İstanbul Hükümeti** taraftarı **Kaymakamı** tarafından kontrol altında tutuldu.

Bu durumu, o tarihlerde ailesiyle birlikte **Tavas'ta** geçirmekte olan **Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin** küçük oğlu **Dr. Lütfi Müftüler** şöyle anlatmaktadır;

“Kaymakam, babamın bütün hareketlerini kontrol ediyor, hatta yazışmalarını bile.

Bu hususta posta müdürüne emir bile vermişti.

Müftü, hayatını korumak için eski arkadaşı Alay Emni Ali Rıza Bey'in dairesinde yatıp kalkmak zorunda kaldı...”

Oğlu **Doktor Lütfü Müftüler** daha sonraki günlerdeki gelişmeleri de şöyle bildirmektedir:

Demirci Mehmet Efe - 1919

“Denizli hadisesinden birkaç gün sonra, bizlere Demirci Efe'nin babamla konuşmak üzere telgraf makinası başında beklediği haberi verildi.

Birlikte postaneye gittik, servisle konuşmaya başladılar.

Demirci'nin servisi:

Baba, Denizli'de bir fenalık yaptım, beni affet.

Size orada bir türlü rahat vermedikleri, hürmet etmediklerini duydum.

Hatta hapsedtiklerini de duydum.

Emret, gelip orayı yakayım.

Müftünün cevabı;

Oğlum, Denizli'deki facia beni son derece müteessir etti.

Burada beni kimsenin rahatsız ettiği yok, olsa bile ne ehemmiyeti var.

Demirci;

Denizli’de asayişin ve emniyetin kurulmasını ve böylelikle Denizliler’in memleketlerine dönmesinin teminini rica ediyordu...”

Müftü Ahmet Hulusi Efendi Anıtı

Yunan saldırısının hızının kesilmesi ve dolayısıyla **Denizli’nin** işgâl tehdidinden kurtulmasından sonra, muhtemelen **Demirci Efe’nin** de davetine uyarak **4 Ağustos 1920** tarihinde **Müftü Ahmet Hulusi Efendi, Tavas’tan** ayrılarak **Denizli’ye** geriye döndü.

Müftü Ahmet Hulusi Efendi bundan sonra, daha önce ifade ettiğimiz gibi **Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’ni** yeniden tesis ederek çalışmalarına hız vermeye başladı.

Ahmet Hulusi Efendi, Denizli’de Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hare-

ketini başlattığı zaman **57** yaşında idi.

22 Kasım 1931 tarihinde **70** yaşında yaşamını yitirdi.

KARANLIK GÜNLERDE DİĞER DİN ADAMLARIMIZA BİR GÖZ ATTIĞIMIZDA

Denizli, Çal Müftüsü Ahmet İzzet Efendi (*Çalgüner*) de ilçesinde ve çevresinde halkın **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine** katılmaları için çalışmalarda bulunan **Din Adamlarının** ilklerindendir.

Ahmet İzzet Efendi

17 Mayıs 1919 günü Çal halkını **Çarşı Camiinde** toplayarak onlara; *“Düşman istilasına karşı seyirci kalınmamasını ve silahla mukavemet edilmesinin gerekli olduğunu”*

Anlatmıştır.

Daha sonraki günlerde de aynı **Camide** yapılan toplantılarla halkı düşmana direnme konusunda bilinçlendirmeye ve teşkilatlandırmaya çalışmıştır.

Bu amaçla, ilçenin nüfuzlu kişilerle de toplantı yapmıştır.

Böyle bir toplantıda yürekleri ürpertici şöyle bir konuşma yapmıştı.;

“Allah’ımız bir, Peygamberimiz bir, kitabımız bir, vatanımız bir olduğuna göre onları korumaya mecburuz.

Mukaddesatımızı müdafaa için Allah’ın ve Peygamber’in emirlerine uymak gereklidir.

Çöken Saray Saltanatının yerine milletin kalbindeki iman nuru bir kat daha parlamıştır...”

Bu arada **Ahmet İzzet Efendi**, toplantıda hazır bulunanlardan bir de imzalı senet almıştır.

Çal halkından yirmi kişinin imzaladığı senette şunları yazmak-taydı:

“Efendim!...

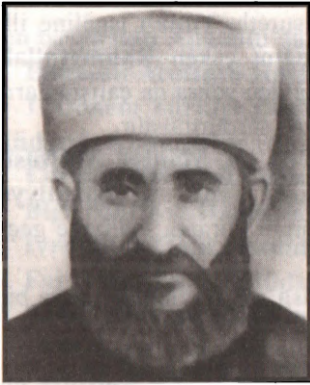
Yukarıda isimleri yazılı olanlar, hepimiz Dinimizi, vatanı-mızı, namusumuzu korumak için size katılmaya söz veri-yoruz.

Bununla ilgili her ne emir olursa yerine getirmeye hazırız ...”

Ayrıca **Çal Müftüsü Ahmet İzzet (Çalgüner) Efendi'nin** dile getirdiği aşağıdaki söyledikleri kendisinin ne kadar vatanperver biri olduğunu anlatmak için yeterli olur sanırım.

Şöyle diyor:

“Çöken Saray Saltanatının yerine milletin kalbindeki iman nuru bir kat daha parlamıştır...”

Ahmet Şükrü Yavuziymaz

Çal Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin de kurucularından olan **Ahmet İzzet Efendi**, **Çal** ve çevresin-den topladığı **100** gönüllü ile **Aydın-Köşk** cephesinde düşmanla çarpışmış-tır.

Sarayköy'deki miting ise, bugün-kü **Sarayköy** belediye binası önündeki **Zincirlikuyu**'nun bulunduğu meydan-da yapılmıştır.

İlçe Müftüsü Ahmet Şükrü Efen-di, yüksekte bulunan kuyu kapağının üstüne çıkarak halktan;

“İzmir'in kafir Yunanlılar tarafından işgâl edildiğini, bu kafirlerin bulunduğu yerde namaz kılınamayacağını ve kı-lınmasının caiz olmadığını belirterek düşmana karşı kon-masını...”

İstemiştir.

Öte yandan **Yunan** işgâli öncesinde **İzmir**'de düzenlenen mi-tingde de **İzmir Müftüsü Rahmetullah Efendi**;

“Vatan sevgisinin imandan olduğunu, İzmir'in asırlardır ezan sesleri yükselen semalarında kulakları tırmalayan çan seslerine katlanmaktansa şerefle ölerek şehadet şerbetini içmenin daha iyi olacağını...”

Açıklayarak konuşmasını şu sözlerle bitiriyordu:

“Kardeşlerim...

Ciğerlerinizde bir soluk nefes kaldıkça, damarlarınızda bir damla kan kaldıkça, anavatanımızı düşmanlara teslim etmeyeceğinize gelin hep birlikte Kur'an-ı Kerim'e el basarak benimle birlikte yemin edin...”

Rahmetullah Efendi, İzmir Valisi İzzet Bey'in Yunan işgâline karşı çıkılmaması emri üzerine de;

Alim Efendi

“Bu sakalım kanımla kızarabilir, ama bu alına Yunan alçağını sü-kunetle selamlamış olmanın kara-sını sürerek Huzur-u İlahiye çıkamam...”

İşte bu suretle **Yunan** işgâline ilk isyan bayrağını çeken **Rahmetullah Efendi**, işgâlden sonra da çalışmalarını gizli olarak sürdürmüştür.

Manisa'da da Manisa Müftüsü Alim Efendi, Cemiyet-i İslamiye adıyla bir örgüt kurarak faaliyete geçmiştir.

Manisa Müftüsü Alim Hoca, Manisa'nın işgâlinden sonra bir süre Manisa'da kalmıştır.

Manisa'daki çalışmalarının Yunanlıları rahatsız etmesi ve verilen Fetva sebebiyle idama mahkum edilmesi üzerine Balıkesir'e geçerek Redd-i İlhak Kurulunda yararlı hizmetlerde bulunmuştur.

4. Balıkesir Kongresine delege olarak kabul edilmiş ve kendisine **Hey'eti Merkeziyenin Fahri Üyesi** unvanı verilmiştir.

Manisa Müftüsü Alim Efendi, Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketindeki bu onurlu davranışları kadar, musikişinaslığı ile de ün kazanmış çok özel bir kişiliğe sahiptir.

İzmir'in işgâlinden sonra ise Müftü Alim Efendi, Kırkağaç Müftüsü Hacı Rifat Efendi, Burhaniye Müftüsü Mehmet Muhip Efendi, Edremit Müftüsü Hafız Cemal Efendi, Tire Müftüsü Sunullah Efendi bir araya gelerek **Yunan işgâlini Din** açısından değerlendiren bir **Fetva** vermişlerdir.

Damat Ferit Paşa

Verilen bu **Fetvada** şöyle açıklama yapıyordu:

“Yunan işgâli ve zulmünün haksızlığı belirtildikten sonra, buna karşı fiili mukavemetin yani cihat yapmanın farz olduğu...”

Bu **Fetvada** ayrıca Yunanlılarla birlikte **Damat Ferid Hükümeti'nin** tel'in edildiği de vurgulanmıştır.

Bundan dolayıdır ki, **Fetvayı** veren **Din Adamları**, hem **Yunan** makamları ve hem de **İstanbul Hükümeti** tarafından idama mahkum edilmişlerdir.

Rahmetullah ve Alim Efendiler-

den başka Batı Anadolu'da;

Balıkesir Müftüsü Hacı Ahmet Efendi,

**1. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi Milletvekillerinden
Müderriş Abdulgafur ve Hasan Basri (Çantay) Efendiler,**

Edremit Müftüsü Cemal Efendi,

Biga Müftüsü Hamdi Efendi,

İvrindi'de Hafız Hamid Efendi,

Fart Nahiyesinde Müderriş İbrahim Efendi,

Balya Müftüsü Hüseyin Efendi,

1920 Nisan ayında da Anzavur'un adamlarınca şehit edilen Gönen Müftüsü Şevket Efendi,

Bandırma Müftüsü Hakkı Efendi,

Tire Müftüsü Sunullah Efendi,

Uşak Müftüsü Ali Rıza Efendi,

Uşak Sabık Müftüsü İbrahim (Tahtakılıç) Bey,

Eşme Müftüsü Nazif Efendi,

Turgutlu Müftüsü Hasan Basri Efendi,

Demirci Müftüsü İsmail Hakkı,

Soma Sabık Müftüsü Osman Efendi,

Bakırlı Hafız Hüseyin Efendi,

Salihli Sabık Müftüsü Mehmet Lütfi Efendi,

Manisa Müftüsü Alim Efendi'nin görevden alınması üzerine yerine Müftü olan Abdülhamit Efendi,

Kırkağaç Müftüsü Hacı Rifat Efendi...

Gibi isimler **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi** için çalışmalarında bulunmuşlardır.

Kırkağaç Müftüsü Hacı Rifat Efendi, Ayvalık Cephesinde fiilen savaşa katılmış ve düşmana esir düşmüştür.

Cephede düşmanla çarpışırken esir düşen bir diğer isim de, **Manisa Müderrislerinden Hacı Hilmi Efendi'dir.**

Bu iki **Din Adamı, Atina'da** uzun süre esaret hayatı yaşamışlardır.

Bu arada **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi** lehindeki çalışmalarından dolayı **Bilecik Müftüsü Mehmet Nuri Efendi de 1921 Nisan'ında Yunan** askerlerince şehit edilmiştir.

Memleketin diğer bölümlerine bir göz attığımızda; Adana, Maraş, Antep ve Urfa'da da halka mücadele fikrini aşıl原因anlar, yine Din Adamlarıdır.

Bunlar **Adana'da;**

Müftü Hüsnü,

Müderris Abdullah Faik Çopuroğlu,

Çamurzade Hafız Osman Efendi (*Kozan Müftüsü*),

Abdülmecit Efendi (*Bahçe Müftüsü*),

Yusuf Ziya Efendi (*Osmaniye Müftüsü*),

Mehmet (*Aldatmaz*) Efendi (*Karaisalı Müftüsü*)...

Maraş (*Kahraman Maraş*)ta;

Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurucularından Vezir Hoca diye tanınan Mehmet Alparslan,

Hoca Hasan Rafet Seçkin ve

Hoca Ali Sezai Kurtaran Hoca Efendiler...

Antep (*Gaziantep*)te;

Müftü Rifat Efendi,

İmam-Hatip Kâzım, Mehmet, Abdülkadir ve Müezzın/Kayyım Ahmet Efendiler...

Urfa'da;

Müftü Hasan Hüsnü,

Şeyh Saffet (*Yetkin*),

Müftü Osman (*Siverek Müftüsü*) ve

Müderris Alim Asım Efendiler...

Gibi Din Adamlarıdır.

Onların önderliğinde emsalsiz bir savunma hareketi olan **Maraş Savunması** gibi müstesna bir kahramanlık örneği verilmiştir.

Özellikle **Maraş (Kahramanmaraş) Halkının**, Ermeni çeteleri ve **Fransız** askerlerine karşı koymasında;

Sütçü İmam Başkaldırısının Resmi

**“Türk ve İslam haki-
miyetinin olmadığı
bir yerde Cuma na-
mazı kılınmaz...”**

Fetvası etkili olmuş-
tur.

Özellikle “**Sütçü
İmam’ın İlk Kurşunu
Atması**”, bu yörede de
Ulusal Kurtuluş Müca-

delesi Hareketinin bu yöredeki ilk kıvılcımının ateşlenmesi için yeterli hale gelmiştir.

Konya’da:

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketini fikirde, şuurda ve vic-
danda yerleştiren binbir güçlük ve yokluk içinde istikrarlı bir yöne-
tim kuran;

Abdülhalim Çelebi

**Müderriş Ali Kemali, Mehmet Veh-
bi, Müftü Ömer Vehbi ve Abdulha-
lim Çelebi...**

Gibi önde gelen şahsiyetlerdir.

Ali Kemali Efendi, isyancı **De-
libaşı Mehmet’in** adamlarınca şehit
edilmiştir.

Antalya’da:

**Müftü Yusuf Talat,
Müderriş Rasih (Kaplan),
Hacı Hatip Osman ve
Çil Ahmet Efendiler...**

Burdur’da:

**Müderriş Hatipzade Mehmet ve
Müftü Halil Efendiler...**

Isparta’da:

**Müderriş Hafız İbrahim (Demiraley),
Müftü Hüseyin Hüsnü,
Yalvaç Müftüsü Hüseyin,
Sütçüler’de Müderriş İsmail,**

Rasih Kaplan

**Uluborlu Müftüsü Tahir,
Şarkikaraağaç Müftüsü Ahmet
(*Bilgiç*) Efendiler...**

Afyon'da;

**Müftü Hüseyin (*Bayık*) Efendi,
Müderris İsmail Şükrü, Mehmet
Şükrü, Nebil, Gevickzade Hacı Hafız
ve**

**Müderris Bolvadinli Yunuszade
Ahmet Vehbi Efendiler...**

Kütahya'da;

**Müftü Fevzi,
Müderris İbrahim,
Mazlumzade Hafız Hasan,**

**Hacı Musazade Hafız Mehmet ve
Müftü Mehmet Akif (*Simav Müftüsü*) Efendiler...**

Hafız İbrahim Dursunbey

Bursa'da;

**Müftü Ahmet Hamdi,
Şeyh Servet,
Mustafa Fehmi (*Karacabey Müf-
tüsü*),**

**Ahmet Vasfi (*Gemlik Müftüsü*),
Mehmet Niyazi (*Mudanya Müf-
tüsü*),**

**Müderris Hacı Yusuf, Ömer Ka-
mil, Hacı Sadık, Şeyh Hacı Ahmet,
Abdullah, Mehmet Kamil, Ali Rıza
ve Mustafa Kamil Efendiler...**

İzmit'te;

**Halil Molla,
Rıfat Hoca,
Osman Nuri,
Hafız Eşref,
Kara Hafız Maksut,
İmam-Hatip Mehmet Ali,
Geyve'den Hafız Fuat Çelebi ve
Hoca Bekir Efendiler...**

İsmail Şükrü Çelikay

Eskişehir’de;

Müderriş Veli, Abdullah Azmi,
Müftü Salih ve

Müftü Mehmet Ali Niyazi (*Sivri-
hisar Müftüsü*) Efendiler...

Uşak’ta;

Müftü İbrahim, Ali Rıza ve
Nazif (*Eşme Müftüsü*) Efendi-
ler...

Kırşehir’de;

Müftü Halil, Müfit, Çelebi Cema-
leddin, Niyazi Baba ve

Hayrullah (*Çiçekdağı Müftüsü*)
Efendiler...

Niğde’de;

Müftü Mustafa Hilmi,

Müderriş Abidin Efendiler...

Aksaray’da;

Müftü İbrahim Efendi...

Şeyh Servet Akdağ

Nevşehir’de;

Müftü Süleyman Efendi...

Çankırı’da;

Müftü Ata ve Mehmet Tevfik
Efendiler...

Çorum’da;

Müftü Ali,
Müderriş Kâzım ve
İskilip Müftüsü İsmail Hakkı
Efendiler...

Yozgat’ta;

Müftü Mehmet Hulusi,
Kadı Halil Hilmi,
Müderriş Hasan ve

Abdullah (*Boğazlıyan Müftüsü*) Efendiler...

Kayseri’de;

Müftü Nuh, Remzi ve

Müderriş Mehmet Alim Efendiler...

Malatya'da;

**Müderriş Tortumluzade
Hacı Hafız Mustafa ve
Mustafa Fevzi Efendiler...**

Mersin'de;

**Hocazade Emin,
Kadı Ali Sabri, (*Tarsus Kadısı*)
Müderriş Naim, Ali Rıza,
Mut Müftüsü Mustafa Kâzım ve
Silifke Müftüsü Ali Efendiler...**

Kilis'te;

Müderriş Abdurrahman Lami Efendi...

Abdurrahman Lami Efendi

Diyarbakır'da;

**Müftü İbrahim ve Abdülhamit
Efendiler...**

Mardin'de;

**Müftü Hüseyin ve
Müderriş Hasan Tahsin Efendi-
ler...**

Siirt'te;

**Müftü Halil Hulki ve Salih,
Müderriş Hoca Ömer Efendi-
ler...**

Bitlis'te;

Müftü Abdülmecit Efendi...

Hakkari'de;

Müftü Ziyaeddin Efendi...

Van'da;

Müftü Hasan,

Müderriş Abdülhakim ve Sıddık Efendiler...

Muş'ta;

**Müftü Hasan Kamil ve
Müderriş İlyas Sami Efendiler...**

Bingöl'de;

Müderriş Fikri Efendi...

Elazığ'da;

**Müftü Halil ve Mahmut,
Müderriş Muhiddin ve Mustafa Şükrü Efendiler...**

Ağrı'da:

Müderriş İbrahim ve Abdülkadir Efendiler...

Kars'ta:

Müftü Ali Rıza,

Müderriş Ahmet Nuri Efendiler...

Artvin'de:

Müftü Ahmet Fevzi Efendi...

Erzurum'da:

Kadı Hoca Raif,

Müftü Sadık,

Kadı Hurşit,

İspir Müftüsü Ahmet,

Oltu Müftüsü Mehmet Sadık,

Müderriş Emin, Yakup ve

Nusret (*Alay Müftüsü*) Efendiler...

Erzincan'da:

Müftü Osman Fevzi,

Şeyh Fevzi ve

Müftü Şevki (*İliç Müftüsü*) Efendiler...

Sivas'ta:

Müftü Abdulgafur,

Kadı Hasbi ve

Müderriş Mustafa Taki Efendiler...

Gümüşhane'de:

Müftü Mehmet Fevzi,

Müderriş Mustafa, Azmi ve

Müftü Hasan (*Şiran Müftüsü*) Efendiler...

Bayburt'ta:

Müftü Fahrettin Efendi...

Rize'de:

Müftü Mehmet Hulusi,

Müderriş İbrahim Şevki,

Şeyh İlyas ve Mataracızaade Mehmet Şükrü Efendiler...

Trabzon'da:

Müftü Mahmut İmadeddin, Ahmet Mahir,

Mehmet İzzet (*Akçaabat Müftüsü*),

Mustafa Taki Doğruiol

**Mehmet Kamil (*Maçka Müftüsü*),
Müderris İbrahim Cudi ve
Müderris Hatipzade Emin Efendiler...**

Giresun'da:

**Müftü Ali Fikri,
Alizade İmam Hasan,
Görelle Müftüsü Şevki ve
Tirebolu Müftüsü Ahmet Necmeddin Efendiler...**

Ordu'da:

Müftü Ahmet İlhami Efendi...

Samsun'da:

**Müftü Vekili Yusuf Bahri,
Müderris Adil ve
Ömerzade Hoca Hasan Efendiler...**

Tokat'ta:

**Müftü Katipzade Hacı Mustafa Efendi,
Hoca Fehmi Efendi,
Tokat Müftü Yardımcısı Ömer ve
Hafız Mehmet Efendiler...**

Kastamonu'da:

**Müftü Salih,
Müderris Şemsizade Ziyaeddin ve
İnebolu Müftüsü Ahmet Hamdi Efendiler...**

Sinop'ta:

**Müftü Salih, İbrahim Hilmi ve
Boyabat Müftüsü Ahmet Şükrü Efendiler...**

Bartın'da:

Müftü Hacı Mehmet Rifat Efendi...

Zonguldak'ta:

**Müftü İbrahim,
Devrek Müftüsü ve Kadısı Abdullah Sabri ve Mehmet Tahir,
Ereğli Müftüsü Mehmet,
Müderris Nimet ve
Safranbolu Müftüsü Said Efendiler...**

Bolu'da:

**Müftü Hafız Ahmet Tayyar ve
Müderris Mehmet Sıtkı Efendiler...**

Trakya'da:

**Edirne Müftüsü Mestan,
Saray Müftüsü Ahmet,
Keşan Müftüsü Raşit ve
Şarköy Müftüsü Asım Efendiler...**

Özbekler Şeyhi Ata Efendi

İstanbul'da:

**Şeyh Ata (Özbekler Dergâhı Şeyhi) Efendi,
Saadeddin, Ceylan (Hatuniye Dergâhı Şeyhi) Efendi,
Vaiz Cemal Ögüt Efendi...**

Ankara'da:

**Müftü Mehmet Rifat,
Müderris Hacı Atıf,
Beynamlı Mustafa,
Medreseler Müdürü Hoca Tahsin,**

Aslanhane Camii İmam Hatibi Ahmet,

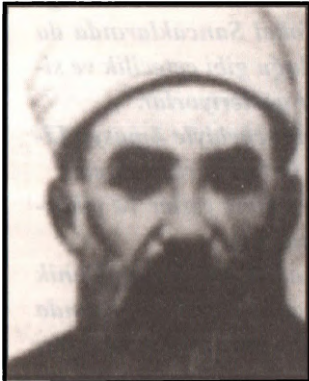
Müderris Hacı Süleyman,

**Müderris Abidin,
Müderris Abdullah Hilmi ve
Hacı Bayram Şeyhi Şemseddin Efendiler...**

Amasya'da:

**Müftü Hacı Tevfik,
Gümüşhacıköy Müftüsü Ali Rıza,
Müderris Hoca Bahaeddin,
Hacı Mustafa Tevfik Efendiler ve
Vaiz Abdurrahman Kamil,...**

Bu arada 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a çıkan 9. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa, 25 Mayıs'a kadar Samsun'da, 25 Mayıs'tan itibaren de 12 Haziran 1919 tarihine kadar Amasya Sancağına bağlı Havza Kazası'nda birçok görüşmeler yaparak Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin yönünü belirlemeye çalıştı.

Hacı Mustafa Beynamlı

Hacı Tefik Durlanık

Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'da yaptığı bu ön çalışmalardan **Havza'da** geldi. **Ali Baba Oteli'ne** yerleşti.

Anadolu hareketi için gerekli çalışmalarını buradan yönlendirdi.

Bütün memlekete, kumandanlara, mülki amirlere, milli teşkilat kurmaları, miting tertip etmeleri yolunda bir tamim gönderdi.

Bu tamimde **Mustafa Kemal Paşa;** **"Milli tehlikeye karşı Türk halkının kaynaşmasını, galeyanının uyanmasını ve milli kaynaşma halinin alarak bir hedefe yönelmesini..."**

Arzulamaktadır.

Anadolu'ya geçeli henüz on gün olmuştur.

Ama başlatılan mücadele şahsi olmaktan çıkıp, milli birlik ve beraberliğini sağlayacak mahiyette olmalıydı.

9. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa, Amasya ve çevresinde vuku bulan olayları **5 Haziran 1919** tarihli raporunda şöyle değerlendirdi:

"Sadaret Yüksek Makamına....

Anlaşıyor ki, Rumlar nispeten derecede azınlıklarına rağmen Sivas vilayetinin Amasya ve Tokat Sancaklarında da aynı Canik /Samsun/ Livası'nda olduğu gibi çetecilik ve siyasi amaçlı teşkilat kurup faaliyetler gösteriyorlar.

Bu gün özellikle Canik'le sınır olması sebebiyle Amasya Livası hudutları içinde yirmi bir Rum Çetesi görülmektedir.

Bunların liderleri ve faaliyet gösterdikleri yerler ve çıkardıkları en son olaylar kayıtlara geçmiştir.

Tokat Livası'nda dikkat çekici olmak üzere yine Canik Livası hududunda, Amasya'nın Ladik İlçesi doğusunda Erbaa ilçesinde kısmen de Niksar'da avanesi kuvvetli beş Rum çetesi vardır.

Fakat bu ilçenin çeteleri hareketsiz görülüyor. Teşkilat ve silahları mükemmeldir.

Vilayette kimlikleri belirlenmiş birkaç ermeni çetesi var ise de önemli bir faaliyetleri görülüyor.

Ankara, 10 Şubat 1921

Sivas vilayeti sınırları içinde Hıristiyanların mal ve can güvenliklerine zarar verecek, İslam tarafından siyasi amaçlı kurulan ne bir teşkilat, ne de meydana gelmiş bir olay yoktur.

Pek seyrek derece de adi eşkıyalık olayları görülmektedir.

Fakat büyütülecek durumda değildir.

Amasya Sancağında dört İslam çetesi vardır.

Tokat Sancağında belli başlı bir hadise görülmemiştir.

Amasya Sancağı sınırları içinde Hristiyan çeteleri tarafından onüç günlük zaman zarfında İslamlara karşı beş olay meydana gelmiş olup, İslamlar tarafından Hristiyanları hedef alan herhangi bir olay meydana gelmemiştir....”

ULUSAL KURTULUŞ MÜCADELESİNDE AMASYALI GERÇEK BİR DİN ADAMI; VAİZ ABDURRAHMAN KAMİL (YETKİN) EFENDİ

Abdurrahman Kamil Efendi

Abdurrahman Kamil Efendi, 1850 tarihinde **Amasya** 'da doğdu.

İlk ve orta öğrenimi sonrasında 1871 yılında **Amasya Mehmet Paşa Medresesi**'ne kaydoldu.

Burada kardeşi **Müderris Sadık Efendi**'den **İlm-i Kıraat**, **İlm-i Ferraiz**, **İlm-i Aruz**; **Müderris Hasan Efendi**'den **Fıkıh**, **Hadis**, **Tefsir**, **Usul-ü Fıkıh**, **Usul-ü Hadis** ve **Hikmet** derslerini okudu.

Ayrıca zamanın tanınmış hocalarından da fenle ilgili dersler alarak 1881 yılında yüksek öğrenimini tamamladı.

Abdurrahman Kâmil Efendi, ilk memuriyetine mezun olduğu **Mehmet Paşa Medresesi**'nde öğretim üyesi olarak göreve başladı.

Buradaki yirmibir yıllık müderrisliği esnasında 70'in üzerinde öğrenciye icazetname (*diploma*) verdi.

Bu arada **Sultan Bayezid Camii**'nde vaazlar verdi.

Müftü Mehmet Efendi'nin vefatı üzerine, 1902 yılında 51 yaşında iken **Amasya Müftülüğü**'ne tayin edildi.

Mustafa Kemal Paşa 1919

Ayrıca birçok komisyonlarda görev aldı.

Hicaz Demiryolu Yardım Komisyonu'ndaki başarılı hizmetleri dolayısıyla her türlü devlet hizmetlerinde güzel işler görenlere iftihar ve imtiyazı mucip olmak üzere çıkarılan **Dördüncü Rütbeden Osmanî Nişanı** ile ödüllendirilmiştir.

Ayrıca memuriyetinin yanı sıra eğitim ve öğretimle olan ilgisini devam ettirdi. Bu cümleden olarak, **Bursa Fakihzade Medresesi Müderrisliği** payesi tevcih edilmiştir.

Dini ilimlerin yanı sıra, şiir ve edebiyatla da ilgilenen **Abdurrahman Kâmil Efendi**, 1 Eylül 1915 tarihinde yaş haddinden emekliye sevk edilmiştir.

Müftü Hacı Tevfik Efendi'nin 1921 yılında vefatı üzerine yeniden **Müftülüğe** tayin edildi.

1941 yılında vefatına kadar **Amasya Müftülüğü** görevini yürüttü.

Mustafa Kemal Paşa'nın **Amasya**'ya ilk gelişlerinde, "O"nu karşılayanlar arasında şu kişiler vardı:

Hacı Hafız Tevfik Efendi (Müftü, Meclis-i Umumi Vilayet Azası),

Kadı Ali Himmet Efendi

Topcuzade Mustafa Bey (Belediye Reisi),

Abdurrahman Kâmil Efendi (Vaiz),

Hoca Bahaeddin Efendi,

Şeyh Cemaleddin Efendi,

Harputizade Hasan Efendi,

Eytam Müdürü Ali Efendi,

Hacımahmudzade Mehmed Efendi,

Miralayzâde Hamdi Bey,

Kofzade Hafız Mustafa Efendi,

Şirinzade Mahmud Efendi,

Mehmed Sırrı Bey,

Veysibeyzade Nafiz Bey,

**Melekzade Süleyman Efendi
Kahvecizade Mehmet Efendi,
Veysibeyzade Sıtkı Bey,
Seyfizade Ragıp Efendi,
Arpacızade Hürrem Bey,
Topcuzade Hilmi Bey,
Mehmed Ragıp Bey,
Yumukzade Hamdi Efendi,
İsmail Hakkı Raşa,
Yörgüçzâde Rasim Efendi,
Lütfi Bey,
Komiser İsmail Bey,
Komiser Muavini Osman Efendi,
Tahrirat Müdürü Mustafa Bey,
Abdurrahman Rahmi Bey**

Doğal olarak bu heyete yön verenlerin başında **Abdurrahman Kamil Efendi** bulunuyordu.

Abdurrahman Kamil Efendi, görünüş ve bilgisiyle **Mustafa Kemal Paşa**'nın hemen dikkatini çekmişti.

Mustafa Kemal Paşa, **Amasya**'ya **12 Haziran 1919** ilk gelişlerinde **Hükümet Konağı**'nda bir konuşma yaparak ülkenin içinde bulunduğu durumu ve alınması gerekli önlemleri açıklaması sırasında burada hazır bulunan **Abdurrahman Kamil Efendi**, **Mustafa Kemal Paşa**'nın fikirlerini hemen benimsemiştir.

Bu arada **Mustafa Kemal Paşa**'nın konuşmasında yerine göre **Arapça** ve **Farsça** kelimeleri yerinde ve yanlışsız kullanması, **Abdurrahman Kamil Efendi**'yi şaşırtmıştı.

Hatta hayretini saklayamamış ve şöyle demişti:

"Bu Paşa, başka Paşa..."

"Bu Paşa bildiğimiz Paşalardan değil..."

Mustafa Kemal Paşa ise biraz düşünceli, biraz da gelecek endişesini taşıdığını ifade ederek sordu:

"Baba bu işte muvaffak olmak da var, olmamak da var.

İnşallah muvaffak olacağız.

Eğer olamazsak bizi asarlar, kelle gider, ne dersin?"

Hoca Kamil Efendi şöyle cevap verir:

"Oğul, sen ki genç yaşta başını vatan millet uğruna feda etmişsin, benim bu ihtiyar kelleyi de koy senin uğruna feda olsun..."

Hiç beklemediği bu cevap karşısında hayretler içinde kalan **Mustafa Kemal Paşa**, memnuniyetini gizleyememiş, bir başka ifadeyle **Mustafa Kemal Paşa**, Amasya'da **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi** kıvılcımını alevlendirecek gerçek bir **Din Adamı**'nı bulmuştu...

13 Haziran 1919 günü Cuma idi.

Mustafa Kemal Paşa, "**Cuma namazında Amasyalıları vatanın içinde bulunduğu durumu**" açıkça anlattıracaktı.

Abdurrahman Kamil Efendi

Vaiz Abdurrahman Kamil Efendi, bunu rahatlıkla yerine getirebilirdi.

Vakit geçirmeden kendisine hemen bir pusula yazdı.

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri nin ricasını anlatan aldı, yavaş yavaş okudu, durumu kavramıştı.

Pusulayı getiren **Komiser Muavini Osman Efendi**'ye döndü, pusulayı öptü, sonra da şöyle dedi:

"Başım, gözüm üstüne..."

Cuma namazını **Amasyalılarla** birlikte kılmak ve halkın davranışlarını, tepkilerini yakından görmek için refakatindekilerle birlikte **Mustafa Kemal**

Paşa da **Sultan Bayezit Camii**'nde bulunuyordu.

Bundan sonraki gelişmeleri izleyelim:

Mustafa Kemal Paşa - 1919

Mustafa Kemal Paşa bir ara **Hoca Kamil Efendi**'ye sordu:

- Baba hazırlandın mı?... "

- Tamamdır oğul, tamamdır..."

Diyan **Kamil Efendi**, besmele çekerek caminin kapısına doğru ilerledi. Etrafı saran **Amasyalıları**, misafirlerine yol açarken;

"Çanakkale Kahramanı bu sarışın Paşaymış!..."

Cümleleriyle hayret ve merakla bakıyorlardı.

Cami bir hayli kalabalıktı.

Etraf köylerden dahi gelenler iyice olmuştu.

Mustafa Kemal Paşa'yı kendisinden evvel camiye girmesi için **Müftü Hacı Tevfik Efendi** yol gösterdi.

Mustafa Kemal Paşa, Müftü Efendi ve yanlarında gelen **"Ümit Kafilesi"**nin seçme subaylarıyla birlikte caminin müezzinler kısmına çıktılar.

Cuma namazından önce kürsüye çıkan **Abdurrahman Kamil Efendi**, Camide bulunanlara şöyle seslendi:

"Ey Nas (Cemaat – Halk)!"

Allah Kur'an-ı Kerim'inde (La taknetu min rahmetillah...) yani de ki, kendini tüketenler..

Allah'ın esirgeyiciliğinden umut kesmeyin, çünkü Allah bütün günahları af eder.

Çünkü O af edicidir, esirgeyicidir buyuruyorlar.

Arkasından, vatanımızın uğradığı haksız saldırı ve işgalleri kısaca anlattı.

Allah'ın esirgeyiciliğinden umut kesmenin bir azgınlık, hatta bir nankörlük ve küfür olduğunu, hep birlikte çalışarak, birleşerek vatanın kurtarılacağını söyledikten sonra coşkulu bir sesle, şöyle sürdürdü konuşmasını:

"Muhterem Evlatlarım!"

Türk Milleti'nin, Türk hakimiyetinin artık hikmet-i mevcudiyeti kalmamıştır.

Madem ki, milletimizin şerefi, haysiyeti, istiklali tehlikeye düşmüştür, artık bu hükümetten iyilik ummak bence abestir.

Şu andan itibaren Padişah olsun, isim ve unvanı ne olursa olsun, hiçbir şahsın ve makamın hikmet-i mevcudiyeti kalmamıştır.

Yegane kurtuluş çaresi halkımızın doğrudan doğruya, hakimiyetini eline alması ve iradesini kullanmasıdır..."

Abdurrahman Kamil Efendi, yaptığı güzel ve etkili konuşmasıyla halkı adeta coşturmuştu.

Camiyi dolduran cemaat konuşmanın etkisiyle, vatanın içinde bulunduğu şartlardan kurtulması için dualarda bulundular.

Müftü Abdurrahman Kamil Efendi aldığı ilhamla memleketin içine düştüğü durumu halka anlatmıştı.

Hem de açık bir dille ve korkusuzca.

Vatanı ve milleti için her türlü fedakârlığı göze alan **Abdurrahman Kamil Efendi**'nin vaazından sonra **Amasya** halkı faaliyete geçti.

İlk iş olarak **Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti** kuruldu.

Daha sonraki günlerde de **Milli** hareket hızla gelişti.

Yapılan görüşmelerden sonra, **Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti**'nde görev alacakların seçimleri yapıldı.

Müftü Hacı Hafız Tevfik Efendi çoğunluğun isteği ile **Cemiyet Başkanlığına** getirildi.

Cemiyet içinde hizmet vereceklerin isimleri ise şu şekilde sıralandı;

Müftü Hacı Hafız Tevfik Efendi
Belediye Reisi Topçuzade Mustafa Bey,
Abdurrahman Kamil Efendi,
Hoca Bahaeddin Efendi,
Şeyh Cemaleddin Efendi,
Harputizade Hasan Efendi,
Topçuzade Ali Bey,
Topçuzade Hilmi Bey,
Eytan Müdürü Ali Efendi,
Hacımahmudzade Mustafa Efendi,
Miralayzade Hamdi Bey,
Kofzade Mustafa,
Şirinzade Mahmud,
Melekzade Süleyman,
Veysibeyzade Sıtkı Bey,
Seyfzade Ragıp,
Yumukosmanzade Hamdi Efendi,
Arpacızade Hürrem Bey.

Kısaca **Abdurrahman Kamil Efendi**'nin vaazı, daha sonra **Türk Ulusal Mücadelesinin** şeklini belirleyecek ve tüm **Anadolu** halkının özünü teşkil oluşturmaktadır.

Abdurrahman Kamil Efendi tarafından **Amasyalı**lara verilen **Milli** duygu ve çalışmalar kendini göstermişti.

Yapılan toplantılar ve **İstanbul**'a çekilen telgraflarla **Amasya** halkı bir bütünlük arz etmekteydi.

Bu arada **Mustafa Kemal Paşa** birkaç gün önceden, yine **Abdurrahman Kamil Efendi**'den **Cuma** günü vaaz yapması ricasında bulunmuştu.

Hoca Efendi, Mustafa Kemal Paşa'nın isteğini memnuniyetle yerine getirmiş, hatta o gün camide bulunanlara özellikle, namazdan sonra bir miting tertip edileceğini duyurmuştu.

Ayrıca **Abdurrahman Kamil Efendi** cemaate, **İzmir'in** ve vatanın içinde bulunduğu yürekleri parçalayıcı durumu açıkladı.

Daha önceden **20 Haziran 1919 Cuma** günü miting yapılacağı **Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti** tarafından halka duyurulduğundan, yakındaki, uzaktaki köylerden akın akın vatandaşlar gelmişlerdi.

Şehir içinde de olağanüstü bir heyecan yaşandığı hemen hissedilmektedir.

Kılınan namaz, kalabalık cemaatin topluca miting alanında toplanması, dualar, tekbir sesleri, cami önünde ve miting alanında kesilen kurbanlar, heyecan içinde çırpınan bir halk.

Otuzbinden fazla kalabalığa ilk önce **Mustafa Kemal Paşa** şöyle dedi

“Memleketin her tarafında çok ateşli çalışmalar başladı.

Türk vatanseverlerin gayretleriyle batı memleketlerimizde milli cepheler kuruldu.

Güneyde Fransızlarla el birliği yapan Ermenilere karşı saldırmaya başladılar bile.

Amasyalılar ne duruyorsunuz?

Burada da mutlaka her türlü haklarımızı korumak üzere Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurmalıyız.”

Daha sonra **Abdurrahman Kamil Efendi** kürsüye çıktı ve meydana dalga dalga etrafa yayılan şu konuşmayı yaptı:

“Muhterem Evlatlarım!

Paşa Hazretlerinin açıkça izahatta bulundukları gibi Türk Milleti'nin, Türk Hakimiyetinin artık hikmet-i mevcudiyeti kalmadığı tahakkuk edince ve milletimizin mukadderatı endişeli bir duruma düşünce, artık bir devletin mevcudiyetine hürmet etmek bence doğru bir yol değildir.

Madem ki milletimizin şerefi, haysiyeti ve istiklali tehlikeye düşmüştür.

Artık başımızda bulunan hükümetten bir iyilik ummak bence abestir.

Şu andan itibaren Padişah olsun, isim ve unvanı ne olursa olsun hiçbir şahsın ve makamın varlık sebebi kalmamıştır.

Yegane kurtuluş çaresi halkımızın doğrudan doğruya haki-miyetini eline alması ve iradesini kullanmasıdır.

Bu sebeple işte size Hazret-i Ömer gibi bir başbuğ diye; Mustafa Kemal Paşa'yı gösteriyoruz..."

Dedi ve bu sefer kendileri de **Mustafa Kemal Paşa**'ya yönele-rek sözüne şöyle devam etti:

"Muhterem Paşa Hazretleri, şu görmüş olduğunuz Türk evlatlarının hepsi, başta ben olmak şartıyla şu andan itiba-ren sizin emrinize uymuş bulunmaktadır.

Vatan ve milletimizin refah yolunu buluncaya kadar sizlerle el birliği yapacaklarına söz veriyoruz..."

Pek çok **Din Adamı** gibi **Abdurrahman Kamil Efendi** de, cami ve meydanlarda yaptığı konuşmalarda yine **Mustafa Kemal Paşa**'nın ifadesiyle;

"Gerçeği halka izah ettiler..."

Amasya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluşunda ve **Amasya** yöresinde **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi** fikrinin doğuşun-da öncülük eden **Abdurrahman Kamil Efendi**, bu öncülüğünü ce-miyetin maddi yönden desteklenmesi konusunda da gösterdi.

Öte yandan **Abdurrahman Kamil Efendi**, çalışmalarında **Müf-tü Hacı Tevfik Efendi**'ye yardımcı ve destek oldu.

Hacı Mustafa Tevfik Durlanık

Düşman yurttan atıldıktan sonra **Abdurrahman Kamil Efendi**; **Mustafa Kemal Paşa** ile olan diyalogunu de-
vam ettirdi.

Başka bir ifadeyle, **Mustafa Ke-mal Paşa**, **Hoca Efendi**'yi hiçbir za-man unutmadı.

Mustafa Kemal Paşa, **Amasya**'yı her ziyaretinde mutlaka **Abdurrah-man Kamil Efendi** ile görüşüp ona özel ilgi gösterirdi.

Bu cümleden olarak, şehre ilk ziya-retleri sırasında **24 Eylül 1924** tarihin-

de, **Gazi Mustafa Kemal Paşa**'nın ve eşi **Latife Hanım**'ın onuruna **Amasya Belediyesi**'nde şehir adına elli kişilik bir akşam yemeği ziyafeti verildi.

Bu ziyafete **Mustafa Kemal Paşa**'nın emriyle **Abdurrahman Kamil Efendi** de davet edildi.

Gazi Mustafa Kemal Paşa onuruna verilen ziyafetin sonunda hazır bulunan arkadaşları, basın mensupları ve **Amasya Heyetine** beş yıl önceki hatıralarını anarak bir konuşma yaptı.

Bu konuşmasında **Gazi Mustafa Kemal Paşa, Abdurrahman Kamil Efendi**'den şöyle söz ediyordu:

"Muhterem Efendiler;

Benim için, memleket için, inkılap için çok mühim günler geçirdiğim bir şehirde bulunuyorum.

Bu şehrin muhterem ahalisi gecenin zulmetine rağmen beni uzaklardan çok parlak, pek hararetli samimi tezahüratla karşıladılar.

Bu dakikada halkın kıymetli mümessilleriyle, mensuplarıyla bir sofrada bulunuyorum.

Gazi Mustafa Kemal - 1924

Bütün bunlara ait hissiyatım, efkarım o kadar çok, o kadar heyecan halindedir ki, bunları ifade ve izah için beşeri lisanı yetersiz görüyorum.

Biliyorsunuz ki, kalpten kalbe yol vardır.

Kalplerinizde, kendi vicdanlarınızda bunu okuyabilirsiniz.

Yalnız o günlerde Amasya'da geçirdiğim günlere ait iki hatırayı dile yetirmeden geçemeyeceğim.

Bunlardan biri halen Müftünüz bulunan Kamil Efendi Hazretlerine aittir.

Efendiler...

Bundan beş sene evvel buraya geldiğim zaman bu şehir halkı da bütün millet gibi gerçek durumu anlamamışlardı.

Fikirlerde karışıklık vardı.

Akıllar adeta durgun bir halde idi.

Ben burada birçok insanla beraber Kamil Efendi Hazretleriyle de görüştüm.

Bir Camii Şerifte gerçekleri halka izah ettiler.

Efendi Hazretleri halka dediler ki:

“Milletin şerefi, haysiyeti, hürriyeti ve İstiklali gerçekten tehlikeye düşmüştür.

Bu felaketten kurtulmak, icap ederse vatanın son bir ferdi-ne kadar ölmeyi göze almak lazımdır.

Padişah olsun, Halife olsun, isim ve unvanı her ne olursa olsun hiçbir şahıs ve makamın varlık sebebi kalmamıştır.

Yegane kurtuluş çaresi halkın doğrudan doğruya hakimiye-ti eline alması ve iradesine kullanmasıdır”.

İşte Efendi Hazretlerinin bu aydınlatıcı olan vaaz ve nasi-hatinden sonra herkes çalışmaya başladı.

Bu münasebetle Müftü Kamil Efendi Hazretlerini takdirle anmak istiyorum.

Ve genç Cumhuriyetimiz bu gibi ulema ile iftihar eder... ”

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa’nın 18 Eylül 1928 tari-hinde dördüncü defa Amasya’ya gelmiştir.

O güne ait bir anısını **Abdurrahman Kamil Efendi’nin** torunu **Nafiz (Yetkin)** şöyle anlatmaktadır:

“- Uzaktan trenin düdüğü sesi duyuldu.

Tren yavaş yavaş geliyor, Atamız Pencereden bakarak halkı selamliyordu.

Tren durdu.

Kapı açıldı.

Ata’mız trenin sahanlığından bir basamak inerek ikinci ba-samakta durdu ve etrafına bakarak ilk sözü:

“- Müftü Efendi nerede?”

Oldu.

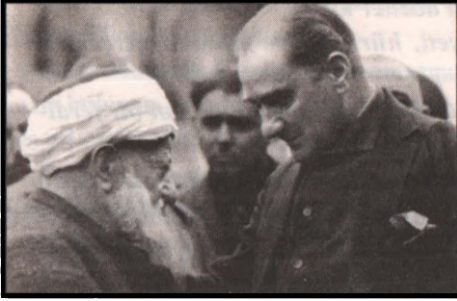
Halk açıldı ve dedeme yol verdiler.

Ben de dedemin koltuğuna girerek öne geçirdim.

Ata son basamaktan da inerek hiç konuşmadan gülümseye-rek dedeme yaklaştı, hemen gözüne çarpan köstekli saatin anahtarını okşarcasına tutarak.

“- Bu nedir, bu Cennetin Anahtarı mı yoksa? Ver de Cen-nete girelim...” dedi.

Dedem de:

Abdurrahman Kamil Efendi ile -
Amasya, 22 Kasım 1930

**“Asıl Cennetin anahtarı sende Paşam!”
Ata’mız bu cevaba karşı hayret içinde gülerek;**

“- Cennetin Anahtarı nasıl bende olur?”

Diye sorunca, Dedem, Müftü Efendi hemen şu cevabı verdi:

“Nasıl olur da anahtar sende olmaz? Sen

ki cahil halka okumak üzere kitap getirdin, bundan daha güzel Cennetin anahtarı olur mu?”

Cevabı üzerine Ata gülerek Müftünün koluna girdi.

İstasyonda hazır bulunan otomobile beraberce binip adalet binasına gittiler.

Bu arada;

“Mustafa Kemal Paşa, Halkevi’nde hazırlanan kara tahta önünde Amasyalıların yeni harflerden imtihanı münasebetiyle ...”

Belediye Reisinden sonra Müftü Kamil Efendi’ye:

“Baba, sen de öğrenebildin mi?”

Diye sorunca Müftü Efendi:

“- İmzamı atabiliyorum” demişti.

Daha sonraki yıllarda da bu iki büyük insanın arasındaki iyi ilişkiler hep devam etti durdu.

Öyle ki temeli vefa, saygı ve sevgiye dayalı söz konusu iyi ilişkilerin izlerini, her zaman görmek mümkündür.

Doğaldır ki, **Müftü Kamil Efendi** dışında kalpleri **Vatan ve Din**” sevgisi ile yanan daha birçok **Din Adamımız** vardır.

AMASYALILARIN ULUSAL KURTULUŞ MÜCADELESİNİN KRONOLOJİSİ

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinde Amasya'nın yerini iyice anlamak için aşağıdaki Kronolojisine bir göz atmak yeterlidir.

12 Haziran 1919 Perşembe:

Mustafa Kemal Paşa, akşam saatlerinde **Cülüs Tepe**'de **Amasyalıların** coşkun tezahüratı ile karşılandı.

Mustafa Kemal Paşa, **Hükümet Konağı**'nda **Amasyalılara** karşı ilk konuşmasını yaptı.

13 Haziran 1919 Cuma:

Emekli Müftü Abdurrahman Kamil Efendi tarafından, **Sultan Bayezid Camii**'nde **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin** ilk vaazı verildi.

14 Haziran 1919 Cumartesi:

Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kuruldu.

Müftü Hacı Hafız Tevfik Efendi Başkanlığa seçildi

15 Haziran 1919 Pazar:

Mustafa Kemal Paşa'nın sorumluluk alanındaki **Ordu Komutanlığının** ismi **Üçüncü Ordu** şeklinde değiştirildi.

Mustafa Kemal Paşa, sorumluluk alanındaki pek çok nokta ile telgraf başında görüşme ve resmi yazışmalarını sürdürdü.

16 Haziran 1919 Pazartesi:

Merzifon'da **İzmir**'in işgâli protesto edildi

17 Haziran 1919 Salı:

Mustafa Kemal Paşa, sorumluluk alanındaki pek çok nokta ile telgraf başında görüşme ve resmi yazışmalarını sürdürdü.

18 Haziran 1919 Çarşamba:

Edirne'deki **Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Paşa**'ya yapacakları konusunda geniş bilgi verdi.

Bu bilgiler daha sonra **Amasya Tamimi** diye isim yapacak olan bildirinin ön hazırlığı niteliğindedir.

20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa, Eski Bahriye Nazırı Hüseyin Rauf Bey ve yanındakiler **Amasya**'ya geldiler.

19 Haziran 1919 Perşembe:

Posta ve Telgraf Umum Müdürlüğü'nün, protesto telgraflarını kabul etmemesi üzerine **Mustafa Kemal Paşa**, sert bir telgraf çekti.

20 Haziran 1919 Cuma:

Amasya'da binlerce halkın katılımı ile **İzmir**'in işgâli protesto edildi.

Mustafa Kemal Paşa halka hitap etti.

Amasya görüşmelerine davet ettiği kumandanlar **Amasya**'da toplandı.

21 Haziran 1919 Cumartesi:

Mustafa Kemal Paşa, yazdığı bazı telgraflarda, görevden alınması halinde "**Sine-i Millete Dönme Kararında**" olduğunu ilk defa ilan etti.

Amasya görüşmeleri başladı.

Mustafa Kemal Paşa'nın önceden hazırladığı görüşlerini ihtiva eden kararlar **Saraydüzü Kışlası**'nda tartışılmaya başlandı.

Üçüncü Kolordu Kumandan Vekili Refet Bey görüşmelere iştirak etti.

22 Haziran sabahına kadar devam görüşmelerde "**Amasya Tamimi**" hazırlanıp imza edildi

22 Haziran 1919 Pazar:

"**Amasya Tamimi**" diye isim yapacak görüşleri ihtiva eden mektuplar, bazı önemli kişilere gönderilmek üzere hazırlandı.

Amasya'da toplanan kumandanlar tekrar görev yerlerine ayrıldılar.

23 Haziran 1919 Pazartesi:

Alınan kararlar neticesinde yurdun pek çok yerine telgraflar çekildi.

Gelişmeler ve alınacak tedbirler üzerine görüşlerini belirtti.

24 Haziran 1919 Salı:

Dahiliye Nazırı Ali Kemal, Mustafa Kemal Paşa'nın çalışmalarını engelleme yoluna gitti.

Mustafa Kemal Paşa'nın yetkisi olmadığını bildirdi.

25 Haziran 1919 Çarşamba:

Refet Bey, Amasya ve civarında kontrol çalışmalarını sürdürmek için, **Amasya'da** kaldı.

26 Haziran 1919 Perşembe:

Mustafa Kemal Paşa ve yanındaki çalışma arkadaşları sabahın erken saatlerinde **Amasya'dan Tokat'a** hareket etti.

Erzurum ve **Sivas Kongrelerine** katılacak delegelerin seçimleri yapıldı.

Amasya Delegesi Topçuzade Ali Bey, Erzurum Kongresi'ne çeşitli güvenlik ve ulaşım zorluğundan dolayı gecikmeli katıldı.

25 Temmuz 1919:

Beyrut eski Valisi Bekir Sami Bey ve **Giresun eski Kaymakamı Nizameddin Bey, Mustafa Kemal Paşa** ile temaslarda bulunmak için **Amasya'ya** geldiler.

Durum 5. Kafkas Fırkası Karargâhından Mustafa Kemal Paşa'ya telgrafla bildirildi.

26 Temmuz 1919:

Bekir Sami (Kunduh)

Bekir Sami Bey, İstanbul'dan edindiği bütün bilgileri ve **Türk** aydınlarının görüşlerini kapsayan bir telgraf metnini **Erzurum'da** toplanan **Kongre Başkanlığına** çekti.

Kurtuluşun **Amerikan Mandateliği** altında olabileceğini bildirdi.

Mustafa Kemal Paşa, bu fikir ve taleplere şiddetle karşı çıktı.

27 Temmuz 1919:

Bekir Sami Bey ve **Nizameddin Bey, Mustafa Kemal Paşa** ile buluşmak ve temaslarda bulunmak üzere **Amasya'dan Tokat'a** hareket ettiler.

10 Ağustos 1919:

Tuzsuz Köylü Rum eşkıyaları, **Kutu Köyü**'nde iki kişiyi katlettiler.

18 Ekim 1919:

Anadolu Heyet-i Temsiliyesi adına **Mustafa Kemal, Hüseyin Rauf ve Bekir Sami Beyler, İstanbul Hükümeti temsilcisi Salih Paşa** ile görüşme yapma üzere **Amasya**'ya geldiler.

İstanbul Hükümeti Temsilcisi Salih Paşa ve beraberindekiler de **Amasya**'ya ulaştılar.

20 Ekim 1919:

Anadolu Heyeti-i Temsiliyesi ile İstanbul Hükümeti Temsilcisi arasında görüşmeler başladı.

22 Ekim 1919:

Amasya'daki görüşmeler tamamlandı. Görüşme sonuçları "**Amasya Protokolü**" adı altında toplandı ve **5** ayrı belge halinde imzalandı.

18 Kasım 1919:

İstanbul Hükümeti tarafından görevlendirilen **Denetleme Kurulu Amasya**'ya geldi. **Mustafa Kemal Paşa**'nın çalışmaları hakkında bilgi topladı.

20 Kasım 1919:

Fevzi Paşa'nın **Başkanlığında Amasya**'ya gelen **Denetleme Kurulu**, buradaki çalışmalarını tamamlayarak **Tokat**'a hareket etti.

17 Aralık 1919:

Yapılan seçimlerde **Bekir Sami Bey, Ömer Lütfi ve Dr. Asım Bey Amasya Milletvekili** seçilerek **İstanbul**'daki **Meclis-i Mebusan** milletvekilleri arasına katıldılar.

VE DAHA NİCELERİ

Diğer taraftan kendileri doğrudan doğruya **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi** içinde halkın **Dini** ve **Ulusal** duygularını galeyana getirerek, bunu zafer için en etkin bir vasıta olarak kullanabilenler daha nice insanlarımız vardır.

İşte **Demir ve Çelik Alaylar:**

İbrahim Demiralay

İsmail Şükrü Çelikalay

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinde Din Adamları ellerinde silah, beldelerini de korumuşlardır.

İsparta'da Hafız İbrahim Efendi; “Demiralay”...

Afyon Karahisar'da Hoca Şükrü Efendi “Celikalay...”

Adlarında gönüllülerden oluşan alaylar teşkil etmişlerdir.

Ali Fuat Paşa bu kuvvetlerden şöyle söz eder:

“Anadolu’nun belirli bir kısmını elde tutabilmenin ilk şartı, başında olduğum 20. Kolordunun sahası içinde olan İsparta-Afyonkarahisar-Eskişehir hattını elde tutabilmektir.

Eskişehir’de İngilizler vardı.

Libya Yerel Kıyafeti ile İbrahim Demiralay ve diğer
Din Adamı Milletvekilleri ile - Ankara, 23 Nisan 1920

Eğer Isparta ve Afyon'u elde tutabilse idik, Eskişehir'deki İngilizleri atmak mümkündü.

Isparta ve Afyon'da Ulusal güçler oluşturma girişimine gerek kalmadı.

Bu iki şehrimizde, iki Din Adamı, başı sarıklı iki mücahit başa geçmişler ve Ulusal güçleri deneyimli kumandan siyaset ve kahraman askerleri ile teşkilatlandırmışlar ve ilk anda yadırganacak bir kararla kumandayı da bizzat ellerine almışlardı.

Bu iki kahraman Din Adamları; Isparta'da Hafız İbrahim Efendi,

Afyonkarahisar'da Hoca İsmail Şükrü Efendi..."

Şükrü Hoca, Türkiye Büyük Millet Meclisi Milletvekili sıfatıyla Ankara'ya geldiği zaman öncelikle Mustafa Kemal Paşa'nın yanına gitmiştir.

Gazi Mustafa Kemal Paşa, kendisine şöyle demiştir:

- Nerede kaldın Hocam?... Dört gözle seni bekliyorduk...

Bunun üzerine Şükrü Hoca da, Afyon'daki çalışmalarını anlatarak, Mustafa Kemal Paşa'ya oradaki düşmanın durumu ve yapılması gereken işler hakkında bilgi vermiştir.

Bu konuşmanın ardından, **Mustafa Kemal Paşa** tekrar şöyle seslenir:

Hoca İsmail Şükrü Çelikalay

“Var olunuz Hocam.

Sizin gibi Din Alimlerinin bu konuda millete önyak olmanız, memleketin ve dinin muhafazası için elzemdir.

Afyon’da nasıl çalıştığınızı, evlerde, camilerde, köylerde halkı düşmana karşı mukavemete nasıl hazırladığınızı işittim.

Memleket ve Din uğrundaki bu mücadeleniz sayanı takdirdir.

Çok memnun oldum Hocam...”

Böyle diyerek **Şükrü Hoca**nın **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketindeki** hizmetlerini belirtmiştir.

Diğer taraftan **Yunan** orduları durmadan ilerliyorlardı. **Alaşehir** elden çıkmıştı. **Yunan** işgâlinin genişlediği bu günlerde konunun **Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde** gündeme geldiğini görmekteyiz.

Mustafa Kemal Paşa ve **İsmet Paşa’nın** da hazır bulundukları **Meclis** toplantısında hararetli konuşmalar yapılmıştır.

Bu arada **Şükrü Hoca** da görüşlerini açıklamıştır.

O uzunca olan konuşmasının bir bölümünde konuyla ilgili görüşlerini şöyle dile getiriyordu:

“Bu gün benim memleketim istilaya uğramıştır.

Düşman trenleri üç saatlik bir mesafededir.

Fakat ben üzgün değilim.

Beni üzen diğer yerlerin işgâl edilmesidir.

Bugün Uşak işgâl edilecek, yarın Karahisar.

Bir memleket yanarken diğerinin seyirci kalması İslamiyet’e sindiremiyorum.

Efendiler bu gün yapılacak bir görev vardır. Öyle nazariyat, peşinde koşulacak zaman değildir.

Bundan evvel bizim kölemiz olan ve nüfusu bir buçuk milyondan ibaret bulunan hain bir Yunan bugün yükselsin de,

yüz, yüzellibin kuvvetle hücum etsin de bu kadar kuvveti mağlup etsin.

Bu durum İslamiyet’le kabul edilebilir değildir.

İsmail Şükrü Hoca

Bu gün Millet Meclisi şu derde deva bulmak için toplanmıştır.

Biz de onun için buraya geldik.

Bunun çaresi tüm Anadolu güçlerini bir araya getirip birleştirmek ve bir an önce “Cihadı Mukaddes” ilan etmektedir.

Bu gün ben mukadderatımızı elinde tutan kimselerin kötü yönetimin bilmekle beraber onlardan şikayetçi değilim; onların dışlanması taraftarı değilim.

Gördüğüm yolsuzluklar karşısında ve düşman taarruzuna karşı buradaki aldırılmazlar beni eritiyor.

Rica ederim, itiraf etmeliyiz azillerin, nasıpların sırası değildir. Millet kendini kuvvetli göstermelidir...”

Meclis’teki bu tartışmalar esnasında Erkan-ı Harbiyei Umumi Reisi (Genelkurmay Başkanı) Fevzi Paşa, Şükrü Hoca’ya;

“Hocam vaziyet tehlikededir...”

Bir cephe kurabilmek için bize beş ay zaman lazım...”

Demesi üzerine de Şükrü Hoca kendisine yeteri miktarda at ve silah verilmesi halinde düşmanı beş ay oyalamak yerine durdurabileceğini bildirilmiştir.

Bundan sonraki gelişmeleri Şükrü Hoca şöyle anlatır:

“Paşa bu tekliften memnun kalır.

“Ne kadar silah ve cephane varsa derhal bana teslim edilmesi için Ankara silah deposuna emir verdiler.

Depoya gittim. Ne göreyim: 14 adet martinden değiştirilmiş tek ateşli bekçi silahlarından başka silah yok.

Bunları aldım. Sayısının kırka tamamlamasını istedim.

Ankara Kolordu Kumandanı ve Vali Vekili Nuri Bey’in bunu bulacağını ümit ediyordum.

Maalesef buna imkân olmadığını söyledi..

Resmi makamlardan ümit kesilince Allaha dayanarak bir çare düşündüm.

Hemen bir gün içinde bir asker elbisesi diktirdim.

Hacı Bayram Veli Camii

Basımdaki sarığı muhafaza ederek bu asker elbisesini giydim.

Hacı Bayram Camii'nde Cuma Namazından hemen sonra kürsüye çıktım...

“Ey cemaati Müslimin!...”

Kapıları kapayınız. Hiçbiriniz camiden dışarı çıkmasın. Sizinle görüşecek mühim meseleler var!” dedim. ...

Coştum, söyledim.

Evde duvarlarda asılı duran harp silahlarının boşuna asılı kalırsa ev sahibine lanet edeceğini anlattım.

Memleket ve Din tehlikede kalırsa yedisinden yetmişine kadar bütün Müslümanların cihatla mükellef olduğunu anlattım.

Mustafa Kemal Paşa'nın teminatını söyledim.

Cemaat ağıladı.

Ben ağladım.

Nihayet arkamdaki ilmiye cübbesini çıkararak asker elbisesiyle başımda sarık olarak kürsüde ayağa kalktım.

“Ey cemaati Müslimin!...”

İşte ben asker kıyafetine girdim cepheye gidiyorum. Memleket ve Din kurtuluncaya kadar cepheelerde düşmanla carpışacağım. Memleketi Dinini seven benimle gelsin” dedim...

Herkes sağa sola koştu. O gün akşama kadar 700 silah, 600 mücahit, 120 at toplamıştı...

Ben yeterli silahlı mücahitlerle Ankara'dan ayrıldım...

Afyon'a gelir gelmez düşman bir taarruz daha yapmış.

Uşak'a girmişti.

Acele cepheye koştum. "Uşak Cephanesine" İzzettin Bey Kumanda ediyordu...

Ben hemen o tarafta bir savunma hattı oluşturdum..."

Demiralay'ın varlığı, **İtalyanların Isparta** ve çevresinde barınamamasını sağlamıştır.

Çelikalay da **Dumlupınar**'da **Yunan** ileri hareketini dokuz ay durdurarak ordumuzun hazırlanmasını temin etmiştir.

Şükrü Hoca, cephede **Alayının** başında ve cephe gerisinde de camilerde vaaz vererek **Afyon** halkının **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi** lehinde bilinçlenmesinde de hizmet vermiştir.

Hafız İbrahim ve **Hoca Şükrü Efendilerden** başka çalışma alanımıza giren bölgede, kimi **Din Adamları** da gönüllülerden oluşturdıkları müfrezelerine komuta etmişlerdir.

Örneğin, daha önce de belirtildiği gibi **Çal Müftüsü Ahmet İzzet Efendi** bunlardan birisidir. **Müftü Ahmet İzzet Efendi**, **Çal (Denizli)** ve çevresinden oluşturduğu 100 kişilik müfrezesini **Aydın-Köşk** cephesinde komuta etmiştir.

Aynı zamanda **Salihli/Bozdoğan Cephesinde Kadı Zahit Molla**, **Bakirli Hüseyin Hafız**, **Kırkağaç Müftüsü Mehmet Rifat** da **Kuva-yı Milliye** komutanlıkları yapmışlardır.

Bunlardan **Müftü Mehmet Rifat Efendi** düşmanla çarpışırken esir düşmüş ve **Atina**'da uzun süre esaret hayatı yaşamıştır.

Bir diğer **Müfreze Komutanı** da **Celal Bayar**'ın anlatımı ile;

"İri vücutlu, başında kocaman sarığı, muntazam kesilmiş sakalı, elinde bir İngiliz filintası..."

Belinde fişekliklerle İngiliz atı üzerinde gerçekten çok heybetli görünüyordu.

Yanında silahlı beş muhafız vardır..."

Diye tanımladığı **Eşme Müftüsü Hacı Nafiz Efendi**'dir.

Bu anlatımlara, **Mustafa Kemal Paşa'nın Demiralay Komutanı Hafız İbrahim**'e gönderdiği 14 8 1336 (1920) tarihli telgrafını da eklemek gerekir:

Mustafa Kemal Paşa'nın, 12. Kolordu Kumandanlığı vasıtasıyla gönderilen telgrafta şöyle denmekteydi:

Mustafa Kemal Paşa - 1920

“Isparta Milli Demiralay Kumandanı Milletvekili İbrahim Bey’e Isparta Sancağının Vatan savunması konusunda gösterdiği fedakarlık teşekkürüne şayandır. Bütün alay zevatı ve kendisine Büyük Millet Meclisinin takdirlerini ve teşekkürlerini takdim ederim....”

***Büyük Millet Meclisi Başkanı
Mustafa Kemal.***

Doğaldır ki, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde** emeği geçmiş daha birçok **Din Adamımız** vardır.

Ancak benim ulaşabildiklerim bundan ibarettir.

Eksik kalanlar için peşinen özrümün kabul edilmesini dilerim.

MUSTAFA KEMAL PAŞAYI KARŞILAYANLAR

Mustafa Kemal Paşa'yı Anadolu'da her gittiği yerde ilk karşılayanlara bir göz attığımızda;

19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkan Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarını Anadolu'nun değişik yörelerinde ilk karşılayanların hep Din Adamları olduklarını görüyoruz.

O günlerde geçen olaylara tanık olanların söylemlerinden belirlenen bu gerçeklere ait birkaç anlatım dikkatimizi çekmektedir.

Şöyle ki;

Samsun'da;

"Hasta olan mutasarrıf evinden çıkmadığı için dokuzuncu Ordu Müfettişini karşılamaya gelememiştir.

Belediye Başkanı yok...

Vekalet eden zat da Çarşamba'da arazisinin bulunduğu köydedir.

Belediye Meclisinden bir kişi, Hacı Molla, Mustafa Kemal Paşa'ya şehir namına "Hos geldiniz" diyor..."

Havza'da;

"25 Mayıs 1919 akşamüstü Mustafa Kemal Paşa Havza'ya geldi. Ertesi günü, başlarında Ulemadan Hacı Mustafa Efendi'nin bulunduğu bir heyet kendisini ziyaret ederek memleket meseleleri hakkında görüşmelerde bulundular.

Bu zatlar diğer bir gece Belediye Reisinin evinde toplanarak Müdafaa-i Hukuk heyetini teşkil ettiler..."

Mustafa Kemal Paşa, Havza'dan 28 Mayıs 1919 tarihinde Amasya'daki Kumandanlara, Vali ve Mutasarrıflara, miting tertip etmeleri, Milli teşkilat kurmaları yolunda bir tamim gönderdi.

Bu tamimde **Mustafa Kemal Paşa; Milli tehlikeye karşı Türk halkının kaynaşmasını, galeyanın uyanmasını ve Milli kaynaşma halini alarak bir hedefe yönelmesini arzulamaktadır.**

Müftü Hacı Tevfik Efendi

Mustafa Kemal Paşa, bu arada **Zile**'de bulunan **Binbaşı Cemil Bey**'den **Amasya** için malumat aldı.

Beldenin en nüfuzlu şahsiyetinin **Müftü Hacı Tevfik Efendi** olduğunu öğrendi.

Bu nedenle **Amasya**'ya gönderilen tamim, doğrudan şehrin sözü en çok sayılan ve dinlenen kişisi **Müftü Hacı Tevfik Efendi**'ye gönderildi.

Bu tamiminde **Mustafa Kemal Paşa** şöyle diyordu:

“İzmir’e ve daha sonra ne yazık ki, Manisa’ya ve Aydın’a düşmanın girişi, gelecek tehlikeye daha

açık olarak işaret etmektedir.

Vatan bütünlüğümüzün korunması için, milli tepkilerin daha canlı olarak sürdürülmesi gerekir.

Milli yaşayış ve bağımsızlığı bozan düşmanın yurda girişi ve vatan topraklarının kopartılıp alınması gibi olaylar, bütün millete kan ağlatmaktadır.

Üzüntüler dindirilmiyor.

Milletin katlanamayacağı ve dayanamayacağı bu olayların hemen önlenmesi, bütün medeni milletlerle, bütün devletlerin adaletlerinden ve etkisinden sabırsızlıkla beklediği yolunda, önümüzdeki hafta içinde ve çeşitli illere göre Pazartesi başlayıp Çarşamba gününe kadar her yerden yapılması ve büyük devletlerin temsilcileriyle Bab-ı Ali’ye etkili telgraflar çekilmesi ve yabancıların bulunduğu yerlerde bunlara etki yapmakla birlikte, milli gösterilerde düzenin son derece korunması ve Hristiyan halka karşı bir saldırıya ve düşmanlık gösterisine benzer davranışlardan sakınılması çok gereklidir...”

Müftü Hacı Hafız Tevfik Efendi ise aldığı bu tamime cevap olarak şu telgrafi gönderdi;

“Amasya Halkı, müdafaa-i vatan (vatanın savunulması), muhafaza-i Din (Dinin korunması) ve devlet yolunda mücadele edenleri bağrına basmakla iftihar edecektir ...”

Müftü Hacı Tevfik Efendi'nin daveti ve **Amasya** halkının kendisini ***"Bağlılarına basacaklarını"*** bildirmeleri **Mustafa Kemal Paşa** için önemlidir.

Mustafa Kemal Paşa, **Havza** yakınlarındaki **Merzifon**'da **İngiliz** askerlerinin **Pontus-Ermeni** işbirliği ile rahat çalışmalarını engelleyebilecek haberleriyle sık sık ilgilenmek zorunda kalıyordu.

Daha emin bir yer olan ve devamlı irtibat halinde bulunduğu **Amasya** kendisi için müsait bir belde olacaktır.

Öte yandan davet, **Amasyalılarca** en çok sevilip sayılan, sözü dinlenen bir **Din Adamı** tarafından yapılmaktadır.

Mustafa Kemal Paşa, **Havza**'da tertiplediği miting ve toplantılarda **Din Adamlarının** halk üzerindeki etkisini yakından görmüştü.

Kısaca belirtilen nedenlerden dolayı **Amasya**'ya gelinecektir.

Ancak **Mustafa Kemal Paşa**, **Havza**'dan **Amasya**'ya gelmeden evvel halktan ileri gelen ve güvenilir bir kaç kişi ile **Havza**'da görüşüp, yöre ve çevresi hakkında bilgi toplamak istedi.

Bu istek doğrultusunda **Komiser İsmail Efendi Başkanlığı**'nda toplanan bir heyet ile birlikte **Havza**'da **Mustafa Kemal Paşa** ile görüşüldü.

Sonuçta **Amasya Müftüsü Hacı Tevfik Efendi**'ye son cevap verildi.

"... Yakında Amasya'dayız..."

Amasya'da;

Mustafa Kemal Paşa'nın ***"Yakında Amasya'dayız..."*** haberinin **Amasya**'ya ulaşması üzerine, birkaç gündür hazırlıkları sürdürülen **İzmir**'in işgâlini lanetleme mitinginin çalışmaları, karşılamayı bayram sevincine dönüştürdü.

"Dokuzuncu Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa, karargâhıyla Amasya'ya geldiği 15 Haziran 1919 günü kendisini karşılayanların başında Müftü Hacı Tevfik ve Vaiz Abdurrahman Kamil Efendiler bulunuyordu."

Mustafa Kemal Paşa'nın **Amasya**'ya davet edilmesinde **Müftü Hacı Tevfik Efendi** ve diğer **Din Adamlarının** büyük rolü olmuştur.

Onların toplum üzerindeki etkisi dolayısıyla **19 Mayıs 1919** tarihinde **Samsun**'a ayak basan **Mustafa Kemal Paşa**, her gittiği yerde öncelikle **Din Adamları** ile görüşmüş ve fikirlerini yoklamıştır.

Görüyoruz ki, **Mustafa Kemal Paşa**'yı karşılayanların ön saflarında her zaman **Din Adamları** yer almış ve kentleri adına **Mustafa Kemal Paşa**'ya ***"Hoş geldiniz"***, demişlerdir.

Bu konuda görgü tanıklarının ifadelerinden aşağıdaki iki pasajı dikkatlerinize sunuyoruz:

Mustafa Kemal Paşa'nın Kurmay Başkanı Binbaşı Hüsrev Bey (Gerede) karşılamayı şöyle anlatmaktadır:

"- En gönülden ve coşkun karşılama Amasya'da oldu. Başlarında Müftü Efendi'nin olduğu beldenin saygıdeğer heyeti bizi şehrin dışında karşıladı.

Saraydüzü'ndeki bu merasim Paşa'nın gözlerini yaşarttı.

Müftü Efendi'nin itimat telkin eden huzurlu ve nurlu çehresiyle ilerleyerek Paşa'ya yüksek sesle ile şöyle demiştir:

"Paşam... Bütün Amasya emrinizdedir. Gazanız mübarek olsun..."

Asla beklemediğimiz bu hitap, aynı zamanda gelecek günlerin teşhisi idi.

Peşinden elini uzatan bu mübarek insanın elini öpmek ister gibi eğildi.

Hüsrev Gerede

O üzerinde üniforması olan Ana-fartalar Kahramanını muhabbetle kucakladı ve yanındaki zevatı birer birer tanıttı.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde ilk defa bütün bir şehir safhalarını öğrenme ihtiyacını duymadan, çetinliği besbelli vatan kurtuluşu mücadelesinin bayrağını açma kararındaki bir evladının safına katılıyor ve bunu mübarek bir Din Adamının rehberliği, delaleti, öncülüğü ile yerine getiriyordu..."

Müftü Efendi'nin sağladığı huzur, güven ve imkânlar sayesinde Misak-ı Milli'nin temeli olan ta-

rihi Amasya Protokolü 21 Haziran 1919 tarihinde burada yayınlanmıştır.

Ali Fuat Paşa da Rauf Bey (Orbay) le birlikte Amasya'ya gelinden ve Müftü Efendi'den şöyle söz etmektedir:

"Başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere Amasyalıların candan tezahüratı ile karşılanmıştır.

Merasim cidden parlaktı.

Karşılanmamıza hemen hemen kasabanın bütün halkı çıkmıştı.

Arabalardan indiğimiz zaman Paşa:

“... Sizleri zahmete soktuk. Fakat buluşmamız çok iyi oldu...”

Dedi.

Ali Fuat Paşa

Hepimizin ellerini hararetle sıktı.

Yanında elinden tuttuğu bir Hoca vardı.

Kucaklaşmadan önce şöyle anlattı:

“Amasya Müftüsü Hoca Tevfik Efendi Hazretleri... Yalnız uhrevi yolla değil, milli dava yolunda da bizlere rehberlik ediyor.

Müftü Efendi ve arkadaşlarının yarattığı olumlu hava ve imkânlar için tasavvur ettiğimiz mesaiye burada huzur ve emniyetle devam edebiliriz...”

Bu cümleden hareketle, kucaklaşmamız daha da candan ve muhabbetle oldu...”

Ali Fuat Paşa, gece Saraydüzü Kışlası’nda misafir edildiklerini söylerken, Mustafa Kemal Paşa’nın anlattıklarını şöyle nakletmektedir:

“Geldiğimizde sizi karşılayanlar arasında sağ taraftaki Amasya Müftüsü’nü gördünüz.

Akşam yediğimiz iftar yemeği de evinden geldi.

Samsun’a çıktığımdan beri yerel Din Adamları, düşünce ve gayelerimize kalplerini ve imkânlarını açtılar.

Halk da onlara inanıyor.

Bu bizim manevi terkimimiz.

Ben, Amasya’ya girerken karşılayanların başında bulunan Müftü Hacı Tevfik Efendi, mütereddit mülki, hatta askeri bir erkan arasında Paşa Hazretleri;

“Amasya gaye ve hedeflerinizin elde edilmesi yolunda sizin yanınızdadır.

Emin ve müsterih olunuz!...”

Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Orbay
1919

Dedi ve sözlerinin ispatı için o andan şu ana kadar hiçbir yardımı esirgemedi.

İstanbul’dakilerin başta Şeyhülislam uleması, müstakil bir devlete sahip olma gayretimizin yanında ve önünde olacaktır.

Elbette istisnalar çıkacaktır.

Kanaatim odur ki, bizler kendilerine gayelerimizi izah edebildiğimiz ölçüde bu desteğe mazhar olacağız.”

Rauf da ben de bu düşünceye iştirak ettiğimizi söyledik.

Ben Ankara’da Müftü Börekçizade Mehmet Rifat Efendi’den, Kolordumuzun Ankara’ya geldi-

ğinden beri gördüğümüz yardımları naklettim...”

Saraydüzü Kışlası - Amasya

Görüldüğü gibi, Amasya halkı **Müftü Hacı Tevfik Efendi** önderliğinde **Mustafa Kemal** ve arkadaşlarını parlak törenlerle karşılamış ve bağırlarına basmıştır.

Bu arada **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi** önderleri **Amasya’da** kaldıkları süre içerisinde **Mustafa Kemal Paşa’nın** ifadesiyle **Müftü Hacı Tevfik Efendi**, onlardan; **“Hiçbir himmeti esirgemedi...”**.

12 Haziran 1919 günü **Amasya**'ya gelmiş olan **Mustafa Kemal Paşa**, aynı günün akşamı yemekten sonra **Hükümet Konağı**'nda hazır bulunan **Amasyalılara** uzun bir konuşma yaptı.

Mustafa Kemal Paşa, "**Aziz Amasyalılar!...**" hitabıyla başladığı konuşmasına şöyle devam etti:

Müftü Hacı Tefik Efendi

"Padişah ve Hükümet, İtilaf Devletlerinin elinde esir bir vaziyettedir.

Memleket elden gitmek üzeredir. Bu kötü vaziyete bir çare bulmak için sizlerle işbirliği yapmaya geldim.

Hep beraber Aziz Vatanımızı ve İstiklalimizi kurtarmak için gayretlerimizle çalışacağız.

Efendiler!

İzmir'in daha sonra Manisa ve Aydın'ın işgâli gelecekteki tehkeyi daha açık göstermektedir.

İşgâl ve ilhak gibi hadiseler, asil milletimizin tamamen muhafazası için mitingler yaparak milli heyecanı çok canlı bir şekilde göstermek lazımdır.

Tahammülü imkânsız bu acıklı vaziyetin karşısında derhal bir teşkilat kurmak ve büyük devletlerin mümessillerine tesirli telgraflar çekmek lazımdır.

Amasyalılar!

Burası, Havza'dan ötesi Pontus oluyor.

Sivas'tan doğusu Ermenistan'a katılıyor.

Memleket İngiliz Mandası altına giriyor.

Tarihi büyük Türk Milleti böyle esareti kabul etmez, milletimizin tarihi şerefi vardır.

Muhterem Amasyalılar!

Memleketin her tarafından ateşli çalışmalar başladı.

Türk vatanseverlerin gayretleriyle Batı memleketlerimizde milli cepheler kuruldu.

Cenupta (Güneyde) Fransızlarla elbirliği yapan Ermenilere karşı saldırmaya başladılar.

Mustafa Kemal Paşa -
Sivas, Eylül 1919

Erzurum'da Ermeniler'e karşı mücadele başlamıştır.

Amasyalılar...

Ne duruyorsunuz, burada da mutlaka her türlü haklarımızı korumak için "MÜDAFAA-İ HUKUK CEMİYETİ" kurmalıyız.

Amasyalılar!

Düşmanların Samsun'dan yapacağı herhangi bir çıkartma hareketine karşı ayaklarımıza çarıklarımızı çekerek, vatani en son kayasına kadar müdafaa edeceğiz.

Allah Milletimize mağlubiyeti gösterirse, bütün evlerimizi, mallarımızı ateşe vererek ve vatani bir viraneye çevirerek boş bir çöl halinde düşmana bırakacağız.

Amasyalılar, buna hep beraber yemin edelim..."

Mustafa Kemal Paşa'nın konuşmasının bitiminde salonda bulunan bütün Amasyalılar;

"Emirlerinizi bekliyoruz Paşam..."

Diye bağıldılar.

Bu coşku ile adeta bütünleşen Amasyalılara da Mustafa Kemal Paşa şöyle cevap verdi:

"Sağ olunuz Amasyalılar..."

Elele verip çalışırsak zaferi kazanacağız ve ne olursa olsun, vatani kurtaracağız..."

Mustafa Kemal Paşa'nın Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulması isteği üzerine çalışmalara başlandı.

Başta Müftü Hacı Tevfik Efendi ve ileri gelenler Cemiyetin kurulabilmesi için önce küçük bir toplantı yaptılar.

Nüfuzlu ailelerin isim listesi hazırlanıp tek tek evlerinde ziyaret edilerek 14 Haziran'da Atik-i Ali Mektebi'nde toplandılar.

Kısa bir fikir alışverişinde bulunup vatanın geleceği ve şu andaki durumu bir kere daha gözden geçirildi.

Toplantı devam ederken, okula **Mustafa Kemal Paşa** ve arkadaşları geldiler. Kuracakları cemiyetin ve cemiyette görev alacakların vatan ve milletin saadeti için faydalı çalışmalar vereceğine inandıklarını bildirdiler.

Mustafa Kemal Paşa da **Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti**'nin çalışma şeklini izah ettikten sonra gerek cemiyet içinde görev alacakların ve gerekse **Başkanın** seçilmesi işlemini gerçekleştirip, **Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni** **Amasya**'da fiilen kurmuş oldu.

Müftü Tevfik Efendi'nin **Başkanlığı**'nda çalışmalarına başlayan cemiyette diğer görev alanlar şunlardır:

Hoca Abdurrahman Kamil Efendi...

Hoca Bahaeddin Efendi...

Şeyh Cemaleddin Efendi...

Harputzade Hasan Efendi...

Topçuzade Mustafa Bey (Belediye Reisi)...

Eytam Müdürü Ali Efendi...

Topçuzade Hilmi Bey...

Hacim Mahmudzade Mehmet Efendi...

Miralayzade Hamdi Bey...

Kofzade Mustafa Efendi...

Şirinzade Mahmut Efendi...

Melekzade Süleyman Efendi...

Veysibeyzade Sıtkı Bey...

Seyfizade Ragıp Efendi...

Yumukosmanzade Hamdi Efendi...

Arpacızade Hürrem Bey...

Cemiyet üyelerinin **Mustafa Kemal Paşa**'ya bağlılıkları, **Müftü Hacı Tevfik Efendi**'nin;

“Başkanlık Görevini siz aziz muhterem Paşamıza muhabbetleriyle birlikte takdim etmekle şeref duyuyorum.

Siz bizim sonsuza dek Başkanımızsınız...”

İfadesiyle dile getirildi.

Bu arada cemiyet, **Abdurrahman Kamil Efendi**'nin biriktirdiği paraları **Mustafa Kemal Paşa**'ya takdim etmesiyle dikkat çekti.

Ulusal Kurtuluş Mücadele'sinin bu ilk yardımına diğer kurucu üyeler de eklemelerde bulundular.

Bu yardımlar daha sonraki günlerde halkın da katılımıyla daha da arttı.

Bu arada **Maraş Müdafaa-i Milliyesi**'ne gönderilmek üzere **Amasya** halkı ilk etapta **1000** lira bağışta bulundu.

Bu para **Müdafaa-i Hukuk Merkeziyesi Başkanı Hacı Tevfik Efendi** tarafından var olma savaşı veren **Maraş (Kahraman Maraş)**'a gönderilmek üzere **Ziraat Bankası Amasya Şubesine** teslim edildi.

Yardımlar daha sonraki günlerde de devam etti.

Bu cümleden olarak, **Havzalılar, Erbaahlılar ve Amasyalıların İzmir için 30.000, Maraş için de 20.000** kuruşun **"Mücahidin ve felaketzedeganına (Mücahitler ve Felakete Uğrayanlara)"** yardım olmak üzere gönderildiğini görmekteyiz.

Belirlenen maddi yardımın dışında o günlerin şartları içerisinde normal zamanlara kıyasla çok daha etkili olan manevi, moral destek bakımından da cemiyetin, **Amasya** ve çevresinde çalışmaları olmuştur.

İşgâlleri tel'in mitingleri, **Amasya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti**'nin özellikle **Başkanı Müftü Hacı Tevfik Efendi**'nin öncülüğünde tertip edilmiştir.

MİLLİ KONGRELERDEN ANKARA'YA

Erzurum'da;

Hoca Rauf Efendi

Mustafa Kemal Paşa Erzurum'a varmadan **İlica'da** bir heyet tarafından karşılandı.

Bu heyetin başında **Vilayet-ı Şarkîye Müdafaa-i Hukuku Millîye Erzurum Şubesi Başkanı Raif Hoca** vardı.

Sivas'ta;

Yurdu Düşman işgâlinde kurtararak, tam bağımsız bir **Türk Devleti** kurmak için **Ulusal Kurtuluş Savaşı**nı başlatan **Mustafa Kemal Paşa**, mücadelenin başarıya ulaşabilmesi için tüm **Anadolu** insanını bir amaç etrafında birleştirmeyi ana prensip olarak kabul etmiştir.

Bu bağlamda farklı etnik ve **Dinsel** yapıdaki tüm insanlarla görüşmek ve konuşmak gerektiğini bilen **Büyük Önder**, **Anadolu'nun** önemli merkezlerinde **Ulusal Toplantılar (Milli Kongreler)** düzenlemiştir.

İşte bunlardan birisi olan **Sivas Kongresi**, **Bağımsız Türkiye Cumhuriyetine** giden yolda önemli bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sivas'ta da Mustafa Kemal Paşa'yı ilk karşılayanlar arasında **Müftü Abdurrauf Efendi** bulunmaktadır.

Müftü Abdurrauf Efendi

Müftü Efendinin bu konudaki faaliyetlerinden **Vali Reşit Paşa** hatıralarında şöyle söz etmektedir:

“Sivas Kongresinin hazırlıklarıyla Kolordu Komutanı Miralay İbrahim Tali Bey, Sabık Mebus Rasim Bey, Müftü Abdurrauf ve Emir Paşa gibi zevat meşgul oluyorlardı. Kongrenin hazırlık çalışmalarında görev alan bir kısım isimler bunlar.

Müftü Erzurum yolcularına parlak bir karşılama merasimi yapmak görevini almıştı.

Cübbesinin eteklerini toplayarak ev ev, dükkân dükkân tek başına dolaşıyordu...”

Mustafa Kemal Paşa'nın Sivas'ta oturup dinlenebileceği, çalışacağı ve yatacağı odaya konulacak eşyayı dahi **Müftü Abdurrauf Efendi** ile **Şekeroğlu İsmail**, **Sığircioğlu Hayri Efendiler** evlerinden getirmişlerdir...

Mustafa Kemal Paşa ve Rauf (Orbay) - Sivas, 1919

2 Eylül 1919'da Mustafa Kemal Paşa, Kongre için Sivas'a gelmişti.

Mustafa Kemal Paşa, Kongre sonrası da bu kentte uzun süre kalarak çalışmalarını 18 Aralık 1919 tarihine kadar buradan sürdürdü.

Bu tarihte, **Mustafa Kemal Paşa, Rauf (Orbay), Büyükelçi Ahmet Rasim, Vali Mazhar Müfit (Kansu), Hakkı Behiç Beyler** ve diğer çalışma arkadaşlarından oluşan **Heyet-i Temsiliye, Ankara'ya gitmek üzere şehirden ayrıldı.**

Kayseri'de;

Heyet-i Temsiliye, 19 Aralık 1919 günü akşamüzeri Kayseri'ye ulaştı. Kayseri'ye girişinde Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarını, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Müftü Ahmet Remzi Efendi başta olmak üzere cemiyetin tüm üyeleri, yedek subay üyeleri, Devlet memurları, Kayseri'nin seçkin ulemasından Kızıklı Hacı Kasım Efendi, okul öğrencileri ve hocaları karşıladı.

O günlerde **Dar'ü-l Hilafet'ü-l Aliyye Medresesi** öğrencisi olan **Hakkı Demirtaş** o günü şöyle anlatmaktadır.

“Heyet-i Temsiliye’yi karşılamak için medresede günler evvel hazırlıklar yapıldı.

Medresede Miyaszade Nuh Mehmet Efendi, Ekmek yemez Osman Efendi, İmam Ahmet Efendi gibi hocalarımızda bir istek ve sevinç vardı...”

20 Aralık 1919 günü **Mustafa Kemal Paşa**, halkla ve özellikle ulema ile toplu bir halde görüşmek istediklerinden, başta **Kızıklı Hacı Kasım Efendi** olduğu halde, ilmiye sınıfının ileri gelenleri, tüccar ve esnaftan bazıları, **Raşit Efendi** Kütüphanesi’nde toplandılar.

Mustafa Kemal Paşa ve Arkadaşları - Kayseri, 20 Aralık 1919

Kütüphaneye gelen **Mustafa Kemal Paşa**, önce **Hocaların** ve daha sonra da diğerlerinin ayrı ayrı ellerini sıkarak iltifatta bulundu.

“Memleketin içine düştüğü bu kötü durumdan ancak, birlik ve beraberlik içerisinde, milletçe kurtulunacağımı...”

Söyledi ve onlardan yardımlarını istedi.

Toplantıda bulunanlar, gerekeni yapacaklarını ve kendilerini destekleyeceklerini bildirdiler..

Mucur’da;

Heyet-i Temsiliye, Kayseri’den 21 Aralık 1919 günü sabah ayrıldı.

Aynı günün gecesi saat sekiz buçuğa doğru **Mucur’a** gelindi.

Gece **Hükümet Binasında Mucur’un** ileri gelenleri davet olunarak kendileri ile görüşüldü...

Hacıbektaş’ta;

22 Aralık 1919 günü sabahı **Mustafa Kemal Paşa** ve arkadaşları **Hacıbektaş’a** gitmek üzere **Mucur’dan** ayrıldı.

Hacıbektaş’ta Alevilerin bağlı bulundukları **Çelebi Cemaleddin Efendi** ile **Hacıbektaş Dede Postu Vekili Niyazi Salih Baba** bulunuyordu.

Ankara yolcuları burada, anılan zevat tarafından içtenlikle karşılandı.

En iyi şekilde ikramda bulunuldu.

Bu arada **Mustafa Kemal Paşa, Çelebi Cemalettin Efendi** ile bir araya gelerek görüştü.

Bu görüşmeyi ve görüşme sonrasını **Mazhar Müfit (Kansu)**'nun anılarından izleyelim:

Mazhar Müfit Kansu

“Ve Paşa, Çelebi ile görüşerek, tamamen Kuvayı Milliye’ye taraftar olduğuna dair söz aldı ve buraya gelmekten maksadımızda hasıl oldu.

Bu müzakere pek uzun sürmedi. Çelebi Efendi derhal vaziyeti kavradı ve adamlarına lazım gelen talimatı vereceğini vadetti.

Paşa’nın, vaziyet ve giriştiğimiz mücadele hakkında yaptığı bilgilendirme Çelebi’nin nazarı dikkatini çekti.

Hatta Çelebi daha ileri giderek Cumhuriyet taraftarlığını ihsas ettirdi ise de Paşa zamanı olmayan bu mühim mesele için olumlu ya da olumsuz bir cevap vermeyerek gayet tedbirli bir surette görüşmeyi idare etti.

Cemalettin Çelebi

Anlaşılıyordu ki Cemaleddin Efendi Cumhuriyete taraftar, hele Salih Baba, özgür fikirli, çok ileri bir zat.

Ertesi gün Hacı Bektaş Türbesi ziyaret edildi ve Salih Niyazi Baha’nın öğle yemeği davetinde bulunduk.

Salih Baba türbenin ve Dergâhının her tarafını gezdirdi.

Meydan evi denilen mahalde yere küçük ve alçak bir masanın üzerine konulan büyük bir sininin etrafına oturduk. Hepimizin önünden dolaşan uzun bir havlu, yemekte çatal, bıçak vardı. Çok nefis bir yemek...

Can denilen müritler pek mükemmel ve sessizce hizmet ediyorlardı.

Doğrusu yemekteki bu düzene hayret ettik.

Yemeğin ardından ucu zıvanalı sigaralar ve kahveler de ikram edildi.

O gün akşamüstü Mucur'a avdet edileceğinden, hareket zamanına kadar hoş bir sohbet ile vakit geçirildi.

Bu arada Çelebi ile Baba arasındaki ihtilaf bir derece halledilir bir şekle konuldu..."

Yine Mucur'da:

23 Aralık akşamı gayet iyi bir intiba ile **Hacıbektaş'tan** ayrılan **Heyet-i Temsiliye** tekrar **Mucur'a** döndü.

Heyet, 21 Aralık günü habersiz ve geç saatlerde **Mucur'a** geldiğinden halktan karşılayan olmamıştı.

Bu defa **Ankara** yolunda **Mustafa Kemal Paşa'yı** **Mucur'da** başlarında **Müftü İsmail Hakkı Efendi'nin** olduğu büyük bir kalabalık karşılıyor.

Müftü Efendi evvela bir dua okuyor, cemaatin;

"Amin..."

Sesleri arasında zafer için dua ediyordu.

Hey'et-i Temsiliye 23/24 Aralık 1919 gecesini **Mucur'da** geçirmiş ve **Müftü Efendinin Başkanlığında Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti Mucur Merkezi** kurulmuştur.

Kırşehir'de;

24 Aralık 1919 günü **Mucur'dan** ayrılan **Heyet-i Temsiliye** hemen aynı gün, **Kırşehir'e** geldi.

Kırşehirililer büyük bir tezahüratla **Ankara** yolcularını karşıladılar.

Kentin girişinde kurbanlar kesildi.

Kırşehir'de kaldıkları süre içerisinde **Heyet-i Temsiliye, Kırşehir Gençler Derneği'ni** de ziyaret etti.

Derneğin hatıra defteri **Mustafa Kemal Paşa** ve yanındakiler tarafından imzalandı.

Müftü ve Kırşehir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Halil (Gürbüz) Efendi o günü şöyle anlatır:

“Ben ve arkadaşlarım Paşanın yanında idik.

O sırada bir şifre geldi.

Kendim okumadan, Paşaya sundum...

Mutasarrıflıktaki miftahla (şifrelerin çözücüsü) ile açınız, evvela kendiniz okuyunuz...” dediler.

Konuşmalarımız, Müdafaa-i Hukukun takip edeceği siyaset üzerinde idi.

Paşa bilhassa şu noktalar üzerinde durdu:

Erzurum ve Sivas Kongrelerinde, memleketin hangi yoldan ve nasıl bir politika takip edilerek kurtarılabilceği tespit edilmiştir.

Rehber, kongrelerde alınmış kararlardır.

Bütün Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin benimseyecekleri yol budur.

Kırşehir, 19 Aralık 1919

Bizin görevimiz, halka her şeyi açık ve gizlemeden apaçık bir şekilde bir bir anlatmaktır.

Tek dayancımız Milletimizdir.

Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’ni Medrese binasında kurmuş-tuk, ilk toplantımız burada oldu.

Daha sonra idadi

(lise) binasına naklettik.

İlk müdafaa-i Hukuk Heyeti şöylece kuruldu:

Başkan Müftü Halil, aza Ömer Aydın Mehmet Ağa, imam Hayrullah, Hacı Nafi Şube Reisi Haydar Bey Efendiler.

Gecenin çok geç saatlerine kadar, Müdafaa-i Hukuk’un çalışması ile meşgul olan Mustafa Kemal Paşa, Kırşehir ve havalisi üzerinde izahat aldı.

Çok az uyudu.

Gönülünden ve coşkunun törenle uğurladı.

Kapıcı Camii çevresini dolduran binlerce halk alkış tuttu.

***Hacı Ali, Mülazimin Ethem Hoca ile Termacının Hafız Şevket, karşılıklı tekbirlerle kurbanlar kestiler.
Paşa, kalabalığını içinde bir süre kaldı, en çok kendisini uğurlamayagelen okul çocuklarıyla ilgilendi, onları sevdi, okşadı...”***

ANKARA'DA KARŞILANMA

Mustafa Kemal Paşa ve Arkadaşlarının Karşılması - Ankara, 27 Aralık 1919

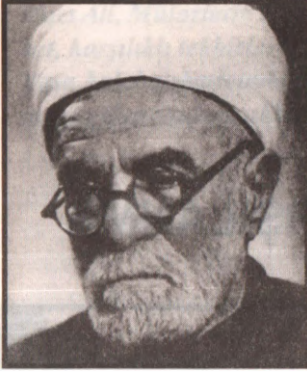
Kırşehir'den 24 Aralık 1919 günü yola çıkan Hey'et-i Temsiliye, Kaman, Çiçekdağı ve Beynam'dan sonra 27 Aralık 1919 günü Ankara'ya ulaştı.

Her geçtikleri yerleşim yerlerinde olduğu gibi, buralarda da **Mustafa Kemal Paşa** ve arkadaşları coşkuyla karşılandılar.

Bu karşılamalarda yine **Din Adamları** ön saflarda yer almıştır.

Bunlardan birisi de **Çiçekdağ Müftüsü Hayrullah (Alp) Efendi'dir.**

Hayrullah Efendi, Yozgat isyanı sırasında beldenin huzurunu sağlamak yolunda çok önemli hizmetlerde bulunmuştur.

M. Rifat Börekçi

Bunların dışında **Türkiye Büyük Millet Meclisi Müftü Efendiden**, asker toplamasını istemiş ve şehrin güvenliğini şahsına emanet etmiştir.

Mustafa Kemal Paşa'nın Heyet-i Temsiliye üyeleriyle **Ankara**'ya geldiği **27 Aralık 1919** günü kendisini karşılayanların ve muhteşem bir **Seymen Alayı** ve tüm karşılayıcıların başında yine bir **Din Adamı** bulunmaktaydı.

Alayın arka kısmında özel elbise-leri ve ayinleriyle **Nakşibendiler, Sadiler, Rifailer, Kadiriler, Mevleviler, Bayramiler, Bektaşiler** de yerlerini almışlardı.

Yahya Galip Kargı

Alayın düzenlenme sebebi halk tarafından iyi tanınmayan **Mustafa Kemal Paşa'ya** bir meşruiyet zemini yaratmak; onun bir 'Asi' değil, "**Saygın Bir Lider**" olduğunu göstermektir.

Bu **Alayı** düzenleyen kişi ise, **Ankara Vali Yardımcısı, Defterdarı** ve **Ümmi Sinan Dergâhı Şeyh Adayı** ve bu **Dergâhın** son **Şeyhi** olan **Yahya Galip (Kargı) Efendi** idi.

Bu tarihi olayı **Mahmut Goloğlu'nun** "**Üçüncü Meşrutiyet**" adlı eserinden izleyelim.

"Bu sıralarda idi ki, Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'ya geleceği duyulmuş ve yola çıktığı haber alınmıştı.

Vali Vekili Yahya Galip Beyle Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Rifat Efendi (Ankara Müftüsü), Mustafa Kemal Paşayı olağanüstü bir şekilde karşılamak ve bu arada Ankara'daki İngiliz ve Fransızlara da Kuvayı Milliye'nin gücünü göstermek için geceli gündüzlü çalışarak, bölgedeki bütün seymenlerin karşılama törenine katılmalarını sağlamaya uğraşmışlardı...

Bir süvari birliğinin önünde 24. Tümen Komutanı Yarbay Mahmut Bey ile Kurmay Başkanı Binbaşı Ömer Halis Bey (Bıyıkta) ve Ankara Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Müftü Hoca Rifat Efendi (Börekçi) ile Ankara ileri gelenleri vardı...”

Bir de o günlerde Ankara Vali Vekili olan Şeyh Yahya Galip (Kargı)nın anılarına bir göz atalım:

27 Aralık 1919 tarihinde 20. Kolordu Komutanı Ali Fuat Paşa ile Gölbaşı'na kadar giden Ankara Vali Vekili Yahya Galip Beyin anlatımı:

Mustafa Kemal, Ulusal Kurtuluş Savaşının Kutsal Karargâhına, Ankara'ya geliyordu.

Öyle bir Ankara ki...

Yahya Galip Kargı

Bir yanda Ogüst Roma'sının harabeleri, diğer yanda Osmanlı İmparatorluğu'nun harabeleri...

Üç, beş barakadan oluşmuş bir Pazar...

Pis kebabçı dükkânlarından etrafa fışkıran yanık keçi eti dumanları... Tozlarını hortum, hortum savurmak için, rüzgara gereksini olmayan ısırgan dolu arsalar...

Anıran eşekler...

O gün Ankara görülmeğe değdi.

Sokaklar adam almıyordu.

Dikmen sırtları, bir bayram yeri havasına bürünmüştü.

O geldi ya, herkesin içinde, bundan sonra her şeyin düzeleceğine dair inançlı bir duygu vardı.

Tüm hazin görüntüsüne rağmen, Ankara ve civarı halkı, haftalardan beri silahlanmış, genci, ihtiyarı ile bir “Seymen Alayı” kurulmuştu.

Alayın Sancağı Kale civarında bir meydana dikilmişti.

Hapishaneler boşaltılmış, Ankara Kuva-yı Milliyesi Mustafa Kemal'i karşılariken eşkıya dağdan inmiş, şehirli silahlanmıştı.

Kendilerini kurtarmaya geleni karşılamak ve emrine girmek için sabırsızlanıyordu.

Ankara'nın fidan boylu efeleri, palalarını sallayarak haykırıyorlardı:

“Doh... doh... doh...”

Bu naralar dedelerinden kalan sanki “Savaş Naraları” idi. Yokuşun başında eskimiş bir otomobilden inen bir çift gök rengi göz, yassı boz bir kalpağın altında zayıf bir yüz, cep-heden cepheye koştuktan adeta çelikleşmiş bir iradenin ta kendisi olan Mustafa Kemal Paşa büyük bir tevazu içinde, karşılayıcılarını selam durmakta.

Üzerinde boz kemerli bir palto vardı.

Sivil bir avcı kıyafeti giyiyordu.

Fakat yürüyüşü tam Komutanca, Başkanca idi...

Yanında Rauf (Orbay) Bey ve Temsil Heyetindeki arkadaşları ve onları izleyen Ali Fuat (Cebesoy) Paşa, Komutan Mahmut Bey, Kurmay Başkanı Ömer Halis Bey, Müftü Rıfat (Börekçi), Vali vekili Yahya Galip (Kargı) Beyler...

Hareketini resmi makamlardan başka kimseye duyurmuş olduğu halde, böyle binlerce kişinin karşılamaya gelmesi, O'nu hayrete düşürmüştü.

Etrafına şöyle bir göz gezdirdi.

Çevresinde toplanan garip kıyafetli adamları göstererek ya-nındakilerine;

- Bunlar kimdir?

Diye sordu.

Ben de hiç çekinmeden şöyle dedim:

- Kim olacak? Dağdan inen eşkiya...

Mustafa Kemal, hemen otomobilden atlayarak, o fevkalâde nezaketiyle:

Kim olurlarsa olsunlar, madem ki buraya kadar gelmişler, kendilerine “Merhaba” diyelim...

Böyle söyleyerek, içlerinde ne idiği belirsiz birçok adamların da bulunduğu o kuşkulu kalabalığın içine daldı:

- Merhaba arkadaşlar...

Yüzlerce ağızdan, gök gürültüsünü andıran bir ses çıktı:

- Merhaba Paşam...

- Niye zahmet ettiniz de buraya kadar geldiniz?

Gene hep bir ağızdan cevap verdiler:

- Seni görmeğe geldik Paşam... Vatan uğruna ölmeğe geldik Paşam...

Mustafa Kemal'in yüzündeki sert hatların, bir an için yumuşadığını gördüm.

Bu sırada halkında sevinç gösterileri de doruğa erişmişti.

Derilerinin üzerine var hızları ile inen tokmakların sesi, zurnaların ardı arkası kesilmeyen ahengine karışıyor, genç, yaşlı, çoluk, çocuk herkes O'nu çılgınca alkışlıyordu.

Bu arada İngiliz askerleri de boş durmuyorlardı.

Bu tarihi karşılamamanın ilginç görüntülerini kimi fotoğraf, kimi de filme çekiyorlardı.

Mustafa Kemal de yabancı askerleri fark etmişti.

Fakat hiç ses çıkarmadı.

Hatta rahatça film çekebilmelerine izin verecek durumlar alarak, gelip Ankara Kentinin otomobiline bindi.

Halk, O'nun arkasından boşanmış bir sel gibi koşturuyordu.

İl Konağına vardığımız zaman, o dakikaya kadar, kalabalık arasında yapamadığı bir görevi yerine getirmeğe çalıştım ve mübarek ellerine sarılarak:

Paşam... Hoş geldiniz... İnşallah ayağınız uğurludur...

Bu ulus, felaketten kurtulacak, ağlayanlar senin yüzünden gülecek, şimdi yerlerde sürünenlerin başları, gene senin yüzünden, bir gün gelip semaya yükselecektir. Tekrar hoş geldin Paşam...

Yüreğimden koparak gelen bu sözlerim, Mustafa Kemal'in gözlerini yaşartmıştı.

O da benim elimi tutarak şöyle dedi:

Teşekkür ederim... Teşekkür ederim Vali Bey...

Mustafa Kemal, İl Konağı önünde yaptığı ilk konuşmada;

"Vatan topraklarında tek düşman askeri bırakılmayacak..." Derken, çelik mavisi gözlerinde kararlılık ve iman alevleri saçılıyordu.

O anda, O'nun dediklerini kesinlikle yapacağına, içlerinde çok güçlü bir inanç duyarak mutluydular.

Kentin ileri gelenleri ile tanışıp, kısa bir sohbette bulunan Paşa, kendine ayrılan "Ziraat Okulu" binasına giderek yerleşti.

İstanbul işgâl ordularının Ankara’da bulunan tüm temsilcileri, yapılan bu karşılama töreninde halkın büyük heyecanını görmüşlerdir.

Ulusunun O’nu ne kadar çok sevip, saydığına ve O’nun peşinden ayrılmayacağına da tanık olmuşlardı.

Artık kentte sadece üniformaları ile tanınırlar.

Sanki birer konuk gibiydiler.

Ulusal egemenliğini duyuracak bir ulusun, doğum sancısı geçiren bu kentinde, tarihi ve eylemli görevlerinin son bulduğuna da inanmışlardı.

Bir süre sonra da kenti terk ettiler...

Özellikle, Heyet-i Temsiliye ve Mustafa Kemal Paşa’nın Ankara’ya geldiği tarihe kadar olan sürede; Vilayet dahilinde teşkilatlanmaya önem verildiği, ülke içindeki diğer Ulusal faaliyetlerle irtibatlı olarak gerektiğinde yardım veya yerine göre, Milli birlik ve beraberliğin sağlanmasında için her türlü destekle bulunulduğu görülmektedir.

Görülüyor ki, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları, 22 Aralık günü Sivas’tan ayrılarak Kayseri-Kırşehir yoluyla 27 Aralık’ta Ankara’ya gelmişlerdi.

Uğradıkları her yerde büyük tezahüratla karşılanmışlar, teşyi edilmişlerdi.

Fakat Ankara’nın gösterdiği çok güzel ve içtenlikli karşılama hepsinin üstünde olmuştu...

Bu tarihi olayı yine görgü tanıklarından Mazhar Müfit (Kansu)’nun anılarından izleyelim:

“O sabah ajanslar ile Mustafa Kemal Paşa’nın geldiği haberi herkese bildirildiği gibi, bir taraftan da sabahtan itibaren davullar ve zurnalarla bütün Ankara halkı karşılamaya hazırlanmıştı.

Çankaya ve Dikmen tepelerinden güzel sesli hafızlar, ezan ve salat okuyorlardı.

Ve köylerden birçok atlı ve kağı arabalarıyla binlerce halk Ankara’ya gelmiş; öğleye doğru;

“Geliyor...”

Diye tellallar bağırmış, seçilen atlı alayı Ulucanlar’dan Hacıbayram Camii’nin önünde toplanarak bir Dini merasim yapılmış; yediyüz piyade, üç bin atlıdan oluşan bir Seymen Alayını Ankara’da bulunan dervişler takip ediyor...

Mazhar Müfit Kansu

Bunların arkasında bütün esnaf ve ondan sonra da mektepliler yürüyorlar.

Mektepliler, İstasyon caddesine; Seymen alayının bir kısmı Dikmen bağlarına; bir kısmı Çankaya bağlarına; Kızılyokuş eteklerine ve diğer bir kısmı da istasyon yoluna dizilmişti.

Jandarma ve yirmi kadar polis de burada idi.

Halkın bir Namazgâh tepesine ve diğer kısmı Yenişehir'in bulunduğu yerlere ve İstasyon yoluna sıralanmışlardı.

Ankara şehri namına istikbal heyetinde; Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti azasından Müftü Hoca Rifat Efendi, Binbaşı Fuat Bey, Kınacızade Şakir Bey, Aktarbaşızade Rasim Bey, Toygarzade Ahmet, Ademzade Ahmet, Hatip Ahmet, Kütükçüzade Ali, Hanıfzade Mehmet, Bulgurzade Tevfik Beyler vardı.

Ali Fuat Paşa

Dikmen bağlarının eteğinde bir çeşmenin önünde Eskişehir Milletvekili Emin (Sazak) ve Ankara eşrafından Naşit Efendi ve arkadaşları bekliyordu.

Alkışlar ve türlü türlü tezahürat ve dualar arasında hükümet meydana geldik."

O günlerin bir diğer tanığı olan Ali Fuat Paşa da konuyla ilgili izlenimlerini şöyle anlatmaktadır:

"O günü hatırladığımda aynı heyecanı daima duyuyorum.

27 Aralık'ta saat onbirde Temsil

Heyetinin üç otomobilden mürekkep kaflesi, Dikmen sırtlarından geçen Kırşehir-Ankara şosesinin Ankara havzasına döndüğü yüksek noktada görünmüştü.

Burada, yanımda Vali Vekili Yahya Galip Bey olduğu halde, Ankara namına kendilerini karşılamıştım.

Birinci otomobilde Mustafa Kemal Paşa, Hüseyin Rauf ve Ahmet Rüstem Beyler'le yaver Yüzbaşı Cevat Abbas Bey vardı.

İkinci otomobilde Temsil Heyetinin diğer azaları Süreyya, Mazhar Müfit ve Hakkı Behiç Beylerle katipleri yer almışlardı.

Üçüncü otomobilden Üçüncü Ordu Müfettişliği Karargâhından Mustafa Kemal Paşa'ya refakat etmiş olan Doktor Binbaşı Refik (Saydam), Kurmay Binbaşı Hüsrev (Gerede) Beylerle diğer bazı zevat çıkmışlardı..”

“Otomobillerimizden inmiş, bulunduğumuz yüksek noktadan Ankara'yı seyretmiştik.

Etrafta dağlar karla örtülmüştü.

Bizi Ankara şehrine götürecek olan yol, bugünkü Dikmen şosesinin istikametini takip ediyor, beyaz karlı tepelerin üstünde kıvrıla kıvrıla İncesu vadisine doğru iniyordu.

Karşılama gelenlerin bir ucu bugün Harp Okulu'nun bulunduğu tepeden başlıyor, dolaşa dolaşa istasyon civarına iniyor ve oradan kıvrılarak hükümet konağına doğru uzanıyordu.

Karşılایıcı gelenlerin adedini neredeyse otuz kırk bine çıkaranlar olmuştur.

O zamanlar Ankara şehrinin nüfusunun yirmi iki bini geçmediği hatırlanırsa bu muazzam kalabalığın etraftan ve uzaklardan geldiği anlaşılır.

Milli müfrezelerimizin atlı miktarı da bini geçmişti.

İlk defa Ankara'ya gelen Mustafa Kemal Paşa, bu manzara karşısında fevkalâde mütehassıs olmuş, adeta gözleri dolu dolu olmuştu.

Kendisine:

Ankara'yı nasıl buldunuz Paşam?

Diye sorunca, heyecanla ellerimi sıkmış:

Cidden fevkalâde, tebrik ederim, Ankara hakikaten milli bir merkez haline gelmiş.

Cevabını vermişti.

Paşanın bu sözleri, günlerdir devam eden yorgunluğumu unutturmuştu..”

Mustafa Kemal Paşa:

Karşılama gelenleri bu soğukta bekletmeyelim!...

Dedi.

Otomobillere binerek hareket ettik.

Mustafa Kemal Paşa, Vali Vekili ile beni kendi arabasına almıştı.

Kalabalığa yaklaştığımız sırada başta Ankara Hukuk Cemiyeti Reisi Müftü Rifat Hoca (Börekçi) Efendi olmak üzere Kaymakam Mahmut ve Kurmay Başkanı Binbaşı Ömer Halis Beyler karşıladılar.

Paşa, yol yorgunluğuna bakmaksızın otomobilden inerek ellerini ayrı ayrı sıktı.

Teşekkür etti, hatır sordu.

Tekrar otomobillerimize binerek yola düzüldük.

Bundan sonra ilk tesadüf ettiğimiz birlik, Atlı Milli Süvari Müfrezelerimizdi.

Merhabalarımız “Varol!” nidaları ile karşılanıyordu.

Karşılama yaaya olarak çıkan halkın baş tarafı, bugünkü Milli Savunma Bakanlığı’nın bulunduğu yerde idi. Bunlar, yolun sağ tarafında mevki almışlardı.

Aralıksız bir kütleye halinde şehrin ta içerlerine kadar uzanıyor, aylardan beri adını ve şöhretini işitmiş oldukları aziz misafirlerini ve arkadaşlarını bekliyorlardı.

Mustafa Kemal Paşa, bazen arabadan iniyor:

Yaşayın!... Varolun!...

Sadaları, alkışlar arasında halkı selamlıyordu...”

Mustafa Kemal Paşa, halkın gösterdiği olağanüstü kabulden fevkalâde memnun olmuştu.

Yoruldunuz mu Paşam?

Sualine:

Hayır, hiç yorulmadım, hatta yol yorgunluğumu da unuttum.

Cevabını vermişti...”.

Yahya Galip Kargı

Görüldüğü gibi, **Mustafa Kemal Paşa'nın** Ankara'ya gelişi haberi üzerine **Vali Vekili Yahya Galip (Kargı) Bey'le Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Rifat (Börekçi) Efendi, Ali Fuat (Cebesoy) Paşa** bir araya gelerek görkemli bir karşılama töreni tertiplemişlerdir.

Mustafa Kemal Paşa'yı olağanüstü bir şekilde karşılamak ve bu arada **Ankara'daki İngiliz ve Fransızlara da Kuva-yı Milliye'nin** gücünü göstermek için geceli gündüzlü çalışmışlardı.

Ayrıca, bölgedeki bütün seymenlerin karşılama törenine katılmalarını sağlamaya uğraşmışlardı.

KONGRELER VE DİN ADAMLARI

Bir de **Kongrelere Katılan Din Adamlarına** göz attığımızda şu tabloyu gözlemliyoruz:

30 Ekim 1918 sonrasında, **Anadolu**'nun her yerinde **Cemiyet-i İslamiyye, İstihlas-ı Vatan, Redd-i İlhak, Müdafaa-i Hukuku Osmaniye** gibi çeşitli isimler altında mukavemet örgütleri kurulmuştur.

Yöneticileri, daha çok **Din Adamları** ve eşraf tarafından oluşturulan bu cemiyetlerin, zamanla faaliyetlerini birleştirmek ve pekiştirmek girişimlerinde bulunduklarını görüyoruz.

Örneğin **Doğu Vilayetleri** için **Erzurum Kongresi**, **Batı Vilayetleri** içinde **Balıkesir Kongresi**.

Hoca Raif (Dinç) Efendi

Bu arada **Trakya**'da **Lüleburgaz** ve **Edirne Kongreleri** ile **Aydın, Men-teşe, Denizli, Isparta, Burdur** ve **Antalya**'yı kapsayan **Nazilli Kongreleri** de yapılmıştır.

Bunlardan başka, daha geniş çapta olmak üzere, **Ege Bölgesinde Alaşehir Kongresi** ve tüm **Türkiye**'yi kucaklayan **Sivas Kongresi** ön safta yer almaktadır.

Bu kongreler çalışmalarda sözü edilen girişimlerin en önemlileridir.

Bu kongrelerde birçok **Din Adamları** da yer almışlardır.

Örneğin, **Mustafa Kemal Paşa, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin**

açılmasında önemi büyük olan **Erzurum Kongresi** üyeliğine ve

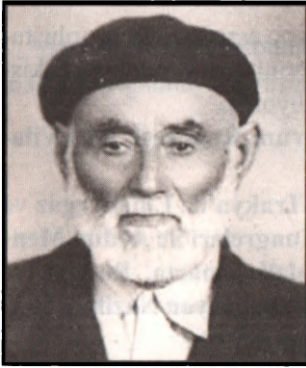
daha sonra da **Kongrenin Başkanlığına, Hoca Raif (Dinç) Efendi'nin** büyük gayret ve yardımlarıyla seçilmiştir.

Raif Efendi, Vilayeti Şarkiye Muhafazaa-i Hukuk-u Milliye Erzurum Şubesi Başkanı olarak, kaleme aldığı 10 Temmuz 1919 tarihli yazısıyla, **Mustafa Kemal Paşa'nın Cemiyetin** başına geçerek **Yönetim Kurulu Başkanlığını** kabul etmesini teklif etmiştir.

Aynı yazıda, **Rauf Bey'in (Orbay)** de **Yönetim Kurulu İkinci Başkanlığına** seçildiği bildiriliyordu.

Mustafa Kemal Paşa, Raif Efendi'nin anılan yazısını **Nutuk'un** 36. belgesi olarak sunduğu gibi duyduğu memnuniyeti de şöyle ifade etmiştir:

“Efendiler askerlikten ayrıldıktan sonra, bütün Erzurum halkının ve Vilayet-i Şarkiye Muhafazaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti'nin Erzurum Şubesi'nin bana karşı pek çok olarak gösterdikleri güven ve yakınlığın bende bıraktığı unutulmaz hatırayı burada açıkça belirtmeyi görev sayarım...”

Şiran Müftüsü Hasan Fahri Efendi

Bu arada **Erzurum Kongresi'nin** açılış ve kapanış duasını yapan **Şiran Müftüsü Hasan Fahri Efendi'ye** **Mustafa Kemal Paşa'nın** kendi el yazısı ile gönderdiği tebrik ve teşekkür mektubunu aslına sadık kalarak aşağıda sunuyorum:

Şiran Müftüsü Hasan Fahri Efendi Hazretlerine...

Erzurum Kongremizin hin-i küşadında (açılışında) ve hitam-pezir olması (sona ermesi) münasebetiyle irad buyurduğunuz (söylediğiniz) Arapça belîğ ve fasih (inandırıcı ve açıklayıcı) ve maksada tamamen mutabık (uygun) hitabeniz (söyleviniz) cemiyetimiz tarihinde pek kıymetli hatırat (anılar) olarak mahfuz (saklı) kalacaktır.

Bulunacağınız mahallerden dahi latif sözlerinizle mali (dolu) mektuplarınızı almakla mübahi olacağım (onurlanacağım). Cenab-ı Hak (Yüce Allah) hayırlı seyahat müyesser buyursun...

Amin...

9 Ağustos 1335 (1919)

Mustafa Kemal,

Mustafa Kemal'in Erzurum Kongresinin açılışında yapmış olduğu konuşmanın bazı satırbaşları:

23 Temmuz 1919

Erzurum, Kongre Salonu

Erzurum Kongresi Üyeleri ile - 23 Temmuz 1919

Bağımsızlık uğrunda namus ve cesareti ile dövüşen Milletimiz, 30 Ekim 1918 te imzalanan "Mütareke-Anlaşma" ile silahını elinden bıraktı.

Sonradan, bu "Anlaşma"nın hükümlerini bir tarafa bırakarak İtilaf Dev-

letlerinin askeri güçleri, Saltanatın ve Hilafetin Başkenti olan İstanbul'umuzu işgâl etti.

Gün geçtikçe artan bir şiddetle, Hilafet ve Saltanat hukuku, Hükümetin onuru, Milli şerefimiz saldırılara uğradı.

Osmanlı uyruğundan olan Rum ve Ermeniler, gördükleri teşvik ve yardımın sonucunda, Milli namusumuzu yaralayan taşkınlıklardan başlayarak, hazin ve kanlı safhalara varıncaya kadar, küstahça tecavüzlere koyuldular.

Saltanatın Başkentinin de, kuşatma altında ve tamamıyla yabancıların denetiminde olması yüzünden, artık bu manada Kutsal ve mukadderatına sahip bir gücün ve Milli iradenin var olmadığı, boş bir inanç şeklinde ortaya çıkmıştır.

Mustafa Kemal Paşa'nın Kongrede yaptığı Kapanış Konuşmasından Bazı Satırbaşları:

7 Ağustos 1919 - Erzurum Kongre Salonu .

"Milletimizin kurtuluş ümidi ile çırpındığı bir zamanda, saygıdeğer Heyetiniz, her türlü sıkıntıya katlanarak burada, Erzurum'da toplandı.

Hassas ve soylu bir ruh ve pek sağlam bir iman ile Vatan ve Milletimizin kurtuluşuna ait esaslı kararlar aldı.

Özellikle bütün Dünyaya karşı Milletimizin varlığını ve birliğini gösterdi.

Tarih bu Kongremizi şüphesiz ender ve büyük bir eser olarak kaydedecektir.

Saygıdeğer Heyetinizin, soylu arkadaşlarımın; hakkımda gösterdiği samimi sevgi ve güven belirtilerine buradan açıkça teşekkür etmeyi borç bilirim.

Erzurum Kongresi Üyeleri ile - 23 Temmuz 1919

Bu kurtarıcı toplantımız sona ererken, Yüce Allah'tan, Hak yolunda yardımlarını ve Yüce Peygamberimizin zaferlerle dolu ruhundan bize aracılık etmesini duası ile Vatanımıza ve Milletimize ve sonsuza kadar yaşayacak olan Devletimize mutlu gelecekleler dilerim."

ERZURUM KONGRESİ KARARLARI

Esas Maddeler: (Satırbaşları)

3.- Osmanlı Hükümeti'nin dağılma tehlikesine karşı, Osmanlı Saltanatının ve Hilafetinin ve İslam'ın devamlılığı, esas gayeyi oluşturduğundan, diğer illerle birlikte ve katılımın temini mümkün olmadığı takdirde, Doğu Anadolu İllerince, ayrı ayrı savunma ve direnme esası kabul edilmiştir. Ancak, Kutsal gayenin temin edilmesi için, Doğu Anadolu İllerince, diğer illerle her açıdan işbirliğinin temini gayesi kesindir.

6.- Yedi İlin, nasıl birbirleri ile ayrılmaz bir bütünü oluşturduklarını ve buradaki İslam Hukukunun devamlılığı ve kapsamının, hiçbir şekilde yok edilemeyeceğini, dünya kamuoyuna göstermek ve bildirmek.

Ayrıca, **Erzurum Kongresi** delegeleri arasında daha şu **Din Adamları** da bulunmaktadır:

Siirt Delegeleri: Müftü Hacı Hafız Mehmet Cemil ve Müderris Hafız Cemil Efendiler.

Erzincan Delegesi: Meşayihden Hacı Fevzi Efendi.

Sivas Delegesi: Müderris Fazullah Efendi.

Kuruçay Delegesi: Müftü Şevki Efendi.

Of Delegesi: Müderris Yunus Efendi.

Kelkit Delegesi: Müftü Osman Efendi.

Siran Delegesi: Müftü Hasan Efendi.

Rize Delegesi: Hoca Necati Efendi.

Diyarbakır Delegesi: Müftü Hacı İbrahim Efendi.

**Sivas Kongre Salonu
5 Eylül 1919**

Mustafa Kemal Paşa:

Mustafa Kemal Paşa Sivas Kadısı
Hasbi ve Şeyh Fevzi ile Sivas,
4 Eylül 1919

Şimdi de Padişah Hazretlerine yazılacak telgrafı okuyalım:

“Süddei Seniyei Hilafetpenahiye (Hilafetin Koruyucusu Padişahın Kapısına):

Tarihimizin kaydettiği en büyük Milli felaketten çıkarak, boyun eğmeye mecbur olduğumuz “Mondros Anlaşması”nın feci hükümleri bile dışarıda ve içeride zincirleme ortaya çıkan haksız tecavüzler ile hükümden düşürülüp nihayet geçersiz kaldı.

Bu hale karşı en duygusuz;

“Bir Baş Eğme Siyaseti...”

İzlemek sureti ile “Ümmeti Muhammet”in (İslam Dininden Olanların) içini kan ağlatan Bakanlar Kurulunun, Milli iradeye dayanmadığını ve Milli emellere tercüman olmadığını ve yalnız bu sebeple Devlet ve Milletin açık haklarını ayaklar altına aldığını göz önüne alan bu zavallı Millet, Genel Meclisimizin, Anayasamızdaki kesin açıklığına

*rağmen, hala toplanılmadığını görerek, meşru hakkına dayanarak ve hiçbir parti hurs ve görüşüne bağlı olmaya-
rak, Vatanın yok olmasını önleyecek son önlemleri almak
için, bütün Osmanlı Memleketi delegelerinin katılımı ile
“Sivas’ta bir Genel Kongre” topladı.*

*Kongrenin Genel Kurulu, Allah’ın yardımına dayanarak,
Yüce Hilafet ve Saltanatının ve Milletle, Memleketin meş-
ru haklarını, gerek şimdiye kadar ortaya çıkan ve gerekse
bundan sonra ortaya çıkması muhtemel bulunan tehlikele-
re karşı savunma hususunda alacağı önlemleri görüşmeye
başlamıştır.*

Mustafa Kemal Paşa Sivas,
4 Eylül 1919

*Bu çok uğurlu vesile ile, Hilafetin
koruyucusu Padişahın kapısına
olan sadakat ve bağlılığı teyit et-
meyi, Dini ve Milli görev sayarak,
mutlu Kurban Bayramının, Mü-
barek Padişahımız ve Padişahımı-
zın şanlı ailesi hakkında uğurlu ve
mutlu olmasını bütün manevi bir-
liği ile yalvarır ve dua eder.
Her türlü halde emir ve ferman
“Hilafetpenah” Hilafetin koruyu-
cusu efendimiz hazretlerininidir.*

5. Eylül.1919 Sivas’ta toplanan Genel Kongre Heyeti

**Sivas Kongre Salonu
4/10 Eylül 1919**

**Sivas Kongresinde alınan Kararlar ve yayınlanan Tamimin-
den (Genelgesinden) bazı satırbaşları.**

Esas Maddeler:

**Madde 1.- Yüce Osmanlı Devleti ile İtilaf devletleri ara-
sında yapılan Mütarekenin (Anlaşmanın) imza edildiği 30**

Ekim 1918 tarihindeki sınırlar içinde kalan ve her noktasında çoğunluğu İslam'ların oluşturduğu Osmanlı Memleketinin bölümleri, birbirlerinden ve Osmanlı Toplumunun ayrılamaz ve bölünemez bir bütünüdür.

Bütün İslam toplulukları, birbirlerine karşı, karşılıklı hürmet ve fedakarlık duyguları ile dolu ve ırksal ve toplumsal durumuna ve çevre şartlarına saygı gösteren, öz kardeşler.

Madde 2.- Her türlü işgâl ve müdahalenin ve özellikle Rumluk ve Ermenilik oluşturmak gayesine dönük hareketlerin reddi hususlarında, birlikte savunma ve direnme esası öncelikle kabul edilmiştir.

Mustafa Kemal Paşa Sivas Kongresi Üyeleri ile

Vatanımızda öteden beri birlikte yaşadığımız bütün Müslüman olmayan toplumların uyrukluk haklarına tamamen büyük saygı göstermekteyiz.

Bunların, mal, can ve ırzlarının dokunulmazlığı, Dinlerinin gerekleri, Milli gelenekler ve Kanu-

ni esaslarımızda olmakla, bu esas, Kongrenin genel kanaati ile de tekrar edilmiştir.

Milletimizin ve Vatanımızın zararlarına sebep olan her türlü girişimlerine karşı Milletimiz, bütün maddi ve manevi imkânları ile savunma ve karşılık vermede, kendini hak ve yetki sahibi olarak kabul eder.

Bu konuda İtilaf devletlerinin herhangi bir şekilde yapacakları girişimleri, aynı gayenin oluşmasına dönük bir sebep kabul edileceğimize, bu takdirde dahi, Hukuk ve Kutsal değerlerimizi, bütün varlığımızla savunma önlemlerinin ve araçlarının alınması ve kullanılması, zorunlu görülmüştür.

Madde 3.- Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma tehlikesine karşı, İslam Hilafeti ve Osmanlı Saltanatının devamlılığı,

esas maksadı teşkil ettiğinden, birlikte savunma ve direnme esası öncelikle kabul edilmiştir.

Madde 4.- *Osmanlı Hükümeti devletlerin bir baskısı karşısında, Memleketimizin herhangi bir parçasını terk ve ihmal etmek çaresizliğinde bulunduğu anlaşıldığı takdirde, alınacak idari, siyasi ve askeri durumların tayin ve belirlenmesi. Bu terk ve ihmal durumu ortaya çıktığı takdirde Kutsal Hilafete ve Osmanlı Saltanatına olan bağlılığımızı muhafaza ve temin etmek ve Vatanımızı Rum ve Ermeni ayakları altında çiğnetmemek üzere, derhal bir “Geçici İdare” kurulacaktır.*

Kongre Üyeleri Yemekte -
Sivas, 4 Eylül 1919

Halen var olan Osmanlı Devleti teşkilatı ve yürürlükte Kanunlar çerçevesinde, işleri döndürmeye devam edilecektir.

Bütün İdari ve Askeri Başkanlar ve devlet memurları, bu “Geçici İdare”ye bağlı olacaklardır.

“Geçici İdare”, bütün yabancı devletlere, bu yeni durumu usulen ve resmen bildirecektir.

Söz konusu olan “Geçici İdare”, Milli Teşkilatımızın vücuda getirdiği “Kongrece seçilecek olan Heyettir.”

Madde 5.- *Temsil Heyeti tarafından, Merkezi Heyetler aracılığı ile tebligat yapılmadıkça, göç yasaktır.*

Temsil Heyeti göçün yapılma şeklini ve yerini hazırlayacak ve belirleyecektir.

Temsil Heyeti saldırıya uğraması ihtimali olan yerleri, şimdiden dikkate alacaktır.

Halkın hayatının korunması için, ev, yiyecek ve diğer yönlerden, yerel İdare Heyetlerinin incelemelerine dayanarak bir plan yapılacaktır.

Bu konuda arzu edilmeyen ve pişmanlık içeren haller oluşabileceğinden, dikkatli ve ihtiyatlı olunacaktır.

Halkın, bulunduğu yerden naklinde, gerekli koruma imkânları bulunmadığı takdirde, halkı yerinden oynatmak tercih sebebi olacaktır.

Madde 6.- *Memleketimizin bölümlerinin, nasıl birbirlerinden hiçbir şekilde ayrılmaz bir bütün oluşturduğunu ve buradaki İslam Hukukunun devamlılığının ve kapsamının hiçbir şekilde yok edilemeyeceğini, Dünya kamuoyuna göstermek ve bildirmek.*

Bu konuda mümkün olan her imkân ve araç kullanılacaktır.

Çalışma Arkadaşları ile - Sivas, 4 Eylül 1919

Şimdi gazete çıkmakta olan ve gazete çıkarma imkânları olan ya da bu imkânları sağlamak imkânı bulunan bütün Merkezlerde, en az bir gazeteyi, o yerin İdare Heyeti, kendi himayesi altına alacaktır.

Kongrede alınmış ve Milli vicdanla uyumlu olan kararlar ve

esaslar aleyhinde; sözle, yazı ile, fiilen, herhangi bir kişi veya güç tarafından kötü yorumlarda ve telkinlerde bulunduğu takdirde, tam manası ile;

“Millete ve Vatana İhanet ve Cinayet...”

Olarak kabul edilecektir.

Madde 7.- *Teşkilatımızın, bu düşüncelerini imkân sahasına çıkabilecek bir hale getirilmesi.*

1.- Cemiyetin Unvanı: *“Anadolu ve Rumeli Müdafaa Hukuk Cemiyeti” unvanı ile adlandırılmıştır.*

Bu “Milli Cemiyet”, her türlü parti cereyanlarından uzaktır.

2.- Maksat: *Osmanlı Vatanının bütünlüğünü ve Yüce Hilafet ve Saltanat Makamının ve Milli bağımsızlığın dokunulmazlığını temin etmek için, “Kuvayi Milliye”yi etken ve “Milli İrade”yi hakim kılmaktır.*

3.- Teşkilat:

Bütün İslam Vatandaşları, Cemiyetin doğal üyelerindendir.

b) Teşkilat, her biri derecelerine göre, birbirlerine bağlı olmak üzere, Köy ve mahallelerden başlayarak en üst Merkezi idarelere ve onlar da Temsil Heyetine bağlı olmak üzere çalışırlar.

Öte yandan **Sivas Kongresinde** en çok tartışılan konulardan birisi de **“Manda”** meselesidir.

Kimi delegeler **“Manda”**’yı savunurken, kimi karşı çıkmış, delegelerin büyük bir kısmı kesin tavırlarını ortaya koymayı uygun görmemişlerdir.

Çalışma Arkadaşları ile - Sivas, 4 Eylül 1919

Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin önde gelen isimlerinden **Bekir Sami, İsmail Hami, Vasıf, Rafet Beylerle İsmail Fazıl Paşa** **“Manda”**’yı savunanların başında gelmekteydi.

Bunların dışında **Kara Vasıf Bey ile Halide Edip (Adıvar) Hanım da Mustafa Kemal**

Paşa’ya gönderdikleri mektuplarla **“Amerikan Mandası”**’nı savunmakta idiler.

Anılan kişiler mandayı savunurken, **Sivas Kongresi’ne Erzurum Delegesi ve Heyet-i Temsiliye Üyesi** olarak katılan **Hoca Raif Efendi** ise, **“Manda”**’ya karşı çıkmıştır.

Başka bir ifadeyle, **“Manda”** tartışmalarında **Mustafa Kemal Paşa’nın** yanında yer almıştır.

Raif Efendi’nin çok açık bir biçimde **“Manda”**’yı reddetmesi delegeler ve özellikle **“Manda”**’yı savunanlar üzerinde de olumlu etki yapmıştır.

Örneğin, **Hoca Raif Efendi’nin;**

“Bendeniz de müzakerenin devamı taraftarıyım.

Mesela Vasıf Bey biraderimizin bir teklifi var; bir kere “Manda”nın esas itibariyle kabul edilip edilemeyeceği belirmelidir.

Hoca Raif (Dinç) Efendi

Her şeyden evvel bunu halledelim. Bağımsızlık ile “Manda” arasında ne fark vardır?

Daha doğrusu “Manda” tabirini kullandığımız zaman artık bağımsızlık kelimesini kullanamayacaksak, o zaman “Manda”yı kabul etmeye burada karar verelim.

Hami Bey ve Bekir Sami Bey biraderlerimizin bağımsızlık aleyhindeki sözlerinden anlıyorum ki, kendileri “Manda” ile bağımsızlığı birbirine karıştırıyorlar.

Zannedersem;

“Mandayı kabul edelim, bağımsız-

lıktan bahsetmeyelim!...”

Demek istiyorlar.

Hami Bey Cemiyet-i Akvamca şayanı kabul bazı şeyler not etmişlerdir.

Halbuki bendeniz “Manda” tabirini kullanmakta bir gereksinim görmüyorum.

Gelin hep beraber bu tabirin yerine “Bağımsızlık” kelimesini kabul edelim...

Bendeniz fikrimce “Manda” tabirini kullanmakla “Bağımsızlık” sözcüğünü kullanamayacağımızdan herhalde bu “Manda” tabirini reddetmeliyiz!...”

Şeklindeki konuşması “Manda”yı savunanları öfkelenmiştir.

Diğer taraftan Erzurum ve Sivas Kongrelerine katılan Din Adamı sadece Hoca Raif Efendi değildir.

Hoca Raif (Dinç) Efendi

Şeyh Fevzi Efendi

Hacı Tefvik Durlanık

Sivas Kongresine de Hoca Raif Efendi (Erzurum Delegatesi), Şeyh Hacı Fevzi Efendi (Erzincan Delegatesi), Müftü Tevfik Efendi (Çorum Delegatesi) gibi birçok Din Adamı katılmışlardır.

Bu arada **Sivas Kongresinin** hazırlık çalışmalarını yürüten komisyonun içerisinde de birçok **Din Adamları** ön saflarda yer almışlardır.

Bunlar;

Vali Vekili olan Kadı Hasbi, Müderris Fazlullah ve Müftü Abdurrauf Efendiler idi.

Özellikle Müftü Abdurrauf Efendi, Erzurum yolcularına parlak bir karşılama merasimi yapma görevini de üstlenmişlerdi.

Bu **Din Adamları** aynı zamanda cübbelerinin eteklerini toplayarak ev ev, dükkân dükkân dolaşmaktan geri kalmıyorlardı.

Öte yandan **Mazhar Müfit Kansu**, “**Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber**” adlı anılarında bu konuda şu bilgiyi vermektedir:

“Müftü Abdurrauf Efendi, Kolordu Kumandanı Selahattin ve eski Sivas Milletvekili Rasim Beyler de Mustafa Paşa Hazretlerini ve heyeti karşılamak, misafir etmek hususunda büyük gayret sarf ettiler...”

Vali Reşit Paşa, Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinin ilk günlerinde tereddütlü idi.

Mazhar Müfit Kansu

Valinin bu durumu, Mustafa Kemal Paşa’nın Erzurum’a gitmek üzere Sivas’a uğradığı günlerde bile devam etmekteydi.

Muhtemelen bu durumu nedeniyle Reşit Paşa, Sivas için düşündüğü bazı tehlikeleri ileri sürerek kongrenin bu şehirde toplanmasını engellemeye çalışmıştı.

Vali Reşit Paşa, böyle mütereddit tutum ve davranışlar sergilerken, başta Müftü Abdurrauf Efendi olmak

üzere Sivas merkezindeki diğer Din Adamları çoktan kararlarını Ulusal Kurtuluş Mücadelesi lehinde vermişlerdi.

Hatta Reşit Paşa, vilayetteki Kuva-yı Milliye çalışmaları hakkında bilgi isterken de teşkilat mensuplarından şu cevabı almıştı:

“O kadar kalabalık değiliz.

Fakat başta Müftü olmak üzere ulema takımı hemen hemen bizimle beraberdir...”

DİĞER KONGRELER VE DİN ADAMLARIMIZ

Din Adamlarının bu örnek davranışları, **Erzurum** ve **Sivas** Kongreleri ile sınırlı değildir.

Balıkesir Kongresinin Yapıldığı Bina

Kuzey Ege'de Kuvayı Milliye'yi organize edenler; **26/30 Temmuz 1919** tarihleri arasında **Balıkesir'de** bir araya gelmişlerdir.

Bu kongre;

13/27 Eylül 1919,
19/29 Kasım 1919 ve
10/23 Mart 1920 tarihle-

rinde olmak üzere üç defa daha toplanmıştır.

26/30 Temmuz 1919 tarihleri arasında yapılan **Kongreye, 18** kaza ve nahiye'nin temsilcilerinden oluşan **48** kişi katılmıştır.

Kongreye katılan delegelerin, **3'ünün** sivil-asker bürokrat, **5'inin** **Din Adamı** müderris, **40'ının** da eşraftan olduğunu görmekteyiz.

Ancak delegelerin meslek gruplarına göre yapılan bu sayısal ayırma tam gerçeği yansıtmadığı da gözlemlenmektedir.

Diğer bazı belirlemelerde delegelerin **27'sini** yerel **Müftü** ve **Müderrislerden** oluştuğu ileri sürülmektedir.

Kongreye katılmış olan **Müftü** ve **Müderrislerin** isimleri ile temsil ettikleri il, ilçe ve nahiye'ler aşağıda gösterilmiştir.

- 1. Keçecizade Hafız Mehmet Emin Efendi - Balıkesir**
- 2. Arabacızade Hacı Nafiz Mehmet Efendi- Balıkesir**
- 3. Beypazarlızade Hafız Mehmet Efendi - Balıkesir**
- 4. Keşkezzade Hacı Bahattin Efendi - Balıkesir**

5. Müftü Hoca Mehmet Bey - *Burhaniye*
6. Soma Müftü-i Sabıkı Osman Efendi - *Soma*
7. Soma Müftüsü İsmail Hakkı Efendi - *Soma*
8. Müderris Hüseyin Efendi - *Kırkağaç*
9. Müderris İbrahim Efendi - *Fart Nahiyesi*
10. Hafız Arif Efendi - *Kepsut Nahiyesi*
11. Abdulgafur Efendi - *Giresun Nahiyesi*
12. Hafız Mehmet Efendi - *Şamlı Nahiyesi*
13. Hafız Hamit Efendi - *İvrindi Nahiyesi*".

10/23 Mart 1920 tarihinde yapılan 5. Balıkesir Kongresine katılan Din Adamlarının sayısı daha da artmıştır.

Kongreye katılan 64 delegenin yarısına yakını Müftü, Vaiz, Müderris, İmam-Hatip ve Müezzîn-Kayyımlardan oluşmaktadır.

Bunlardan bazıları şunlardır.

Müftü Alim Efendi...

Hacı Mustafa Efendi...

Rıfat Efendi...

Arabacıoğlu Mehmet Efendi...

Keçeci Hafız Emin Efendi...

Hacı Hafız Zade Mehmet Efendi...

Osman Efendi Zade Mehmet Efendi...

Azazade Mustafa Efendi...

Hafız Numan Efendi...

Hafız Mehmet Efendi...

Hafız Mustafa Efendi...

Hafız İsmail Efendi...

Hasan Tahsin Efendi...

Hafız Rıfat Efendi...

Ali Rıza Efendi...

Salim Efendi...

Hoca Ali Efendi...

Ege bölgesinde 16/25 Ağustos 1919 tarihleri arasında yapılan bir diğer kongre, Alaşehir Kongresidir.

Bu Kongreye katılan delegeler; Denizli, Aydın, İzmir, Saruhan (Manisa), Balıkesir, Afyon ve Uşak'ın yanı sıra 21 ilçeyi de temsil ediyorlardı.

Bu bakımdan bu Kongrenin, Balıkesir Kongresine nazaran etki sahası çok daha geniştir.

İbrahim Dalkılıç ve Arkadaşları - Alaşehir Kongresi - Alaşehir, 16 Ağustos 1919

Başka bir ifadeyle, bu kongre, Ege'deki direniş-i bütünleştirme görevini üstlenmesi yönünden önemliydi.

Alaşehir Kongresi örgütlenmeyle ilgili diğer kararları yanında **Alaşehir, Salihli, Kula, Demirci, Eşme, Uşak ve Ödemiş** kazalarıyla bunlara daha sonra eklenecek

diğer yörelerdeki direniş hareketlerini bunların bir bütünleyicisi olarak **Heyeti Merkeziye** diye bir üst örgütlenmeye götürmüştür.

Salihli ve Bozdoğan Cephelerinin dayanağı olan bu **Kongreye**, açılışında **34** üye katılmıştır.

Alaşehir Kongresi kapandığında ise, kararları imzalayanların sayısı **45'e** yükselmiştir.

Alaşehir Kongresine katılan delegelerin **% 19/20'sini Müftü ve Müderrislerin** teşkil ettiğini görmekteyiz.

Bunların adları ile temsil ettikleri il ve ilçeleri şöyle belirtilmektedir:

1. **Müftüzade Abdülgafur Efendi – Balıkesir**
2. **Müftü Ahmet Şükrü Efendi Sarayköy/Denizli**
3. **Müderris İbrahim Ethem Bey Ödemiş/İzmir**
4. **Müderriszade Süleyman Sami Efendi Akhisar/Manisa**
5. **Müderris Serdarzade Mustafa Efendi Demirci/Manisa**
6. **Müfti-i Sabık Mehmet Lütfi Efendi Salihli/Manisa**
7. **Kadı Zahid Molla Salihli/Manisa**
8. **Müfti-i Sabık İsmail Hakkı Efendi Soma/Manisa**
9. **Müftü Hacı Nazif Efendi Eşme/Uşak**

Bu belirleme bazı eksiklikleri de ortaya çıkarmaktadır:

Örnek olarak alacak olursak, **Kula Delegesi Tosun Efendizade Raşit Efendi** bir **Din** görevlisidir.

Öte yandan, **Uşak delegesi, İbrahim Bey (Tahtakılıç)**, 1908 yıllarında **Uşak Müftülüğü** görevini yürütmüş bir **Din Adamıdır**.

İbrahim Bey, Kongre Heyet-i Merkeziyesi Başkanı olarak önemli hizmetlerde bulunmuştur.

Uşak'tan oluşturduğu Uşak Hücum Taburunu, Salihli'ye göndermesi, 1 Mart 1920'de teşkil edilen bu Taburun teşkilinde bütün teçhizat Uşak halkı tarafından temin edilmiş, elbiseleri Uşak Şayak Fabrikalarından alınan kumaşlardan diktirilmiştir.

Bütün bu işler **Uşak Deleşesi İbrahim Bey'in** tükenmez, enerji-siyle meydana gelmiştir...

Yukarıda isimlerini verdiğiniz **Din Adamları** anılan **Kongrele-rin** bütün toplantılarına katılmışlardır.

Bu arada **Kongre Başkanlıklarına** önergeler vermişler ve yaptıkları tekliflerin kabulü için mücadelede bulunmuşlardır.

Örneğin, **Alaşehir Kongresinde Salihli Deleşesi olan Müftü Mehmet Lütfi Efendi'nin;**

“Dışa satımın yasaklanması hakkındaki karar da, faydadan ziyade zorluklar çıkarıyor.

Salihli'de yalnız baklayı müsaade ettik, diğerlerini yasakladık.

Pek büyük zorluklar ortaya çıktı.

Kuva-yı Milliye'nin iâşesinin temini için köylülerden para isteniyor, hal şu ki köylüler parayı ancak zahirelerinin geli-riyle temin edebilirler”

Şeklindeki önergesi uygun görülerek, **Balıkesir Kongresinde** alınan kararın tersine, zahirenin dışa satımının serbest bırakılması sağlanmıştır.

Trakya Paşaeli Müdafaa-i Heyeti Osmaniye Cemiyeti Üyeleri - Edirne, 1919

Diğer taraftan **Kasım 1918'de Doğu Trakya'ya** bir **Fransız** alayının gel-mesi ve **Uzunköprü/Sir-keci** demir yolunu işgâl etmesinden bir süre sonra burası bir **Yunan** taburu-nun işgâline bırakılmıştı. Başlangıçta **Trakya** hal-kı, öncelikle **Trakya Pa-şaeli Merkezi Heyet-i Osmaniyesi Cemiyeti'ni**

kurarak düşmana karşı büyük bir mücadeleye girdi.

Zamanla bu şekilde verilen mücadelenin yeterli olmadığı görül-düğünden **31 Mart 1920'de Lüleburgaz'da** bir **Kongre** toplanmıştır.

Daha önceki iki **Edirne Kongresinden** sonra **9 Kasım 1920'de** de **Edirne Büyük Kongresi** yapıldı.

Bu kongrelerinin amacı **Doğu Trakya'yı Yunan işgâlinde kurtarmaktı.**

Lüleburgaz Kongresine katılan Din Adamları arasında Müftü Mestan Efendi (Edirne), Mustafa Asım Efendi (Şarköy), Hafız Emin Efendiyi (Keşan) görmekteyiz.

Edirne Büyük Kongresi tutanaklarından Tekirdağ Müftüsü Hilmi, Edirne Müftüsü Mestan ve Saray Müftüsü Ahmet Efendilerin de bu Kongrelere katıldıklarını izlemekteyiz.

Bu tutanaklara yansıyan bir iki konuşmayı da görmek mümkün.

İşte Milliyetçi bir Müftü olan Saray Müftüsü Ahmet Efendi'nin Kongredeki sözleri:

“Üzerimize düşen görev, memleketimizi muhafaza ve müdafaa etmektir.

Bu hareketimizle, Padişahımıza isyan etmiş olmayız.

Haşa!...

Ben Din kardeşlerime gerçekleri söylemek isterim.

Bir Türk düşünemem ki, Cihad'dan kaçınsın.

Dün bir Müftü gücenip çekildi.

Onun gönlü hemen alınsın, bütün Müftüler bundan memnun olacaklardır.

Düşmanın işgâl tehlikesi olan bir yerde, Cihad'ın yerine getirilmesi ibadettir..

Biz mukavemet etmezsek Padişahın emrinden ayrılmış oluruz.

Hem biz, saldırıya uğramadan savaşıacak değiliz ki...

Hazırlık yapacağız.

Hazırlık yapmak, devlet ve millete, Hilafet makamına bağlılığı sağlamaktadır.

Boşu boşuna oturursak miskinlik ve aşağılanmayı kabul etmiş oluruz.

Elimizde olan mal, mülk düşmana geçecektir.

İçinizde başka türlüünü iddia edecek var mıdır?

Cihad'ın güzel oluşu, İslamlığın şerefini yükseltmesindenidir...”

Müftü Ahmet Efendi, Kongredeki Müftülere dönereksordu:

- Öyle değil mi hoca efendiler?

Hepsi birden cevap verdiler:

- Hay hay, öyledir, Efendi hazretleri!

Müftü Ahmet Efendi, sözüne şöyle devam etti:

“Biz de, sizden rica ederiz...

Canınızı ve malınızı esirgemeyiniz.

Bugün bundan çekinirsek Yunanlılar hepimizi, zorla askere alırlar ve kardeşlerimize karşı kullanırlar.

İzmir'in bir tarafına götürürler, bir şey yapamayız.

Ben Makedonyalı bir Türküm; düşman akrabamdan onbeş kişi süngüledi, güçlkle kurtuldum.

Çalışarak bu tehlikeyi ortadan kaldırmak mümkündür.

Sözüm bu kadardır.”

Bu konuşmanın ardından **Babaeski Müftüsü Yaşar Hoca Efendi** şöyle seslenir:

“Müşterek karar, karşılıklı güven demektir.

Kararımız savunma, sonra seferberlik, arkasından gerekirse dövüşmektir...

Benim aklım pek ermez.

Gazetelerde gördüm.

Geçenlerde Despere mi, Vespere mi ne, buraya bir kumandan gelmiş.

İşte o adam demiş ki:

“Size tebliğ edilecek emirleri, size zorla kabul ettireceğim.

Siz de kabul edeceksiniz!”

Demek ki biz tehdit altındayız.

Bu da savunmayı gerektirir.

Uzun uzadıya düşünmeye lüzum yoktur.

Sözüm bitti...”

Nazilli Kongresi Başkanı Mustafa
Hulusi Özel - 9 Ağustos 1919

Öte yandan 6/9 Ağustos 1919 tarihlerinde toplanan Nazilli Kongresine de; **Eşme Müftüsü Hacı Nazif Efendi,**

Isparta Eski Müftüsü Hacı Hüsnü Efendi,

Sarayköy Müftüsü Ahmet Şükrü Efendi,

Karacasu Müftüsü Hulusi Efendi...

Gibi benim belirleyemediğim daha birçok **Din Adamı** katılmıştır.

MÜDAFFA-İ HUKUK CEMİYETLERİ VE DİN ADAMLARIMIZ

Bir de Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinde Görev Alan Din Adamlarına bir göz atalım:

Hepimiz biliriz ki; Müdafaa-i Hukuk;

“Bir milletin yaşama hakkının mücadelesini...”

Simgeler.

Müdafaa-i Hukuk;

“Türk Milletinin;

“Ben varım...”

Binlerce yıllık bir tarihin ve bu toprakların yegane sahibiyim...”

Diyen sesin bütün dünyaya duyurulmasıdır...”

Müdafaa-i Hukuk;

“Hakları, hürriyetleri, namusları ve tarihleri ellerinden alınmak istenen bir toplumun mücadele azmi ve kararlılığıdır....”

Müdafaa-i Hukuk;

“Hak ve özgürlükleri için bir araya gelenlerin, sırasında canlarını ortaya koydukları mücadele şuurudur...”

Müdafaa-i Hukuk;

“Yeni bir devletin doğuşunun kaynağıdır.

Türk’ün dünyaya kendisini savaş alanlarından barış masalarında tanıttığı güçtür.

İnançtır...

İmandır...”

Müdafaa-i Hukuk Teşkilatı başlangıçta yereldir.

Bu kuruluşların “**Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti**” adı altında toplanmalarıyla bütün vatanın kurtuluşu ve **Ulusal** bir devletin kuruluşu amaçlanmıştır.

Başlangıçta belki sadece **Yunan** işgâline, **Ermeni** saldırılarına, **Fransız, İngiliz ve İtalyanlara** karşı başlayan mücadele, **Sivas Kongresinden** sonra yurdun bütününe yönelmiştir.

Müdafaa-i Hukukun ve bu ana fikir etrafında meydana gelen teşkilatın askeri güçle birlikte hareketi de gene **Sivas Kongresi** sıralarında gerçekleştirilmiştir.

Diğer taraftan **Türkiye Büyük Millet Meclisi** de, bu teşkilatın üzerine bina edilmiştir.

Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin kuruluş ve faaliyetlerinde, **Din Adamları** de görev almışlardır.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi sırasında belli başlı **Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin** sayısı **47**’dir.

Bu cemiyetlerin yönetimindeki **Din Adamı** sayısı **84**’tür.

16 tanesinin **Başkanları Din Adamıdır**.

Bu cemiyetlere **Başkan** olan **Din Adamları** şunlardır.

1- Ankara : Müftü Rifat Efendi (**Börekçi**)...

2- Afyon : Sait Efendi...

3- Amasya: Hacı Tevfik Efendi...

4- Bilecik : Mehmet Şükrü Efendi...

5- Bolu: Müderris Kürtzade Mehmet Sıtkı Efendi...

6- Çankırı : Müftü Bakizade Ata Efendi...

7- Denizli : Müftü Ahmet Hulusi Efendi...

8- Erzurum : Hoca Raif Efendi...

9- Nakkacı : Müftü Ziyaeddin Efendi...

10- İsparta : Şeyh Ali Efendi...

11- Kırşehir : Müftü Halil Hilmi Efendi...

12- Konya : Ali Kemali Efendi...

13- Sivas : Müftü Abdurrauf Efendi...*

14- Van : Müftü Şeyh Masum Efendi...

15- Yozgat : Müftü Mehmet Hulusi Efendi...

16- Zonguldak : Müftü İbrahim Efendi...

Bu saygın **Din Adamları** aynı anda, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinin** diğer safhalarında olduğu

gibi, **Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri** konusunda da ilk sırada yer almışlar.

İstisnasız hiçbir **Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti** yoktur ki, üyeleri arasında bir **Din Adamı** bulunmasın.

Bunlardan birçok **Vilayet** ve **Mutasarrıflık** merkezlerindekiilerinin isimlerini belirleyebildiğimiz kadar sunuyoruz:

Ankara Vilayeti: Müftü M. Rifat Efendi (*Börekçi*) (*Başkan*), Kınacızade Şakir, Hanıfzade Mehmet ve Hatib Hacı Ahmet Efendiler.

Edirne Vilayeti: Müftü Mestan Efendi

Erzurum Vilayeti: Hoca Raif Efendi (*Başkan*), Müftü Sadık Hacı İsmail Efendizade Tevfık, Leylizade İbrahim, Derviş Ağa Hatibi Ahmet, Çitziade Ragıp Efendiler.

Bitlis Vilayeti: Müftizade Mahmut Efendi (*Başkan*), Kalelizade Şevket, Hacı Babuzade Mehmet Nuri, Şeyh Abdülgazi Efendiler.

Diyarbakır Vilayeti: Müderris Ahmet Hamdi Efendi.

Kastamonu Vilayeti: Müftü Salih Efendi, Şeyh Şemsizade Ziyaeddin Efendi.

Konya Vilayeti: Ali Kemal Efendi (*Başkan*), Müftü Ömer Vehbi Efendi.

Mamuretilaziz (Elazığ) Vilayeti: Müftü Halil Efendi.

Sivas Vilayeti: Müftü Abdürrauf Efendi (*Başkan*).

Trabzon Vilayeti: Müftü Mehmet İzzet. Hafız Mahmud Efendi.

Van Vilayeti: Müftü Şeyh Masum Efendi (*Başkan*).

Aksaray Mutasarrıflığı: Müftü Kazızade İbrahim Efendi, Hacı Şerif Efendizade Hüseyin Efendi.

Amasya Mutasarrıflığı: Müftü Hacı Tevfık Efendi (*Başkan*)

Aydın Mutasarrıflığı: Müderris Hacı Süleyman Efendi, Hafız Ahmet Efendi.

Beyazıt Mutasarrıflığı: Şeyh İbrahim ve Abdülkadir Efendiler.

Bolu Mutasarrıflığı: Müderris Kürtzade Mehmet Sıtkı Efendi (*Başkan*).

Burdur Mutasarrıflığı: Müderris Hatibzade Mehmet Efendi.

Canik (Samsun) Mutasarrıflığı: Ömerzade Hoca Hasan Efendi, Müderris Adil Efendi.

Corum Mutasarrıflığı: Müftü Ali Efendi.

Denizli Mutasarrıflığı : Müftü Ahmet Hulusi Efendi (*Başkan*), Müftüzade Kâzım Efendi.

Erzincan Mutasarrıflığı: Müftü Osman Fevzi Efendi, Şeyh Safvet Efendi, Şeyh Hacı Fevzi Efendi.

Giresun Mutasarrıflığı: Müftü Lazzade Ali Fikri Efendi.

Gümüşhane Mutasarrıflığı: Mehmet Şükrü Efendi ve Müftüzade Mehmet Efendi.

Ertuğrul (Bilecik) Vilayeti: Müftü Mehmet Nuri Efendi (*Başkan*), Hafız Arif Efendi.

Hakkari Mutasarrıflığı: Müftü Ziyaeddin Efendi (*Başkan*).

Hamidabad (Isparta) Mutasarrıflığı: Müftü Hüseyin Efendi, Şeyh Ali Efendi (*Başkan*), Hafız İbrahim Efendi, Müderris Şerif Efendi.

İçel Mutasarrıflığı: Hocaşade Emin Efendi.

Karahisar-ı Sahib (Afyon) Mutasarrıflığı: Müftü Said Efendi (*Başkan*), Gevickzade Hacı Hafız Efendi, Nebizade Mehmet Efendi.

Kengiri (Çankırı) Mutasarrıflığı: Müftü Bekirzade Ata Efendi (*Başkan*).

Kırşehir Mutasarrıflığı: Müftü Halil Hilmi Efendi (*Başkan*).

Kütahya Mutasarrıflığı: Mazlumzade Hafız Hasan Efendi, Hacı Musazade Hafız Mehmet Efendi.

Lazistan Mutasarrıflığı: Müftü Mehmet Hulusi Efendi, Mataracızade Mehmet Şükrü Efendi, Şeyh İlyas Efendi.

Malatya Mutasarrıflığı: Müderris Tortumluzade Hacı Hafız Efendi.

Maraş Mutasarrıflığı: Müftü Abdullah Mehmet Efendi.

Mardin Mutasarrıflığı: Müftü Hüseyin Efendi.

Muş Mutasarrıflığı: Müftü Hasan Kamil Efendi.

Niğde Mutasarrıflığı: Müftü Süleyman Efendi.

Oltu Mutasarrıflığı: Müftü Mehmet Sadık Efendi, Müderris Emin ve Yakup Efendiler.

Ordu Mutasarrıflığı: Müftü Ahmet İlhami Efendi.

Siirt Mutasarrıflığı: Müftü Hoca Ömer Efendi.

Sinop Mutasarrıflığı: Müftü Salih Hulusi Efendi.

Teke (Antalya) Mutasarrıflığı: Müftü Yusuf Talat Efendi, Hacı Hatip Osman Efendi.

Tokat Mutasarrıflığı: Müftü Katibzade Hacı Mustafa Efendi, Habib Efendizâde Hoca Fehmi Efendi, Hafız Mehmet Efendi.

Urfa Mutasarrıflığı: Müftü Hasan Efendi.

Yozgat Mutasarrıflığı: Müftü Mehmet Hulusi Efendi (*Başkan*)

Zonguldak Mutasarrıflığı: Müftü İbrahim Efendi (*Başkan*)

Vilayet ve Mutasarrıflıklarda olduğu gibi, Kaza ve Nahiye merkezlerinde kurulan Müdafaa-i Hukuk Şubelerinde de Din Adamları görevler almıştır.

Başka bir ifadeyle, içerisinde **Din Adamı** olmayan Müdafaa-i Hukuk Şubesi hemen hemen yok gibidir.

Batı Anadolu'yu örnek olarak aldığımızda, bu bölgede Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinde görev alanlardan, **Din Adamı** olmayanlarından da belirleyebildiklerimizin isimlerinden bahsetmek onların olağanüstü katkılarını ve çabalarını güncelleştirmek bakımından birlikte sunuyoruz.

Denizli: Müftü Ahmet Hulusi Efendi, Başgazade Yusuf, Müftüzade Kâzım, Hamamcı Şeyh Mustafa, Tat Osmanoğlu Emin, Tavaslızade Mustafa, Küçükağazade Ali, Doktor Kâzım, Dala-manlızade Şükrü Bey ve Efendiler.

Acıpayam: Müftü Hasan Efendi, Mehmet Arif Efendi, Mehmet Kamil Bey, Kızılhisarlı Hasan Efendi.

Çal: Müftü Ahmet İzzet Efendi, Necip Bey, Hacı Mahmut Efendi, Emin Bey, Şakir Ağa, Belediye başkanı Hacı Mehmet Ağa, Derviş Efendi, Damat oğlu Abdullah Efendi, Osman Efendi, İzzet Efendi, Abdurrahman Ağa, Sadık Efendi, Bekir Ağa oğlu Mustafa ve Rıza Efendiler. Hacı Mustafa oğlu Zekeriya, Arapzade Ahmet, İbrahim Çavuş, Ahmet Çavuşoğlu Hüseyin, Mehmet Ağaoğlu Derviş.

Buldan: Müftü Salih Efendizâde Mehmet, Hacı Mollazade Necip, Kara Yusufzade Hacı Mehmet Efendi, Çopur Süleyman Efe ve Güneyli Kolağası Mehmet Efe.

Cardak: Rıza Bey.

Civril: Çorbacioğlu Hasan Ağa.

Sarayköy: Müftü Ahmet Şükrü Efendi, Belediye Başkanı Hacı Salihzade Halil, Müderris Hacı Halilzâde İsmail Efendiler.

Tavas: Müftü Cennetzade Tahir Efendi, Belediye Başkanı Gerdekezade Hacı İsmail, Katırcızade Abdullah ve Şeyh Alizade Kemalettin Efendiler ve Müderris (Öğretmen) Mehmet Ali Bey.

Nazilli: Giritli İsmail Hakkı (*Akdeniz*), Avukat Ömer, Hoca Hacı Süleyman, Mollaoğlu Hasan, Palamutçu İbrahim Tüccardan Ali Haydar, Müftü Salih ve Sultanoğlu Sadık Bey ve Efendiler.

Cine : Müftü Ahmet Zühtü Efendi, Kadıköylü Mustafa Efendi, Bözüklü Hacı Süleyman Efendi, Belediye Başkanı Hidayet Efendi.

Ödemiş: Refik Şevket (*İnce*) Bey, Hamit Şevket (*İnce*) Bey, Eczacı Tefvık Bey, Dr. Mustafa Bey, Hakkı Paşaoğlu Fahri Bey, Müftü Hacı Hüseyin Efendi, Müderris Mustafa ve Hacı Mümtaz Efendiler.

Koçarlı: Hacı Yunuszade Mehmet Cihanoğlu Mustafa, Hafız Tefvık, Hacı Halil İbrahim Efendiler.

Bayındır: Müftü Hacı Hasan Efendi.

Manisa: Bahri (*Saritepe*) Bey Başkanlığında kurulmuştur.

Akhisar: Reşat Bey, Emin Ali Bey, Dramalı Hacı Şevket Bey, Manisa Müftüsü Alim Efendi, Kemerlizade Mehmet Hulusi Bey, Kayalızade Mehmet Ağa, Müderriszade Süleyman Efendi, Müftüzade Hasan Efendi.

Alaşehir: Kadı Mehmet Münif Efendi, Müftü, Belediye Reisi Galip, Kuşakçızade Raşit, Hacı Musazade Eyüp, Hasağası Ömer gibi Alaşehir'in ileri gelenlerince kurulması muhtemeldir.

Kula: Keleşzade Mehmet Ağa (*Keleşoğlu*), Keleşzade Hakkı Ağa (*Keleşoğlu*), Palanduzzade Mehmet Şevki Efendi (*Palanduz*), Buruşukzade Halil Efendi (*Taner*) ve Müftüzade Sofi Hakkı Hoca'dır. Ayrıca Kula Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinde Avukat Abdurrahman Çil, Mehmet Gidişoğlu ve İsmail Tanıl da görev almıştır.

Kırkağaç: Hacı Halil Efendi, Hacı Süleyman Efendi, Mehmet Efendi, Ali oğlu Celal Efendi, Rıza Efendi, Şükrü Efendi, Ahmet Efendi, Nazmi Efendi ve Feşci Mehmet Efendi.

Gölmarmara: Hafız Osmanoğlu Hafız Tahir (*Barutçuoğlu*) Efendi, Hafız Kamil Efendi, İbrahim Efendi, Ayan oğlu Mustafa Çavuş, Seyfi oğlu Ali Efendi, Halil Efendi, Ömer Çavuş, Çoban Hasan, Kadri Lütfi Hoca oğlu Şakir Efendiler, Osman Ağa.

Gülbene: İshakzade Ahmet Bey, Hilmi Bey, Hakkı Bey, Ali Ağa, Eşref Efendi, Lütfi, Muharrem, Seyfî ve Hafız İsmail Efendiler.

Salihli: Zahid Molla, Şabanzade Ali, Tomashızade Ali Rıza, Refikzade Hasan Refik, Hacı İsmail ağazade. Hacı Mustafa, Pazarcıkoğlu Süleyman Faik, Osmanağazade Münir.

Soma: Hacı Raşit Efendi, Osman Efendi, Bakirli Hafız Hüseyin Efendi, Tırhalalı Osman Ağa, Giritli Hüseyin Efendi. Ayrıca Muallim Ali Rıza Davavekili Mehmet Efendi de görev almıştır.

Balıkesir: Mehmet Vehbi (*Bolak*), Hulusi Bey (*Zorbalı*), Keçeci Hafız Bey (*Belediye Başkanı*), Hacı Muhiddin Bey (*Çarıklı*), Rasim Bey, Sabri Bey (*Maarif Müdürü - Sözener*), Mehmet Bey (*Kocabıyıkzade*), Hoca Abdülgafur Efendi (*Isitan*), Şükrü Bey (*Yırcalı*), Osman Bey (*Gönenli*), İbrahim Bey (*Basribeyzade*), Hacı Mustafa Efendi (*Kangal*), Mustafa Efendi (*Yağcılarlı*), Nuri Efendi (*Kunduracı*), Mehmet Efendi (*Beypazarlı*), Hacı Hafız Efendi (*Arabacızade*) Müderris Halil Efendi, Müderris Hasan Basri (*Çantay*), Sabri Bey (*Tirelizade*) Şevki efendi (*Tüfekçi*), imamzade Hacı Rifat Efendi, Yzb. Atasın Rıza Bey, Ali Galip Efendi, Ahmet Naci Efendi, Süleyman Efendi (*Barutçuzade*) Ahmet Ekrem Efendi (*Kiper*), Mustafa Nazım Efendi (*Erdem*), Hacı Kamile Hanım, Zeynep Hanım, Ali Sururi Bey.

Balya: Mustafa Çavuş Alaattin Efendi, Yürük Ali Ağa, Kara Şeyh Efendi ve Kara Mehmet Efendi.

Biga: Müftü Hamdi Efendi, Hacı Zati Efendi, Mehmet Ağa, Hüseyin Bey, Dizman Mehmet Ağa.

Burhaniye: Hoca Şükrü Efendi, Müftü Mehmet Efendi, Çakarağazade Hakkı Bey, Ahmet Şakir Efendi, Rüşüme memurlarından Ahmet Enver Efendi, Emin Hüseyinzade Hafız Mustafa Efendi.

Gönen: Emekli Binbaşı Hasan Bey, Müftü Şevket Efendi, Belediye Başkanı Hüseyin Çavuş, Kalaycıoğlu Hacı Ahmet Ağa, Hacı Mecidin Lütfi, Burunoğlu Hafız Halil, Salih Efendi, Hafız Kâzım Efendi, Uncu Ali Ağa, Avukat İbrahim Bey, Tabak Hacı Hasan Efendi, Çerpeşli Hakkı Efendi.

Havran: Hasan Kamil Bey, Fahri Bey, Hatipzade Ali Efendi, Hecinoğlu Hüseyin Efendi, Muharrem Bey, Hocazade Abdurra-

him Bey, Fevzi Bey, Seyit Bey Kızılkeçili Fevzi Bey, Hamzazade Süleyman Efendi, Hacı Bey.

İvrindi: Mehmet Bey ve Hamit Bey.

Uşak: İbrahim (Tahtakılıç) Bey, Müftü Ali Rıza Efendi ve Bacakoğlu Mustafa Efendi.

Esme: Müftü Nazif Efendi.

Afyon: Müftü Hüseyin Efendi, Müderris Şükrü Efendi, Müderris Nebil Efendi, Turunçzade Yusuf Bey, Turunçzade İsmail Bey, Ethemzade Hacı Hüseyin Bey, Akosmanzade Hacı Hüseyin Efendi, Sarıhacı Alizade Hacı Mehmet Efendi.

Muğla: Zorbazade Ragıp bey, Dr. Cemil Seri Baydur, Müftü Hacı Hamzazade Mehmet Zeki Efendi, Hacı Kadızade Hafız Sabri Efendi, Zorbazade Emin Kamil Bey, Serezlizade Memiş Efendi, Selimzade İsmail Efendi, Mestan Efendi, Serficeli Reşit Bey, Bozöyükü Hacı Süleyman Efendi.

Bodrum: Resulzade Hacı Halil Efendi, Müftü Yusuf Ziya Efendi, İsmail Ağaoğlu Hasan.

Datça: Kamil Efendi, Cazim Ağa, Hacı Rüştü Efendi, Emrullah Efendi, M. Cavit Efendi.

Fethiye: Çeşmeli Osman Bey, Kamil Sıkman, Salih Zeki Pekim, Dr. Vasfı Bey, Hilmi Döğerli, Hoca Süleyman Efendi.

Köyceğiz: Tavashoğlu Hacı Osman, Tahirağaoğlu Osman Ağa, Tevfik Bey, Müftü Ali Rıza Efendi, Şükrü İlhan, Hamdi İlhan, Cemil Efe, Ethem, Selahi ve Tevfik Beyler.

Marmaris: Binbaşı Edip, Hafız Kamil, Hafız Mehmet Dede Rıfki Efendiler, Av. Saitoğlu Münir ve Hamdi Yüzak Beyler.

Milas: Feyzullah Ağa, Müftü M. Rüştü Efendi, Kara Hafız, Rifat Gazi ve O. Zeki Beyler.

Ula: Hamza Hayati Bey, Bahattin Ağa, Hacı Halil Ağa, Hacı Hasanoğlu Şükrü Efendi ve Şükrü Efe.

Yatağan: Fehmi Ağa, Müderris İbrahim Efendi, Hoca Mehmet Ali Efendi, Abit Hoca, Fettah Hoca ve Numan Azam Efendi.

ANKARA'NIN İŞGÂLİ VE ANKARALILARIN TEPKİLERİ

Ankara'da ilk **Ulusal** kıpırdanmalar, **Mondros Mütarekesi**'nin hemen sonrasında yani **Aralık 1918** tarihinde **İngiliz** ve **Fransız** güçlerinin şehrin başta istasyon olmak üzere **Ankara**'nın stratejik bakımdan önemli yerlerini önemli yerlerini işgâl etmeleri ve bazı taşkın hareketlerde bulunmaları üzerine başlamıştır.

Fransız askeri birliği, şehre gelerek **İttihad ve Terakki Kulübü** binasına yerleşmiştir

Ulusal Kurtuluş Hareketi taraftarlarınca karşı bir mukavemet gösterilmiş olunmalıdır ki; **İngilizler** buradaki güçlerini daha sonraki günlerde **200** kişilik bir kuvvetle takviye etme gereğini duymuşlardır.

Bu arada **19 Ocak 1919** tarihinde iki **İngiliz Subayı Ankara**'ya gelmiştir.

Aynı tarihlerde bir **Fransız Albayı** da **Ankara**'ya uğramıştır.

Halbuki o tarihlerde bu yörede düşman kuvvetlerine karşı koyabilecek sayıda **Türk** askeri bulunmamaktaydı.

Ayrıca o günlerde **Harbiye-i Umumiye Riyaseti**'nin **Genelkurmay Başkanlığı** **7 Ocak 1919** tarihli telgrafında belirtildiği gibi;

“Ankara’ya hiçbir taraftan kuvvet celbi de mümkün değildi...”

Buna rağmen, gerek **İngiliz** ve gerekse **Fransız** güçleri, **22 Mayıs 1919** tarihine kadar **Ankara**'da kalabilmişlerdir.

İngilizler'in mümessil ve demiryolu kontrolleri olan iki subayın dışındaki bütün kuvvetleri, **22 Mayıs 1919** tarihinde **Ankara**'dan ayrılmıştır.

Gerçi işgâlcı güçlerin şehri terke mecbur oluşlarında; **20. Kolordu** merkezinin **24. Fırkanın 1919 Haziran**'ının ilk günlerinde **Ankara**'ya taşınmasının etkisi inkar edilemez.

Ali Fuat Cebesoy

Ali Fuat Paşa'nın belirttiğine göre Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin ilk günlerinde Ankara'da vaziyet şöyle görölüyordu:

"Vali Muhittin Paşa, İstanbul Hükümeti'nin koyu taraftarlarından biriydi.

Hürriyet ve İtilaf Fırkasına mensup bazı türediler İstanbul'daki efendileri gibi hareket ediyorlardı. Öncelikle Vatandaşlar arasında ikilik çıkarmak yolunu tutmuşlardı...

İngiliz Muhipleri Cemiyeti de bu konuda kendilerine yardım ediyordu.

Tehcirden dönen mutaassıp Hristiyanlar Türkler aleyhinde birleşmişlerdi.

Bu arada Hristiyan azalarından oluşan bir de tehcir mahkemesi kurulmuştu.

Etrafına bir sürü hafife toplamış olan İngiliz kontrol zabıtları fazla şımarmışlardı.

Valiye ulu orta emirler veriyor ve emirlerinin derhal tatbikini amirane bir eda ile istiyorlardı.

Hükümet konağına babalarının evi gibi girip çıkıyorlardı.

Halk kendilerinden korkuyor, bir fenalığı dokunur endişesiyle karşılaşmamaya gayret ediyordu.

Sokaklarda İngiliz askerleri dolaşıyordu..."

İşte Müftü M. Rifat (Börekçi) Efendi, bu koşullar altında hiç bir makamdan emir almaksızın Ankara halkına önderlik etmiş bir Din Adamıdır.

Öyle ki, Ankara halkının gerek Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin yanında yer almasında, gerek düşmana silahla karşı koymak amacıyla teşkil edilen gönüllü alayın oluşturulmasında, gerekse Ankara Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluşunda ve diğer milli faaliyetlerde Müftü M. Rifat (Börekçi) Efendi'nin ismi hep ilklerde yer almıştır.

O'nun **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi** açısından son derece önemli hizmetlerinde; başta;

Yahya Galip (Defterdar Vali Vekili), Binbaşı Fuat, Kütükçüzade Ali (Belediye Başkanı), Kınacızade Şakir, Aktarbaşızade Rasim, Bulgurzade Tefvik, Ademzade Ahmet, Hanıfzade Mehmet Beylerle Hacı Atıf, Hafız Mehmet, Kütükçüzade Fevzi, Fincancızade Mehmet, Toygarzade Naşid, Hatip Ahmet, Hacı Mustafa ve Şemsettin Efendiler...

Gibi **Ankara**'nın ileri gelenleri yardımcı ve destek olmuşlardır.

Doğaldır ki, bu arada başta **Ali Fuat Paşa (Cebesoy)** ve **20. Kordulu** personeline de unutmamak gerekir.

Bu kişilerin ve daha nice vatanseverin hamiyetli çalışmaları sonunda; **Ali Fuat Paşa**'nın da belirlediği gibi

"Ankara Sivas Kongresi arifesinde çok büyük bir ehemmiyet kazanmıştı.

Batıdaki milliyetperverler için en emin bir sığınılacak yer olmuş, milli mukavemetin hareket üssü haline gelmişti.."

Bununla beraber başta **Müftü M. Rifat (Börekçi) Efendi** olmak üzere, birçok **Ankaralının** başlatılan **Ulusal Kurtuluş Mücadelesini** canla, başla desteklemiş olmaları büyük rol oynamıştır.

Başka bir ifadeyle, **Ankaralıların** ilk tepkileri, **Ankara**'nın işgâl edilmesine karşı çıkış şeklindedir.

Daha sonraki günlerde **Ankaralılar**, **Anadolu**'nun diğer yörelerinin işgâl edilmesine özellikle **İzmir**'in işgâline karşı çıkmışlar, bu amaçla büyük mitingler tertip etmişlerdir.

Hacı Mustafa Beynamlı

Bu cümleden olarak işgâlin ardından düzenledikleri ilk mitingde **Ankaralılar**, işgâlin **Wilson** prensipleri hilafında olduğunu belirterek bunun kabul edilemeyeceğini dile getirdiler.

Bu günlerden bir cuma günü, bütün halkın topluca cuma namazını, şimdiki **Türk Ocağı** ve **Türk Hava Kurumu** binalarının bulunduğu yerin üstüne tesadüf eden **"Namazgâh"**ta kılacağı, şehir halkına duyurulmuştu.

Ankaralılar "Namazgâh" a davet edilmişti...

Ankara'nın da batı ufuklarına bakan geniş ve temiz Namazgâh'ında sancak çekilmişti.

Bütün Ankara'nın erkekleri oraya koşmuşlardı.

Musalla taşının iki yanına bayraklar dikilmiş, **Beynamlı Hacı Mustafa Efendi**, taşın üzerine çıkarak bir hutbe irat etmiş;

“Kurtuluşun tek yolunun birlik olduğu, ailelerin ırz ve namusunun, vatanın, din ve milletin ancak el ve gönül beraberliği ile korunabileceğini, bunun için silaha sarılacak günlerin yaşandığını...”

Söylemiş, sarılıp Türk bayrağını öperek halkı Ulusal Kurtuluş Mücadelesine çağırmıştı.

Ankaralılar, burada bu uğurda canlarını ve mallarını fedadan çekinmeyeceklerine ant içmişlerdi.

Ayrıca, başta Ankara Müftüsü **M.Rifat (Börekçi) Efendi** olmak üzere miting heyeti, çektikleri telgraflarla duygularını İstanbul'daki İtilaf Devletleri yetkilileriyle basına bildirdi.

Bu telgraflarda şöyle deniliyordu:

M. Rifat Börekçi

“Sonunun felaket olacağına inanmış bulunduğu uğursuz savaşa karşıt olduğunu yüzbinlerce firarisi ile milli bir şekilde kanıtlamış masum Osmanlı milletinin temiz alnına sürülmüş göçe zorunlu kılmak ve öldürme belasının sorumlularını içinden atarak adaletin pençesine ve kanunlara teslim etmekte ve bu suretle de masumiyetini kanıtlama çalışırken, aynı tebadan olma görevlerini algılayamayan bazı şahısların Yunanlıların emeline alet olup, İzmir ve

havalisindeki Rum vatandaşlarımızı tahrik neticesinde meydana getirilen, hazmı kabul edilemeyen tecavüz ve tahrikleri sine sine çekerek Sulh konferansınca hakkımızda adilane bir karar verileceğini beklerken, ister mütarekenin yedinci maddesine dayalı olarak olsun, ister ilhak manasında olsun, İzmir ve havalisi gibi Anadolu'muzun “Tenkiş-ı Bahriyesi (Deniz Nakışımız) “ni teşkil eden bir vilayetimizin özellikle orada gayri meş-

ru olarak özel istekleri bulunan bir devletin askeri tarafından işgâli, Başkan Wilson'un prensipleri dairesinde hürriyet ve adaletin mazlum milletlere uygulanmasını esas kabul eden Barış Konferansı'nun dahi emel ve niyetine büsbütün karşıt olduğu gibi Anadolu'muzda kavga ve kargaşalık meydana getireceğinden asayiş endişesiyle İzmir'imizin işgâl edildiğine kani olarak, bu işgâlin galip müttefik devletlerce yapılmasını isteyecek, zaten dört seneden beri kanayan kalplerimizin yaralarının artmasına meydan verilmemesini rica ederiz.

Amerika Birleşik Devletleri toplumunun adalet duygusu ve anlayışının timsali olarak kabul eylediğimiz Wilson Prensiplerine bütün mevcudiyetimizle kalben bağlanmış ve insanlık tarihinin ihtiras ve zorbalık sahifeleri kapanarak, yeni ve insancıl bir faslın açılacağına inanmış iken, Anadolu'nun nefes borusu, medeni dünyaya açık bir penceresi demek olan Aydın Vilayeti'mizin İtilaf Devletlerinin müsaadesiyle Yunanlılar tarafından işgâl edildiği haberini veren ajansları hayretle okuduk.

İzmir'in İşgali - 15 Mayıs 1919

Dünyaca kabul edilen ve ona istinaden silah bırakmış olan Wilson prensiplerinin serap mahiyetini almış olması demek olan bu haber, vilayetimiz ahalisini derin bir teessür ve üzüntü içinde bırakmıştır.

Bu yapılanlar yine eski zorbalık ve kuvvet siyasetinin bir devamı olduğunu yüksek Wilson prensiplerinin de buna alet olmaktan başka bir şekilde algılanmadığından, bütün memleketimiz halkının hazır bulunduğu bir mitingde hukuk ve insanlık dışı olan İzmir işgâlinin,

adalet duyguları ve insanlık anlayışından emin bulunduğumuz Amerika Hükümeti ve tüm toplumuna karşı protesto edilmesinin ve insanlığa devamlı bir refah ve barış sunacak olan, arz edilen prensiplerin sahip olduğu yüksek düstur ve insanlığın temini için, hak ve adalet, insanlığın şeref ve gelişimi namına istirham olunmasının yüksek huzurlarınızda arz edilmesine hep birlikte karar verilmiş olduğunu sizlere arz etmekten şeref duyarız...”

Ankaralılar, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgâlini bir türlü içlerine sindirememişlerdir.

Bu nedenle, **29 Mayıs 1919** günü vilayet konağı önünde toplanarak büyük bir miting daha tertip etmişlerdi.

İhtiyarı ile, genci ile, neredeyse tüm **Ankara** halkının katıldığı bu miting fevkalâde canlı olmuştur...

Öğretmen ve gençlerin heyecanlı nutukları milleti coşturmuştur.

Bu arada **Ankaralılar**, canlarını ve istiklallerinin korunmasını hükümetten istemişlerdir.

29 Mayıs 1919 günü yapılan bu mitingi **Ali Fuat Paşa (Cebe-soy)**un anılarından izleyelim:

Ali Fuat Cebe-soy

“Yer yer mitingler yapılıyor, işgâlcilere ve tarafsız devletlere telgraflar çekilerek İzmir'in işgâli olayı şiddetle protesto ediliyordu.

29 Mayıs 1919'da ben de Hükümet Konağı Meydanında bir protesto toplantısı yaptırmıştım.

Yedisinden yetmişine kadar bütün Ankaralıların katıldığı bu miting fevkalâde canlı olmuştu.

O günkü manzara gözlerimin önüne geldiği zaman mücadele yıllarının en tatlı heyecanını duyuyorum, vatanperver Ankaralıları takdirle yad ederim...”

Ali Fuat Paşa'nın Ankara'ya gelişiyile oradaki Ulusal Kurtuluş faaliyetleri daha da hızlanmış ve gönüllü alayları teşkil edilmiştir.

Bu cümleden olarak, **Müftü M. Rifat (Börekçi) Efendi** önderliğinde başlatılan gönüllü toplama çalışmalarından **İrade-i Milliye Gazetesi'nin 7 Teşrin-i Evvel 1335 (7 Ekim 1919)** tarihli nüshasında şöyle bildirilmektedir:

“Evvelki günkü mitingten sonra Müftü Efendi Hazretlerinin yardımlar ve yol göstermesiyle, ihtiyaç görüldüğü takdirde, meşru haklarımızı savunmak için Milli bir Alayın kurulması kabul edilmiş, Müftü Rifat Efendi Hazretleri Alaya nefer sıfatıyla yazılmasını istemiş, yapılan teklif

üzerine Alayın Fahri Komutanlığıyla sancaktarlığını kabul ettiği gibi, ulemadan Hacı Atıf Efendi Hazretleri de Alayın Müftülüğünü ve Hacı Bayram Hatibi Hafız Mehmet Efendi Birinci Taburun İmamlığını gönüllü olarak üzerlerine almışlardır.

Bunun ardından ileri gelenlerden Kütükçüoğlu Fevzi, Kınacıoğlu Mehmet, Belediye azasından Emin ve Taygaroğlu Naşit Efendiler gönüllü nefer kaydedilmişlerdir.

Bugün bütün ileri gelenler, yedek ve emekli subaylar büyük bir istekle komisyona müracaat ile kayıt olunmaktadırlar.

Ankara Müftüsü Rifat(Börekçi) Efendi

Hükümet memurlarının pek çoğu bu alaya gönüllü yazıldıkları gibi, Ankara ilçelerinden gelen telgraflardan muhterem halkın ve ileri gelenlerin mahallerinden aynı teşkilatı yapmaya başladıklarını bizlere bildirmişlerdir.”

Hatırlanacağı üzere, bu alayın teşkilinden kısa bir süre sonra 29 Ekim 1919 tarihinde,

Ankara Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulmuştur.

Bundan sonra oradaki her türlü milli faaliyetler, bu cemiyet ve bu cemiyetin başkanı Müftü M. Rifat Efendi tarafından yürütülmüştür...

İzmir işgâlinin yıl dönümü dolayısıyla 15 Mayıs 1920 tarihinde Ankara halkı tarafından bir miting daha düzenlenmiştir.

Bu arada miting heyetince Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bir protestoname sunulmuştur.

Miting heyeti Başkanı Müftü M. Rifat (Börekçi) ve Belediye Başkanı Vekili Naşid imzasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulan protestonamede şöyle deniliyordu:

“Dünya Savaşı'ndan ta Mondros Mütarekesi'nin imza tarihine yani 30 Ekim 1918 tarihine kadar biz Osmanlılar, siyasi varlığımızı ve bağımsızlığımızı koruma uğrunda canımızla, malımızla uğraş verdik.

Ne çare ki savaş, bilindiği üzere bu defa bizim yenilgimizle sonuçlandı.

Fakat bu savaşı durdurulmasında, düşmanlarımızın vaatlerle dolu yayın ve bildirilerinin yanı sıra, özellikle Amerika Cumhurbaşkanı Wilson'un o meşum maddesi (Wilson Prensiplerinin 12. maddesi) etkili olmuştur.

Şimdi anladık ki, bu vaatler Osmanlılık için değilmiş gibi imzalarını silerek bizi ve neticede İslam Alemini mahvetmek istediler.

Özetle geçen sene bu gün Anadolu'muzun kilidi ve mevcudiyetimizin esası sayılan İzmir'i Yunanlılara teslim etmek şartıyla de imha politikasını alenen meydana koydular.

Hakka kuvvet galebe eder diyenler kendilerini aldatırlar.

Hak daima galiptir.

Bu sebeple burada toplanan ve milli yaşama hakkımızı korumaya çabalayan Büyük Millet Meclisimizden istirham ediyoruz ki, Osmanlılar haklarını gasp ettirmeyecekler ve bir ferdi kalasıya kadar zorla ellerinden alınmış haklarının geri alınması için mücadele vereceklerdir.

Ve Meclisimizin uygulamaya koyacağı güzel tedbirlere kayıtsız itaat edeceklerdir...

Şimdiye kadar döktükleri ve döktürdükleri kanlara nihayet versinler diye feryat ettiğimizi bütün düşman devletlere ve tarafsız devletlere tebliğ buyurmanızı içtenlikle rica ediyoruz.

Düşman devletleri dahi haberdar ve protesto ediniz.

Allah bizimle beraberdir.. ”

Öte yandan **Ankaralılar**, **İstanbul**'un işgâl edilmiş olmasına da aynı tepkiyi göstermişlerdir.

İstanbul'un Fethi

İngiliz Başbakanı Loyd George'nin **İstanbul**'un **Türklerin** elinden alınacağı beyanatı üzerine, **Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Müftü M.Rifat (Börekçi) Efendi**, **İtilaf** yetkililerine

gönderdiği telgrafla **Ankara** ahalisinin sert tepkisini dile getirmiştir.

KARŞILIKLI FETVALAR VE DİN ADAMLARI

Bir davranış, bir işin **İslam Dini** hükümleri açısından doğru yada yanlışlığı, olur ya da olmazlığı konusunda, **Din Bilginlerinin** verdikleri sözlü ya da yazılı cevaplara “**Fetva**” adı verilir.

Kısa tanımına bakacak olursak, “**Fetva**”, **Müftünün** verdiği **Şeriata** dayalı cevaplardır.

Anadolu’da **Mustafa Kemal Paşa** önderliğinde başlayan ve her geçen gün daha da güçlenen **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi**, **İtilaf** güçlerini çok fazla rahatsız ve tedirgin ediyordu.

Bu sebeple **16 Mart 1920**’de **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi** için yeni bir dönem başlıyordu.

İstanbul’daki **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi** taraftarı olan herkesin takip edilip tutuklandığı gibi, **Anadolu**’ya çıkış yollarının hepsi de kontrol altına alınıyordu.

Bu tarihler aynı zamanda **Anadolu**’da yer yer isyanların da çıkmaya başladığı dönemdi.

Başta **İngilizler** olmak üzere **İtilaf Devletleri** o güne kadar yapılanları yeterli görmediler.

Bu yüzden ellerindeki bütün imkânları harekete geçirmek suretiyle **İstanbul Hükümeti** üzerindeki baskılarını artırdılar.

Bu arada en büyük **Dini** makam olan **Şeyhülislam**’dan **Ankara**’dakileri kötöleyen bir “**Fetva**” alarak **Anadolu**’ya dağıtılmasını ve böylece halkın **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinin** başındaki kişilere olan güvenlerini sarsma girişiminde bulunmalarını istediler.

Düşman, özellikle **İngilizler**, **Anadolu** halkının **Dini** duygularını nasıl bağlı olduğunu çok iyi biliyorlardı.

Diğer taraftan **Türk Milletinin** ruhunda ve benliğinden mevcut olan direnme gücünü ateşleyen **Din Adamlarının, Müftülerin Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi** fikrinin doğuşunda önemli faktör olduklarını da anlamışlardı.

Kısaca, **Din Adamları** başta olmak üzere bütün **Türk Milleti, Mustafa Kemal Paşa'nın;**

“Ya İstiklal... Ya Ölüm...”

Parolası etrafında birleşmiştir.

Padişah Vahdettin

İşte bu birlik ve beraberliği parçalamak isteyen düşman kuvvetleri, halkın **Dini** duygularına hitabeden bir belge elde etmek istediler.

Padişah Vahdettin, Salih Paşa'nın istifası ile boşalan **Hükümetin** başına **Tevfik Paşayı** getirmeye çalıştı.

Fakat **Tevfik Paşa** bunu kabul etmeyince, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketini** yıkmak için damadı olan **Ferit Paşa'yı 5 Nisan 1920 tarihinde** tekrar **Hükümet Başkanı (Sadrazam)** yapmıştı.

Zaten bu oyunun aktörü olsa olsa ancak **Damat Ferit Paşa** olabilirdi.

Nitekim de böyle oldu ve **Damat Ferit Paşa Hükümetin** başına getirildi.

Mondros Anlaşmasından sonra devam eden tüm oyalama tak-tikleri artık sona ermişti.

Artık maskeler sıyrılacak ve korkunç kumar oynanacaktı.

Sadrazam Damat Ferit Paşa bu sefer, **Şeyhül İslam Dürr-ü Zade Abdullah Efendi'ye “Fetva”lar** hazırlatmaya başladılar.

Bu **“Fetva”lar, Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine** katılanları, asi ve **Hak** yolundan ayrılmış olarak gösteriyordu.

Bu **Fetvaların** yayınlanması ile tüm halkın **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine** katılanlara karşı bir tavır oluşturacaklarına kendilerini öyle inandırmışlardı ki...

Eninde sonunda **Şeyhülislam Dürrizade Abdullah Efendi'den “Anadolu Harekatına Girenlerin Katli Vacip Olduğuna”** dair istedikleri gibi bir **“Fetva”** almasını bildiler.

Fakat bu kolay olmamıştır.

Dürrizade Abdullah Efendi'den önce Şeyhül-İslam olan Haydarizade İbrahim Efendi, istenilen bu “Fetva”yı vermemek için **Şeyhülislamlık** makamını bırakmak mecburiyetinde kalmıştır.

Sırf bu yüzdendir ki, **Dördüncü Damat Ferit Hükümeti'nin** oluşması iki gün gecikmiştir.

Ancak **Dürrizade Abdullah Efendi'nin Şeyhülislamlık** görevini kabul etmesinin ardından **5 Nisan 1920** tarihinde hükümet kurabilmiştir

Dürrizade Abdullah Efendini “Fetva”larını ele geçiren işgâl kuvvetleri “Fetva”ları çoğaltarak Anadolu’nun dört bir yanına çeşitli vasıtalarla, kimi zaman postayla, kimi zaman **Anadolu’ya** geçen kimseler aracılığıyla ve hatta **Yunan ve İngiliz** uçaklarıyla dağıtmaya başladılar.

Bu konuda **Anadolu Ajansı’nın 14 Nisan 1336/1920** tarihli haberin ilk satırları şöyledir:

“İngilizlerin İstanbul’da...

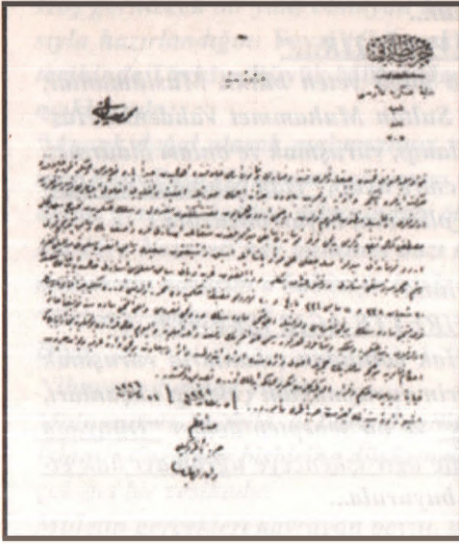
Ve emirleri altında bulunan hükümet marifetiyle Teşkilatı Milliye aleyhine bazı fetvalar çıkartmak üzere baskılar oluşturdukları istihbar olunuyor.

İşgâl edilen Meclisi Mebusan bir takım tutuklamalar ile felçli bir hale getirilmeden Zat-ı Şahanenin ve Meclisi Mebusa’nın itimadına layık bir Mebuslar (Milletvekilleri) iş başında iken böyle fetvalar elde etmeye muvaffak olamayan İngilizlerin, işgâl ile Zat-ı Şahane’yi tutsak alıp ve Salih Paşa kabinesini zorla devirdikten ve Meclisi Mebusan’ı tümüyle yok yerine koyup ve Damat Ferit Paşa gibi sırf kendilerinin emrine tabi bir adamı Sadarete çıkardıktan sonra tüm toplumu aldatmak maksadıyla bu gibi girişimlerde bulunmaları ve sırasıyla bir takım fetvalar elde etmeleri ihtimal dışı değildir...”

İşte Padişah ve Halifece, Mustafa Kemal için, **11 Nisan 1920** tarihinde, **Şeyhül-İslam’a** verdirilen ölüm fetvası:

“Tanrı Halifelliğini, kıyamete kadar devam ettirsin.

Dünya düzenin sebebi olan Müslümanların Halifesi Hazretlerinin emri altında bulunan, İslam Şehirlerinde bazı şirret kişiler, anlaşıp, birleşerek kendilerine Başkanlar seçip, Padişahın sadık uyruklarını, hile ve yalanlarla kandırarak, yukarının emrini almadan asker toplamağa kalkışmışlardır.

Kuvayı Milliyecileri İdam Fermanı

**Bu askeri güya; “Ye-
dirip, giydireceğiz”
bahanesi ile, aslında
ceplerini doldurmak
sevdasına kapılıp, şe-
riatın ve yüksek
emirlerin hilafına
Tanrının kullarına
zulüm etmekte ve on-
ları cezalandırmak-
tadırlar.**

**Memleketin bazı
köylerine ve şehirle-
rine saldırarak onla-
rı harap ve yerle bir
etmekte, “Padişahın
sadık uyruklarından
nice masum kişiyi öl-**

dürmekte ve kan dökmektedirler.”

Ayrıca, İslam’ların Emirinin tayin ettiği Din adamlarını, Komutanları ve yöneticileri kendi başlarına buyruk olarak, işlerinden çıkarıp, yerlerine kendilerine ayak uyduranları koymakta, Halifelik merkezi ile Yurt içinin ulaşım ve haberleşmesini kesip, Devlet tarafından verilen emirlerin yürütülmesini yasaklamakta, Merkezi, diğer İllerden ayırmağa, böylece “Halifeliğin heybetini kırıp, hafifletmeğe uğraşmaktadırlar.”

Yüksek İmamlık Makamına ihanet etmekle, İmama itaat etmekten çıkıp, Devletin düzenini ve İllerin güvenliğini bozan ve olmadık yalanlar yayarak, fitneler ve fesatlar çıkardıkları belli olan, bu Başkanlar ile yüksek buyruklara rağmen, onların Hak yolundan ayrılmış “Yardakçı ve Uşakları”, dağlımaları hakkında çıkan Yüce Buyruktan sonra da, hala inat ve fesatlarında direnirlerse, Memleketin bunların murdarlıklarından ve kötülüklerinden kurtarılması vacip (Yapılması gerekli) olup, öldürülmesi meşru (Kanuna uygun) ve farz (Gerçek sayma) olur mu, beyan buyurula...

Cevap:

- Tanrı en iyi bilir ki, olur...

“ÖLDÜRÜLMELERİ VACİPTİR...”

“Bu suretle savaşıma gücü yeten bütün Müslümanlar, Adil İmamımız Halife Sultan Muhammet Vahdettin Hazretlerinin etrafında toplanıp, vuruşmak ve onları öldürmek için yapılan çağrıya ve emre uyup, “Hak yolundan ayrılanları öldürmeleri vacip” olur mu, beyan buyurula...

Cevap:

- Tanrı en iyi bilir ki, Olur...

“DÜNYADA CEZA, AHRETTE AĞIR İSKENCE...”

Bu suretle Halifenin Hak yolundan çıkanlarla vuruşmak için tayin ettiği askerlerin vuruşmaktan çekinip kaçanları, “Büyük Günah İşlemiş” ve bu sebepten dolayı “Dünyada şiddetli cezaya ve ahrette ağır iskenceye uğramayı hak etmiş olurlar” mı, beyan buyurula...

Cevap:

- Tanrı en iyi bilir ki, olurlar...

“ÖLDÜREN GAZİ, ÖLEN İSE ŞEHİT...”

Bu suretle Halifenin askerlerinden olup da, Hak yolundan çıkanları öldürenler; “Gazi”, Hak yolundan çıkarılanlar tarafından öldürülenler “Şehit” ve sevap işlemiş olurlar mı, beyan buyurula...

Cevap:

- Tanrı en iyi bilir ki, olurlar...

“ŞERİATÇA CEZALANDIRILIRSINIZ...”

Bu suretle Hak yolundan çıkanlarla haberleşenler, haklarındaki “Sultanın emrine boyun eğmeyen Müslümanlar günaha girip, şeriatça cezalandırılmayı hak etmiş olurlar” mı, beyan buyurula...

Cevap:

- Tanrı en iyi bilir ki, olurlar...

Şeyhülislam

Dürrü Zade Abdullah

(*) (Pek karışık ve kalıplaşmış sözlerden ibaret olan bu fetvaları, mümkün olduğu kadar bugünkü konuşma diline çevirmeye çalıştım. Genç nesillere ibret verici bir belge olsun istedim...)

Hoş görülecek bir yanı olmayan bu fetvanın İngiliz baskısıyla hazırlandığını Fevzi (Çakmak) Paşa, 27 Nisan 1920 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde şu ifadeleriyle açıklıyordu:

“Ancak doğal olarak malumatınız var, bu kabinenin (Damat Ferit Paşa Hükümeti) oluşması ile beraber temasa geldiğim gerek o kabine erkanından olan kişilerden, gerekse Harbiye Nezareti'nde bulunan bazı arkadaşlardan aldığım malumata nazaran o kabineye baskı uygulamışlar.

“Fetva’yı veriniz...”

Diye.

Nihayet o Fetvayı aldılar.

Malumunuz veçhile o fetva İngiliz süngüsüyle alınmış, İslam’ı sinesinde birbirine düşürmek için, ilk defa yazılmış çok acı bir vesikadır.

Milletin gerçekleri kavrayan beyni, ümit ederim ki bundaki feci olayları görecek ve bunun önemini sıfıra inecektir...

(Şüphesiz sadaları)”

Mustafa Kemal Paşa ise aynı konu ile ilgili olarak Nutku’nda şöyle demektedir:

“Damat Ferit Paşa Hükümeti ve İstanbul’da bütün yıkıcı ve hain örgütlerin kurduğu birlik ve bu birliğin Anadolu içindeki ayaklanma örgütleri ve bütün düşmanlar ve Yunan ordusu, elbirliği ile bizi yıkmak için çalışmaya başladılar.

Bu ortak saldırı siyasasının yönergesi de Padişah ve Halife’nin içinde düşman uçakları da bulunan her türlü araçlarla yurda yağdırdığı Padişah’a karşı ayaklanma fetvası idi...”

İstanbul “Fetva”sının Anadolu’da yayılmasını ve zararlarını önlemek için birçok sıkı önlemler alınmış olsa da, bunda pek başarılı olunduğu söylenemez.

Zira Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılışı öncesinde, ülkenin işgâllerden kurtulabilmiş köşeleri ayrı görüşlerin kavga sahnesi haline gelmişti.

Bu yıkıcı “Fetva”lar ve Bâb-ı Ali’nin beyannameleri ile aldatılan halk yer yer vatan kurtarıcılarının önüne dikilmiştir.

Dini duyguları istismar edilen halkın da katılımı ile, Anadolu’nun muhtelif yerlerinde ayaklanmalar baş göstermişti.

Hatta bu tehlikeli isyan hareketlerinin bir bölümü **Ankara**'nın yakınlarına kadar ulaşmıştı.

Öyle ki;

“Ankara’nın burnu dibinde Beypazarı isyanı patladı.

İsyancılar Ayaş belinden Ankara’yı seyreder hale geldiler...”

Türk Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi için gerçekten zor günler yaşıyordu.

Padişah Vahdettin

İç ve dış ihanet odakları el ele vererek **Anadolu**'da bir kardeş kavgası çıkartmak suretiyle **Türk'ü Türk'e** kırdırmak istiyorlardı.

Durum her geçen gün daha da tehlikeli bir hal aldı.

O kadar ki, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinin** başarısızlığı dahi söz konusu olabilirdi.

Bilindiği gibi **İstanbul Hükümetleri**, özellikle yeni kurulan **Damat Ferit Paşa Hükümeti**, **Anadolu**'daki **Ulusal** hareketin gelişmesini önlemek için her türlü yolları denemekten kaçınmamaktaydı.

Nitekim **Damat Ferit Paşa Hükümeti** daha **Sivas Kongresi**'nden önce böyle bir mücadeleye girişmişti.

Damat Ferit Paşa, **Haziran 1919** tarihinde **Vali** ve **Mutasarrıflara** gönderdiği telgrafta, **Milli Ordu** oluşturulmasının yasaklandığını bildirerek, buna uymayanlara pek insafsız davranılmasını, gerekirse **İstanbul Divan-ı Harb'e** gönderilmesini emretti.

Ayrıca, **Damat Ferit Paşa Hükümeti**, her ne suretle olursa olsun **Sivas Kongresi**'nin toplanmasına engel olmak istemişti.

Bunun için de **Ali Galip** adında birisi **Harput Valiliği'ne** tayin edilerek **Sivas Kongresi**'ni basmaya ve üyelerini tevkif etmeye memur edilmişti

İstanbul Fetvasının ardından eldeki **Kuva-i Milliye** ve askeri birliklerden büyük sayıda firarlar başlamıştı.

Bu üzücü ve tehlikeli gelişmelerin, ancak karşı **“Fetva”**ların yayınlanması ile önlenebileceğini görmekte gecikmeyen **Vatansever Din Adamları** hemen harekete geçtiler.

“Padişah ve Halife dahi esirdir.

Makam-ı Hilafet ve Saltanatın kurtarılması lazımdır.”

Noktasından hareketle; düşman elinde tutsak olan **Halifenin** zor ve baskı kullanılarak **Şeyhülislam’a** böyle bir **“Fetva”**nın zorla yayınlatıldığı fikirden hareketle, yeni **“Fetva”**lar yayınlanması çalışmalarına başlandı.

Sonuçta, **Ankara Müftüsü** ve aynı zamanda **Ankara Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Mehmet Rifat Efendi (Börekçi)** öncülüğünde, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinin** meşru olduğuna dair bir **“Fetva”**lar yayınlandı.

İstanbul “Fetva”larında, taraflı, kasıtlı, eksik hatta yanlış bilgilere dayanarak hükümler verilmiş olması, daha önemlisi **Dini** kaynak gösterilmediğinden **İstanbul “Fetva”**sı, **Ankara “Fetva”**ları yanında inandırıcılık yönü zayıf kalmıştır.

Oysa **Ankara “Fetva”**ları, **Dini** hükümlere uygun ikna edici delillere dayanan, ilmi kariyer ve **Dini** bilgilerinde otoritelerinden şüphe edilmeyecek kadar mesleğinin erbabı ulema tarafından hazırlanmıştır.

Bu **“Fetva”**lar ayrıca **Anadolu’nun** çeşitli yerlerindeki yine bu konuda söz sahibi **155** üzerinde **Ulema** tarafından incelendikten sonra samimiyetle kabul edilmiş ve imzalanmıştır.

Böylece **İstanbul “Fetva”**larının **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi** için oluşturduğu büyük tehlike önemli ölçüde bertaraf edilmiş ve ardından da isyanlar bastırılmıştır.

Müftü ve Ulemanın;

“Yukarıdaki “Fetvayı Şerife”, “Şer’i Şerife” muvafıktır...”

Sözleri, **Şeyhülislam’ın Fetvasını** adeta hükümsüz kılmış ve **Anadolu’daki Ulusal birlik ve beraberliği** pekiştirmiştir.

Başka bir deyişle, **Anadolu** halkının bu birlik ve beraberliği sayesinde düşman **9 Eylül 1922’de İzmir’den** denize dökülmüştür.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi tarihimiz etrafıca incelendiğinde, **Ankara “Fetva”**larının önemi daha iyi anlaşılabilir.

Doğal olarak başta **Ankara Müftüsü (İlk Diyanet İşleri Başkanı) Mehmet Rifat Efendi (Börekçi)** olmak üzere bu **Fetvaya** imza koyan **Din Adamlarını** da rahmetle anmak her **Türk** için birincil görevdir.

İsterseniz bir de bu **Fetva”**lara bir göz atalım:

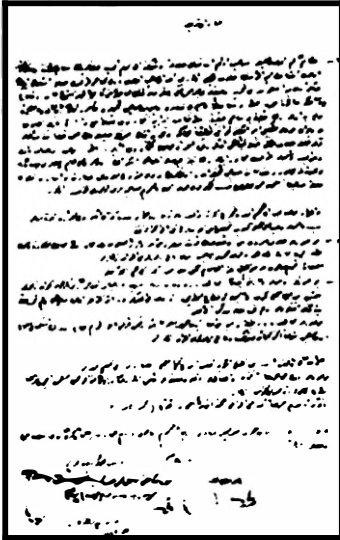
ANADOLU FETVALARI!

Tarih: 19 Nisan 1920

Yer: Ankara

Ankara Müftüsü Rıfat Efendi ve arkadaşlarının verdiği Anadolu Fetvaları:

1.-Tanrı, Hilafetini ve heybetini kıyamete kadar devam ettirsin...

Milli Fetva - 12 Nisan 1920

Dünya düzeninin sebebi olan Müslümanların Halifesi Hazretlerinin, Halifeliğin ve Saltanatının makamı ve merkezi olan İstanbul, İslam'ların Emirinin rızası olmaksızın, İslam'ın düşmanı olan Devletler tarafından fiilen işgâl edilerek, İslam askerlerinin silahları ellerinden alınmış ve bazıları da haksız olarak "Şehit" edilmiş, Halifelik merkezini koruyan bütün istihkamlar, kaleler, savaş araçları zapt edilmiş ve Resmi işleri yürüten ve İslam'ın Ordusunu donatmakla görevli Başbakanlık Makamına, Harbiye ve Milli Savunma Nezaret-

lerine (Bakanlıklarına) el konulmuştur.

Bu suretle Halife, Milletin gerçek çıkarları uğrunda önlemler almaktan men edilmiştir.

Olağanüstü hal ilan edilip, Harp Divanları kurulmuş, İngiliz Kanunları uygulanarak kararlar verilmek sureti ile Halifenin yargı hakkına doğrudan müdahale edilmiştir.

Yine Halifenin rızası olmadığı halde, Osmanlı toprakları olan; İzmir, Adana, Maraş, Antep ve Urfa taraflarına düşmanlar saldırıp, orada Müslüman olmayan uyruklarımızla el ele vererek, İslam'ları toptan yok etmeğe, mallarını yağmaya ve kadınlarına tecavüze ve Müslüman halkın bütün Kutsal inançlarına hakarete kalkışmışlardır.

Anlatılan şekilde, “Hakarete uğrayan ve esir düşen Halifelerini, kurtarmak için, ellerinden geleni yapmaları,” bütün Müslümanlara farz olur mu?

Cevap: Tanrı en iyi bilir ki, olur...

* * *

TOPRAKLARIMIZI DÜŞMANDAN TEMİZLEMEK

2.- Bu suretle, Halifeliğin meşru hakkını elinden alanlardan kurtarmak ve fiilen saldırıya uğrayan “Vatan topraklarını düşmandan temizlemek için uğraşan ve çalışan İslam halkı, şeriatça Tanrı yolundan ayrılmış olurlar mı?”

Cevap: Tanrı en iyi bilir ki, olmazlar...

3.- Halifeliğin zorla elinden alınan haklarını geri almak için düşmanlara karşı açılan savaşta ölenler “Şehit”, kalanlar “Gazi” olurlar mı?

Cevap: Tanrı en iyi bilir ki, olurlar... (Buraya konu ile ilgili ayetler eklenmiştir.)

4.- Bu suretle Din uğrunda uğraşan ve görevini yapan halka karşı, düşman tarafını tutarak İslam'lar arasında “Silah kullanan ve adam öldürenler, şeriat bakımından en büyük günahı işlemiş ve bozgunculuk yapmış olurlar” mı?

Cevap: Tanrı en iyi bilir ki, olurlar... (Yine bu konu ile ilgili ayetler eklenmiştir.)

5.- Aslında istenmediği halde, düşman Devletlerinin zorlaması ve kandırması ile, olaylara ve gerçeğe uymayarak çıkarılan “Fetvalar” Müslümanlar için şeriatça dinlenir mi ve ona uyulur mu?

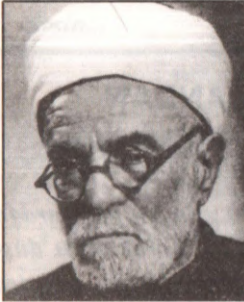
Cevap: Tanrı en iyi bilir ki, uyulmaz...

***Türkiye çapında
153 Müftü ve Ulemanın imzası***

Ankara Müftüsü Rifat (Börekçi) Efendi bu “Fetva”yı; “**El Müfti bin Medine-tül Ankara Mehmet Rifat**” şeklinde imzalamıştır.

Kendi imzasının ardından başta **Kastamonu, Yozgat, Kırşehir Müftüleri** olmak üzere **Samsun, Kütahya, Sinop, Eskişehir, Gümüşhane, Bursa, Bilecik, Denizli, Tokat, Diyarbakır** ve **Türkiye’nin** her tarafından tam **153 Müftü ve Ulema (Din Bilgini)** tarafından imzalanmıştır.

Ankara Fetvasını İmzalayan Din adamları:

M. Rifat Börekçi

Mehmet Edip Efendi

Mehmet Şükrü Kaya

Ankara Müftüsü Mehmet Rifat
Bilecik Müftüsü Mehmet Rifat Efendi
Bursa Müftüsü Mehmet Nuri
Gümüşhane Müftüsü Ahmed Hamdi
Eskişehir Müftüsü Mehmed Fevzi
Sinop Müftüsü Mehmet Salih
Kütahya Müftüsü Salih
Samsun Müftü Vekili Fevzi Bahri
Denizli Müftüsü Bahri
Tokat Müftüsü Ahmed Hulusi Elhac
Diyarbakır Müftüsü Ömer
Cerkeş Müftüsü Elhac İbrahim
Taşköprü Müftüsü Mustafa

Ayancık Müftüsü Mehmed Emin

İnebolu Müftüsü İsmail Hakkı

Boyabat Müftüsü Ahmed Hamdi

Daday Müftüsü Ahmed Şükrü

Tosya Müftüsü Rüşdü

Araç Müftüsü Bahaeddin

Tirebolu Müftüsü Hasan Tahsin

Bünyan Müftüsü Ahmed Necmeddin

İnegöl Müftüsü İbrahim Hakkı

Yenişehir Müftüsü Fehmi

Narman Müftüsü Hüseyin Hüsnü

İspir Müftüsü İsmail Hakkı

Akdağ Müftüsü Ahmed

İskilip Müftüsü Mehmed Edib

Urfa Müftüsü İsmail Hakkı

Hizan Müftüsü Hasan

Maçka Müftüsü Mustafa Sırrı

Gemlik Müftüsü Kamil

Mihalıççık Müftüsü Ahmed Vasi

Kirmastı Müftüsü Abdülğafur

Söğüt Müftüsü Osman

Tortum Müftüsü Mustafa

Gümüşhacıköy Müftüsü Elhac Ali

Merzifon Müftüsü Ali Rıza

Yusufeli Müftüsü Vehbi

Cine Müftüsü Ahmed

Yozgat Müftü Vekili Ahmed Zühdü,

Meclis-i Milli Azasından Isparta Müfti-i Sabıkı Şükrü

Karahisar-ı Sâhib Mebusu Hüseyin

Müderriş Sivas Mebusu Hüsnü

Ulemadan Mehmed Şükrü

Isparta Mebusu Mustafa Taki Ulemadan Karahisar-ı Sahib

Mebusu

Ulemadan Hafız İbrahim

Silifke Mebusu Nebil

Kırşehir Mebusu Kuzattan

Müfti-i Sabık Hacı Ali Müfid Bursa Mebusu

Karacabey Müfti-i Bursa Mebusu Ulemadan Sabıkı Mustafa

Fehmi

Kayseri Mebusu Abdullah Servet Müfti-i Sabıkı Kayseri Mebusu

Ulemeden Ahmed Remzi Mehmed Alim Ankara Ulemasından

Abdullah Çağırman

Mehmet Şükrü Aksoy

Mehmet Hulusi Akyol

Kocabey Hacı Bayram Medresesi Müderrisi Müderrisi Müsevvit Beynamlı Elhac Mustafa Hacı Süleyman Molla, Büyük Medresesi Müderrisi Şehabiye Medresesi Müderrisi İsmail Sadullah, Sariyye Medresesi Müderrisi Haneka Medresesi Müderrisi Mehmed Şevki Ahmed Şefik

Zeynelabidin Medresesi Müderrisi Yeşil Ahi Medresesi Müderrisi Hamza Abidin

Sarı Kadın Medresesi Müderrisi Zincirli Medresesi Müderrisi Tevfik Abdullah Hilmi

Bayezid Dersiamlarından Reisü'l-kurra Rıf'at Hüseyin Hilmi

Bursa Ulemasından, Reisu'l- Bursa Müfti-i Sabıkı Ve Çelebi Sultan Müderrisin Hacı Yusuf Medresesi Müderrisi: Ömer Kamil

Murad-ı Sani Medresesi Müderrisi Cami-i Kebir Mahallesi Şeyhi Elhac Sadık Elhac

Hüseyin Çelebi Medresesi Ahmed Efendi

Cendik Medresesi Müderrisi: Mehmet Kâmil

Giridi Ahmed Paşa Medresesi Mehmed Emin

Bayezid Paşa Medresesi Müderrisi Müderrisi: Süleyman Vehbi Abdulkadir

Vaiz Medresesi Müderrisi Mehmed
Vani Medresesi Müderrisi Hafız Hakkı
Ivaz Paşa Medresesi Müderrisi Mehmed Said
Mekteb-i Sultani Ulum-ı Diniye Sadık Muallimi: Celâleddin
Hınıs Müftüsü Bayezid Müftüsü Şeyh Bahaeddin
Diyadin Müftüsü Abdülhadi
Sivrihisar Müftüsü Ömer
Orhaneli Müftüsü Mehmed Ali Niyazi
Lice Müftüsü Yusuf Ziya
Erbaa Müftüsü Ahmed
Yozgat Müftüsü Abdullah Fehmi
Gürün Müftüsü Mehmed Hulusi
Boğazlıyan Müftüsü İsmail Vehbi
Bayburt Müftüsü Abdullah
Havza Müftüsü Fahreddin
Bünyan Müftüsü İsmail
Siverek Müftüsü Mehmed Tevfik
Direk Müftüsü Osman
Haymana Müftü Vekili İskender Kâzım
Devrek Müftüsü Ahmed Vehbi
Bozdoğan Müftüsü Abdullah Sabri
Mudanya Müftüsü Hasan Tahir
Simay Müftüsü Mehmed Niyazi
Karacasu Müftüsü Mehmed Akif
Gediz Müftüsü Mustafa Hulusi,
Demirci Müftüsü Süleyman
Viranşehir Müftüsü İbrahim Hakkı
Kayseri Müftüsü İbrahim
Maraş Müftüsü Nuh
Bağçe Müftüsü Hacı Ahmed
İncesu Müftüsü Mehmed Salim
Bitlis Müftüsü Mahmud
Uşak Müftü Vekili Abdülmecid
Eşme Müftüsü Ali Rıza
Diyarbakir-Silvan Müftüsü Nazif
Hizan Müftüsü Abdurrahman
Van Müftüsü Abdülmecid
Acıpayam Müftü Vekili Rıza

Balya Müftüsü Hikmet Hulusi
Müderresinden Hüseyin
Niksar Müftüsü Abdullah Mustafa Fehmi
Müderresinden Hacı Süleyman
Çal Müftüsü Halil
Cine’de Milli Ordu Müfettişi Ahmed İzzet
Müderresinden Gümülcineli Esad
Medrese Muallimlerinden Mustafa Rıfat

Hoca Raif (Dinç) Efendi

İbrahim Demiralay

İsmail Şükrü Çelikalay

Kurşunluzade Medresesi Dersiam ve Medrese Müderresi:
Ali Rıza, Muallimlerinden: Mehmet Hayati
Kazan Ulemasından Tayfur Elhac Yahya
Ulemadan Darü’l-Hilafetü’l-Âliyye Medresesi Abdurrah-
man

Muallimlerinden: Hafız Mahmud, Fazıl Abdurrahman Med-
resesi Dar-ı Mezkur Muallimlerinden Müdürü: Ramazan Hafız
Kemal

Dar-ı Mezkur Muallimlerinden Dersiamdan Ahmed İlyas
Müderresinden Muallim Müderresinden Mehmed Naci Meh-
med

Müderresinden Abdülaziz Hafız Hüseyin
Müderresinden Muallim Dârü’l-Hilâfetü’l-Âliyye Medresesi
Ahmed, Hamdi Muallimlerinden: Elhac Ziya

Müderresinden Muallim Esatizade-i Ulemeden Ve Meşayih-i
Ahmed Rüştü, Sa’diyye’den: Erzurumlu İsmail Hakkı

Mut Müfti-i Sabıkı, Burhaniye Müfti-i Sabıkı Mustafa Ka-
sım Hoca

Hamzabey Medresesi Müderrisi Mehmed
Müderrisinden Abdurrahman Zühdü Ahmed
Gümüşhane Ulemasından Rüşdü
Gümüşhane Ulemasından Azmi Imam
Hapsman Ulemasından Mustafa
Hapsman Ulemasından Osman Nuri Osman
Balıkesir Kadısı Şemseddin
Balıkesir Kadı-i Sabıkı Mehmed Şükrü Alim...

Bu “Fetva”lara önderlik eden **Ankara Müftüsü Rıfat (Börekçi) Efendi** cidden büyük bir Milliyetçi ve **Mustafa Kemal Paşa'nın** büyük hayranıdır.

Büyük Millet Meclisi açıldıktan sonra da **Milletvekili** olarak çok güzel çalışmalar yapmıştır.

Padişahın “Fetva”ları bir taraftan **Batı Anadolu**’yu kana boyarken, bu “Fetva”lar **Doğu illerine** de torbalar içinde sevk ediliyordu.

Bunlar **Padişah** ve **Damat Ferit Paşa** tarafından yönlendirilmiş kişilerce getirilmekte ve özellikle **İngilizlerin** hem bunların sevkiyatında ve hem de dağıtımında görev aldıkları görülmekteydi.

Bu “**Milli Fetva**”lara, **Anadolu**’nun, **Dini** bütün **Din Bilginleri** katılmış, böylece bu inandırıcı telkinler ve “**İhanet fetvaları**”nın zararlarını önlemiştir.

Bu hareket o günler için, çok asilce ve cesurca idi.

Adına “**Milli Fetvalar**” dediğimiz ve önderliğini **Ankara Müftüsü Rıfat (Börekçi) Efendi'nin** bu **Fetvalarına** dikkat edilecek olunursa, **Padişah Vahdettin** doğrudan doğruya suçlanmamakta, içinde bulunduğu zor durumundan ve **İstanbul Yönetimindeki Damat Ferit Paşa** öne çıkarılmaktadır.

“**Milli Fetvalar**”da dikkati çeken cümlelere bir defa dikkat etmek, nasıl bir denge kurulmak istendiğini gözler önüne serecektir:

“Tanrı, Hilafetini ve heybetini kıyamete kadar devam ettirsin!...”

“Halife, Milletin gerçek çıkarları uğrunda önlemler almak-tan men edilmiştir!...”

“Harp Divanları kurulmuş, İngiliz Kanunları uygulanarak kararlar verilmek sureti ile Halifenin yargı hakkına müdahale edilmiştir!...”

Rifat Börekçi' in Damat Ferit Paşa
İmzalı İdam Fermanı

“Halifenin rızası olmadığı halde, Osmanlı toprakları olan; İzmir, Adana, Maraş, Antep ve Urfa taraflarına düşmanlar saldırıp, orada Müslüman olmayan uyruklarımızla el ele vererek, İslam’ları toptan yok etmeğe, mallarını yağmaya ve kadınlarına tecavüze ve Müslüman halkın bütün Kutsal inançlarına hakarete kalkışmışlardır!...”

“Müslüman halkın bütün Kutsal inançlarına hakarete kalkışmışlardır!...”

“Hakarete uğrayan ve esir düşen Halifelerini, kurtarmak için, ellerinden geleni yapmaları, bütün Müslümanlara farz olunur!...”

“Vatan topraklarını düşmandan temizlemek için uğraşan ve çalışan İslam halkı, şeriatça Tanrı yolundan ayrılmış olmazlar!...”

“Halifeliğin gasp edilen haklarını geri almak için düşmanlara karşı açılan savaşta ölenler “Şehit”, kalanlar “Gazi” olurlar!...”

“İslam’ların kendi aralarında birbirlerine silah kullanan ve adam öldürenler, şeriat bakımından en büyük günahı işlemiş ve bozgunculuk yapmış olurlar!...”

“Devletlerinin zorlaması ve kandırması ile, olaylara ve gerçeğe uymayarak çıkarılan “Fetvalar” Müslümanlar için şeriatça dinlenmez ve ona uyulmaz!...”

ULUSAL KURTULUŞ SAVAŞINA KARŞIT DİN ADAMLARI

Buraya kadar yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Ulusal Kurtuluş Mücadelesine karşı olan;

Mustafa Sabri Efendi

Seyhülislam Mustafa Sabri...

Dürrizade Abdullah...

Ayan azası Zeynelabidin...

Bursa Müftüsü Ömer Fevzi...

Babaeski Müftüsü Ali Rıza...

Gerede/Bolu olaylarının Kör Ali ve Eşref Hocaları...

Düzce'nin Ahmet Hocası...

Biga'nın Gavur İmamı...

Konya-Bozkır'ın Zeynelabidin'e bağlı tüm Hocalar...

Ne yazıktır ki, bu Hocaların Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine olan zararlarını yalnız “Kan, Can ve İnanç” kayıpları ile sınırlandırmak mümkün değildir.

Sayıları çok fazla olmamakla birlikte kimileri de Padişah/Halife tarafını tutup Kuvayı Milliye'ye karşı çıkmışlardır.

Bu silahlı karşıt Din Adamları arasında;

Gerede-Bolu olaylarının Kör Ali Hoca...

Divitli Eşref Hoca...

Düzce'nin Ahmet Hoca...

Biga'nın Gavur İmam...

Konya-Bozkır'ın Şeyh Zeynelabidin'e bağlı hocalada vardı...

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinin karşıt iç isyan cep-
helerini açarak, ciddi tehlikeler yaratmışlar, büyük zaman ve güç
kaybına sebep olmuşlardır.

Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin ihmal edilmeyecek ismi de **Şey-
hul-İslam Mustafa Sabri Efendi'dir.**

Meşrutiyet devrinin **Meclisi Mebusanı'nda** uzun nutuklarıyla
ve hazır cevaplılığı ile tanınan bu **Din Adamı, Dini** sıfatını geçim
ve şöhret için ustaca kullanmasını bilmiştir.

Mustafa Sabri Efendi

Mustafa Sabri Efendi, 1869 yılında
Tokat Turhal Kat Beldesinde doğdu.

Çocukluğunda **Pazar Nahiyesinde**
Peşli Hoca'dan ders alarak eğitime
başladı.

Sonra **Kayseri Medresesinde Din**
eğitimi tamamladı.

1889 yılında Rüş imtihanını ka-
zanarak **Fatih Camii'nde Din** dersleri
vermeye başladı.

Bu arada **Beşiktaş Asariye Camii**
İmamlığını yaptı.

1900 - 1904 yılları arasında **Sultan**
II. Abdülhamit tarafından huzur ders-
lerine alındı.

1918 yılında 2. Meşrutiyetten son-
ra memleketi **Tokat'tan Osmanlı Meclisi Mebusan'ına Milletve-**
kili seçildi.

Sevr Anlaşmasını imzalayan **Hükümet** döneminde **Şeyhülis-**
lam olan **Mustafa Sabri, Yıldız Sarayı'nda Vahdettin Başkanlı-**
ğında toplanan **Meclis-i Ali'de** anlaşmanın kabul edilmesi yönünde
görüş bildirenler arasındaydı.

Türkiye Cumhuriyetine geçiş döneminde **Hükümete** destek
olmaması hasebiyle **Ulusal Kurtuluş Savaşı** sonrası “**Yüzellilik-**
ler” listesine girip de sürgüne gönderilmiştir.

Önce **Romanya'ya** oradan **Yunanistan'a** kaçmış, bir dönem
Yarın isimli gazeteyi çıkarıp oradaki **Müslümanları** toplamak
niyetinde olduysa da, bölge insanından yeterince destek alamayınca
Mısır yollarına düşmüştür.

1938 yılında çıkan “**Af Kanunu**”na rağmen memlekete dönmemiştir.

1954 yılında **Mısır**’da vefat etti.

Damat Ferit Paşa Hükümetlerinde Şeyhülislamlık yapmış, **Ferit Paşa’nın Paris’e** gittiği bir devrede kendisine **Sadrızam** vekilliği görevi verilmiştir.

Mustafa Sabri Efendi

Anadolu hareketini;

“Eşkiya Harekatı...”

Bu hareketin önderi **Mustafa Kemal Paşayı**’da;

“Baş Şaki...”

Olarak gören **Mustafa Sabri**, düşmanın **İzmir**’den denize dökülmesi üzerine, **Ermeni** ve **Rumlardan** müteşekkil bir kuvvetle **Türk Ordusu** karşısına çıkılmasını **Vahideddin’e** teklif edecek kadar **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine** düşmandı...

Bu arada onun, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine** düşman cemiyetlerden **Teali-i İslam**’ın kurucularından olduğu da unutulmamalıdır.

İlk adı **Cemiyet-i Müderrisin (Medrese Öğretmenleri Derneği)** olan **Teali-i İslam Cemiyeti**, **Hürriyet** ve **İtilaf Fırkasını** destekleyen, **Padişahlık** düzenini savunan bir cemiyettir.

Teali-i İslam Cemiyeti, 19 Şubat 1919 tarihinde **İstanbul**’da kurulmuş olup, amacı; tüzüğünde de ifade edildiği gibi, **Hilafetçi** bir anlayışla bütün **Müslümanlar** arasında **“Birlik ve Kardeşliği”** sağlayarak, **Halifenin** etrafında toplanılmasını temin etmektir.

Aynı zamanda **Din** ve **Devlet** ayrılığına taraftar olmadan bilimsel, ahlaki ve sosyal yollarla siyasi hayata etkide bulunmaya çalışmış, **Hürriyet ve İtilaf Fırkası’nı** desteklemiş ve **Anadolu** hareketine cephe almıştır.

Merkezi **İstanbul**’da bulunan bu cemiyet özellikle **Konya** ve civarında yoğun faaliyet göstermiştir.

Bu cemiyetin kuruluşunda **Kel Kâzım** olarak bilinen **Polatlı** doğumlu kişi rol almıştır.

Bu zat da **Ulusal Kurtuluş Mücadelesine** karşıydı.

1920 yılında yayınladığı bildiride şöyle demektedir:

“Yunan ordusu Halifenin ordusu sayılır.

Hiç de zararlı bir topluluk değildir.”

Teali İslam Cemiyetinin Kurucular Kurulu şu kişilerden oluşmuştur:

İskilipli Atıf Hoca

*** Fatih Dersiamlarından** (*Ders Yılı Öğretim Üyesi*)

Abdülfevzi

*** Fatih Dersiamlarından** (*Ders Yılı Öğretim Üyesi*)

Geyveli İbrahim Hakkı

*** Fatih Dersiamlarından** (*Ders Yılı Öğretim Üyesi*)

İskilipli Mehmed Atıf

*** Bayezid Dersiamlarından** (*Ders Yılı Öğretim Üyesi*)

Ermenekli Mustafa Safvet

Yönetim Kurulu

*** Başkan:**

Fatih Dersiamlarından (*Ders Yılı Öğretim Üyesi*)

Mustafa Sabri Efendi.

*** Başkan Yardımcısı:**

Darü'l-Hilafeti'l-İbtida-i Dahil Medreseleri Umum Müdürü

İskilipli Mehmed Atıf Efendi.

*** Genel Sekreter:**

Darü'l-Hilâfeti'l-Aliyye İbtida-i Dahil Medreseleri Osmanlı Edebiyatı Müderrisi

Mustafa Sabri Efendi

Ermenekli Mustafa Safvet Efendi.

Üyeler

*** Darü'l-Hikmeti'l-İslamiye azasından**

Eşref Efendizade Şevketi

Saidi Nursi

* **Darü'l-Hikmeti'l-İslamiye azasından**

Saidi Nursi

* **Fatih Dersiamlarından (Ders Yılı Öğretim Üyesi)**

Düzceli Zahid

* **Darü'l-Hilafeti'l-Aliyye Sahn Medreseleri Fıkıh Müderrislerinden**

Seydişehirli Hasan Fehmi

* **Darü'l-Hilafeti'l-Aliyye İbtida-i Dahil Medreseleri Mantık Müderrisi**

Manisalı Mustafa

* **Fatih Dersiamlarından**

Asitaneli Hafız Abdullah

* **Dersiamdan Sinoplu Mehmed Emin Efendi**

Saidi Nursi

Mustafa Sabri Efendi'nin Damat Ferid kabinesinde Şeyhülislam olarak görev alması üzerine boşalan Başkanlığa İskilipli Mehmed Atıf seçilmiştir.

Görüldüğü gibi bu cemiyetin yönetim kurulunda ise;

Mustafa Sabri (Başkan)...

İskilipli Mehmet Atıf (İkinci

Başkan)...

Said-i Kürdi (İttihat-ı Mu-

hammediye Cemiyeti Önderlerinden)

Bulunuyordu.

İskilipli Mehmed Atıf Hoca:

1875 yılında İskilip'te doğdu.

Altı aylıkken öksüz kalan **Mehmed Atıf**, dedesi **Hasan Kethüda'nın** himayesinde yetişmiştir.

Köy Hocasından başladığı tahsiline **1891** yılından itibaren iki sene **İskilip'te** devam etti.

1893 Nisan ayında **İstanbul'a** gelerek eksik kalan **Medrese** eğitimine burada devam etti.

1902 yılında **Medresedeki** öğrenimini bitiren **Atıf Hoca**, aynı yıl mesleki kariyer sınavı kazanıp, ertesi sene **Fatih Camii**'nde ders vermeye başladı.

İskilipli Atıf Hoca

Bu sıralarda **Dar-ül Fünun'un İlahiyat Fakültesine** girdi.

1905 yılında buradan mezun olarak **Kabataş Lisesinde Arapça Öğretmenliğine** başladı.

26 Aralık 1925 tarihinde arkadaşları ile beraber 13 kolluk kuvveti gözetiminde **Ankara**'ya gönderildi.

26 Ocak 1926 Salı günü "**Şapka Kanunu**"ndan iki yıl önce yazmış olduğu "**Frenk Mukallitliği (Taklitçiliği) ve Şapka**" adlı kitabında "**Şapka Kanunu**"na muhalefet ettiği gerekçeyle tutuklandı.

Ankara İstiklal Mahkemesi'nde yargılandı.

Yargılamada, üyesi olduğu bir cemiyetin **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi** karşıtı olarak yayınladıkları beyanname de soruldu.

Atıf Hoca, ayrıca **Mustafa Sabri Efendi'nin Cemiyet** adına yayınladığı beyannamesini de aslında tekzip ettiğini söylemiştir.

Bu beyanname hakkında **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi** yanlısı **Vakit Gazetesi'nde** bir yalanlama yazısı yayımlanmış ve bu bildiriye hiçbir zaman desteklemediğini ilan ettiğini de söyledi.

Savcı, İskilipli Atıf Hoca için 3 yıl hapis cezası istemesine rağmen. **Mahkeme**, savunma için bir gün sonraya bırakıldı.

Ertesi gün, **Mahkeme Başkanı Kel Ali (Ali Çetinkaya)**, savunma yapmaya gerek görmeyen **İskilipli Atıf Hocayı** idama mahkum etti.

İskilipli Atıf Hoca 1 hafta sonra 6 Şubat 1926 tarihinde **Ankara Samanpazarı Meydanı'nda "Şapka Kanununa Muhalefetten"** idam edildi.

Teali İslam Cemiyeti Yönetim Kurulunun diğer üyesi olan **Saidi Nursi (Saigi-Kürdi)** ise;

Saidi Nursi ya da nüfus kaydında geçen haliyle **Said Okur**'dur.

12 Mart 1878 tarihinde **Bitlis'in Nurs Köyü'nde** dünyaya gelmiştir.

Saidi Nursi yaşadığı dönemin **İslam Uleması** tarafından **15** yaşındayken verilen ve;

“Zamanın en iyisi...”

Anlamına gelen;

“Bediüzzaman...”

Lakabı, zamanla ismiyle birlikte anılır olmuştur.

Saidi Nursi, 31 Mart İsyanı sonrasında tutuklandı, yargılandı ve suçsuz bulunarak serbest bırakıldı.

Van’da Medresetü’z-Zehra isimli bir okul kurma fikrini gerçekleştirebilmek için **1907** yılında **II. Abdülhamit’e** dilekçe vermek amacıyla selamlık törenine üzerinde yöresel kıyafetleri, başında sarığı ve hançeri ile katıldı.

Saidi Nursi bu hareketi neticesinde önce tutuklandı daha sonra akıl hastanesine kapatıldı.

Yine aynı yıl serbest kaldıktan sonra keskin bir **Abdülhamit** muhalifi olarak **İttihat ve Terakki Cemiyetiyle** irtibata geçmek için **Selanik’e** gitti.

Selanik’te cemiyetin önde gelen isimlerinden daha sonra **Selanik Milletvekili** olacak olan **Emanuel Karasso** ile ve cemiyetin diğer önderleri ile görüştü.

Selanik’de Meşrutiyetin İlanı’ndaki kutlamalarda **II. Abdülhamit** yönetimine karşı hürriyet nutukları söyledi.

Said-i Nursi, “Bağımsız Kürdistan” çalışmalarına **2. Abdülhamit** zamanında başlar.

Bu zamanlar, **Türk** topraklarının birer birer elden çıktığı zamanlardır.

Said-i Nursi de bu durumdan yararlanmak için yine **2. Abdülhamit’e** bir dilekçe ile başvurur.

Dilekçede **Kürdistanın** geleceği için;

“Kürdistan olarak adlandırdığı bölgede 3 tane medrese açılmasını ve bu burada Kürt gençlerinin eğitim görmesini...”

İster.

2. Abdülhamit. bu dilekçeden sonra **Said-i Nursi’yi** önce sürgüne göndermeyi düşünür fakat akli dengesinin yerinde olmadığı düşüncesi ile tımarhaneye kapatılması kararlaştırılır.

Saidi Nursi;

“Zalimler için yaşasın cehennem!...”

Sözünü **Padişah 2. Abdülhamit** için söyler.

Yine de gönderildiği **İsparta**'daki sürgünden memleketine dönen **Said-i Kürdi** yine **İngilizlerin** işgâl planına uygun olarak **Doğu**'da ve **Güneydoğuda İngiliz Hükümeti** destekli bir **Kürdistan** kurulması amacıyla "**Kürt Teali Cemiyeti**" kurucuları arasında yerini alır.

Saidi Nursi

Teal-i İslam Cemiyeti, Kuvayı Milliye aleyhinde bildiriler yayınlamıştır.

Bildirilerden **16 Eylül 1919** tarihli **İkdam Gazetesi**'nde yayınlanana çok etkili olmuş ve **Anadolu**'da birçok yerinde isyanlar çıkmıştır.

Bu bildiri incelendiğinde, **Teali-i İslam Cemiyetinin Ulusal** varlığa ne kadar karşıt olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Saidi Nursi, Cumhuriyet'ten sonra **Mustafa Kemal Paşa**'nın ricası üzerine **Ankara**'ya giderek kendisiyle görüştü ve bir süre **Ankara**'da ikamet etti.

Bir yandan işgâlcilerle mücadele eden **Ankara Hükümeti**, bir yandan da **İngiliz** destekli gerici isyanları bastırmakta başarılı olunca **Said-i Kürdi** bu sefer **Mustafa Kemal Paşa** ile yaptığı görüşme;

Amacının;

"Şariat devleti kurmak olmadığını, ulusal temele dayanan devlet kurmak olduğunu anlayınca..."

Özgür Kürdistan fikrinden vazgeçti.

Daha sonra **Van**'a yerleşti.

Şeyh Said İsyanı sonrasında takibe alındı ve **İstiklal Mahkemesi**'nce yargılandı ve **Barla**'ya sürgün edildi.

Daha sonra da yazdığı bazı kitaplar sebebiyle sırasıyla **Burdur, İsparta, Kastamonu** ve **Emirdağ**'da sürgün hayat yaşadı.

Saidi Nursi kitaplarından dolayı yargılandığı dönemlerde aylarca **Eskişehir, Denizli, ve Afyon** hapishanelerinde tutuklu kaldı ancak sonunda beraat etti.

23 Mart 1960 tarihinde de **Şanlıurfa**'da öldü.

Şanlıurfa'daki **Halil-ur Rahman Dergâhı**'na defnedildi.

Ancak **12 Temmuz 1960** tarihinde **27 Mayıs Darbesi Hükümeti**'nin emriyle mezarı yıktırıldı ve açıklanmayan bir yere nakledildi

Saidi Nursi, Türk İslam Alimi ve Tefsir ve Risale-i Nur Külliyyatı'nın yazarı ve ayrıca Nur Cemaati'nin ilk Lideri olarak ünlüdür.

Bunların dışında, **Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin** şube başkanlıklarında bulunan **Din Adamları** da vardır.

Isparta Müftüsü Şakir Efendi...

Bursa Müftüsü Ömer Fevzi Efendi...

Gibi...

Özellikle **Ömer Fevzi Efendi, Bursa** ve çevresinde **Kuvayı Milliye** aleyhinde etkili olmuş bir **Din Adamıdır**.

Bu kişi **Anadolu** hareketi yanında yer alan **Din** görevlilerine çeşitli baskılarda bulunmuş, bir kısmını görevlerinden azlettirmiş, bu arada kendisi de **Müftü Ömer Kamil Efendi'yi** görevden azlettirerek **Bursa Müftüsü** olmuştur.

Bu isimlere düşmanla işbirliği yapan **Babaeski Müftüsü Ali Rıza** gibi birkaç isim daha ilave etmek mümkündür.

Ancak hemen belirtelim ki, Bunların hepsi **İslamiyet'in** yüce ruhunu anlamayan ya da anlamak imkânı bulmadan, **Din Adamı** kisvesini kazanmış, cahil ve aldatılmış kişilerdir.

Bunlar daha sonra da **Atatürk'ün** getirdiği **Laiklik** ilkesindeki esasları anlayamamış ya da anlamak istememişlerdir.

Laikliği, Dinsizlik, hatta Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı, Din düşmanı olarak nitelendirmişlerdir.

Atatürk'ün böylelerine karşı olan mücadele ve tepkisi, **İslam Dini'ne** karşı gibi gösterilmiş ve bugüne kadar aynı propaganda ısrarla sürdürülmüştür.

Mehmet Vehbi Çelik

Buraya kadar **Din Adamları** ile ilgili söylediklerimizi, kendisi de bir **Din Adamı** olan ve **1. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi Milletvekillerinden Mehmet Vehbi Efendi (Çelik)**'in **23 Ekim 1920** tarihinde **Meclis Kürsüsünde** dile getirdiği şu ifadeleri her şeyi özetler mahiyettedir: *"Tüm sarıklılar namına teessüf ederim.*

Ve bu gibi sahte sarıklılar ulema-dan sayılmazlar.

İşte o hain (Zeynelabidin) alçağının yetiştirmiş olduğu kendi gibi fesat bir kaç kimseden ibarettir.

Bunu tüm sarıklılara mal edip de hocaları itham etmek de insaflı bir hareket değildir... “

Bu bakımdan bir genelleme yaparak tüm **Din Adamlarının Ku-vayı Milliye** aleyhinde çalıştığı söylenemez.

Memleketini seven pek çok **Din Adamı** hiçbir baskıya ya da yönlendirmeye maruz kalmadan kendiliklerinden **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi** yanında yer almışlardır.

Bu gibilerinin aksine;

“Vatanın işgâllerden kurtarılması ve milletin bağımsızlığı...”

İçin pek çok **Yurtsever Din Adamı** önemli hizmetlerde bulunmuşlardır.

Orgeneral Kâzım Özalp’in ifadesiyle;

Kazım Özalp

“O uygun olmayan durum ve şartlar içinde muhterem ulamamız öne geçmişler, yalnız inandırmak ve aydınlatmak ile yetinmemişler ve milli kuvvetlerin başında çarpışmışlardır...”

Öte yandan hiçbir **Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti** yoktur ki, bu örgütün içinde ya da başında bir **Din Adamı** bulunmasın.

Bilindiği üzere **Türkiye Büyük Millet Meclisi, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti** gibi kuruluşların üzerine bina edilmiştir.

Böylece **Hıristiyanlık** dünyasının;

“Türkleri Anadolu’dan atmak...”

Gayesi, zorlu bir mücadelenin sonunda engellenmiştir.

SON MECLİS-İ MEBUSAN VE ÜYELERİNİN TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NE GELİŞİ

İngilizler, üyelerinin büyük bir kısmını **İttihatçı Milletvekillerinin** oluşturduğu **Meclis-i Mebusan**'ı kapatırmak istiyorlardı.

Meclis-i Mebusan Toplantıda

Bu konuda **Meclisin** yapısını ve hükümet işlerine yaptığı müdahaleleri benimsemeyen **Vahdetin**, yayınladığı bir İrade ile **21 Aralık 1918** tarihinde **Meclisi** kapatmıştı.

Milli iradenin kontrolünden kurtulan **İstanbul Hükümetlerinin** millet ve memleket aleyhine

kararlar alacağına, işgâlcilere tavizler vereceğine inanan **Mustafa Kemal Paşa**, **Erzurum** ve **Sivas Kongreleri**'nde bu konuyla ilgili kararları da öncelikle aldırılmıştı.

Nitekim **Erzurum Kongresi Beyannamesi**'nde;

“Milletlerin kendi geleceklerini bizzat kendilerinin tayin ettiği bir zamanda İstanbul Hükümeti'nin de milli iradeye dayanması gerektiği belirtilmiş ve dağıtılan Mebusan Meclisi'nin toplanması gerektiğini, millet ve memleket mukadderatını tayin edecek her kararın Milli Meclis tarafından murakabesinin gerektiği...”

İleri sürülmüştü.

Aynı madde **Sivas Kongresi Beyannamesinde** de yer almıştır.

Bunun üzerine **Ali Rıza Paşa Hükümeti** işbaşına geldikten hemen sonra seçimlerin yapılması kararını **3 Ekim 1919** tarihinde almıştı.

İstanbul Hükümeti temsilcileri ile yapılan **Amasya görüşmele-**ri esnasında, **Mebusan Meclisi**'nin açılması ve seçimlerin yapılması konusu görüşülmüş ve taraflar **Meclisin** nerede toplanması gerektiği dışındaki konularda mutabakat sağlamışlardı.

1919 genel seçimleri, **Osmanlı Devleti**'nde yapılan altıncı ve son genel seçim olmuş, ülkenin içinde bulunduğu tüm olumsuzluklara rağmen demokratik bir ortam içinde geçmiştir.

*Meclisi-i Mebusanın Son Toplantısı - İstanbul,
18 Mart 1920*

Seçimi ezici bir çoğunlukla **Anadolu** ve **Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti**'nin adayları kazanmıştır.

Mustafa Kemal Paşa da yapılan seçimlerde **Erzurum**'dan adaylığını koymuş ve kazanmıştı.

Milli Mücadele Hareketi'nin diğer önemli ismi **Rauf (Orbay) Bey** ise **Sivas**'tan milletvekili seçilmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri merkezlerine birer telgraf göndererek **5 Ocak 1920** tarihinden itibaren **Milletvekillerinin Ankara**'ya gelmelerini bildirmişti.

Gerek **Anadolu**'da yapılan **Kongrelerin** ilgili kararları, gerekse **Mustafa Kemal Paşa** ile yakın arkadaşlarının çabaları sonunda, **Osmanlı Parlamentosu (Ayan Meclisi, senato)** ve **Meclis-i Mebusan (Millet Meclisi)** **12 Ocak 1920** günü **İstanbul**'da açıldı.

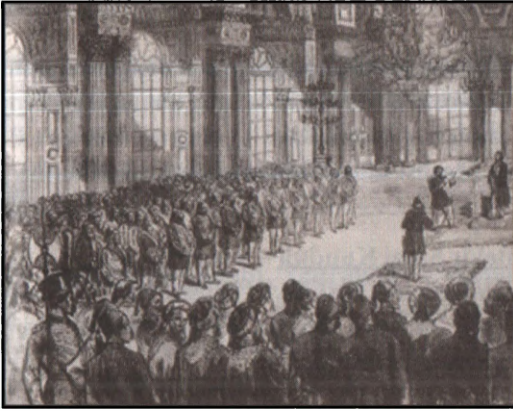
Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri'nin seçip gönderdikleri üyeler, kısa zamanda **İstanbul Meclisi Mebusanı**'nda her bakımdan üstünlük sağlayıp söz sahibi oldular.

Ne var ki, **İstanbul**'daki **İtilaf Devletleri** bu **Meclislerin** varlığını kendi politika ve amaçlarına uygun bulmuyorlardı.

Gerçi **Mustafa Kemal Paşa** da bu **Meclislerin** sürdürülemediği inancındaydı. Ancak, o günkü koşullar altında mutlaka açılmaları gerekiyordu.

O gün için **Milli** iradeye dayanarak kurulan **Meclisi Mebusan** ne yazık ki uzun süre yaşayamadı.

İtilaf Devletleri, **Mustafa Kemal Paşa'nın** bu çalışmaları karşısında tedirgin oldular ve **Sevr Anlaşmasını Osmanlı Devleti'ne** kabul ettirmek amacıyla **16 Mart 1920** tarihinde **İstanbul'u** resmen işgâl ettiler.

Meclisi-i Mebusanın Son Toplantısı - İstanbul, 18 Mart 1920

16 Mart 1920 tarihindeki **İstanbul'un** işgâli ve bazı **Mebusların (Milletvekillerinin)** toplanması üzerine son **Osmanlı Meclisi Mebusa'nın 18 Mart 1920** tarihinde son toplantısını yapmıştır.

Ardından da **Mebusların (Milletvekillerinin)** bazıları **İstanbul'daki İtilaf Devletleri** tarafından tutuklanmıştır.

Ancak, **Meclisi Mebusan İtilaf Devletleri** tarafından basılınca, **Padişah Vahdettin** tarafından **11 Nisan 1920** tarihinde tümünden dağıtıldı.

Son **Osmanlı Meclisi-i Mebusan'ı** aşağıdaki üyelerden oluşmaktaydı.

Kapatılması sırasında bir bölümü **İngilizlerce** tutuklanmış ve diğer bölümü ne yapıp yapıp **Anadolu'ya** geçerek görevlerini **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde** yapmaya devam etmişlerdir.

İşte temsil ettikleri şehirlerinin alfabetik sırasıyla:

Ali Cetinkaya - Karahisar-ı Sahib (Afyonkarahisar) Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Ömer Lütfi Argeşo - Karahisar-ı Sahib (Afyonkarahisar): Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına da katılmıştır.

Mustafa Hulusi Çalgüner - Karahisar-ı Sahib (Afyonkarahisar): Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Bekir Sami Kunduh – Amasya - Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Ömer Lütfi Yasin – Amasya: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Çayırhoğlu Hilmi Bey – Ankara: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Halil Hulki Aydın – Siirt: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Taşpınarlı Hacı Atıf – Ankara: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Ömer Mümtaz Tambi – Ankara: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Ahmet Rüstem (Alfred Bilinsky) – Ankara: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Hamdullah Suphi Tanrıöver – Antalya: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Ali Cenani – Antep: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Cami Baykurt - Aydın: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Mehmet Emin Erkut – Aydın: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Hacim Muhittin Çarıklı - Karesi (Balıkesir): Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Atı Bayazıt Bayazıt - Doğubeyazıt (Ağrı): Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Sofrasur Asizade Resul Bey Bitlis: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Sadullah Eren - Bitlis: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Tunalı Hilmi Bey - Bolu: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Cevat Abbas Gürer - Bolu: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Ahmet Tayyar Çulha – Bolu: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Hasan Fehmi Kolay - Bursa: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Osman Nuri Özpaya - Bursa: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla **Ankara'ya** geçerek **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem** açılışına katılmıştır.

Emin Gevelioğlu - Canik (Samsun): Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla **Ankara'ya** geçerek **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem** açılışına katılmıştır.

Behçet Kutlu - Kangırı (Çankırı): Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla **Ankara'ya** geçerek **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem** açılışına katılmıştır.

Hacı Tevfik Durlanık - Kangırı (Çankırı): Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla **Ankara'ya** geçerek **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem** açılışına katılmıştır.

İsmet Eker - Çorum: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla **Ankara'ya** geçerek **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem** açılışına katılmıştır.

Hakkı Behiç Bayıç - Denizli: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla **Ankara'ya** geçerek **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem** açılışına katılmıştır.

Mutasarrıf Faik Bey - Denizli: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla **Ankara'ya** geçerek **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem** açılışına katılmıştır.

Zülfü Tigrel - Diyarbakir (Diyarbakır): Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla **Ankara'ya** geçerek **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem** açılışına katılmıştır.

Feyzi Pirinçcioğlu – Diyarbakir (*Diyarbakır*): Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Faik Kaltakkıran - Edirne: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Mehmet Şeref Aykut - Edirne: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Muhittin Cötel - Mamuret-ül Aziz (*Elazığ*): Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Mustafa Sükrü Çağlayan - Mamuret-ül Aziz (*Elazığ*): Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Hüzeyin Avni Bey - Mamuret-ül Aziz (*Elazığ*): Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Kadri Bey - Ergani: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Rüştü Bulduk - Ergani: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Celalettin Arif Bey - Erzurum: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Hüseyin Avni Ulaş – Erzurum: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Süleyman Necati Güneri Erzurum: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Zihni Orhon – Erzurum: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Abdullah Azmi Torun - Eskişehir: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Hacı Veli Bayraktar - Eskişehir: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Celal Nuri İleri - Gelibolu: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Mehmet Celal - Genç: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Mazhar Müfit Kansı - Hakkari: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla **Ankara**'ya geçerek **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem** açılışına katılmıştır.

Cemal Mersinli Paşa - Isparta: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla **Ankara**'ya geçerek **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem** açılışına katılmıştır.

Ali Rıza Ataişık - İçel (Silifke): Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla **Ankara**'ya geçerek **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem** açılışına katılmıştır.

Dr. Adnan Adıvar - İstanbul: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla **Ankara**'ya geçerek **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem** açılışına katılmıştır.

Ahmet Muhtar Mollaoğlu İstanbul: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla **Ankara**'ya geçerek **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem** açılışına katılmıştır.

Ahmet Ferit Tek - İstanbul: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla **Ankara**'ya geçerek **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem** açılışına katılmıştır.

Köstenceli Numan Usta İstanbul: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla **Ankara**'ya geçerek **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem** açılışına katılmıştır.

Refet Bele - İzmir: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla **Ankara**'ya geçerek **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem** açılışına katılmıştır.

Hasan Tahsin Uzer - İzmir: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Yunus Nadi Abaloğlu - İzmir: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Sükrü Saracoğlu İzmir: Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmamıştır.

Sırrı Bellioğlu - İzmit: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Ahmet Mahir Bey – Kastamonu: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 2. Dönem açılışına katılmıştır.

Yusuf Kemal Tengirşenk Kastamonu: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Mehmet Besim Fazlıoğlu – Kastamonu: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Dr. Suat Soyer - Kastamonu: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Ahmet Hilmi Kalac - Kayseri: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Ahmet Rifat Calık - Kayseri: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Rıza Silsüpür - Kırşehir: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Hacı Bekir Sümer - Konya: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Kâzım Hüsnü - Konya: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Mehmet Vehbi Çelik - Konya: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Musa Kâzım Göksu - Konya: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Ömer Vehbi Büyükyalvac Konya: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Haydar Bey - Kütahya: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Hocazade Ragıp Soysal Kütahya: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

İsmailzade Osman Nuri Özgen - Lazistan: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Mustafa Fevzi Bilgili - Malatya: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Mahmut Celal Bayar - Saruhan (Manisa): Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

İbrahim Süreyya Yiğit - Saruhan (Manisa): Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Reşit Kayalı - Saruhan (Manisa): Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Tahsin Hüdaioğlu - Maraş: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Mithat Ulusal - Mardin: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

İlyas Sami Muş - Muş: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Osman Kadri Bingöl - Muş: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Ata Bey - Niğde: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Halil Hulki Ayrım - Siirt: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Dr. Rıza Nur - Sinop: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Hüseyin Rauf Orbay - Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Vasıf Karakol - Sivas: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Bacanakzade Ziya Bey - Sivas: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Bekir Sıtkı Ocak - Siverek: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Hüsrev Gerede - Trabzon: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Ali Sükrü Bey - Trabzon: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Ahmet Muhtar Cilli - Trabzon: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Hasan Hayri Kanyo Dersim (*Tunceli*): Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Hakkı Bey - Van: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Haydar Bey - Van: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

İsmail Fazıl Paşa (İsmail Fazıl Cebesoy) - Yozgat: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Yusuf Bahri Tatlıoğlu - Yozgat: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Yasin Haşimoğlu – Oltu: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Rüstem Hamsioğlu – Oltu: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Hacı Mustafa Beynamlı – Ankara: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Hacı Süleyman Bilgen: - Aydın: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

Ahmet Faik Copuroğlu: Bolu: Meclis-i Mebusa'nın işgâl güçleri baskısıyla kapatılmasıyla Ankara'ya geçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem açılışına katılmıştır.

MİLLET İRADESİNE SAYGI: TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

Milletlerin hayatında yeni ufuklar açan, yön veren büyük ve köklü değişiklikler getiren çok önemli tarihi günler vardır.

Hiç şüphesiz **Türk Milleti** için, var oldukça neşe ve sevinçle kutlanması, aynı zamanda her zaman korunması ve canlı tutulması gereken günlerden biri de **23 Nisan**'dır.

Hacı Bayram Veli Camii

Çünkü bugün, **Türk Milleti'nin** köklü tarihinde yeni dönemin başlangıcı olan **Ulusal** egemenliğin en güçlü ve tek teminatı olarak, **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin**, **Anadolu'nun** bağrında doğduğu ve açıldığı gündür.

Kısaca bu gün, **Türk Milleti'nin** bağımsızlığını, özgürlüğünü, egemenliğini ve vatanının kurtuluşunu bayraklaştıran tarihi bir andır.

Bu öneminden dolayıdır ki, **Türkiye Büyük Millet Meclisi**, **Mustafa Kemal Paşa'nın Kolordulara, Vilayetlere, Bağımsız Livalara, Müdafaa-i Hukuk Merkez Heyetle-**

rine ve **Belediye Başkanlarına** gönderdiği **21 Nisan 1920** tarihli telgrafında belirtildiği şekilde, **23 Nisan 1920** günü **Hacı Bayram Camii'nde** kılınan **Cuma Namazından** sonra, okunan **Kur'an-ı Kerim** ve dualarla coşkulu bir törenle açılmıştır.

İsterseniz bir de **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin** hazırlık sürecine şöyle bir göz atalım:

16 Mart 1920 tarihinde **İstanbul**'un işgâli ve **Meclis'i Mebusa'nın** dağıtılması üzerine **İstanbul**'dan kaçabilen ya da binlinçli olarak hareket eden **Mebuslar (Milletvekilleri)** **Ankara**'da toplanmaya başladılar.

Dağılan **Meclisi Mebusan**'dan sonra **Anadolu** ve **Rumeli**'de yapılacak seçimlerle **Ankara**'da yeniden bir **Meclisin** toplanmasına karar verildi.

"Vilayetlere ve Müstakil Livalara (Sancaklara) ve Kolordu Kumandanlıklarına" diye başlayan;

"Ankara'da her çeşit yetkileri eline alacak bir meclisin toplanacağı..."

Bildirilmiş ve seçimlerin ne şekilde yapılacağı da **12** madde içinde özetlenmişti.

Söyle ki:

Ankara, 23 Nisan 1920

Her livadan (Sancaktan) beş aza seçilecek, bu seçim de merkez liva (Sancak) kurulları ve liva (Sancak) idare ve belediye meclisleriyle, liva (Sancak) Müdafaa-i Hukuk Hey'eti idarelerinden ve vilayetlerde merkez-i vilayet heyeti merkezîyetlerinden ve vilayet idare meclisiyle vilayet merkezi belediye meclis üyelerinden ve merkezî vilayet ile merkez kazası ve merkeze bağlı kaza kurullarından oluşan bir meclis tarafından aynı günde ve aynı celsede yerine getirilecektir.

Seçilecek azaların her fırka, zümre ve cemiyet tarafından aday gösterilmesi uygun olduğu gibi, her kişi de bu mukaddes mücadeleye fiilen iştirak edebilecektir.

Bu seçime her mahallin en büyük mülkiye memuru başkanlık edecek ve seçimin huzurundan sorumlu olacaktır...

Heyet-i Temsiliyye adına **Mustafa Kemal**'in gönderdiği taimimle, bütün vilayetlerdeki gerek kumandanlar, gerekse valiler yeniden **Mebus (Milletvekili)** seçmeye başladılar.

SONUN BAŞLANGICI: MECLİSİN AÇILIŞ BİLDİRİSİ

Mustafa Kemal Paşa'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılması ile ilgili Genelgesi:

Tel: Çok aceledir

Heyeti Temsiliye adına Mustafa Kemal'den;

1. Kolordulara...

2. Bütün Vilayetlere...

3. Bağımsız Livalara (Sancaklara)...

4. Müdafaa-i Hukuk Merkez Heyetlerine...

5. Belediye Başkanlarına...

Ankara. 22 Nisan 1920

Meclisin açılış bildirisi:

1.- Büyük Allah'ın izni ile, Nisanın 23. günü Cuma Namazından sonra, Ankara'da; Büyük Millet Meclisi açılacaktır.

2.- Vatanın istiklali, Yüce Hilafet ve Saltanat Makamının kurtarılması gibi, en büyük ve yaşamsal görevleri yapacak olan Büyük Millet Meclisinin açılış günü Cumaya rastlatılmaktadır.

O günün Kutsallığından yararlanılacak ve açılışından önce bütün Milletvekilleri ile Hacı Bayram Veli Camii Şerifinde "Cuma Namazı kılınarak," okunacak salat ve Kuran'ın nurundan feyiz alınacaktır.

Namaz kılındıktan sonra, "Peygamberimizin Sakalı Şerifi ve Sancağı" el üstünde olduğu halde, özel daireye gidilecektir.

Özel daireye kadar, Kolordu Komutanı, kendisine bağlı askeri birliklerle özel tertipler aldıracaktır.

3.- O günün Kutsallığını teyit için, bugünden başlayarak, Valilikte; Vali Hazretlerinin tertibi ile "Hatim İndirilecek" ve "Buharii Şerif" okunmaya başlanacak, Hatm-i Şerif'in son kısımları, uğur sayılarak Cuma Namazından sonra özel daire önünde bütünlenecektir.

4.- Kutsal ve yaralı Vatanımızın her köşesine aynı şekilde bugünden başlanarak "Buharii ve Hatimi Şerif" okutulurak, Cuma günü Ezandan önce, Minarelerden "Selevatı Şerife" verilecek ve Hutbede, Hilafetin Koruyucusu Padişah-

hımız, Efendimiz Hazretlerinin namı, “Şanlı Padişahımız” söylenirken, Yüce Padişahımız ve onun Memleketleri ile bütün uyruğundakilerin bir an önce kurtuluşa ve mutluluğa ulaşmaları için, dua edilecektir.

Bu Dini ve Vatani törenin ardından, Camilerden çıkıldıktan sonra, bütün Memlekette Hükümet Konaklarına gelinerek, Meclisin açılmasından dolayı resmi kutlama yapılacaktır. Her tarafta, Cuma Namazından önce, uygun bir şekilde “Mevlidi Şerif” okunacaktır.

5.- Ulu Tanrı'dan eksiksiz bir başarı dileriz.”

Temsilciler Heyeti Adına

Mustafa Kemal

Mustafa Kemal Paşa, artık **Ankara**'da olağanüstü yetkilere sahip bulunan bir **Millet Meclisi'nin** kurulması ve **Milletin** iradesinin de bu **Meclise** verilmesi gerektiğini daha önceden çevresine ve kamuoyuna bir genelge ile bildirmişti.

Yaptığı plana göre **Milletin** yeniden seçeceği temsilcilerle, **İstanbul Meclisi Mebusa'nından**, **Anadolu'ya** geçebilen **Milletvekilleri** ile kurulacak olan **Meclis**, **Milletin** bağımsızlığını ve devletin kurtulmasını sağlayacak önlemleri alacakla görevli olacaktır.

Mustafa Kemal Paşa'nın kararlılığı şu cümlelerde yansıyor:

“Bu durum karşısında verilecek bir tek karar vardır!...

O da Ulusal Egemenliğe dayanan, tam bağımsız bir Türk Devleti kurmak!...”

“Madem ki Türkler tarihte bir çok Devlet kurmuştur, bir yenisini neden kurmasın?...”

Bu arada **Meclisin Kuruluş Beyannamesinde** belirtilen aşağıdaki cümleler, bu girişim ardında ne **Padişaha** ve ne de **Halifeye** karşı bir tepki sözüne ve ne de bir karşıtlık ifadesine yer verilmemesi dikkate şayandır.

Tam aksine, bu harekette esas gayesinin;

“Halife ve Padişahın esaretten kurtarılması...”

Olduğu ön koşul olarak tutulmaktadır.

İşte o cümlelerden bir kaçı:

“Yüce Hilafet ve Saltanat Makamının kurtarılması!...”

“Hutbede, Hilafetin Koruyucusu Padişahımız, Efendimiz Hazretlerinin namı, “Şanlı Padişahımız” söylenirken, Yüce

Padişahımız ve onun Memleketleri ile bütün uyruğundakilerin bir an önce kurtuluşa ve mutluluğa ulaşmaları için, dua edilecektir!...

KURTULUŞ TARİHİMİZİN EN BÜYÜK ATILIMI

(Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışı...)

Tarih: 23 Nisan 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Birinci Toplantı

Celse: Birinci Celse

Açılış Saati: Öğleden Sonra Saat 1.45

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN AÇILIŞ MERASİMİ ANKARA, 23 NİSAN 1920

Başkan: En yaşlı üye Sinop Milletvekili Mehmet Şerif (Avcıoğlu) Bey Başkanın Meclisi Açılış Konuşması:

Huzurdaki Saygıdeğer Kişiler...

İstanbul'un geçici kaydı ile yabancı kuvvetler tarafından işgâl olunduğu ve bütün esasları ile Hilafet Makamı ve Hükümet Merkezinin işgâl edildiği, hepinizin malumudur.

Bu duruma baş eğmek, Milletimizin teklif olunan yabancı esaretini kabul etmesi demektir.

Ancak tam bağımsızlık ile yaşamının kesin azmi ile ezelden beri hür ve bağımsız Milletimiz, esaret durumunu tam bir şiddet ve kesinlikle reddetmiş ve derhal Vekillerini toplamaya başlayarak Yüce Meclisinizi vücuda getirmiştir.

**Türkiye Büyük Millet Meclisi -
Ankara, 23 Nisan 1920**

Bu Meclisin en yaşlı Başkanı sıfatı ile ve İlahi yönlendirilme ile Milletimizin iç ve dış tam bağımsızlığı ile içeride mukadderatını bizzat üstüne alıp ve idare etmeye başladığını bütün Dünyaya ilan ederek;

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'Nİ AÇIYORUM...

Varlığımızın sebebi olan bütün Müslümanların Halifesi ve Osmanlıların Padişahı Sultan Altıncı Mehmet Han Hazretlerinin yabancı baskılardan kurtulmasına ve ebedi Yüce Saltanat Başşehri olan İstanbul'umuz ile işgâl altındaki çeşitli zulümler ve facialar içinde maddi ve manevi insafsızca imha edilmekte bulunan bütün İllerimizin tümünden kurtarıluncaya kadar başarı sağlamasını Cenabı Allah'tan dilerim.

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN MEMLEKETİNE BEYANNAMESİ

Meclis Balkonu - Ankara, 23 Nisan 1920

Anadolu'nun her köşesinden gelen vekillerinizin oluşturduğu Büyük Millet Meclisi, olanı biteni dinleyip anladıktan sonra Türk Milleti'ne gerçekleri anlatmayı gerekli gördü.

İngilizler tarafından satın alınan ve Milleti birbirine düşürmek gayesini güden bazı hainler sizi aldatmak için türlü türlü yalanlar söylüyorlar. İzmir ilinin, Antalya'nın, Adana'nın, Anteb'in ve Maraş, Urfa havalisinin düş-

manlar tarafından işgâl edilmesi üzerine silahına sarılan vatandaşlarınızı, dindaşlarınızı ve onları yine size mahvet-tirmek için;

“Padişah ve Halifeye isyan...”

Sözünü ortaya atıp, duruyorlar.

Millet Meclisi, Halife ve Padişahımızı düşman baskısından kurtarmak, Anadolu'nun şunun bunun elinde parça parça kalmasına engel olmak, Başkentimiz İstanbul'u, yine Anavatanına bağlamak için çalışıyor.

Biz vekilleriniz:

"Allah ve Hazreti Muhammet'in adına yemin ederiz ki, Padişaha ve Halifeye isyan sözü tam bir yalandan ibarettir."

Bundan maksat Vatanı savunan kuvvetleri, aldatılan Müslümanların elleriyle mahvetmek ve Memleketi sahipsiz ve savunmasız bırakarak ele geçirmektir.

Hindistan'ın, Mısır'ın başına gelen halden, Mübarek Vatanımızı kurtarmak için İngiliz casuslarının sizi aldatmak için uydu oldukları yalana inanmayın.

İzmir'ini, Adana'sını, Urfa ve Maraş'ını, kısacası Vatanın düşman istilasına uğramış kısımlarını savunanları, Dinimizin ve Milletimizin şerefi için kan döken kardeşlerimizi arkadan size vurdurtmak isteyen alçakları dinlemeyin.

Onları Millet Meclisinin kararı üzerine cezalandıracak olanlara yardım edin.

Ta ki, Dinimiz bu son yurdunu kaybetmesin.

Ta ki Milletimiz köle olmasın.

Biz birlik oldukça düşman üzerimize gelmeyeceğini resmen ilan etti.

Onun candan özlediği aramızda bir birimize düşmemiz ve avlanmaktır.

Allah'ın laneti düşmana yardım eden hainlerin üzerine olsun ve Halife ve Padişahımızı uygun bir şekilde, Millet ve Vatanı kurtarmak için çalışanların üzerinden eksik etmesin."

Antalya Milletvekili Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bey tarafından kaleme alınan "Büyük Millet Meclisi'nin Memleketine Beyannamesi" adlı bu belge, hem toplumu bilgilendirme yönünden, hem de haklılığın tescili yönünden, yönetim ile halkın bir düşünce etrafında toplanması olarak bir "İlk" olarak değerlendirilebilir.

Beynamede yer verilen aşağıdaki cümleler çok önemlidir:

"İngilizler tarafından satın alınan ve Milleti birbirine düşürmek gayesini güden bazı hainler sizi aldatmak için türlü türlü yalanlar söylüyorlar!..."

Hamdullah Suphi Tanrıöver

**“Onları yine size mahvettirmek için
“Padişah ve Halifeye isyan sözünü”
ortaya atıp, duruyorlar!...”**

**“Millet Meclisi, Halife ve Padi-
şahımızı düşman baskısından
kurtarmak, Anadolu’nun şunun
bunun elinde parça parça kalma-
sına engel olmak, Başkentimiz
İstanbul’u, yine Anavatana bağla-
mak için çalışıyor!...”**

**“Biz vekilleriniz: Allah ve Haz-
reti Muhammet’in adına yemin
ederiz ki, Padişaha ve Halifeye
isyan sözü tam bir yalandan iba-
rettir!...”**

**“Maksatları Vatanı savunan kuvvetleri, aldatılan Müslüman-
ların elleriyle mahvetmek ve Memleketi sahipsiz ve savunmasız
bırakarak ele geçirmektir!...”**

**“İngiliz casuslarının sizi aldatmak için uydurdukları yala-
na inanmayın!...”**

**“İzmir’ini, Adana’sını, Urfa ve Maraş’ını, kısacası Vatanın
düşman istilasına uğramış kısımlarını savunanları, Dini-
mizin ve Milletimizin şerefi için kan döken kardeşlerimizi
arkadan size vurdurtmak isteyen alçakları dinlemeyin!...”**

**“Onların candan özledikleri bir birimize düşmemizi sağla-
mak ve bizi avlanmaktır!...”**

**“Halife ve Padişahımızı uygun bir şekilde, Millet ve Vatanı
kurtarmak için çalışanların üzerinden eksik etmesin.”**

Abdülhalim Çelebi ve Diğer Milletvekilleri -
Ankara, 23 Nisan 1920

23 Nisan 1920 tarihinde toplanarak, **Mustafa Ke-
mal** Paşa önderliğinde **Milli Mücadeleyi** yürüten ilk **Meclis**’te 403 milletve-
kili yer aldı.

Bunların 85’i **Din** eğiti-
mi almış kişiler ya da doğ-
rudan doğruya **Din Adamlı**
olarak görev yapan kişilerdi.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde; 10 Kadı, 7 Dava Vekili, 17 Müftü, 42 Müderris ve 9 Şeyh vardı.

Bir de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışından 3 gün sonraki Meclis zabıtlarına bir göz atalım:

HALİFE; MİLLET ADINA SALTANAT GÖREVİ YÜRÜTÜRDÜ

Tarih: 26 Nisan 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Dördüncü Toplantı

Celse: Üçüncü Celse

Başkan: Mustafa Kemal Paşa Hazretleri

Meclisteki Vatana İhanet Kanunu üzerindeki devam eden görüşmelerden satırbaşları:

Mehmet Şükrü (Koçoğlu) Bey (Karahisarlı Sahip): *İslam'da Halifeler seçimle tayin edilir ve Milli oylarla seçilmiş olan Halife Millet adına Saltanat görevi yürütürdü.*

Bugün Muhterem Halifemiz ve Padişahımız, İstanbul'un işgâl edilmesi ile İngilizlere esir düşmesi itibarı ile Saltanat Makamı ve onun yürütme kuvveti olan Meclisi Mebusan yü-

rütme faaliyetlerinden geri kalarak, Millet yeniden kendi mukadderatını tayin ve idare etmek için, sizleri, Yüce kişiliklerinizi seçmiş ve buraya göndermiştir.

Biz Millet adına hem Hükümet görevi yapacağız, hem de Milleti idare etmek için gereken kanunları koyacağız.

Biz bugün bu esası kabul edelim.

Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bey (Antalya): *Bütün Rumeli gitti ve bütün Afrika'da kilerin her biri birer Dünya halinde olan tüm Memleketler gitti.*

İstanbul işgâl altında, Anadolu üç, dört taraftan istilaya uğradı.

İzmir İlinde Yunan bayrakları, Antalya'da İtalyan bayrakları, Adana, Urfa, Maraş ve

Antep çevresinde Fransız bayrakların dalgalandığı bir zamanda biz ne yapıyoruz?

Cephelerde kullanacağınız kuvvetleri, ne yazık ki içerideki, İstanbul'daki bir takım hainlerin üzerine gönderiyor ve cephelerimizi boşaltıyoruz.

Bugün bir haber geliyor; Beypazarı isyan etmiştir.

Bir haber alıyoruz, filan tarafta telgraf tellerini kesmişler, yakmışlar, yıkmışlar. Diğer taraftan kışkırtmalar ise her tarafta devam ediyor.

Bozuşma sona ermiyor ve biz Vatanın en son parçasında, istiklalimize çevrilmiş bin tehlike ortasında, müzakere ediyoruz, devamlı tartışmalar yapıyoruz.

Yarın düşünelim diyoruz.

Halbuki karşı taraf bir saniye durmuyor, tereddüt etmiyor.

Sizin "Vatanın savunması için ayırdığınız kuvvetleri yakalıyor, subayları öldürüyor, yakıyor, yıkıyor, tahrip ediyor".

Onun kanunu yoktur.

Bizler, Memleketin en son savunması için toplandık.

Memleketin istiklali aleyhinde ayaklananları, düzeni bozanları yok etmek ilk görevimizdir.

Cepheler düşmeden, orada emrivakilerin kesin bir hal almaması için uzun uzun düşünecek vaktimiz yoktur.

Vatanın savunması aleyhinde hareket edenler, Dünyanın her tarafında hatta barış zamanında bile haindirler ve idam ile cezalandırılır.

Eğer tehlikenin çok büyük olduğunu görüyorsak, bunu takdir ediyorsak ve buna gerçekten inanmış isek, çok çabuk ve derhal Vatana ihanetin cezasını tatbik edin, deyiniz.

Bir de Mustafa Kemal Paşa'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmaya bir göz atalım:

Tarih: 1 Mayıs 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Sekizinci Toplantı

Celse: Birinci, İkinci ve Üçüncü Celse

Başkan: Mustafa Kemal Paşa Hazretleri

İcra Vekillerinin (Bakanlar Kurulu) seçim şekline dair Kanun üzerine yapılan görüşmelerden satırbaşları:

Mustafa Kemal (Atatürk) Paşa (Ankara): Bahsi geçen ve Yüce Meclisi oluşturan kişiler yalnız Türk değildir, yalnız Çerkez değildir, yalnız Kürt değildir, yalnız Laz değildir.

Fakat hepsinden oluşan bir İslam öğeleridir.

Samimi bir topluluktur.

Bu sebepten, Yüce Heyetin temsil ettiği; hukukunu, hayatını, şeref ve şanını kurtarmak için uğraştığı umutlar, yalnız bir İslam gurubuna ait değildir.

Hudut meselesi tespit edilirken; Milli hududumuz İskenderun'un güneyinden geçer, doğuya doğru uzanarak Musul'u, Süleymaniye'yi, Kerkük'ü içine alır.

Halbuki Kerkük'ün kuzeyinde Türk olduğu gibi, Kürt de vardır. Biz onları ayırmadık.

Çankaya Bahçesi - Ankara,
20 Haziran 1921

Bu bileşkeyi teşkil eden her İslam gurubu, bizim kardeşimiz, tüm çıkarları müşterek olan vatandaşımızdır.

Bunu kabul ettiğimiz esasların ilk satırlarında bu muhtelif İslam toplumları ki; "Vatandaşlıklar", birbirlerine karşılıklı hürmet, uyum ve birbirlerinin her türlü hukukuna, ırka dayalı, sosyal ve coğrafi hukukuna daima uymuş olduğunu tekrar teyit ettik.

Çıkarlarımız müşterektir.

Kurtarmaya azmettiğimiz birlik, yalnız Türk, yalnız Çerkez değil, hepsinin toplamından

oluşmuş bir İslam esasıdır.

Bunun böyle anlaşılmasına ve kötü anlamalara meydan verilmemesini rica ediyorum.

ANKARA YAKINLARINA KADAR GELEN İSYANLAR VE DİN ADAMLARIMIZ...

Tarih: 25 Nisan 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Üçüncü Toplantı

Celse: İkinci, Üçüncü, Dördüncü, Beşinci ve altıncı Celse

Beypazarı Belediye Başkanı ve Müftüsünden gelen, isyana katılanların affedilmesine dair telgraf hakkında Mecliste yapılan görüşmelerden bazı satırbaşları:

Mustafa Kemal (Atatürk) Paşa (Ankara): *Beypazarı durumu hakkında bazı bilgiler arz edeyim.*

Ankara, 23 Nisan 1920

Bundan dört, beş gün evvel bazı fesatçıların, masum halkı iğfal etmesi sonucu olarak halk toplanmış ve orada bulunan depoyu basarak tüm silahları almışlar ve dağıtmışlardır. Ayrıca Telgrafhaneyi de basmışlar ve adeta bir isyan durumuna geçmişlerdir.

Vilayetçe, oradaki saygıdeğer aydın kişiler, Kaymakam ve diğer bazıları telgraf başına çağrılarak kendilerine gerekli nasihatler verildi.

Buna cevaben, silahların iade edileceği bildirilmekle beraber, diğer hususlarda cevap vermemişlerdi.

Ankara'dan oraya bir birlik gönderildi.

Birliğe verilen talimat; bozguncuları alıp buraya getirmek, silahları iade etmek ve diğer masum olan halkı aydınlatıp, yerlerine iade etmektir.

Askeri Birlik oraya gittiğinde, istenenleri yerine getirecek gibi davranmakla beraber, ne silahları iade etmişler, ne de bozguncuları Hükümete teslim etmişlerdir.

Bunun üzerine, oraya yeniden bir kuvvet daha göndermek zorunluluğu doğdu.

Bu kuvvet dün Ayaş'a varmıştır.

Bugün de bu telgraf geliyor.

Telgraftan anlaşıldığına göre: 2/3 kişiden ibaret olan bozguncular firar etmişlerdir.

Silahlar da iade edilmiştir ve başka bir şey yoktur manası nadir.

Ne miktar silahı iade ettiklerine dair kanıtlayacak başka bir aracımız da, bilginiz de yoktur.

Beyazarı halkının yok yere zarara uğraması hiçbir zaman arzulanan bir şey olmadığından, durumu Meclise yansıttıktan sonra, birliğe Ayaş'ta kalmasını ve orada beklemesini emrettik.

Dış görüntüsünde isyan mahalli bir olay olarak görülüyor, fakat esasen cereyan yukarıdan geliyor.

Yukarıdan aşağıya Düzce ve Nallıhan'dan sonra Beyazarı'na gelmiştir.

Hakiki sebep, adeta yoktan icat edilmiş, uydurulmuş yalanlardan ibarettir.

Mesela; Hilafet Makamına karşı hiçbirimizin aklına gele-meyecek yalanlar icat ve uydurmalar yapılıyor.

Mesela;

"Bolşevikler geliyor, köyümüzü, kasabamızı harap edecek, hepimizi idam edecek. Çabuk silah başına..."

Tabii köylü cahil, bilmez. Silahlarını alıyor ve geliyor.

Ne olduğunu anlamadan, karşı karşıya geldiği kimselerle çarpışma olduktan ve bir defa kan döküldükten sonra, bir düşmanlık ve anlaşmazlık başlıyor.

Bu sebeptendir ki, Beyazarı'na karşı yine Yüce Meclisinizin lütfkar muamele etmesini pek olumlu görürüm.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, yeni açıldığı ve **Milletimizin** bu mutlu gününde daha önce de ifade edildiği üzere, ayrı görüşlerin kavga sahnesi halinde idi.

Fetvalar ve **Bab-ı Ali**'nin beyannameleri ile aldatılan halk, yer yer vatan kurtarıcılarının önüne dikilmişti.

Anadolu'nun muhtelif yerlerinde ayaklanmalar baş göstermişti. Bu tehlikeli isyan hareketleri **Ankara**'nın yakınlarına kadar sirayet etmişti.

Mustafa Kemal Paşa bu durumu, **Nutku**'nda şöyle anlatmaktadır:

Ankara, 1920

“Bandırma, Gönen, Susurluk, Kirmastı, Karacabey, Biga dolaylarında; İzmit, Adapazarı, Düzce, Hendek, Bolu, Gerede, Nallıhan, Beypazarı dolaylarında; Bozkır’da; Konya, Ilgın, Kadınhanı, Karaman, Çivril, Seydişehir, Beyşehir, Koçhisar dolaylarında; Yozgat, Yenihan, Boğazlıyan, Zile, Erbaa, Çorum dolaylarında; İmranlı, Refahiye, Zara, Hafik ve Viranşehir dolaylarında alevlenen karışıklık ateşleri, bütün memleketi yakıyor, hainlik, ce-

halet, kin ve bağnazlık dumanları bütün vatan göklerini yoğun karanlık içinde bırakıyordu.

İsyan dalgaları, Ankara’da karargâhımızın duvarlarına kadar çarptı.

Karargâhımızla şehir arasındaki telefon ve telgraf hatlarını kesmeye kadar varan kudurmuşçasına kasıtlar karşısında kaldık.

Batı Anadolu’nun İzmir’den sonra, yeniden önemli bölgeleri de, Yunan ordusunun taarruzlarıyla çiğnenmeye başlandı.

Türk Ulusal Kurtuluş Mücadelesi için gerçekten zor günler yaşıyordu.

İç ve dış ihanet odakları elele vererek **Anadolu**'da bir kardeş kavgası çıkartmak suretiyle **Türk**'ü **Türk**'e kırdırtmak istiyorlardı.

İşte buna fırsat vermemek için **Ulusal Kurtuluş Mücadele-mizde** sanıldığından daha büyük hizmeti olan **İrşad (yol gösterme, uyarma)** heyetleri konusu, daha **Türkiye Büyük Millet Meclisi**'nin açılışının 3. gününde gündeme geldi.

Ayaklanma halinde olan **Beypazarı**'ndan gönderilen telgraf **Türkiye Büyük Millet Meclisi**'nin yukarıda da belirtildiği gibi 25 **Nisan 1920** tarihinde yaptığı 3. toplantısında okundu.

Bu telgrafi, **Beypazarı**'nın 52 ulema ve eşrafı adına **Müftü Mevlüd Efendi** ile **Belediye Reisi Hakkı Bey** göndermişti.

Müftü ve **Belediye Başkanı** bu telgrafta şunu belirtmekteydiler:

Beypazarı

“Halkın nasıl aldatıldığını, ellerinden silahı bırakmayan-lara eğer nasihat edilir, gerçekler anlatılırsa, onbeş bini bulan nüfusu ile kasaba asayişini sağlamak için üzerlerine gönderilen kuvvetlerle ayaklananların ateşi arasında mah-volmaktan kurtulacaklarını...”

Gerek **Müftü** ve gerekse **Belediye Başkanı** ayrıca aldatılmış halkın affını talep ediyorlardı.

Onlar bu isteklerinde bulunurlarken, özetle şu reddedilmesi güç gerçeği de açıklıyorlardı:

“Görülecektir ki, işgal edilmiş halk, söyleyeceklerine güveneceği şahsiyetlerin aydınlatılması ile hem Ulusal Mücadele’nin safındaki yerini alacaklar, hem affedilmiş olmanın minneti ile can ve mallarını vatan için seve seve vereceklerdir...”

Bu telgrafın okunmasından sonra tartışmalar başladı.

Bazı **Milletvekilleri**, örnek olması ve yer yer devam eden ayaklanmaların zararlarının belirli ölçüde yok edilmesi için affa karşıdır.

Bu **Milletvekilleri** aynı zamanda affın kötü sonuçları üzerinde konuşup örnekler vermişlerdir.

Meclisin aynı oturumunda kürsüye gelen **Mustafa Kemal Paşa** ise konuyu daha değişik yönden ele almıştı.

O, önce halkın nasıl;

“Çirkin iftiralarla yanıltıldığını...”

Hatta;

“Bolşevikler geliyor, köyümüzü, kasabamızı harap edecek, hepimizi idam edecek...”

Sözleriyle aldatıldığını ve halkın da kendisini savunmak için silaha sarıldığını, sonunda çoğu zaman masum ölümler, birtakım yanlış yıkılmış evler ortaya çıktığını açıkladı.

Mustafa Kemal Paşa, aynı zamanda özetle şu teklifte bulundu;

“Şimdi Muhterem heyetiniz, Din alimlerinden üç beş kişi seçilsin, bunlar oradaki ulema ve eşrafi çağırsın, gerçekleri anlatsın ve işgal edilenler affedilsin.

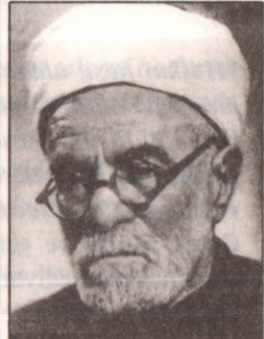
Bu yalnızca Beypazarı’nın değil aynı olayla karşı karşıya olan bütün vatanın temel meselesidir.”

Ahmet Müfit Kurutlioğlu

Abdülhalim Çelebi

M. Rifat Börekçi

Mustafa Kemal Paşa'nın bu teklifi kabul edilerek **Kırşehir Milletvekili Müfid Efendi, Konya Milletvekili Abdülhalim Çelebi Efendi ve Menteşe (Muğla) Milletvekili M.Rifat Efendi'den** oluşan bir heyetin **Beypazarı'na** gönderilmesine karar verildi.

Beypazarı'na giden bu heyet, ayaklanmanın bastırılmasında başarılı olduğu için, **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 27 Nisan 1920 tarihinde yapılan 5. toplantısında İrşad (yol gösterme, uyarma) Encümeni** kurulması gündeme geldi.

Bu teklif tartışmalardan sonra aynı oturumda kabul edildi.

İrşad (yol gösterme, uyarma) Encümeni'nin emrinde de **İrşad (yol gösterme, uyarma) Heyetleri** kuruldu.

Bilindiği üzere, **Ulusal Kurtuluş Savaşımızda** iç isyanların bastırılmasında anılan heyetlerin önemli katkısı olmuştur

TÜRKİYE BÜYÜK MECLİSİNDEN İLK YANSIMALAR VE DEVAM EDEN İSYANLAR

Türkiye Büyük Millet Meclisi – 28 Nisan 1920

Padişah Hazretlerine Meclis adına çekilen telgraf:

“Halifemiz ve Kutsal Hakanımız Efendimiz:

Padişah Vahdettin

İstanbul'un işgâli ve bunu izleyen facialar üzerine, durumu araştırmak ve Yüce Saltanat hukukunu ve Milli İstiklalimizi savunmak ve elde etmek maksadı ile bu defa Ankara'da “Büyük Millet Meclisi” şeklinde toplandık.

Anadolu'nun düşman istilası altında bulunmayan her köşesinden gelen ve “Millet tarafından olağanüstü yetkilerle donatılmış olan Milletvekilleri”, ittifakla almış oldukları bir kararla Yüksek Makamınıza bazı gerçekleri sizlere arz

etmeyi kendilerine sadakat görevi ve aşırı bağlılık olarak bildiler.

Padişahımız!...

Yüce bilgileriniz dahilindedir ki, Saltanat Hanedanlarının Sarayları, kanıtlanmış Mübarek soyundan olan Sultan Osman Milli Tarihimizin mutlu ve kutlu bir gecesinde, hatıra-sı nesillerden nesillere aktarılan bir rüya görmüştü.

Padişah Vahdettin

Rüyanın üç kuta üzerine gölgesini salan ve altında yüz milyonluk bir Dünya barındıran Kutsal ağacından artık, bütün dallar kesilmiş ve ortada yalnız muazzam bir gövde kalmıştı.

O gövde Anadolu'dur ve onun kökleri, çok derine gitmek üzere bizim kalplerimizin içindedir.

Soylu ecdadımızın Rumeli'de kendi başına bir Dünya olan kıtaları fetih ve istila ederken, Ordularını bu Anadolu toprağından davet eder ve uzak

Memleketlerin büyük ana hatlarını, askeri yollarını muhafaza ettirmek üzere yine Anadolu'dan insanlar getirir ve en önemli noktalarda onları iskan ederlerdi.

Bu halk toplulukları; Bosna Hersek ve Mora içlerine kadar yayıldı.

Basra Körfezi'ne kadar indirildi.

Suriye ve Filistin yollarında bölge bölge yerleştirildi.

Padişahımız...

Saltanat Tahtınızın şerefi için Anadolu halkı asırlardan beri baba ve aile ocaklarından çok uzaklarda savaş yerlerinde hayatlarını vermeyi, Kutsal bir borç olarak bilmiştir. Anadolu boşaldı. Anadolu boşaldı, Anadolu viran oldu.

Fakat iklimlerden iklimlere uzayan Hakanlığınızın heybeti ve kudreti için her sıkıntıyı, her felaketi canına minnet bildi.

Bu öyle bir topraktır ki; Macaristan içlerinden, Yemen çöllerine kadar, Kafkas eteklerinden, Basra yalılarına kadar kuşak kuşak, uzayıp giden sayısız "Şehitlikler"le çevrilidir. O "Şehitlikler"i her yerden fazla şimdi "Hürriyet ve İstiklali için yeni bir halk savaşı yapan bu eski Anadolu" verdi.

Heybetli Padişahımız!...

İslam'ın her tarafta hezimete uğrayan bayrakları, gelip onun ufuklarında toplandı.

Onun ufuklarında kendilerine en son sığınak yerini ve kuruluşunu aradı.

Padişah Vahdettin

İzmir'in istilası üzerine Osmanlı Ülkesinin en mamur ve en mutlu bir kısmı nasıl ateşle yağma ve öldürmelerle baştan-başa harap olduğu çok iyi bilirsiniz.

Hiçbir hakka dayanmayan ve Milletinizi son yurdunda esir almayı kendilerine amel eden bu vahşi akın üzerine Mübarek Kalbinizin duyduğu acı ve üzüntüleri Dünya basınına bizzat bildirmiştiniz.

İzmir'in işgâlini, Adana faciaları; bu faciaları da Maraş, Antep saldırıları ve onu da felaketlerimizin en büyüğü olmak üzere İstanbul'un işgâli takip etti.

Soyundan yetiştiğimiz Millet; binlerce yıldan beri Dünya'nın en muhteşem Tahtlarına Sultanlar yetiştirmiş ve hep özgür yaşamış bir Millet olma sıfatı ile bu durum karşısında ne yapabiliyordu?

Padişahın elim bir harp sonucunda Ordularını kullanmaktan yasaklanması ve mahrum bırakılması sebebi ile;

"Kendi kendine silaha sarıldı ve Anavatanı nerede tecavüze uğramışsa, oraya hem Dini, hem de Milli ve namusunu kurtarmak için koştu."

Padişahımız!...

Padişah Vahdettin'in Tuğrası

Kafkasya'nın İslam kahramanları, babalarının ocaklarını, kendilerinden yüz kere daha kuvvetli düşmanlarına karşı otuz yıl, kadın ve erkek savundular.

Zavallı Fas, on yıldır ki, Fransız işgâlini tanımıyor ve silahını teslim etmiyor.

Trablus ise, bir avuç toprağı ile, kahramanca aynı kavga içindedir.

Bugün İslam Dünyasının her köşesi silahtan tamamıyla arınmış halde iken, zulümün ve ihanetin boyunduruğunu atmak için ayaklanıp ve isyan ederken Abbasi ve Fatımi Hilafetlerinden, Selçuk Türklerinden beri, hemen hemen binyüz seneyi aşkın bir zamandan beri İstiklal, Hürriyet ve Din için savaşıyan büyük Milletiniz, Asya'nın ve İslam'ın önderi diye Dünyayı kaplayan bir şöreti olan Milletiniz kurtuluşunu canına susamış bu düşmanlarının merhametini bekler mi?

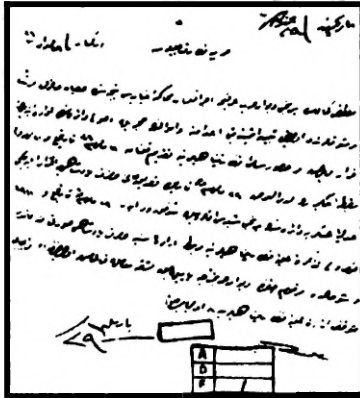
Ulu Efendimiz!...

Milli savunmamızı Mübarek Padişah Makamına karşı bir isyan şeklinde göstermek ve halkı baştan çıkarmak için devamlı çalışan hainler var.

Onlar Milleti birbirine kırdırmak ve düşman işgâllerine yolu açık bırakmak istiyorlar.

Halbuki;

Vuran da, vurulan da hepsi sizindir. Hepsi aynı derecede sadık evlatlarıdır.

Mustafa Kemal'in İdam Fermanı

Milli savunmamızı, düşmanlarımızın bayrakları, babalarımızın ocakları üstünden çekilinceye kadar terk etmeyiz.

Her yeri bir Büyük Hakanımızın Dini ve İlahi aşkına, parlak ve heybetli bir delil olan İstanbul Mabetleri etrafında düşman askerleri gezdikçe, öz Vatanın toprakları üstünden yabancı adamların ayakları çekilmedikçe, biz sa-

vaşımıza devam etmeye mecburuz.

Yüce Allah, Atalarımızın Yurdunu koruyan, Halife ve Hakanının şerefi ve istiklali için uğraşan evladınızla beraberdir.

Kendi Hükümetimizin idaresi altında talihsiz ve fakir bir şekilde yaşamak, yabancı esareti karşılığında nail olacağımız huzur ve mutluluğa bin kere tercih edilir.

Padişahımız!...

Bizler burada, kalbimiz; sadakat ve bağlılık hisleri ile dolu, tahtınızın etrafında her zamandan daha sıkı bir bağ ile toplanmış bulunuyoruz.

Toplantısının ilk sözü; Halife ve Padişahına sadakat olan Büyük Millet Meclisi, son sözünün yine bundan ibaret olacağını Yüce eşiğinizde en büyük saygı ve alçak gönüllükle arz ederiz.

27 Nisan 1920

Türkiye Büyük Meclisi – 1 Mayıs 1920

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin isyanlarla ilgili yaptığı bilgilendirmeden bazı satırbaşları:

Ankara, 23 Nisan 1920

13 Nisan 1920 tarihinde “Düzce’de isyan çıkmıştır”.

Orada bulunan askeri birliğimize ve jandarmaya saldırılmıştır.

Çok az sayıda olan erlerin ellerinden bütün silahları ve üç makineli tüfek alınmıştır.

“Bir subay şehit, birkaç erde yaralıdır”.

“İsyan İstanbul desteklidir.”

Bolu Mutasarrıfı Haydar Bey’e verilen talimatla Bolu’daki sayılı jandarma ve askeri birliği Bolu

Boğazını tutması emri verilmiştir.

Ayrıca, Zonguldak ve Devrek’teki alay Bolu’ya hareket ettirilmiştir.

Ayrıca Ankara’da güçlü olabilmek için Kastamonu ve Çorum’daki kuvvetlere Ankara’ya hareket emri verilmiştir.

Afyon’un doğusunda Aziziye’deki isyan teşebbüsü derhal önlenmiştir.

19 Nisan 1920 de “Beypazarı aynı güçlerin güdümüyle isyan etmiştir.”

Tüm silahların halka dağıtılması ile başlayan bu isyanı bastırmak üzere Mahmut Bey idaresindeki kuvvetler Adapazarı’ndan, Arif Bey kumandasındaki kuvvetler Afyon’dan ve ayrıca Salihli Cephesinden bir tabur Ankara’ya yönlendirilmiştir.

Aynı 20 sinde Hüsrev Bey ve yanındaki ekip bilgi toplaya toplaya giderlerken Gerede’de çok güzel bir karşılanmalarından sonra tutuklanmışlardır.

Böylece “Gerede isyanı da başlamıştır.”

21 Nisan 1920 de “Mudurnu isyan etmiştir.”

22/23 Nisan 1920 de “Nallıhan isyan etmiştir.”

Yine aynı günlerde Ankara’nın kuzeyindeki “Yabanabat isyanı başlamıştır.”

Düzce’den gelen isyancı liderlerinden birinin yönlendirmesi ile başlayan bu isyanda öncelikle “Kaymakam ve Jandarma komutanı esir alınmışlardır.”

25 Nisan 1920 de “Mihalıkçık isyanı başlamıştır.”

Yine aynı günlerde “Taraklı’da isyana teşvik başlamıştır.”

Yine aynı tarihlerde “Safranbolu’da hareketlenme başlamıştır.

Yine aynı tarihlerde Gerede’nin doğusundaki “Mecidiye isyan etmiştir.”

Türkiye Büyük Meclisi – 9 Mayıs 1920

Nisan’ın ikinci günü Arif Bey müfrezesi Çarşamba ve civarındaki silahlıları hizaya getirdikten sonra Mudurnu’ya hareket emrini almıştır.

Fakat bu arada “Düzce’de de bir isyan çıktı.

Arif Bey kendiliğinden verdiği bir kararla gece yürüyüşü ile 2 Mayıs günü Bolu civarına vardı.

Çatışmada Arif Bey başarılı oldu.

İsyancıların elinden, bir dağ topu iki makineli vardı onları aldı. “Bolu’yu da ele geçirmiştir.”

Çerkeş’te, Yabanabad’da gayet tedbirli hareket ettiği için Arif Bey Bolu’nun içinde kalmadı.

Arkasını dağlara vererek seçtiği bir mevziye çekildi. Ancak, Arif Beyin müfrezesine saldırı oldu.

Ancak iyi yer tuttuğu için silahlıları mevziine yanaştırmadı. Hücumları boşa çıkardı ve püskürttü.

Arif Bey'in bu hareketten maksadı Yabanabat ve Çerkeş'ten Gerede istikametine yürümekte olan Vasfi Bey isminde bir müfrezemizle birleşmekti.

Gerede'liler böyle doğudan ve güneyden kuvvetlerin gelmekte olduğunu görünce derhal telgrafla kendilerinin iğfal edilmiş olduklarını beyan ettiler ve bu kuvvetleri kurtarıcı gibi telakki ettiklerini söylediler.

Mudurnu'nun Kuzeydoğusunda Abat silsilesinde silahlıların yeniden toplanmakta olduklarına dair de Mudurnu Müfreze Komutanından telgraf geliyordu.

Demek oluyor ki, bizim kuvvetler Safranbolu, Çerkeş, Yabanabat, Mudurnu ve Geyve'de bulunmuş oluyorlar.

Beş Mayıs günü "Konya'da, Bir İç Fesat Cemiyeti"nin varlığı keşfedildi.

Bunun üzerine bu fesat cemiyetinin ileri gelenleri tutuklanmaya başlandı.

Nihayet ertesi gün 6 Mayıs 1920 de bu ileri gelenler, Konya'da toplanmağa teşebbüs ettiler ve "Konya'da isyan oldu."

Fakat orada bulunan kumandan, zaten Konya'da bulunan ufak bir kuvvet ile cüret gösteren isyancıları silahla defettikten sonra dahilde bulunanların tümünü de, ileri gelenlerini de ortadan kaldıracak bir durum gösterebildi.

Böylece tamamen orada oluşan isyan izole edilmiş ve sebep olanları, ön ayak olanları takip ve tevkif edilmişlerdir.

Tabii olarak Yüksek Meclisinin çıkardığı kanunun uygulanması yapılacaktır.

Türkiye Büyük Meclisi – 17 Mayıs 1920

Bundan dört beş gün evvel "Arif Bey" çok büyük bir kazaya uğradı. Kendisi Yabanabat'ta "Çadırında yatarken öldürülmüştür."

Bunun içeriden veya dışarıdan olduğuna dair, kesin bir iz elde edemedik. Ancak tamamlayıcı tahkikat yapılıyor.

Mudurnu'daki küçük müfrezeye 13 Mayıs öğleden sonra kuzeyden gelen bir miktar silahlı, o civarda bulunan köylüleri dahi baskı ve tehditle yanlarına almak suretiyle saldırdılar. Çatışma o gün akşama kadar ve gece devam etti.

Ondördüncü günde bu müfreze orada yalnız kaldı ve yalnız başına savunma yaptı.

O günü de kazandık. Yapılan “Karşı saldırı sonucunda, perişan bir halde dağıldılar”.

Bir kısmı kuzeye, bir kısmı batıya doğru geri çekildiler.

Aynı tarihte 13 Mayısta Geyve Boğazı kuzeyinde bir olay oldu.

Ahmet Anzavur

Son alınan bilgiye göre “Anzavur” bu yöne geçmiştir.

400/500 silahlısı ve bir top ile “Geyve Boğazı”nın kuzey doğusundaki sırtlara 10/16 Mayıs gecesinde bir baskın yapmış ve o sırtlar işgâl edilmiştir.

Dün 16 Mayıs’ta tarafımızdan yapılan karşı saldırıda mağlup oldular ve hepsi tekrar eski yerlerine geri çekilmişlerdir.

Bunlarla uğraşırken “Yenihan”da da bir olay oldu.

“Yenihan, Zile ve o civardaki ahalî kargaşalık çıkarmaya uğraşmışlardır.”

Bir takım halk toplanmışlardır. “Sivas İline ültimatom vermişler.”

Ültimatomda diyorlar ki;

“Siz Padişah ile savaşıyorsunuz. Bundan vazgeçiniz. Bizden çok vergi alacaksınız, asker alacaksınız..”

Gibi sözler söylemişler ve birçok tehditlerde bulunmuşlardır.

Anlaşıyor ki;

“Halkın bir kısmı anlamadan bu işe katılıyor.

Bir kısmı da zorlama ve baskı ile katılıyor.”

Alınan askeri önlemler sonucu halk dağılmıştır.

Bu suretle Yenihan’da başlayan olay bugün için bertaraf edilmiş bulunuluyor. Fakat sebeplerini izlemekle meşgulüz.

Konya’da da ufak tefek bazı olaylar olmuştur.

Orada bulunan kumandan gerekenleri tutukladı.

Evvelki gün yeni bir olay olmuş silah sesleri duyulmuştur.

Ancak bütün bu gürültü içinde ciddi bir olay yoktur.

Orada Vali ve Kumandan mecbur olmuş ve 15 Mayıs tarihinde;

“Sıkı Yönetim ilan etmiştir.”

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNDE YER ALAN DİN ADAMLARI

Bir de Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Din Adamı Milletvekillerine bir göz atalım:

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinde Din Adamları kimi zaman **Cami** kürsülerinden halkı uyarmış, kimi zaman meydanlarda halkla beraber olmuş, onlara yol göstermiştir.

Kimi **Din Adamları** Yurt savunmasında doğrudan doğruya görev alırken, kimileri de **Müdafa-i Hukuk Cemiyetlerinde** canla, başla çalışmıştır.

Diğer bir kısmı da çalışmalarını **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Milletvekili** olarak devam ettirmiştir.

Öncelikle yalnız **Milletvekili** olan **Din Adamlarının** değil, İlk **Meclisin Kuruluşunda** görev üstlenmiş işgâl kuvvetlerini baskısı ile kapatılan ve **Anadolu'ya** geçen “**Meclis-i Mebusan**” üyelerinin gerekse diğer **Milletvekillerinin** isimlerini, edinebildiğim sonradan aldıkları soyadları ve seçim bölgeleri ile birlikte zikrederek onları yeniden anmak, okuyucularımıza da hatırlatmak istedim.

Milletvekilleri ve seçim Bölgeleri:

Mustafa Kemal - Ankara Meclis Başkanı

Zekai Apaydın - Adana

Abdullah Faik Çopuroğlu - Adana

Eşref Akman - Adana

Mehmet Hamdi İzgi - Adana

Zamir Damar - Arıkoğlu - Adana

Gülekgzade Tefik - Adana Ankara'ya gelmeden istifa etti.

İbrahim - Adana Ankara'ya gelmeden istifa etti.

Ali Çetinkaya - Karahisar-ı Sahib (Afyonkarahisar) Meclis-i Mebusan üyesi.

Ömer Lütfi Argeşo - *Karahisar-ı Sahib (Afyonkarahisar)*
 Meclis-i Mebusan üyesi. **Mustafa Hulusi Çalgüner - *Karahisar-ı Sahib (Afyonkarahisar)*** Meclis-i Mebusan üyesi.

Halil Hilmi Bozca - *Karahisar-ı Sahib (Afyonkarahisar)*

Hulusi Kutluoğlu - *Karahisar-ı Sahib (Afyonkarahisar)*

İsmail Şükrü Çelikalay - *Karahisar-ı Sahib (Afyonkarahisar)*

Mehmet Şükrü Koç - *Karahisar-ı Sahib (Afyonkarahisar)*

İkinci Grup'a katıldı.

Ahmet Nebil Yurteri - *Karahisar-ı Sahib (Afyonkarahisar)*

Bekir Sami Kunduh - *Amasya Meclis-i Mebusan üyesi.*

Ömer Lütfi Yasan - *Amasya Meclis-i Mebusan üyesi.*

Ali Rıza Topçu - *Amasya*

Ahmet Hamdi Apaydın - *Amasya*

Mehmet Ragıp Topala - *Amasya*

Ali Rıza Özdarende - *Amasya*

Asım Sirel - *Amasya*

Ali Fuat Cebesoy - *Ankara*

Çayırlioğlu Hilmi - *Ankara Meclis-i Mebusan üyesi.*

Taşpınarlı Hacı Atıf - *Ankara Meclis-i Mebusan üyesi.*

Ömer Mümtaz Tambi - *Ankara Meclis-i Mebusan üyesi.*

Ahmet Rüstem (*Alfred Bilinsky*) - *Ankara Meclis-i Mebusan üyesi. Eski Washington Büyükelçisi.*

Hacı Mustafa Beynamlı - *Ankara*

Şakir Kınacı - *Ankara*

Şemsettin Bayramoğlu - *Ankara*

Hamdullah Suphi Tanrıöver - *Antalya Meclis-i Mebusan üyesi.*

Ali Vefa Seyhanlı - *Antalya*

Halil İbrahim Özkaya - *Antalya*

Hasan Tahsin Sürenkök - *Antalya*

Mustafa İbrişim - *Antalya*

Rasih Kaplan - *Antalya*

Filibeli Hilmi - *Ardahan*

Osman Server Atabek - *Ardahan*

Cami Baykurt - *Aydın Meclis-i Mebusan üyesi.*

Mehmet Emin Arkut - *Aydın Meclis-i Mebusan üyesi.*

Ahmet Şükrü Yavuzylmaz - *Aydın* 22 Kasım 1920'de Milletvekilliğinden istifa edip çekildi.

Mazhar Germen - *Aydın*

Mehmet Esat İleri - Aydın

Sadık Ünver - Aydın

Tahsin San - Aydın

Kâzım Özalp - Karesi (Balıkesir)

Hacim Muhittin Çarıklı - Karesi (Balıkesir) Meclis-i Mebusan üyesi.

Abdülğafur Iştın Efendi - Karesi (Balıkesir)

Hasan Basri Çantay - Karesi (Balıkesir)

İbrahim Yörük - Karesi (Balıkesir)

Mehmet Vehbi Bolak - Karesi (Balıkesir)

Akif Sümer - Batum

Ahmet Fevzi Erdem - Batum

Hahutzade Ahmet Nuri Efendi - Batum

Ali Rıza Acara - Batum

Edip Dinç - Batum

Atı Bayazıt - Bayazıt (Doğubeyazıt, Ağrı) Meclis-i Mebusan üyesi.

Refik Saydam - Bayazıt (Doğubeyazıt, Ağrı) Meclis-i Mebusan üyesi.

Hacı Mehmet Önay - Bayazıt (Doğubeyazıt, Ağrı) Meclis-i Mebusan üyesi.

Süleyman Sudi Acarbay - Bayazıt (Doğubeyazıt, Ağrı) Meclis-i Mebusan üyesi. Şevket Bayazıt - Bayazıt (Doğubeyazıt, Ağrı)

Hafız Hamdi Dumrul - Biga

Hamit Karaosmanoğlu - Biga

Mehmet Dinç - Biga

Mustafa Kemal Güney - Ertuğrul (Bilecik)

Necip Soydan - Ertuğrul (Bilecik)

Ahmet Lakşe - Ertuğrul (Bilecik)

Hilmi Işık - Ertuğrul (Bilecik)

Hamdi Aksoy - Ertuğrul (Bilecik)

Sofrasur Asizade Resul - Bitlis Meclis-i Mebusan üyesi.

Sadullah Eren - Bitlis Meclis-i Mebusan üyesi.

Hacı Hasanzade - Bitlis

Arif Özdemir - Bitlis

Derviş Sepunç - Bitlis

Hüseyin Hüsnü Orakçıoğlu - Bitlis

Vehbi Öztekin - Bitlis

- Yusuf Ziya Koçoğlu - Bitlis**
Tunalı Hilmi - Bolu Meclis-i Mebusan üyesi.
Yusuf İzzet Met - Bolu
Cevat Abbas Gürer - Bolu
Fuat Umay - Bolu
Hacı Abdülvahap Ömer - Bolu
Nuri Aksu - Bolu
Şükrü Güler - Bolu
Abdullah Sabri Aytaç - Bolu
Mehmet Akif Ersoy - Burdur
Ali Ulvi - Burdur
Çilzade Fahrettin - Burdur
Halim Hulusi Ermiş - Burdur
Veliüddin Saltıkgil - Burdur
İsmail Suphi Soysallıoğlu - Burdur
Şevket Candaner - Burdur
İsmail Hakkı - Burdur Ankara'ya gelmeden istifa etti.
Osman Nuri Özpay - Bursa Meclis-i Mebusan üyesi.
Hasan Fehmi Kolay - Bursa Meclis-i Mebusan üyesi.
Muhittin Baha Pars - Bursa
Necati Kurtuluş - Bursa
Emin Erkul - Bursa
Mustafa Fehmi Gerçekler - Bursa
Abdullah Servet Akdağ - Bursa
Behçet Kutlu - Kangırı (Çankırı) Meclis-i Mebusan üyesi.
Hacı Tevfik Efendi - Kangırı (Çankırı) Meclis-i Mebusan üyesi.
Neşet Akkor - Kangırı (Çankırı)
Sait Üçok - Kangırı (Çankırı)
Tahir Aşık Musuloğlu - Kangırı (Çankırı)
Müştak Torbo - Kangırı (Çankırı)
Ziya Esen İsfendiyaroğlu - Kangırı (Çankırı)
İsmet Eker - Çorum Meclis-i Mebusan üyesi.
Dursun Yalvaç - Çorum
Fuat - Çorum
Ferit Körün Küney - Çorum
Haşim Apaydın - Çorum
Sıddık Mumcu - Çorum
Atif Köse - Çorum Ankara'ya gelmeden istifa etti.

Hakkı Behiç Bayiç - Denizli

Hacı Hüseyin Mazlum Bababalım - Denizli

Hasan Tokcan - Denizli

Mustafa Tavashoğlu - Denizli

Necip Buldanlıoğlu - Denizli

Yusuf Başkaya - Denizli

Feyzi Pirinçcioğlu - Diyarbakır (Diyarbakır) Meclis-i Mebusan üyesi.

Zülfü Tigrel - Diyarbakır (Diyarbakır) Meclis-i Mebusan üyesi.

Hacı Şükrü Aydındağ - Diyarbakır (Diyarbakır)

Abdülhamid Hamdi - Diyarbakır (Diyarbakır)

Bedri Üçok - Diyarbakır (Diyarbakır)

Kadri Ahmet Kürkçü - Diyarbakır (Diyarbakır)

Mustafa Akif Tütenk - Diyarbakır (Diyarbakır)

İsmet İnönü - Edirne

Kâzım Karabekir - Edirne

Mehmet Şeref Aykut - Edirne Meclis-i Mebusan üyesi.

Faik Kaltakkıran - Edirne Meclis-i Mebusan üyesi.

Cafer Tayyar Eğilmez - Edirne

Muhittin Çötel - Mamuret-ül Aziz (Elazığ) Meclis-i Mebusan üyesi.

Mustafa Şükrü Çağlayan - Mamuret-ül Aziz (Elazığ) Meclis-i Mebusan üyesi.

Hacı Fevzi Celayer - Mamuret-ül Aziz (Elazığ)

Hüseyin Gökçelik - Mamuret-ül Aziz (Elazığ)

Naci Karaali - Mamuret-ül Aziz (Elazığ)

Rasim Tekin - Mamuret-ül Aziz (Elazığ)

Hasan Tahsin Berk - Mamuret-ül Aziz (Elazığ)

Kadri - Ergani Meclis-i Mebusan üyesi.

Rüştü Bulduk - Ergani Meclis-i Mebusan üyesi.

Ahmet Nüzhet Saraçoğlu - Ergani

İbrahim Hakkı Akgün - Ergani

Mehmet Emin - Ergani

Kâzım Vehbi Oral - Ergani

Mahmut Sıgnak - Ergani

Sırrı Özata - Ergani

Ali Şefik - Ergani Seçildikten sonra istifa etti.

Güranzade Memduh - Ergani Ankara'ya gelmeden istifa etti.

Salih Efendi - Ergani Ankara'ya gelmeden istifa etti.

Mehmet Emin Lekili - Erzincan

Hüseyin Aksu - Erzincan

Osman Fevzi Topçu - Erzincan

Şeyh Hacı Ahmed Fevzi Efendi - Erzincan

Mehmet Tevfik Kütükbaşı - Erzincan

Celalettin Arif - Erzurum Başkanlığını yaptığı Meclis-i Mebusan üyesi.

Süleyman Necati Güneri - Erzurum Meclis-i Mebusan üyesi.

Zihni Orhon - Erzurum Meclis-i Mebusan üyesi.

Hüseyin Avni Ulaş - Erzurum Meclis-i Mebusan üyesi. Ancak ikinci Grup'a katıldı.

Asım Vasfi Mühürdaroğlu - Erzurum

İsmail Arslan - Erzurum

Mehmet Salih Yeşiloğlu - Erzurum

Mustafa Durak Sakarya - Erzurum

Nusret Son - Erzurum

Ziyaettin Gözübüyük - Erzurum

Abdullah Azmi Torun - Eskişehir Meclis-i Mebusan üyesi.

Hacı Veli Bayraktar - Eskişehir Meclis-i Mebusan üyesi.

Eyüp Sabri Akgöl - Eskişehir

Emin Sazak - Eskişehir

Halil İbrahim Sipahi - Eskişehir

Hüsrev Sami Kızıldoğan - Eskişehir

Mehmet Niyazi Çamzade - Eskişehir

Celal Nuri İleri - Gelibolu Meclis-i Mebusan üyesi.

Ali Cenani - Antep (Gaziantep) Meclis-i Mebusan üyesi.

Abdullah Lami Ersoy - Antep (Gaziantep)

Hafız Mehmet Şahin - Antep (Gaziantep)

Ali Kılıç - Antep (Gaziantep)

Ragıp Yoğun - Antep (Gaziantep)

Mehmet Yasin Sani Kutluğ - Antep (Gaziantep)

Mehmet Celal - Genç Meclis-i Mebusan üyesi.

Ali Vasıf Telli - Genç

Ali Haydar - Genç

Fikri Faik Güngören - Genç

Hamdi Yılmaz - Genç

Fikri Ergün - Genç

Hasan Fehmi Ataç - Gümüşhane

Mustafa Şükrü Üçüncüoğlu - Gümüşhane

Mustafa Derman - Gümüşhane

Ruşen Oktar - Gümüşhane

Veysel Rıza - Gümüşhane

Ziya Tuğlu - Gümüşhane (Meclis'e gelirken şehit edildi). Ailesi sonradan "Tuğlu" soyadını almıştır.

Mazhar Müfit Kansu - Hakkari Meclis-i Mebusan üyesi.

İbrahim Arvas - Hakkari Ankara'ya gelmeden istifa etti.

Çölemerikli Ömer - Hakkari Ankara'ya gelmeden istifa etti.

Seyyid Muslihittin Paşa - Hakkari Ankara'ya gelmeden istifa etti.

Seyyid Taha - Hakkari Ankara'ya gelmeden istifa etti.

Cemal Mersinli - Isparta Meclis-i Mebusan üyesi.

Hacı Tahir Kucur - Isparta

Hafız İbrahim Demiralay - Isparta

Hüseyin Hüsnü Özdamar - Isparta

İsmail Remzi Bertün - Isparta

Mehmet Nadir Süldür - Isparta

Ali Rıza Ataişık - İçel (Silifke) Meclis-i Mebusan üyesi. (Söz-konusu dönemde İçel ismi Silifke bölgesi için kullanılmaktaydı.)

Hacı Ali - İçel (Silifke)

Ali Sabri Güney - İçel (Silifke)

Haydar Lütfü Aslan - İçel (Silifke)

Naim Ulusal - İçel (Silifke)

Saim Arkan - İçel (Silifke)

Şevki Göklevant - İçel (Silifke)

Adnan Adıvar - İstanbul Meclis-i Mebusan üyesi.

Ahmet Muhtar Mollaoğlu - İstanbul Meclis-i Mebusan üyesi.

Ahmet Ferit Tek - İstanbul Meclis-i Mebusan üyesi.

Ali Rıza Baba - İstanbul - İstanbul Meclis-i Mebusan üyesi.

Köstenceli Numan Usta - İstanbul - Meclis-i Mebusan üyesi.

Ali Fethi Okyar - İstanbul

Ahmet Şükrü Oğuz - İstanbul

Hacı Ali Marlalı - İstanbul

Hüseyin Hüsnü Işık - İstanbul

Neşet Özeran - İstanbul

Ahmet Mazhar Akıtoğlu - İstanbul

Seyahattin - İstanbul

Refet Bele - İzmir Meclis-i Mebusan üyesi.

Hasan Tahsin Uzer - İzmir Meclis-i Mebusan üyesi.

Yunus Nadi Abaloğlu - İzmir Meclis-i Mebusan üyesi.

Mahmut Esat Bozkurt - İzmir

Ahmet Reşit Rey - İzmir

Mustafa Bengisu - İzmir

Enver Tekand - İzmir

Hacı Süleyman Bilgen - İzmir

Hüseyin Sırrı Bellioğlu - İzmit Meclis-i Mebusan üyesi.

Hafız Abdullah Tezemir - İzmit

Halil İbrahim Gürsoy - İzmit

Hamdi Namık Gör - İzmit

Fuat Carım - İzmit

Tahir Barlas - İzmit

Mehmet Tahsin Hüdayioğlu - Maraş (Kahramanmaraş) Meclis-i Mebusan üyesi. Emirmahmutoğlu Hasip Aksöyök - Maraş (Kahramanmaraş)

Arslan Toğuzata - Maraş (Kahramanmaraş)

Rüştü Bozkurt - Maraş (Kahramanmaraş)

Refet Seçkin - Maraş (Kahramanmaraş)

Yakup Bozdağ - Maraş (Kahramanmaraş) Kaymakamlığı ter-cih edip istifa etti.

İbrahim Ağa - Maraş (Kahramanmaraş) Ankara'ya gelmeden istifa etti.

Hacı Mehmet Erten - Maraş (Kahramanmaraş) Ankara'ya gelmeden istifa etti.

Cavit Erdel - Kars

Ali Rıza Ataman - Kars

Fahrettin Erdoğan - Kars

Yusuf Kemal Tengirşenk - Kastamonu Meclis-i Mebusan üyesi.

Mehmet Besim Fazlıoğlu - Kastamonu Meclis-i Mebusan üyesi.

Suat Soyer - Kastamonu - Meclis-i Mebusan üyesi.

Abdülkadir Kemali Öğütçü - Kastamonu (Orhan Kemal'in babası).

Hafız Mehmet Hulusi Erdemir - Kastamonu

Murat Âlâ - Kastamonu

Rüştü Çolakoğlu - Kastamonu

Sabri Dura - Kastamonu

Ahmet Hilmi Kalaç - Kayseri Meclis-i Mebusan üyesi.

Ahmet Rifat Çalık - Kayseri Meclis-i Mebusan üyesi.

Atıf Tüzün - Kayseri

Osman Uşaklı - Kayseri

Ahmet Remzi Akgöztürk - Kayseri

Mehmet Alim Çınar - Kayseri

Salih Gözügeçgel - Kayseri

Rıza Silsüpür - Kırşehir Meclis-i Mebusan üyesi.

Ahmet Cemalettin Çelebi - Kırşehir Hacıbektaş Dergâhı Postnişini. Seçilmiş, ancak rahatsızlığı nedeniyle katılamamış, kısa süre sonra vefat etmiştir.

Bekir Kocaoğlu - Kırşehir

Ali Cevdet Seçkin - Kırşehir

Ahmet Müfit Kurutluoğlu - Kırşehir

Yahya Galip Kargı - Kırşehir

Sadık Savtekin - Kırşehir Ankara'ya gelmeden istifa etti.

Hacı Bekir Sümer - Konya Meclis-i Mebusan üyesi.

Kâzım Hüsnü - Konya Meclis-i Mebusan üyesi.

Mehmet Vehbi Çelik - Konya Meclis-i Mebusan üyesi.

Musa Kâzım Göksu - Konya Meclis-i Mebusan üyesi.

Ömer Vehbi Büyükyalvaç - Konya Meclis-i Mebusan üyesi.

Refik Koraltan - Konya

Abdülhalim Çelebi - Konya

Arif Baysal - Konya

Rıfat Saatçi - Konya

Hulusi Göksu - Konya

Fevzi Çakmak - Kozan

Reşit Ramabar - Kozan

Fikret Onural - Kozan

Mustafa Cantekin - Kozan

Hüseyin Çelik - Kozan

Ragıp Soysal - Kütahya Meclis-i Mebusan üyesi.

Haydar - Kütahya Meclis-i Mebusan üyesi.

Besim Atalay - Kütahya

Cemil Altay - Kütahya

Cevdet İsrâp Barlas - Kütahya

Seyfi Aydın - Kütahya

Osman Nuri Özgen - Lazistan Meclis-i Mebusan üyesi.

Cemil Altay - Lazistan

Esat Özoğuz - Lazistan

İbrahim Şevki - Lazistan

Necati Memişoğlu - Lazistan

Abidin Atak - Lazistan

Ziya Hurşit - Lazistan (İzmir Suikasti davasında İstiklal Mahkemesince 13 Temmuz 1926'da idama mahkûm edilerek cezası ertesi gün infaz edildi.)

Mustafa Fevzi Bilgili - Malatya Meclis-i Mebusan üyesi.

Reşit Ağa - Malatya

Hacı Bedir Fırat Ağa - Malatya

Hacı Ragıp Taner Ağa - Malatya

Lütfü Evliyaoğlu - Malatya

Sıtkı Gür - Malatya

Abdülvahap - Malatya Ankara'ya gelmeden istifa etti.

Kasım - Malatya Ankara'ya gelmeden istifa etti.

Hacı Mustafa - Malatya Ankara'ya gelmeden istifa etti.

İsmet - Malatya Ankara'ya gelmeden istifa etti.

Mehmet Ali - Malatya Ankara'ya gelmeden istifa etti.

Mahmut Celal Bayar - Saruhan (Manisa) Meclis-i Mebusan üyesi.

İbrahim Süreyya Yiğit - Saruhan (Manisa) Meclis-i Mebusan üyesi.

Reşit Kayalı - Saruhan (Manisa) Meclis-i Mebusan üyesi.

Avni Zaimler - Saruhan (Manisa)

Mustafa Necati Uğural - Saruhan (Manisa)

Ömer Lütfü Ünlü - Saruhan (Manisa)

Refik Şevket İnce - Saruhan (Manisa)

Çerkes Reşit - Saruhan (Manisa) (Çerkes Ethem'in ağabeyidir).

Mithat Ulusal - Mardin Meclis-i Mebusan üyesi.

Esat Özmen - Mardin

Hasan Tahsin Artık - Mardin

İbrahim Turhan - Mardin

Derviş Ural - Mardin

Necip Güven - Mardin

Tevfik Rüştü Aras - Menteşe (Muğla)

Mehmet Rifat Börekçi - Menteşe (Muğla)

Etem Fehmi Aslanlı - Menteşe (Muğla)

Emin Kamil - Menteşe (Muğla)

Sadettin Özsan - Menteşe (Muğla)

Hamza Hayati Öztürk - Menteşe (Muğla)

Mahmut Hendek - Menteşe (Muğla) Meclis'e gelmeden önce Hendek İsyanı'nı bastırırken Sakarya'nın Hendek ilçesi civarında şehit edildi. Ailesi bu nedenle "**Hendek**" soyadını almıştır.

Hacı Ahmet Efendi - Menteşe (Muğla) Ankara'ya gelmeden istifa etti.

Kasım Nuri - Menteşe (Muğla) Ankara'ya gelmeden istifa etti.

Mesut - Menteşe (Muğla) Ankara'ya gelmeden istifa etti.

Alirızapaşazade Ziya - Menteşe (Muğla) Ankara'ya gelmeden istifa etti.

Fahrettin Altay - Mersin

Emin - Mersin

Selahattin Köseoğlu - Mersin İkinci Grup'a katıldı.

İsmail Safa Özler - Mersin

Muhtar Fikri Güçüm - Mersin

Hüseyin Hüsnü Tonay - Mersin Seçildi, ancak Milletvekilliği onaylanmadı.

Osman Kadri Bingöl - Muş Meclis-i Mebusan üyesi.

Abdülgani Ertan - Muş

Hacı Ahmet Hamdi Bilgin - Muş

İlyas Sami Muş - Muş

Kâzım Dede - Muş

Mahmud Said Yetgin - Muş

Yusuf Ziya Eraydın - Muş

Rıza Kotan - Muş

Ata Atalay - Niğde Meclis-i Mebusan üyesi.

Abidin - Niğde

Hakkı Sütekin - Niğde

Mustafa Hilmi Soydan - Niğde

Mustafa Soylu - Niğde

Mustafa Vehbi Çorakçı - Niğde

Rüstem Acar - Oltu Meclis-i Mebusan'da Oltu Hükümet Şurası temsilcisi. 17 Mayıs 1920'de Oltu'nun anavatanı katılmasıyla Milletvekili kabul edilmiştir.

Yasin Haşımoğlu - Oltu Meclis-i Mebusan'da Oltu Hükümet Şurası temsilcisi. 17 Mayıs 1920'de Oltu'nun anavatana katılmasıyla Milletvekili kabul edilmiştir.

Mustafa Faik Öztrak - Cebel-i Bereket (Osmaniye)

İhsan Eryavuz (İhsan Topçu) - Cebel-i Bereket (Osmaniye) Soyadı Kanunu ile aldığı "**Eryavuz**" soyadını "**Yavuz Havuz Davası**"ndan sonra "**Topçu**" olarak değiştirmiştir.

Rasim Öztekin - Cebel-i Bereket (Osmaniye)

Emin Gevecioğlu - Canik (Samsun) Meclis-i Mebusan üyesi.

Ahmet Hamdi Yalman - Canik (Samsun)

Hasan Fehmi Çoldurzade - Canik (Samsun)

Ahmet Nafiz Özalp - Canik (Samsun)

Süleyman Mümtaz Boşnak - Canik (Samsun)

Mehmet Şükrü Fırat - Canik (Samsun)

Halil Hulki Ayrım - Siirt Meclis-i Mebusan üyesi.

Hacı Nuri Bayan - Siirt

Hacı Mustafa Sabri Baysan - Siirt

Kadri Oktay - Siirt

Necmettin Bilgin - Siirt

Salih Atalay - Siirt

Rıza Nur - Sinop Meclis-i Mebusan üyesi.

Abdullah Karabina - Sinop

Hakkı Hami Ulukan - Sinop

Rıza Vamık Uras - Sinop

Şerif Bey - Sinop

Mehmet Şevket Peker - Sinop

Hüseyin Rauf Orbay - Sivas Meclis-i Mebusan üyesi.

Vasıf Karakol (Kara Vasıf) - Sivas Meclis-i Mebusan üyesi.

Bacanakzade Ziya - Sivas Meclis-i Mebusan üyesi.

Emir Marşan - Sivas

Mustafa Hayri Sığırcı - Sivas

Mustafa Taki Doğruyol - Sivas

Rasim Başara - Sivas

Yusuf Ziya Başara - Sivas

Bekir Sıtkı Ocak - Siverek Meclis-i Mebusan üyesi.

Abdülğani Ensari - Siverek

İhsan Sağlam - Siverek

Mehmet Rauf - Siverek

Mehmet Sırrı Tayanç - Siverek

Mustafa Lütü Azer - Siverek

Ali Saip Ursavaş - Urfa (Şanlıurfa)

Bozan Şahin - Urfa (Şanlıurfa)

Hacı Hayali - Urfa (Şanlıurfa)

Esat - Urfa (Şanlıurfa) Meclis'e gelmediğinden istifa etti sayıldı.

Hacı Mustafa - Urfa (Şanlıurfa) Meclis'e gelmediğinden istifa etmiş sayıldı.

Ali Sururi Tönük - Şarkikarahisar (Şebinkarahisar)

Mehmet Vasfi Seçer - Şarkikarahisar (Şebinkarahisar)

Memduh Necdet Erberk - Şarkikarahisar (Şebinkarahisar)

Mesut Benli - Şarkikarahisar (Şebinkarahisar)

Mustafa Atay - Şarkikarahisar (Şebinkarahisar)

Mehmet Rifat Arkun - Tokat

Mütevellizade Hamdi - Tokat

İzzet Genç - Tokat

Mustafa Sabri Süsoy - Tokat

Şükrü Keskin - Tokat

Nazım Resmor - Tokat Yeşil Ordu konusu nedeniyle Mayıs 1921'de milletvekilliği düşürülmüş ve İstiklal Mahkemesince 15 yıl hapse mahkum edilmiştir.

Hoca Fehmi Efendi - Tokat Seçildi, mazereti dolayısıyla meclise katılamadığından yerine **Mustafa Vasfi** seçilmiştir.

Hasan Saka - Trabzon

Hüsrev Gerede - Trabzon Meclis-i Mebusan üyesi.

Ali Şükrü - Trabzon Meclis-i Mebusan üyesi. Milletvekilliği esnasında Topal Osman tarafından öldürülmüştür.

Celalettin Aykar - Trabzon

Faik Aybay - Trabzon

Hamit - Trabzon

Sabri Nemlizade - Trabzon

Nebizade Hamdi Ülkümen - Trabzon

Recai Baykal - Trabzon

İzzet Eyyüboğlu - Trabzon Meclis'e gelirken eşkiya tarafından şehit edildi.

Hafız Mehmet Engin - Trabzon İzmir Suikasti davasında İstiklal Mahkemesince 13 Temmuz 1926'da idama mahkûm edilerek, cezası ertesi gün infaz edildi. Ailesi "**Engin**" soyadını almıştır.

Hasan Hayri Kanko - Dersim (Tunceli) Meclis-i Mebusan üyesi.

Diyap Ağa (Diyap Yıldırım) - Dersim (Tunceli)

Abdülhak Tevfik Gençtürk - Dersim (Tunceli)

Mustafa Öztürk Ağa - Dersim (Tunceli)

Mustafa Zeki Saltık - Dersim (Tunceli)

Ahmet Ramiz Tan - Dersim (Tunceli)

Hakkı - Van Meclis-i Mebusan üyesi.

Haydar Bey - Van Meclis-i Mebusan üyesi.

Tevfik Dimeroğlu - Van

Emir Girdivan - Van Meclis'e gelmediğinden istifa etti sayıldı.

İsmail Fazıl Cebesoy - Bozok (Yozgat) Meclis-i Mebusan üyesi.

Ali Fuat Cebesoy'un babasıdır.

Yusuf Bahri Tathoğlu - Bozok (Yozgat) Meclis-i Mebusan üyesi.

Mehmet Hulusi Akyol - Bozok (Yozgat)

Feyyaz Ali Üst - Bozok (Yozgat)

Ahmet Baydar - Bozok (Yozgat)

Rıza Ersoy - Bozok (Yozgat)

Süleyman Sırrı İçöz - Bozok (Yozgat)

Yukarıda adları geçen **Milletvekilleri** arasında bulunan ve aşağıda ayrıca listesini yayınladığımız **Din Adamı** kökenli **Milletvekilleri Meclis'te** de önemli çalışmalarda bulunmuşlardır.

Bazılarının öylesine teklifleri ve öneriler olmuştur ki, aradan bunca yıl geçmesine rağmen bugün dahi güncelliğini kaybetmemiştir.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine manevi desteğini ek-sik etmeyen **Din Adamlarının** etkinliğini anlamak için **23 Nisan 1920'de** teşekkül eden ve **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi-ni** yürüttüğü için "**Gazi Meclis**" olarak da adlandırılan ilk **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Milletvekilleri** olan **Din Adamlarının** listesine bakmak dahi yeterlidir.

Bu **Milletvekillерinden** birçoğu aşağıdaki listede isimleri yer alan gerçek kahramanlardır.

İşte **Din Adamı** vasıfları yanında, yaşamları, **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde** görev yapan ve bu görevleri sırasında halka ve **Meclis kürsüsünden** seslenişleri:

MEHMET AKİF ERSOY

Mehmet Akif Ersoy, 1873 yılında İstanbul'da, gösterişsiz, sıradan, sade ve fakat geleneksel bir hayatın süre geldiği **Fatih**'in **Sarıgözel** semtinin **Nasuh Mahallesi**'nde 12 numaralı evde dünyaya geldi.

Baytar Mektebi'nin 1 numaralı
Öğrencisi Mehmet Akif - 1888

Nüfusa kaydı, babasının doğumundan sonra **İmamlık** yaptığı ve **Mehmet Akif**'in ilk çocukluk yıllarını geçirdiği **Çanakkale**'nin **Bayramiç** İlçesinde yapıldığı için nüfus kağıdında doğum yeri **Bayramiç** olarak görünmektedir.

Mehmet Akif, aslında **İstanbul**'un **Fatih** denen en **Türk**, en yerli ve fakat en yoksul mahallelerinden birinde doğmuş ve yaşamıştır. **Mehmet Akif**, hayatı bu semtte, bu mahallede tanıdı ve keşfetti.

O günlerin toplumsal dokusunu burada tanıdı ve onun bir parçası olarak solukladı.

Büyük bir **"İnanç Ortamı"**nın güzelliği ile birlikte toplumun yazılı olmayan kurallarını, modern hayatın yerli ve geleneksel olan yaşama etkilerini, bu etkilerin hangi çelişkilere, olumsuzluklara yol açtığını, neleri yok ettiğini, nelerin eskidiğini ve nelerin yenilenmesi gerektiğini yine bu semtte ve bu mahalle gözlemledi ve yaşamına yansıdı.

"Yenilenmekle, aynı kalmak, kendi olmak" arasındaki tercihlerinin ilk çizgilerini burada gördü ve derinden algıladı.

Ve **Mehmet Akif** burada daha bir şeyler öğrendi:

Her türlü kirlenmeye ve bozulmaya açık bir yoksulluğun, sade ve onurlu bir hayata nasıl dönüştürülebileceğini...

*Erdemli yoksulluğun;
Helal kazanç ve emek demek olduğunu...
Fedekarlık olduğunu...
Dayanışma olduğunu...
Karşılıksız sevmek olduğunu...
Hırs ve rekabeti ayaklar altına almak olduğunu...
Erdemli yoksulluğun tek sigortası olduğunu...
Bunun da;
Çalışmak...
Ölene kadar çalışmak...
Ama onurunu kaybetmeden çalışmak...
Olduğunu...*

Mehmet Akif;

Baba soyu Rumelili...

Ana soyu Buharalı...

Doğuş yeri Fatih...

Yani tam bir Doğu İslamlığının, Batı İslamlığının ve Merkez İslamlığının bir sentezi bir çocuk...

Çocukluğu ve gençliği **İslamiyet**'in değerlerini soluklamakla geçmiş. Yıllar sonra bu milletin yeniden dirilişi için kürsüden yaptığı konuşmaların temelleri bu dönemde atılmıştır.

Babası **Mehmet Akif**'i sekiz yaşından itibaren **Fatih Camii**'ne götürdü.

Mehmet Akif için;

Cami, masal, oyun ve yaramazlık bir arada...

Cami içinde baba ve çocuklar...

Camii içinde inanç ve coşku...

Camii içinde ciddiyet ve oyun...

Cami içinde inanç ve çocuksuluğun sınırsızlığı...

Cami içinde yetişkin ve çocuk samimiliği...

Ve cami ile iç içe bir ev...

Camii ile iç içe bir mahalle hayatı...

Camii ile iç içe bir düşünce, bir duyarlılık ve yaşam ortamı...

Küçük **Mehmet Akif**, işte böyle bir ortam ve bireysel yapı içinde o günün geleneklerine uygun olarak, 1877 yılında, yani 4 yıl, 4 ay, 4 günlükken **Emir Buhari Mahalle Mektebi**'ne başladı.

Mehmet Akif daha olayları kavrama noktasında iken, sonradan etkilerini hissedeceği bir olay oluşur. 13 Şubat 1878 tarihinde **İkinci Abdülhamit Meclis-i Mebusan**'ı kapatarak 33 yıl sürecek yeni dönemini başlattı.

Fatih Camii

Emir Buhari Mahalle Mektebi'ne başladıktan yaklaşık iki sene sonra, yani **1879** tarihinde **Fatih İptidaisi' (İlkokul)** ne girdi.

Üç yıllık bu okulu **1882** yılında bitirdikten sonra girdiği **Fatih Merkez Rüştisi' (Ortaokulunu)**nu **1895** yılında bitirdi.

Fatih Merkez Rüştisi (Ortaokulunu)nda "**Hürriyetçi**" öğretmenlerinden çok etkilendi.

Mehmet Akif'in olgunlaşmasında babasının etkisi çok fazladır. **Arapçayı** ve **Dine** ait eserleri **Mehmet Akif** hep babasından öğrenmiştir. Babası oğlu ile birlikte **Camiye** giderken yolda ona bilmediği sözlükleri ezberletmiş, **Dinle** bilgiler vermiştir.

Bu yüzden **Mehmet Akif** babası için şöyle demiştir:

"O benim hem babam, hem de hocamdır.

Ben hayatta ne öğrendi isem ondan öğrendim..."

Babasından aldığı bu derslerden başka **Mehmet Akif, Fatih Camii Baş İmamı Arap Hoca** ile birlikte de **Kur'an-ı Kerim**'i ezberlemekte ve ondan bu sahada ders almaktadır.

Bir yandan da, **Fatih Camii**'nde **Farsça** derslerini takip etti.

Rüştüye (Ortaokul)'den mezuniyet sonrası, aile içinde görüş ayrılığına yol açtı.

Annesi **Emine Şerife Hanım**, kendisine **Hocazade** diye hitap ettiği oğlu **Mehmet Akif**'in;

Sarıklı olmasını...

Medresede tahsiline devam etmesini...

İstiyordu.

Babası **Tahir Efendi** ise;

“Medresede okuyacağı şeyleri, oğluna her zaman için kendisinin de öğretebileceğini...”

İleri sürüyor, yeni açılan ve daha revaçta olan mekteplerden birine gitmesini istiyordu.

Mehmet Akif’in anne ve babası arasındaki bu görüş ayrılığı dönemin toplumsal tercihlerindeki önlenemez farklılaşmayı da ortaya koyuyordu.

Bir tarafta yılların geleneklerinin bütün çizgileriyle yaşandığı **Fatih**’te;

“Evladını bir inanç ve ilim adamının saygınlığı içinde...”

Görmek isteyen bir anne...

Diğer yanda;

“Değişen dünyanın gereklerini fark eden...”

Kendisi de bir inanç ve ilim adamı olan bir baba...

Doğaldır ki,

“Ne inanç ihmal edilebilirdi ve ne yeni gelen ve kendi şartlarını dayatan dünya...”

Bu açıdan bakıldığında **Mehmet Akif** annesiyle babasının özlemini kendi şahsında bütünlemiş ve uygun bir senteze kavuşturmuş gibidir.

Sonunda babası **Tahir Efendi**’nin dediği olur. Ancak **Tahir Efendi** mektep ve meslek tercihinin oğluna bırakır.

Böylece, **Mehmet Akif** dönemin en gözde okullarından biri olan **Mülkiye (Siyasal Bilgiler)**’i tercih eder ve babasıyla birlikte kaydını yaptırır.

1885 yılında kaydolduğu **Mülkiye (Siyasal Bilgiler)**’in **İdadî (Hazırlık)** bölümünde üç sene okuduktan sonra diploma alır ve **1887** yılında daha **14** yaşında iken, yüksek bölümüne kaydını yaptırır.

Aynı yıl, yani **1887** yılında **Fatih**’teki evleri yanar.

Babasının öğrencisi **Mustafa Sıtkı** aynı arsa üzerine küçük bir ev yapar ve aile bu eve yerleşir.

Bir sene süre sonra da yani **1888** yılında babası vefat eder.

Okulunda başarılı bir öğrenci iken, bir taraftan evlerinin yanması, diğer taraftan babasını aniden kaybetmesi aileyi büyük yoksulluk içine düşürdü.

Artık bir an önce meslek sahibi olmak ve bir yatılı okulda okumak isteyen **Mehmet Akif, Mülkiye İdadisi**'ni bıraktı.

Mezunlarına hemen iş verileceğini öğrendiği, o yıl açılan ve ilk sivil **“Veteriner Yüksek Okulu”** olan **Mülkiye (Siyasal Bilgiler)**'in **“Baytar Mektebi”**ne (*Halkalı Baytar ve Ziraat Mektebi*)'ne yatılı öğrenci olarak geçti.

“Baytar Mektebi” (*Halkalı Baytar ve Ziraat Mektebi*), **Mehmet Akif**'in sağlam bir **Dini** bilgi ve sarsılmaz bir imanla, müspet bilimin harika bir uyumunu sağlayan düşünce yapısını oluşturdu.

Mehmet Akif, 22 Aralık 1893 tarihinde okulundan birincilikle mezun olur.

26 Aralık 1893 tarihinde yani mezuniyetinden 4 gün sonra **Bakanlıktaki** ilk görevi olarak **“Orman ve Ma'adin ve Ziraat Nezare”** teşkilatına **“Baytar Müfettiş Yardımcılığı”** olarak tayin edilir.

Bu arada babasının yönlendirmesi ile çocuk yaşlarda başladığı **Kur'an'ı Ezberleme** çabalarını yoğunlaştırır ve sonunda **Hafız** olur.

Mehmet Akif Ersoy

Mehmet Akif, bir taraftan **Ülkenin** içinde bulunduğu duruma üzülen, bir taraftan da **Yurduna** bir başka yönüyle yararlı olmağa çalışıyordu.

“O” da dönemin diğer bütün aydınları gibi çöküş şartlarının yol açtığı acıları derin bir şekilde yüreğinde hissediyor ve bir çıkış yolu arıyordu.

Meşrutiyetin ilanından 10 gün sonra yakın arkadaşı olan **Rasathane Müdürü Fatih Hoca** onu, onbir arkadaşı ile birlikte, daha önceleri gizli bir cemiyet olarak faaliyet gösteren ve sonraları partileşecek olan **İttihat ve Terakki Cemiyeti**'ne üye yapar.

2 Şubat 1913 günü **Bayezid Camii** kürsüsünde, **7 Şubat 1913** günü **Fatih Camii** kürsüsünde konuşarak halkı **“Vatanı Savunmaya”** çağırdı.

Dünya Savaşı sırasında **İttihat ve Terakki Cemiyeti**'nin gizli örgütü olan **Teşkilat-ı Mahsusa** tarafından gelen teklif üzerine **İslam Birliği** kurma gayesi güden **Berlin**'e gönderildi.

Berlin'e **Tunuslu Şeyh Salih Şerif** ile birlikte gitti.

Almanya'da iken **Dünya Savaşı** başlamıştı.

Osmanlı Devleti'nin Almanların saflarında girdiği bu savaşın sonunda büyük **İslam Birliğinin** kurulacağı umudu ile iyimserdi.

Ne var ki, en güvendiği cephelerde bile **Müslüman Arapların Türk Ordularını** arkadan vurmaları, savaşın yenilgiyle sonuçlanması, **Mehmet Akif**, büyük kötümserliğe düşürdü.

Mehmet Akif, **Almanya**'da ilk iş olarak **İngilizlerle** aynı safta bize karşı çarpışırken esir düşen **Müslümanlarla** görüştü.

Onlara **Osmanlı Devleti'nin** durumunu anlattı;

“Hilali Kurtarmak Gayesi...”

İle savaşa sürüldüklerini söyleyerek pişmanlıklarını ifade etmeleri karşısında;

“Bizim en büyük derdimiz cahil olmak...”

Bütün Müslüman Dünyasının büyük açmazı bu afet...

Onu yenmedikçe, hiçbir ciddi ve şerefli netice elde edilemez...

Bence İslam'ın büyüklerinin yapacağı tek şey, birer medeniyet ve irfan mücahidi hüviyeti içinde diyar diyar gezmek ve halkı aydınlatmak...”

Bu arada **Çanakkale Savaşı'nın** seyrini ancak **Berlin**'e ulaşan haberler kadar izleyebildi.

Ayrıca, **Batı Uygarlığının** gelişme düzeyini ibretle izledi ve bu durum onu derinden etkiledi.

Mehmet Akif, **Berlin**'de özellikle kendilerinin;

“Niçin Savaşıldıklarının...”

Bile farkında olmadan **Osmanlı İmparatorluğu'na** karşı savaşan bu **Müslüman** esirleri aydınlatmaya çalıştı.

Fransız Ordusundaki Müslümanlara yönelik yazdığı **Arapça Beyannameler** cephelere uçaklardan atıldı.

14 Mayıs 1919 tarihinde **Yunanlılar İzmir**'e asker çıkarınca **Mehmet Akif** artık yerinde duramaz olur.

Mehmet Akif Ersoy kendisi bir **Müderres**, bir **Müftü** ya da doğrudan bir **Din Adamı** olmamasına rağmen **İslam Kültürüne** vakıf birçok aydın gibi **Ulusal Kurtuluş Hareketinin** desteklenmesi

için **Camilerde** vaazlar vererek halkın bu mücadeleye katılmasında etkin olmuşlardır.

Mehmet Akif, 12 Haziran 1919 tarihinde **Sebil-ür-reşat** mecmuası **mandacılığa** karşı çıktı.

26 Haziran 1919 tarihinde **Sebil-ür-reşat, Türklerle Arapların** birbirlerinden ayırlamayacağını yazdı.

Diğer taraftan **Ayvalık** ve **Balıkesir**'de başlayan **Ulusal Direniş Hareketinin** daha da büyüyeceğine inanarak;

Şöyle der:

“İşte zafer yolu bu...”

Deyip, **“Ulusal Direniş Hareketi”**ni desteklemek ve bu harekete katılmak isteyen **Mehmet Akif, Balıkesir (Karesi)**ye gelir,

Zaganos Paşa Camii'nde 6 Şubat 1920 tarihinde **“Öğüt”** başlıklı heyecanlı ve etkili bir hutbe verdi.

Konuşma şöyle idi:

HAYAT HERKESİN HAKKIDIR

(Çocuk yürümeden evvel emekler...)

Saygıdeğer Müslüman Kardeşlerim...

Balıkesir, Zağnos Paşa Camii

Evet, biz Müslümanlar, dünya çalışırken, didinirken, uğraşırken, hudutsuz gelişmeler, hudutsuz Devrimler geçirirken, hep uzaktan bir seyirci gibi baktık... Özellikle bu son yıllarda, başımıza birçok felaketler yağdı.

Halen çilemizi doldurmuş değiliz...

Bütün bunların sebebi, hep seyirci kalmamız; Dini işlerle olduğu gibi, dünya işlerine karşı da, böyle umursamaz bir tavır içinde durmamızdır...

Hayat, herkesin hakkıdır...

Evet, bütün Allah'ın yarattığı varlıklar, hayat hakkına sahiptir... O halde, Allah'ın diğer yarattıkları gibi, biz de yaşamak istememizde haklıyız.

Ancak, bilirsiniz ki, haklı olmak başka, haklı çıkmak yine başkadır. Hangi hak olursa olsun, bu hakka sahip çıkılmadıkça, sahibine hiçbir çıkar sağlamaz.

Bugün hangi Milletin Adalet Mahkemesine koşsanız, elinizde gücünüz varsa, derdinizi duyurabilirsiniz... Yok, böyle yapmaz da ağlarsanız, onların insanlık duygularına, medeniyet duygularına sığınmaya kalkışırsanız, hüsrandan başka bir şey elde edemezsiniz...

Yoksa milyonlarca, milyarlarca yaratık, hep bir ağızdan:

"Yaşamak hakkımdır, bu hakkı benden kimse alamaz"

Diye, bağırıp dururken, senin, benim gibi bir miskin, aciz, beceriksiz, zavallı kişi, bir köşede ağlamış, inlemiş, merhamet dilenmiş...

Bunların hiçbir etkisi olmaz, hatta sesleri dahi duyulmaz...

Çocuk, bilirsiniz ki, yürümeden evvel emekler...

Biz Müslümanlar da, tıpkı henüz doğrulmasını beceremeyen, yürüyemeyen, henüz memeden kesilmemiş çocuklar gibi, yerlerde emekler dururken...

Bir de gözümüzü açtık ve gördük ki, etrafımızdaki Milletler, göklerde uçuyorlar... Gelip, çöldeki masumların tepesine, ateşler yağdırıyorlar...

Bizler, Bandırma'dan, İstanbul'a kadar, adam akıllı vapur işletemezken, adamlar, Okyanusların altından kotaları geçip gidiyorlar...

New York'dan dalıyor, Hamburg'dan çıkıyorlar ki, arasındaki mesafe, bizim vapurların gidişine göre, bir aylık yoldur...

Berlin'den uçuyorlar, Trabzon'a konuyorlar...

Biz hala yeryüzünde yürümeyi dahi öğrenemedik...

Doğa, bin çelik pazuya sahipken, insanın bir cılız kolu, kainata nasıl hakim oluyor?

Bu insanla doğa güçlerini nasıl oluyor da, kendi hükümleri altına alıyor?

Bu kadar işleri gören, bir kol değil, binlerce, milyonlarca koldur... Bunların hepsi, bir araya gelmişler, beraberce ça-

lışmışlar, halen de geceli, gündüzlü çalışıyorlar, uğraşıyorlar...

Çünkü, anlamışlardır ki, birleşmezlerse, kendilerini her taraftan kuşatan tehlikelere karşı, ayakta duramayacaklar... Demek ki, birleşmekte zorunluluk vardır. Bu gereksinim olmasaydı, birleşmeleri de mümkün olmazdı...

İşte biz, şimdi derdimizin başını bulduk... Başkaları zorunluluk görünce birleşmişler...

Bizler ise, o zorunluluğu görmediğimiz için, bu birliği oluşturamamışız...

Yahut da, bu zorunluluğu gördüğümüz halde, bir birleşme yoluna, bir türlü yanaşmamışız...

Bugün, hayatın, geçimin, gereksinimlerin almış olduğu şekil itibarıyla, bir insan tek başına, bir iş göremiyor...

Bütün işler, şirketler, cemiyetler ve Milletin tümü tarafından meydana getiriliyorlar...

Ne fabrikalar, ne demiryolları, ne vapurlar, ne limanlar, ne hastaneler, ne Camiler, ne okullar, ne ticaretler, ne de Din ve Vatanı savunmak için; toplar, tüfekler, cephaneler...

Kısacası, hiçbir şey, yalnız bireysel çalışma ile, çabalama ile, yani tek başına çalışmakla, bir şey yapmak, mümkün olmuyor...

Bugün hayat öyle bir şekil almış ki, tek başına çalışan bir adamın alnından damlayan terler, tıpkı gözyaşları gibi, dökülüp gidiyor ve hiçbir fayda sağlamıyor...

Ne zaman ki, bir yere gelmiş binlerce alın birden terlerse, işte o zaman, bu çalışmanın, bu çabalamamın bir eseri, bir izi mutlaka kalır...

Madem ki, tek başına yapılan çalışmanın bir değeri yoktur, biz de aramızda birlik ve beraberliği temin ederek, topluca çalışmaya koyulmalıyız...

Toplumsuz yaşamağa, toplumdaki ayrılmağa gelmez, İslam topluluğunun, bir yoğunluk haline gelmesi için hep birlikte çalışmalıyız...

Ufak, tefek sebeplerle, birbirimize küsmemeliyiz...

Biliyorsunuz ki, yabancılar asırlardan beri aramıza ayrılık tohumlarını serpiştirip durdular.

Bunlardan da, bir hayli sonuç da elde ettiler...

Biz gözümüzü açsaydık, bugün altında inim inim inlediğimiz, şu felaketleri, elbette görmeyecektik...

Her neyse, artık geçmişe hüzünlenmenin, tasalanmanın bir faydası yoktur.

Geçmişten yalnız ibret alınır...

Eğer, Müslümanlar yaşamak istiyorlarsa, toplum arasında ikiyüzlülüğe, anlaşmazlığa, bozuşmaya, dargınlığa, küskünlüğe, ayrılığa, gayrılığa sebep olabilecek, en küçük sözlerden, en önemsiz görülen hareketlerden bile çekinmelidirler...

Yok, yaşamak istemiyorlarsa, ona diyebileceğimiz bir şey yok...

Ancak bu halimizle, insan gibi yaşamak, elde olamayacağı gibi, yaşamamak da elde değildir...

Çünkü, Allah korusun, hayat hakkımızı kaybettiğimiz gün, bir mahkum haline düşeriz ki, bizleri baskılarının altına alanların gözlerinde, dört ayaklı hayvanlardan bir farkımız kalmaz...

Hayvan gibi, bizleri kendi hesaplarına çalıştırlar, sırtımızdan da çıkarlarını sağlarlar...

Dünyanın yedi iklim, dört köşesinden, sürü sürü, ordu ordu, getirilmiş renk renk mahkum Milletlerin, ne hallerde bulunduklarını gözlerimizle gördük...

Allah korusun, biz de onlar gibi oluruz...

Biz sığırlarımızı, atlarımızı nasıl kullanıyorsak, onlar da bizi öyle kullanırlar...

Biz Müslümanlar, acaba niçin bu hale düştük?...

Bunun hastalığını ben şöyle görüyorum:

“Doğduğumuz günden beri, babalarımız, analarımız hocalarımız, siyasilerimiz, edebiyatçılarımız, şairlerimiz, yazarlarımız bize, yarınlar için ümit verecek bir şey söylemediler”...

Ben çocukluğumdan beri;

“Biz yaşamayız, biz yapamayız.. Avrupalılar gelişmiş., siz çok fena günler göreceksiniz...”

Nakaratlarından başka bir şey işitmedim...

“Çocuklar, siz geceli, gündüzlü çalışınız ki, bu Memleket kurtulsun...”

Diye, bizleri çalışmaya, uğraşmaya, çabalamaya sevk edecekleri yerde, her önümüze çıkan adam, ruhlarımıza, kalplerimize devamlı hüznün aşılması...

Batının gelişmelerinden bahsederken, bizlere diyeceklerdi ki;

“Evlatlar...

Görüyorsunuz ya, Avrupalılarla bizim aramızda çok mesafe var.

Bu mesafeyi ortadan kaldıracak şekilde çalışınız.

Yoksa daha gerilerde kalır, mahvolursunuz.

Sakin kararlığınıza zayıflık, bezginlik getirmeyiniz”.

Evet, böyle diyeceklerdi. Lakin, diyemediler. Tam aksine, binlerce halk, bu devletin batacağına inanıyordu.

Bir taraftan Avrupalıların gelişmeleri, gözlerimizi kamaştırdı, diğer taraftan da çevremizin, bu gibi tersine dönmüş telkinleri, sinirlerimizi uyuşturdu...

Onun için, ileri gidemedik...

Hala, o hüznün, ruhlarımızda hüküm sürmektedir.

İman sahibi bir kişi için, hüznün düşmemenin imkânı yoktur.

Kısacası, İslam’a bakışta;

“Allah’tan ümit kesmek, haramdır.”

Hatta haram da değil, tam manası ile;

Dinsizliktir. Allah’a ortak koşmaktır...

O halde, daha ne istiyoruz?...

Niçin bu verimliği, bu yardım kabiliyetimizi, gösterebilmek için çalışmıyoruz...

Bu dünyada, hiçbir şeye güvenilmez.

Ne servete, ne sıhhat, ne akla, ne ilme, ne ahlaka, kısacası hiçbir şeye dayanılmaz...

Bakarsınız;

Milyonlarca servet mahvolur...

En dirençli sıhhatler bir an içinde devrilir...

En temiz huylar değişir, kirlenir...

Özet olarak, maddi, manevi, ruhsal, bedensel, ne varsa hiçbir biri için, devamlılıkları düşünülemez...

En güçlü Hükümetler çöker...

Dünyaya meydan okuyan Sultanlar, bakarsınız yıkılır gider...

Dünyaları önünde titreten güçler, bir varmış, bir yokmuş sırasına girerler...

Güvenecek, dayanacak bir şey vardır ki, o da ancak Allah'ın merhameti, Allah'ın yardımudur...

İslam, bundan bin üçyüz şu kadar yıl evvel, dünyanın en ıssız bir köşesinde, karanlıklar arasından, bir kandil gibi parladı...

Pek az zaman içinde, o kandil büyüdü, ay oldu...

Daha da büyüdü güneş oldu...

Nuru bütün dünyayı kapladı...

Yirmibeş yıl içinde, yirmibeş bin yıllık bir yükselmeye mazhar oldu...

İslam'dan evvel aralarında, yıllarca, hatta asırlarca süren birçok kanlı savaşları yapan ne kadar kabile gürültüleri, aşiret kavgaları varsa, hepsini unuttular...

Ey Müslüman toplumu...

Memleketlerinizi kurtarmak için devam eden uğraşınızda, savaşınızda, bir noktaya son derecede dikkat etmelisiniz...

Bu hareketlerin, bu gayretlerin sırf Dinin ve Vatanın savunulmasına dönük olduğu, dostlar ve yabancılar nazarında tamamiyle anlaşılmalıdır...

Particilik, çıkarıcılık, ırkçılık, şovenizm gibi duygulardan tamamiyle arınmış, temizlenmiş olduğuna, yanındakilere, uzaktakilere eksiksiz bir kanaat gelmelidir...

Bu kanaati zerre kadar sarsacak bir harekete, bir söze kimse tarafından meydan verilmemelidir...

Özel beklentiler, özel yorumlar, yine özel olarak sahiplerinin kafasında, kalbinde kalmalıdır...

Çünkü gaye birdir...

Bireyler tarafından, o ortaklaşa gayeye karşı gösterilecek ufacık bir sapma, son derecede gereksinim duyduğumuz birlik ve beraberliğimizi temelinden sarsmaya yeterli olacaktır...

Onun için, bundan son derecede sakınmak gerekir...

Toplum içinde, herkesin üzerine düşen Vatan görevi, bir Dinsel gerek vardır ki, onu yerine getirmekte zerre kadar ihmal göstermek, asla doğru değildir...

Bu konuda, hiçbir birey, kenara çekilerek, seyirci kalamaz...

Çünkü, düşman kapılarımıza kadar dayanmış, onu kırıp, içeri girmek, Kutsal namusumu, şerefimizi çiğnemek istiyor...

Bu namert saldırıya karşı koymak; kadın, erkek, çoluk, çocuk, genç ihtiyar...

Her birey için, Allah'ın her birimize verdiği emir olduğu, bir an için bile aklımızdan çıkarılmamalıdır...

Bugün herkes, sahip olduğu tüm gücünü bu uğurda sarf etmekle yükümlüdür...

Osmanlı Saltanatını yükseltmek, yüceltmek, devamını sağlamak için, Karesi'nin, bu kahraman İslam çevresinin, zamanında ne büyük fedakarlıklar gösterdiği, herkesin bildiği şeylerdir...

Rumeli'yi baştan başa fethedenler, hep bu topraktan yetişen babayiğitlerdi...

O kahraman Atalarınızın torunları olduğunuzu kanıtlamalısınız...

Anadolu'yu savunma konusunda, diğer İllere önyak olmak şerefini siz elde ettiniz...

Gayretleriniz, çabalarınız övülmeye değerdir...

İnşallah, bu şan ve şeref kıyamete kadar, artar ve gider...

İnşallah, Vatanımızın saygınlığı, özgürlüğü, mutluluğu, refahı, medeniyet yolunda ilerlemesi, dünyalar durdukça korunur ve saklı kalır...

Halkın beklenmedik ilgisi karşısında daha birçok yerde daha hutbe verdi, konuşmalar yaptı ve İstanbul'a döndü.

Mehmet Akif, Kurtuluş Savaşını desteklemesi ve Balıkesir'de yaptığı konuşma nedeniyle 1920 tarihinde Dârü'l-Hikmet -i İslamiye Cemiyetindeki görevlerinden azledildi.

Mehmed Akif ise, Kastamonu'da halkın kurtuluş hareketine katkısını hızlandıran çalışmalarını sürdürdü.

Bu arada Nasrullah Camii'nde verdiği;

“Niyetimiz, Anadolu ve diğer cihetlerdeki düşmanı denize dökmek ve Sevr paçavrasını parçalamaktır...”

Dediği Kastamonu hutbesini okur.

Bu hutbelerden biri Diyarbakır'da çoğaltılarak başta orduya olmak üzere bütün ülkeye dağıtıldı.

Artık **İstanbul**'da rahat hareket etme olanağı kalmayan **Mehmet Akif**, görevinden azledilmeden az önce oğlu **Emin**'i yanına alarak **Anadolu**'ya geçti.

İstanbul Osmanlı Hükümeti de. **Anadolu**'daki **Mustafa Kemal Paşa** önderliğindeki direnişçileri;

“Yasa Dışı...”

İlan edince, bu sefer **Sebil-ül-reşad Dergisi Kastamonu**'da yayınlanmaya devam etti.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açıldığı günlerde;

“Artık burada duracak zaman değildir...”

Diyerek **Ankara**'ya gelir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin önünde **Mehmet Akif**'le karşılaşan **Mustafa Kemal Paşa** şöyle der:

“Sizi bekliyordum efendim, tam zamanında geldiniz...”

O günlerde **Anadolu** iç isyanlarla karşı karşıyadır.

Ulusal Kurtuluş Savaşı sürerken **Mehmet Akif**, **Kastamonu Camilerinde** yaptığı konuşmalarda **Milli** ve manevi değerlerin tehlikede olduğunu belirterek, **Müslümanları** birliğe, düşmana karşı savaşmaya ve çağırır.

Milletvekili Mehmet Akif, 1920

Mehmet Akif, **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin** açılışının ertesi günü olan **24 Nisan 1920** günü **Ankara**'ya vardı.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesine;

“Şair, Hatip, Seyyah, Gazeteci, Siyasetçi ve Din Adamı...”

Olarak katıldı.

1920 yılının **Aralık** ayında **Kastamonu**'dan **Ankara**'ya gelen **Mehmet Akif**'e **Mustafa Kemal Paşa** bu sefer şöyle der:

“Kastamonu'daki vatanperver me-sainizden çok memnun oldum.

Sevr Antlaşmasının memleket için ne kadar feci bir idam hükmü oldu-

ğunu Sebil-ül-reşat kadar hiçbir gazete yayınlamadı.

Manevi cephemizin kuvvetlenmesine Sebil-ül-reşat' ın çok büyük hizmeti oldu.

Bunun için size bilhassa teşekkür ederim...”

15 Temmuz 1920 tarihinde **Mehmet Akif, Burdur Milletvekili** olarak **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde** ant içti.

Böylece **1920-1923** yılları arasında, **Kurucu 1. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde** Milletvekili olarak yer aldı.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kayıtlarında adı;
“Burdur milletvekili ve İslam şairi...”

Olarak geçmektedir.

Ulusal Kurtuluş Mücadelemizdeki kara günlerimizin göstergesi olan;

“Kahramanlık destanımız...”

“Heybetli kimliğimiz...”

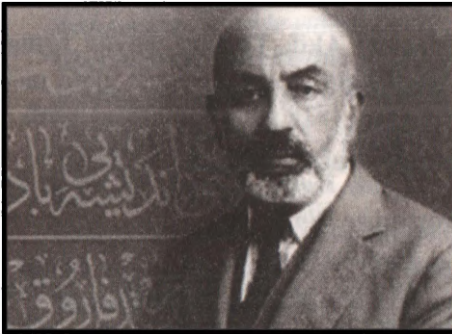
“Yurtseverliğimiz...”

ve

“Özgürlük Aşkımız...”

Mehmet Akif’in duygulu ve sihirli kalemi ile sonsuza dek yaşayacak olan **İstiklal Marşımız** olarak **Milletimize** hediye etti.

İstiklal Madalyası ile ödüllendirilen **Mehmet Akif, 1923** yılında **Ankara’dan** ayrılıp **İstanbul’a** döndü.

Mehmet Akif Ersoy, Kahire

Abbas Halim Paşanın daveti üzerine **1923** sonunda **Mısır’a** gitti.

Mehmet Akif, kışı **Mısır’da** geçirdikten sonra, baharda tekrar **İstanbul’a** döndü.

Artık her yıl kışı **Mısır’da,** yazı **İstanbul’da** geçiriyordu.

Kendi doğrularına **“Sadık”** kalarak tekrar **Mısır’a** gitmeğe karar verdi.

1925-1936 yılları arasında, **Kahire’deki “Cami-ül Mısriyye”** adlı **Üniversitede Türk Dili ve Edebiyatı Dersleri** vermeye başladı.

Bu kendine biçtiği gönüllü sürgün yaşamı sırasında amansız siroz hastalığına yakalandı.

17 Haziran 1936 tarihinde tedavi olmak ve **Yurdunda** ölmek isteği ile **Türkiye'**ye döndü.

27 Aralık 1936 tarihinde **İstanbul'**da, **Beyoğlu'**ndaki **Mısır Apartmanında** hayata gözlerini yumdu.

Tarih: 8 Şubat 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzkıryedinci Toplantı

Celse: Üçüncü Celse (Gizli)

Sevr Anlaşması hakkında İstanbul'da Tevfik Paşa'ya çekilen telgraf hakkındaki görüşmelerden satırbaşıları:

Mehmet Akif (Ersoy) Bey (Burdur): İstanbul ile aramızdaki yanlış anlamının kalkması, bu ikiliğin kaldırılması için Yüce Meclisiniz karar verdi.

Biz taleplerimizi uyumlu bir üslup ile ifade edersek, onlar kabul etmezlerse, o zaman sorumluluk ve günah onların omuzlarına biner, kabul ederlerse iş bitmiş olur.

HASAN BASRİ ÇANTAY

Hasan Basri (Çantay) 18 Kasım 1887 tarihinde Balıkesir’de dünyaya geldi.

Hasan Basri Çantay

Türkiye Büyük Millet Meclisi 1. Dönem Balıkesir Milletvekili, öğretmen, gazeteci, politikacı, fikir ve din adamı, **Kur’an** müfessiri (*Tefsir Eden, Açıklayan*) olarak kaydı geçmiştir.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi yıllarında yazılarıyla destek veren **Hasan Basri Bey**, **Mehmet Akif**’in yakın arkadaşı idi.

Onu **Milli Marşı** yazmaya ikna etmiş olan kişidir.

Ülkemizdeki ilk “**Kuran Meali**” çalışmalarından birisini gerçekleştirmiştir.

Meşrutiyet’in ilk yıllarında **Balıkesir**’de “*Nasihat*” ve “*Balıkesir*” adlı iki gazete çıkardı.

1909 yılında **İstanbul**’da “**Sirat-ı Müstakim Dergisi**”nin idare merkezinde **Mehmet Akif** ile tanıştı.

Kendisi gazeteciliğe “**Yıldırım Gazetesi**” ve “**Karesi**” gazetelerini çıkararak devam etti; **1. Dünya Savaşı** sonlarına doğru “**Ses Gazetesi**”ni çıkardı.

Bu gazetede yayımladığı bağımsız yazılarla **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine** kalemiyle destek verdi.

Mehmet Akif, onun daveti üzerine **İstanbul**’dan gelerek **Zağnos Paşa Camii**’ndeki ünlü vaazı verdi.

Hasan Basri, **İzmir Redd-i İlhak Cemiyeti Kongresine** katılacak delegeler arasında yer aldı.

Kongreye katılmak için **Balıkesir**'den ayrıldığı sırada, **Padişah Vahdeddin**'e açıktan hücum eden yazıları nedeniyle gazetesinin kapatılması ve tutuklanması için emri çıktı.

Mehmet Akif'in Ankara'daki ilk Günlerinde Kaldığı Taceddin Dergahı - 1920

Bunun üzerine **Balıkesir**'e dönmeyerek **Burhaniye**, **Kepsut** ve **Dursunbey**'de 9 ay sürecek bir kaçaklık dönemi yaşadı.

Bu arada köy ve kasabaları dolaşarak, halk içinde, vatan savunması yolunda bir **Ulusal** birlik ve beraberlik sağlama ve **Ulusal** şuur uyandırma gayreti içinde bulundu.

Hasan Basri Çantay

Sürgün ve kaçaklık dönemi, **Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın** Ankara'ya gelmesiyle ve kendisinin de **Balıkesir**'e dönmesiyle son buldu.

Karesi Milletvekili olarak **Türkiye Büyük Millet Meclisi**'ne seçildi.

Hiçbir gruba girmeyip bağımsız olarak kaldı.

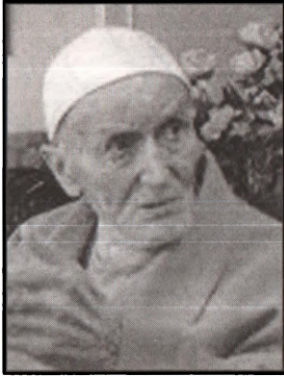
3 yıl Ankara'da **Taceddin_Dergâhı**'nda **Mehmet Akif** ile birlikte yaşadı.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin birinci dönemi sonunda tekrar **Balıkesir'e** dönen **Hasan Basri Bey**, okullarda edebiyat öğretmenliği ve **Çocuk Yuvası Müdürlüğü** yaptı.

Yerel gazetelerde yazılar yazdı.

1928 senesinde rahatsızlığı sebebiyle emekliye ayrıldı.

Tarım ve ticaretle uğraştı; bir hukuk bürosunda avukatlık yaptı.

Hasan Basri Çantay

Bir ara **İstanbul İmam Hatip Okulunda** öğretmenlik yaptı.

Hasan Basri Çantay, **1950** yılından itibaren **İslam Dininin** yaşanması, öğretilmesi ile ilgili faaliyetlere katıldı.

Ülkemizde yapılan ilk meal çalışmalarından olan;

“Kur'an-ı Hakim ve Meal-i Kerim...”

Adlı **3** ciltlik eserinin ilk cildini **1952'de**, ikinci ve üçüncü ciltleri **1953** yılında yayınladı.

Ömrünün son yıllarını **Dini**, ilmi, edebi araştırmalara veren **Hasan Basri**,

şiiir ve musiki ile de ilgilenmiş, çeşitli besteler yapmıştır.

3 Aralık 1964'de İstanbul'da vefat eden **Hasan Basri Çantay**, **Fatih Camii'nde** kılınan namazdan sonra **Edirnekapi Şehitliği'ne** defnedildi.

Cumhuriyet'in kurucularına verilen **“Yeşil/Kırmızı şeritli İstiklal Madalyası”** sahibidir.

Bir de **Hasan Basri Kantay'ın** **Türkiye Büyük Millet Meclisi** çatısı altındaki çalışmalarında yaptığı konuşmalarından bazı özetlere bir göz atalım:

Tarih: 13 Eylül 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Altmışdördüncü Toplantı

Celse: İkinci ve Üçüncü Celse

İçkinin yasaklanmasına dair kanun teklifi üzerindeki görüşmelerde:

Hasan Basri (Çantay) Bey (Karesi/Balıkesir): Biz Balıkesir'de içkiyi yasakladık.

Onyedi meyhane vardı. Kişisel girişimimizle, inancımızla, imanımızla bu onyedi meyhane-nin hepsini kapattık.

Başta zor kullanmadık. Aydınlatarak, propa-ganda ile işe başladık.

Şikayete kalkıştılar. Sonradan ufak tefek zor kullanmaya başladık. Bu zorlamamıza sopa da yardımcı oldu. Meyhaneler tamamen kapandı.

Yalnız uyarmak yeterli değildir. Bu uyarmanın arkasında sapanın da bulunması gerekir.

Böyle olursa, emin olunuz bu kanun uygulanacaktır.

*
**

Tarih: 20 Kasım 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzüncü Toplantı

Celse: Üçüncü Celse

Anayasa Tasarısının görüşmelerinde:

Hasan Basri (Çantay) Bey (Karesi/Balıkesir): *Biz henüz oniki yıllık bir Meşrutiyet hayatına sahip bir Milletiz. Sosyal devrimler, böyle programlarla olamaz.*

Eğer meslek temsili usulünü uygulayabilerseniz, Memleket hakikaten mutludur. Yalnız uygulayabilecek misiniz?

Biz iki senelik, yarım yamalak bir deneyim ile, bir Meşrutiyet deneyimi ile, dünyanın hiçbir yerinde henüz kabul edilmeyen mesleklerin temsilini uygulayabilecek miyiz?

Emin olunuz, bu yenilikçi hareketin sonu yine hiçtir ve yine şikayet ettiğimiz dalkavuklar, asalaklar başımıza gelir. Siz istediğiniz kadar yenilenme yapınız.

Milletin seviyesi yükselmedikçe, bu yenilenmeden bir sonuç alınması mümkün değildir.

Bugün en fakir bir adamın çocuğu eğitim sayesinde, ilim sayesinde en yüksek mertebeye çıkabilir. En zengin bir adamın oğlu, cehalet yüzünden sefalette ve yoklukta kalabilir. Bizde sosyal sınıf farkları yoktur. Kendi Ulusal kimliğimizi, kendi gereksinimlerimizi, kendi siyasi gereklerimizi unutmuş oluruz.

Madem ki Memlekette “Kapitalist” yoktur, mademki “Sosyal sınıf farkları” yoktur, mademki Memleketimizin büyük

bir Çoğunluğunu çiftçiler oluşturmaktadır bu Meclis hakikaten Memleketi temsil ediyor, demektir. Hangimiz tarımdan anlarız, hangimiz esnafın ve mesleklerin gereksinimlerini bilirsiniz?

Tarih: 29 Kasım 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzbeşinci Toplantı

Celse: Birinci ve İkinci Celse

Devam eden Anayasa Tasarısının görüşmelerinde:

Hasan Basri (Çantay) Bey (Karesi/Balıkesir): *Bir kere mesleklerin temsili meselesi henüz kesinlikle kabul edilmiş sabit bir teori değildir.*

Şimdiye kadar bu yalnız hukukun esas kitaplarının bazı sayfalarında özel olarak kalmış, yalnız hayali ve hatta rüya şeklinde bulunmaktadır.

Hepimiz sakın, sessiz ve suçsuz bildiğimiz halkı az çok tanırız. Halktan ayrı, gayrı değiliz.

Fakat “Halk kendi işleri için kendine yapılan zulümleri ayırmak ve seçmek durumunda asla cahil değildir.”

Bizde düşünce sahibi, gayet zeki, gayet kıymetli halk vardır. Anadolu’nun birçok yöresinde cahil ve saf gördüğümüz öyle halk vardır ki, bunların karşısında en dahi siyasetçilerimiz bile şaşkın kalır.

Cehaletten maksat, siyasi terbiye, eğitim bilgisizliği ise, bu bilgisizlik maalesef vardır, bunu kimse inkar edemez.

Halk Hükümetten bıkmıştır. Halk, genel konulara karşı maalesef umursamaz durumdadır.

Halkı bu umursamazlığa, bu bıkkınlığa sevk eden yönetimlerimizdeki yolsuzluklar ve yapılan zulümdür.

Memurlar halkı bir esir gibi kullanmış, halkın büyük bir kısmında da onur bırakmamıştır.

Şimdiye kadar köylere giden adamlar, hep kırbaçla, sopayla, dayakla görev yapmışlardır.

Bu suretle halkın ve köylünün günden güne onurunu kıra kıra devamlı aşağılamışlardır.

Bizde idare memurları halkın onurunu iki paralık edecek ahlaksızlıklar yapmışlardır.

Bugün halkın gözünde seçim bir angaryadır. Onu halka bir görev olarak aşılayalım.

Halk;

“Şimdiye kadar kimi seçtimse, benim başıma felaketler getirmiştir, benim başıma belalar getirmiştir, beni mahvetmiştir...”

Diyor.

Artık seçimden usanmıştır. Bu durum epeyce uzunca bir zamanın tabii sonucudur.

Bir kere halkın asıl dertlerini, felaketlerini araştırmalı.

Özellikle idare meselelerindeki zulümleri, haksızlıkları, adaletsizlikleri kaldırmaya çalışmalısınız.

Kötü bir idare memuru gönderiniz ve mesleklerin temsili sistemini kabul ediniz. Bu kâğıt üzerinde kalmaktan başka sonuç vermeyecektir.

Çevresinin ve yöresinin idari meselelerinde halka daha geniş yetkiler verelim. Bu suretle halkı genel meselelerle ilgilendirmeye çalışalım.

Bizde gerçekçi temsil her zaman mümkün olamıyor. Milletin dertlerini yakından bilemiyoruz. Onun için yapılan işler hep aksine sonuç veriyor.

Elinizi vicdanınıza koyarak bu listeye göre düşününüz. Bu seçim değil, bir tayin olacaktır.

Tarih: 27 Aralık 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzyirmiüçüncü Toplantı

Celse: Birinci Celse (gizli)

Çete oluşturmak isteyen bazı Milletvekilleri hakkında İçişleri Bakanlığı'nın tezkeresi görüşmelerde:

Hasan Basri (Çantay) Bey (Karesi/Balıkesir): Bir kere “Kuwayı Milliye” ile çeteciliği aynı şey zannetmek bence büyük hatadır.

Arkadaşlarımızdan biri sırf Hükümete, Orduya yardım etmek endişesi ile böyle bir belge vermiş ve “Kuva-yı Milliye” teşkilatı yapmış ise herhalde Memlekete ihanet etmiş addedilemez ve bir Milletvekili olma haysiyeti ile ihanetten azadedir.

Yok eğer tezkerede yazıldığı gibi memleketi soyan, memlekette çapulculuk eden, memlekette her türlü fenalığı yapan bir çete teşkilatı meydana getirmek istemişse bu hareketi hakikaten bir ihanettir ve cezalandırılması gerekir.

Belgeyi veren kimdir, belge Hükümete, orduya yardım için mi verilmiştir, yoksa söylediğim şekilde bir çete oluşturmak emeli ile mi verilmiştir?

Yunanlıların bilfiil işgâli dolayısıyla halk kendini koruma zorunluluğunda kaldı.

Milli heyecan sonucunda bir “Kuva-yı Milliye” teşkilatı meydana geldi. Bu teşkilat herhalde çetecilik teşkilatı değildir.

“Kuvayı Milliye” demek Memleketin asayişini korur, memleketin iffetini, namusunu muhafaza eder, memlekette namuslu olmayı esas alan ve öyle tanıyan bir teşkilat demektir. Gerçi bazı yerlerde “Kuvayı Milliye” adı altında eşkıyalık yapan, çapulculuk eden bir takım kuvvetler türemiş ve bu kuvvetler de memlekete büyük zararlar yapmıştır.

Bunu inkar etmek mümkün değildir. Ordu kuvvetini düzenli kaynaklardan sağlıyor.

“Kuvayı Milliye”yi lağvetmek de, genişletmek de; bu da bahis konusu değildir. Bugün buna gereksinim kalmadığını anlatmak önemlidir.

Tarih: 30 Aralık 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzyirmialtıncı Toplantı

Celse: İkinci ve Üçüncü Celse (gizli)

Çerkez Ethem meselesi üzerinde cepheyi incelemekten dönen Milletvekillerinin bilgilendirmede:

Hasan Basri (Çantay) Bey (Karesi/Balıkesir): Şahsen Ethem Beyle şimdiye kadar görüşmedim, tanışmıyorum.

Vicdani kanaatime göre Ethem Bey olayında, bir ihanetten çok bir idaresizliğin sonucu vardır.

Tarih: 22 Ocak 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzotuzaltıncı Toplantı

Celse: Üçüncü ve Dördüncü Celse (Gizli)

Bursa Milletvekili ve Diyarbakır İstiklal Mahkemesi azası Şeyh Servet Efendi'nin Komünizm propagandası yaptığına dair telgraflar üzerine yapılan görüşmelerde:

Hasan Basri (Çantay) Bey (Karesi/Balıkesir): *Bu Milletın Ulusal kimliği, gerçek görüntüsü unutularak Millet kendi benliğinden uzaklaştırılmıştır.*

Bu yüzden İslam Dünyası aşağılanmıştır.

Son senelere şöyle bir göz atacak olursak, bir zaman Fransız olduk, bir zaman İngiliz olduk.

Dünya Savaşı zamanında Almanlığa kalktık.

Kah sakallarımız tıraş ettik, vesaire.

Kısacası kendi Ulusal kimliğimizi ayaklar altına aldık.

Batıyı mütemadiyen taklit ettik.

şimdi de Bolşevik olmak istiyoruz. Bunda Memleket adına fayda varsa, olalım.

Bu Bolşeviklik olalım demekle olacak bir şey değildir.

Bolşevikliğin doğmasını icap ettiren sebepler Türkiye'de yoktur.

Türkiye Rusya değildir.

Bolşeviklik, bizim Memleketimizde, bizim çevremizde uygulanma imkânından mahrum bir teori halindedir.

Sosyal meseleler senelere, hatta asırlara gereksinim gösteren şeylerdir.

Bunlar birkaç günde halledilebilir şeyler değildir.

Gerçi Bolşeviklerle dostluk anlaşması yaptık.

Bu siyasi bir şeydir.

Bolşeviklik ihmal edilecek bir mesele değildir. Doğudaki İslam Dünyası Bolşeviklerin zararlı cereyanlarına sürüklenip gitmek üzeredir.

Gerçi biz Ulusal hudutlarımız içinde bağımsız yaşamak yemini ile burada çalışıyoruz.

Ancak bugün görüyoruz ki, bilhassa doğuda Rus Bolşevikleri İslam Dünyasını kendi emellerine doğru sürüklemekle meşguldür.

Hiddetle, şiddetle bu işimiz hal olunamaz. Bugün maalesef Meclisimizde.

Bolşevizm, bizim arkadaşımız mevkiinde olan Şeyh Servet Efendi çıkmış,

Bolşeviklik ile Müslümanlığı güya kendi kafasına göre birleştirerek, sözde Müslümanlığın istediği bir şey olduğunu propaganda etmek istiyor.

Bu harekete karşı hiddetle değil, fikirle karşılık vermek gerekiyor. Bir yazı yayınlamış, doğru, eğri.

Buna karşılık bir yazı ile mukabelede ve savunmada bulunmak lazımdır.

Şeyh Servet birçok Müslümanları zehirlemiştir. Yalnız kendilerini uçuruma götürse, “Allah belasını versin” der geçeriz.

Fakat bütün İslam cemaatini de o uçuruma sürüklemek istiyor. Bu mesele zor kullanma meselesi değil, fikir meselesidir.

Tarih: 1 Şubat 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzkırkikinci Toplantı

Celse: Üçüncü Celse (Gizli)

Tokat Milletvekili Nazım (Resmor) Bey'in dokunulmazlığının kaldırılmasına dair Ankara İstiklal Mahkemesi Başkanlığı tezkeresinin görüşülmesinde:

Hasan Basri (Çantay) Bey (Karesi/Balıkesir): Biz Türklerin en büyük kusuru, sırları açıklamak oluyor. Bu konuda benim de ismimi bahis konusu ettiler.

Bu mesele hakkındaki görünen, duyulan ve görüşlerimi kapsayanlarını İstiklal Mahkemesi'ne arz edeceğim. Halk Zümresi oluşturmışlar.

İki defa beni çağırdılar. Müzakerelerini şöylece dinledim: Nazım ve Şeyh Servet beni kendilerine bağlamak için, kul etmek, köle etmek için ne kadar şeytanlık varsa hepsini kullandılar.

Ben göçmen bir Milletvekiliyim. Öncelikle Memleketimin selametini düşünürüm.

Nazım Bey'le vesaire ile birleşmek, onlarla beraber çalışmada bulunmak, benim hedeflediğim Milli gayeye taban tabana zıt çıktı.

Buraya gelirken biz Karesi Milletvekilleri, yani üç arkadaş Milletvekili olduğumuz sürece hiçbir siyasi partiye girmeye azmetmedik. Kanaatim, bunların hepsinin yabancılarla beraber olduğu merkezindedir.

İstiklalimizi kurtaracağına inandığım bir yabancı devlete bile kul, köle olmak benim gibi mert düşünenler için alçaklıktır.

*
**

Tarih: 4 Şubat 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzkırkdördüncü Toplantı

Celse: Birinci ve İkinci Celse (Gizli)

Londra Konferansı'na gidecek Barış Heyeti hakkında yapılan görüşmelerde:

Hasan Basri (Çantay)Bey (Karesi/Balıkesir): İngilizler Anadolu Milli Hükümeti'ni hazmedecek bir millet değildir. Bunları zorlayan olaylar Anadolu'da gördükleri Milli imandır.

İstanbul ile Ankara Büyük Millet Meclisi ve Hükümeti arasındaki durum, maalesef Anzavur gibi birçok hainlerin alçakça hareketlerine meydan açmıştır.

Anadolu'da birçok kanlar akmıştır. Meşru olan davamızı maddi kuvvetlerimizle kazanmaya çalışacağız. Fakat diğer taraftan da fikir olarak Milletin geneline hitap edeceğiz.

Buradan gidecek kişiler, herhalde sağlam imanlı, midesi değil, akli ve ruhu Anadolu Milli Hareketini tamamı ile hazmetmiş adamları olması, davamızın kazanılması adına, şarttır.

Temsil edecek kişilerin yanında cin fikirli adamların da gitmesi gerekir. Birçok davalar vardır ki, çene kuvveti ile kazanılmıştır.

Rica ediyoruz ki, Meclisi temsil edecek delegeler arasında verilecek kişiler, vaktiyle "Mandacılığa" çalışmış adamlar bulunmasın.

Tarih: 8 Şubat 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzkırkyedinci Toplantı

Celse: Birinci Celse

Milli Savunma Bütçesinin görüşülmesi sırasında Fevzi (Çakmak)a hitaben yaptığı konuşmada:

Hasan Basri (Çantay) Bey (Karesi/Balıkesir): *Birçok acı gerçekler ve durumlar vardır. Allah kimseyi Memleketinden uzakta bırakmasın.*

Aldığım mektuplarda; Yunanlıların işlediği facialar, ağlayan, titreyen aydınların günden güne ortarlardan kaybolmakta olduklarını köylerde; ırz, namus, mal vesair adlar altında bir şeyin kalmamakta olduğunu ve zaman zaman Camilerdeki minarelerde Ezanın okunmasının bile yasaklandığı, birçok kişinin işkenceler altında kıvranmakta oldukları, yazılıyor.

Kurtuluşun güneşi ne zaman parlayacak? Biraz ışık veriniz Paşa Hazretleri.

Tarih: 12 Şubat 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzkırdokuzuncu Toplantı

Celse: İkinci Celse (Gizli)

Londra Konferansı'na katılmak üzere seçilen heyete verilen talimat hakkındaki görüşmelerde:

Hasan Basri (Çantay) Bey (Karesi/Balıkesir): *Bakanlar Kurulu sorumluluğu üzerine almıştır.*

Bu sorumluluk dairesinde gerekli talimatı tanzim eder, temsilcilerimiz de bu şekilde hareket ederler.

Londra Konferansı'nda bizim Milli davamızı halledecek yegane sebep kuvvetimizdir.

Bizim çöküşümüze mani olan İnönü Zaferi siyasi durumumuzda pek önemli bir değişiklik meydana getirmiştir.

Tarih: 7 Mayıs 1921
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: Otuzuncu Toplantı
Celse: İkinci Celse (Gizli)

1921 yılı Bütçesi üzerinde görüşmelerinde:

Hasan Basri (Çantay) Bey (Karesi/Balıkesir): Bütçeye ait müzakereler yeterli değildir.

Bu çok önemli bir ihtiyaçtır. Bugün bu müzakerenin ve dertleşmenin devamını muvafık görüyorum.

Bugün meylimizi gösterelim, Bakanlar Kurulu daha fazla dikkatli olsun.

Tarih: 30 Temmuz 1921
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: Elliyedinci Toplantı
Celse: İkinci Celse (Gizli)

Cephede yapılan teftiş ve Meclisin Kayseri'ye nakli hakkında görüşmelerde:

Hasan Basri (Çantay) Bey (Karesi/Balıkesir): Bugün gerek orduyu, gerek durumu tenkit edecek zaman değil.

Aksine gerek Orduyu, gerek durumu takviye etmek durumundayız.

Muhterem Meclis son dakikaya kadar kararından vazgeçmesin.

Bugün benim ayaklarım Kayseri'ye doğru yürümek istemiyor. Balıkesir'e, İzmir'e doğru yürümek istiyor. Bu Millet her türlü fedakarlığa hazırdır.

Çıkalım, hepimiz birden gidelim, Polatlı'da Meclisi kurulum. Bütün Millet arkamızdadır.

Ordumuz sapasağlam duruyor. Gitmemek felaket olduğu gibi, gitmek de daha büyük felakettir.

Genel Kurmaya müdahale edersek Milleti feda edebiliriz. Müdahale etmeyelim.

Genel Kurmay eskiden olduğu gibi serbest kalsın. Biz Polatlı'ya gidelim.

Biz halkı son noktasına kadar fedakarlık etmeye hazır bir duruma getirmiş olacağız.

Çünkü, biz örnek bir hareket yapmış olacağız.

Tarih: 4 Ağustos 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Altmışbirinci Toplantı

Celse: Üçüncü Celse (Gizli)

Meclisin Kayseri'ye nakli hakkında görüşmelerde:

Hasan Basri (Çantay) Bey (Karesi/Balıkesir): *Bizim için Ankara'yı düşman eline bırakmak tam bir felakettir.*

Yunan Komutanının bu Büyük Millet Meclisinde Hükümet etmesini görmek bizim için en büyük bedbahtlıktır. Ankara, bir memleket değil, başlı başına bir tarihtir.

Orduda müthiş bir iman görüyoruz. Hükümette maalesef zaaf görüyoruz. Senelerden beri zafer yüzü görmeyen bu Millete biraz zafer yüzü gösterin.

Emin olunuz ki; bundan sonra oluşacak her türlü tehlike karşısında bugün hiçbir zafere ulaşmamış iken yapamadığı bir devrimi oluşturan, mükemmel bir ordu meydana getiren bu Millet zafer sevincine erdikten sonra daha büyük işler görecektir.

Hükümeti kuvvetlendirelim. İstiyoruz ki; Milli Savunma Bakanı Paşa Hazretleri bize kuvvetli güvence versin.

Mutlaka bu kafiri süreceğim desin.

Tarih: 5 Ağustos 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Altmışikinci Toplantı

Celse: Birinci ve İkinci Celse (Gizli)

Başkumandanlığın oluşturulması ve bu görevin Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine yürütülmesi hakkındaki kanun teklifi üzerine yapılan görüşmelerde:

Hasan Basri (Çantay) Bey (Karesi/Balıkesir): *Başkanımızın Kumandayı bizzat üzerine almak lütfunda bulunması hepimizi büyük sevinçlere boğdu.*

Paşa Hazretlerinin askerilerinin kudreti ile, şimdiye kadar olduğu gibi, bundan sonra da başarılı olması Yüce Meclisimizin bütün ruhu ile, bütün kalbi ile kendileri ile birlikte olmasına dönüktür.

Askeri hareketlere müdahale etmek doğru değildir. Yüce Meclisinizin müdahale etmeyeceğine güveniyorum.

**

Tarih: 29 Ekim 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzbirinci Toplantı

Celse: Birinci Celse (Gizli)

Ordunun giydirilmesi ve yedirilmesi hakkında verilen genso-ru üzerine yapılan görüşmelerde:

Hasan Basri (Çantay) Bey (Karesi/Balıkesir): Mesele doğrudan doğruya Başkumandanlığa ait bir meseledir.

Paşa Hazretleri; kendilerine Başkumandanlık verildiği zaman demişlerdi ki; askeri meseleler için sizlere, yalnız ben izahat veririm.

Şimdi ise Milli Savunma Bakanı Paşa Hazretleri; şimdi ancak hasat mevsimine kadar elimizde erzak vardır, diyor.

Başkası çıkıp, inkar ediyor. Doğrusu hangisidir? Bunun hakkında izahat verecek olan Başkumandanlıktır.

**

Tarih: 4 Şubat 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzellidördüncü Toplantı

Celse: Birinci ve İkinci Celse

Yunan zulmünün protesto edilmesi ile ilgili önerenin görüşülmesinde:

Hasan Basri (Çantay) Bey (Karesi/Balıkesir): Yunanlılar bütün insanlık hukukuna, medeniyet hukukuna taban tabana zıt ve insanlık tarihinin görmediği bir canavarlıkla İzmir'e girdiklerinden itibaren, akla ve hayale gelmeyen çeşitli zulümler ve facialar yapmışlardır.

İzmir katliamları, Menemen katliamları, Bergama katliamları bizim henüz hatırlarımızda yaşamaktadır.

İşgâl altındaki yerlerin halkı maalesef bugün esaret altında inlemekte ve öteden beri zaten pek fazla olan ve tahammül edilmez bir halde bulunan Yunan zulmü, günler geçtikçe, daha fazla arttığı için, bugün eskisine oranla daha feci, daha acıklı bir nitelik içinde bulunmaktadır.

Yunanlılar birçok erkekleri, kadınları, çoluk çocukları hapsedip, tutukladıktan ve baskı altına aldıktan başka, bu çaresiz insanların mühim bir kısmını da Atina'lara, Patras'lara ve sair yerlere sürgün etmekte, oralarda aç, sefil ve perişan bir halde inletmektedir.

Sürgün ettiği bu zavallılar sivil ve suçsuz kimselerdir. Bunlar bugün gerçekten yemekten, içmekten ve her şeyden yoksun bir esaret hayatı içinde inlemektedirler.

İnsanlıktan zerre kadar nasibi olmayan bir kimse Yunanlıların işlemiş oldukları bu faciaların hiçbirini yapamaya cesaret dahi edemez.

En vahşi canavarlar dahi Yunanlıların şu yaptığı canavarlıklardan çekinir.

Bugün kendi hakimiyetimiz altında bulunan topraklarımızda bulunan Hristiyanların ne kadar huzurlu ve refah içinde yaşamakta olduklarını herkes bilir.

Çok uzun zamandan beri bunların varlığını yaşatmış olan bizler, bugün bunları halen koynumuzda beslediğimiz halde, hiçbir zaman bir misilleme yapma tenezzülünde bulunmuyoruz.

Bu bizim acizliğimizden değildir. Türk'ün büyüklüğündendir.

Zulümler, kötülükler böyle devam ettikçe korkuyorum ki; toplum ve burada bulunan dindaşlarımızın artık sabır ve tahammülü kalmayacak ve haklı olarak bir misillemede bulunmaya mecbur kalacaklardır.

Artık Yunan canavarlarının işlemiş oldukları facialara biraz baksınlar.

Eğer, Türkün üzerine daha fazla varılacak olunursa, Türk her şeyden vazgeçecektir ve Türk burada koynunda beslediği yılanları çıldırmışçasına gebertecektir.

Benim ailem, kardeşlerim orada zulüm altında inler dururken, ben burada yaşayamam.

Bugün Yüce Meclisimizde bulunan bir arkadaşımızın üç yaşındaki çocuğuna varıncaya kadar hepsi tutuklanmıştır. Artık bizim için yaşamak haramdır.

Sayın Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Beyefendi bizim bu dertlerimize tercüman olarak, bu faciaları resmen, buna müsaade eden hainlere anlatsın.

Fakat anlatırken tam bir yiğitlikle anlatsın ve biz daha fazla tahammül edemeyeceğiz, desin.

Biz tarihin yaptığı hataları tekrar etmek gafletinde bulunmayacağız, desin.

Orada bulunan dindaşlarımız böyle inlemekte iken, bizim; burada rahat kalmamız doğru değildir.

**

Tarih: 28 Ocak 1923

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzseksenikinci Toplantı

Celse: İkinci ve Üçüncü Celse (Gizli)

Lozan Barış Konferansı'nın müzakereleri hakkında yapılan görüşmelerde:

*Hasan Basri (Çantay) Bey (Karesi/Balıkesir): Bu olay, ben-
ce tarihimizin en önemli ve en şerefli olaylarından.*

*Müttefiklerin, özellikle bunların arasında bulunan Fran-
sızların gösterdikleri ruh halini inceleyiniz.*

*Bunlar bizim zaferlerimizin manasını, bizim davamızın bü-
yükliğini, henüz anlamamışlardır.*

*Demek ki, bu mesele henüz bitmemiştir. Meseleyi kendileri-
ne iyice anlatmamız gerekmektedir.*

*Yaşamak isteyen milletlere, hayat hakkı, Allah'ın yardımı
ile, mutlaka vardır.*

*Düşmanlarımız; Türkiye'ye karşı önemli, hayati ve doğru-
dan saldırılara, bugün artık imkân sahibi değildir.*

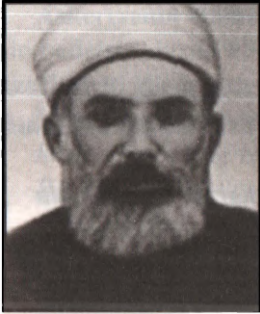
*Müttefiklerin her istediğini tamamıyla verirse, sınırları-
mızı gevşetirsek, Ordunun hareketsizliğine sebep olursak,
sonuç; çok daha elem verici olacaktır.*

Ben "Mısakı Milli"yi tanımıyorum.

Elimizde hiçbir şeyin olmadığı zamanlarda kabul ettiğimiz “Mısakı Milli” çerçevesi, bu çok büyük zaferi kazandıktan sonra, pek dar bir çerçeve haline gelmiştir. Bu çerçeveyi artık genişletmek durumundayız. Böylece davamız; daha büyük, daha detaylı, daha müthiş bir dava haline gelecektir. Bu bir hayal değildir. Bu gerçektir ve gerçek olacaktır.

HACI MUSTAFA BEYNAMLI EFENDİ

Hacı Mustafa Beynamlı Efendi: 1886 yılında Ankara'nın Bala İlçesinde doğmuştur.

Hasan Mustafa Beynamlı

Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda görev yapmıştır.

İlk öğreniminden sonra **Konya Medreselerinde** öğrenim görerek “**Müderrislik**” icazeti aldı.

Öğrenimi sonrasında **Ankara, Kocabey Medresesinde** **Müderris** olarak görev ve başladı.

Bu görevde iken, **2. Meşrutiyetin** ilanından (1908) sonra toplanan **Osmanlı Mebusan Meclisi'ne** 17 Mayıs 1908 tarihinde **Ankara Milletvekili** olarak seçildi.

Sonraki **Dönemde** yeniden **Milletvekili** olarak yasama görevini 5 Ağustos 1912 tarihinde **Meclisin** feshine kadar sürdürdü.

Milletvekilliği sona erince **Ankara'ya** **Müderrislik** görevine döndü.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine **Kuvayı Milliyecilerin** yanında olarak **Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nde** çalıştı.

Aynı zamanda **Müderris** iken, 34 yaşında **Türkiye Büyük Millet Meclisi 1. Dönemi** için yapılan seçimde **Ankara Milletvekili** seçilerek 23 Nisan 1920 tarihinde **Meclisin** açılışında hazır bulundu.

2. Dönemde de **Ankara Milletvekilliğine** seçilerek görev yapmış olan bir **Din Adamıdır.**

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin “**Şeriye, Evkaf ve İrşad Encümenleri**”nde çalışmıştır.

Sakarya Savaşı sırasında **Batı Cephesi'nde** askerin moralini yüksek tutmaya memur edilen kurulda “**İrşad Heyetinde**” görev yaptı.

20 Kasım 1922 tarihinde yeni seçilen **Halife Abdülmecit Efendi'ye Kutsal Emanetleri** teslim eden ve **Türkiye Büyük Millet Meclisi** adına görevini kutlayan heyette yer aldı.

Milletvekilliği sona erince **1 Kasım 1923** tarihinde **Ankara Darülhilafe Medresesine Müderris** olarak atandı. **Medreselerin** kaldırılması üzerine **14 Eylül 1925** tarihinde **Ankara Vaizliğine** getirildi.

16 Aralık 1926 tarihinde **Diyanet İşleri Başkanlığı Müşavere Heyeti Azası** oldu. Bu görevde iken, **25 Ekim 1931** tarihinde vefat etti.

İşte **Türkiye Büyük Millet Meclisi** kürsüsünden yaptığı konuşmalarından bazı satırbaşları:

Tarih: 13 Ekim 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Seksenikinci Toplantı

Celse: Birinci Celse

Eşkıya tarafından soyulan Milletvekilleri hakkındaki sual önergesi üzerinde yapılan görüşmelerde:

Hacı Mustafa (Beynamlı) Efendi (Ankara): *Buraya altı saat mesafede Çakal Köyü vardır. Orada bir jandarma noktası vardır.*

Bu noktanın öte tarafında bir saat mesafede, giden arabacıları soyarlar. Arabacılarından biri nasılsa kaçır, noktaya haber verir.

Oradaki komutanla eşkıyalar birdir. Adam, onların isimlerini biliyor, Höyük denilen köydendir.

Hep beraber olurlar, o eşkıyaların köylerine giderler. Bu durumda asayiş nasıl oluşturacağımızı düşünelim.

Tarih: 3 Ağustos 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Altmışınçı Toplantı

Celse: Üçüncü Celse (Gizli)

Mali durum hakkındaki müzakerelerde:

Hacı Mustafa (Beynamlı) Efendi (Ankara): *Köylerde beş, on buğday tarlası...*

Diğer köylerde o da yok ve bir köyde asker buğday tarlasından alıp gidiyor.

Bunların şimdiden kimlerin ne kadar kaybı var, yani ne kadar alınmış, bunlara hiç olmazsa ellerine bir şey vererek gönüllerini alamaz mıyız?

Bazı köyler var ki, ekinlerini işlemeğe hazır. Fakat olay nakliye vasıtalarına ve arabalara bağlı kalmıştır. Gayet mühim köyler, bunlar eli koynunda duruyor.

**

Tarih: 20 Aralık 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzotuzbirinci Toplantı

Celse: Birinci Celse

Askeriye'nin elinde bulunan zayıf, cılız ve dermansız öküzlerin bedelsiz olarak köylülere verilmesi hakkındaki kanun teklifi üzerindeki görüşmelerde:

Hacı Mustafa (Beynamlı) Efendi (Ankara): *Şimdi bu öküzlerde sığır vebası vardır.*

Bu öküzleri köylere dağıtılıp bölüştürülmesi, geride kalan öküzlerimizin de yok olmasına sebep olacaktır.

Öncelikle veterinerler bunları iyice muayene etsin, vebası olamadığı kesin olarak belirlenmişse, ondan sonra kime verilecekse verilsin.

Ahırlarda öküz kalmamıştır. Bunun sebebi; açlık, bakım-sızlık, gıdasızlıktır. Niçin bakılamıyorlar?

Bizim subay evlatlarımız savaşta gösterdikleri yiğitliği ve yönetimin % 1 ini bu geri hizmetlerde gösteremedi.

Gösterdikleri bir şey varsa, o fakir köylüye karşı baskıdır. Bir kilo arpa verilmiyor.

Biz başvurduk. Şimdi bunlara bir kilo arpa veriliyor. Öküz, manda arpa yemez, yerse dövülmeden yemez.

2,5 ay oldu. Arpa bütün girdi, bütün çıktı. Hiç kimse üzerine alınmıyor.

Bu hastalığın çıkış noktası budur.

Köyleri de söndürdüler, bitirdiler.

Bu öküzlerle beraber köylüden alınmış bir takım kağıt arabaları vardır.

Bunların bulaşması da olmaz. Bunlar yağmur altında, kar altında çürüyüp gidiyor.

***Yahut de yakıyorlar. Bunların önemli bir kısmını cepheye gönderdiler, hiçbirisi geri gelmedi.
Bunları araştırarak, bu arabaları fakir köylülere dağıtılması ve bölüştürülmesini rica edeceğim.***

**Tarih: 4 Şubat 1922
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: Yüzellidördüncü Toplantı
Celse: Birinci ve İkinci Celse**

Vakıfların Hükümetçe idare edilmesine dair kanun teklifi üzerine yapılan görüşmelerde:

Hacı Mustafa (Beynam) Efendi (Ankara) : Anadolu’da üç türlü Vakıf kalmıştır. Dördüncüsü yoktur.

“Bektaşîye Vakfı”, “Celaliye Vakfı” ve “Bayramîye Vakfı”.

Bunların üçü de ayrıcalıklı ve idareleri ayrı ayrıdır. Buralarda Vakfın Mütevellilerine kimse müdahale edemez.

Hükümete ait Aşar (üründen alınan vergi), diğer vergiler hep Vakfın Mütevellisine aittir. Onlar nasıl yönetiliyor?

800 senelik bir uygulamayı öyle sebebi belirsiz bir Kanunla, tümüyle reddetmek veyahut kabul etmenin doğru olmadığını söylemek isterim.

**Tarih: 18 Kasım 1922
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: Yüz kırkıncı Toplantı
Celse: Dördüncü ve Beşinci Celse (Gizli)**

Halife Vahdettin’in firarı ve ardından olan olaylar hakkındaki görüşmelerinde:

Hacı Mustafa (Beynam) Efendi (Ankara): Şimdi seçime geldik.

Seçeceğimiz kişiyi buraya getirelim.

Yahut Bursa’ya getirelim.

Yani onu esaretten kurtaralım.

RASİH KAPLAN

Rasih Kaplan:1883 yılı Akseki doğumludur. Hem Medrese, hem de Hukuk mezunudur.

Rasih Kaplan

1, 2, 3, 4, 5, 6. ve 8. Dönem Antalya, 7. dönem Kahraman Maraş Milletvekilliği yapmıştır.

Çeşitli Encümenlerde ve Eskişehir İstiklal Mahkemesi üyeliğın de bulunmuştur.

14 Kasım 1952 tarihinde vefat etmiştir.

Konya Ziyaiye ve İrfaniye Medreselerini bitirdi.

Kahire Camiü'l-Ezher ve Kahire Darül Fünun'da İctimaiyat ve Edebiyat ve Kahire'deki El Esher Üniversitesi'nde İslam Sosyolojisi ve Hukuku okudu.

1911 yılında İttihat ve Terakki Fırkası üyesi olarak Konya İl Meclisi Antalya Üyeliği, Akseki Maarif Encümeni Başkanlığı, Antalya Liva (Sancak) Daimi Encümeni Üyeliği yaptı.

1921 yılında Antalya'da asker sevkıyatıyla görevlendirildi.

23 Nisan 1920 tarihindeki ilk Mecliste Mustafa Kemal Paşa'nın isteği ile Antalya Milletvekili seçildi.

1921 yılında Antalya, Burdur, Isparta Kuvayı Milliye Teşkilatını örgütledi.

1923 tarihinde "Hıyaneti Vataniye Kanunu" suçlularının yargılandığı İstiklal Mahkemesinde üye idi.

Rasih Kaplan:

O, bir Kuvayi Milliyecidir...

O, bir Müdafaa-i Hukukçudur...

O, bir Din Bilginidir.

O, İlk Meclisin Antalya Milletvekilidir.

O, bir Kahramandır.

O, Örnek bir insandır.

O, Akseki'nin, Antalya'nın, Türkiye'nin Rasih Hocasıdır.

O, Rasih Kaplan'dır.

1920 tarihinde ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde başlayan Milletvekilliğini 1950 yılına kadar sürdüren; bu sırada;

"Saltanatın ve Hilafetin Kaldırılması..."

"Cumhuriyet'in İlanı..."

"Kılık Kıyafetin Değiştirilmesi..."

Rasih Kaplan

Kanunlarını hem öneren, hem söz alan, hem oy veren, hem de savunan yüce bir kişidir **Rasih Kaplan...**

Hint Müslümanlarının Ulusal Kurtuluş Savaşımıza desteği 124.000 İngiliz Lirası parayı getirip Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya teslim eden, öldüğünde cebinde sadece 25 kuruş çıkan bir kahramandır Rasih Kaplan...

30 yıl süren Milletvekilliğinden sonra, Akseki'de babasının evinde tabiri caizse babasının kilimi üzerinde ölen Rasih Kaplan'ın cenazesini Akseki Belediyesi kaldırmış...

"Ben kimseye, yakınlarım için gitmem, ricada bulunmam..."

Diyen örnek bir kişiliktir **Rasih Kaplan...**

Her zaman Gazi Mustafa Kemal Paşa ile birlikte olan Rasih Hoca'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi Kürsüsünde yaptığı konuşmalarında, verdiği önerge ve kanun tekliflerinde hep;

- Devletin örgütlenmesi hakkındaki görüşlerini...

- Türkiye'nin kalkınmasını, Köyler ve Köy Enstitüleri üzerinde görüşlerini...

- Milli Eğitim hakkındaki görüşlerini...

- Sevr Andlaşması hakkındaki görüşlerini...

- Lozan Barış Andlaşması hakkındaki görüşlerini...

- Hatay hakkındaki görüşlerini...

- *İstiklal Mahkemeleri, Evkaf İdaresi, Denizcilik İşletmeleri, Devlet Demir Yolları, Tarım ve Hayvancılık görüşlerini...*

- *Ve TBMM Toplantılarında bir çok konudaki konuşmalarını ve görüşlerini...*

Görmek çok olasıdır.

İşte onlardan bazıları:

Tarih: 22 Mayıs 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Ondokuzuncu Toplantı

Celse: İkinci Celse

Sevr Anlaşması hakkındaki görüşmelerde:

Rasih (Kaplan) Efendi (Antalya): *Azınlıkların hukuku aranırken, Türkiye'nin yerli asil Milleti vardır. Acaba, onların hiçbir hakkı yok mu?*

Lütfedip de, "Bunlar da insandır, bunun da bir insanlık hakları vardır" demek lütfunda da mı bulunmamışlar?

"İstanbul Başkent olarak kalabilir. Osmanlı Hükümeti ve Padişah orada oturabilir", diyorlar.

Her taraf düşman kuvvetlerince sarılmış ve işgâl edilmiş iken, İstanbul'da Hilafet Makamı ile Saltanat ve Padişah oturabilir mi?

Açıktır bir işgâl. "Simdiden gütseler daha iyi olur ya, isterlerse bir az misafirlerimiz olsun" demektir.

Karadeniz'de Trabzon'a kadar, Akdeniz'de tamamen denemek kadar, çıkış kapısından mahrum edilerek Güney Anadolu'da ufak bir bölgede, içeriye doğru uzanmış bir dil. Burada da Türkler için bir yer bırakılıyor. Bütün İslamların Halifesi de burada oturacak.

Bunu, Barış Konferansı yazarken, Osmanlı Hükümeti ve İslam Halifeliğini teşkil eden bu büyük Milletin, şu kürsüyü buraya kuran;

"Bu Büyük Milletin, nasıl bir tarihe sahip olduğunu galiba hiç hatıra getirmedi."

Türk; asırlardan beri esir yaşamamış, hakkı, adaleti, hürriyeti daima savunmayı ilke edinmiş, ticaret sahibi olamamış, sanatı yok, ilim de kazanamamış, fakat daima şerefi, adaleti ve hakkını kanı ile savunmuş bir Millettir.

Bu kürsünün sahibi olan, böyle aşağılıkça esir edilmek istenen, şöyle bir tarihe sahip olan bu Millet, hiçbir zaman boynunu uzatıp, bu anlaşmayı kabul edip, böyle kısıtlanmış bir arazi ile asla kalamaz.

“Osmanlı Hükümeti kuvvetlerini Çanakkale Boğazı’da yaklaştıramayacak...”

Diyorlar.

Galiba;

“Son tecrübe İngiliz dostlarımıza Çanakkale’de pahalıya mal olmus.”

“Yaşamak isteyen bu Milleti ortadan kaldırmak ellerinde ise, gelsinler kaldırsınlar.”

Tarih: 4 Temmuz 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yirmiyedinci Toplantı

Celse: Birinci Celse

Bakanlar Kuruluna ve Resmi makamlara gönderilecek tüm yazışmaların sansürden istisna edilmesi konusunda yapılan konuşmalarda:

Rasih (Kaplan) Efendi (Antalya): Bugün posta ve telgraf demek, Memleketin idaresi demektir.

Memlekette postayı düzenleyebilmek için herhalde iyi düşünmek gerekir.

Sansürün, belki Hükümete bir faydası olur. Fakat, fenalığı isteyen, bunun için vasıtasını bulur.

Mektubunu da yazar ve onu da gönderecek adamını da bulur. Savaş zamanında ve Seferberlikte bu iş tamamen çığı-rından çıktı.

Tarih: 10 Temmuz 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Otuzbirinci Toplantı

Celse: İkinci Celse

Bursa’yı işgâl eden Yunanlıların yaptıkları zulüm ve faciala-rın her tarafa yayınlanmasına dair yapılan görüşmelerde:

Rasih (Kaplan) Efendi (Antalya): *Bugün Yeşil Camide, Ulu ses sustu, cemaat namazını kılamıyor. Cemaat çil yavrusu gibi dağıldı. Can, namus, mal hepsi ayaklar altına alındı. Bugün Vatan dünyanın en medeni, milletimizin en aşağılık düşmanı tarafından parçalanırken, biz yine ah ile, hasretle ağut okumakla mı vakit geçireceğiz.*

Bursa'ya girenlerin bayraklarının arkalarında, Hilafet Ordusuna ait asker var. Ben o askere bir şey sormak istiyorum. "Acaba Yunanlıların süngüleri ile Dini kesinleştirmeye mi geliyorlar?" "Acaba, İngilizlerin topları ile Bursa'ya bir Dini Saray mı kurmak istiyorlar?"

Vaktiyle;

"Din elden gitti..."

Diye bağırın o İstanbul'daki Şeyhülislam, Anadolu'yu velveleye veren o Mustafa Sabri;

"Dinimiz elden gidiyor..."

Diyen,

"Ayılın Türkler ne duruyorsunuz. Dinimiz gidiyor..."

Diyen, o Zeynel Abidin;

"Bursa'da kendisine bir Yunan abidesi mi kuracak? Yunan askerleri ile orada saltanat mı kuracak?"

Onlar Yunanlılardan daha alçaktırlar.

"İngilizlerin idaresine geçmek, ölümden daha kötü bir şeydir. İnsan ölür, fakat şerefini korur, namı ölmez.

Fakat esarete geçerse, şeref de ölür."

Onun için, vücudumuzda kan varsa, gebermeden ölmemeye çalışalım. Bugünkü durumumuz gibi, düşman Kütahya'ya gelmek üzere iken, Ankara'da uyku uyuyan bizler;

"İzmir'in işgâl edildiği gün de uyuduk."

Bunlar biz isek, bırakıp da gidelim...

Dün İzmir savunmasını düşünürken, bugün bir de Bursa meselesi çıktı.

Ordularımızdan açıkta kalmış binlerce subayımız vardır. Bunlar sancaklarda, vilayet merkezlerinde boş, can sıkıntısı ile, bizim gibi ah ile vakit geçiriyorlar.

Halbuki onlar cephede, en güçlü cepheyi oluşturabilecek kuvvetimizdir. Cephe bugün iman ile savunulur.

Millet kendisini toplansın, bu gördüğü, duyduğu olayın ne kadar yürek parçalayıcı olduğunu görsün, takdir etsin ve koşsun.

Yalnız ağlamakla vakit geçirmeyelim.

Tarih: 9 Ağustos 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Kırkbeşinci Toplantı

Celse: Üçüncü Celse

Mustafa Kemal ile cepheleleri dolaşan Milletvekillerinin iza-hatı üzerine yapılan görüşmelerde:

Rasih (Kaplan) Efendi (Antalya): Anlaşmadan sonra “Avrupalıların bizden aldığı intikamın en büyüğü, en müthiş; ordumuzu dağıtmasıdır.”

Ondan sonra Memleketimizin birçok yerlerini işgâle başladı.

“Eğer, ordumuz olsa idi, bugün düşman Memleketimizin her bir tarafını işgâl etmek cüretini gösteremezdi.”

“Eğer, iki kol ordumuz olsaydı, “Hiçbir Avrupa ordusu, hiçbir Avrupalı, Osmanlı Anadolu’suna ayak basamazdı.”

“Eğer, anlaşmanın ardından, Milli varlığımıza indirilmek istenen darbeyi görsek ve o darbeyi ancak kuvvetle püskürtebileceğimizi daha evvel anlamış olsaydık, bugün bizler bu durumda bulunmayacaktık.”

Zenginlerin servetlerini almaya kalkarsak, Memlekette ihtilal olur.

Çünkü onlar;

“Yalnız yaşasın, ticaret yapsın...”

Çiftlik sahipleri, tarımlarını yapsın...

Evlatları hudutlarda olmasın...

Servetlerine de bir eksilme gelmesin...”

Onlar, hep bu düşünceler içindedirler.

Cepheleleri gezerken, asker arkadaşlarımız şöyle bir ihtarda bulundular:

“Çok sözler veriyorsunuz, ziyaretinizle memnun ediyorsunuz, fakat asıl memnun olacağımız bir şey vardır ki; köyde

beraber yaşadığımız kişiler var, bizden daha mutlu yaşayan zenginlerin evlatları bizim yanımıza gelmiyor. Eyvella, onları bizim yanımıza yetiriniz. Bunlar, her nasılsa bir yol bularak, geri hizmetlerde kalıyor. Düzensizlik bundan oluyor. ”

*
**

Tarih: 13 Eylül 1920
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: Altmışdördüncü Toplantı
Celse: İkinci ve Üçüncü Celse

İçkinin yasaklanmasına dair kanun üzerindeki görüşmelerde:

Rasih (Kaplan) Efendi (Antalya): *Kuran’ın yasakladığı bir şeyi, bu Hükümetin kanununda, vergi alacağız diye koruyamazsınız. Ederseniz, İslamlar size gülerler.*

“Devrim zamanındayız”, diyoruz. Devrim zamanında öncelikle göze çarpacak, ahlaktır.

Bunun gibi daha birçok yasak olan şey var, onlara vergi koyalım.

Müslümanlar, sırf bu kötü kullanım yüzünden servetlerini mahvettiler.

Evlerini de mahvettiler. Memleketlerini de mahvettiler.

*
**

Tarih: 14 Eylül 1920
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: Altmışbeşinci Toplantı
Celse: Birinci ve İkinci Celse

İçkinin yasaklanmasına dair kanun teklifinin görüşmelerinde:

Rasih (Kaplan) Efendi (Antalya): *Şimdiye kadar Müslümanlar ne Yahudilerin Sinagoglarına tecavüz etmişler, ne Katoliklerin Manastırlarına girmişler ve ne de ibadetleri esnasında, ne yapıyorlar diye gözetlememişlerdir.*

Hükümetimizi Hükümet kabul etmeyen adamların hukuku kabul edilemez.

Tarih: 17 Mart 1921

Yer: Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Sekizinci Toplantı

Celse: İkinci, Üçüncü ve Dördüncü Celse (Gizli)

Londra Konferansı görüşmelerinden satırbaşları:

Rasih (Kaplan) Efendi (Antalya): *Bizim içimizden giden arkadaşlarımız, bu mücadeleye ne için atıldık, neye azmettik, bunu tamamen hazmetmeden gitmişlerdir.*

Ya esas gidişlerinde o azim ve iman sarsılmış olarak gitmişlerdir, yahut orada sarsılmıştır.

Adana hakkında yapmış oldukları anlaşma Memleketin siyasi, iktisadi ve askeri istiklalini tamamı ile ihlal edecek bir şekildedir.

Bu Memleket ve Millet, bu Meclis bu şekilde bağlanmış bir anlaşmayı kabul edemez.

Tarih: 18 Nisan 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yirmiikinci Toplantı

Celse: İkinci Celse (Gizli)

Albayrak Gazetesi hakkındaki görüşmelerde:

Rasih (Kaplan) Efendi (Antalya): *Halkı, Yüce Meclisinizin aleyhinde yazılarla harekete geçirmeye çalışması, oradaki Valimiz, Komutanımızın dikkate almaması mümkün müydü?*

Bunu yapan öğretmenmiş, halbuki memurların siyasetle ilgilenmemeleri gerekir.

Tarih: 9 Temmuz 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Kırksekizinci Toplantı

Celse: İkinci Celse

Yunan zulmü üzerine yapılan görüşmelerde:

Rasih (Kaplan) Efendi (Antalya): *Mütarekeden beri işgâl edilen yerlerde atalarımızın, tarihimizin bize sonsuza kadar kalacak olan egemenliğimize hediye etmiş oldukları*

İslam Abideleri birer birer imha edilmekte, Müslüman'ların ne malları kaldı, ne tecavüz edilmedik onuru kaldı, ne de mukaddesatı kaldı.

Bugün Marmara sahilinde, Akdeniz sahilinde, Trakya'da İslam kalmıyor.

İslam mülkü kalmıyor.

Bunların geri alınması imkânı yoktur.

Bu Millet, o alçak Yunanlılardan intikamını almasını bilir ve eninde sonunda alacaktır da.

En fazla üzüldüğümüz nokta o kıyılardaki İslam Abideleri ve sanayi tesisleri kalmamasıdır.

Bursa'da; Atalarının Türbesi üzerinde Venizelos'un oğlu ayak basarak fotoğraf çektiğini önemsemeyen o adam; bu Millet kürsüsünden:

Vahdettin değil, muzırruddin (Zarar Veren),

Olduğunu duysun.

İrz, namus, can ayaklar altına alınır ve göçmenler İstanbul'a sefil bir haldeyken neden susuyor?

Ermeni yetimleri için malikane ve binlerce lira hediye eden, herif, bu gelenlere; kimdir, nedir, diye bir defa dahi sormuyor.

Hükümete karşı isyan eden milletlerin neden bizden daha fazla bir ayrıcalıkla bu Memlekette yaşamaya hakları olsun?

İşgâl altındaki hangi yerimizde gördük ki; Rumları düşmanın kuvvetlerine katılmamış olsun?

Müslümanları katleden, evini yakan, Yunan kuvvetlerinden önce yerli kuvvetler olmuştur. Bunlar hakkında Meclisin gereken kararı almasını rica ederim.

Tarih: 12 Aralık 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzyirmialtıncı Toplantı

Celse: İkinci Celse (Gizli)

Askeri durum hakkındaki açıklamalarda:

Rasih (Kaplan) Efendi (Antalya): *Ordunun giyimini temin etmek gerekir. Bundan başka çare yoktur. Ordu eğer evinden, köyünden, ailesinden dolayı içi rahatsa o zaman cepheye durur.*

Hükümetin gerideki hizmeti, halka refah sağlamayacak şekilde olursa, Orduyu ne kadar takviye edersek edelim, Memleket

karışıklık ve kararsızlık içinde bulundukça, Orduyu yine de dağıtırsınız. Hepsi başının ve ailesinin endişesini çeker.

İlk olarak Ordunun harp gereksinimleri, giyimi, beslenmesi ve nakliyesi ile uğraşmak üzere bir encümen kuralım.

Ardından Ordu cephede meşgul iken, halka güven verecek bir şekilde Memleketi idare etmek,

Memleket içinde bir takım propagandayı önlemek için Meclisten bir "Genel Müfettişlik" oluşturalım.

Meclisle Hükümet hiçbir zaman ayrı düşünülmemelidir. Yalnız sual ve araştırma ile Memlekete ait hiçbir iş halledilmez. Meclis yörelerine kendi gözcülerini göndermeli ve o şekilde devamlı kontrol altında bulundurmalıdır.

Bunlar yapılmazsa Ordu cephede durmaz.

**

Tarih: 20 Aralık 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzotuzbirinci Toplantı

Celse: Birinci Celse

Kızılhaç'ın Yunan zulümleri raporu üzerindeki görüşmelerde yaptığı takdim::

"Başkanlık Makamına:

Anadolu'da Yunan zulmünü araştırmak ile görevli Birleşmişlerin Komisyonuna Uluslararası Kızılhaç adına Temsilci olarak girmiş olan Mösyö Şeri'nin 12 Mayıs 1921 tarihli raporu Uluslararası Kızılhaç Dergisi'nde yayınlanarak, bu rapor Yunan asker ve subaylarının ve Ruhani görevlilerinin katılımı ile zulüm yapmış olduklarını söylemiş ve kanıtlamış bulunduğu Lozan'da Türk Kongresi kalemi tarafından bir kitapçık halinde Fransızca olarak basılmış ve dağıtılmıştır.

Bir nüshasını ilişikte takdim ediyorum.

Bu kitapçığın Türkçe ve Farsça lisanlarına tercümesi ile Memleketimize ve Doğudaki Müslümanlara gönderilmesinin ve dağıtılmasının gerekli faydaları getireceğinden Genel Basım Müdüriyetince tercüme ve basımı ile ve dağıtımın gereğince tamamlanmasını arz ve teklif ederim."

20 Aralık 1921

Antalya Milletvekili

Rasih (Kaplan)

Tarih: 30 Ekim 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzyırmidokuzuncu Toplantı

Celse: Birinci ve Üçüncü Celse

Osmanlı İmparatorluğu'nun geleceği ve Hilafet meselesi hakkında yapılan görüşmelerde:

Rasih (Kaplan) Efendi (Antalya): *Tevfik Paşa; Ankara Büyük Millet Meclisi, diyeceğine, Türkiye Büyük Millet Meclisi, diyemez miydi?*

Avrupa'dan gelen telgraflarla, bu telgraf sanki aynı kopyadan çıkıyor.

Ankara'da; Türkiye Büyük Millet Meclisi vardır ve hudutların hakimi yalnız bu Yüce Meclistir.

Eğer, Tevfik Paşa bu noktayı hala bu noktayı bilmiyorsa, bilsin...

Tevfik Paşa Hazretleri; Türkiye Büyük Millet Meclisi aleyhinde propaganda yapmak istiyor. Türkiye Büyük Millet Meclisi; Milletin mukadderatını düşünür.

Milletin mukadderatını teslim edecek, Türk Milleti'nin hakkını kabul edecek bir Meclise, ya katılır, ya katılmaz.

Nereden gerekiyor ki:

“Eğer, Büyük Millet meclisi bu Konferansa katılmazsa, Dünya barışı askıda kalacaktır?”

Bundan Türkiye Büyük Millet Meclisi sorumlu olacaktır...”

Diyor.

Bu mantığı, bu hakkı kendisine kim vermiştir?

Biliyorlar mı ki: Türkiye Büyük Millet Meclisi ilk toplantısında; “Misakı Milli” ile beraber ilan ettiği beyannamede, İslam Dünyasına karşı, İslam'ın Bayraktarlığını terk etmediğini ve Hilafetin esarette olduğunu, esaretten kurtuluncaya kadar mücadelesine devam edeceğini ilan ettiğini, bu kişi acaba okumadı mı?

Türkiye Büyük Millet Meclisi kendi Anayasasını yapmakla, eski Anayasadaki Hilafet hakkında, paçavra durumunda var olan madde, Memleketi malikane görüyor ve içinde oturanları da sürü olarak kabul edip, Halifeliği ve Saltanatı ona babadan kalma bir şekilde aktarıyordu.

Bunların ne Şariat hükümleri ile ve ne de mantık ile hiçbir ilgisi yoktur.

Çünkü aynı madde;

“Başkanlığa gelecek kişinin Kutsal olduğunu ve sorumluluk taşımadığını...”

Söylüyor.

Bu Millet, kaybetmiş olduğu haklarını elde etmek için, bunca fedakarlıktan sonra, böyle “Sorumsuz”, “Kutsal” kelimeleri altında artık kendisini ezdirmek istemiyor ve kıyame-te kadar da istemeyecektir.

Şunu da hatırlatmak isterim ki:

Varis, deli de olsa, varis olur. Cahil de olsa, varis olur. Ahmak da olsa, varis olur.

Peki ya o makama gelecek olan kişi; cahil olursa, cani olursa, bunu hiç düşündünüz mü?

İslam Dünyası hiçbir zaman, İslam Dünyasının İstanbul’da bir Başkanı vardır, diye oraya bir Temsilci göndermemiştir. Son felaket yıllarında onların ihaneti, onların bu davadaki büyük umursamazlıklarını görerek, İslam Dünyası; onlara da lanet etmiştir.

Her zaman Temsilcilerini de, Elçilerini de bu Yüce Meclise göndermişlerdir.

İstanbul Hükümeti Delegeleri, bugüne kadar düşmanlara alet olmuşlardı.

Zamanında nasıl alet olmuşlarsa, bugün de yine düşmanların lanet olası tuzaklarına alet olmuşlardır.

Onlar inattan dönmek istemiyorlar. Hak sözü dinlemek istemiyorlar, lanetliklerinden dönmek istemiyorlar.

Bu telgrafi, kendilerinin suratlarına fırlatalım ve diyelim ki:

“Siz artık çekilin, alet olmayın, gölge etmeyin...”

Kendilerine lanet olsun.

Tarih: 20 Kasım 1922
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: Yüzkırkbirinci Toplantı
Celse: Üçüncü Celse

Halife Abdülmecit Hazretlerine Kutsal Emaneti teslim için Meclisten bir Heyet gönderilmesi ile ilgili yapılan görüşmelerde:
Rasih (Kaplan) Efendi (Antalya):
Gidecek heyet hem tebrik eder, hem de “biat” (Hükümranlılık) ını yerine getirmiş olur.

Tarih: 2 Mart 1923
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: İkinci Toplantı
Celse: Üçüncü Celse (Gizli)

Barış Anlaşmasının müzakeresinden satırbaşıları:
Rasih (Kaplan) Efendi (Antalya):
Genel yönetimimize yabancı danışmanlar alıyorsunuz. Bunlar ne danışmanı?

“CUMHURİYETİN İLANI KANUN TEKLİFİ...”

Tarih: 29 EKİM 1923 - PAZARTESİ
Yer: TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
Toplantı: KIRKÜÇÜNCÜ TOPLANTI
Celse: BİRİNCİ CELSE
Müzakereler Başlama Saati:: 6.00 (18.-)
Başkan: İKİNCİ BAŞKAN VEKİLİ İSMET (İNÖNÜ)
BEYEFENDİ
Katipler: HAYDAR RÜŞTÜ (MÜSTECAPLIOĞLU) BEY,
RUŞEN EŞREF (ÜNAYDIN) BEY

Başkan: Anayasa Komisyonu, Anayasanın bazı maddelerini değiştiren “Kanun Teklifi”nin öncelikli olarak görüşülmesini teklif ediyor. (Kabul Sesleri)
Şimdi Anayasa Komisyonunun tutanağını okutuyorum:
“Yüce Başkanlığa:

Milletimizi refaha, huzura ve saadete ulaştıran ve tam bir bağımsızlığa kavuşturan, Allah'ın gösterdiği doğru yolda Milli Hakimiyet esası şekli, kesinlikle kabul edilmiş ve buna uyulagelmiştir.

Bu usulün Türk Milleti'nin tertemiz soyuna çok büyük bir başarı sağladığı aşikardır.

Hakimiyetin kayıtsız, şartsız Millete ait oluşunu ve idare şeklinin, Milletin geleceğini bizzat ve gerçek bir şekilde idare etmek esasına dayalı bulunması, zaten

“CUMHURİYET” demek olduğundan, kişiye dayalı Saltanatı kesinlikle reddeden bu kelimeyi kullanmayı ve “TÜRKİYE DEVLETİNİN ŞEKLİ CUMHURİYET HÜKÜMETİ OLMASI” hakkında Anayasanın ilgili maddesine bir bölüm ilavesi ile açıklanması hukuken ve önemle uygun görülmüştür.

Bir “CUMHURİYET” kurulduktan sonra, bu “CUMHURİYET”in temsilcisi olan bir Başkanlık makamının da oluşturulması da tabiidir.

Bundan başkan, Hükümeti oluşturacak olan “Başbakan”ın, Cumhurbaşkanı tarafından tayin edilmesi, sorumluluğun tespit edilmesi noktasından gerekli olan hususlardandır.

Bundan dolayı, halen var olan Devlet şeklini belirlemek üzere, Anayasanın bunlarla ilgili 1, 3, 8 ve 9.

maddelerinin aşağıda gösterildiği gibi değiştirilmesi ve düzeltilmesi ve Devletimizin Dininin “İslam Dini” ve lisanımızın “Türkçe” olduğuna dair bir özel madde düzenlenmiştir.

Adı geçen hususları Kanunlaştırmak üzere Yüce heyetinize arz eder, öncelikle müzakere edilmesini istirham ederiz.”

Anayasa Komisyonu Üyeleri

Anayasa Komisyonu Başkanı:
Yunus Nadi (Abalıoğlu)
İzmir

Katip:
Ferudun Fikri (Düşünsel)
Dersim

Üye:
İbrahim Süreyya (Yiğit)
İzmit

Üye:
İlyas Sami (Muş)
Muş

Tutanağı Yazan:
Celal Nuri (İleri)
Gelibolu

Üye:
Refik (Koraltan)
Konya

Üye:
Mehmet
Diyarbakır

Üye:
Rasih (Kaplan)
Antalya

“Anayasanın bazı maddelerinin değiştirilmesine dair Kanun Teklifi:

MADDE 1.- HAKİMİYET KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETİNDİR. İDARE ŞEKLİ, HALKIN MUKADDERATINI BİZ-ZAT VE FİİLEN YÖNETMESİ ESASINA DAYALIDIR.

TÜRKİYE DEVLETİNİN HÜKÜMET ŞEKLİ; CUMHURİYETTİR.

MADDE 2.- TÜRKİYE DEVLETİNİN DİNİ; İSLAM DİNİDİR. RESMİ LİSANI TÜRKÇE'DİR.

MADDE 4.- TÜRKİYE DEVLETİ BÜYÜK MİLLET MECLİSİ TARAFINDAN VE KENDİ ÜYELERİ ARASINDAN BİR SEÇİM DEVRESİ İÇİN SEÇİLİRLER. BAŞKANLIK GÖREVİ YENİ CUMHURBAŞKANININ SEÇİMİNE KADAR DEVAM EDER. TEKRAR SEÇİLMEK MÜMKÜNDÜR.

MADDE 11.- TÜRKİYE CUMHURBAŞKANI DEVLETİN BAŞKANIDIR. BU SIFATLA GEREK GÖRDÜKÇE MECLİSE VE BAKANLAR KURULUNA BAŞKANLIK EDER.

MADDE 12.- BAŞBAKAN CUMHURBAŞKANI TARAFINDAN VE MECLİS ÜYELERİ ARASINDAN SEÇİLİR. DİĞER BAKANLAR BAŞBAKAN TARAFINDAN YİNE MECLİS ÜYELERİ ARASINDAN SEÇİLDİKTEN SONRA BAKANLAR KURULUNUN TÜMÜ CUMHURBAŞKANI TARAFINDAN MECLİSİN ONAYINA SUNULUR. MECLİS TOPLANTI HALİNDE DEĞİLSE ONAYLAMA MECLİSİN TOPLANMA TARİHİNE BIRAKILIR.”

29.Ekim.1923

Ve ardından yapılan görüşmelerde:

Rasih (Kaplan) Efendi (Antalya): Devlet Meclisle bir olduğu, Meclisle belirlendiği için, o Meclisin Başkanlığı da Devlet görevini yapıyordu.

Devlet şeklini “CUMHURİYET” olarak ilan etmekle, Başkanlıkta bulunması tabii olarak görülen bir kişiye de Devlet Başkanlığını veriyorsunuz.

Türk Devleti bundan sonra Başkanlıkta, miras olarak gelmiş, oturmuş bir kimseyi görmeyecektir.

Hiçbir kişi ve hiçbir aile, o Devlet Başkanlığına ne göz diktirebilecek ve ne de oraya bakabilecektir.

Artık, bu Millet haklarını ve hakimiyetini doğrudan doğruya kendisi kullanıyor.

Tarih: 30 Ekim 1923

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Kırkdördüncü Toplantı

Celse: Birinci Celse

Tıp Fakültelerinden çıkacak doktorların zorunlu görevlendirmelerine dair Kanun Teklifi üzerinde yapılan görüşmelerde:

Rasih (Kaplan) Efendi (Antalya): Zaman zaman birçok İlçelerimize doktor gitmiştir ve oralarda, varlıklarından yararlanılamamıştır.

Yani hizmet edememişlerdir.

Çünkü verdikleri reçeteleri yapacak eczane yoktur.

Eğer kendileri bavullarının içinde bir şey götürmüşlerse, bunlarla tedaviye uğraşmışlardır.

Ancak, genellikle 20/30 saatlik yerlerden bir reçeteyi gönderip, ilaç getirip tedavi etmek zorluğu karşısında kalmışlardır.

Sağlık Bakanlığına bir görev düşmektedir ki, doktorların tayin edilmesinden evvel İlçe merkezlerinde gerek Belediyeler, gerekse Özel idareler kanalı ile eczaneler açmak gerekmektedir.

Eczaneyi bir tüccar da açabilir ve herhangi bir eczacı da istediği yerde eczane açabilir.

Ancak, daha çok İllerde açılması gereken eczaneleri idare edecek, yeteri kadar eczacımız da yoktur.

Hele hele kar edip, etmeyecekleri belli olmayan küçük ilçelerde eczane açmayı düşünmeleri pek olası değildir.

Sağlık Bakanlığı, bu yerlere yalnız doktorları göndermekle görevinin bittiğini zannetmesin.

Ne yapıp yapıp zorunlu olan bu eczaneleri de açtırsın. İlçelere ve civarlara gönderilecek olan doktorlar, o ilçelerden alınacak öğrencilerden yetiştirilmek sureti ile olmalıdır ki, o ilçenin yerlisi olarak bir doktoru kendi yerine yerleştirmiş olalım.

Böylece, Devlet her zaman için, o ilçeye gönderecek doktoru vardı, yoktu veyahut gitmiyor gibi durumlar karşısında kalmasın.

Tarih: 30 Kasım 1925

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Onyedinci Toplantı

Celse: Birinci ve İkinci Celse

Konya Milletvekili Refik (Koraltan) Bey ve arkadaşlarının; “Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin kapatılması ve Türbelere hizmet edenlerin bir takım unvanlarının kaldırılması”na dair Kanun teklifi görüşmelerinde:

Rasih (Kaplan) Efendi (Antalya): *Tarikatlar kaldırılırken, Memlekette Fakirhaneler, bilim düşmanlığı, çalışma düşmanlığı ortadan kaldırılıyor, demektir.*

Tarih huzurunda, bu Kanunu kabul ederken, şunu itiraf edeyim ki:

Onbir asırdan beri Müslümanlık bu büyük felaketle hasta düşmüş ve bu büyük felaket yalnız Türkiye’yi değil, bütün Müslüman Dünyasını fakirleştirmeye doğru götürmüştür.

Bütün Müslüman Dünyasını aşağılanmaya, cehalete sevk etmiştir. İşin tuhafı Müslümanlık, bu büyük felaketi şimdiye kadar, adeta kutsal bir şekil halinde de korumuştur.

Onun için, bugün bu Kanunu kabul ederken, milyonlarca Müslüman toplumlarının tümüne karşı bir uyanış dersi, uyanış devresi veriyorsunuz.

Bu sebeple hepiniz takdire layıksınız.

Tarih: 19 Nisan 1926

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Seksenyedinci Toplantı

Celse: Üçüncü Celse

Türkiye sahillerinde Deniz taşımacılığının ve limanlarla, Karasularımızda iş ve ticaret yapmakla ilgili (Kabotaj) Kanun Teklifi üzerinde yapılan görüşmelerden satırbaşları:

Rasih (Kaplan) Bey (Antalya):

Bu görevleri yapacak kadar Türk vapurları var mıdır?

Gücümüz yeterli midir?

ESAT İLERİ

Esat İleri: (*Mehmet Esat İleri*); 1882 Gümülcine doğumludur.

Esat İleri

İlk, orta ve yüksek öğrenimini doğum yeri olan **Gümülcine**'de yaptı.

Balkan Savaşında Gümülcine'nin işgâli üzerine **İstanbul**'a göç etti.

Burada **Batı Trakya Derneğini** kurdu.

Balkan Savaşı'na gönüllü olarak katıldı. Savaşta, **Gümülcine Yunanlılar** tarafından işgâl edilmişti.

Yunan kuvvetleri çekilince "**Batı Trakya Bağımsız Hükümeti**"ni kurarak bölgenin bağımsızlığın ilan edenler arasında yer aldı ve **1913** tarihinde kurulan **58** günlük bu **Batı Trakya Türk**

Cumhuriyeti için başarılı çalışmalar yaptı.

Ancak kurulan bu devlet, varlığını 3 ay sürdürebildi.

İmzalanan **İstanbul Antlaşması** ile **Osmanlı Devleti Gümülcüne**'yi **Bulgaristan**'a bırakınca ailesiyle birlikte **İstanbul**'a göç etti.

1.Dünya Savaşı yıllarında **Aydın Sultanisi**'nde öğretmenlik yaptı.

İzmir'in **Yunanlıların** işgâline uğraması üzerine hükümet tarafından yatılı öğrenciler ile birlikte **İstanbul**'a gelmesi emredildiğin-de bu emri yerine getirmedi.

Sultanilerde öğretmenlik yapmayı **15** yıl kadar sürdürdü.

1. Dünya Savaşı sırasında "**Cihad-ı Ekber**" adlı bir broşür yayımladı.

Bir yandan da siyasetle uğraştı ve “İttihat ve Terakki Partisi”ne girdi.

Ancak **Batı Trakya, Osmanlı Devleti** tarafından göz göre göre feda edilince, memleketine dönmeyerek bir **Müderresliğe** tayinini istedi.

Esat İleri

Talebi uygun görülerek **Aydın Sultaniyesi**’ne atandı.

Müderreslik görevini **1. Dünya Savaşı** süresince devam ettirdi.

29 Nisan 1919 tarihinde **Padişah** adına **Aydın**’a gelen **Şehzadeler Nasihat Heyetine** (*Sadrızam Damat Ferit Paşa halkı mütareke şartlarına ikna etmek için Anadolu’ya şehzadeler başkanlığında gönderdiği heyetlere*) karşı koyduğu tavrıyla dikkatleri üzerinde topladı.

Heyet Başkanı Şehzade Abdürrahim Efendi ve Süleyman Şefik Paşa ile konu üzerinde tartıştı.

İzmir’de **15 Mayıs 1919** tarihinde **Yunan** işgâlinin başlamasıyla, gençlerden topladığı gönüllüler ve zeybekler ile **Aydın-Köşk Cephesinde** düşmanla savaşa girdi.

Bir yandan da halkı aydınlattı.

Yunan askerlerinin **Müslüman** halka yaptığı zulmü dünya kamuoyuna duyurmak üzere kurulan komitede görev aldı ve şikayetlerini **İtilaf Devletleri** ile **Hükümete** iletmek üzere **Rodos** yoluyla **İstanbul**’a giden **3 kişilik heyette** “**Aydın Hilal-i Ahmer Cemiyeti (Kızılay) Başkanı**” sıfatıyla bulundu.

Heyet, mezalime ilişkin belgeyi **Fransızca**’ya çevirip **Avrupa** basınına iletmesi için **Rodos Valisinin** yardımını sağlamış; ancak **İstanbul**’da **Hükümet** ve **Padişah** tarafından kabul edilmemişlerdi.

İttihat ve Terakki mensuplarıyla görüşen **Esat Bey** ve arkadaşlarının çabaları sayesinde **İtilaf Devletlerinin** bölgeye inceleme heyeti göndermesi sağlandı.

Bu arada **İdadi** ve **Medrese** öğretmenliği yaparken, **38** yaşında **Türkiye Büktük Millet Meclisine 1. Dönem Aydın Milletvekili** olarak seçildi.

Esat İleri Hoca, ancak **10 Ekim 1920** tarihinde **Meclise** katıldı.

Esat İleri

Esat İleri 26 Ocak 1922 tarihinde ordu geri hizmetlerine gözetim ve yardım için yurdun çeşitli bölgelerine gönderilen **Milletvekilleri** arasında özellikle **Aydın Bölgesinde** görev yaparak savaşıyan ordunun çeşitli gereksinimlerinin giderilmesinde yararlı oldu.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bulunduğu dönem içinde kürsüden, biri gizli oturumda onbir konuşma yaptı.

Dört soru önergesi verdi.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunduğu dokuz kanun teklifinden **İhracat Resminin** kaldırılmasına dair olanı, **3 Ağustos 1921** tarihinde **143 sayılı Kanun** olarak kabul edildi.

Esat İleri 2. Dönemde de Türkiye Büyük Millet Meclis'inde **Menteşe Milletvekili**liği yapmış bir siyaset ve **Din Adamıdır**.

Şer'iye, Evkaf, İrşad ve Evkaf Encümenlerinde çalışmıştır.

İrşad Komisyonu Başkanlığında, Şeriye ve Evkaf Komisyonunun da uzun süre sözcülüğünde bulundu.

Ankara Fetvası'nı "Çine'de Milli Ordu Müftüsü Gümölcine- li Esad" ismiyle imzalamıştır.

"Hilal-i Ahmer (Kızılay) Teşkilatı"nın başında savaş yaralıların tedavisi için büyük uğraş verirdi.

Bu faaliyeti ile **"Milli Ordu Müftüsü"** unvanını aldı.

Ayrıca **"Türk Tayyare Cemiyeti"**nin ilk idare heyetinde ve **"Himaye-i Etfal (Çocuk Esirgeme) Cemiyeti"**nin kurucuları arasında bulundu.

Esat İleri

Lozan Antlaşmasının Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşülmesi sırasında en çarpıcı eleştirileri yaptı.

Yunanlıların tıynetlerini çok iyi bilen bir insan olması dolayısıyla;

"Cephelerde elde edilen başarının barış masasında harcadığı..."

Kanaatini **Meclis Kürsüsünden** en açık bir surette ifade etti.

"Ben Yunan Palikaryalarını bilirim.

Onlara teslim ettiğiniz Türklerden bir gün gelecek ki, bir torba kemik bile alamayacaksınız..."

Diyerek ve **Mora, Girit** gibi bunun çeşitli örneklerini vermek suretiyle, **Batı Trakya Türkleri**'nin geleceği üzerindeki verilen ta-vizkar politikayı yeriyordu.

Lozan Antlaşmanın oylanması sırasında **13 milletvekili** ile bir-likte kırmızı oy kullandı.

Lozan Antlaşmasına Esat İleri Hoca ile birlikte kırmızı oy kul-lanan **Milletvekilleri** şunlardı:

Kılıç Ali Bey (Gaziantep), Zamir Bey

Zamir Damar Arıkoğlu (Adana)

Mustafa Necati Uğural (İzmir)

Ali Cenani Bey (Gaziantep)

Vasıf Bey (Saruhan)

Yahya Kemal Bey (Urfa)

Necip Güven Bey (Mardin)

Niyazi Bey (Mersin)

Faik Kaltakkıran Bey (Edirne)

Şeyh Saffet Efendi (Urfa)

Şükrü Kaya Bey (Menteşe)

Besim Bey (Mersin)

Faik Bey (Tekirdağ)

Esat İleri

2. Dönem Milletvekilliği sona erince **Mehmet Esat Efendi, İzmir-Torbalı ilçesine** yerleşti.

Yeni ve ileri fikirlere karşı ilgisi ne-deniyse, **Soyadı Kanunu** ile birlikte “**İleri**” soyadını aldı.

21 Kasım 1923 tarihli **Türkiye Bü-yük Millet Meclisi** kararıyla “**Kırmı-zı-Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası**” ile ödüllendirildi.

Kırmızı-Yeşil Şeritli Madalyası 23 Mart 1925 tarihinde **Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda** ilk kez yapılan törende göğsüne takılmıştır.

15 Nisan 1957 tarihinde **İzmir-Torbalı şosesi** üzerinde bir trafik kazasında, **75** yaşında vefat etti.

İşte **Esat İleri Hoca'nın** halk arasında ve **Meclis Kürsüsünden** yaptığı bazı konuşmalarından satırbaşları:

Tarih: 29 Kasım 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzbeşinci Toplantı

Celse: Birinci ve ikinci Celse

Anayasa Tasarısının görüşmelerinde:

Esat (İleri) Efendi (Aydın): “Cephelerde ön saflarda bulunan halk, neden böyle Meclislerde bulunmasın?”

Cephelerde ilk saflarda bulunmak cinayet midir?

Bu kahramanlar neden Meclise girmesin?”

Elimizi vicdanımıza koyalım, hangi bir köylü vardır ki, Hükümete sevine sevine gelsin, kapılarında günlerce sürünmesin?

Büyüklerimizin huzurlarına dilekçe ile varamadıklarını gözlerimiz görmüyor mu?

Tarih: 28 Ocak 1924

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Doksanbirinci Toplantı

Celse: Birinci Celse

Aydın ve Muğla sahillerine saldırılarda bulunan Yunan korsanlarına karşı alınması gereken önlemler üzerinde yapılan görüşmelerde:

“Yüce Başkanlığa:

Aydın ve Menteşe (Muğla) İleri sahilleri, Yunan korsanlarının saldırılarına ve tecavüzlerine uğramakta, bu iki ilin sahilleri pek büyük tehlike içinde bulunmaktadır. Bu durumlar karşısında ne gibi koruma önlemleri alınmıştır?

Milli Savunma Bakanına sual eder ve sözlü cevap verilmesini dilerim, efendim.”

20. Ocak. 1924

Menteşe (Muğla) Milletvekili

Esat (İleri)

Ardından yaptığı konuşmada:

Esat (İleri) Efendi (Menteşe): *Bir Milletvekili meselenin İçişleri Bakanlığına mı, yoksa Milli Savunma Bakanlığına ait olduğunu bilir.*

Şimdi sahillerimizin perişan halini size anlatayım. Marmaris, bizim Akdeniz'deki biricik limanımızdır.

Bu güzel beldemizin sahillerde oturan halkı, gerilere göçmek durumunda kalmışlardır.

Aynı durum Söke ve civarı için, aynen geçerlidir. Buralarda birçok kardeşimiz Yunan korsanları tarafından şehit edilmektedirler.

Dün koridorda İçişleri Bakanına rastladım ve kendisine durumun ne olacağını sordum.

İçişleri Bakanı Bey dedi ki:

"Hocam, sahillerimiz, emrimizin altında korunması için bize daha devredilmedi."

Konu Milli Savunma Bakanlığı ile müzakere halindedir."

Sonra, sözlerine devamla:

"Henüz Milli Savunma Bakanlığı ile anlaşıyoruz."

Mesele Bakanlar Kuruluna gelecektir, şöyle olacaktır, böyle olacaktır..."

Peki bu durumda, bu zavallıların hali ne olacaktır?

Arkadaşlar, size söylüyorum:

Menderes Nehri'nde boğulacak bir Müslüman'dan siz sorumlusunuz..."

Sakarya boylarında boğulacak bir koyundan da siz sorumlusunuz..."

Bu konuda acil önlemler alalım. Artık açık celsede mi olur, gizli celsede mi olur, ben bunu bilemem.

Tekrar söz alarak:

Esat (İleri) Efendi (Menteşe): *Paşa Hazretleri, bizim Bahriye (Denizcilik) Bakanlığımız yoktur.*

Deniz Kuvvetlerinin görevi sizin emrinizin altında ve sorumluluğundadır.

Deniz Kuvvetlerimizin takviye edilmesi için, ne gerekiyorsa, onu düşünüp, bir an evvel Yüce Meclise arz ediniz. Bu sizin Vatanî görevinizdir.

Sahillerimize bir göz atınız. Düşmanlarımızın horoz ötüşleri, duyuluyor."

Burada ayrıca **Esat İleri Hoca'nın Gazi Mustafa Paşa** ile ilgili anılarına düşen bir notu dile getirmek istiyorum:

“DİN İÇİN YOL BİR MİDİR?...”

Esat Hoca (Esat İleri)nin anılarından:

Size Devrimimizin önemli bir olayının bugüne kadar yayınlanmamış, belki de unutulmuş bir safhasını açıklayacağım.

Bunu anlatmış olmak, o devrimin tüm evrelerini adım adım izlemiş bir yurttaş sıfatıyla benim için hem vatani, hem de vicdani bir borçtur.

Sorun şudur; henüz büyük saldırı olmamıştı.

Bir gün Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa, tüm komutanlar ve Hocalar toplansın buyurmuşlardı. Çadırda toplandık.

Hepimize ayrı ayrı övgülerde bulunduktan sonra şu soruyu sordular.

- Din için tarik (yol) bir midir?... Yoksa muhtelif midir?...

Sustuk ve bakiştık. Gazi, hepimizden birer birer cevap istedi ve hepimiz de şu cevabı verdik:

- Elbette birdir...

Gülümsediler ve ardından şöyle konuştular:

- Evet... Öyle olması gerekir. Fakat öyle değildir. Bakınız, İstanbul Hükümeti, beni idama mahkum etti ve orada bulunan Dinin en büyük temsilcisi de bunu onayladı. Burada da Dinimizin en büyük temsilcisi, İstanbul Hükümeti'nin verdiği ve Şeyhülislam'ın onayladığı “Fetva”yı uygun bulmuyor... O halde, Din için yol bir değildir, demek oluyor...

Orada bulunan hepimiz susmuştuk.

Gazi Paşa hepimize bir kez daha baktıktan sonra konuşmasını şöyle devam ettirdi:

- Din ile dünya işlerini birbirinden ayırmak gerekir.

Toplantı bitmişti, dağıldık.

Atatürk'ün bu toplantıdan çok sonra verdiği;

“Din ile Dünya İşlerini Birbirinden Ayırma...”

Kararı rast gele verilmemişti...”.

MUSTAFA FEHİMİ GERÇEKER

Mustafa Fehmi Gerçeker; 1868 yılında Mihaliç'te (Karacabey)'de doğdu. Son devir Türk Din ve Devlet Adamıdır.

Mustafa Fehmi Gerçeker

1887 yılında Karacabey Rüşdiyesini bitirdikten sonra İstanbul'da Koska'da Mustafa Celebi Medresesi'nde öğrenim gördü.

Ayrıca Fatih Dersiazamlarından Alasonyalı Hacı Ali Zeynelabidin Efendi'den icazet aldı.

1318/1900-1901 yıllarında Karacabey'de "Müdürrislik ve Evkaf Komisyonu Başkanlığı" yaptı.

1906 yılında İttihat ve Terakki'ye üye oldu.

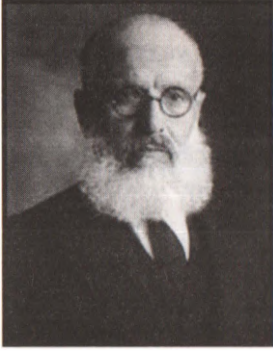
Aynı yıl "İbtida-i Hariç Bursa Müdürrisliği" payesini aldıktan sonra

1910 yılında Karacabey Müftülüğü'ne tayin edildi.

Bir taraftan da Murat Hüdavendigar Camii (Karacabey Ulu Camii)'nin İmamlığını yapar.

Ardından kendisine sırasıyla 1915 yılında "Mu-sile-i Sahn", 1916 yılında "Müsile-i Süleymaniyye" ve 1917 yılında "İzmir paye-i mücerredi" verildi.

Ancak, bu görevleri çok uzun sürmez. İstanbul'da Hürriyet ve İtilaf Fırkasının etkin konuma gelmesiyle, Meşihat Makamı (Şeyhülislam) da bu etkinin altında olduğundan ve Mustafa Fehmi Efendi de İttihatçı olduğu için "Müftülük ve Evkaf Komisyonu Başkanlığı"ndan azledildi.

Mustafa Fehmi Gerçeker

Yunan ordusunun **İzmir**'e asker çıkardığı günlerde, **Karacabeyliler Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti**'ni kurar ve **Başkanlığına Mustafa Fehmi Hoca**, yardımcılığına **Belediye Tabibi Dr. Ahmet Nafiz Yazgan** getirilir.

Bu dönemde, **Erzurum** ve **Sivas Kongrelerinden** sonra **Ankara**'ya gelmiş olan **Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa**'dan, **Ankara**'da kurulacak **Türkiye Büyük Millet Meclisi** için **Bursa**'dan beş milletvekili istendiğine dair telgraf gelir.

Bunlardan bir **Milletvekilliği Karacabey**'e ayrılmıştır.

3 Nisan 1920 günü **Belediye salonunda** toplanan **Cemiyet** üyeleri, **Mustafa Fehmi Bey**'i **Milletvekili** olarak seçer ve kendisi ertesi gün **Ankara**'ya gönderilir.

23 Nisan 1920 tarihinde **Ankara**'da "**Açılış Duası**"nı yaptığı **Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Bursa Milletvekili** olarak girdi.

TürkiyeBüyük Millet Meclisi'nin kuruluşuyla yürütme görevi verilen **1. İcra Vekilleri Heyeti**, **2. İcra Vekilleri Heyeti** ve **3. İcra Vekilleri Heyeti'nde Umuru Şeriye ve Evkaf (Diyanet İşleri ve Vakıflar) Vekili (Bakanı)** olarak görev yapmıştır.

Yine **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 1. Dönem, 2. Dönem, 3. Dönem, 4. Dönem, 5. Dönem, 6. Dönem, 7. Dönem ve 8. Dönem'de 1920 yılından 1950 yılı ölüm tarihine kadar, 30 yıl boyunca Bursa Milletvekilliği** yapmış **Din ve siyaset adamıdır.**

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kuruluşundan Cumhuriyet'in ilanına kadarki 5. İcra Vekilleri Heyeti'nde ve Cumhuriyet'in ilanından hemen sonra kurulan ilk hükümette (1. TC Hükûmeti) Diyanet İşleri Vekili (Bakanı) düzeyinde yürütülmekte ve vekil protokolde **Heyet Reisinden yani Mustafa Kemal Paşa'dan** hemen sonra gelmekteydi.

Milletvekilliği ölümüne kadar devam etti.

Detaylandırmaya gelince durumu şöyle değerlendirebiliriz. İlk **Türkiye Büyük Millet Meclisi İcra Vekilleri Heyetinde (Hükûmette) Şer'iyye ve Evkaf Vekili (Bakanı)** oldu.

Mustafa Fehmi Gerçekler

Ardından **Fevzi Paşa (Çakmak) Başkanlığın-**da kurulan “**İcra Vekilleri Heyetlerinde (Hükümette)**” de aynı görevini yapmaya devam etti.

Mustafa Kemal Paşa ve Fevzi Paşa'nın bulunmadığı zamanlarda “**İcra Vekilleri Heyetine (Hükümete) Başkanlık**” etti.

Bu sırada **Kuvayı Milliye** kurucularından olduğu için **İstanbul Örfi İdare Mahkemesince “İdama”** mahkum edilenler listesinde yer aldı.

Şer'iyye ve Evkaf Vekili (Bakanı) sıfatıyla **Türkiye Büyük Millet Meclisi** adına **Ocak 1922** tarihinde **İstanbul** halkına hitaben bir beyanname neşretti.

Bu beyanname;

“Anadolu’da mukaddes bir savaş verilirken İstanbul’da bazı Müslüman kadınların İslam ahlakı ile bağdaşmayan davranışlar içinde bulunduklarını, yabancı erkeklerle umumi yerlerde dans ettiklerini belirttikten sonra İstanbul halkını irşad etmekle görevli kimselerin bu davranışlara müsamaha ile bakmalarının asla mazur görülemeyeceğini, bu kişilerin yakında hesap vermek zorunda kalacakları...” İfade ediliyordu.

1.Dönem Bursa Milletvekili olan Mustafa Fehmi Efendi, vefat tarihi olan **16 Eylül 1950** tarihine kadar **Milletvekilliği** görevini sürdürmüştür.

27 Nisan 1922 tarihinde “**Şer'iyye Vekilliği (Bakanlığı)**”nden istifa eden **Mustafa Fehmi (Gerçekler) Efendi,** “**Şer'iyye ve Evkaf Encümenlerindeki**” çalışmalarını sürdürdü.

Bu arada bazı “**Tahkikat Komisyonlarına Başkanlık**” etti.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, yaptığı üstün hizmetlere karşılık olmak üzere kendisine birinci dereceden emeklilik maaşı bağladı.

Medenî cesareti, ilmi ve vatanperverliğiyle tanınan **Mustafa Fehmi Gerçekler 16 Eylül 1950** tarihinde **Bursa**’da vefat etti.

Devrine göre sade bir **Türkçe** ile yazan **Mustafa Fehmi Efendi “Cuma Hutbelerinin Türkçe okunması”** fikrini savunmaktaydı.

Yayınlanmış olan mektuplarından **17 Mart 1928** tarihli “**Hutbe**” konusuna ayrılmıştır.

Mustafa Fehmi Gerçeker

Burada, “**Hutbe**”de okunan **Ayet ve Hadislerin Türkçe** açıklamalarının verilmesiyle **Arapça** bilmeyenlerin de **Allah**’ın emirlerini anlamış olacaklarını belirtmektedir.

Şimdi de herek halka ve gerekse **Türkiye Büyük Millet Meclisi**’nde yaptığı konuşmalarına şöyle bir göz atalım:

Tarih: 3 Mayıs 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Onuncu Toplantı

Celse: Üçüncü ve Dördüncü Celse

Başkan: Bakanlar Kuruluna yapılan seçimlerin sonuçlarını arzında.

**“Umuru Şer’iye (İslam Hukuku işleri) Bakanlığına:
Karaca Bey Müftüsü Mustafa Fehmi (Gerçeker) Efendi...”**

Tarih: 9 Mayıs 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Onüçüncü Toplantı

Celse: Birinci Celse

Bakanlar Kurulunun programının okunması ve üzerinde yapılan görüşmelerde:

Mustafa Fehmi (Gerçeker) Efendi - (İslam Hukuku Bakanını – Umuru Şeriye Vekili): Medreseler konusu, hakikaten çok önemli bir meseledir.

Bir kaç defa olmazlıklara uğramıştır.

Son bir teşkilatı kalmıştır.

Bu pek önemli bir teşkilattır.

Biz şimdilik mevcutları muhafaza edelim ve düzeltme işini de sonra düşünürüz.

ŞEYH SERVET AKDAĞ

Şeyh Servet Akdağ; 1880 tarihinde Kastamonu'nun Tosya İlçesinde doğdu. Kuzey Kafkasya'dan Anadolu'ya göç etmiş bir aileden gelmektedir.

Şeyh Servet Akdağ

İlk öğrenimini Tosya İptidai Mektebi'nde yaptı.

Orta öğrenimini de Tosya Rüştîyesi'nde tamamladıktan sonra Kastamonu İdadisi'nden mezun oldu.

Ayrıca İstanbul'da Aksaray Medresesinde öğrenim gördü. Müderrislik icazetini ise, Bursa Medresesi Müderrislerinden Hacı Mustafa Efendi'den aldı.

Öğrenimi sonrasında 14 Kasım 1899 tarihinde Bursa İli Mektupçuluk Kaleminde mümeyyizlik ile devlet hizmetine girdi.

1 Aralık 1913 tarihinde Bursa Vaizliğine atandı.

Nakşibendi Dergâhı Şeyhi olması sıfatıyla mütareke sonu döneminde Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinden yana verdiği vaazlarıyla halkı aydınlatmaya çalışmıştır.

Şeyh Servet, 1. Dönem Bursa Milletvekili seçilmiştir. Hatay Müftülüğü de yapan Şeyh Servet Efendi, Nakşibendi Şeyhlerindendi.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 23 Nisan 1920 tarihindeki açılışında hazır bulundu. Mecliste "İrşad, Şeriye, Tapu Kadastro, Milli Eğitim ve Tasarı Komisyonlarında" çalıştı.

Bey pazarı isyanı olayından sonra, bu olayın bütün ülkenin;

“Temel cehalet illetinin bir zerresi olduğunu, cezanın son tedbir olarak ele alınmasını, aydınlatma ve uyanmanın da din adamlarının en kutsal ödevlerinden olduğunu...”

Şeyh Servet Akdağ

Söyleyerek, **İrşad Heyetlerinin** kuruluşuna öncülük etti.

Nakşibendi Şeyhi sıfatıyla **“İrşad Heyetleri”** ve **“Yeşil Ordu”** konularında faaliyetleri bulunmuştur.

Bu arada **Mustafa Kemal Paşa'dan** da onayı alınarak kurulan **Yeşil Ordu Cemiyetinin** kurucuları arasında yer aldı.

Abdullah Servet Efendi, 22 Kasım 1920'de Diyarbakır İstiklal Mahkemesi'ne üye seçildi.

Böylece **İstiklal Mahkemesi'nde** de görev yaptı.

Ancak görevine **22 Ocak 1921** tarihinde son verildi.

Yeşil Ordu Cemiyetinin sonradan zararlı olmaya başlaması ve özellikle **Çerkes Ethem**'le işbirliğine girmesi nedeniyle kapatılmasına karar verildi.

Fakat **Şeyh Servet Efendi, Tokat Milletvekili Nazım Resmor** ve **Afyon Milletvekili Mehmet Şükrü Koç** gibi Milletvekilleriyle birlikte cemiyetin faaliyetlerini gizliden sürdürdü.

Cemiyetin yıkıcı çalışmalarının Ankara İstiklal Mahkemesi'ne intikal etmesi üzerine, mahkemenin bu yöndeki isteği dikkate alınarak, **Nazım Resmor** ve **Mehmet Şükrü Koç Beylerle** birlikte **21 Mart 1921** tarihindeki **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin** kapalı toplantısında **Şeyh Servet Efendi'nin** yasama dokunulmazlığı kaldırıldı.

Ancak yapılan yargılama sonunda suçsuzluğu anlaşıldı ve beraat etti.

Bunun üzerine bu kez de **Türkiye Büyük Millet Meclisi, 9 Mayıs 1921** tarihli oturumunda **Mehmet Şükrü Koç** ile birlikte söz konusu olaydan sorumsuzluğuna karar verdi.

Milletvekilliği sona erince politika ile ilgisini kesti.

Bir kaynağa göre, **1927-1937** yılları arası **Atatürk'ün** özel emriyle **Mısır, Yemen, Suudi Arabistan, Hindistan** ve **Pakistan'da**

iyi niyet elçisi olarak **Türkiye**'yi tanııtma faaliyetlerinde bulunmuş değerli bir **Din Adamıdır**.

1937 tarihinde **Hatay**'a yerleşerek bölgenin bağımsızlığı ve **Türkiye**'ye katılması konusunda yararlı çalışmalar yaptığı bilinmektedir.

Abdullah Servet Akdağ, **18 Ekim 1939** tarihinde **Hatay Müftülüğüne** atandı ve **12 Haziran 1942** tarihinde bu görevden emekliye ayrıldı.

Hayatının kalan kısmını **Ankara** ve **İstanbul**'da, **1950**'den itibaren de **İzmir**'de sürdürdü.

10 Haziran 1962 tarihinde vefat etti.

Kendileri **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketindeki** hizmeti nedeniyle **Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası** ile ödüllendirilmiştir.

Şimdi de gerek halka ve gerekse **Meclis Kürsüsünden** yaptığı konuşmalarına bir göz atalım:

Tarih: 25 Nisan 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Üçüncü Toplantı

Celse: İkinci, Üçüncü, Dördüncü, Beşinci ve altıncı Celse

Beyazır Belediye Başkanı ve Müftüsünden gelen, isyana katılanların affedilmesine dair telgraf hakkında yapılan görüşmelerde:

Şeyh Servet (Akdağ) Efendi (Bursa): İhanet ve kabahatleri sabit olan ve ismen belli olanlar, en ağır cezalarla cezalandırılmalıdır. Teşhis edilenlere de ceza belirtilmelidir.

Teşhis edilemeyen veya bazı kişilerin cereyanlarına kapılanlar, bir kısım halktır.

Onlar her zaman için suçsuzdurlar. Tümüne birden ceza uygulamak tabiidir ki doğru değildir.

Tümüne ceza verilirse işimiz pek feci sonuçlar oluşturur.

İhanetin ruh ve düşüncesine sahip olmayanlara, cereyanlara körü körüne katılanları araştırılmalı ve af ve anlayışla, muamele-ye tabi tutulmalıdır.

Tarih: 25 Kasım 1920
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: Yüzikinci Toplantı:
Celse: Birinci ve İkinci Celse

Öğretmenlerin askerliklerinin ertelenmesi görüşmelerinde:
Şeyh Servet (Akdağ) Efendi (Bursa): Hiçbir kişinin ayrıcalıklı olmasına imkân yoktur.

Ancak hayatın kesin zorlukları karşısında, bugün için yaşayanlar istisna edilebilirler.

Düşüncem şudur ki;

“Ne hoca, ne öğretmen, ne okutman, ne şeyh, hiçbirisinin istisna olmaması ve bir süre için her işin bırakılması, yalnız ve yalnız Vatanın savunulması...”

Gerektiğidir.

Tarih: 3 Mart 1924
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: İkinci Toplantı
Celse: Birinci ve İkinci Celse

Hilafetin Kaldırılmasına ve Osmanlı Hanedanının Türkiye dışına çıkarılmasına dair ve ilk imzası Şeyh Servet tarafından yapılan Kanun Teklifi:

“Yüce Başkanlığa: Hilafet Makamının Türkiye Cumhuriyeti içinde bulunması, Türkiye’yi iç ve dış siyasetinde iki başlı olmaktan kurtaramadı.

İstiklalinde ve Milli hayatında hiçbir ortaklığı kabul etmeyen Türkiye’nin, dış görüntüsünde bile olsa bu ikiliğe tahammülü yoktur.

Asırlardan beri, Türk Milletinin felaket sebebi olan ve sonsuza kadar yaşaması beklenen bir Türk İmparatorluğu’nun bölünüp, tükenmesine sebep olan Hanedanın, Hilafet maskesi altında Türkiye’nin varoluşuna daha etkin bir tehlike unsuru olacağı tecrübelerle apaçık belli olmuştur.

Bu Hanedanın, Türk Milleti ile ilgili konular ve Milli gücümüzün varlığı için inkar edilemez bir tehlike olduğu aşîkardır.

Esasen Hilafet; İslam'da yoksullara yardım için, bu mana ve görevle kurulmuş olduğundan, Dünya ve Ahret ile ilgili konulara dönük görevleri yapmakla yükümlü olan şu andaki İslam Hükümetlerinin yanında ayrıca Son Halife Abdülmecit bir Hilafetin bulunması için bir gerek de yoktur.

Gerçek bundan ibarettir.

Türk Milleti, güvenliğini korumak için, gerçeğe uymaktan başka bir hareket şekli uygulayamaz.

Birikip gelen karışıklıkların açık ve kesin bir şekilde halli için aşağıda belirtilen maddelerin, bugün hemen ve öncelikli olarak müzakere edilmesi ve Kanunlaştırılmasını teklif ederiz.”

2 Mart 1924

Urfa Milletvekili:Şeyh Saffet

Gelibolu Milletvekili:Celal Nuri

Kayseri Milletvekili:Hilmi

İzmir Milletvekili:Şükrü

İzmit Milletvekili:Saffet

Muş Milletvekili:Osman Kadri

Kütahya Milletvekili:Ragıp

Kırkkilise Milletvekili:Dr.Rifat

Trabzon Milletvekili:Hamdi

Kangırı Milletvekili:Talat

Adana Milletvekili:Kemal

Karahisar Milletvekili:İzzet Ulvi

Denizli Milletvekili:Mazhar Müfit

Rize Milletvekili:Ali

Karahisar Milletvekili:Mehmet

Biga Milletvekili:Samih Rifat

Menteşe Milletvekili:Şükrü Kaya

Kırşehir Milletvekili:Yahya Galip

Van Milletvekili:Hakkı

Ertuğrul Milletvekili:İbrahim

Aydın Milletvekili:Tahsin

Giresun Milletvekili:Tarık

Aydın Milletvekili:Zekai

Gaziantep Milletvekili:Kılıç Ali

Konya Milletvekili:Refik

Antalya Milletvekili:Ahmet Saki

Muş Milletvekili:İlyas Sami

Giresun Milletvekili:Tahir

Rize Milletvekili:Rauf

Bolu Milletvekili:Cevat Abbas

Urfa Milletvekili:Ali

Menteşe Milletvekili:Yunus Nadi

İstanbul Milletvekili:Ali Rıza

Ergani Milletvekili:Kâzım Vehbi

Elazığ Milletvekili:Hüseyin

Ardahan Milletvekili:Halit

Konya Milletvekili:Mustafa Feyzi

Saruhan Milletvekili:Vasıf

Kütahya Milletvekili:Cevdet

Ertuğrul Milletvekili:Dr.Fikret

Zonguldak Milletvekili:Ragıp

Ordu Milletvekili:Recai

Karahisar Milletvekili:İsmail

Siirt Milletvekili:Halil Hulki

Kars Milletvekili:Ağaoğlu Ahmet

Artvin Milletvekili:Hilmi

Saruhan Milletvekili:Kemal
 Kayseri Milletvekili:Sabit
 Kütahya Milletvekili:Recep
 Ertuğrul Milletvekili:Rasim

Malatya Milletvekili:Hilmi
 Giresun Milletvekili:H.Muhittin
 Karahisar Milletvekili:R.Eşref
 Zonguldak Milletvekili:T:Hilmi

“Hilafetin Kaldırılması, Osmanlı Hanedanının Türkiye Cumhuriyeti dışına çıkarılmasına dair Kanun Teklifi:

Madde 1.- Halife Tahttan indirilmiştir. Hilafet, Hükümet ve Cumhuriyetin mana ve özünde esasen var olduğu cihetle, Hilafet Makamı kaldırılmıştır.

Madde 2.- Tahtından indirilmiş olan Halife ve Osmanlı Saltanatından kalan, erkek, kadın tüm üyeler ve damatlar Türkiye Cumhuriyeti Memleketi içinde oturma hakkından sonsuza kadar yasaklanmışlardır.

Bu hanedana mensup olan kadınlardan doğanlar dahi, Osmanlı ailesi bireyleri olarak kabul edilirler.

Madde 3.- İkinci maddede belirtilen kişilerin, bu Kanunun yayını tarihinden itibaren en çok on gün içinde Türkiye Cumhuriyeti topraklarını terk etmeye mecburdurlar.

Madde 4.- İkinci maddede belirtilen kişilerin Vatandaşlık sıfatları ve hakları kaldırılmıştır.

Madde 5.- İkinci maddede belirtilen kişiler, bundan böyle Türkiye Cumhuriyeti içinde taşınmaz mallar edinemezler.

İlişkilerinin kesişmesi için bir yıl süre ile vekilleri aracılığı ile Devlet Mahkemelerine baş vurabilirler. Bu sürenin sona ermesinden sonra hiçbir Mahkemeye başvuru hakları yoktur.

Madde 6.- İkinci maddede belirtilen kişilere, yol masrafı olarak bir defaya özel ve servetlerine göre birbirlerinden farklı şekilde Hükümetçe belirlenecek miktar verilecektir.

Madde 7.- İkinci maddede adı geçen kimseler, Türkiye Cumhuriyeti toprakları içinde sahip oldukları tüm taşınmaz mallarını bir yıl içinde, Hükümete bilgi vermek ve onayını almak şartı ile tasfiyeye mecburdurlar.

Bu taşınmaz malları tasfiye etmedikleri takdirde, bunlar Hükümet tarafından tasfiye olunarak tutarları kendilerine verilecektir.

Madde 8.- Osmanlı İmparatorluğunda Padişahlık yapmış kimselerin Türkiye Cumhuriyeti toprakları içinde Tapuya bağlı olan taşınmaz malları Millete geçmiştir.

Madde 9.- Kaldırılmış olan Padişahlığın sarayları, kasırları ve içlerindeki tüm eşyalar, takımlar, tablolar, güzel sanat eserleri ve diğer tüm taşınır mallar Millete geçmiştir.

Madde 10.- “Emlaki Hakanîye” (Hakanın malları) adı altında olup, evvelce Millete devredilen mülkler ile beraber, kaldırılmış olan Padişahlığa ait tüm mülkler ve eski Padişaha ait hazine sarayları içlerindeki ile birlikte, saraylar, kasırlar, yapılar ve topraklar Millete geçmiştir.

Madde 11.- Millete geçmiş olan taşınır ve taşınmazların belirlenmesi ve korunması için bir tüzük düzenlenecektir.

Madde 12.- Bu Kanunun hükümlerini yürütmede Bakanlar Kurulu görevlendirilmiştir.”

HACI TEVFİK DURLANIK

Hacı Tevfik (*Durlanık*) Efendi (*Kangırı-Çankırı*); 1871 yılında *Çankırı*'da dünyaya geldi.

Hacı Tevfik Durlanık

İlk öğrenimini 1879 yılında mahalle mektebinde tamamladı.

Daha sonra eğitim ve öğretimini, babası **Hacı Şükrü Efendi'nin** derslerine katılarak devam ettirdi.

Ancak babasının vefatı üzerine, **Hacı Tevfik Efendi, Amasya Medresesi'ne** kaydoldu.

Burada Canikli Mehmet Hamdi Efendi'den aldığı derslerle yüksek öğrenimini tamamlayarak 1902 yılında **İcazetnamesini (Diploma)** aldı.

Eğitim ve öğrenimi devam ederken, **Amasya Şeriiye Mahkemesin'de** memuriyete başlayan **Hacı Tevfik Efendi, 1905 yılında anılan Mahkemenin Başkatipliğine** tayin edildi.

25 Mart 1903 tarihinde halkın seçimi ile **Sinop Müftülüğüne** getirildi. Ayrıca **Sinop Alaiye Medresesi'nde Müderrislik** ve **Alaiye Camii'nde Kürsü Şeyhliğini** ek görev olarak yürütmüştür.

21 Nisan 1906 tarihinde yasak olan bir toplantının tertipçisi olduğu iddiasıyla görevden alınarak **Çankırı'da** ikamete memur edildi.

15 Şubat 1907 tarihinde Fizan'a sürgün edildi.

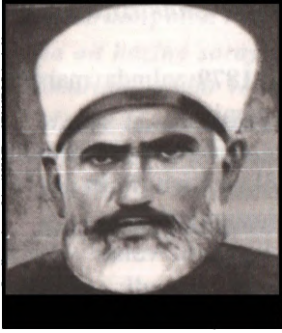
Bazı arkadaşları ile bir süre kaldıkları hapis hanenin duvarını delerek kaçmayı başarmışlardır.

Bu kaçışın ardından maceralı bir yolculuktan sonra **Fildişi** sahillerine varmıştır.

Oradan da bir gemiye binerek **İngiltere**'ye, 45 gün sonra da **Fransa**'ya geçmiştir. **Paris**'te bulunduğu sırada **Meşrutiyetin** ilan edildiğini öğrenmesi üzerine memlekete dönmüştür.

Meclis-i Mebusa'nın 1. Dönemi için 16 Ekim 1908 tarihinde yapılan seçimde **Çankırı Milletvekili** oldu.

Evkaf ve Defter-i Hakani (Tapu-Kadaastro) Komisyonu Başkanı olarak **Defter-i Hakani (Tapu-Kadaastro) İdaresinin** yeniden düzenlenmesine memur edildi.

Müftü Hacı Tevfik Efendi

Meclis-i Mebusa'nın 2. Döneminde yeniden **Çankırı Milletvekilliğine** seçildi.

Ancak savaş ve sıkıyönetim sebebiyle **Meclisin** feshi üzerine **Çankırı**'ya dönerek **Hazimiye Medresesi'nde Müderrislik** yaptı.

Kasım 1914 tarihine **Bidayet Mahkemesi Üyeliğine** seçildi.

Ancak 14 Aralık 1914 tarihinde açıklanmayan siyasi bir sebeple **Mahkeme Heyetiyle** birlikte görevden alındı.

Sonradan bir kusuru olmadığı anlaşılarak görevine devam kararı alındıysa da memuriyete girmeyerek **Müderrislik** ve **Vaizliği** sürdürdü.

1915 yılı **Ağustos** ayının sonunda, **Amasya Müftülüğüne** aday olması nedeniyle görevinden ayrıldı.

15 Ekim 1915 tarihinde **Müftülük** için yapılan seçimde 23 oy almasına rağmen, **Hacı Mustafa Tevfik Efendi'nin** lehine adaylıktan çekildi.

12 Eylül 1915 tarihinde **Amasya Medresesi Katipliği'ne** tayin edildi ve **Mart 1916** tarihinde kendi isteğiyle bu görevinden ayrıldı.

Hacı Mustafa Tevfik Efendi aynı yılın 1 Kasımında da **Amasya Medresesi Müderrisliğine** tayin edildi.

1 Ocak 1919 tarihinde **İl Genel Meclisi Azalığına** seçildi. 20 Nisan 1919 tarihinde de **Müftülüğe** seçildi.

Mondros Mütarekesi'nin, yani 30 Ekim 1918 tarihi sonrasında 24 Aralık 1918 tarihinde **Batum**, 9 Mart 1919 tarihinde de **Samsun İngiliz kuvvetlerinin** işgâline uğramıştı.

Bu arada 1919 yılı **Mart** ayı içinde **Merzifon'u** da ele geçiren işgâl kuvvetleri, **Amasya'nın** yakınlarına kadar gelmişlerdi.

İngilizler Amasya şehri içinde ve resmi makamlarda kendi emir ve isteklerinin geçerli olması için baskıda bulunuyorlardı.

Ancak, **Amasya İngilizlerin** arzu ettikleri gibi boyun eğmiyordu. **Samsun** ve **Merzifon**'daki rahat hareketlerinin devamını bulmak kolay değildi.

Amasyalılardan korktukları her hallerinden belli oluyordu.

Amasya halkının inandığı doğru yoldan bir bütün halinde gitmeyi başaran **Müftü Tevfik Efendi**, **İngilizler** üzerinde büyük etki yapmıştı. Esas çekindikleri konu da buradan kaynaklanmaktaydı.

Ancak **İngilizler Amasya**'yı da işgâl etmeyi planlamışlardı. Bu amaçla halkın tepkisini ölçmek üzere, bir tahkik komisyonunu **Amasya**'ya gönderirler. Fakat **Komisyon** üyeleri, başlarında **Müftü Hacı Tevfik Efendi**'nin bulunduğu **Amasyalıların** sert tepkisiyle karşılaşır.

Bu olaydan özellikle **Müftü Hacı Tevfik Efendi'nin**, **İngiliz İntellicens Servisinde** görevli bir subay olan **Yüzbaşı Noil** raporunda **Müftü Hacı Tevfik Efendi'nin** şöyle söz etmektedir:

“Tahkikat Komisyonlarımızın beldesine girmesini istemeyen ve icap ederse, halkın silahlandırılarak üzerimize saldırtacağı haberi-ni gönderip mümessillerimizi kabul etmeyen sarıklılardan birisi...”

Hacı Tevfik Durlanık

Müftü Hacı Tevfik Efendinin de girişimleriyle **Amasya**, düşman işgâline uğramaktan kurtulmuştur.

Başka bir ifadeyle **Müftü Efendi**, bu olayla **Amasya**'da **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinin** önderliğini üstlenmiştir.

Amasya'yı işgâl etmeyi göze alamayan **İngilizler**, bu defa şehirde karışıklık çıkartmak üzere faaliyete geçtiler.

Bu arada, **Mondros Mütarekesi**'nin dördüncü maddesini gerekçe göstererek **Merzifon**'dan iki **İngiliz** subayı **Amasya**'ya gelerek cezaevinde bulu-

nan bütün mahkûmların serbest bırakılmalarını yetkililerden istediler.

Ancak başta **Mutasarrıf Sırrı Bey** olmak üzere hapishane müdürü ve komiser **İsmail Efendi İngilizlerin** isteklerine boyun eğmediler.

Ayrıca **Amasya**'dan hemen ayrılmaları istendi.

Bunun üzerine **Amasya**'yı terke mecbur kalan **İngilizler** başlarında **İngiliz** temsilcisi **Solter** olduğu halde ertesi günü tekrar şehirde göründüler.

Fakat bu defa **Mutasarrıf Sırrı Bey**'i tutuklamak üzere gelmişlerdi.

Bu arada **Saat Kulesi**'nin kapısını kırarak kulenin tepesinden **Türk Bayrağını** indirip, **İngiliz** bayrağını çektiler.

Bu duruma şaşırان **Amasyalılar**, olaya büyük tepki gösterdiler.

Bundan sonraki gelişmeler şöyledir:

Topçu Yüzbaşı Cevat Bey;

“Biz muharebe meydanlarında bunun için mi cenk ettik?...”

Diyordu.

Amasya şehir merkezi kısa sürede olayın yayılmasıyla çalkalanıyor. **Saathane** önünde toplanan halk hep bir ağızdan şiddetle protestoya başladı.

Durumdan iyice korkan **İngilizler Saat Kulesi**'nin kapısını tuttular. Kendi bayraklarının kuleden indirilmesine engel olmaya çalışıyorlardı.

“Çıkalım paçavrayı yırtalım gardaşlar!...”

Sesleri arasında;

“Susun, susun... Hocaefendiler geliyor...”

Diye bağırıldı.

Hacı Tefik Durlanık

Halk ise hem yol açıyor, hem de;

“Olmaz, olmaz böyle şey...”

Diyorlardı.

Açılan yolda da **Müftü Hacı Tefik Efendi, Kadı Ali Himmet Efendi, Hoca Bahaeddin Efendi ve Vaiz Abdurrahman Kamil Efendiler;**

“Sakin olalım... Sakin olalım...”

Diyerek geldiler.

Hepsi de endişeliydiler.

Gözyaşlarını tutamayan **Kadı Ali Himmet Efendi:**

“Allah büyüktür, bizim gibi asil bir milletin memleketinde böyle alimler, evliyalar bulundukça, yabancı bayrağı buralarda dalgalanamaz....”

Diye sesini yükseltti.

Halkın galeyanı arasında **İngilizler** ansızın beklenmeyen bir uğultu, peşinden de korkuyla oldukları yere yattılar.

Kısa süren fırtına, **Saat Kulesi**’nin tepesinde dalgalanan **İngiliz** bayrağını param parça ederek **Yeşilirmak** üzerine savurup attığını, ayağa kalkan bütün ahali gördüğü zaman sevinç nidaları her yanı sardı.

Bütün gözler **Saat Kulesi**’nin üzerindeki bayrak direğinde birleşti.

Tekbir sesleri getirerek ayağa kalkanlar **İngiliz** bayrağının yerinde olmadığını gördüler.

Bir paçavra gibi yırtılıp sulara karışan **İngiliz** bayrağından geriye sadece boşluk kalmış ve halk **Allah**’a şükür dualarında bulunuyorlardı.

Halkın ani cesaret bulması ve bayrağın parçalanıp yok olması karşısında korkan **İngiliz** askerleri geri çekildiler.

Hacı Tefik (Durlanık) Efendi

Kule kapısından kaçan askerler, **Hükümet** konağı’na koşarak girdiler.

Halk ise **Kuleden** indirilen **Türk Bayrağını Besmele** ve **Tekbir** sesleriyle tekrar yerine çektiler.

Hükümet Konağı’nda **Mutasarrıfın** odasında tartışan **İngiliz Temsilcisi Solter**, dışarıda cereyan eden olaylar karşısında korkuya kapılıp, yanındaki askerleriyle otomobiline binip kaçtı.

Köprü üzerinden geçerken toplanan **Amasyalıların** linç tehlikesini kıl payı atlattılar.

Diğer taraftan **Gelibolu Yarımadası Eceabat Kazası**’nın **Akbaş** mevkiindeki depoda, **Kafkas Cephesi**’nde **Ruslarla** çarpışan **Türk Kuvvetlerinin** **Ruslardan Kars, Ardahan ve Batum** şehirlerini geri alırken ele geçirdikleri silah ve cephanenin önemli bir kısmı bulunmaktaydı.

Bunlar sekiz bin **Rus** tüfeği, kırk **Rus** ağır makinalı tüfeği ve beşbin sandık cephane şeklindeydi. Ayrıca depoda muhabere ve iskan malzemesi mevcuttu.

İtilaf güçlerinden olan **Fransız** askerlerince korunmakta olan **Akbaş Cephaneliğindeki** anılan malzemeye **Kuva-yı Milliye'nin** fazlasıyla gereksinimi bulunmaktaydı.

Bu nedenle, **26-27 Ocak 1920** tarihinde **Köprülü Hamdi Bey'in** yönettiği bir baskınla söz konusu cephane **Anadolu'ya** kaçırılır.

Bu olay **İtilaf Devletlerinin** prestijini düşüren ve ona indirilen bir darbe idi. Bu sebeple öfke ve kızgınlığa kapılan **İtilaf** güçleri konuyla ilgisi olmayan yerli halkı tevkif ettiler.

Başta **Lapseki** olmak üzere yörenin **İtilaf** güçlerince işgâl edileceği söylentileri yayıldı. İtilaf güçleri, başta **Köprülü Hamdi Bey** olmak üzere sorumluların kendilerine teslim edilmesini **İstanbul Hükümeti'nden** istediler.

Bu arada **Bandırma'yı** işgâl ettiler.

Her **Ulusal** gelişmede ön saflarda yer alan **Müftü Hacı Tevfik Efendi, Akbaş Cephaneliği** baskını sonrası gelişmeler karşısında onun yine aynı tavrı sergilediğini görüyoruz.

Fransız ve **İngiliz** kuvvetlerinin yerli halka baskı yapması, silah kullanması ve işkence yapmaları yurt çapında infiale sebep oldu.

Bu elem ve ıstıraba, yayınladığı genelgeyle karşı çıktı.

Bu arada **Köprülü Hamdi Bey'e** de destek verdi.

Müftü Hacı Tevfik Efendi, verdiği **Şubat 1920** tarihini taşıyan genelgesinde şöyle diyordu:

“Ölümsüz sevgi ile vatanına bağlı kahraman bir mücahidin vatanın kurtuluşu uğrunda gösterdiği fedakârlıktan dolayı bir belde memurlarının sorumlu tutularak tevkif edilmesi ve cezalandırılması insanlık tarihinin kaydetmediği garabetlerden olduğundan bahisle derhal serbest bırakılmalarının sağlanması için İstanbul'daki Sadrazamlığa, Hariciye Nazırlığına ve Mebuslar ve Ayan Meclisleri Reisliklerine kesin ifade ile telgraflarla bildirildi.

Sizler de, tesir edici üslup protesto telgrafları çekiniz. Bunu yaralanan millî gururumuz adına bekliyoruz...”

Hacı Tevfik Efendi Müftülük görevinde iken **Meclis-i Mebusa'nın** son dönemine tekrar **Çankırı Milletvekili** seçildikten sonra **1 Ocak 1920** tarihinde **Meclis-i Mebusana** katıldı.

İstanbul'un işgâlinde sonra **Meclis-i Mebusa'nın** feshi üzerine **Çankırı**'ya döndü ve tekrar **Çankırı Müftülüğü'ne** seçildi.

Ancak **Heyeti Temsiliyenin** talimatına uyarak görevden ayrılıp **Ankara**'ya geldi.

24 Temmuz 1920 tarihinde **Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kuruluna Çankırı Milletvekili** olarak takdim edildi.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde; “**İrşad, Şer’iye-Evkaf, İktisat, Anayasa, Tapu-Kadastro Komisyonlarında ve Memurin Muhakematı Tetkik Kurulu**” gibi birçok görevde bulundu.

2. Dönem toplantı yılında “**Tapu-Kadastro**”, **3. Dönem** toplantı yılında “**Şer’iye-Evkaf Komisyonunun Başkanlığını**” yaptı.

Bu arada **21 Eylül 1920** tarihinde **Konya İstiklal Mahkemesi Üyeliğine** seçildi ve **18 Şubat 1921** tarihine kadar bu görev yürüttü.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açıldığı günlerde, ülkenin işgâl edilmemiş birçok yeri ayrı görüşlerin kavga sahnesi halinde idi.

Fetvalar ve Bâb-ı Ali'nin beyannameleri ile aldatılan halk, yer yer vatan kurtarıcılarının önüne dikilmişti. **Anadolu'nun** muhtelif yerlerinde ayaklanmalar baş göstermişti.

Bu tehlikeli isyan hareketleri **Ankara'nın** yakınlarına kadar sırayet etmişti.

1920 Mayıs sonlarında **Yıldızeli, Sulusaray** olaylarından cesaret alan **Zileli Avukat Ali**, etrafına topladığı **30** kadar atlı asi ile birlikte ayaklandılar.

Bu olay haber alınınca, **Mustafa Kemal Paşa, 5. Kafkas Tümen Komutanı Yarbey Cemil Cahit Bey'e** ayaklanmanın;

“Bütün imkânları kullanarak...”

Bastırılmasını emretti.

Elindeki kuvvetlerle sayıları her an artan asileri ortadan kaldırmayacağını anlayan **Cemil Cahit Bey**, büyük saygı duyduğu **Müftü Hacı Tevfik Efendi'den** yardım istedi.

Müftü Hacı Tevfik Efendi öncelikle yakınlarının da katılımıyla gönüllülerden milis kuvveti teşkil etti.

Afyon'da Şükrü Hoca, Isparta'da Hafız İbrahim Hoca gibi silahlandı ve bu kuvvetlerin başına geçti.

Bu arada asilerin nasihat yoluyla isyandan vazgeçmelerini sağlamak üzere de yine kendi başkanlığında bir nasihat heyeti hazırlandı.

Bundan sonraki gelişmeleri **Yarbey Cemil Cahit Bey** anılarında şöyle dile getirilmektedir:

“Gerçekten başka merkezlerden yardım görebilmem tamamen imkânsızdı.

İsyan her an genişliyor, daha da tehlikeli hal alıyordu.

Bu sırada Amasya’dan Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyesi Reisi Müftü Tevfik Efendi’den bir telgraf aldım.

Cemil Cahit Toydemir

Geleceğini bildiriyordu.

Geldi.

Amasya’da askeri tabirle “Esnan Dışı” dediğimiz yani yaşları ya çok genç, ya da geçkin olanlardan kurduğu milis kuvvetlerinin başında olarak isyanı bastırmaya geleceğini anlattı.

Nasıl bahtiyar oldum, anlatabilmem mümkün değildir.

Gerçekten de çok kısa zaman sonra Müftü Efendi kendisi at üzerinde, kıyafeti ile ve ardında çoğu çift hayvanlarını binek yapmış süvarilerin de ellerine ecdat yadigarı ne bulabilmişlerse silah hat- ta bunları bulamayanlar da kazmalarla geldiler.

Artık maddi bakımdan olduğu kadar manen de epey kuvvetlenmiştik.

Ayaklananların başlarında olanlar isimleri ve hüviyetleriyle tanınıyordu.

Müftü Efendi dedi ki:

“Kumandan Bey...

“Kumandan Bey...

Bunlar işgal edilmiş biçarelerdir. Çoğu ne yaptığının farkında değildir.

Hepsi milletimizin evlatları, Din kardeşlerimizdir.

Ben onlarla konuşacağım. Sizce mahsur var mı?”

“Hayatlarından endişe etmekteyim...”

Cevabını verdim.

Fakat o, emin vasıtalara bularak asilerin başlarındakilere haber gönderdi.

Bazıları menfi cevap verdiler, fakat temaslarını sürdürdükleri de oldu.

Bunlar kısa zaman içinde çoğaldılar, affedilmek vaadi ile safımıza katıldılar.

Asilerde panik başlamıştı.

Bunun üzerine Müftü Efendi'nin Fetvasını yüksek sesle okuyan tellalların ardından, muhtelif istikametlerde bir genel saldırıya geçtik.

Hacı Tevfik Efendi at üzerinde ve yanımda idi.

Yer yer beyaz bayraklar gözüktü.

Teslim olanları tutukladık. Müftü Efendi bunlara ayrı ayrı nasihat etti.

Büyük kısmı yalanlar ve dedikodularla aldatılmışlardı.

Aralarında daha sonra büyüme, yayılma ve var güçleriyle safımıza katılanlar oldu.

Büyüme, yayılma ve menfi tesirleri tehlikeli olabilecek Zile İsyanını, emsaline pek rastlanmayan böylesine tedbirle bastırmayı başardık..."

Böylece **25 Mayıs 1920** tarihinde baş gösteren **Zile**'deki ayaklanma, **5. Kafkas Fırkası**'nın ve **Amasya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti**'nin müşterek çalışması sonunda daha fazla büyümeden **21 Haziran 1920** tarihinde bastırıldı.

Elde edilen başarıda, **Müftü Hacı Tevfik Efendi**'nin gerçekten çok önemli katkısı olmuştur.

Milletvekilliği sona erince yeniden hizmet isteminde bulunması üzerine **12 Temmuz 1923** tarihinde **Çankırı Vaizliğine** tayin edilmiştir.

Kendi isteği ile **18 Kasım 1932** tarihinde emekliye ayrıldı.

Sonraki hayatını tarımla uğraşmak ve okumakla geçirdi.

28 Kasım 1944 tarihinde de vefat etmiştir.

İşte **Türkiye Büyük Millet Meclisi**'nde yaptığı bazı konuşmalarından alfiğimiz satırbaşları:

Tarih: 13 Ekim 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Seksenikinci Toplantı

Celse: Birinci Celse

Eşkıya tarafından soyulan Milletvekilleri hakkındaki sual önergisi üzerinde yapılan görüşmelerde:

Hacı Tevfik (Durlanık) Efendi (Kangırı- Çankırı): *Anlaşıyor ki, yanlarına güvenlik güçleri almaksızın yola çıkacak olan “Arkadaşlarımız eşkıyanın saldırısından kurtulamıyor.”*

“Memleketin birçok yöresinde eşkıyalık alabildiğine gidiyor.”

Bu eşkıyalığın önünü alabilmek için, ne yapmak gerekiyorsa, Hükümet başvurmasını teklif ediyoruz.

“Milletvekill arkadaşlarımız, yanlarında güvenlik güçleri bulunduğ halde eşkıyanın saldırısına maruz kalırsa,” demek ki, bir köye, biz kasabadan bir kasabaya gitmek, halk için imkânsız oluyor.

“İçeride güvenliği sağlamak gerekir.”

**

Tarih: 17 Ekim 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Seksenbeşinci Toplantı

Celse: İkinci Celse (gizli)

Rus Bolşevik Cumhuriyeti ile ilişkilerimiz ve Kafkas Hükümetleriyle yapılacak anlaşmalar hakkındaki görüşmemelerin devamında:

Hacı Mehmet Tevfik (Durlanık) Efendi (Kangırı-Çankırı): *Bir kişi olsun, uyuşalım sözünü söylerse, sesimin yettiği kadar “Vermeyiniz” diye bağıralım diyecektim.*

Bu Yüce Heyet, Memleketin kurtarılması davası ile ortaya çıktı ve Memleketin hududunu çizdi. Milli ahitnamemizde imzam olduğu için “Vermeyiniz” demek hakkına sahibim. Yusuf Kemal Beyefendi, orada Çiçerin ve Lenin ile güzel bir siyasi oyun oynamışlar. Oyunda ufak tefek onlara taş vermiş.

Sonra Baltacı oyununu kendileri oynuyorlar. “Ermeni gibi rezil, namussuz bir milleti Memleketin ta ortasına getirip oturtmak istiyorlar”.

Katiyen olamaz. Yine bağırım ki; “Vermeyiz.”

**

Tarih: 24 Ekim 1920
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: Seksendokuzuncu Toplantı
Celse: Birinci Celse (gizli)

Bazı Konya Milletvekilleri ve aileleri hakkındaki Harp Divanı hakkında yapılan görüşmelerde:

Tevfik (Durlanık) Efendi (Kangırı-Çankırı): *Kanun, suçüstü halinde bir Milletvekilinin, yakalanıp, tutuklanabileceğini hükme bağlamış.*

Ben bir jandarma hakkında bir söz söylersem, iki jandarma bana sokak ortasında hakaret etse, kızgınlıkla iki tokat vur-sam, yakalanıp tutuklanırım. Muhakeme olurum.

Milletvekilliğinden, o vakit bana ne görev kalır. Milletvekil-liğinin hiç ehemmiyeti kalmaz.

Tarih: 12 Mart 1921
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: Altıncı Toplantı
Celse: İkinci Celse

İstiklal Marşı üzerine yapılan görüşmelerden satırbaşları:
Hacı Tevfik (Durlanık) Efendi (Kangırı-Çankırı): *Şiir biz meziyettir, şiir bir süstür, lakin bir hayaldir. Bu gerçekler kürsüsüne çıkması doğru değildir.*

Eğer tercih etmek gerekiyorsa, Akif Bey'in şiiri gayet güzel yazılmıştır.

Lakin biz kuş yuvasında yaşamıyoruz. Millet Meclisi'nin kürsüsünde bulunduğumuzu unutmayalım. Bunu Milli Eğitim Encümeni kendi değerlendirsın, takdir etsin, ken-disi tercih etsin.

Tarih: 18 Nisan 1921
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: Yirmiikinci Toplantı
Celse: İkinci Celse (Gizli)

Albayrak Gazetesi hakkındaki görüşmelerde:

Hacı Tevfik (Durlanık) Efendi (Kangırı-Çankırı): *Bir çok devrimler böyle gazetelerle, umumi sözlerle başlamıştır.*

Otuzbir Mart vakasından evvel çıkan Volkanlar, Serbestiler bundan daha dehşetli yazılar yazmadı.

Bu Albayrak'ın her kelimesinin altında bir volkan yanıyor. Halkı umumi isyana teşvik ediyor.

Albayrak Gazetelerinin saçtığı zehirler, bu makalelerden birisidir.

Birçok batıllar vardır ki dıştan haktan görünür.

Albayrak Gazetesi Bolşevik gazetesidir.

**

Tarih: 27 Haziran 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Kırküçüncü Toplantı

Celse: Birinci ve Beşinci Celse

Metrenin uzunluk ölçüsü olarak kullanılması hakkındaki kanun teklifi üzerine yapılan görüşmelerde:

Mehmet Tevfik (Durlanık) Efendi (Kangırı-Çankırı): *Öncelikle Hükümet arşını ve okkayı kabul etmeli.*

Hükümet tüccarla; kilo ile, metre ile anlaşmalar ve pazarlıklar yapıyor.

Tüccar da okka ile halktan alıp, kilo ile veriyor. Bu da birçok yanlışlıklara ve aldanmalara sebep oluyor.

**

Tarih: 24 Aralık 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüz otuzuncu Toplantı

Celse: Üçüncü Celse (Gizli)

Veliaht Abdülmecit Efendi'nin Meclis Başkanlığına gönderdiği mektup üzerine yapılan görüşmelerde:

Mehmet Tevfik (Durlanık) Efendi (Kangırı - Çankırı): *Meclis; prensiplerinden, gayesinden; böyle, “Sahtan, Pa-dişahtan, Veliahttan gelen mektuplarla bir şey kaybetmez.”*

Elimizden bir şey mi kaybediyoruz ki, bu kadar telaş ediyoruz?

Bu mektubu göndermekle ne demek istiyor?

İçeriğini incelersek, “Atalarımın kabrine hürmet ettiniz, onu unutmadınız, teşekkür ederim. Sonra da düşmanın birisine de kovdunuz, buna da teşekkür ederim”, diyor. Şimdi onun düşmanlığını da, dostluğunu da araştırıp, bir karar verme durumunda değiliz.

Tarih: 18 Kasım 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzkırkıncı Toplantı

Celse: Dördüncü ve Beşinci Celse (Gizli)

Halife Vahdettin’in firarı görüşmelerinden satırbaşları:
Tevfik (Durlanık) Efendi (Kangırı-Çankırı): *Acaba bizim Şeriye Bakanlığından, Hilafetin Vahdettin Efendi’den alınması konusunda bir Fetva alınmış mıdır?*

Alınmamış ise, Yüce Meclis o Fetvayı da kendi kendine vermiştir. Bu Fetva öncelikle alınmalıdır.

Alındıktan sonra da, evvela düşürülmeli, sonra da seçim yapılmalıdır.

ABDULLAH AZMİ TORUN

Abdullah Azmi (Torun) Efendi (Eskişehir):

Abdullah Azmi Torun

1869 yılında Eskişehir’de doğdu.

Osmanlı Meclis-i Mebusanı’nda ilk üç döneminde Kütahya Milletvekili olarak, son döneminde de Eskişehir Milletvekili olarak görev tapmıştır.

Adliye Memurluğu yapmış, Manastır İstinaf Mahkemesi, Bidayet Mahkemesi üyelikleri yürütmüştür.

Adliye Memuru iken, 1. Dönem Eskişehir Milletvekili seçilmiştir.

2. Dönemde de yine Eskişehir Milletvekili olarak aynı görevini sürdürmüş değerli bir siyaset ve Din Adamıdır.

Adliye ve Kanunu Esasi (Anayasa) Encümenleri Başkanlıklarında...

Ve;

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan Vekilliğinde...

Bulunmuştur.

İki defa da Şer’iye Vekili (Bakanı) olmuştur.

Mustafa Kemal Paşa, Kur’an-ı Kerim’in ve Hadislerin Türkçe’ye çevrilmesi konusundaki düşüncesini ilk kez 1923 yılında, devletin eğitim politikasını belirlemek üzerine düzenlenen bir toplantıda dile getirmiştir.

Bunun üzerine 1925 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde bir oturumda Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesi görüşmelerinde;

“Hatalı Kur’an çevirilerinin yaygınlaşmasına dur denmesi gerektiği ve mevcut tefsirlerin yetersiz kaldığı...”

Gerekçesiyle konu gündeme gelmiştir.

Abdullah Azmi Torun

Eskişehir Milletvekili Abdullah Azmi Torun;

“Eğitimsiz kişilerin Kur’an’ı Kerim’i eksik ve hatalı tercüme etmeye kalkıştığını, bunun Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde kurulacak bir komisyonla çözümlenmesi gerektiğini...”

Konusunu içeren 53 imzalı önergeyi Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunmuştur.

Önerge şu konuları kapsamaktaydı:

** Hatalı ve eksik Kur’an çevirileri eğitimsiz, yeterli bilgi sahibi olmayan kişilerce yapılmaktadır.*

** Mevcut tefsirler halkın anlamasından ve çağın gereklerinden uzaktır.*

** Uzmanlardan oluşan bilim heyeti kurulup Kur’an’ın meal ve tefsirler Türkçe olarak yayınlanmalıdır.*

** Gerekli olan İslami eserlerin telif ve tercümeleri yapılmalı, halkın ilgisine sunulmalıdır.*

** İslamiyet aleyhindeki yabancı yayınlara karşı Dini yayın faaliyetinde bulunulmalıdır.*

Elmalılı Hamdi Yazır

Önergenin Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde kabul edilmesi üzerine Diyanet İşleri Başkanlığı tefsir yazım görevini **Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır’a** vermiştir.

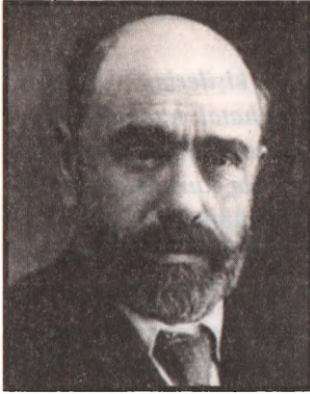
O bu görevi kısa sürede tamamlamış ve *“Hak Dini Kur’an Dili”* adıyla 9 ciltlik **Kur’an-ı Kerim’in** ilk tercüme ve tefsirini yapmıştır.

Şüphesiz, **Kur’an-ı Kerim** ile ilgili bu çalışmada **Mustafa Kemal Paşa’nın** payı çok büyüktür.

Mustafa Kemal Paşa, daha o günlerde **Türk Halkının Dinini** ana kay-

naklarından ve doğru bir şekilde öğrenmesini istiyordu.

Nitekim **Mustafa Kemal Paşa** bu konuyla ilgili şöyle demiştir:

Abdullah Azmi Torun

“Türk, Kur’an’ın arkasından koşuyor.

Fakat onun ne dediğini anlamıyor.

İçinde neler var bilmiyor ve bilmeden de tapıyor.

Benim maksadım arkasından koştuğu kitapta neler olduğunu anlamasıdır.”

Doğaldır ki tüm bunların oluşmasında Eskişehir Milletvekili olan **Abdullah Azmi (Torun) Efendi'nin** verdiği önerge önyak olmuştur.

Abdullah Azmi (Torun) Efendi

1937 yılında de vefat etmiştir.

Şimdi de **Abdullah Azmi (Torun) Efendi'nin Mecliste** yaptığı konuşmalarından bazı satırbaşlarına bir göz atalım:

Tarih: 19 Mayıs 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Onsekizinci Toplantı

Celse: Birinci Celse

Damat Ferit Paşa Kabinesinin Vatana İhanet Kanununa dayanarak gıyaben yargılanmasının yapılması ve Damat Ferit Paşa'nın Vatandaşlık haklarından dışlanmasına dair önergeler üzerine yapılan görüşmelerde:

Abdullah Azmi (Torun) Efendi (Eskişehir): Yalnız Ferit Paşa hakkında bir dava ortaya çıkıyor.

Arkadaşları hakkında bir dava konu edilmiyor.

Arkadaşların adları belirtilmeksizin dava olunuyor.

Bu davaların ve şikayetlerin isim belirtilerek yapılması gerekir. Sonra, yargılanmalar mahkemede yapılacak. yargılanmayı savcılar takip eder. Encümen buna karar veremez. Encümen ve Yüce Divan soruşturma yapacak değildir.

“Vatana İhanet Kanunu gereğince” kendileri cezalandırılacaklardır.

Tarih: 23 Haziran 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Kırkbirinci Toplantı

Celse: Birinci Celse

Başkan: İkinci Başkan Doktor Adnan Bey

Yerli Kumaş Kullanılması hakkındaki Kanun teklifi üzerinde yapılan görüşmelerde:

Aptullah Azmi (Torun) Efendi (Eskişehir): *Halka bir yükümlülük getiren bir kanunda mutlaka bir yaptırım gücünün olması gerekir. Aksi halde kanun yapmaya gerek de yoktur.*

Hakkında yerli kumaş giymedi diye suçlanan kişi, iddia edecek ki, bu kumaş yerli kumaştır.

Bunu kim tayin edecek.

Yerli kumaş olmadığı iddiasına karşılık diyecek ki, ben bunu daha kanunun yayınlanmasından evvel aldım.

Bence, birincide bir maaş, ikincide iki maaş...

İşine son vermek, son çare olmalıdır.

Uygulanamayacak kanunlar koymayalım.

Tarih: 23 Temmuz 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Ellidördüncü Toplantı

Celse: Birinci, İkinci ve Üçüncü Celseler (Gizli)

Başkan: İkinci Başkan Vekili Adnan Beyefendi

Savaş durumumuz ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Kayseri'ye nakli hakkında görüşmelerde:

Abdullah Azmi (Torun) Efendi (Eskişehir): *Meclis burada bulundukça, Ordu burayı korumak mecburiyetinde bulunacaktır.*

Meclis'in vereceği karar, Meclis'in tehlikeye maruz kalması, kalmaması değil, böyle bir kara elde bulunan Ordunun erimesine sebep olabilir.

Biz her türlü fedakarlığı göze alarak buraya gelmişiz. Biz vatan için çalışanların başında bulunuyoruz. Onlara rehberlik ediyoruz.

Onların temsilcisi, bu işi benimseyenlerdir.

Tarih: 3 Ekim 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Seksenbeşinci Toplantı

Celse: Birinci Celse (Gizli)

Doğu Vilayetlerindeki asayişin durumu ile ilgili görüşmelerde:

Abdullah Azmi (Torun) Efendi (Eskişehir): *Bugün yolları kesenler ve soyanlar vardır.*

Bu soygunlar tamamı ile asayişsizlikten kaynaklanmaktadır.

Kayseri'ye giderken konakladığımız köyden kalktık, bir saat sonra o köye eşkıya gelmiş.

Kadınların ayağından ayakkabısına kadar almışlar.

Olay olduğu zaman köyde 20 jandarma vardı. Halbuki 18 eşkıya varmış.

Jandarmalar köye kaçıyor, çavuş da yalnız kalıyor.

Jandarmaların eşkıyayı tutmadıkları iki kere iki, dört eder gibi bilinmelidir.

Nasıl oluyor da, asayiş ihlal eden eşkıyayı jandarma tutmuyor?

İkinci olay da Kaman'da olmuştur.

Jandarma müfrezesinin kumandanı, tahkikata gelen bir Yüzbaşı ile beraber bir odaya gidiyor ve yatıyor.

Ondan sonra sekiz eşkıya köye geliyor, yattığı yeri basıyor, dövüyor ve hakaretler yapıyor.

İstirahata çekilen ve önlem almayan memuru cezalandırmak gerekir.

Üçüncü olay: Kırşehir'e bağlı Nogatkızı köyündedir.

Bu köyde iki teğmen kumandasında otuz kişilik bir jandarma birliği vardır. Hükümet tarafından gönderilmişti.

Köyde bulunan sekiz kişilik eşkıya çetesi bu jandarmaları pusuya düşürüyor.

Otuz jandarmayı önüne katıp, kaçırıyor.

Eşkıya bundan cesaret alıp, yolda tesadüf ettikleri kimseleri de soyuyorlar.

Tarih: 31 Ekim 1921
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: Yüzikinci Toplantı
Celse: Birinci Celse (Gizli)

Başkumandanlık Kanunun süresinin uzatılması hakkında yapılan görüşmelerden satırbaşları:

Abdullah Azmi (Torun) Efendi (Eskişehir): *Bugün Ankara'nın tehlikesi geçmiş midir? Tehlikeden bu kadarcık kurtulmak yetmiş midir?*

Ben öyle zannediyorum ki Paşa Hazretleri büyük bir fedakarlıkla bu Milli dava için ortaya atıldı.

Değil yıpranmak, kendi canını vermesinden dahi iftihar ediyor. Davamız gücümüze ve askerimizin süngüsüne dayalıdır.

Bugün askerın başında kendini gösteren kimseleri bulundurmakla bir beklenti içindeyiz.

Bütün dünya böyle...

Kimisi kralını gönderiyor, kimisi başka türlü belirli kişileri gönderiyor.

Biz de bugün; Milli Davamızın adeta adını almış olan Mustafa Kemal Paşa'ya bunu vermekle, Orduya başka etkiler yapma maksadı içinde bulunuyoruz.

Gücünün yetmezliğinden bahseden yok. Yolsuzluklardan bahseden yok...

Bugün bunun böyle yarı yolda bırakılması, kapı aralıklarında bulunan kulakları ile Avrupa'da etki bulacak ve başka türlü etkilere kapılacaklardır.

Hem asker üzerine olumsuz etki yapacak ve hem de siyasetimiz yarı yolda kalacaktır.

Tarih: 27 Eylül 1922
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: Yüzdokuzuncu Toplantı
Celse: İkinci Celse (Gizli)

Siyasi meseleleri hakkında yapılan görüşmelerde:

Abdullah Azmi (Torun) Efendi (Eskişehir): *(Bakanlar Kurulu Başkanı Vekili):*

Rauf Beyefendiden bir şey vardır.

Kendilerine geçen celseden sonra çektiğimiz bir telgraf vardı.

Şimdi diyorlar ki:

“Önemli kararlar alınması zorunluluğunda bulunduğumuzu biz de tamamıyla takdir ediyor ve bir an evvel dönmek istiyoruz...”

Franklen Buillon İzmir’e geliyor.

Paşa Hazretlerine çektikleri başka bir telgrafta, kendisi ile görüşmeksizin, hiçbir karar almamasını, Başkumandan Paşa Hazretlerinden, genel çıkarlar adına rica ediliyor.

Franklen Bouillon ile yapılacak görüşmeler, bizi son nota hakkında aydınlatacaktır ki, bunun önemi, Yüce Heyetinizce takdir edilir.

Kendileri en seri vasıta ile Perşembe günü gelecek.

Varışlarından en açık bir şekilde görüşülerek, o gün akşamı olmazsa, Cumartesi sabahı hareket edeceğimizi arz ve bu suretle, iki gün daha müsaade etmenizi rica ederim.”

OSMAN FEVZİ TOPÇU

Osman Fevzi (Topçu), 1862 tarihinde Erzincan'da doğdu. Zamanın alimlerinden de ilim tahsil ederek, **Medreseden** mezun olmuştur.

Osman Fevzi Topçu

Ulumiddiniye, Felsefe ve İslam tarihi gibi konularda kendisini yetiştirmiştir.

Ayrıca **Arapça** ve **Farsça** da öğrenerek **Müderreslik** icazeti almış ve **13 Kasım 1884** tarihinde **Erzincan Müftülüğüne** ataması yapılmıştır.

Sultan Abdülhamid Efendi zamanında onun aleyhinde vaaz ettiği ihbarıyla mahkeme edilmek üzere **Erzurum'a** götürülmüş; bir anlamda **"Zorunlu İkamete"** tabi tutularak, üç ay devam eden yargılamanın sonunda beraat ederek **Erzincan'a** geri dönmüştür.

Osman Fevzi (Topçu), 19 Ekim 1324 (1908) tarihinde toplanan **Osmanlı Mebusan Meclisi'ne** **Erzurum Vilayeti** içerisinde sayılan **Erzincan Livası (Sancağı)**nı temsilen **Milletvekili** seçilmiştir.

5 Ocak 1912 tarihinde **Meclisi Mebusa'nın** feshi ile buradaki görevi sona ermiş ve **Erzincan'a** gelerek **Ulu Camii Kürsü Vaizliği** görevine başlamıştır.

8 Ağustos 1918 tarihinde yeniden **Erzincan Müftüsü** olmuş, bu görevdeyken **Erzincan Müdâfaai Hukuk Cemiyeti Başkanlığına** getirilmiştir.

Dini konulardaki derin bilgisi nedeniyle **"İlmiye Biladi Hamse Mevleviyeti"** rütbesine haizdir.

Daha sonra **Damat Ferid Paşa Hükümeti'nin** isteği üzerine **Şeyhülislam Dürriyade el-Seyyid Abdullah Efendi'nin "Fetva-yı**

Şerife” adını taşıyan ve **Kuvayı Milliye'nin Devlete ve Padişaha** asi olduğunu beyan eden **Fetvasına** karşılık olarak **Ankara Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi** ve **Ankara Müftüsü** olan **Mehmed Rıfat Efendi** ve arkadaşları tarafından hazırlanan karşı **Fetva** bütün il ve ilçe müftülüklerince de onaylanmıştır.

Bu **Fetvayı** onaylayanlardan biri de **Osman Fevzi Efendi** olup, o **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi** verilmeye başlandığı ilk günlerden itibaren **Mustafa Kemal Paşa'nın** yanında yer almıştır.

Bu arada;

Müftü Osman Fevzi Efendi...

Belediye Reisi Rıza Bey...

Eşraftan;

Hacı Mehmed...

Beyzade Sami..

Ulemadan;

Şeyh Ahmet Fevzi...

Şeyh Saffet...

Tercan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Ali...

Kuruçay Müftüsü Şevki...

Tercan Belediye Reisi Şerif Efendi'den...

Oluşan **Erzincan Heyeti** vatanın muhtelif köşelerinin işgâli karşısında diğer şehir ve kasaba heyetleri gibi **Mustafa Kemal Paşa'nın** uyarılarını benimseyip, karar mevkiindeki **Padişahı** alışılmışın dışında ve sert bir dil ve üslupla uyarmaktan çekinmemişlerdir.

Padişahın bizzat kendisine çekilen ve altında başta **Osman Fevzi Efendinin** imzası bulunan telgrafta;

“Bizim doğruluna inandığımız yolda yürüyecek bir Sadrazam seçeceksiniz. Yoksa meşruiyetini tanımıyoruz...”

Osman Fevzi (Topçu), tehdidini değil, gerçeği haykırabilecek kadar yürekli olan insanlardan biridir.

Osman Fevzi Efendi, **Erzurum Kongresine** iştirak ederek, **“Kelkit Kazası”**nı temsil etmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönemi için yapılan seçimlerde **Erzincan**’ı temsil etmeye hak kazanan beş **Milletvekilinden** biri olmuştur.

22 Ağustos 1920 tarihinde **Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne** katılarak, **“Şeriyeye, Evkâf, İrşat ve Bütçe Komisyonlarında”** çalışmıştır.

Milletvekilliği sona erince, **Erzincan'a** gelmiş ve **26 Mayıs 1926** tarihinde **Müftülüktен** emekliye ayrılmıştır.

26 Aralık 1939 tarihinde da vefat etmiştir.

İşte Türkiye Büyük Millet Meclisi Kürsüsünde yaptığı birkaç konuşmasından satırbaşları:

Tarih: 28 Aralık 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzyirmidördüncü Toplantı

Celse: Birinci Celse

Frenginin durdurulması ve bulaşmasının önlenmesi hakkındaki kanun teklifi üzerine yapılan görüşmelerden satırbaşları:

Osman Fevzi (Topçu) Efendi (Erzincan): “Bu müthiş hastalıktan İslam ırkını korumak, her ne şekilde olursa olsun caresini bulmakta mutabıkız.”

Bundan kurtulmak için çalışıyoruz. Ancak bundan daha kötü bir hastalığa tutulmayalım.

“Kısacası manevi bir frengi hastalığına tutulmayalım.”

Çevremizin büyük bir çoğunluğu ve seçmenlerimizin arzuları bu yoldadır ki;

“Milli ananelerimiz korunsun, Şariat hükümlerine uyulsun.”

Biz gerek onların ve gerekse diğer Müslümanların hislerini okşamaya mecburuz.

Biz sarıklılar, böyle bir şey söyleyince sanki Şariat bizim malımızmış gibi kabul ediliyor.

Halbuki bizim diğerlerinden hiçbir farkımız yoktur. Bizde yalnız öğüt verme görevi var.

“Biz Papa gibi cennet, cehennem satamayız.”

İlahi hükümleri de dikkate alırsak, kanunlarımızı ona göre tanzim eder ve her iki tarafı kurtarmış oluruz.

Bakireler hariç olmak üzere, dulları muayene ettirelim.

Fakat ne şekilde?

İstanbul’da bulunduğum zaman iki sağlıklı iki kadın geldi.

İki ay bizim kontrolümüzde bir evde kalmışlardı. Doktorlar bir Hristiyan ebeyi getirdiler.

Odada hasta kadınları muayene etti doktorlar da kapının önünde durdular.

Hastalığı bu şekilde teşhis ettiler.

Ondan sonra iyi oldular gittiler.

Tarih: 1 Ocak 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzyirmiyedinci Toplantı

Celse: İkinci Celse

Frenginin durdurulması ve bulaşmasının önlenmesi kanun teklifinin görüşülmesinde:

Osman Fevzi (Topçu) Bey (Erzincan): Mecburiyetler yasak olan şeyleri sevap kılar.

Biz şimdi iki müthiş hastalığın İslam ırkından çıkarılmasını istiyoruz.

Bunun birinci ilacı fuhşun önlenmesidir. Bu, hastalığı artırıyor ve İslam neslini yok edip, mahvediyor.

Görünen bir işaret yokken, bunda açıkça frengi olduğuna dair yüzünde ve sair yerlerinde yara ve bereye dair bir işaret görülmediği halde, bunlar neden muayeneye tabi tutulsun?

Dulların, evlenmeyi isteyen dulların muayenesinde ebe ile doktor beraber olmalı, doktor muayene etmeyi ebeye bırakır, o söyler, tıp uygular, ne vakte kadar?

Ta ki kadın doktor yetişinceye kadar.

Biz şimdi üç, beş ayda doktorlar yetiştiriyoruz.

İstenirse kan alınıp muayene edilemez mi?

Böyle muayene edilebilir. İnkâr edemezsiniz.

Kanını alır muayene yapar ve o haramı işlemez.

Tarih: 3 Ekim 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Seksenbeşinci Toplantı

Celse: Birinci Celse (Gizli)

Koçgiri ve Umraniye olayları ve Doğu Vilayetlerindeki asayişin durumu ile ilgili görüşmelerden satırbaşları:

Osman Fevzi (Topçu) Efendi (Erzincan): Orada fenalık vardır, isyan vardır, ondan başka idaresizlik fenalığı vardır.

Bunların hepsi fenalıktır.

Hem idaresizlik, hem yatıştırılmada fenalık vardır.

Konuşacaksak bunlar hakkında yapılacak şeyleri görüşelim.

ŞEYH HACI FEVZİ BAYSOY

Şeyh Fevzi (*Baysoy*) 1864 Erzincan doğumludur.
Bir Türk siyasetçisi ve **Din Adamıdır.**

Osman Fevzi Topçu

1882 yılında babasının vefatından, sonra **Nakşibendi Tarikatı Postnişini** ve **Erzincan Temsilcisi** olmuştur.

Erzurum Kongresine Erzincan Murahhası olarak katılmıştır.

Kongreye katılan 63 delegeden 40'ının oyunu alarak, "**Heyet-i Temsiliye Azalığına**" seçilmiştir.

Nakşibendi Dergâhı Postnişini ve **Heyet-i Temsiliye Üyesi** iken, 56 yaşında, **1. Dönem Erzincan Milletvekili** seçilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde "Şeriyye, Evkaf, İrşat ile Tapu Kadastro Komisyonları"nda çalışmıştır.

Sivas Kongresi Üyeleri ile

İstiklal Madalyası sahibidir.

1923 yılı **İlkbaharında** **Ankara'da** hastalanınca **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden** izin alarak **Erzincan'a** gelmiş ve bir müddet hasta yattıktan sonra 1924 yılında vefat etmiştir.

İşte kısa süreli de olsa **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde** yaptığı konuşmasından satırbaşları:

Tarih: 3.Ekim.1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Seksenbeşinci Toplantı

Celse: Birinci Celse (Gizli)

Koçgiri ve Umraniye olayları ve Doğu Vilayetlerindeki asayişin durumu ile ilgili görüşmelerden satırbaşları:

Mustafa Kemal Paşa Sivas
Kadısı Hasbi ve Şeyh Fevzi ile
Sivas, 4 Eylül 1919

Şeyh Hacı Feyzi (Baysoy) Efendi (Erzincan): Geçen baharda görevlendirildiğim Koçgiri, Umraniye'de uğursuz olaylardan Erzincan ve havalisine kadar yayıldığını görüp yerel yönetimle ile katılarak bu karışıklık ve fesadın ortadan kaldırılması için bazı iyileştirici hallere tevessül edildi. İki karındaş arasında bu kötü anlayışın kaldırılması için Erzincan civarında münasip bir yere gelmelerini teklif ettim.

Kabul ederek geldiler. Umraniye'nin zorlu konumu, Dersim'e oranla daha önemlidir.

Aynı kavimden olmaları ve sinirlilikleri itibarı ile aralarında pek bir fark zaten yoktur.

Bu sebeple birbirlerine şiddetle bağlıdılar.

Umraniye'nin durumundan Dersim'de etkilenmiştir.

Fakat maksadın siyasi olmadığı belirlenmiştir.

Birincisi Alişo gibi iki bozguncunun eseridir.

Şeyh Fevzi Baysoy

İkincisi Mülkiye memurlarının idaresizliği, özellikle suçlular hakkındaki aşırı muameleleri halk üzerinde, bu gibi bozguncuların baştan çıkmalarına etkili bir hali oluşturmuştur.

Üçüncüsü, Alevi Kürtlerin Ermeniler gibi göç ettirileceği hakkında, yine bozguncular tarafından, ortaya atılan haberler bu meselenin alevlenmesine sebep olmuştur.

Dördüncüsü ise; bu girişimler Cengizlerde,

Ermenilerde, Yunanilerde olmuştur.

Atlarına binip silahlarını almışlar.

NUSRET SON EFENDİ

Mehmet Nusret (*Son*) Efendi; 1876 tarihinde Erzurum'da doğdu.

İlk ve orta öğrenimini Erzurum'da yapmıştır.

Mehmet Nusret Son

Mehmet Nusret Efendi daha sonra **İstanbul Fatih Medresesi'nde** eğitim ve öğrenimini tamamladı.

Mehmet Nusret Efendi tahsilini tamamladıktan sonra da **Erzurum'a** geri döndü.

22 Ocak 1900 tarihinde **Tabur İmamlığına** tayin edildi.

Böylece, **Mehmet Nusret Efendi 4. Ordu 25'inci Alay 4'üncü Tabur İmamı** olarak ordu hizmetine girdi.

Mehmet Nusret Efendi 15 Eylül 1906 tarihinde ise, **2. Ordu 14'üncü Alay İmamı** olarak atandı.

Mehmet Nusret Efendi, 8 Ekim 1912 tarihinde görevli bulunduğu **Alayı** ile **Balkan Savaşı'na** katıldı.

Lüleburgaz ve Çatalca Muharebelerinde bulundu.

Savaşın ardından **Erzurum'da** bulunan **9. Kolordu, 82'inci Alayın İmamlığına** atandı.

Mehmet Nusret Efendi 13 Eylül 1916 tarihinde **Kafkas 10. Fırkası, 28. Alayda** görevlendirildi.

Bu **Alaylarda** Doğuda cereyan eden bütün savaşlara ileri hatlarda katılarak askerlere moral destek verdi.

Mehmet Nusret Efendi yaptığı bu etkili çalışmaları sebebiyle komutanlarınca takdir edildi.

Mehmet Nusret Efendi Mütareke sürecinden sonra 32. Alay 1. Taburuna tayin olundu.

Görevli olduğu kıtanın **Zonguldak**'ta görevlendirilmesi sebebiyle **Aralık 1919** tarihinde **Zonguldak** 'a gitti.

Mart 1920 tarihinde kendi isteği ile emekli oldu.

Bu görevlerinden dolayı "**Erzurum'da Alay Müftüsü Nusret Efendi**" diye anılmaktadır.

Mehmet Nusret Son

Bu sırada **Mehmet Nusret Efendi** tam emekliliğini beklemektedir.

Ancak **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Birinci Döneminde Erzurum Milletvekili** seçilen **Gözübüyükzade Ziyaeddin Bey'in Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne** katılma gereği duymadan istifa etmiştir.

Bunun üzerine boşalan **Erzurum Milletvekilliğine 28 Ağustos 1920** tarihinde seçilmiştir.

Mehmet Nusret Efendi, 20 Ekim 1920 tarihinde **43** yaşında **Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne** katıldı.

Mehmet Nusret Efendi, Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde çeşitli görevlerde bulundu.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kurulan "**Şer'iyeye-Evkaf, İrşad, Anayasa ve Milli Eğitim Komisyonları**"nda çalıştı.

Mehmet Nusret Efendi, Ordudan 10 Ağustos 1921 tarihinde **Alay Müftülüğünden** emekliliği onaylandı.

Mehmet Nusret Son

Mehmet Nusret Efendi, Alay Müftülüğü yürütürken, **43** yaşında, **1. Dönem Erzurum Milletvekili** seçilmiştir.

Milletvekilliğinin sona ermesinden sonra **Erzurum'a** döndü.

Bir süre **Erzurum'da** yaşadıkdan sonra **İstanbul'a** yerleşti.

Mehmet Nusret Efendi, 18 Ekim 1930 tarihinde **İstanbul'da** vefat etti.

İşte **Türkiye Büyük Millet Meclisi Kürsüsünden** yaptığı konuşmalarından satırbaşıları:

Tarih: 26 Aralık 1920
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: Yüzyirmikinci Toplantı
Celse: Birinci Celse

Frenginin durdurulması ve bulaşmasının önlenmesi hakkındaki kanun teklifi görüşmelerinde:

Mehmet Nusret (Son) Efendi (Erzurum): 1853 yılında Fransız ve İtalyanlarla birlikte bizim Türk askerleri Sivastopol'da savaşırken, bizim Türk askerleri Fransızlarla beraber bulunuyorlardı.

O zaman "Türk askerleri Fransızlarla yakınlaşmışlar ve harp bittikten sonra Küçük Asya'ya ilk defa olarak frengi hastalığını yetirmişlerdir."

Bu kötü hastalığın önünü almak için iki çare vardır.

Biri maddi, diğer manevi çarelerdir.

Manevi çareler:

Evvela köylülerimiz kafalarını değiştirmelidir. Çünkü bizim köylülerimiz hala kadere inanmanın, insanlara nelere mal olacağını anlamamışlardır.

Cuma günleri hutbeye çıkarlar, bilinen bir hadisi okurlar.

Bu hadis meşhurdur:

"Sirayet (Bulaşma) Yoktur..."

Sözünü işiten köylü, bunun manasını değişmez şekilde kafasına yerleştiriyor.

Allah'ın kanunlarını bunlara anlatmalı ve bunların kafalarını değiştirmelidir.

Sivastopol'dan ilk frengi hastalığı Kastamonu'ya gelmiştir.

Buraları hastalığın odak noktalarıdır.

Bu "Odak noktalarında istasyonlar kurmalı" ve Kastamonu ilinde arka arkaya hastaneler açılmalıdır.

Doktorları zorunlu tutmalı ve bunlar daima köylülerin içinde bulunmalı ve onların ruh hallerini anlamalıdır.

Yoksa ilçelerde doktorların oturması hiçbir fayda temin etmez. Ayrıca dispanserler oluşturulmalıdır.

"Din ile Tıp birleşirse, frengi o gün bizim Memleketimizden defolmuş olur."

Tarih: 30 Ekim 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzyirmidokuzuncu Toplantı

Celse: Birinci ve Üçüncü Celse

Osmanlı İmparatorluğu'nun geleceği ve Hilafet meselesi hakkında yapılan görüşmelerde:

Nusret (Son) Efendi (Erzurum):

Biz mezarlıkta mıyız?...

Babiali ölmüş...

Saray ölmüş...

Bu konuda konuşmak ve bir takım şeyler düşünmek, söylemek boşunadır ve böyle boş şeylerle uğraşmak demektir.

Bunu da atlatacağız.

Bunun hiçbir önemi yoktur.

Esas mesele Hilafet konusunun halledilme zamanı gelmiş midir, gelmemiş midir?

Bana göre bunun halledilme zamanı gelmiştir.

ABDURRAHMAN LAMİ HOCAZADE ERSOY

Abdurrahman Lami Hocaade (*Ersoy*); 1857 yılında Kilis'te doğdu.

*Abdurrahman Lami
Hocaade Ersoy*

İlk, orta ve Medrese öğrenimini tamamladıktan sonra önce Evkaf Memurluğu ve ardından da Müderrislik yaptı.

Abdurrahman Lami Hocaade, 45 yaşında Müderrislik yaptığı sıralarda, 1. Dönem Gaziantep Milletvekilliğine seçildi.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde "Şer'iyе, Maarif ve İrşad Encümenleri"nde üyelik yapmıştır.

Abdurrahman Lami Hocaade, 16 Mart 1930 tarihinde vefat etmiştir.

İşte Türkiye Büyük Millet Meclisi Kürsüsünden Gaziantep ilgili konuşmasından satırbaşları

Tarih: 14 Şubat 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzellinci Toplantı

Celse: Üçüncü Celse (Gizli)

Ayıntap (Gaziantep)'in düşüşü hakkında verilen taktir üzerine yapılan görüşmelerde:

Abdürrahman Lami (Ersoy) Bey (Ayıntap-Gaziantep): Gaziantep (Ayıntap) bugün savunulamayacaksa, yarın edilecektir. Halkın manevi gücünü yükseltmek gerekir. Bunla-

rın kahramanlıklarını artıran muhterem arkadaşımız Kılıç Ali Beydir.

Halk silahlanarak harbe hazır olmuştu. Her bir askeri bir savaşçı, bir kale idi.

Çünkü onlar zorla askere gelmiyorlardı. Gaziantep (Ayıntap) halkı bunları dört ay kendi kesesinden besledi.

Hükümetten hiç para istemedi. Kendi keselerinden askere baklava yedirmek şartı ile beslediler.

Bütün Gaziantep (Ayıntap) Kılıç Ali Beye bağlıydı. Ona Kılıç Ali Paşa derlerdi.

Çatışma en had safhaya geldiği zaman Kılıç Ali Bey oradan gitti.

Onun yerine diğer bir kumandan geldi. Kılıç Ali Bey'in oradan gitmesi, bir ordunun gitmesi gibi oldu.

Geçici olarak esir olmuş Gaziantep'in (Ayıntab'ın) evladı yine oradadır.

Yine Gaziantep'i (Ayıntab'ı) savunacaktır. Gaziantep'in (Ayıntab'ın) menkibeleri içinde birkaç kahramanın büyük etkisi vardır.

Bunların birincisi Kılıç Ali Bey arkadaşımızdır. Bize Kılıç Ali Beyi tam yetki ile gönderiniz.

Kesinlikle Vatan Fedaisi olarak beşbin, onbin kuvvet toplanacaktır. Hiç olmazsa düşmandan beş, on köy kurtarır.

Rica ediyorum, Kılıç Ali Bey'e izin verin

HAFIZ İBRAHİM DEMİRALAY

Hafız İbrahim (Demiralay) Efendi, (Isparta); 1883 yılında Isparta'da doğdu.

İbrahim Demiralay

İlk ve orta öğrenimini **Isparta**'da tamamladı.

1902 tarihinde **İstanbul**'a gelerek **Fatih Medresesi'ne** kaydoldu.

Yedi yıl öğrenim gördükten sonra, **Müderrislik** icazeti aldı.

Öğrenimi sonrasında **Isparta**'ya dönerek babasından kalan arazide tarımla meşgul oldu.

Gülyağı ticareti yaptı.

Bu arada **1911/1912** yıllarında **Isparta İdadisinde Din Bilgisi ve Ahlak Dersleri** okuttu.

Ayrıca bir ara **Bidayet Mahkemesi Üyeliği'nde** bulundu.

Yunanlıların İzmir'e ayak bastığı duyulur duyulmaz, **Anadolu'nun** diğer yerlerinde olduğu gibi **Isparta** ve kazalarında da olağanüstü bir heyecan oluşmuş ve halk galeyana gelmiştir.

İzmir'in işgâlinin ilk günü 15 Mayıs 1915 tarihinde bütün **Yalvaçlılar İstanbul'da Sadrazamlığa** işgâli kınayan protesto telgraf-ları gönderdiler.

Bu telgrafta;

"Biz namusumuz ile yaşayacağız, namusumuz ile öleceğiz. Türk milleti zilletle yaşayamaz.

Bu kadar hakir bir millete katlanarak yaşamak isteyen bir Türk ve Müslüman düşünülemez.

Biz daha ölmedik. Büyük hakanımıza şanlı tarihimizin son kurbanı olacağız.

Gayret borcumuz, ya İzmir, ya ölümdür.

Vatan için ölmeye amadeyiz...

Deniyordu. Yine aynı gün **Keçiborlu, Uluborlu ve Şarkikaraa-ğaç** işgâllere tepki göstermiştir.

İlçelerde bu gelişmeler meydana gelirken, **Isparta**'da **Milli mücadelenin öncülerinden olan Hafız İbrahim (Demiralay) Efendi**, memleketi olan **Gelendost**'un **Afşar Nahiyesine** gelerek, evinde yörenin ileri gelenleriyle vatanın içinde bulunduğu durumu görüştü ve bu görüşmelerin sonucunda;

"İzmir'in işgâli meselesini İstanbul Hükümeti'nin siyaset masası değil, ancak Türk'ün kendi kuvvet ve silahı halledecektir"

Denilerek halk silahlı direnişe çağrıldı.

İbrahim Demiralay

Yine **Isparta**'da **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinin** önderlerinden olan ve o günlerde henüz **22** yaşında olan **Akkaşzade Süleyman Turgut** da "**Gençler Yükselme Cemiyeti Başkanı**" olarak **Hafız İbrahim Efendi** ile birlikte bütün **Ispartalıların** hislerine tercüman olarak **Isparta**'da bir protesto mitingi yapılmasına önayak oldular.

11 Haziran 1919 tarihinde **Hükümet Konağı** önündeki meydana **15.000** kişinin katıldığı büyük bir miting düzenlendi.

Mitingde alınan kararlar **İtilaf Devletleri** temsilcilerine ve **Paris Barış Konferansı'na** telgrafla bildirildi.

O günlerde **İzmir**'den gelen bazı **Ispartalıların Yunanlıların** yaptığı insanlık dışı mezalimi anlatmaları üzerine halk büsbütün galeyana gelmiştir.

Hafız İbrahim Efendi bu haberleri duyar duymaz **Isparta** halkını "**Cihada**" davet etti. Bu davet üzerine tüm ahali **Isparta**'da toplanmaya başladı.

İlk protesto mitinginin üzerinden daha **10** gün geçmeden **20 Haziran 1919** tarihinde özellikle şehrin pazarı olması münasebetiyle **Çarşamba** günü **Isparta**'da ikinci bir miting yapıldı.

Yaklaşık **18.000** kişinin katıldığı bu büyük mitingin öncekinden farkı silahlı bir toplantı ve gösteri olmasıdır.

Mitingin başlangıcından sonuna kadar, şehrin bütün **Camileri-nin** minarelerinden **Tekbirler** getirildi, halk **Allah** için “**Cihada**” davet edildi.

Oradakiler de bu davete yemin ederek söz verdiler ve bir **Beyan-namenin** yayınlanmasına karar verdiler.

İşte o **Beyanname**:

“Ey Müslümanlar...

Sefil ve çıplak Yunanlıların kirli ayakları altında ezilen Kutsal topraklarımızın hayat ve namusu perişan edilmiş zavallı dindaşlarımızın imdadına kişisel olarak koşmak her ihtimale karşı Isparta'mızı da muhafaza ve müdafaa etmek üzere, Allah'ını, Peygamberini, dinini, vatanını tüm gücüyle seven Müslümanlara hayatını, servetini Allah yolunda feda etmek her Müslümana düşen bir görev olmuştur.

Yoksa, İsrailoğulları kavmine mahsus olan aşağılanma ve miskinlik ile vatanın namusu muhafaza edilemez.

Ecdadımız hayatlarını feda ederek parlak kılınçlarıyla kainata yön aldirmışlardır.

Biz onların evladı değil miyiz?

Eski Yunan muharebesinde Dömeke kalesini 6 günde süngülerine itaat ettiren Isparta gazileri değil midir?

Çanakkale'de Anafartalar'da aslanlar gibi çarpışarak düşmanın kızgın ateşlerine göğüs geren ve milletinın sebe-i ihtiramında namını şerefle yad ettiren 36. Alayın efradı kimlerdir?

İbrahim Demiralay

Evet!... Isparta kahramanlarıdır ve kökünde Isparta namına camii avlusunda vaktihane önünde cihad sancağı altında toplanacak olan mücahitlerimizin büyük bir fedakarlıkla vatanın namusunu savunma ve İzmir vilayetimizi geri alacaklarından şüphe etmem.

Esasen vatanım uğruna hayatımı fedaya hazır olduğumu huzurunuzda yemin ile beyan ettim.

*Siz de kabul ettiniz. Başınızda olduğum halde Cenab-ı Hak'a yeminimi din ve vatana karşı vazifemi en iyi uygu-
larla yerine getirmek istiyorum.*

*Buradaki ailenizin geçimini temin, harçlığınız, silahınız,
hazır edilmiştir. Memleketimizin eşrafı, saygın kişileri her
veçhile fedakarlık ediyorlar.*

*Artık eli silah tutanları vatan görevine davet ediyorum.
Nusret-i İlahiye (Allah'ın Yardımı) bizimledir. (Vecahidu
fillah) ilh... “*

21 Haziran 1335 Isparta Mili Müdafaa-i Vatanîye Heyeti namına Tahir Paşazade İbrahim (Demiralay)

Yunan işgâllerine karşı müteyakkız olan **Isparta** halkı, aynı has-
sasiyeti **İtalyan** işgâllerine de gösterdi.

1919 yılının **Ağustos** ayının ortalarında **İtalyan** işgâllerini pro-
testo etmek için yine **Isparta**'da yaklaşık **8.000** kişinin katıldığı bir
miting yapıldı.

Mitingde alınan kararlar şiddetli bir dille **İtalyanlara** bildirildi.

Üzerine **Burdur**'daki **İtalyan** süvari bölüğü geri dönmeye mec-
bur oldu.

Artık **Ekim 1919** tarihinden itibaren **Müdafaa-i Hukuk Cemi-
yeti Isparta**'da tek otorite olarak her türlü sosyal ve siyasi olayları
kontrolü altına aldı.

İlk aşamada **Batı Cephesinde Yunanlılara** karşı mücadele eden
milis kuvvetlerimize, ardından da daha sonra bölgeye gönderilen
düzenli birliklere maddi, manevi ve insan gücü olarak yardımlarda
bulundu.

**Hafız İbrahim (Demiralay) Efendi, Ulusal Kurtuluş Mücade-
lesi Hareketinin** başlamasıyla, **Isparta** ve çevresinde **Hareketini**
önderi oldu.

İzmir'de **Yunan** işgâlinin başlaması üzerine mitingler düzenle-
yerek ve **Isparta**'nın bütün köylerine varıncaya kadar **“Beyanna-
meler”** göndererek, halkı **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi**
lehinde bilinçlendirmeye çalıştı.

Konya Valisi Cemal Bey'e ve **2. Ordu Müfettişi Küçük Ce-
mal Paşa'ya** telgraflar çekti. **Vali**, telgrafı alır almaz **Isparta Mu-
tasarrıfı Talat Bey'e**;

“Uyanık olmasını, imza sahibinin sorguya çekilerek İstanbul Sıkıyönetimine gönderilmesi...”

Talimatını verdi.

*Libya Yerel Kıyafeti ile İbrahim Demiralay ve diğer
Din Adamları Milletvekilleri ile - Ankara, 23 Nisan 1920*

Isparta Hürriyet ve İtilaf Fırkası mensupları da **Hafız İbrahim Efendi'nin** çalışmalarına karşı çıktılar.

Bu engelleme girişimlerine rağmen **Hafız İbrahim Efendi**, çalışmalarını arttırarak sürdürdü.

Bu cümleden olarak, **6 Ağustos - 8 Ağustos 1919** tarihlerinde toplanan **1. Nazilli Kongresine Isparta Delegatesi** sıfatıyla **Eski Müftü Hacı Hüsnü Özdamar** ile **Uçkurcuzade Ali Efendi'yi** gönderdi.

Böylece **Ege Bölgesindeki Ulusal** faaliyetlerle irtibata geçti.

Öte yandan **Başkanı** bulunduğu ve **Isparta'da Ulusal** örgütlenmenin öncülüğünü yapan **Cemiyet-i İlmiye'yi Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti** adı altında yeniden kurdu.

Isparta'nın merkez, ilçe ve köylerinden topladığı gönüllü kuvvetleri **“Isparta Mücahitleri”** adı altında **Nazilli Cephesine** gönderdi.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinde Anadolu'nun bağrında ilk silahla karşı koyma hareketlerinden birisi olan **“DEMİR ALAY”**ın kurucusudur.

37 yaşında **Müderri** iken **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönemi** için yapılan seçimlerle **Isparta Milletvekili** seçildi.

Bu sıfatla **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 23 Nisan 1920** tarihindeki açılışında hazır bulundu.

Ankara Fetvası'nı;

“Isparta Mebusu, Ulemadan Hafız İbrahim...”

İsim ve unvanıyla imzalamıştı.

1920 yılının **Temmuz** ayının başlarında **Yunan** kuvvetlerinin **Milne hattını** aşarak **Anadolu** içlerine ilerlemeleri, **Alaşehir'in** kaybı, **Nazilli/Köşk Cephesinin** çökmesi, **Yunan** ordusunun **5 Temmuz 1920** günü **Denizli/Buldan'a** girmesi, kuzeyde **Bursa'ya** yaklaşmasıyla işgâlin genişlediği günlerde;

“Bir Ulusal teşkilat kurup cepheye gitmesi...”

İçin **Mustafa Kemal Paşa'nın** öngörüsüyle **Milli Savunma Bakanlığı** tarafından **Isparta** ve havalisine gönderildi.

Cephede görev yapması sebebiyle, **11 Temmuz 1920** tarihinde **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin** kararıyla izinli sayıldı.

Kısa zamanda topladığı yüz atlı ve ikiyüz piyade gönüllü erle bir birlik teşkil ederek **Yunan** kuvvetleriyle savaştı.

Ekim'de bu kuvvet üçü atlı, üçü piyade ve biri makineli tüfek takımından ibaret yedi bölüklü bir alay haline geldi ve **“Demir Alay”** olarak anıldı.

Uşak hattında, bir başka **Din Adamı, İsmail Şükrü Çelikalay** tarafından yürütülen savunma hareketlerine paralel şekilde bir tarzda girdi.

İbrahim Demiralay

Demir Alay, 28 Ağustos 1920 tarihinde **Kurban Bayramı'nın** üçüncü günü **Sarayköy** yakınında **Demirköprü** mevkiinde **Yunan** ordusuyla şiddetli çarpışmalara girdi.

5-6 gün süren bu çarpışmalarda **Hafız İbrahim Efendi'nin** komuta ettiği **Demir Alay** karşısında **Yunanlılar** ilerleme kaydedemedi.

Daha önce **Tepeköy'ü** işgâl eden **Yunan** kuvvetlerine **17 Eylül** gecesi baskın yapıldı ve **Tepeköy** işgâlden kurtarıldı.

Demiralay'ın varlığı, **İtalyanların Isparta** ve çevresinde barınamamasını sağlamıştır.

Demir Alay'ın bu başarılı hizmetleri, **Türkiye Büyük Millet Meclisi** tarafından da yakından takip edildi.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin takdirleri, **Başkan Mustafa Kemal Paşa** vasıtasıyla **Demir Alay Komutanı Hafız İbrahim Bey**e bildirildi.

"Kuva-yı Milliye" kuvvetleri düzenli ordu içine alınırken, **Demir Alay**, **"Mürettep Alay"** olarak **57. Tümen** içinde yer aldı.

Milli Savunma Bakanlığının **2 Kasım 1920** tarihli emri ile adı **"39. Alay"** oldu. **Ocak 1921** tarihinde de **"Menderes Grup Kumandanlığı"** emrine verildi.

Mustafa Kemal Paşa'nın **Demiralay Komutanı Hafız İbrahim**'e başarılarından dolayı gönderdiği **14 8 1336/1920** tarihli telgraf şöyledir:

"12. Kolordu Kumandanlığı Vasıtasıyla Isparta Milli Demiralay Kumandanı Mebus İbrahim Bey'e:

Isparta Livası'nın Müdafaa-i Vatan hususunda gösterdiği fedakarlık teşekküre şayandır.

Bütün alay zevatı ve kendisine Büyük Millet Meclisi'nin takdirlerini ve teşekkürlerini takdim ederim..

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

Demir Alay'ın düzenli ordu içinde bu şekilde yer alması üzerine, **Mart 1921** tarihinde **Hafız İbrahim (Demiralay) Efendi**, **Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne** döndü.

"Sağlık ve Sosyal Yardım, Milli Eğitim ve Dilekçe komisyonları"nda görevler aldı.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne **2. Dönem, 3. Dönem, 4. Dönem, 5. Dönem** ve **6. Dönemlerde** de yeniden **Isparta Milletvekili** olarak seçildi.

Hafız İbrahim Efendi, İstiklal Madalyası ile ödüllendirildi.

Soyadı Kanunu ile **"Demiralay"** soyadını aldı.

Milletvekili iken, **29 Mart 1939** tarihinde vefat etti.

İşte tüm bu yararlılıkları yanında **Türkiye Büyük Millet Meclisi Kürsüsünden** yaptığı bazı konuşmalarından satırbaşları;

Tarih: 3 Temmuz 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yirmialtıncı Toplantı

Celse: Üçüncü Celse (Gizli)

Bugünlere nasıl gelindiği hakkında:

Hafız İbrahim (Demiralay) Efendi (İsparta): *Biz burada, bey-hude yere değil, “Vatan ve namus uğruna şehit olmaya” azmettik.*

Burada durmamız lazım değilse evlerimize dönelim; biz İslamiyet’i tahrik edelim.

Emin olunuz ki, bu şiddetli yıkılışın önüne geçilir. “Burada çalışmaktan ise cephelere gidelim.”

Tarih: 13 Aralık 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzyirmiyedinci Toplantı

Celse: Birinci ve İkinci Celse (Gizli)

Askeri durumlar hakkında yapılan açıklamalar üzerine yapılan görüşmelerde:

İbrahim (Demiralay) Efendi (İsparta): *İngilizler; bir taraftan halkımızı baştan çıkarmak için, bir taraftan propagandaları ile, diğer taraftan barış sözleri ile toplumu oyalarken, öbür taraftan Yunanlıları daha güçlü bir şekilde organize ederek, üzerimize salmak istiyor.*

Belki bugün veyahut üç ay sonra bir savaş karşısında kalacağımızı ben de hissediyorum.

Yüce Meclisinizden rica ettiğim bir şey varsa, ilgisiz kalmayalım. İngiliz siyasal olarak uyuşacak, Fransızlarla anlaşma yaptık, “İtalyanlar iyi bir millettir...”

Diye bizi baştan çıkarmaya çalışıyorlar.

İngilizler bütün dünyanın siyasetinin merkezidir. Bütün dünya milletleri İngilizlerin siyaseti altındadır.

Fransa, bugün İngiltere’nin emellerinden başka bir hareket şekli yürütemez.

İtalya, İngiliz deniz kuvvetlerinin etkisi altındadır.

Bunların hepsi İslamiyet’i yok etmek için uğraşıyorlar.

Buna karşı bütün Yüce Meclisiniz ve bütün Milletimiz tek vücut olarak ne yapmak gerekiyorsa, mutlaka yapmalıdır.

Tarih: 24 Mart 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Ondördüncü Toplantı

Celse: İkinci ve Üçüncü Celse (Gizli)

İtilaf Devletlerinden gelen Anlaşma teklifleri hakkında yapılan görüşmelerden satırbaşları:

Hafız İbrahim (Demiraley) Efendi (Isparta): *Teklif halen resmi bir mahiyette olmadığı için, yokmuş gibi kabul edilir.*

Çünkü bu teklif “Hilaliahmer-(Kızılay)”e, yani Hamit Beye olmuş bir tekliftir.

Doğrudan doğruya kendi temsilcimize olmuş bir teklif değildir. Asıl anlaşma, doğrudan doğruya savaşmış bir Hükümetle olur.

Yunanistan esasen, bizim düşman bulunduğumuz İtilaf devletleri arasında bizimle savaşmıştı.

Bu Devlet doğrudan doğruya hukuk dışı ve yetkisiz olarak İzmir ve Trakya’yı işgâl etmiştir.

Biz Memleketimize doğrudan doğruya tecavüz etmiş bir hırsız kovmak için uğraşıyoruz.

Anlaşma teklifi, Yunanlılar ile bizim aramızdaki çatışmayı İngilizlerin doğrudan doğruya resmi bir hale koymak için yaptıkları bir dolaptır.

HACI SÜLEYMAN BİLGEN

Hacı Süleyman (*Bilgen*); 1856 tarihinde Nazilli’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Nazilli’de gördü.

Hacı Süleyman (Bilgen)

Daha sonra yüksek öğrenimi için **İstanbul’a** gitti.

1880 yılında üstün başarı ile, **Nuru-osmaniye Medresesi’nden** mezun oldu.

Bildiği **Arapça ve Farsça’nın** yanı sıra, **Batıdaki** fikir gelişmelerini izleme olanağı bulmak için kendi çabalarıyla **Rumca ve Fransızca’yı** da en ciddi eserleri tercüme edebilecek seviyede öğrendi.

Bir süre **Nazilli’ye** dönerek burada dedesinin getirttiği su işleriyle uğraştı.

Bu arada bilimsel çalışmalarıyla da meşgul oldu.

23 Temmuz 1908 tarihinde **2. Meşrutiyetin** ilanı üzerine, **İstanbul’a** döndü ve **Bursalı Mehmet Tahir Bey’in** önerisi ile, **1908-1912** yılları arasında **Osmanlı Meclis-i Mebusanı’na Aydın Milletvekili** olarak girdi.

Meclis-i Mebusa’nın ülkenin “*Hasta Adam*” olma utancından kurtulmasının gerekliliğini anlatan uzun konuşmalar yaptı, ekonomik ve sosyal içerikli önergeler verdi.

Yabancı devletlerin sömürü alanı olmaktan kurtulma, kişi başına düşen milli geliri artırma, sosyal kalkınma gibi o güne kadar pek duyulmamış, dile getirilmemiş söylemler kullandı.

Ancak önerilerinin hiçbirini kabul görmedi. Üzülen ve gocunan **Hacı Süleyman Efendi** de istifa etti.

İstifasını kabul etmediler ve onu izinli sayarak **Sadrizam** adına vapura kadar uğurladılar.

Fakat **Hacı Süleyman Efendi**, **Aydın**'dan istifasını gönderip tekrar kitaplarına döndü.

15 gün sonra da 31 Mart Olayı patlak verdi.

2. Meşrutiyet dönemini üzgün ve kırgın bir ruh hali içinde **Nazilli**'de geçirdi. Kütüphanesini genişletti, ilginç bir nokta **Türkler** aleyhindeki **Rumca** propagandist yayınları toplayarak, en ince ayrıntılarına kadar incelemiş olmasıdır.

15 Mayıs 1919 tarihinde **Yunan** ordusunun **İzmir**'i işgali üzerine büyük bir kararlılıkla halkı **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi** lehinde bilinçlendirmek üzere faaliyete geçti.

Aydın halkının direnişe katılmasını sağlamakta zorluk çeken **57. Tümen Komutanı Albay Şefik Bey**, **Muğla**'nın **Bozöyükü Bucağından Hatip Hacı Süleyman Efendi**'yi **Çine**'ye davet etmenin doğru bir yol olacağını düşündü.

Daha önce **Muğla**'daki **Ulusal** örgütlenmede rol almış olan **Hacı Süleyman Efendi**, **12 Haziran 1919**'da **Çine**'ye gelir ve buranın ileri gelenleriyle görüşerek aynı gün **Çine Heyet-i Milliyesinin** kurulmasını sağlar.

Galip Hoca'nın, ki sonradan **Üçüncü Cumhurbaşkanı Celal Bayar**, **Bozöyükü Hacı Süleyman Efendi** ve hizmetlerinden şöyle söz eder:

“Hacı Süleyman Efendi iri yarı, gösterişli, gür ve erkek sesli, pervasız bir Din adamıydı.

Gördüğü herhangi bir haksızlığa karşı koymaktan zevk duyardı. Heyet işe başlayıp memleketin umumi vaziyetini görüşürken Müftü Efendi (Çine Müftüsü) şöyle diyerek:

Galip Hoca
(Celal Bayar)

“Yalnız Yunanlılarla kalsak kolay, fakat müttefikleri de var ve kuvvetli...”

Düşüncesini ileri sürmüştü...

Hacı Süleyman Efendi samimi bir eda, fakat şiddetli bir lisanla Müftüye bağırarak şöyle cevap verir:

“- Hoca! Hoca! İngiliz, Fransız kim olursa olsun memleketimizi kurtarmaya çalışacağız. İcap ederse hepimiz şerefimizle öleceğiz...”

Bundan sonra heyet ciddi bir azimle Ulusal görevine sarıldı.

***Yardımlar toplandı. Gönüllü kaydedildi.
Bunların ailelerine para yardımı yapıldı.
Silahlandırılan yüz kişilik ilk kafile Menderes Köprüsüne,
Yunanlıların karşısına sevk olundu”.***

Demirci Mehmet Efe - 1919

Aydın'ın merkezinde yine **Ulusal Ordu Fahri Müftüsü** olarak cephelerde hizmet yapan Aydın 1. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi Milletvekillerinden **Esat İleri** ile **Nazilli'de Müderris Hacı Süleyman Efendi'nin** çok önemli hizmetleri olmuştur.

Hacı Süleyman Efendi, o zaman 31 yaşında olan öz oğlu **Ragıp Bey'i** rehine olarak vererek, kanun kaçağı konumundaki **Demirci Mehmet Efe'nin** şüphecilğini yatıştıran ve kendisini düze indirerek, eşkıyalıktan vatanperverliğe yönelten ve **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi**

içinde yer almasını sağlayan kişidir.

Nazilli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni kurdu. **Nazilli Heyet-i Milliyesini** topladı.

Haziran 1919 tarihinde **Nazilli'ye** gelmiş olan **Rauf Orbay'ın** hayranlığın kazandı ve onun önerisiyle, yaşlı ve hasta olmasına rağmen **Sivas Kongresine** katıldı ve burada **Mustafa Kemal Paşa** ile görüştü.

Ankara Fetvası'na “**Müderrisinden Hacı Süleyman**” ismiyle imza koymuştur.

Nazilli'de Müderris iken, 64 yaşında, **Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne 1. Dönem İzmir Milletvekili** seçilerek ikinci defa siyaset hayatına girmiş oldu.

“**Şer'iyeye, Maarif ve Defter-i Hakani Encümenleri**”nde çalışmıştır.

Arapça ve Farsça'nın yanı sıra, **Rumca** da bilen bir siyaset ve değerli bir **Din Adamıdır**.

Ancak, teklif edilmesine rağmen, **Bakanlık** görevini kabul etmedi.

Hacı Süleyman Efendi, Osmanlı Meclisi Mebusa'nındaki çalışmalarını aynen **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde** de sürdürdü.

Bazı önerileri, bugün dahi güncelliğini kaybetmemiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1. Dönem için İzmir'den Milletvekili de seçilen Hacı Süleyman Efendi, yukarıda belirttiğimiz gibi, **Demirci Mehmet Efenin Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi** lehinde hizmete katılmasında etkili olmuştur.

Hacı Süleyman Efendi, Türkiye Büyük Millet Meclisi 1. Dönemi, yeni seçimlere gidilmek üzere fesih kararı alınca yine **Nazilli'ye** döndü.

İkinci Dönem için adaylığını koymamasına üzülen **Mustafa Kemal Paşa, 20 Mayıs 1923** tarihli telgrafıyla **Hacı Süleyman Efendiye;**

"Mefkure Arkadaşımız"

Diye hitap ederek, dolaylı ifadeyle onu aday olmaya davet etmiştir.

Telgraf bugünkü dille şöyledir:

"Nazilli'de İzmir Muhterem Milletvekili Hacı Süleyman Efendiye Namzetlikten vazgeçme isteğinizi kaydettik.

Siz, bizim her zaman ve vaziyette samimi bir mefkure arkadaşımızsınız.

Afiyetinizi temenni ederim efendim.

Gazi Mustafa Kemal"

Cumhuriyetin ilanının gerekliliğini açıkça savunanlardan olan **Hacı Süleyman Efendi**, tam bu sırada, **5 Ekim 1923** günü bir kaza sonucu vefat etmiştir.

İzmir Milletvekili Müderris Nazillili Hacı Süleyman Efendi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmalarında birlikte dinleyelim.

Tarih: 22 Mayıs 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yirmiüçüncü Toplantı

Öğretmenlerin maaşlarının aksatılmadan ödenmesi ile ilgili önergesi nedeniyle oturumunda kürsüye çıkmış ve şöyle demiştir:

Hacı Süleyman (Bilgen) Efendi (İzmir):

"Muhterem Arkadaşlar!

Eğitim düzeni olmayan bir milletin medeni düzeni de olmaz.

**Bu eşkıyalıkların rezaletlerin, alçaklıkların nedeni hep ce-
halettir.**

**İnsanın yaratılışı saldırı, kavga ve mücadele üzerine kuru-
ludur.**

**İnsanları bu ilkel kanundan vazgeçirmek için kesin ve ger-
çek bir etken olmak gerekir. Bu da eğitimle olur...**

**Bu gün köylerde ufak ufak okul yapmak şehirlerde büyük
büyük cami yapmaktan daha hayırlıdır.**

**Köylerde yalnız erkekler için değil birer de kızlar için okul
açmak gerekir.**

**Erkeklerin okuması ne kadar gerekli ise kızların okuması
da o oranda önemli, hatta çok daha önemlidir.**

**Çünkü 7-8, 10 yaşına kadar bir çocuk ana kucağında ter-
biye gördüğü için kadınların ilimle, kültürle zinetlenmesi
daha değerlidir.**

**Çünkü bir milletin en büyük mutluluğunu en önemli bahti-
yarlığını kadınlar teşkil eder.**

**Yalnız benim nazarımla değil gerçekte de kadın, kutsal bir
yaratılış abidesidir. Onu her vakit en latif duygularla bezen-
miş görmek ne tatlı bir şereftir.**

**Kadın öyle bilirim ki insan hayatının en merhametli ve şef-
katli bir temelidir.**

**Onun için Allah süslenme hakkını erkeklere tercihen ka-
dınlara bahsetmiştir.**

**Kadınları yüksek mertebede bulunan bir milletin sırtı hiçbir
zaman yere gelmez. Bu durumda olan bir ulus dünyanın en
soylu bir ulusudur.**

**Kadın kadınlığı, yüksek erdemliğini, anneliğini, zevceliğini
bilirse o vakit sosyal düzenimizdeki ilerleme en yüksek nok-
tasını bulur.**

**O zorba erkekler ki, kadınların sahip oldukları hakları hiçe
sayarlar.**

**Onlar milletin geleceğini değil, içinde bulundukları sosyal
durumu bile bilmeyenlerdir...**

**Hülasa devlet ve milletin mutluluğa ulaşması kültür dere-
cesine bağlıdır.**

Kültür yol gösterici, uyarıcı ve kurtuluş yoludur.

Biz onunla hareketimizi tayin edebiliriz..."

HAFIZ ABDULLAH TEZEMİR

Hafız Abdullah (*Tezemir*) Efendi (*İzmit*): 1871 yılında Adapazarı'nda doğdu.

İlk ve orta öğreniminden sonra **Medrese** eğitimi almış ve **Hafız** ve **Müderris** sıfatını kazanmıştır.

Abdullah Tezemir

Müderrislik görevinde iken 49 yaşında, **Türkiye Büyük Millet Meclisi**'ne 1. Dönem **İzmit** Milletvekili seçilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde "Muvazene-i Maliye ve İktisat Encümenleri"nde çalışmıştır.

Hafız Abdullah (Tezemir) Efendi, 17 Kasım 1940 tarihinde vefat etmiştir.

İşte **Hafız Abdullah (Tezemir) Efendinin** **Türkiye Büyük Millet Meclisi Kürsüsünden** yaptığı konuşmalarından birkaç satırbaşı:

Tarih: 8 Şubat 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzkırkyedinci Toplantı

Celse: Birinci Celse

Milli Savunma Bütçesinin görüşülmesinde:

Abdullah (Tezemir) Efendi (İzmit): Paşa Hazretlerinden soruyorum:

Geyve'den 4/5 vagon koza gönderilmişti.

Maliye Bakanı az önce burada idi. Acaba bunlar bütçelerine dahil edilmiş midir?

Aynı zamanda ipekler ve afyon götürülmüştü. Adapazarı'ndan onbin kiloya yakın şekere ve onbin kilo sabuna el konulmuştu.

Bunlar satıldı mı? Ordunun defterlerine kaydedildi mi?

Şimdi Vezirhan'daki Hristiyanlar gitmişler. Gökbayrak kutası da askerlerini göndermiş ve buradaki eşyaların hepsini Lefke'ye getirmiş.

İstediklerini kırıyor, istediklerini evine gönderiyor. Orayı, burayı yağma ediyorlar.

Tarih: 21 Haziran 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Ellidokuzuncu Toplantı

Celse: Birinci ve İkinci Celse

Yunan zulmüne dair Milletlere çekilecek protesto notası görüşmelerinde:

Hafız Abdullah (Tezemir) Efendi (İzmit): Samsun meselesi, Avrupa'da henüz çalkalandığı bir sırada bu nota veriliyor.

Meclis tarafından milletlere karşı bu protesto veriliyor ve bu arada Samsun bombardımanı da protesto edilseydi, gayet iyi olurdu.

MUSTAFA HULUSİ ÇALGÜNER

Mustafa Hulusi (*Çalgüner*); 1872 tarihinde Çal'da doğdu. İlk öğrenimini Çal'da tamamladıktan sonra İstanbul'a gidip tahsilini sürdürmüştür.

Mustafa Hulusi Çalgüner

1899 yılında mektebi “**Nuvabı. Kuzzat**”ı başarıyla bitirdiği için kendisine **Müderislik** payesi verilmiştir.

Babasının ölümü üzerine 1900 yılında **Müftülüğe** atanmış, aynı yılın **Temmuz** ayında bu göreve başlamıştır.

On yıldan fazla süren **Müftülük** görevi esnasında “**Muressağı Osmani Mecidi**” ve birinci rütbe “**Osmani Mecidi**” nişanları ile taltif edilmiştir.

1911 yılının **Mayıs** ayında **Müftülükten** ayrıldıktan sonra **Kütahya Kadılığı** ve “**Bidayet Mahkemesi Başkanlığına**” atanmıştır

Bu görevleri üç yıl sürdürmüştür.

1914 yılında **Afyonkarahisar Kadılığına** getirilmiş, aynı zamanda bu sancağın **Naibliği** görevini de üstlenmiştir.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinin başlaması üzerine, **Afyonkarahisar** ve **Denizli Bölgesi Milli Mücadele Teşkilatları** ile yakın işbirliği yapmıştır.

Afyonkarahisar Kadısı iken 1920 yılında **Karahisarı Sahip (Afyonkarahisar)** Milletvekili seçilerek **Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Afyonkarahisar (Afyonkarahisar)** şehrini temsil etmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışından hemen sonra **Ankara'ya** geçerek **Mustafa Kemal Paşa'nın** yanında yer almış ve **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Döneminde Karahisarı Sahip (Afyonkarahisar)** Milletvekili olarak görev yapmıştır.

Meclisin “Adliye ve Şer’iye Komisyonları”nda görev yapmıştır.

Bu arada İstiklal Madalyası ile onurlandırılmıştır.

1.Dönem sonunda Milletvekilliğinden ayrılan Mustafa Hulusi (Çalgüner), hayatını çiftliğinde devam ettirmiştir.

Arapça ve Farsçayı iyi bilen siyasetçi ve Din Adamı olan Mustafa Hulusi (Çalgüner) 25 Ağustos 1938 tarihinde vefat etmiştir.

İşte Mustafa Hulusi (Çalgüner)’in Türkiye Büyük Millet Meclisi Kürsüsünden yaptığı bazı konuşmalarından satırbaşları:

Tarih: 4 Şubat 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzellidördüncü Toplantı

Celse: Birinci ve İkinci Celse

Başkumandanlığın üç ay daha uzatılması Kanunu görüşmelerinde:

Mustafa (Çalgüner) Efendi (Karahisarı Sahip-Afyonkarahisar)): Bu bir yeni görevlendirme değil, bir uzatmadır.

Paşa Hazretlerinin Başkumandanlığına muhalefet eden kimse yoktur. Ben de hepinizden çok bunu isterim.

Yalnız bütün Ordunun artırma emrinde, bütün Meclis adına fiilen Paşa Hazretlerine yetki verilmesi, hiçbir kanuna, hiçbir hukuka uygun olamaz.

Bu doğru değildir. Bütün Meclisin reyini Başkanlığa vermek, usule ve hakka uygun olmaz. Maksadım tenkit değildir. İster kabul ediniz, ister etmeyiniz.

İSMAİL ŞÜKRÜ ÇELİKALAY

İsmail Şükrü (Çelikalay) Efendi; 1876 yılında (Karahisar) Sahip-Afyonkarahisar)da doğdu.

İlk öğrenimini Sübyan, orta öğrenimini de Rüştîye’de tamamladı.

İsmail Şükrü Çelikalay

O sıralarda Afyonkarahisar’da bulunan Teğmen Hasan Şükrü Efendi’den özel olarak Cebir ve Kozmografya dersleri okudu.

Daha sonra öğrenimini Medresede sürdürdü.

Müftü Ali Feyzi Efendi'nin derslerine devam ederek ondan 1902 tarihinde Müderrislik icazeti aldı.

Ayrıca Ziraat Fen Memuru Tahsin Bey'den özel olarak tarımla ilgili dersler aldı.

Bu arada bu konuda araştırmalarda da bulundu. Elde ettiği bilgileri kendi çiftliğinde denedi.

Orak, çapa, silindir ve tohum atma gibi zirai iş makinelerinin geliştirilmesiyle ilgili çalışmalar yaptı.

13 Mart 1909 tarihinde Afyon Öğretmen Okuluna Öğretmen olarak atandı. 13 Ekim 1911 tarihinde okulun Müdürlüğüne getirildi.

1 Mart 1912 tarihinde Medreselerin ıslahı için kurulan Komisyonunda görevlendirildi.

20 Ekim 1915 tarihinde “Darülhilafe Medresesi”ne öğretmen oldu.

Bu arada, 1908 yılında İttihat ve Terakki Fırkası'nda politika-yı girerek parti yönetiminde aktif görevler aldı.

Hoca İsmail Şükrü Çelikalay

İzmir’de 15 Mayıs 1919 tarihinde Yunan işgâlinin başlaması üzerine, Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine katıldı.

Kuvayı Milliye teşkilatının kurulmasına öncülük etti.

Bir yandan topladıkları gönüllüleri cepheye sevk etmekle beraber **İngilizlerin** işgâli altındaki depolardan gizlice silah ve cephane tedarik etti.

Bu silahlarla **Ulusal** güçleri silahlandırmaya çalıştı.

Ayrıca **Cami** kürsülerinden yapmış olduğu vaazlarıyla, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinin** amaç ve hedefleri konusunda halkı aydınlattı.

Ayrıca **Afyon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin** kuruluşu ve faaliyetlerinde de görev aldı.

Vaizlik yaparken 44 yaşında **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem Karahisarısahip (Afyonkarahisar) Milletvekili** seçilmiştir.

İsmail Şükrü Efendi, 23 Nisan 1920 tarihinde yapılan açılış töreninde hazır bulundu.

“Şer’iye ve Evkaf Encümeni Mazbata Muharrirliği”nde bulunmuştur.

Ankara’da toplanan bu Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin meşru olmadığı yolundaki propagandalara karşı Hacıbayram Camii ve Zincirli Camii'nde vaazlar vererek halkı aydınlatma çabasını sürdürdü.

Bu arada **Ankara** yöresinden topladığı gönüllü erlerle bir birlik teşkil edip, **Kütahya- Eskişehir- Afyon Cephesinde** görev aldı.

Kurduğu birlik **“Celik Alay”** olarak anıldı.

Ali Fuat Cebesoy bu kuvvetlerden şöyle söz eder:

“Anadolu’nun belirli bir kısmını elde tutabilmenin ilk şartı, başında olduğum 20. Kolordu’nun sahası içinde olan Isparta-Afyonkarahisar-Eskişehir hattını elde muhafaza edebilmektir.

Eskişehir’de İngilizler vardı. Eğer Isparta ve Afyon’u muhafaza edebilsek idik, Eskişehir’deki İngilizleri atmak mümkündü.

Ali Fuat Cebesoy

Isparta ve Afyon'da milli kuvvetleri teşkil edebilme faaliyetimize artık lüzum kalmadı.

Bu iki şehrimizde, iki Din Adamı, başı sarıklı iki mücahit başa geçmişler ve Ulusal kuvvetleri tecrübeli kumandan siyaset ve basireti ile teşkilatlandırmışlar ve ilk anda yadrganacak bir kararla kumandayı da bizzat ellerine almışlardı.

Isparta'da Hafız İbrahim Efendi, Afyonkarahisar'da Hoca İsmail Şükrü Efendi'dir..."

Haziran 1920 tarihinde Yunan ordusunun **Milne** hattını aşarak diğer şehirlerle birlikte **Alaşehir**'i işgâl etmesi üzerine **Milli Savunma Bakanı Fevzi Çakmak**'ın **Ordu** bünyesinden katkıları ve bizzat **İsmail Şükrü Hoca'nın** halkı teşvik ederek topladığı **700** kadar silah, **600** kadar mücahit ve **120** atla **İzzettin Bey'in** komuta ettiği **Uşak** cephesinde bir savunma hattı oluşturdu etti.

"**Çelik Alay**" Yunan ileri hareketini dokuz ay uğraştırarak düzenli ordunun hazırlanmasını sağlamış, **İtalyanların Isparta** ve çevresinde barınmasını imkânsız kılmıştır.

Düzenli ordunun kurulması üzerine "**Çelik Alay**" **68. Alay** içinde yer aldı. **İsmail Şükrü Efendi** de **Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne** döndü.

İsmail Şükrü Çelikalay

İsmail Şükrü Efendi'nin kaleme aldığı "**Hilafet-i İslamiye ve Büyük Millet Meclisi**" adlı **Risalede** mevcut bazı yazıların **Ceza Kanununa** göre suç teşkil etmesi dolayısıyla hakkında kovuşturma yapılmak üzere dokunulmazlığının kaldırılması, **Adalet Bakanlığının 18 Ocak 1923** tarihli yazısıyla istendi ise de, **5. Şubece** yapılan soruşturma sonucu verilen **14 Şubat 1923** tarihli rapor üzerine, buna gerek görülmedi.

İsmail Şükrü (Çelikalay), bizzat kurduğu "**Çelik Alay**" isimli milis birlikleriy-

le **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi** içinde fillen yer alarak, **Uşak** cephesinin ve **İç Batı Anadolu** hattının savunmasında büyük yararlıklar göstermiş çokdeğerli bir **Din Adamıdır**.

İsmail Şükrü (Çelikalay), **Milletvekilliği** sona erince memleketine dönerek **Vaizlik** görevine devam etti.

Cephede gösterdiği üstün hizmeti nedeniyle **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklal Madalyasıyla** ödüllendirilmiştir.

Bu arada kurduğu **Ulusal Kuvvetin** adı olan "**Çelikalay**" soyadı oldu.

29 Aralık 1950 tarihinde **Ayfon'da** vefat etmiştir.

Mustafa Kemal Paşa ve **İsmet Paşa'nın** da hazır bulundukları **Meclis** toplantısında hararetli konuşmalar yapılmıştır. Bu arada **İsmail Şükrü (Çelikalay) Hoca** da görüşlerini açıklamıştır.

O uzunca olan konuşmasının bir bölümünde konuyla ilgili görüşlerini şöyle dile getiriyordu:

"Bu gün benim memleketim istilaya maruzdur. Düşman şimendiferleri üç saatlik bir mesafededir.

Fakat ben üzgün değilim. Beni üzen diğer yerlerin işgâl edilmesidir. Bu gün Uşak işgâl edilecek, yarın Karahisar.

Bir memleket yanarken diğerinin seyirci kalması İslamiyet'e hakarettir.

İsmail Şükrü Hoca

Efendiler, bu gün yapılacak bir görev vardır.

Artık öyle nazariyat, peşinde koşulacak zaman değildir.

Bundan evvel bizim kölemiz olan ve nüfusu bir buçuk milyondan ibaret bulunan hain bir Yunan bu gün yükselsin de, yüz yüz elli bin kuvvetle hücum etsin de bu kadar kuvveti mağlup etsin.

Bu durum İslamiyet'le kabul edilebilir değildir.

Bu gün Millet Meclisi şu derde deva bulmak için toplanmıştır. Biz de onun için buraya geldik.

Bunun çaresi tüm Anadolu güçlerini bir araya getirip birleştirmek ve “Cihadı Mukaddes” ilan etmektedir.

Bu gün ben mukadderatımızı elinde tutan kimselerin kötü yönetimin bilmekle beraber onlardan şikayetçi değilim; onların dışlanması taraftarı değilim.

Gördüğüm yolsuzluklar karşısında ve düşman taarruzuna karşı buradaki aldırmaclar beni eritiyor.

Rica ederim, itiraf etmeliyiz azillerin, nasıpların sırası değildir. Millet kendini kuvvetli göstermelidir..”

Fevzi Çakmak

Meclis'teki bu tartışmalar esnasında Erkan-ı Harbiyei Umumi Reisi (**Genelkurmay Başkanı**) Fevzi Paşa, İsmail Şükrü (**Çelikalay**) Hoca'ya;

“Hocam vaziyet tehlikededir..

Bir cephe kurabilmek için bize beş ay zaman lazım...”

Demesi üzerine de İsmail Şükrü (**Çelikalay**) Hoca kendisine yeteri miktarda at ve silah verilmesi halinde düşmanı beş ay oyalamak yerine durdurabileceğini bildirmişti.

Bundan sonraki gelişmeleri İsmail Şükrü (**Çelikalay**) Hoca şöyle anlatır:

“Paşa bu tekliften memnun kalır.

Ne kadar silah ve cephane varsa derhal bana teslim edilmesi için Ankara silah deposuna emir verdiler.

Depoya gittim. Ne göreyim: 14 adet martinden muaddel tek ateşli bekçi silahlarından başka silah yok. Bunları aldım. Sayısının kırka tamamlamasını istedim.

Ankara Kolordu Kumandanı ve Vali Vekili Nuri Beyin bunu bulacağını ümit ediyordum. Maalesef buna imkân olmadığını söyledi...

Resmi makamlardan ümit kesilince Allaha dayanarak bir çare düşündüm.

Hemen bir gün içinde bir asker elbisesi diktirdim. Basımdaki sarığı muhafaza ederek bu asker elbisesini giydim. Hacı Bayram Camiinde Cuma Namazından sonra kürsüye çıktım...

“Ey cemaati Müslimin!... Dedim. Kapıları kapayınız. Hiç-biriniz camiden dışarı çıkmasın. Sizinle görüşecek mühim meseleler var!” dedim. ... Coştum, söyledim.

Evde duvarlarda asılı duran harp silahlarının boşuna asılı kalırsa ev sahibine lanet edeceğini anlattım. Memleket ve Din tehlikede kalırsa yedisinden yetmişine kadar bütün Müslümanların cihatla mükellef olduğunu anlattım.

Mustafa Kemal Paşa'nın teminatını söyledim. Cemaat ağ-ladı. Ben ağladım. Nihayet arkamdaki ilmiye cübbesini çıkararak asker elbisesiyle başımda sarık olarak kürsüde ayağa kalktım.

Ey cemaati Müslimin!...

Dedim.

İşte ben asker kıyafetine girdim cepheye gidiyorum. Mem-leket ve Din kurtuluncaya kadar cepheelerde düşmanla çar-pışacağım. Memleketi Dinini seven benimle gelsin, dedim... Herkes sağa sola koştu. O gün akşama kadar 700 silah, 600 mücahit, 120 at toplamıştı. ... Ben yeterli silahlı mücahitler-le Ankara'dan ayrıldım...

Afyon'a gelir gelmez düşman bir taarruz daha yapmış. Uşak'a girmişti. Acele cepheye koştum. “Uşak Cephanesi-ne” İzzettin Bey Kumanda ediyordu...

Ben hemen o tarafta bir savunma hattı oluşturdum...”

İşte, Erkan-ı Harbiyei Umumi Reisi (Genelkurmay Başkanı) Fevzi Paşa'nın, 6 Temmuz 1920 tarihini taşıyan bu belge:

Bu belge Erkan-ı Harbiyei Umumi Reisi (Genelkurmay Baş-kanı) Fevzi Paşanın imzasıyla Ankara Komutanlığına ve Garp Cephesi Komutanlığına verilmiş bir talimattır.

Anılan yazıda şöyle denmektedir:

“Afyonkarahisar Meb’usu Hoca Şükrü Efendi’nin ma-kamlarına müracaat ederek “Ankara ve civarından başla-mak üzere Afyon Karahisar’a varıncaya kadar güzergahta kendi at ve silahlarıyla çağıracağı ve toplayacağı gönüllüle-rin kumandasını üzerine alarak Cihada iştirak edeceğini ve gidip geçeceği yerlerden birçok Din kardeşlerini da birlikte götürceğini bildirmiştir.”

Denilerek;

“Hoca Şükrü Efendi’ye yardımcı olunması...”

İstenilmektedir.

Çelikalay da **Dumlupınar**'da **Yunan** ileri hareketini dokuz ay durdurarak ordumuzun hazırlanmasını temin etmiştir.

Şükrü Hoca, cephe de **Alayının** başında ve cephe gerisinde de **Camilerde** vaaz vererek **Afyon** halkının **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi** lehinde bilinçlenmesinde de hizmet vermiştir.

Şimdi de **İsmail Şükrü (Çelikalay)**'ın **Türkiye Büyük Millet Meclisi Kürsüsünden** yaptığı diğer konuşmalarının bazılarının satırbaşlarına bir göz atalım:

Tarih: 9 Mayıs 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Onüçüncü Toplantı

Celse: Birinci Celse

Bakanlar Kurulunun programının okunması ve üzerinde yapılan görüşmelerde:

İsmail Şükrü (Çelikalay) Efendi (Karahisarlı Sahip-Afyonkarahisar): Bakanlar Kurulunun beyanlarını takdirle karşılıyorum.

Milli Eğitim başka, medreseler başkadır.

Çünkü bu konunun gereği ve önemine dair uzun şeyler söylemeyeceğim. Yalnız dikkatinizi çekmek istiyorum.

Tarih: 13 Mayıs 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Onbeşinci Toplantı

Celse: Üçüncü Celse

Yarı açık yerlerde kadın oynatanların ağır hapis ile cezalandırılmaları hakkındaki, önerge üzerinde yapılan görüşmelerde:

İsmail Şükrü (Çelikalay) Efendi (Karahisarlı Sahip-Afyonkarahisar): Bu meselenin dinen, aklen ve mantıken, sayıca çok olduğunu bütün arkadaşlarımız kabul ediyor.

Bu şekildeki kötü facia adetlerinin, Dinen zararlı ve İslam adetleri ile kıyaslanması mümkün olmayan bu hallerin bir an önce ortadan kaldırılması gerekir.

Anadolu'nun hangi köyüne gitssek, her köyünde, Dinen böyle yüzümüzü yere eğdirecek bu kötü adetleri ve ahlak-sızlığı görürsünüz.

Tarih: 3 Temmuz 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yirmialtıncı Toplantı

Celse: Üçüncü Celse (gizli)

Bugünlere nasıl gelindiği hakkındaki görüşmelerde:

İsmail Şükrü (Çelikalay) Efendi (Karahisar) Sahib- Afyon-karahisar): Yunan'a karşı bir yıldır, iki yıldır savunan dört İl vardı.

Bu dört İl, Ferit Paşa'nın bu meşum devrinde, bir türlü, tamamı ile serbest çalışmıyorlardı: İngiliz'ler vardı, kötü yönetim vardı, hain idare memurları da vardı.

Biz bunların gözünden kaçırmak sureti ile mühimmat ve asker göndermekle o cepheyi bir buçuk yıl süre ile elde et-miştik. Dağda haydutluk yapan eşkiyaya yalvardığımız hal-de, onlar, bunları isyana sevk ediyorlardı.

Bu Millet Meclisi açılınca kendi Dindaşlarımızdan, vatan-daşlarımızdan yardım ümit ediyorduk.

Maalesef bu ümidimiz boşa çıktı. Bizim halkımızın, dışın-den artırıp, ailesinin rızkından kesip, cephedeki askerleri-mizi beslerken ve herkes ailesini bırakıp memleket savun-masına koşarken, oradaki bu bir kısım kuvvetlerin geri alınmasını gözlemiyorduk.

Bugün istila olunan Vatanımızda neler oluyor biliyor mu-sunuz? Balıkesir' göz önüne alınız.

"Bir senedir, dağından, bağından yağ akan o güzel Balıke-sir bugün düşmüştür."

Bursa'da bir isyan çıkarıldı, oraya bir Vali gönderilmek su-reti ile Bursa ıslah edilmiş oldu. Ama Balıkesir dayanamadı ve düştü.

Bugün Uşak düşecek, yarın Karahisar. Bir Memleket ya-narken, diğerinin seyirci kalması İslamiyet'e ihanettir.

Bugün yapılacak bir görev vardır. Öyle nazariyat peşinde koşulacak zaman değildir.

Bundan evvel bizim kölemiz olan ve nüfusu birbuçuk milyondan ibaret bulunan, hain bir Yunan, bugün yükselsin de, yüzbin, yüzellibin kuvvetle hücum etsin de bu kadar kuvveti mağlup etsin bakalım.

İnsanın akli bir türlü almak istemiyor. Bugün Millet Meclisi bu derde deva bulmak için toplanmıştır.

Biz onun için buraya geldik.

Bunun çaresi tüm Anadolu kuvvetlerini birleştirmek, "Cihadı Mukaddes" ilan etmektir.

Millet kendini güçlü göstermeli. Bu Millet isyankar değildir. Şurada Yozgat'ta isyan çıktı deniliyor.

Bendeniz Yozgat "İsyanını tetkik ettim, kötü yönetim sonucudur." Kendimize Milleti ısındıramadık.

Biz diyoruz ki, "Millet felaketi görsün de bize gelsin."

Maatteessüf, Millet felaketi görüp de koşup gelecek zamanda değildir.

Azillerle ve tayinlerle günde bir iki bin lira harcırah vermeyelim. Azillerle, tayinlerle, rüşvetin suiistimalin önü alınmaz.

Bakınız askeri durumumuz da iflas derecesine gelmiştir.

Askeriye'nin bir köyden topladığı on asker merkeze getiriliyor, şube merkezinin...

Bu gelenler arasında köyün ağasının da oğlu var... Zengin olanların kimisi bir kuzu ile, kimisi bir başka şeyle kurtuluyor.

Sonra, oradan "On kişiden üç kişi kalmıyor" ve o üç kişi cepheye sevk ediliyor.

"O üç kişinin de biri trene binerken, trenin altına giriyor. Biri diğer taraftan kaçıyor."

Herkes, genelde aynı muameleye tabi tutulduğunu canı gönülden anlarsa, "Emin olun ki bir nefer bile kaçmaz."

Bu Millet savaşçı bir Millettir. Başında iyi bir idare gördüğü takdirde ölüme atılır, örnekleri ile sabittir.

Tarih: 23 Ekim 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Seksensekizinci Toplantı

Celse: İkinci Celse (Gizli)

Konya isyanı hakkındaki görüşmelerde:

İsmail Şükrü (Çelikalay) Efendi (Karahisarı Sahip-Afyonkarahisar):Maalesef, Konyalıların çoğu isyana katılmış ve çoğu işgal edilmiş. Konya İdari Teşkilatı iyi gitmemiş. Bu teşkilatı yenilemek lazım.

“Bu isyan yatıştırılmış zannedilmesin.” Yapılan idamlar doğru olmakla beraber **“Konya’da bundan sonra isyan olmaz denemez.”**

İsyanın en çok görüldüğü yerler, isyan edenlerin çoğalmasını temin eden yerler Hükümetten uzak olan yerlerdir.

İsyan yatıştırıldı deniyor. Zannetmem. Çiğil’de sekizyüz kadar asker toplamış ve talim ile meşguldür.

Çiğil’in isyancılarını orada mahvetmeden bu isyanı yatıştırmanın mümkün değildir.

“Bugün askerlerimiz Ilgın’dan çekilsin. Ertesi gün Ilgın’ın düştüğünü duyacaksınız.”

Bu asker devamlı olarak burada durmaz. Yarın onlar gidince gelip yine biz hakim oluruz. “Yarın geleceğiz, sizi yine mahvedeceğiz diyorlar.

Bunlar işgal edilmiş maalesef **“Kendim de sarıklı olduğum için maalesef diyorum”** sarıklılar köy köy gezmişler, halkı zehirlemişler ve yabancıların paraları ile çalışmışlar.

Ilgın’da isyanın kaynağı olan Çiğil isyancıları orada yerleşiyor.

“Kuvvetlerin ayrıldığı gün hem Konya’yı, hem Ilgın’ı, hem de Akşehir’i istila edecektir.”

Bu tamamen bastırılmalı, bu Çiğil isyanı bastırılmalı, hala köyleri yakıyorlarmış.

Biz aksine, en ziyade;

“İkramda bulunduğumuz, itaatli zannettiğimiz, iyilikseverlik gösterdiğimiz köylülerin ihanetine uğradık. Onlar bizi pusuya düşürdü. Beşbuçuk saat çatışma sonucunda ateşler içinden arkadaşlarımı ve kendimi kurtardım.”

Fakat isyancılarda bir hal daha var.

“Biz acıyoruz. Kendi cinsinin ırzına geçmiş bir adamı idam ederken ben de tiksiniyorum, kaçınıyorum.”

“Askerlerimizin kulağını kesiyor, öldürüyor, soyuyor, gölün içine atıyor. Bu vahşeti kendi gözümle görmesem ben de inanmazdım.”

Alay Kumandanı Osman Bey yapılanların yeterli olmadığını, eğer;

“Konya’yı isyanı ile cezalandırmak gerekirse taş üstünde taş bırakmamak, bir fert bırakmamak gerekir...”

Diyor.

Bu tabii bizim prensiplerimize yakışmaz.

“Elverir ki, isyan bütün bütün patlamasın.”

Bunu herhalde düzeltmeye ve yatıştırmaya memur edilen kişi muktedir olmalı. Aksi halde Konya isyanı Anadolu’nun bitmesine, yok olmasına sebep olur.

Konya vaziyetinin son derece korkunç olduğunu buradan arz ediyorum.

Toplantının devamında tekrar söz alarak:

İsmail Şükrü (Çelikalay) Efendi (Karahisarı Sahip- Afyonkarahisar): Yalnız Konya’da değil, Bolu’da, Düzce’de bu gibi isyanlar oluyor.

İsyancıların elinde silah var. Bu silah öyle bir silah ki; her hangi bir Müslüman’a çevrildiği zaman aldanıyor. Bu şeriat silahı.

“Seriat dedik mi safdil ahali bu perde arkasında oynanacak faciaları bilmiyor, aldanıyor.”

Yalnız Akşehir hadisesini arz edeyim. Akşehir’de, Karaağaç’tan gelen isyancılar Akşehir’e geleceklerini kan dökülmesine meydan verilmemesini teklif ediyorlar ve bizi karşılayınız, ağırlayınız.

“Biz Seriat ilan edeceğiz...”

Diyorlar.

Akşehir’i yirmidört saat tahliye ettik, sonra kuvvet aldık, Ilgın’a geldik; girdikten sonra bir efendi geldi.

“Efendim, isyancılar buraya geldi mi, suraya, buraya bir takım kızlar saklanmıştı. Cıkaralım mı?”

Dedi.

Akşamüzeri saat onbirbuçukta isyancıları tamamen çıkardım. Hamamın altına bir takım kızlar doldurulmuş. Çıkanlar atın üzengisini öpüyor, inilti kopuyor.

Demek istiyorlardı ki ırzımıza göz diktiler.

İsyancılar, Çiğil asileri, ondan sonra yedi isyancıyı kaçmak üzere iken hana kapamışlar, kadın, erkek toplanıp, yedi tanesini sopalarla döverek hanın önüne atmışlar.

Onların asıldığını kadınlar geliyor zevkle seyrediyorlardı.

Tarih: 11 Ağustos 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Altmışdördüncü Toplantı

Celse: İkinci Celse (Gizli)

Jandarma Teşkilatının ıslahı ve Anayasanın bazı maddelerinin tanzimi müzakerelerinde:

İsmail Şükrü (Çelikalay) Efendi (Karahisarı Sahip- Afyon-karahisar): Biz burada, yalnız Vatanı savunmak ve Vatanı düşmanlardan kurtarmaya azmetmişsek, bunun için alınacak acil ve seri önlemleri mutlaka almak zorunluluğundayız.

Ben yine üzgün değilim. Halkta, tüm Anadolu’da birmilyon silah tahmin ediyorum.

Bunları halktan almak kolaydır. Elverir ki bizde kararlılık olsun ve Hükümetin hakikaten elden geldiği kadar gayret sarfetmeleri gerekir.

İdare memurlarımızdan birçoğunun imanı bozuk, vatan hissi, Din hissi nedir bilmiyorlar.

Dine, vatana, namus için çalışanı tehdit ediyorlar.

Bizim kabahatimiz İslam olmamızdan başka bir şey değildir. Biz ne yaptık ki, bu düşman devletlere?

Biz bir şey mi yaptık? Düşmanlık mı ettik, varlığımızı ve istiklalimizi kurtarmak için.

Bizim müttefiklerimize ne yaptılar ise, bize de bir fazlasını yapsalar idi, onu yapmadılar.

Silah toplama meselesine gelince: Meclis üyelerinin becerikli olanlarından üçte ikisini seçilsin. Tam yetki verilir, bir taraftan da yumruk gösterilir.

Yumruğunu öyle haksızca Memleketin ileri gelenlerine, önemli kişilerine, değil onları okşamak, yardımlarını tahrik etmek üzere vurur gibi yaparlar.

İleri gelenlere bugün istilanın ne demek olduğunu anlatır. Sonra da hainlere, rüşvetçilere yumruk vurursa bu Memleket ne olmaz? Bir taraftan uyarma ve diğer taraftan kuvvet kullanmalı.

İçerde bu usul tatbik edilirse, dışarıdan borçlanmaya da lüzum kalmaz. Bugün binlerce evlatlarımız düşmanın ayakları altında eziliyor.

Dışarıdan para borçlanmasından bahsedildi. Dışarıdan para gelinceye kadar düşmanların ayakları altında eziliriz. İçerdeki serveti kıyaslayacağım.

Alaşehirliilerin terk etmiş oldukları elmas, inci, ziynet eşyası ikimilyon liralık idi.

Bu düşman eline geçti. Adaletin tamamının uygulandığını gören Müslüman, emin olunuz malının yarısını seve seve verecektir.

Eğer Milleti kendimize ısındırsaydık, elindeki servet milyonlarca teşkil eder.

Bunlar düşman eline geçiyor. Buradaki servet sahiplerinin paraları ne olacak?

Bunların düşman eline geçmesini ister misiniz? Başka bir çıkar yol varsa, söyleyin.

Namus uğrunda ölmek, Millet için gayedir. Ölmeyi göze alan bir Millet ölmez; ölmez, yaşar.

Jandarma Kanunu müzakere edildi. O kanunun tatbiki nasıl oluyor? Bir de onu görelim. İlanları duvarlara çakıldı, kimse kayır yaptırmadı.

Tellal ile ilan edildi, kayıt yaptıranlar katil, cani, cürüm işleyenler ile mahkum olanlar cezamızı affederseniz kayıt yaptıracağız diyorlardı.

Sonra serseri, şuradan, buradan adamlar geldi kaydoldular. Bunlar nasıl bir Vatan görevi beklersiniz.

Bugün çıkarsanız binlerce lira toplarsınız. Uşak Merkez Heyeti paradan yalvardı. Şimdi Uşak gitmiştir.

Para, her şeyi yapar. İçeride paramız varsa, silah varsa; demek ki derdimiz bir yerde neticelenmiş, toplanmıştır.

Halk jandarmalardan nefret ediyor. Halk usanmıştır. Çünkü jandarmalar şimdiye kadar köylerde birer rüşvet aleti, hırsız ocağı olmaktan başka bir şey değildir.

Jandarma karakollarından, karakol kumandanına kadar öyle büyük şeyler alıyorlar ki, bir taraftan bir tarafa yapılan nakillerde yirmibin lira oynuyor. Hepsi binlerce lira sahibi olmuşlardır.

Jandarma hırsız ocağıdır. İnsanları jandarma sıfatı ile kaydederseniz, hırsızlığı seven, hırsızlık eden gelecektir.

Fakat güzel duygularla, Vatanı savunma fırsatını sundunuz mu, İleri gelenlerinin evlatları jandarma olacaktır.

**

Tarih: 3 Ekim 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Seksenbeşinci Toplantı

Celse: Birinci Celse (Gizli)

**Koçgiri ve Umraniye olayları ve Doğu Vilayetlerindeki asi-
yişin durumu ile ilgili görüşmelerde:**

*İsmail Şükrü (Çelikalay) Efendi (Karahisarlı Sahip- Afyon-
karahisar): Koçgiri meselesi müzakere edilirken araya bir
çok şeyler girmiştir.*

*Bunları anlatacak olursak, hepimizin söyleyecek ayrı ayrı
bir çok sözlerimiz vardır.*

Onu bitirelim, ondan sonra diğerlerini düşünelim.

**

Tarih: 2 Şubat 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzelliüçüncü Toplantı

Celse: İkinci Celse (Gizli)

**Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey'in Avrupa'ya gidişi hak-
kında yapılan görüşmelerde:**

*İsmail Şükrü (Çelikalay) Efendi (Karahisarlı Sahip - Afyon-
karahisar):*

Bu hal, Doğulularla olan ilişkilerimizi bozacak mı, bozmayacak mı?

Dışişleri Bakanına güvenim vardır.

Tarih: 11 Şubat 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzellisekizinci Toplantı

Celse: İkinci Celse (Gizli)

Konya Milletvekili Abdülhalim Efendi hakkındaki beşinci şube tutanağı üzerine yapılan görüşmelerde:

İsmail Şükrü (Çelikalay) Efendi (Karahirası Sahip- Afyonkarahisar): Şube ile aramızda küçük bir görüş ayrılığı vardır.

Bakî Efendiye, önce Manisa'dan Şemsimah adında bir casus hanım gönderiliyor. Bundan Hükümetin bilgisi yok. Ardından Hükümet haber alıyor. Fakat casusa verilen emir Konya'da Çelebi Abdülhalim Efendi Hazretlerine varacaksınız, sizi tanımam der.

Parola; "Dörtbin lira almışsınız, otomobil almışsınız, imzalı kartınızı göndermişsiniz" dersiniz.

Sizi kabul ettikten sonra dersiniz ki; "İkimilyon lira, istediğiniz kadar silah hazırdır, faaliyete başlayın". Parola bu...

Bu Konya'ya gelir, Hükümetin haberi olmaz.

Konya'ya geldiği zaman Çelebi Efendi buradadır.

Çelebi Efendi buradan izin alarak Konya'ya varır. Konya'da ailesini telaş içinde görür.

Baki Çelebi bilgi vermemek ister.

Fakat Bakî Efendi'nin annesi bilgilendirir.

Çelebi Efendi Hazretleri susmayı tercih eder.

Bundan bir ay sonra Helvacı Ahmet adında birisi gelir, hem de aynı parola ile...

Çelebi Efendi bunları duyuyor ve bir ay susuyor.

Şubemize gelen belgeler bunlardır.

Biz bunlarda eksiklik gördük.

Biraz da Çelebi Efendi Hazretleri aleyhinde tertiplenmiş, düşmanları tarafından yapılmış bir plan gibi görünmekte...

Bazı arkadaşlarımızı görevlendirerek, bunların ifadelerini tekraren alınması için gönderdik.

Bunlar sorguya alındıklarında casus olan Şemsimah gerçeği biraz daha açıyor ve “Evet”, diyor.

“Mademki gerçeği soruyorsunuz, işin gerçeği, filan efendi tarafından tertiplendi ve ben casusluğa olur verdim. Bin lira verecekti. Uşak’tan Manisa’ya gittik. Orada Çelebi Efendiden gelen bir mektubu okudular.”

Dedi.

Bu Şemsimah’ın zorlama ve baskı ile söylenmediği, bu ifadenin doğru olduğuna tamamıyla inanmış değilim.

Bu gelen casusların ilk casus olmadıkları, bunun ikinci bir temas olduğu anlaşılıyor ise de ben arkadaşlarımın kanaatine katılmayı gerekli gördüm.

Çelebi Efendinin oğlunun ifadesi ile ve kendi itirafı ile Şemsimah’ı bilerek bir ay Hükümete haber vermemiş ve saklamıştır.

Kanun karşısında casustur. Kendileri casus saklamışlardır. Ceza kanununda bunun cezası “Ömür Boyu”dur.

Tarih: 6 Mart 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Üçüncü ve Dördüncü Toplantı

Celse: Birinci Celse

Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey hakkındaki soru ve araştırma önergeleri hakkında yapılan görüşmelerde:

İsmail Şükrü (Çelikalay) Efendi (Karahisarı Sahip- Afyonkarahisar): Biz bir Halk Hükümeti ilan ettik. Halk bir taraftan ona dua ederken, bize bu kürsüden kişilikleri ile oynamak gerekmez.

Gerçi ben de inanıyorum ki, Milli emellerimizin aksine, gayet şeytanca dolaplar çevriliyor.

Şeriat Mahkemesi, Milli Mahkeme kararını verinceye kadar, bizim gibi Milletvekillerine düşen şey, ağır kanlı olmaktır.

*Biraz daha nazik lisanla, Milli edep ve terbiye ile ve Dini-
mizin gereğidir.*

*Ben bunları söylemekle, hiçbir zaman onların savunucusu
olamadığımı da belirtmek isterim.*

**

Tarih: 21 Haziran 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Ellidokuzuncu Toplantı

Celse: Birinci ve İkinci Celse

**Yunan zulmüne dair Milletlere çekilecek protesto notası gö-
rüşmelerinde:**

**İsmail Şükrü (Çelikalay) Efendi (Karahisarı Sahip- Af-
yonkarahisar):** *Bu protesto Avrupa Meclis ve Milletlerine
gönderilmektedir.*

Onlara geçerli olan haklarımızı anlatmak istiyoruz.

*Bu sebeple notanın sonundaki “Türkiye, medeni dünyanın
emperyalist gayeler peşinde yürüyen hükümetlere....” deyi-
minin kaldırılması gerekir.*

Tarih: 10 Ekim 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzkırkıncı Toplantı

Celse: Dördüncü ve Beşinci Celse (Gizli)

Halife Vahdettin’in firarı konusundaki görüşmelerde:

**İsmail Şükrü (Çelikalay) Efendi (Karahisarı Sahip- Afyon-
karahisar):** *Öyle bir mesele konuşuyoruz ki; İslam Dünya-
sında belki de bin yıldan beri Hilafet sebebiyle fitne yangın-
ları uyanmıştır.*

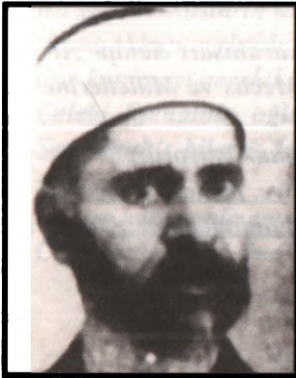
*Bugün öyle bir mesele hallediyorsunuz ki; bütün İslam
Dünyasının mukadderatını bu kürsüde halledeceksiniz.*

Mesele enine, boyuna incelensin.

*Ondan sonra halledilsin ve halledilmesi gereken şu mesele,
zannedersem Ulema (ilim sahipleri) arasında da anlaşmaz-
lık sebebi olmuştur.*

NEBİL YURTERİ

Nebil (*Yurteri*) Efendi (*Karahisarısahip – Afyonkarahisar*); 1877 yılında **Afyonkarahisar**'da doğdu.

Nebil Yurteri

İlk tahsilini **Afyonkarahisar**'da yaptıktan sonra, **Konya** ve **İstanbul**, **Fatih Medreselerinde** öğrenimini sürdürdü. İcazetname ile **Müderreslik** belgesi aldı ve babasına ait olan **Medresede** bir süre **Müderreslik** yaptı.

Özellikle, **fıkıh** ilmi üzerinde ihtisas ve ün yaptı.

İttihat-Terakki Cemiyeti'ne girmek suretiyle fiilen politikacı olan **Nebil Efendi**, son **Osmanlı Mebusan Meclisine Afyonkarahisar Mebusu (Milletvekili)** olarak seçildi.

Ancak, bu **Meclisin** toplantılarına katılmak imkânını bulamadı.

Yunan işgâli üzerine **Afyonkarahisar**'da **Kuvayi Milliye**'nin teşkilinde, teçhizat ve asker toplanması işlerinde önemli çalışmalar yapmış, bu arada **Sivas**'ta toplanan **Kongreye Afyonkarahisar Üyesi** olarak seçilmiştir.

Ne var ki bu **Kongreye** de katılamamış, yerine bir arkadaşını göndermiştir.

Bu kez gidemeyiş nedeni, **Ulusal** kuvvetlerin oluşturulması ile ilgili görevlerinden ayrılamayıştır.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi ve **Mustafa Kemal Paşa'nın** başlattığı heyecan bütün yurdu ve ulusu sararken, **İstanbul**'da **Padişah**'ın celladı durumundaki **Nemrut Mustafa** vatanseverler için idam fermanları çıkarıyordu.

Başta **Mustafa Kemal Paşa** olmak üzere **Nebil Efendi** de dahil, pek çok kişi idama mahkum edilmişlerdi.

Fakat, artık **Anadolu'nun, İstanbul'u** dinlememesi üzerine, idam fermanları da kâğıt üzerinde kalmıştı.

Müderris iken 43 yaşında, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1.Dönem Karahisarısahip (Afyonkarahisar) Milletvekili seçilmişti.

Nebil Efendi; “Şer’iye, İktisat ve dahili Nizamname Komisyonlarında” görev yapmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, muhalif (2. Grup) grubuna dahil olduğu için **İkinci Dönem Milletvekili** seçimini kaybeden **Nebil Yurteri**, bir süre **Ağır Ceza Mahkemesi Üyeliği** yapmış, daha sonra devlet hizmetinden ayrılarak serbest ticaret ve tarımla meşgul olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı sırasında **Afyonkarahisar'da “İaşe Tevzi Komisyonu Başkanlığı”** yaparken gösterdiği dürüstlük ve adil davranışlarla hemşehrilerinin gönüllerini fetheden **Nebil Efendi, Ulusal Kurtuluş Savaşındaki** kahramanlıkları nedeniyle **Türkiye Büyük Millet Meclisi** tarafından **İstiklal Madalyası** ile taltif edilmiştir.

18 Eylül 1943 tarihinde vefat etmiştir.

İşte **Nebil (Yurteri) Efendi'nin Türkiye Büyük Millet Meclisi Kürsüsünden** yaptığı bazı konuşmalarından satırbaşları

Tarih: 22 Mayıs 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Ondokuzuncu Toplantı

Celse: İkinci Celse

Sevr Anlaşması hakkındaki görüşmelerde:

Nebil (Yurteri) Efendi (Karahisarı Sahip):

Boşuna yorulmuşlar.

“Türkiye’yi yok deselerdi daha iyi ederlerdi.”

Tarih: 14 Eylül 1920
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: Altmışbeşinci Toplantı
Celse: Birinci ve İkinci Celse

İçkinin yasaklanmasına dair kanun teklifinin görüşmelerinde:

Nebil (Yurteri) Efendi (Karahisarısahip - Afyonkarahisar):

İçki sözcüğünün kanuni hududu, sıvı içkidir.

Afyonu ve esrarı getirip de bunun içine sokmakta ne mana var?

Bunu anlayamıyorum ve bugün “Afyon demek, Memleketin hayatı demektir.”

Anadolu’nun hayatıdır.

ALİ SURURİ TÖNÜK

Ali Sururi (Tönük) Efendi, 1888 yılında (Şarkikarahisar – Giresun)’da doğdu.

Ali Sururi Tönük

Rüştiye tahsili yaptı.

Bir süre dava vekilliği yaptı.

Müderris ve Avukatlık yaparken 32 yaşında (Şarkikarahisar – Giresun) Milletvekili seçilmiştir.

“Şer’iye, İrşad, Kanun-u Esasi Encümeni Başkanlığı”nda bulunmuştur.

Değerli bir siyasetçi ve sevilen bir Din Adamıdır.

Meclisin 2. Döneminde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan Vekilliği görevinde de bulunmuştur.

Bu görevini sürdürürken 30 Eylül 1926 tarihinde vefat etmiştir.

Şimdi, Ali Sururi (Tönük)’ün Türkiye Büyük Millet Meclisi Kürsüsünden yaptığı bazı konuşmalarından satırbaşları sunuyorum:

Tarih: 10 Temmuz 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Otuzbirinci Toplantı

Celse: İkinci Celse

Bursa’yı işgâl eden Yunanlıların yaptıkları zulüm ve faciaların dünyanın her tarafına yayınlanmasına dair yapılan görüşmelerde:

Ali Sururi (Tönük) Efendi (Şarkikarahisarı - Giresun):

İslam’da söz devri çoktan geçmiştir. Biz iş zamanındayız.

Bir düşman, bir yere girer, olanları yağma eder, tahribat yapar, öldürür, sonra da namusa tecavüz eder.

Şöyle bir düşününüz bakalım, namusa tecavüz ne demektir?

Bir insan ölür, onu toprak kapatır, unutturur. Hatta en sevdiği kalplerden bile zaman aşımı ile yavaş yavaş hayali silinir.

Fakat bir namusa sürülen leke toprakla da örtülmez, ölümle dahi unutulamaz.

“Bursa’da namusa tecavüz ediliyor.”

Bir İslam kalıncaya kadar, hatta kalmayıncaya kadar çalışmak, bu Vatanı kurtarmak, herkesten önce bu Meclisin yerine getirmesi gereken yükümlülüğüdür.

Tarih: 14 Ağustos 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Kırksekizinci Toplantı

Celse: İkinci Celse

Başkan: İkinci Başkan Celalettin Arif Beyefendi

Sevr Anlaşması üzerine görüşmelerde:

***Ali Sururi (Tönük) Efendi (Şarkikarahisarı - Giresun):
Yüce Meclisin şimdiye kadar yayınladığı beyannamelerle
gerçek durumu anlamak isteyenler, anlamak yeteneğinde
olanlar, zaten anlamışlardır.***

Şimdiye kadar anlamayanlar kasten anlamayanlardır.

Yoksa;

***“İstanbul Hükümeti; barış anlaşmasını imza etmeden önce,
ne idiyse, bugün de odur.”***

***Eğer bir beyanname yapabilirsek, köylerimizin en kuytuda-
ki evlerine kadar yayınlayabilirsek, ben de, yapılan teklifle
beraberim. Buna durum ve zaman gereği imkân yoktur.***

***Bir de, bizim bugünkü anlatım şeklimizle, köylü dayılara
gerçeği, doğrudan doğruya yazılı olarak, kalemle anlatmak
kabil değildir.***

***Artık doğru yolu gösterme zamanı geçmiştir. İş uygulama
sahasına girmiştir.***

Eğer, elimizden geliyorsa;

Gidelim, asker toplayalım....

**“Silah toplayalım. para toplayalım...
Yani, gayeye dönük uygulamalara geçelim...”**

Tarih: 9 Eylül 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Altmışikinci Toplantı

Celse: Birinci Celse

Başkan: İkinci Başkan Vekili Hasan Fehmi Bey

Firariler hakkındaki kanun görüşmelerinde:

**Ali Sururi (Tönük) Efendi (Şarkikarahisar - Giresun): Di-
ğer maddelere göre, yakalanan firari idam edilecektir.**

İdamdan sonra ise ayrı bir ceza kararı verilemez.

El koyma ise, idamdan ayrı cezadır.

Bu maddeye hiç gerek yoktur.

Tarih: 21 Haziran 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Ellidokuzuncu Toplantı

Celse: Birinci ve İkinci Celse

**Yunan zulmüne dair Milletlere çekilecek protesto notası gö-
rüşmelerinde:**

**Ali Sururi (Tönük) Efendi (Şarkikarahisarı - Giresun):
Bizce Medeniyet asrı 20. asır değil, 14. asırdır.**

Avrupa'ya karşı 14. asrı kullanmak belki mahzurlu olabilir.

**Ancak verilecek olan protesto notasından 20. asır medeni-
yeti deyimi kullanılmamalıdır.**

Bunun yerine “Medeniyet asrında” kullanılırsa doğru olur.

ABDÜLGAFUR İŞTİN

Abdülgaffur İştin, 1876 yılında **Balıkesir**'de doğdu. **Balıkesir İdadisini** bitirdi.

Abdülğafur İştin

Okulu bitirdikten sonra bir müddet **Türkçe** öğretmenliği yaptı.

Kurtuluş hareketinin başlaması ile birlikte hem **Balıkesir** ve hem de **Alaşehir Kongrelerine** katıldı.

Yöresinde topladığı gönüllülerle **Anzavur** isyanının bastırılmasına büyük katkıda bulundu.

28 Kasım 1919 Cuma Namazından sonra **Balıkesir Belediye Meydanında** on bini aşkın vatandaşın katılımıyla yapılan mitingde, **Müftü Efendi, Mehmet Vehbi Bey (Bolak) ve Vasıf (Çınar) Beyler** birer konuşma yaparak

heyecan içindeki halkı galeyana getirmişlerdi.

Aralarında **Köprülü Hamdi Bey'in** de bulunduğu **Hey'et-i Merkeziye'nin** bildirisi **Vasıf Bey** tarafından okunarak haklarımız bütün medeni dünyaya ilan edildi.

Miting, **Abdülğafur İştin Efendi'nin** duasıyla sona erdi.

Müderris iken **41** yaşında **Türkiye Büyük Millet Meclisi 1. Dönem Karesi (Balıkesir) Milletvekili** seçilmiştir.

“**Şer’iye ve Maarif Encümenleri**”nde üyelik yapmıştır.

Koçgiri ayaklanmasını soruşturmakla görevli komisyonda yer aldı.

Milletvekilliği sona erdikten sonra **Balıkesir**'de **Türkçe** öğretmenliği ve **26 Mart 1926** ile **6 Şubat 1936** tarihleri arasında **Balıkesir Vazilığı** yapmış deneyimli bir **Türk** siyasetçisi ve **Din Adamıdır.**

Abdülgafur Hoca

Ulusal Kurtuluş Savaşında gösterdiği yararlılıklar nedeniyle **Türkiye Büyük Millet Meclisi** tarafından **İstiklal Madalyası** ile ödüllendirilmiştir.

2 Temmuz 1951 tarihinde ise vefat etmiştir.

İşte **Türkiye Büyük Millet Meclisi Kürsüsünden** yaptığı bir konuşmadan satırbaşları:

Tarih: 5 Şubat 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzkırkbeşinci Toplantı

Celse: Üçüncü ve Dördüncü Celse (Gizli)

Londra Konferansı'na gidecek Barış Heyeti Temsilcileri hakkındaki konuşmaların devamında:

Abdülgaffur (İştın) Efendi (Karesi - Balıkesir): *Bunda müthiş bir hile ve dolap görüyorum.*

İngilizlerin bize olan çekemezliği, düşmanlığı, kinleri, öfkesi bizle olan iktisadi ve siyasi rekabetten dolayı değildir.

Bunların bize karşı olan ölçüsüz kin ve öfkesi bizim İslam Dünyası üzerindeki ezici manevi gücümüzün ve nüfusumuzun etkisinden dolayıdır.

Halifenin bu Memlekete yaptığı ihaneti, vefasızlığı pek çok kişiden daha iyi bilirim.

Sevr Anlaşması adında bir paçavra yoktur.

AHMET MÜFİT KURUTLUOĞLU

Ahmet Müfit Kurutluoğlu, 1876 yılında Kırşehir’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kırşehir’de yaptı.

Sonra İstanbul’a gelerek yüksek öğrenimini Fatih Medresesinde tamamladı.

Abdülgafur Hoca

Ayrıca Hukuk Mektebi’ne devam edip mezun oldu.

Üsküdar-İskele Meydanı Camii’nde Müderrislik ve bir süre avukatlık yaptı. İsteği üzerine Çanak-kale-Eceabat Savcılığına atandı.

Bu görevde iken 1908 yılında Yozgat-Boğazlıyan Ceza Reisliğine tayin edildi.

1910 yılında babasının vefatı üzerine memleketi Kırşehir’e döndü ve halkın arzusuna uyarak Kırşehir Müftülüğünü üstlendi. Ayrıca Kırşehir’i Ankara Vilayet Genel Meclisi’nde temsil etti ve Daimi Encümen Üyeliği yaptı.

1.Dünya Savaşı Mütarekesi’nden sonra Damat Ferit Hükümeti tarafından tutuklatılarak İstanbul’a gönderildi ve Divan-ı Harbe sevk edildi.

Ancak, firar ederek Kırşehir’e geldi ve Heyet-i Temsiliye ile temasa geçerek Kırşehir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’ni kurdu.

İstanbul taraflısı Ankara Valisi Muhittin Paşa’yı, o günlerde Ankara’ya bağlı olan Kırşehir’e sokmadı.

Yakın arkadaşı ve **1. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde** kendisi gibi **Kırşehir Milletvekili** olan **Yahya Galip Kargı** ile beraber başardığı bu hizmetini, **Ali Fuat Cebesoy** anılarında;

“Meclisin Ankara’da toplanmasını sağlayan girişimlerden biri..”

Olarak bahseder.

Ahmet Müfit Kurutluoğlu, 41 yaşında **1. Dönem Kırşehir Milletvekili** seçilmiş bir **Din Adamı** ve hukukçudur.

23 Nisan 1920 tarihinde **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin** açılışında hazır bulunmuştur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, “**Anayasa, Adalet, Şeriye-Evkaf, Bütçe, Tasarı ve İçtüzük Komisyonlarında**” çalıştı.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1.Toplantı yılında “**Şeriye-Evkaf ve Tasarı Komisyonlarının Başkanlığını**”

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 2.Toplantı yılında “**Şeriye-Evkaf Komisyonu ile Adalet Komisyonunun sözcülüğünü**” yaptı.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Tasarı Komisyonundaki görevi nedeniyle görüşülmekte olan tasarılar üzerinde en çok konuşan ve **Genel Kurula** aydınlatıcı bilgi veren **Milletvekillerinin** başında geldi.

Sakarya Savaşı sırasında **Hükümetin Kayseri’ye** nakil kararı-na karşı çıkarak kararı eleştirdi.

10 Mayıs 1921 tarihinde **Müdafaa-i Hukuk Grubunun** kurul-masından sonra muhalefetteki **2. Gupta** yer aldı.

26 Ocak 1922 tarihinde **Harp Encümeni** kararıyla ordunun bazı geri hizmetlerini gözetim ve yardım görevine memur edildi.

13 Kasım 1922 tarihinde izin alan **2. Başkanvekili Erzurum milletvekili Hüseyin Avni Ulaş’ın** yerine bir süre vekalet etti.

20 Kasım 1922 tarihinde **Halife Abdülmecit Efendi'ye Kutsal Emanetleri** teslim ve **Türkiye Büyük Millet Meclisi** adına kutla-ma kurulunda bulundu.

İstanbul Fatih Camii’nde ilk **Türkçe** hutbeyi okudu.

Milletvekilliği 1. Dönemde sona erince **Kırşehir’e** döndü ve avukatlık yaparak yaşamını sürdürdü.

15 Haziran 1958 tarihinde **Kırşehir’de** öldü.

İşte **Türkiye Büyük Millet Meclisi Kürsüsünden** yaptığı bazı konuşmalarından satırbaşları:

Tarih: 25 Nisan 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Üçüncü Toplantı

Celse: İkinci, Üçüncü, Dördüncü, Beşinci ve altıncı Celse

Beypazarı Belediye Başkanı ve Müftüsünden gelen, isyana katılanların affedilmesine dair telgraf hakkında yapılan görüşmelerde:

Müfid (Kurutluoğlu) Efendi (Kırşehir): Köylerdeki halkın yüzde doksandokuzu tahsil görmemiş, sırf anasından olduğu gibi kalmış, temiz kalpli insanlardır.

Her kim ne söylerlerse, bu zavallı adamlar inanırlar ve özellikle Hilafet Makamına karşı bir söz söylenirse, oraya fedakarca yönelmeyi kendileri, için dini bir görev olarak görürler.

Orada bulunan bilgi sahibi ve saygıdeğer insanlarla görüşmek üzere, üç dört bilim adamını gönderelim.

Kendilerinden bu suretle güvence alalım ve Memleketlerinde şayet o bozgunculuğu yapan adamlar olduğu, bunları sakladıkları sonradan ortaya çıkarsa haklarında gereken cezayı en şiddetli bir şekilde verileceğini ihtar edelim.

Böylece kendilerini şimdilik bu defaya mahsus olmak üzere, Yüce Heyet onları affetsin.

Tekrar söz aldığında:

Müfid (Kurutluoğlu) Efendi (Kırşehir): Hepimiz burada Halifemizi, Hükümetimizi kurtarmaya çalışırken, geçici bir idare oluşturup 15 kişilik daimi bir Hükümet oluşturmak, akla gelmiyor.

Yarın bize derler ki, bu gaye anlaşılmadıktan sonra bu kürsüye terk etmem. Kafamı patlasalar doğrusunu söyleyeceğim.

Burada toplanan Yüce Meclisin hukuku Kutsaldır. Düşmanları çoktur. Bu düşmanların oluşturacağı saldırıları önlemlerle defedeceğiz.

Önemli olan böyle fikri dışarıya belirtmemek için, yapacağımız iş, ta ki Hükümeti kurtarıncaya kadar geçici bir yönetim oluşturmaktan ibarettir, diyelim.

Önemine göre, bir geçici Heyet oluşturulsun. Burada şimdi karar vereceğimiz ikinci mesele bir Hükümet kurma meselesidir.

Bu meseleyi isimleri tayin şekli ile mi yapacağız, yoksa ekseriyetle mi yapacağız?

Esası hakkında hepimiz mutabıkız. Adliye memuru ve Hakim değiştireceğiz.

Kötü olanlar varsa, bir daha değiştireceğiz. Kötü halleri olan varsa bir daha değiştireceğiz.

Yeniden hakim tayin edeceğiz, karar vereceğiz, kanuni kararlar vereceğiz.

Bunlar ne ile yapılacak?

Ne gibi kuvvetlere dayanacak?

Gerek geçici olsun gerek devamlı olsun cereyanlara kapılmayalım, bunları düşünerek vakit geçirmeyelim.

**

Tarih: 9 Mayıs 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Onüçüncü Toplantı

Celse: Birinci Celse

Bakanlar Kurulunun programının okunması ve üzerinde yapılan görüşmelerde:

Müfid (Kurutluoğlu) Efendi (Kırşehir): Biz kendilerinin yapacakları işlerini İslam esasları içinde yürüteceklerinden eminiz.

Milli Eğitim iki kısımdır. Birisi de Dünyasal eğitimidir. Bunların hepsine “Medrese” deselerdi, Medrese deyimi ile düşüncemizde ansızın oluşan bu fikir ortadan kalkardı.

Mülkün esası, adalet ile vardır. Bir Memlekette adalet sağlanamazsa, o Memleketin devamlılığı kesin değildir.

Mahkemeye gidecek kişilerin, ben adalet kapısına gidiyorum, diyerek, güvenle göndermeye başarılı olursa, gerek gelecekte, gerek eski görevlerinde, hiçbir hakime etkili olmadıkları işler yapmış olacaklar ki, bunun oluşmasını temenni ederim.

Tarih: 13 Mayıs 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Onbeşinci Toplantı

Celse: Üçüncü Celse

Başkan: İkinci Başkan Celaledin Arif Beyefendi

Yarı açık yerlerde kadın oynatanların ağır hapis ile cezalandırılmaları hakkındaki, önerge üzerinde yapılan görüşmelerde:

Müfid (Kurutluoğlu) Efendi (Kırşehir): *Kadın oynatmak için birçok genç oraya toplanıyorlar. Orada içki içiyorlar.*

Kadın oynatmak için evden babanın parasını, eşyasını çalıp, satıp, oraya getirip, veriyor.

Orada hırsızlık suçu, ahlaksızlık, medeniyetsizlik suçu toplanıldığı halde verilecek ceza bu kadar az mı mıdır?

Tarih: 17 Mayıs 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Onyedinci Toplantı

Celse: Üçüncü Celse

İçkinin yasaklanması için verilen Kanun teklifi hakkındaki görüşmelerde:

Müfid (Kurutluoğlu) Efendi (Kırşehir): *Müzakere ettiğimiz mesele hakkında Maliye Bakanı Hazretlerinin teklifleri elde bulunan Anayasaya aykırıdır.*

Kanun teklifinin Genel Kurula arz edilmesi gerekir. Doğrudan doğruya Bakanlar Kurulu kara verilemez.

Tarih: 2 Ağustos 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Kırkikinci Toplantı

Celse: Üçüncü Celse

İçişleri Bakanı Hakkı Behiç (Bayiç) Bey'in istifası üzerine yapılan görüşmelerde:

Müfit (Kurutluoğlu) Efendi (Kırşehir): *Bakan Beyin vermiş olduğu izahatın ardından, kendisi istifa etmiştir.*

Ortada Bakan Bey yoktur, boş bir makam vardır.

*Şimdi o boş makama söz söyleyip duruyoruz.
İstifasını kabul etmek zorunluluğu ile karşı karşıya değiliz.
Vaktimizi boşa geçiriyor.*

Tarih: 9 Eylül 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Altmışikinci Toplantı

Celse: Birinci Celse

Firariler hakkındaki kanun görüşmelerinde:

Müfit (Kurutluoğlu) Efendi (Kırşehir): Ne yapacağız? Firarinin evini yıkacağız, eşyasına el koyacağız.

Kaçıp, Memleketi, Milleti yok olmaya mahkum eden bir adamın, dünyada yaşamasını hiçbir millet kabul etmez.

Eğer, o firari kaçmış, gelmiş evinde oturuyorsa, evinde oturduğunu ailesi de Hükümete haber vermemişse, onun suçuna iştirak etmiştir, ceza görür.

Firar ettiğinden dolayı kalbi sızlayan ailesinin, onun nerede olduğunu bilmediği halde kendisinin uzaklara sürülmesinin, eşyasının alınmasının ya da tahrip edilmesinin; buna saygı değer kurulumuz müsaade etmez.

Tarih: 5 Mayıs 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yirmidokuzuncu Toplantı

Celse: İkinci, üçüncü Celse (Gizli)

1921 yılı bütçesi hakkındaki görüşmelerde:

Müfit (Kurutluoğlu) Efendi (Kırşehir): Maliye Bakanının getirmiş olduğu bütçe ve mevcut açığı kapatmak için teklif etmiş olduğu maddeler üzerinde durmamız icap eder.

Bu teklifi kabul etmediğimiz takdirde, bütçenin dengesi hakkında düşünmek mecburiyetindeyiz.

Nazari olarak gösterilen tekliflerden birisi borçlanmadır.

Bunun tatbik imkânının olmadığını kendisi de söylemiştir.

Bugün bizim topraklarımızı almağa kalkışan yalnız Yunanlılar değildir. Fransa da, İtalya da düşmanımızdır.

Bugün bize dost görünen o milletler, Maliyemizin durumunu öteden beri bildikleri cihetle bizi yıkmak istiyorlar. Maliyemizi Vatanın savunması uğrunda çalışan askerin emrine hasretmeli, diğer hususları biraz ihmal etmeli.

*
**

Tarih: 5 Ekim 1921
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: Seksen yedinci Toplantı
Celse: Birinci ve İkinci Celse (Gizli)

Rumların Samsun Bölgesinde yaptıkları eşkıyalık konusunda yapılan görüşmelerde:

Müfit (Kurutluoğlu) Efendi (Kırşehir): Şimdilik, görünen bir mesele varsa o da Merkez Ordusu Kumandanı Nurettin Paşanın tutumudur.

Bakanlar Kurulu acaba bu memleket içinde yapılan zulümlerden, cinayetlerden haberdar edilmiş de, onlar bu mesele hakkında susmuşlar ve sorumlularını bulamamışlar mı? Bakanlar Kurulu kanununun bir maddesi mucibince yetkileri vardır. Öncelikle bu anlaşmazlık halledilmeli, Meclis sonra hakem görevini üstlenmelidir.

*
**

Tarih: 29 Ekim 1921
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: Yüzbirinci Toplantı
Celse: Birinci Celse (Gizli)

İç güvenlik hakkındaki görüşmelerde:

Müfit (Kurutluoğlu) Efendi (Kırşehir): Bakanlar Kurulu acaba bu Memleket içinde yapılan zulümlerden acaba haberdar edilmiş de onlar bu mesele hakkında susmuşlar mıdır?

Bakanlar Kurulunun kanuni yetkileri vardır. Bundan dolayı acaba, Bakanlar Kurulu duyulan bu feryatları ve şikayetleri, Yüce Meclisi hakem olarak bulundurmak üzere mi arz edildi.

Öncelikle Hükümet bilgi versin.

*
**

Tarih: 31 Ekim 1921
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: Yüzikinci Toplantı
Celse: Birinci Celse (Gizli)

Başkumandanlık Kanunun süresinin uzatılması hakkında yapılan görüşmelerde:

“Büyük Millet Meclisi Yüce Başkanlığına:

Bu konuda kanun gereğince; Kasım ayının 5. günü Başkumandanlık sıfat ve yetkileri sona ereceği arz olunur.

Konu Orduya ve sair ilgililere tamim edilerek tebliğ olunmuştur.”

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı
Gazi Mustafa Kemal

Başkan: Bu konuda bir de önerge vardır.

Okutuyorum:

“Başkanlık Makamına:

Büyük Millet Başkanı Mustafa Kemal Paşa'ya Başkumandanlığın verilmesine dair 5 Ağustos 1921 tarihinde Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanundaki üç aylık sürenin 5 Kasım 1921 tarihinde son bulacağına göre, adı geçen kanunun 5 Kasım 1921 tarihinden itibaren üç ay süre daha yürürlüğüne dair aşağıdaki Kanun Maddesinin öncelikle görüşülmesi ve kabul edilmesini teklif ederim.”

30 Ekim 1921

Kırşehir Milletvekili

Müfit (Kurutluoğlu)

Müfit (Kurutluoğlu) Efendi (Kırşehir): Başkumandanlık verilmesine dair olan Kanun Maddesinin çok faydalı olduğu inkar edilemez.

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri Kumandayı üzerine almakla Allah'ın büyük yardımı, Ordumuzun düşmanı kesin bir yenilgiye uğrattığı bilinmektedir.

Üç ay daha uzatılması, umumun selameti adına teklif ederim.

Tarih: 21 Ağustos 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Seksensekizinci Toplantı

Celse: İkinci Celse (Gizli)

Pontüs meselesi hakkında yapılan görüşmelerde:

Müfit (Kurutluoğlu) Efendi (Kırşehir): *Siyasi eşkıyalık; doğrudan doğruya bir emel, bir gaye izlemek konusunda bir araya gelmiş; 100-200-300 kişinin, daimi bir şekilde Devleti rahatsız etmek sureti ile, bu gayelerini oluşturmak için, ortaya çıkarmak için yaptıkları eşkıyalık; “Siyasi Eşkıyalık”tır.*

Siyasi eşkıyalığı, bütün Millet, kendi askeri ile, kendi jandarması ile, varlığı ile defetmek mecburiyetindedir.

Çünkü; kendisinin Vatanından bir kısmını ayırmak, kendisinin istiklaline darbe vurmak veyahut kendisinin varlığını sona erdirmek gayeleri ile toplanmış bir takım gurupların izledikleri sözde mesleklerdir.

Bunu her kişi, kendisine düşen bir Vatan görevi olarak görerek, kovar ve yok eder.

Pontüs meselesi; gerçekten önemli, bizim bütün hayatımıza kastedilmiş ve bizim mahvolmamıza çalışılmış, bir mesele olduğu üzerinde hepimiz, aynı düşünceye sahip durumdayız.

Bundan kurtulmak için; jandarma mı, asker mi, başka bir kuvvet mi, ne sarf etmek gerekiyorsa, Hükümetin düşüncesi gerekir.

Hükümet buraya bir proje ile geliyor ve diyor ki:

“Bana üçbin Jandarma ödeneğini veriniz, ben bu üçbin Jandarma ile Pontüs denilen meseleyi yok edeceğim, söndüreğim”.

Bu durumu yalnız bir Hükümet meselesi olmamalıdır. Çünkü bizimle Hükümet arasında asla fark yoktur.

Bu üçbin Jandarma; acaba Pontüs meselesini, Anadolu’da diğer eşkıya meselesini söndürebilecek mi, söndüremeyecek mi?

Yani asayiş temin edilecek mi, edilemeyecek mi?

Bunu düşünelim.

Jandarma ile bu meselenin halledilmesine imkân yoktur.

Hükümeti yaptıklarında serbest bırakmalı ve bu serbesti kendilerine bildirilmelidir.

Ancak Pontüs meselesinin de hallini halledilmesini istemeliyiz.

Pontüs meselesi; 5 günde, 5 ayda halledilecek bir mesele değildir. Bu esaslı bir teşkilattır ve yıllardan beri devam ediyor.

Biz unu ancak, devam etmek ve baskı yapmak sureti ile halledebiliriz.

Diğer şekline gelem:

O da işi halka gördürmek meselesidir.

Ben bu konuda biraz tereddüt içindeyim.

Köylülerimize vereceğimiz bu silah, yarın karşısında düşmanlık ettiği bir adam karşısında kullanarak, başka türlü fenalıklar getirebilir.

Bu sebeple kesinlikle karşıındayım.

Halk ile işimizi gördürecek dereceye kadar inmiş isek, o zaman Hükümete gerek yoktur.

Zamanında, halktan kendisinde bulunan silahları toplamak için, bu Mecliste devamlı müzakereler ve tartışmalar cereyan etti.

O zaman bütün arkadaşlarımız, beraberce ve anlaşarak silahları almaya karar verdiler.

İki yıl önceki durumumuzu, halimizi gözümüzün önüne getirirken, belki soba borularını top diye gösterdiğimiz, iğne ile kuyu kazdığımız, elimizde silah olmadığı zamanlarda, silahların toplanıp, cepheye gönderilmesine; hep beraber karar vermiş olduğumuzu unutmayalım.

Olsa olsa, bizde kır bekçileri diye adlandırdığımız, köy bekçilerine silah veririz.

Zaten köylerde 60 kişi bile kalmamıştır ve bunlar hep kadınlardan ibarettir.

Eğer sen; firarilerle bu Memleketi savunmak ve o firarilerle eşkıyayı takip ettirmek ve Pontüs'ü söndürmek istiyorsan, unutma ki firariler; suç işleyen kişilerdir.

Suç işleyen kişilerle, suç söndürülemez. Bu durum daha büyük bir dert çıkarmak demektir.

Tarih: 4 Eylül 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Doksanaltıncı Toplantı

Celse: Birinci Celse

Savaşlarda üstün hizmetleri görülen Kumandanların ödüllendirilmeleri ile ilgili tezkere ve bunun üzerinde yapılan görüşmelerde:

Müfid (Kurutluoğlu) Efendi (Kırşehir): *Bu Meclis; Ordusunun en küçük askerinden, en büyük Kumandanına kadar verilmesi gereken, güç, rütbe ve her ne varsa vermekten çekinmeyecektir.*

Ancak; Hüseyin Avni Bey kardeşimizin beyanda bulunurken, sözünü bir parça ölçmesi gerekirdi. Ölçemedi.

Artık bu meseleyi kapatmak gerekir.

Tarih: 9 Ekim 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzonbeşinci Toplantı

Celse: İkinci ve Dördüncü Celse (Gizli)

Mudanya Konferansı hakkında yapılan görüşmelerde:

Müfit (Kurutluoğlu) Efendi (Kırşehir): *En baştan, Türkiye Büyük Millet Meclisi olarak toplanıp, Dünyaya gayemizi anlatmıştık.*

Bu gaye; Yunanla kozumuzu paylaşmak yönünde değildi.

Ortada Sevr gibi bir idam kararı vardı ki, bu Sevr kararını kabul etmeyerek ve bunu adeta parçalayarak, Türklerin istiklalini, bağımsız yaşamasını, şu Yüce Kürsüden, yemin etmek sureti ile kararlaştırdık.

Bu suretle karşımıza yalnız Yunanistan değil, İngiltere'ye, Fransa'ya, İtalya'ya ve onlarla beraber olan Devletlere biz adeta savaş ilan ettik.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Yunanla olan muamelesini tamamıyla bitirdi.

Bu sefer sözde bizimle Barış istiyor gibi görünen Hükümetler karşımıza çıktılar.

On günden beri devam eden müzakerelerde, Sevr Anlaşmasını bize uygulamaktan vazgeçtiklerine dair tek kelime yoktur.

Biz Trakya'yı kesinlikle iade etmeyecekler.

Saltanat ve Hilafet Merkezimiz İstanbul'umuzu da bir başka geleceğe bırakarak bize hiçbir zaman teslim etmeyecekler.

Bakanlar Kurulumuzun; bizim düşündüğümüz kadar düşündüğünü, kan dökmeden başarı elde etmek için, ne gerekiyorsa onu yapmak arzusunda olduğunu, gördük.

Bakanlar Kurulu bilmelidir ki; başlarda "Misakı Milli" diye çizdiğimiz hududun bir zerresinden, Büyük Millet Meclisinin hiçbir zaman vazgeçmemiştir.

Ancak, bu karardan önce, bugüne kadar bu işleri, idare eden Başkumandanlığa vermek ve sonucu Başkumandanlıktan beklemek gerekir.

Aksi halde yanlış yola gireriz.

**

Tarih: 19 Ekim 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzyirmiikinci Toplantı

Celse: Birinci Celse

Meclisin başka bir yere nakli konusunda yapılan görüşmelerde:

Müfit (Kurutluoğlu) Efendi (Kırşehir): Ev sıkıntısını ortadan kaldırmak ve Ankara'da bu şekilde oluşan durumu devam ettirmemek için; Ankara evlerinin fiyatlarını kabul edilebilir bir şekle getirmek için, bir kanun teklifi Meclisimize verildi.

Bu kanunu 1,5 yıldır müzakere edip, çıkarmadınız.

Bu kadar nüfusa göre; İzmir, Konya, İzmir gibi yerlerde, fiyatların yükselmeyeceğine dair kim güvence verebilir?

**

Tarih: 28 Ocak 1923

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzseksenikinci Toplantı

Celse: İkinci ve Üçüncü Celse (Gizli)

Lozan Barış Konferansının müzakereleri hakkında yapılan görüşmelerde:

Müfit (Kurutluoğlu) Efendi (Kırşehir): Yüce Meclis en baştan, 23 Nisan 1920 de toplandığı zaman ne gibi gaye ile ve ne gibi bir emelle toplanmış ise, bugünde o gayeden vazgeçmemiştir.

Bu şekilde yemin eden Meclis, bugün bir özel durum karşısında değildir ki, durumu değiştirmeye kalksın.

Meclis; fikrini belirtmiştir.

Biz “Misakı Milli”den vazgeçemeyeceğiz.

Tabiidir ki, “Misakı Milli”den vazgeçmediğimize göre, Hükümetin verdiği cevap doğrudur.

Onaylayacağız ve yürüyeceğiz.

Tarih: 2 Mart 1923

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: İkinci Toplantı

Celse: Üçüncü Celse (Gizli)

Bariş Anlaşmasının müzakeresinde:

Müfit (Kurutluoğlu) Efendi (Kırşehir): Gönderecekleri danışmanlar, bizim memurlarımız değil, kendi memurlarıdır.

Bunlar gereken her türlü zorlukları çıkaracaklardır.

Danışmanlar hakkında kabul ettiğimiz raporda diyordu ki; biz onların fikirlerinden, bilimlerinden adliyece yararlanabilir, müşavir alabilir.

Yoksa adli kovuşturmalar için danışman kabul etmedik ve yetki de vermedik.

MEHMET VEHBI ÇELİK

Mehmet Vehbi Çelik, 1862 tarihinde **Konya, Hadim**'de doğdu. **Hadim** ve **Konya Medreselerinde** yetiştikten sonra **İstanbul**'da o zaman en yüksek **Teoloji Fakültesi** sayılan "**Darül-Hilafe Medresesinden**" de en iyi dereceyle icazet aldıktan sonra mesleğinde zirveye ulaşmış, bir otorite olmuştur.

Mehmet Vehbi Çelik

Meşrutiyet döneminde bir aralık taşrada büyük illerde yüksek okul açma denemesine girişildiği sırada **Konya**'da da bir hukuk mektebi açılmıştı.

O dönemde de **İstanbul**'dan taşraya rağbet olmadığından bu yüksek okula ancak mahalli yeteneklerden hoca aranmıştı.

Bunlar arasında medeni **Hukuk-Fıkıh hocalığı Vehbi Efendi**'ye verilmişti. **Vehbi Hoca** bu görevde önemli başarılar sağlamıştır.

Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda bulunmuştur. **Mehmet Vehbi Çelik**

Osmanlı Meclisi Mebusanı 1. Dönem ve **4. Dönem Konya Milletvekili** olarak görev yapmıştır.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinin desteklemesi için **Meclisi Mebusan** tarafından **Padişah**'a gönderilen üç kişilik heyette **Mehmet Vehbi Hoca** da bulunmuştur.

Meclisi Mebusanın İngilizler tarafından basılıp dağıtılmasından sonra **İstanbul**'u terk etmiştir. Dolayısıyla **Ankara**'da ilk **Türkiye Büyük Millet Meclisi**'ne en erken katılanlardan birisi olmuştur.

İstanbul Hükümetiyle Anadolu'nun bağlantısı kesildiğinde **Konya Müdafaa-i Hukukun** başında bulunuyordu.

Bu sırada **Valinin Konya'yı** terk etmesi üzerine, **Müdafaa-i Hukuk** adına **Konya Valiliğini** üzerine almış ve **Mevlana** şehri **Konya'mızın İtalyanlarca işgâlini önlemiştir.**

Mehmet Vehbi Çelik, Konya'nın Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinde maddi ve manevi büyük katkısını sağlamış olanların başında gelir.

Din Bilginlerinde “Zamanın Üstadı” olarak tanınan **Vehbi Hoca, Din** duygusu ile **Milliyet** duygusunu gönlünde birleştirmiş bir bilgindi.

Onun asıl hüviyet ve himmeti, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi** başlarken ortaya çıkmasındadır.

Mehmet Vehbi Efendi Kuvay-ı Milliye hareketi içinde aktif rol almıştır.

“Nefir’i aam” (bütün herkesin gücüne ihtiyaç duyulduğu durum) halinde olan ülkemizin, müstevliler tarafından tarumar edilmemesi için herkesin elinden geleni yapmaya çalıştığı anda, sorumluluk gereği gecesini gündüzüne katarak, köy köy, kasaba kasaba, dolaşarak etkileyici ve teşvik edici konuşmalarıyla halkın uyanmasına ve bilinçlenmesine katkıda bulunmuştur.

Anadolu’da Müdafaa-i Hukuk’un ilk kurulduğu yerlerden birisi **Konya’dır.** Kuranların başında **Vehbi Hoca** bulunmuştur.

Mahmudiye Medresesi Müderrisi iken **58** yaşında **1. Dönem Konya Milletvekili** seçilmiştir.

İlk **Anayasayı** hazırlayanların arasında bulunmuştur. **Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde** mutedil sağ kanadın doğal **Başkanı** olarak **Ulusal Devletin** kuruluşunda önemli hizmetleri olmuştur.

Mehmet Vehbi Çelik, Türkiye Büyük Millet Meclisi 2. Başkanlığı Vekilliğinde, “Şer’iye Encümeni Başkanlığında” 4. İcra Vekilleri Heyetinde Şeriye ve Evkaf Vekilliği (Diyaret ve Vakıflar Bakanlığı) yapmış çok değerli bir siyaset ve **Din Adamıdır.**

27 Kasım 1949 tarihinde vefat etmiştir.

İşte **Türkiye Büyük Millet Meclisi Kürsüsünden** yaptığı bazı konuşmalarından satırbaşları:

Tarih: 7 Ağustos 1920
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: Kırkdördüncü Toplantı
Celse: Birinci ve ikinci Celse

İçişleri Bakanı Hakkı Behiç (Bayiç) Beyin istifasının iadesi ile ilgili görüşmelerde:

Mehmet Vehbi (Çelik) Efendi (Konya): *İstifa ediyorum diyen bir kişiye, elbette sen duracaksın deyip, bunda ısrar etmekteki manayı bir türlü anlayamıyorum.*

Meclisin de bir saygınlığı vardır.

“Dünkü gün verilen bir istifayı, geri aldirmek için, herkesi ayrı ayrı tenhalara, bir köşeye çekerek imza ettirirsek, Meclisin düzenini koruyamayız.”

Bir hafta, bir gün evvel görevlendiririz, bir gün sonra noksanını bulursak, çeker indiririz.

O yetki bizdedir.

Tarih: 11 Eylül 1920
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: Altmışüçüncü Toplantı
Celse: İkinci ve üçüncü Celse

Firariler kanunun görüşmelerinde:

Mehmet Vehbi (Çelik) Efendi (Konya): *Suçu, bir suçlu işler. Suçlu olmayan bir kimseye ceza vermek ne akılca, ne de (şeran) kanunen, ne de mantık çerçevesinde geçerli olamaz. Madde tümüyle reddedilmelidir. Hükümet aciz ise, doğrudan doğruya; acizim, desin. Değilse varlığa, eşyaya, vesaireye saldırmazın.*

Seferberliğin yarısına kadar herkes seve seve askere gidiyordu.

Yarisından bu yanan firarlar adet oldu. Bu firarların kaynağını bulmalıyız.

O idaresizliktir, itaatsizliktir. Herif diyor ki: “Ben Dinim için, ırz ve namusum için gidiyorum. Mademki ırz ve namusum ayak altında gezecek, asılırım da gitmem.”

Yalnız askere kabahat bulmamalı. Onları idare edecek subaylar da ıslah edilmeli. Böyle bir kanunun bu Meclisten çıkması kesinlikle yanlıştır.

Tarih: 27 Haziran 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Kırküçüncü Toplantı

Celse: Birinci ve Beşinci Celse

Metrenin uzunluk ölçüsü olarak kullanılması hakkındaki kanun teklifi üzerine yapılan görüşmelerde:

Mehmet Vehbi (Çelik) Efendi (Konya): Her Millet kendi arşını ile ölçer, kendi terazisi ile tartar. Başkasının terazisine ve arşınına ihtiyacımız yoktur.

Sanki bütün işlerimiz bitmiş, esnafın arşını, metresi, endazesi ile uğraşmak mı kalmış?

Bunun burada görüşülmesine gerek yoktur.

MUSA KÂZIM ONAR

Musa Kâzım Onar, 1881 yılında Konya-Hadim'de doğdu. Medrese ve Hukuk mezunudur.

Mut Müftülüğü yapmıştır.

Musa Kâzım Onar

Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda bulunmuştur.

Avukatlık yaparken 39 yaşında 1. Dönem Konya Milletvekili seçilmiştir.

2.ve 3. Dönemde de Konya Milletvekilliği yapmıştır.

Musa Kâzım Onar Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 1. ve 11. Başkanvekilliği, 4. İcra Vekilleri Heyeti ve 5. İcra Vekilleri Heyeti'nde Şeriye ve Evkaf Vekaleti (*Diyanet ve Vakıflar Bakanlığı*) yapmış din ve siyaset adamıdır.

9 Aralık 1930 tarihinde vefat etmiştir.

İşte Türkiye Büyük Millet Meclisi Kürsüsünden yaptığı bazı konuşmalarından satırbaşları:

Tarih: 13 Aralık 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzonüçüncü Toplantı

Celse: Birinci Celse

Anayasa tasarısı görüşmelerinde:

Musa Kâzım (Onar) Efendi (Konya): *Ben bu maddenin gereksizliğine tamamen katılıyorum. Bugün seçimde, her Vekil görev yapmak üzere seçilmiştir.*

Meclis böyle bir hakkı kullanamaz.

Ve tekrar söz alarak;

Musa Kâzım (Onar) Efendi (Konya):

Bu madde Merkezîyetçiliğin dışına doğru atılmış bir adımdır. Ancak bu kanunla doğrudan doğruya yerel Merkezîyet dışı durum temin edilmiş denemez.

Tarih: 22 Ocak 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzotuzaltıncı Toplantı

Celse: Üçüncü ve Dördüncü Celse (Gizli)

Bursa Milletvekili ve Diyarbakır İstiklal Mahkemesi azası Şeyh Servet Efendi'nin Komünizm propagandası yaptığına dair telgraflar üzerine yapılan görüşmelerde:

Musa Kâzım (Onar) Efendi (Konya): Komünist Partilerinin yayınlamış oldukları bazı makalelerde öyle durumlar görülüyor ki bu, kolay aldatılabilen, saf halk için düşmanlarımızın bizim hakkımızda kendi kuvvetleri ile, topları ile yapamadıkları tahribatı kendi elimizle yapmış olacağımızdan korkuyorum.

Tarih: 5 Şubat 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzkırkbeşinci Toplantı

Celse: Birinci ve İkinci Celse

Frenginin kanununun görüşülmelerinde:

Musa Kâzım (Onar) Efendi (Konya):

Bu kanunun yayınlandığından bile haberi olmayan yoksul kişilerin, elli lira ile cezalandırılmaları pek tahammülsüz olur, yirmi liraya indirilmesini teklif ediyorum.

Tarih: 20 Haziran 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Kırkinci Toplantı

Celse: İkinci Celse

Yerli Kumaş kullanılması hakkındaki Kanun Teklifi üzerinde yapılan görüşmelerde:

Musa Kâzım (Onar) Efendi (Konya): Her şeyi doğuran bir ihtiyaçtır.

Kuruluşlarımız hazır değilse, Avrupa ürünlerine karşı rekabet imkânı olmazsa, hiçbir sermaye sahibi, ne rekabet edebilir ve ne de onu hazırlama imkânı bulmak mümkün olur.

**

Tarih: 3 Ekim 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Seksenbeşinci Toplantı

Celse: Birinci Celse (Gizli)

Koçgiri ve Umraniye olayları ve Doğu Vilayetlerindeki asayişin durumu ile ilgili görüşmelerde:

Musa Kâzım (Onar) Efendi (Konya):

Sorumlu tutulması gereken Kumandanlar varsa, Büyük Millet Meclisi açık bir şekilde göstermelidir.

Sorumlu tutmamak için bir sebep yoktur.

Musa Kâzım Onar

Büyük Millet Meclisinin sorumluluğu üzerinden atması, ancak sorumluları gereğince cezalandırması ile olur.

Suçlular ve sorumlular araştırılır, tayin edilir, ne olması gerekiyorsa açıkça yapılır.

Gizli celsede görüşülmesini çıkarlarımız bakımından uygun buluyorum.

Tarih: 31 Ekim 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzikinci Toplantı

Celse: Birinci Celse (Gizli)

Başkumandanlık Kanunun süresinin uzatılması hakkında yapılan görüşmelerde:

Musa Kâzım (Onar) Efendi (Konya): *Üç ay önce Meclisin arzusu ve ittifakı ile Paşa Hazretlerine Başkumandanlık verilirken, olan ihtiyaç, mecburiyet ve hastalık aynen bugün de vardır.*

Gerek subaylardan ve hatta askerlerden Paşa Hazretlerinin göreve başlaması ile elde edilen gaye ve zaferler tahakkuk etti.

Görev bitmiş değildir. Tartışmaları uzatmadan Kanunu teklif ediniz.

ÖMER VEHBİ BÜYÜKYALVAÇ

Ömer Vehbi Büyükyalvaç, 1870 yılında Isparta, Yalvaç'ta doğdu. Yalvaç Sibyan Mektebinde okudu.

Müftü Hacı Ahmed Rıza Efendi'den ders aldı.

Ömer Vehbi Büyükyalvaç

Konya'da Medrese öğrenimi görerek Müderrislik diploması aldı. Arapça ve Farsça bilmekteydi.

Konya İrfaniye Medresesi'nde uzun yıllar Müderrislik yaptı.

2. Meşrutiyetin ilanından sonra İttihat ve Terakki Fırkasında politikaya girip, İstanbul Mebusan Meclisi'nin ikinci dönemine Konya Milletvekili olarak katıldı.

Balkan savaşı ve Sıkıyönetim sebebiyle Meclisin Temmuz 1912 tarihinden sonra feshedilmesi ile Konya'ya dönerek Müderrisliğini sürdürmüştür.

Konya Hukuk Mektebinde "Fıkıh" ve "Mecelle" dersleri okuttu. Birinci Dünya Savaşı sonucu kurulan Müdafaa-yı Hukuk Cemiyetinin geçici heyetinin Başkanlığını üstlendi.

İstanbul Hükümetince değişik bölgelere gönderilen "Heyet-i Nasiha"lardan (Nasihât Heyetleri) Konya'ya gelen öğüt kurulu ile konuşmasında;

"Konya halkı diğer vilayetler ahalisi gibi Devletin mevcudiyeti ve şerefiyle bağdaşmayan hiçbir anlaşmayı kabul etmeyecektir."

Diyerek halkın bağımsızlık ve hürriyet isteklerini dile getirdi.

Ömer Vehbi Büyükyalvaç, İstanbul Mebuslar Meclisi'nin son dönemi için yapılan seçimde yeniden Konya Milletvekili olarak Meclisi Mebusan'a katıldı. Ancak Meclisi Mebusan'ın feshi ile birlikte Heyet-i Temsiliye'nin emrine uyarak Ankara'ya geldi. Türk siyasetçi, öğretmen ve Din Adamıdır.

Konya Bidayet Mahkemesi üyeliği, İstinaf Mahkemesi üyeliği, Konya Hukuk Mektebinde ve Daru'ı Hilafe'de Ahlakı Muhammediye ve Arapça dersi öğretmenliği yaptı. Aynı sıralarda Alaaddin Camii'nde vaizlik görevine de devam etti.

Konya'da İrfaniye Medresesi Müderrisi iken, 50 yaşında 20 Haziran 1920 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne 1. Dönem Konya Milletvekili olarak seçilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde “Şer’iye Evkaf Komisyonu”nda çalıştı. Komisyonunun Başkanlığını 2. ve 3. toplantı yıllarında yaptı.

17 Haziran 1922 tarihinde Millet ve Hükümetin amaçlarının gerçekleştirmesi dileğiyle Konya Müftülüğünü üstlendiği için Milletvekilliğinden istifa etti.

UlusalKurtuluş Mücadelesi Hareketindeki hizmetlerinden dolayı İstiklal Madalyası aldı.

13 Mayıs 1927 tarihinde de vefat etmiştir.

İşte Türkiye Büyük Millet Meclisi Kürsüsünden yaptığı bazı konuşmalarından satırbaşları:

Tarih: 23 Ekim 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Seksensekizinci Toplantı

Celse: İkinci Celse (Gizli)

Konya isyanı hakkındaki görüşmelerde:

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Konya): Konyalı olduğum için “Bu kürsüye tam bir utançla geliyorum.”

Arkadaşlardan biri “Konya hadisesi bitmemiştir” dedi. Pek doğru söyledi.

Çünkü bundan ikibuçuk ay önce aynı olay oluyordu.

Gece saat üçte bazılarını götürdüler.

en Vali ve Kumandana biraz ikaz ettim.

“Bozkır hadisesinde failer cezalandırılmış olsalardı bu olay olmazdı. Hükümet müsamaha etti. Hükümetin zaafına hükmettiler. İkinci bir olay oluşturmaya başladılar...”

Dedim.

Bir şeyhin kardeşini gece saat üçte alıp götürmemiş olsaydık, aynı olay işte o zaman oluyordu.

Fakat Şeyhin kardeşini götürmekle olayın önü alındı. Şeyhin kardeşi Rıfat asıldı.

**Halbuki ben güvence verdim. Dokuz odalı bir evden çıkar-
dım. Onu koruyacak ve sabaha kalacaktı. Sözü çevirerek,
yakalandı.**

Hükümet de girişimde bulundu. Olayın önü alındı.

Biz o zaman gerek Vali Suphi Bey'e, gerek Kumandan Fahreddin Bey'e;

“Merhamet kapısını kapatınız. Siyasette merhamet olmaz, bu mesele gayet mühimdir.

Bu ateş bu memlekette eskiden beri yanmıştır. Bu ateşin kökü söndürülmedikçe meseleyi bitmiş kabul etmeyin.

Merhamet zamanında şiddet, şiddet zamanında merhamet Millet hakkında aynı felakettir.”

**Dedik. Fakat ne Valiye, ne de Fahreddin Bey'e duyurabil-
dik. Konya halkı hükümeti ve burayı aldatmıştır.**

**Hayır efendiler, “Konya halkı deyince biraz insaflı düşün-
meli. Bu, orada bir ocaktır.**

**Bu işi yapan yirmiyi aşmaz. Yirmi kişi için bir memleketi
itham etmek zannederim ki doğru değildir.**

Bu hoca, Zeynel Abidin Hoca'dır.

Bunların kökü İstanbul'dadır.

**Olaydan sonra buraya geldiğimizde Konya hadisesi bitmiş
değildi.**

**Hoca Abdülğafur Efendi'ye defalarca söylemişimdir, sizle-
re ve bir çok arkadaşlara da;**

“Konya olayı bitmemiştir.”

Önceki olaydan evvel sokaklara yaftalar yapıştırmışlar, yaftaların sahipleri bu Rıfat Efendi'nin oğulları imiş. Onları bildikleri halde yafta kendilerine döşek oldu.

**O zaman tutulup kafası ezilse idi, ondan dolayı karşılık ve-
rilmiş olsaydı iş bir ibret olurdu.**

**Bununla beraber efendiler, bütün halkı kabahatli addetme-
yin.**

**Bizim bir hasmımız var ki kendimizdir. Biz iyi adam olmalı-
yız ki hasım halkı kandırmaya sebep bulamasın.**

Biz ne halkın, ne hasmın eline kılıç veriyoruz, ne ile jandarma teşkilatı yolu ile ıslah edip de halkı kendimizden memnun edemiyoruz.

Köylerde jandarmalar envai çeşit zulümde bulunuyorlar. Asker firar ediyor, jandarma ailesini alıp götürüyor. Peki bunu gören bunun gören halkı düşman iğfal etmez mi?

İtilafçılar ciddi ve gerçek olarak, sekiz nifak sokan iki yüzlüden ibarettir. Sayısı belli insanlardır.

Biz Memleketimizi biliriz. Diğerleri malen, bedenen her şekilde çalışmak ister ve Hükümete sadıktır.

Bu beş, sekiz iki yüzlünün yozlaşmalarını kabule sebep olacak şeyleri de aramalıyız.

Bir cahil gelip kandırmak istediği sırada söyleyecek söz bulabiliyor.

“Bak bir jandarma geliyor. Irz ve namusumuzu ayaklar altına alıyor. Bundan hayır mı gelir...”

Deyince; düşünüyor, onun arkasına düşüyor.

Biraz da idareyi ıslah etmeye çalışalım.

Yanılıyoruz beyler;

“Bu işin kökü İstanbul’dadır. Konya’daki üç beş dal budak ikiyüzlüden ibarettir.”

Eğer, bu zamanda yarayı tamamiyle tedavi edemeyecek olursak, emin olunuz ki, üç ay sonra bu olay aynen karşısındayız, beş ay sonra yine aynen karşısındayız.

Çıbanın çürüğünü ayıklamalı, tedavi etmeli. Tedavi etmedikçe fayda yoktur. “Rica ederim bütün Konyalıları itham etmeyelim.”

Tarih: 11 Kasım 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Doksanyedinci Toplantı

Celse: Birinci Celse

Konya olaylarında taraf olmak üzere Harp Divanınca sanık olarak görülen Konya Milletvekili Abdülhalim Çelebi Efendi ile Kâzım Hüsnü Bey'in dosyalarının Ankara'ya getirilmesi görüşmelerinde:

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Konya): *Bu iki arkadaşımız orada bir suçlanma altında bulunuyorlar. Bir kimse gayesinin dışında suçlanırsa, ne kadar büyük bir ıstırap içinde olacakları malumdur.*

Arkadaşlarımız, şimdi her halde burada bulunmalı bu ıstırap verici durumda kalmalarında bir mana yok.

Eğer bir suçları olduğu kesinleşecek olursa, tahkikatı, heyetçe kendi gözümüzün önünde yapalım.

Değilse, bunları bu büyük ıstırapın içinde tutmakta bir mana yok.

Tarih: 26 Aralık 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzyirmiikinci Toplantı

Celse: Birinci Celse

Frenginin durdurulması ve bulaşmasının önlenmesi hakkındaki kanun teklifi görüşmelerinde:

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Konya): *Köyler şöyle dursun, ilçelerin çoğunda bile doktor yok. Bazı köyler vardır ki; Hükümete kırk saat.*

Bugün; “Ankara’nın hududundan Konya’nın hududuna kadar Hükümet yoktur. Tam kırk saattir.”

Hem at ile gelmek üzere kırk saatlik bir köyde evlenecek olan fakir bir oğlan veya kız, hangi doktora gidecek?

Konya kırk saattir, bir kız kim ile gidecektir? Hangi evde yatacak, ne zaman muayene olacaktır? Bunun uygulanması mümkün değildir. İmkansız bir şeyi kanuna koymakta mana yoktur.

Tarih: 26 Aralık 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzyirmiikinci Toplantı

Celse: İkinci Celse

Frenginin durdurulması ve bulaşmasının önlenmesi hakkındaki kanun teklifi görüşmelerinde:

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Konya): *Bir gerçek vardır ki, şer'i hükümler bütün fennin üzerindedir. Her bilime hakimdir. Doktorluk biliminin de üzerindedir. Yalnız şunu bilmek gerekir ki, Kutsal şeriatta akla aykırı bir şey yoktur.*

Hükümler zıt düştüğünde akıl tarafı tercih olunur. Doğru olan bir şey de Müslümanlar asla taassup göstermezler. Hasta olan kimselerin muayene edilmesi zaruridir.

Fakat hastalık bulunmayan böyle bir kimseyi, sıradan hastalık vardır kuruntusu ile muayene tabi tutmak taraftarı değilim.

“Belki sende hastalık vardır, seni muayene edelim...”

Denilemez.

Tüm Müslüman kadınlarını muayene tabi tutmak, halkın duygularına dokunuyor. Bu tarafımızdan görülmüştür. Yalnız kocasına bakılmalıdır.

Frengili kimse, toplum içine karışmaktan yasaklanır. Bu gibi bir kimsenin yanında bulunan diğer bir kimse sağlıklı da olsa bulaşabilir.

Tarih: 22 Ocak 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzotuzaltıncı Toplantı

Celse: Üçüncü ve Dördüncü Celse (Gizli)

Bursa Milletvekili ve Diyarbakır İstiklal Mahkemesi azası Şeyh Servet Efendi'nin Komünizm propagandası yaptığına dair telgraflar üzerine yapılan görüşmelerde:

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Konya): *Biz, malum ya, hep olduğumuz gibi modaya çok heves ederiz. Modacı bir Milletiz.*

Bir zamanlar Fransa'yı taklit ile meşgul olduk. Şimdi de diğerlerini taklit ile meşgulüz.

Taklitçi olan milletler daima kendini zayıf görüp, taklit ettiği milleti büyük gördüğünden, taklit eden, taklit ettiği milletin ayağı altında ezilmiştir.

Bir Millet kendinde varlık, kudret görmezse, o Millet yaşayamaz. Maneviyatı olmayan bir Millet de dünyada yaşayamaz.

Vekillerimiz Müslüman olduğu halde, o Müslümanların dini ve duygusuna rağmen ben; Komünistim diye meydana çıkmanın manasını bilemem.

Bununla beraber, Şeyh Servet Efendi bir beyanname neşretmiş ve Allah'ın Yüce Ayetlerini şöyle yorumluyor:

“Şanı Büyük Allah eşyayı insanlar için yaratmıştır. O halde insanlar eşyadan eşit bir şekilde faydalanacaklardır. Şu halde insanlardan birinin diğerinden daha fazla eşyayı sahiplenmesi meşru değildir”,

Demıştır. Bu Yüce Şanlı Kuran'ın manasını tahrif etmektir. Biz ya Müslüman'ız, ya Hıristiyan'ız. Müslüman olduğumuz halde böyle bir dinsizlik neşriyatını destekleyeceksek ve dinsizlik adı altında bir parti kurmayla meşgul olacaksak Yunan ile meşgul olmakta ne mana var?

Yunan ile ne için savaşıyoruz? Yunan ile savaşımız dinimiz içindir. Komünizm diye bir dinsizliği destekleyeceksek Millet arasında uğraşmanın manası nedir?

Emek gazetesi diye bir gazete çıkmış. O gazetede; dini esaslarda böyle bir hak edinmek, tasarruf gibi bir şeyler olmadığı halde, sonradan Saltanat hakkı, veraset hakkı, kiraya verme, kiralama gibi bir takım garip haklar meydana gelerek halkı, Memleketi berbat etmiş ve bir avuç azınlığın, çoğunluğa hakim olmasına sebep olmuştur. Bu makalesinde de diyor ki;

“Mustafa Kemal Paşa Anadolu'da her ne yapsa, ne kadar başarı elde etmiş olsa, yine bir şey yapamayacaktır.”

Hükümet bu gazeteyi gördü mü, görmedi mi?

Tekrar söz alarak;

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Konya): Gelelim Şeyh Servet Efendiye. Bu adam Bolşevikliği, Komünistliği altı aydan beri destekliyor.

Bu adam büyük bir beyanname yazdı. Bu yazısı serap, bozukluklar, tahrifatlardan ibarettir. Şeriata uygun içinde bir kelime yoktur.

Fakat ben şunu aradım ki bu beyannameyi yazacak kadar gücü yoktur, bu yardımı nereden aldı?

Ve tekrar söz alarak;

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Konya):

Bu adamı Hükümetten ve Meclisten rica ediyorum, derhal geri döndürsün.

Hakkında kanuni takibata geçilsin.

Tarih: 31 Ocak 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzkırkbirinci Toplantı

Celse: Birinci ve ikinci Celse

Yeni bir Başkent oluşturulması görüşmelerinde:

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Konya):

Birisi; gerekli fabrikaları yapmak, diğeri; Başkent olmak üzere uygun bir yer bulmak.

Bu gereklidir ve Hükümet istediği yerde kurabilir.

Bugün düşmanla çarpışıyoruz. Anlaşılan, mesele Başkent olacak bir yer aramaktır. Bu bugün lazım mı? Değil mi?

Ve tekrar söz alarak;

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Konya):

Herkesin vicdanında yerleşmiş olan bir şeyin aksine iddiada bulunulmamalı.

Şimdi her işimiz bitmiş de, paralarımız artmış, keşfedilecek bir yerde Başkent, Harbiye Dairesi, Milletvekilleri Meclisi gibi her gereken yapılacak ve önümüzdeki yıl gidip, orada oturacağız.

Kendi kendimizi aldatmayalım. Bunlar olacak şeyler değildir.

Tarih: 4 Şubat 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzkırkdördüncü Toplantı

Celse: Birinci ve ikinci Celse (Gizli)

Londra Konferansı'na gidecek Barış Heyeti hakkında yapılan görüşmelerde:

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Konya):

İstanbullular şöyle fena, biz böyle iyiyiz filan... Bu sözlerin faydası yok.

İnsanların başlamış oldukları bir işten maksat onun görülmesidir.

Ama işi gören kim olursa olsun. Yalnız ki maksat hasıl olsun. İstanbul Sevr Anlaşmasını kabul etti. İstanbul'un tekrar davet edilmesi, herhalde buranın göstermiş olduğu direnme, azim ve metaneti sayesinde.

Bununla beraber neden evvelki anlaşmayı imza eden heyetten temsilci talep ediyorlar da bizden etmiyorlar?

Çünkü evvelki anlaşmayı imza edenler, onlara daha meyilli ve onların işine daha elverişlidir de ondan.

Bizi isteyen yok ama... Davet olmadığı için ben buradan temsilci gitmesi taraftarı değilim.

**

Tarih: 24 Şubat 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzellialtıncı Toplantı

Celse: Birinci Celse

Cuma tatilleri hakkındaki görüşülmelerde:

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Konya): İslam Dini bizi haklı bir servet edinmek için teşvik eder.

Ancak Cuma günlerinin tatil edilmesi gereken süre, bir saatte ibarettir.

Allah; "Cuma Namazı eda edildikten sonra yeryüzüne dağınız" buyuruyor.

Kanun, Şeriata uygun değildir. Reddini teklif ederim.

**

Tarih: 5 Mayıs 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yirmidokuzuncu Toplantı

Celse: İkinci, üçüncü Celse (Gizli)

1921 yılı bütçesi hakkındaki görüşmelerde:

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Konya): Her şeyi zamanında düşünmek gerekir. Tren makinenin zorlaması ile ve yakacak ile işler.

Hepinize nazlanmak üzere arz ediyorum. Cephe zammını kim yaptı? Biz yaptık. O gün zam yaptık, bugün kesiyoruz.

Bu %20'yi kesmek bizim için bir utanma, sıkılma meselesi değil midir?

Geçende Yunan Karahisar'da ne kadar koyun, davar varsa aldı götürdü.

Bunlar bu Memleketin serveti değil mi? O koyunların bir kısmının parası geldi, bir kısmını da alacağız.

Bugün artık almak imkânı var mıdır? Gelirleri doğru bir gelir kabul ediyorsunuz, tahsili mümkün müdür?

**

Tarih: 12 Mayıs 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Otuzikinci toplantı

Celse: İkinci Celse (Gizli)

Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey'in Fransızlarla yaptığı anlaşmanın bazı maddeleri hakkında yapılan müzakereler ve istifa ile ilgili görüşmelerde:

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Konya): Barış için iki millet arasına giren adamların ipi koparmak-tansa bağlamaları, onu koparıp gelmelerinden çok daha iyidir.

Bekir Sami Bey bu konuda büyüklük etmiştir.

Kendi adıma teşekkür ederim.

Biz bütün dünyayı kılıcımızla titrettik.

Hepsini ayağımızın altına aldığımızda bize yalvarıyorlar.

Avrupa'ya temsilci gönderirken, acaba kabul edecekler mi diye titreyerek gönderdik?

İnkar mı edeceğiz?

İster Konya'yı, Antalya'yı İtalyanlara verin diyen yoktur.

Hükümetin yapmış olduğu mukabil teklif fikrimce doğrudur.

Fransızlar o demiryolunu Almanlardan sulhen almıştır.

Şimdi Fransız işletecektir.

Tarih: 9 Temmuz 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Kırksekizinci Toplantı

Celse: İkinci Celse

Yunan zulmü üzerine yapılan görüşmelerde:

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Konya): *Şu memleketler 900/1000 senedir hep İslam elindedir.*

Bunların içinde Hristiyan olarak % 1 ve İslam olarak da % 99 var olduğu halde, bu Hristiyanları, bu Müslümanlar hep altın kutu içerisinde, mücevherler gibi, bugüne kadar beslemiştir.

Emanete ihanet eden kimdir?

Biz nasıl Hristiyanları koruyorsak, onların da Müslümanları koruması Batı ahlakının sonucu olmalıydı.

Mütareke şartlarında İzmir, Yunanlılara verilmemişti.

Orası Memleketimiz, Vatanımız, Yurdumuz olduğu halde, nasıl oluyor da anlaşmada olmadan Yunanlılara veriliyor ve bu suretle yüzlerce, binlerce Müslüman'ın kanı dökülüyor.

Avrupa dünyası bunlara nasıl seyirci kalıyor?

Şimdi ahlak onlarda mıdır? Yoksa bizlerde midir?

*
**

Tarih: 5 Ekim 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Seksen yedinci Toplantı

Celse: Birinci ve İkinci Celse (Gizli)

Koçgiri - Umraniye olayları görüşmelerinde:

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Konya): *Koçgiri meselesi, Hükümetin zayıflığından istifade eden beş, on çapulcunun isyanıdır.*

70/80 köy mahv ve perişan olmuştur. Fakat cinayet işleyenlere, cinayet işlemeyenleri korumak Hükümetin görevi iken, aksine önüne geçeni, her kim ise yıkmış, yakmış, mahvetmiştir.

Bu cinayetleri işleyenlerden bir kısmı dağ başlarına çıkmış, bir kısmı sıkıntıya düşmüş, sıkıntıya düştükten sonra, yahut Hükümet takip ettikten sonra, Hükümet tahkikat yaparak, almış, gelmiş, bunları hapsetmiş.

Bunlar doğru muameledir. Dağ başına çıkıp da, tutamadıklarının takibatını tecil etmiştir. Tutukladıkları ile, tutuklamadıklarına ayrı ayrı muamele ediliyor.

Yakalanamayanlar af olunuyor, elde bulunanlar cezalandırılıyor.

Halbuki cinayetlerden gerek firariler, gerekse tutuklananlar sebep olmaktan yana eşittirler. Birini affediyor, diğerine müsamaha etmiyor.

Araştırma Heyetinin gitmesi doğrudur. Ancak, araştırma yapılıyor, geliyor, buranın keyfine göre bir kısmı kesiliyor, biçiliyor veya makaslanıyor.

Gidecek olan bu Araştırma Heyetinin ne yapacağını biliyor musunuz?

Gücü yetene yüklenecek, çaresiz dört, beş köylüyü asacak ve buna sebebiyet veren Askeri ve Mülki memurlara hiçbir şey olamayacak, hatta bir sual bile sorulmayacak.

Halkta bu iyi tesir mi yapar, kötü tesir mi... Dersim'de de bir şey yoktur ve Dersim'de de bir şey çıkmamalıdır.

Dersim bizimle beraber değil mi? Ne Hükümeti, ne de Milleti tenkit edemez.

Millet ve Hükümet madem ki, şefkat ve merhametle bir kısmını affediyor, diğerlerini de affetmeli.

**

Tarih: 12 Aralık 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzyirmialtıncı Toplantı

Celse: İkinci Celse (Gizli)

Başkan: İkinci Başkan Doktor Adnan Beyefendi

Askeri durum hakkındaki açıklamalarda:

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Konya): Şimdi dışarıdan akıp gelen casuslar, halkın kafasını bozuyor. Orduyu da bozmak ihtimali vardır.

Buna karşı Orduya propagandacı, düzeltici, yol gösterici göndermek gerekir.

Fakat yol göstericinin söyleyeceği söz, uygulamalarla tasdik edilirse kabul edilmesi kolay olur.

Halka karşı da propagandacı gönderelim. Her yörenin Milletvekillerinin, ikişerini, üçerini yerlerine gönderelim.

Fakat Memlekette Milletvekilinin sözünü uygulayan bir Hükümet yoktur.

Zulüm devam ettikçe, hiçbir Milletvekilinin sözü geçmez. Durum böyle olunca fayda da yoktur. Bu böyle akıp gidecektir.

Tarih: 14 Aralık 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzyirmisekizinci Toplantı

Celse: Birinci Celse (Gizli)

Askeri durum hakkında verilen izahat üzerine yapılan görüşmelerde:

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Konya): Paşa Hazretlerinin gayesi Meclisi aydınlatmaktır. Tehlike yoktur. Bilgi kabilinden arz olunmuştur, dedikten sonra, artık müzakere yeterlidir demektir.

Görüşmelere son verelim ve sözlerin birazını da Milli Savunma Bakanına karşı söyleyelim.

Milli Savunma Bakanı Paşa Hazretleri durumun cereyanı hakkında yeniden bir bilgilendirmede bulunmak gereğini hissediyorlarsa, beyan etsinler.

Gerekirse ondan sonra görüşmelere devam ederiz.

Tarih: 20 Aralık 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzotuzbirinci Toplantı

Celse: Birinci Celse

Askeriye'nin elinde bulunan zayıf, cılız ve dermansız öküzlerin bedelsiz olarak köylülere verilmesi hakkındaki kanun teklifi üzerindeki görüşmelerde:

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Konya): Ortada öküz yok, bitmiştir. Yalnız hastalık vardır. Hastalık olmasa dahi bu kara sığırlar Eylül'den sonra dışarıda yamasını bilmezler.

Dışarıda yatarsa ölür. Köylülerin başına ayrı dert daha ver-meyelim.

Herkes leşleri sürüklemekten usanmıştır. Deniliyor ki, bun-lara bakılmıyor.

Niçin Bakılmıyor? Ben neden bakılmadığını bilmiyorum. Çünkü mal sahibi değiller, ciğerleri sızlamıyor. Nasıl olsa bedava geldi.

Yalnız kağıt meselesi çok önemlidir. Ancak öküz yok ki, kağıt bir tarafa gitsin.

Tarih: 24 Aralık 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüz otuzuncu Toplantı

Celse: Üçüncü Celse (Gizli)

Veliaht Abdülmecit Efendi'nin Meclis Başkanlığına gön-derdiği mektup üzerine yapılan görüşmelerde:

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Konya): Bu o kadar uzun boylu düşünülecek bir şey değil.

Başkanlıktan buna uygun olarak bir cevap, bizden de bir selam gönderilmesi daha münasip olur kanaatindeyim.

Tarih: 21 Ağustos 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Seksensekizinci Toplantı

Celse: İkinci Celse (Gizli)

Pontüs meselesi hakkında yapılan görüşmelerde:

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Konya): Be-nim söyleyeceğim, bir kişi meseledir. İşimizin başına iyi bir adam bulun.

O adam o meseleyi halleder, gelir.

Öyle bir şahsiyet bulun ki; bunu bilen ve bu işin ehli oldun. Bu gibi eşkıyalıkları asker bastıramaz. Bunun imkânı yok-tur.

Tekrar söz alarak;

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Konya) (Devamlı):

Benim kanaatim Jandarmanın bu meseleyi halledemeyeceği yönündedir.

Unutmayalım ki Memleketin o tarafı devamlı yanıp, gidiyor.

Tarih: 18 Eylül 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzdördüncü Toplantı

Celse: İkinci Celse (Gizli)

Başkumandan Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Bakanlar Kurulunu cepheye daveti üzerine yapılan görüşmelerde:

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Konya): Başkumandan Paşa Hazretlerinin bugünlerde buraya gelmesi doğru değildir.

İşler tamıyla bitmemiştir. Evet, Ordunun bazı konularda oyuna başvurulması zorunludur.

Ancak Bakanlar Kurulunun tümünün görüşmeye gitmesi de kabul edilebilir bir durum değildir.

Bakanlar Kurulundan 1-2 arkadaşın gitmesi, her konuyu enine, boyuna görüşmesi ve buraya gelip, durumu arz etmek sureti ile halletmeye kalkması en sağlıklı yoldur.

Tarih: 4 Ekim 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzonikinci Toplantı

Celse: İkinci Celse (Gizli)

İtilaf Devletlerine verilecek cevabi nota üzerinde yapılan görüşmelerde:

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Konya): Onlar bizim İzmit notamıza altı aydır, cevap vermediler. Biz de üç gün geciktirelim. Sonra olsun.

Tarih: 10 Ekim 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzonaltıncı Toplantı

Celse: Birinci Celse (Gizli)

Başkan: İkinci Başkan Doktor Adnan Beyefendi

Mudanya Konferansı için imza yetkisinin verilmesi hakkındaki yapılan görüşmelerde:

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Konya): *Anadolu Sahilinde Tarafsız Bölge adı altında bir karış yere razı olmuyorum.*

Onun için, ne yapıp yapıp, Anadolu Sahilinde Tarafsız Bölge adı altında bir karış yer terk etmemek mümkün ise ve çaresi ne ise onun yapılmasını rica ederim.

Tarih: 30 Ekim 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzyirmidokuzuncu Toplantı

Celse: Birinci ve Üçüncü Celse

Doğu Cephesi Kumandanlığı görevi sona eren Kâzım Karabekir Paşa'nın Meclise katılması ile ilgili yaptığı konuşmada:

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Konya): *Her iki Paşa Hazretlerinin de beyan ettikleri gibi, Ordularımızın bütün Kumandanlarına, bütün Subay ve askerlerine, kısaca Başkumandanından en sondaki askerine kadar Milletim adına teşekkürlerimi beyan ediyorum.*

Tarih: 3 Kasım 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzotuzikinci Toplantı

Celse: İkinci ve Üçüncü Celse

Delegeler Heyetinin Lozan'da izleyecekleri yol üzerinde yapılan görüşmelerde:

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Konya): *Bu Millete kapitülasyon diye bir şey sokmaya çalışmak kadar, Dünyada bir insafsızlık yoktur.*

Dünyada bizden başka bir Millet gösterebilirler mi ki, kendine uygulamış olduğu tüm hukuku, içinde olanlara eşit şekilde uygulamış olsun?

Bir arkadaşımız eski borçlardan bahsetti.

Bu Hükümetin borcu yoktur. Bu Hükümet yepyenidir.

Avrupa ile bir borç hakkında anlaşması yoktur. Onu imza eden Hükümeti bulsunlar, oradan istesinler.

Ancak bize eski İmparatorluğu, bütün memleketleri ile iade etsinler, o zaman borcu düşünürüz.

Ayrıca; İzmir'den, Sakarya'ya gelinceye kadar yanan evler, yıkılan köyler, sönen ocaklar, hangi hesaba dayanak olmuştu?

Anlaşma şartlarında, Anadolu'ya asker çıkarmakla ilgili bir madde var mıydı?

Böyle bir madde olmadığı halde, neden Yunanlıları üzerimize kışkırtıp, Sakarya'ya kadar getirdiler?

Bu yerleri, şehirleri, kasabaları, köyleri, evleri yıkan ve bu kadar insanları mahveden ve bu kadar Milletin 600 yıldan beri elde etmiş olduğu varlığını Atina'ya taşıırken, neden bakıp, durdular ve müsamaha ettiler?

Yunanın yapmış olduğu zulümler ve verdiği zararlara karşı elbette Delegelerimiz hiç olmazsa 500 milyon lira tazminat istemeleri gerekir.

Tarih: 18 Kasım 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzkırkıncı Toplantı

Celse: Dördüncü ve Beşinci Celse (Gizli)

Halife Vahdettin'in firarı görüşmelerinde:

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Şeriye Bakanı) (Konya): Bugün Hilafet Makamında bulunan bir adam, yabancı bir düşman himayesine iltica ederek, fiilen Halifelikten vazgeçmiştir.

İkinci bir Halifenin seçimi; Müslümanlar için gereklidir ve Müslümanların bu düşürme ve seçimi ile ilgili, görevli olan yer bugün Yüce Meclisinizdir.

Müslümanlar arasında bir fitne ve fesat olayına sebep olmaması bakımından seçimin derhal yapılması gerekmektedir.

Şimdi öncelikle İstanbul'u düşünelim, Anadolu'yu düşünelim, bütün İslam Dünyasını düşünelim. Bütün İslam Dünyasının gözü, şimdi bu Meclise dikilmiştir.

Ne yaptılar? Ne yapacaklar? Şimdi fetva isteniyor. Bu konu haklı ve doğrudur. Öteden beri ananelerimiz de budur.

Tekrar söz alarak;

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Şeriye Bakanı) (Konya): İslamiyet'te baskıcı Hükümet yoktur. İslam Hükümeti tamamıyla yasalara uyumdur.

Halife İslamlara ait bir unvandır. Halife denilen kişi; kararları yürütmeye, hukukun işlerliğine, suçsuzun intikamını zulmedenden almaya, gücü yetmelidir.

Bilim sahibi olmalı, toplayıcı, çalışkan olmalı, oyunun ve önlemlerin sahibi olmalı.

Bunun içinde; yiğitlik, kahramanlık da var, her şey de var. Fakat bu vasıfların hepsini bir kişide bulmak imkânı var mıdır, yok mudur?

Cevap: Yoktur. Yok olunca ne oluyor?

Şeriata göre, her meseleyi bilenine vermek sureti ile işlerim dağıtılmasına uymak kararlılığı, Hilafet Makamında bulunur.

Evet, biz bir Halifeye uyarız. Bu Müslümanlar için şarttır. Bu Halife de gerekli görevleri yapılmasını Meclise terk eder. Bunları Meclis vasıtası ile yaptırabilir.

Hepinizden rica ediyorum. Öncelikle seçimi yapalım, sonra da sıfatlarını düşünelim.

Tarih: 25 Ocak 1923

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzsekseninci Toplantı

Celse: Birinci Celse

Lord Gurzon'un Lozan Konferansında yaptığı beyan üzerine yapılan görüşmelerde:

Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi Hazretleri (Şeriye Bakanı) (Konya): Bu Mecliste Türk, Kürt yoktur. Bir İslam topluluğu vardır.

Bu topluluk içinde ise bir tek cahil kişi yoktur. Hepsi; aydın ve okumuş kimseler olduğunu bütün Dünyaya ispat etmişlerdir.

Onlar Kürdistan'ı Ermenilere vermek için, çok paralar harcamışlar ve çok girişimlerde bulunmuşlardır. Fakat hepsi boşa çıkmıştır. Lord Gürzon'un bunu unutmamasını özellikle dilerim.

MUSTAFA FEVZİ BİLGİLİ

Mustafa Fevzi Bilgili, 1882 yılında Malatya'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Malatya'da yapmıştır.

Mustafa Fevzi Bilgili

Ayrıca Medresede öğrenim görerek Müderrislik diploması almıştır.

Malatya Belediye ve İl Genel Meclisi Üyeliği ve Akçadağ İlçesi Kadılığı yapmıştır.

Değerli bir Türk siyasetçi, öğretmen ve Din Adamıdır.

Arapça, Farsça ve Latince biliyordu.

Sivas Kongresinin toplanmasından sonra Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine katılarak Malatya Müdafayı Hukuk Cemiyeti'nin kurulmasına öncülükte bulunmuştur.

Halil Rahmi ve Ali Galip komplosuna karşı koyanlar arasında bulunmuş ve en son Urfa Kadılığına tayin edildiği sırada Osmanlı Meclisi Mebusan'ın son dönemi için yapılan seçimde Malatya Milletvekili seçilmesine rağmen İstanbul'a gitmeyerek Ankara'ya gelmiştir.

38 yaşında, 1. Dönem Malatya Milletvekili seçilmiştir. 23 Nisan 1920 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışında hazır bulunmuştur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde "Şer'iye-Evkaf", "Millî Savunma", "Tasarı", "Orman", "Madenler", "İrşad Komisyonlarında" ve "Memurin Muhakematı Tetkik Kurulunda" görev yaptı.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine fiilen katılmak için asker olarak Bursa'ya gidenler arasındadır.

Milletvekilliği Birinci Dönemde sona erince **Malatya**'ya döndü.
26 Mart 1944 tarihinde vefat etmiştir.

İşte **Türkiye Büyük Millet Meclisi Kürsüsünden** yaptığı bazı konuşmalarından satırbaşları:

Tarih: 25 Nisan 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Üçüncü Toplantı

Celse: İkinci, Üçüncü, Dördüncü, Beşinci ve altıncı Celse

Vatana İhanet Kanunu hakkında yapılan konuşmalarda:

Fevzi (Bilgili) Efendi (Malatya): *Bu madde için kanuni madde var: Hükümetin şeklini değiştirmek isteyenler, kişilerin diğer bir kısmı üzerine tahrik edenler, geri bırakılmaksızın idam edilirler.*

Kanun var, bugün biz burada bir kanun maddesi yapacak değiliz.

Tarih: 28 Nisan 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Altıncı Toplantı

Celse: Birinci, İkinci ve Üçüncü Celse

Vatana İhanet Kanunun görüşülmesinde:

Feyzi (Bilgili) Efendi (Malatya): *Yapılan kanunlar "İdam Kanunları"dır. Bunu çok iyi düşünmeli. Yoksa yazık olur. Vereceğimiz karar bizim insanlarımızı öldürür ve kine kurban eder.*

Her ne şekilde olursa olsun, Mahkemeden çıkan karar Büyük Millet Meclisince değiştirilerek onaylanmalıdır.

Ben bu kanaatteyim.

Tarih: 18 Ağustos 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Ellikinci Toplantı

Celse: Birinci Celse

Antep halkının telgrafı üzerine yapılan görüşmelerde:

Feyzi (Bilgili) Efendi (Malatya):

Bir Önerim vardır.

Cevap ve teşekkür yazısı yazılsın.

Tarih: 11 Kasım 1920
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: Doksanyedinci Toplantı
Celse: Birinci Celse

Düğünlerdeki (*israfın*) gereksiz harcamaların hakkındaki kanun teklifi üzerindeki görüşmelerde:

Feyzi (Bilgili) Efendi (Malatya): *Bu düğün meselesi bizim yörede, dehşetli facialara sebep oluyor.*

Hele bir kız isteyen bir adam, “İlk defa kızın bin lira kızın babasına, 500 lira kardeşine, dayı oğluna, bilmem neye, çok şeylerle pek çok davalar ortaya çıkarmaktadır. Sonra kızı kacırırlar. Aralarında büyük bir çatışma oluyor. 10/15 adam ölüyor.”

Bu işin, her ilçenin Müftüsü ve Belediye başkanlarına verilmesine hiç doğru değildir. Çünkü müftüler daima ihtiyar, pejmürde adamlardır. Müftülüklere böyle adamlar tayin edilir.

Tekrar söz alarak;

Feyzi (Bilgili) Efendi (Malatya): *Hoca Efendi, “Bana Müftüzade (Müftüoğlu) derler. Babam da Müftü, dedem de Müftü, dedemin babası da tümüyle Müftüdür. Ben Müftüleri asla aşağılamıyorum. Onlar başımın tacıdır.”*

Yalnız Müftüler yürütme gücünü yerine getiremezler.

Ben senden daha fazla onları korumaya mecburum. Çünkü ecdadım bu şekilde şereflenmiştir. Bir ilçenin etrafında 80/110 saat uzaklıkta olan yerler vardır.

Bir Müftü 110 saatlik bir yere gidip de oradan haber alamaz. Muamele yapamaz. Her yerde etkili olacak Kaymakamlar, Nahiye Müdürleridir.

Yalnız, Müftüler gider, halkı aydınlatır. “Ağırlık parasını çok almayınız der. Allah’ın emri budur der.” Ancak hapsedemez, dövemez.

Bizim halk da hapsedilmedikçe, dövülmedikçe; bu büyük beladan kendisini kurtaramaz.

Tarih: 15 Kasım 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Doksansekizinci toplantı

Celse: Birinci Celse

Düğünlerde gereksiz masrafların (israfın) yasaklanması hakkındaki kanun üzerindeki görüşmelerde:

Feyzi (Bilgili) Efendi (Malatya): *Memleketimizin en mühim yarası bu meseledir.*

“Hapishanelerdekilere yüzde doksanı kız kaçırmak meselesi ile suçlanmışlardır.”

Bu Memleketimizin en ağır, en dehşetli meselesidir. “Beşyüz kırmızı lira alarak kızlarını satan adamlar pek çoktur.”

Buna ceza verilmezse, önü alınamaz.

Parası olmayan adamlar, kızları kaçırıyorlar. Kız kaçıran adamlar derhal öldürülüyor.

Memlekette bir hastalık vardır ki, o da kız satmak hastalığıdır. Babası kızını satmak ister.

Oğlan ile kızın arasında iyi bir uyum ve anlaşma olur da, başlık parası almak için kızın babası evliliğe mani olursa, her şekilde şehrin belirli yerlerinde İhtiyar Heyetleri huzurunda nikah kıyılmalıdır.

Başlık kesinlikle olmamalıdır. Onbeş, yirmi yaşındaki bir genç eşini almalıdır.

Tarih: 25 Kasım 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzikinci Toplantı:

Celse: Birinci ve İkinci Celse

İsrafın önlenmesi kanunu görüşmelerinde:

Feyzi (Bilgili) Efendi (Malatya): *Her kimin kızını isterse-niz, kırmızı lira olmak üzere beşyüz lira ister ve kızını ver-diği halde meselenin ağırlığı kalır.*

“Beşyüz lira vermezsen, kızımı vermem”, diyen adama ceza verilmeli. Genç çocukları, genç kızlarla evlendirelim. Bu da büyük bir hazinedir.

Tarih: 27 Aralık 1920
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: Yüzyirmüçüncü Toplantı
Celse: Birinci Celse (Gizli)

Çete oluşturmak isteyen bazı Milletvekilleri hakkında İçişleri Bakanlığının tezkeresi görüşmelerde:

Feyzi (Bilgili) Efendi (Malatya):

İsimler açıklansın.

Belgeler kimindir, bilinmelidir.

Tarih: 10 Ocak 1921
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: Yüzotuzikinci Toplantı
Celse: İkinci Celse

Anayasa tasarısı üzerindeki görüşmelerde:

Feyzi (Bilgili) Efendi (Malatya): *Bizim bölgede onbeş saat gidersin bir Nahiye gelir. O da üç, beş evden ibarettir.*

Buralarda bir Nahiyeyi, en fazla onbeş köy olarak kabul etmelidir. Bir köy de olur, iki köy de olur. Buralarda ne kadar nüfus olacağını tayin etmelidir. Bu nüfus beş, altıbin veya onbin olmalı.

Tarih: 22 Ocak 1921
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: Yüzotuzaltıncı Toplantı
Celse: İkinci Celse (Gizli)

Müslüman olmayanların askerlik durumları takriri ile ilgili görüşmelerde:

Feyzi (Bilgili) Efendi (Malatya): *Bizde öyle Ermeniler, öyle Rumlar, öyle Yahudiler var ki otuz seneden Memleketimizde çalışmışlar kesinlikle, ne vergi vermişler, ne de asker vermişler.*

İsimlerini bile nüfusa kaydettirmemişlerdir. Şimdiye kadar İslamlar cephelelere gitsin, hayatlarını feda etsinler, Hristiyanlar da ticaretle meşgul olsunlar...

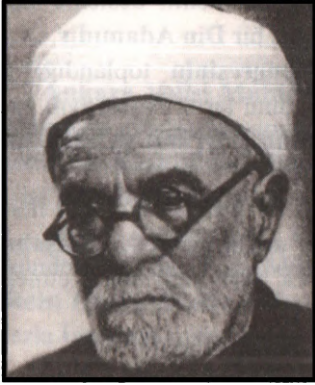
Gayri Müslim dediğimiz zaman Rumlar ve Yahudiler de beraberdir. Ermeniler 500 lira nakit bedel verirlerse ne ala... Vermeyenler vermek istemeyenler Sivas'a, Erzurum'a gönderilsin, yollarda çalıştırılsın. Memleketimizin her parçası bizim Memleketimizdir. Vatan vatandır, hiçbir farkı yoktur.

**Tarih: 29 Ocak 1921
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: Yüzotuzdokuzuncu Toplantı
Celse: Birinci Celse**

Londra'ya gönderilecek Temsilciler Heyeti konuşmalarında: Feyzi (Bilgili) Efendi (Malatya): Ayrılma ortadan kalkarsa, düşman bizim yanımıza gelmez. Ayrılık oldukça düşman bizi bölmek için daha kolay yol bulur. Padişahlar bizim haklarımızı ne şekilde olursa olsun korusalar idi...

M. RIFAT BÖREKÇİ

Mehmet Rifat Börekçi, 1860 yılında Ankara'da Beynam Köyü'nde doğmuştur.

M. Rifat Börekçi

Mehmet Rifat Efendi, ilk ve orta öğrenimini **Ankara'da bulunan Sıbyan Mektebi ve Ankara Rüştîyesi'nde** tamamladı.

Sonra yüksek öğrenim için **İstanbul'a** gitmiştir.

Burada **Beyazıt Medresesi Müderrislerinden Atıf Efendi'nin** derslerine devam edip **Dini yüksek ilimleri** tahsil ederek **İcazetname (diploma)** almaya hak kazanmıştır.

İlk memuriyetine **Ankara-Fazliye Medresesi'nde** öğretim üyesi olarak başlayan **Mehmet Rifat Efendi, 10**

Ekim 1898 tarihinde Ankara İstinaf Mahkemesi Üyeliğine getirildi.

13 Mayıs 1904 tarihinde yapılan seçimlerde üyelikten ayrıldı ise de **20 Temmuz'da** yeniden üyeliğe getirildi.

25 Kasım 1908 tarihinde de Ankara Müftüsü oldu.

Ayrıca **1911 yılında bir müddet Sivrihisar Kaymakamlığı** görevini de vekaleten yürüttü.

Bu arada memuriyetinin yanı sıra, eğitim-öğretime olan ilgisini devam ettirdi. Bu cümleden olarak, **1918 yılında Musile-i Süleymaniye (Süleymaniye Medresesi'nde)** büyük Müderrislere verilen bir unvan payesi ile **Bursa Müderrisliği** kendisine tekrar tevcih edilmiştir.

1920 yılında "İzmir Paye-i Mücerridi" ve yine aynı yılda "Mahreç Payesi"ne layık görülmüştür.

Mehmet Rifat Efendi, göstermiş olduğu bu başarılarının bir mükafatı olarak, 1920 yılında da her türlü devlet hizmetlerinde güzel işler görenlere iftihar ve imtiyazı mucip olmak üzere çıkarılan **“Dördüncü Rütbeden Osmani Nişanı”** ile ödüllendirilmiştir.

Bu arada memuriyetinin yanı sıra, eğitim ve öğretimle olan ilgisini devam ettirdi.

Damat Ferit Paşa

Diğer adıyla **Börekçizade Mehmet Rifat Efendi Ankara**'nın yerlisi ve **Müftüsü** sıfatıyla, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine** ve **Mustafa Kemal Paşa**'ya önemli destekte bulunmuş değerli bir **Din Adamıdır**.

Sivas Kongresinin toplandığı 5 Eylül 1919 günü tarih olarak aynı zamanda **Kurban Bayramı** arifesine tesadüf etmişti.

Bu vesile ile **Ankara** halkının ileri gelenleri bir araya gelerek, **Padişaha** telgraf çekerek bayramını tebrik etmek istemişlerdi.

Fakat **Sadrizam Damat Ferit Paşa**, anılan telgrafi;

“Padişahla vasıtasız görüşülemeyeceği...”

Gerekçesiyle kabul etmemiştir.

Sadrizamın bu davranışı başta **Müftü Mehmet Rifat Efendi** olmak üzere, **Ankaralıları** sinirlendirir.

Bunun üzerine, **Ankaralıları** başka bir telgrafla;

“Ne Padişah, ne de onun Hükümeti’ni tanımadıklarını bildirirler...”

Bu tarihten sonra, **Ankara**, **Sivas**'taki **Heyet-i Temsiliye** ile daha sıkı bir ilişkiye girmiştir.

Başka bir deyişle, **Müftü Mehmet Rifat Efendi** tamamen **Kuva-yı Milliye'nin** emrine girmiştir.

Bunun üzerine o günlerde **Harbiye Nazırı Cemal Paşa'nın** 21 Ekim 1919 tarihli telgrafının tamamı şöyledir:

“Amasya’da Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Ankara’dan Belediye Başkanı ve Müftü Efendi; dışarıdan gelecek valiyi kabul etmeyeceklerini; Ankara’ya,

Ankara'dan vali atanması gereğini kendi yetkilerine dayanarak ileri sürüyorlar.

Böylece, her taraftan ayrı ayrı isteklerin ileri sürülmesi, hükümeti güç duruma sokmaktadır.

Kötü niyetliler ve azınlıklar bu gibi durumları türlü türlü yorumluyor.

Hükümetin destekleneceğine söz verilmesi üzerine, bu gibi hususların önlenmesi gereğini rica ederim.

Atanması Padişah'ın onayından geçen valinin yola çıkması gerektiğini elbette kabul buyurursunuz..."

Harbiye Nazırı

Cemal

Ankara Valisi Muhiddin Paşa, Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi aleyhinde yaptığı faaliyetlerinden dolayı, 28 Ekim 1919 tarihinde Keskin'de Kuva-yı Milliye Güçlerince tutuklanınca, yerine İstanbul Hükümeti tarafından Ziya Paşa tayin edildi.

Ancak Ankaralılar, Ziya Paşayı Vali olarak istemediler. Bu yöndeki tavırlarını da Müftü Mehmet Rifat Efendi ile Belediye Reisi Kütükçüzade Alibey, Ankara halkı adına çektikleri telgraflarla İstanbul'a iletiltiler.

Yeni Vali Eskişehir'e kadar gelmesine rağmen, bu gelişme üzerine oradan geriye dönmek zorunda kalmıştı

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi lehine olan bu gelişmeyi Ali Fuat Paşa (Cebesoy) hatıratında şöyle anlatır:

Ali Fuat Paşa

"Heyet-i Temsiliye, 22 Ekim 1919'da bazı mühim meselelerin müzakeresi ve bir karara bağlanması maksadıyla Kordulu Kumandanlarını Sivas'a davet etmişti.

Bu sırada ben karargâhımla beraber Seyitgazi'de bulunuyordum.

Sivas'tan evvel Ankara'ya gitmek istiyordum.

Çünkü hükümetle Ankara halkı arasında yeni bir ihtilaf baş göstermişti.

Ali Rıza Paşa kabinesi beni mezuniyetle Ankara'dan uzaklaştırmak istediği bir

zamanda eski Bitlis Valisi olan Ziya Paşa adında bir zatı da vali olarak göndermişti.

Ortada hiçbir sebep yokken ilk icraat olarak Ankara muhitinin itimadını kazanmış bir kumandanla vali vekilinin değiştirilmesi vatanperver Ankaralılar üzerinde iyi bir tesir bırakmamıştı.

Vali Vekili Yahya Galip Bey, Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa'ya 15 Ekim'de şifreli bir telgraf çekmişti. Bunda şöyle diyordu:

"Biz mukadderatımızı, ne böyle milletin mukadderatını bilmeyen hükümete, ve ne de ismarlama olarak gönderilecek valilere terk edemeyiz.

Defalarca Zatualilerine arz ettiğimiz düşünceler dikkate alınmadığından dolayı, merkezi hükümet, Ferit Paşa kabinesini tayin edip de gönderemedi.

Bitlis Vali sabıkı Ziya Paşa'yı buraya ve hayatı memuriyetinde hiçbir muvaffakiyet gösterememiş olan Suphi Bey'i de Konya'ya Vali tayin etmek suretiyle ilk adımını atmaya başladı.

İşte bu gibi düşüncelere dayalı olarak Meclisi Mebusan teşekkül etmeden evvel, hiçbir memuriyete dışardan kimsenin getirilmemesini geçen de arz etmiştim.

Madem ki şu andaki hükümet buraya yeniden vali göndermeye karar vermiştir, şu halde buradaki Milli hareketin söndürülmesi isteniyor demektir..."

"Diğer taraftan başta Müftü Rifat Efendi olmak üzere ilin ileri gelenleri hükümete müracaat ederek hadiseyi protesto etmiştir, hariçten gelecek valiyi kabul etmeyeceklerini bildirmişlerdi.

Bunun üzerine Harbiye Nazırı Cemal Paşa'da o sırada Amasya'da bulunan Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf göndermiş;

"Böyle her taraftan ayrı ayrı taleplerde bulunarak hükümeti müşkül bir vaziyete soktuğunu..."

İddia etmişti.

Ali Rıza Paşa kabinesiyle ihtilaf çıkarmak istemeyen ve eğer bu kabine istifa ederse Damat Ferit Paşa ve arkadaşları gibi ihanetleri kesinleşmiş kimselerin iktidara geleceğın-

den çekinen Heyet-i Temsiliye, Ankara halkını teskin etmek istemişti. Takip edilen bu yol iyi bir netice vermemişti...”

“23 Ekim’de Seyitgazi’den hareket ederek o akşam Sivrihisar’a, 24 Ekim’de Polatlı’ya ve 26 Akşamı Ankara’ya gelmiştim.

Birinci Eskişehir hareketini mahallinde idare etmek üzere ayrıldığım günden bugüne kadar kırk altı gün geçmişti.

Ankara’da bırakmış olduğum silah arkadaşlarım başta vekilim Kaymakam Mahmut ve Kurmay Başkanı Binbaşı Ömer Halis Beyler olduğu halde beni hararetle karşılamışlardı.

O akşam geç vakitlere kadar kendileriyle beraber kalmış, gaybubetim sırasında oluşan olaylar hakkında izahat almıştım.

Ömer Halis Bey şöyle diyordu:

“Ankara halkının milli dava etrafındaki canlılık ve heyecanı her türlü övünmenin üstündedir.”

Bundan ne kadar memnun olduğumu tarif edemem...”

“Ertesi günü, vali vekili Yahya Galip Beyi, Müftü Hoca Rifat Efendi’yi davet ederek kendileriyle konuşmuştum.

Hadiseyi bütün teferruatıyla anlatmışlardı.

Ne Ziya Paşa’yı ve ne de tayin edilecek başka bir valiyi istiyorlardı.

Rifat Efendi şöyle diyordu:

“Siz de aynı fikirde değil misiniz paşam?”

Mücadelenin başından beri feragatle çalışan ve Ankara’nın millî bir merkez olması için bana her türlü yardımı yapan Ankaraluların haklarını teslim etmemek mümkün değildi.

Asla merak etmemelerini ve elimden gelen her şeyi yapacağımı söyledim.

Neticede Ankaralularla hükümet arasındaki ihtilafı halletmeye muvaffak oldum.

Hükümet, yeni tayin etmiş olduğu vali Ziya Paşa’yı geri çağırarak ve vali vekili bulunan Ankara Defterdarı Yahya Galip Bey’i halkın arzusu üzerine yerinde bırakacaktı...”

Mustafa Kemal Paşa da Nutku’nda, Ankaralıların Ziya Paşa’yı vali olarak kabul etmeyişlerinden şöyle söz etmektedir:

“Gerçekten de, başta Müftü Efendi olduğu halde Ankara-lılar bu atamayı protesto etmek üzere, İstanbul’a başvurmuşlardı.

Ankara’yı yatıştırarak, hükümet otoritesini kırmamak için telgraf başında birçok nasihatlerde bulundum.

Ancak, Ankara’nın haklı olduğunu teslim etmemek mümkün değildi...”

Görüldüğü üzere, M. Rifat Efendi, Kuva-yı Milliye emrine girmekle kalmamış, aynı zamanda **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi** lehinde, Ankara halkının liderliği görevini de üstlenmiştir.

Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları, **22 Aralık 1919** günü **Sivas**’tan ayrılarak **Kayseri-Kırşehir** yoluyla **27 Aralık 1919** tarihinde **Ankara**’ya gelmişlerdi.

Ankara şehri adına kurulan karşılama heyetinde;

Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti azasından **Müftü Hoca Rifat Efendi...**

Binbaşı Fuat Bey...

Kınacızade Şakir Bey...

Aktarbaşızade Rasim Bey...

Toygarzade Ahmet...

Ademzade Ahmet...

Hatip Ahmet...

Kütükçüzade Ali...

Hanifzade Mehmet...

Bulgurzade Tevfik Beyler...

Gibi ilinin ileri gelenleri bulunuyordu.

Mehmet Rifat Börekçi. Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinde Şeyhülislam Dürrizade’nin Fetvasına karşı “Ankara Fetvası”nı ilan etti.

Fetva 153 Müftü tarafından imzalanarak dağıtıldı.

Mehmet Rifat Börekçi, Sivas Kongresi ile birlikte **Anadolu**’daki **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine** katıldı.

29 Ekim 1919 tarihinde, **Ankara Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nin** kurulmasına öncülük yapanlardandı.

Müftü Mehmet Rifat Efendi’nin başkanlık ettiği bu cemiyet, çok yönlü ve değişik çalışmalarda bulunmuştur.

Özellikle, **Vilayet** dahilinde teşkilatlanmaya önem verildiği, memleket dahilindeki **Ulusal** faaliyetlerle irtibatlı olarak, gerek-

tiğinde yardım ya da yerine göre, “**Milli Birlik ve Beraberliğin**” sağlanmasında her türlü destekte bulunulduğu görülmektedir.

Heyet-i Temsiliyenin Ankara’da çalışmalarına başlamasıyla da cemiyet; **Mustafa Kemal** ve arkadaşlarına her türlü yardımda bulunmuştur.

Öyle ki, bizzat **Cemiyet Başkanı Müftü M. Rifat Efendi**, kendisi ile eşi **Samiye Hanım** için ayırdığı “**Cenaze Parasını**” bir torba içinde **Mustafa Kemal Paşa**’yı ziyaret ederek ayağının yanına bırakmıştır.

Anadolu’da **Mustafa Kemal Paşa** önderliğinde gelişen **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi** sebebiyle, çaresizliğe düşen **İstanbul Hükümeti**, bazı **Şehzadeler Başkanlığında** taşraya “**Heyet-i Nasihalar**” (*Nasihahat-Öğüt Heyetleri*) göndermişti.

Rifat Börekçi' in Damat Ferit Paşa imzalı idam Fermanı

Hükümet Başkanı Damat Ferit’e göre bu heyetler, halka **Padişah**’ın selamlarını ve onun kendilerini düşünmekte olduğunu bildireceklerdi. Böylece **Hükümet**, kendi otoritesini **Anadolu**’da artırmak istiyordu.

Halkın hükümetten ziyade **Padişah** otoritesine olan saygısından dolayı, “**Nasihahat Heyetleri**”nin başına özellikle **Şehzadeler** verilmiştir.

Müftü Mehmet Rifat Efendi’nin **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi** hareketi lehindeki çalışmaları özellikle **Ankara Fetvası**’nı hazırlaması **Damat Ferit** ve **Hükümeti**’ni çileden çıkardı.

Bu nedenle ilk önce **24 Nisan 1920** tarihinde **Padişah** iradesi ve imzasıyla **Ankara Müftülüğünden** alındı ve daha sonra “**Kuva-yı Milliye** adı altında çıkarılan fitne ve fesadın hazırlayıcısı ve teşvikçilerinden olduğu iddiası ile” **Divan-ı Harb-ı Örfi** tarafından **Kuva-yı Milliye**cilere katılmış olmaktan ölüme mahkum edildi.

Bu;

“Yüzyıllardır bir Din adamı için bir Osmanlı Padişahı ve İslam Dünyası Halifesi”nin ilk defa verdiği ölüm fermanı idi.”

Mehmet Rifat Efendi de hakkında böyle ağır karar alınan ilk ve son **Osmanlı Müftüsü** oluyordu.

Her ne kadar işten el çektirildiyse de **Ulusal Hükümet** tarafından **Müftülük** görevinde alıkonuldu.

Mehmet Rıfat Börekçi, **Ankara Müftüsü** iken **1. Dönem Mentеше (Muğla) Milletvekili** seçilmiştir. **Mehmet Rıfat Efendi**, **23 Nisan 1920** tarihinde toplanan **Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne 1. Dönem'e Mentеше (Muğla) Milletvekili** olarak girdi.

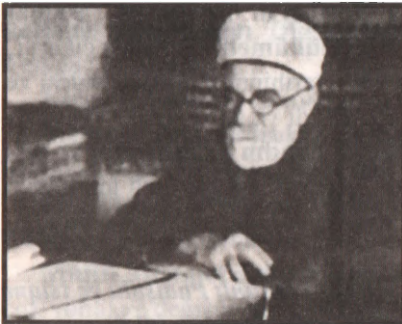
Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 5 Eylül 1920 tarihinde kabul edilen "**Nisab-ı Müzakere Kanunu**", memurluk ile **Milletvekilliğinin** bir kişi üzerinde bulunmasını yasaklamıştır.

Beypazarı isyanı ile kandırılan halkı ikna etmek için **Mustafa Kemal Paşa'nın** teklifi üzerine **Türkiye Büyük Millet Meclisi Kırşehir Milletvekili Müfid Efendi**, **Konya Milletvekili Abdülhalim Çelebi Efendi** ve **Mentеше (Muğla) Milletvekili M. Rıfat Efendi'den** oluşan bir heyetin **Beypazarı'na** gönderilmesine karar verildi.

Beypazarı'na giden bu heyet, ayaklanmanın bastırılmasında başarılı olduğu için, **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 27 Nisan 1920** tarihinde yapılan **5. toplantısında** bir "**İrşad Encümeni**" kurulması gündeme geldi ve kabul edildi.

Beypazarı isyanının bastırılmasındaki hizmetleriyle de **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde** dikkatleri üzerinde toplayan **M. Rıfat Efendi**, **Ankara Müftülüğü** görevini tercih ederek **Milletvekilliğinden** istifa etmiştir.

M. Rıfat Efendi'nin istifası **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 27 Ekim 1920** tarihinde yapılan **91. toplantısında**, gündeme şöyle getirilmiştir:

Mehmet Rıfat Börekçi

Büyük Millet Meclisi Başkanlığına:

"Müzakere şekli kanunun özel maddelerine göre Büyük Millet Meclisi azasından olup üzerlerinde ayrıca memuriyet görevleri bulunan kişilerden memuriyetle azalıktan birini tercih etmeleri lüzumu tebliğ olunması üzerine Ankara Merkez

Müftülüğü'nden alınan tezkere de, Müftülük seçmekte olduğuna ve İl Meclisi encümeninde aza olarak bulunduğuna nazaran memuriyetten ayrı olmadığı ve şayet memuriyetten olduğuna karar verilmiş ise Menteşe Milletvekili Mehmet Rifat Efendi'nin Büyük Millet Meclisi azalığında istifa ederek müftülük cihetini tercih ettiğini bildirmiş olmakla durumun Meclisinin Tasarı Komisyonuna arz edilmesine aracı olunması dileğiyle saygılarımı tekrar ederim efendim..."

*Türkiye Büyük Millet Meclisi
Umuru Şer'îye ve Evkaf Vekili
Mustafa Fehmi*

Yapılan müzakere ve oylama sonunda **Mehmet Rifat Efendi'nin** istifası kabul edilmiştir.

23 Aralık 1922 tarihinde “Şer’îye ve Evkaf Vekaleti (**Bakanlığı**)” **İfta (Fetva) Heyeti Üyeliğine** atandı.

31 Mart 1924 tarihinde de yeni kurulmuş olan **Diyanet Reisliği'nin ilk Başkanı** oldu.

Müftü M. Rifat Efendi, kurtuluştan sonra da **Vatan ve Milleti** için çalışmalarını devam ettirmiştir.

Öyle ki, **Türk Kadınına** siyasal ve sosyal hizmetlere katılma hakları tanınınca öncülük eder, muhterem eşi **Samiye Hanım'ın Ankara Belediye Meclisi Üyesi** olarak aday gösterilmesini sevinçle karşılamıştır.

Hatta diğer kadınların da siyasal hayata katılmalarını teşvik etmiştir.

Mehmet Rifat Börekçi, 5 Mart 1941 tarihindeki ölümüne kadar bu görevini sürdürdü.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine yapmış olduğu katkıları ile ilgili bir iki örnek sunmak isterim:

Tarih: 30 Aralık 1919

Yer: Ankara

Konu: İçinde bulunulan maddi zorluklar:

Mazhar Müfit (Kansu)nun anılarından:

Mazhar Müfit Kansu

“Temsilciler Heyeti Ankara’ya kadar gelmişti ama, üyelerin ceplerinde on para kalmamıştı. Bir de geçinmek, para meselesi yine bizi sıkmaya başladı. “Ek-mekçiye bile verecek paramız kalmamıştı.”

Gece yarılarına kadar düşün-dük ise de, para temin etme konusunda bir karar ve sonuca ulaşamadık.

“Bankalardan ve kurumlardan ödünç dahi olsa, para almayı Mustafa Kemal Paşa’ya bir tür-lü kabul ettiremedim.”

Benim bir kürküm vardı. Erzurumlu Nafiz Beye başvurarak satılmasını istedim.

Nafiz Bey: “Aralık ayı içindeyiz. Ne giyeceksin?” diye sat-mamakta ısrar ettiyse de, bu ısrar ne olursa olsun kulağıma giremezdi.

“Aç mı kalacaktık, nihayet onu sattık,

Artık, kimsede satılacak bir şey kalmamıştı.

Ankara’ya geldiğimiz zaman, bir hafta süre ile bizi Belediye yedirdi.”

Fakat bu durum aylarca süremezdi.

Sabah oldu, bütün gece düşünmekten uyuyamamış oldu-ğumdan, yatağımda istirahat halinde iken, kapı vuruldu.

İçeri giren kişi, Müftü Efendi’nin geldiğini söyledi.

Kendi kendime söylenmeye başladım:

“Eyvah, şimdi Müftü Efendi’ye kahve ısmarlamak gereki-yor.

Az da olsa kahve var ama, şeker yok,

Ya sekerli kahve isterse...

Ya sigara vermek gerekirse...

Bunların tedarik edecek kimsede para yoktu ki...

- Paşaya götürünüz.
- Paşa kendilerini size gönderdi. Paşa ile görüştüler.
- Peki, buyursunlar.

Müftü Rıfat Efendi, odama girdi. Ortadaki yuvarlak ve küçük masanın kenarında bir iskemleye oturdu. Dedim ki:

- “Müftü Efendi, siz zannedersem kahve içmezsin, öyle değil mi?”
- Evet içmem.
- “Sigara da kullanmazsın, değil mi?”
- Onu da kullanmam.

Halbuki Müftü Efendi kahve içerdi. Durumumuzu anladığı için “İçmem” demişti. Tebessüm ederek:

- Sizin biraz sıkıntıda olduğunuzu öğrendik, az da olsa yardımında bulunmayı görev bildik.

Dedi.

Bundan bir şey anlayamadım. Yatağımın yanında bulunan küçük kasayı göstererek; “Paramız var” dedim. Halbuki; “Kasanın mevcudu 48 kurustan ibaretti.”

Müftü Efendi, bu sözümü dinlemedi bile, cübbesinin altından bir torba çıkarmış ve içindeki kâğıt paraları saymaya hazırlanıyordu. Ne yapacağımı adeta şaşırmıştım:

- Müftü Efendi, teşekkür ederim ama, önce Paşa ile bu konuda görüşmemiz iyi olur.

Deyince; Müftü Efendi:

- Görüştüm. Kasa Mazhar Müfit’tedir, ona veriniz dediler.

Müftü Efendi, parayı birer birer saymağa başladı. Tam “Bin lira” kâğıt para saydı.

Paraları aldım ve kasaya koydum. İçimden derin bir oh çektim. Üzerimden sanki tonlarca ağırlık kalkmıştı.

Saygıdeğer Müftü çıktı, gitti. Ben de paranın miktarını derhal Mustafa Kemal Paşa'ya haber vermek üzere odadan çıktım.

Mustafa Kemal Paşa:

- “Ne kadar” diye sorunca;
- “Bin lira” dedim.

Mustafa Kemal Paşa:

-“Gördün mü? Akşam ne kadar sıkılmıştık. Bu hatıra gelir miydi? Allah bize yardım ediyor.”

Dediler.

Bunun üzerine ben.

- “Her şeyden evvel, bugün öğle yemeğinde size bir ziyafet çekeceğim. Çoktan beridir et yüzü gördüğümüz yok. Şimdi emir verip, on okka pirzola aldıracağım. Ancak yeter. Bir de irmik helvası.”

Deyince, Mustafa Kemal Paşa:

- “İsrafa başlamayalım” dediler.

Ben de:

- “Bu bir defaya mahsustur. Yarın yine çorba ve bulgur pilavına döneriz...”

Diye cevap verdim.

Müftü Efendi'nin getirdiği parayı, İlin ileri gelenleri aralarında toplamışlar, bizim parasız kaldığımızı anlamışlar.

İlk işimiz olarak hepsine teşekkürlerimizi bildirdik.

Tarih: 28 Nisan 1920

Yer: Ankara – Çankaya

Konu: Çankaya'daki bahçeli evin alınması:

Halide Edip (Adıvar)ın anlatımı ile:

Halide Edip Adıvar

“Mustafa Kemal, Ziraat Okulundan fazla uzak olmayan bir başka eve taşınma düşüncesinde idi.

Çankaya Tepesinde, meyve bahçeleri içindeki şirin yazlık evlerin harika bir manzarası vardı.

Hava temiz, yer güvenli idi.

Ankara'nın etrafında, hala eşkıyalar etrafta kol gezdiğinden, güvenlik çok önemli idi.

Mustafa Kemal'in arkadaşı Ruşen Eşref Bey, Fikriye Hanım'ı, tepeye en yakın olan bir büyük eve götürmüştü.

Fikriye Hanım evi beğenmiş ve Mustafa Kemal Paşa'da onay vermişti.

Taştan inşa edilmiş olan iki katlı evin, bahçesi ve çeşmesi vardı. İlk sahipleri Ermeni bir aile idi.

Sonradan “Bulgurzade Ailesi” tarafından satın alınmıştı.

Ankara’nın Milliyetçi Müftüsü Rıfat (Börekçi) Efendi, evi satın almak için Ankara halkından bağış topladı ve evi Mustafa Kemal’e armağan etti.

Mustafa Kemal de;

“Tapuyu Türk Ordusunun adına çevirtti...”

Böylece bu ev, o günden sonra hep;

“Ordu Köşkü...”

Diye anılmaya başlandı.

Bu orta sınıf evde, fazla bir lüks yoktu.

Mustafa Kemal Paşa'nın kaldığı yerde küçük bir jeneratör bulunuyordu.

Diğer taraflar gaz yağı ve karpit lambaları ile aydınlatılıyordu.

Çankaya Köşkü 1920

Anlatıldığı gibi bugünkü devasa “Çankaya Köşkü”nün küçük tarihçesi bundan ibarettir...

M. Rifat Efendi’nin Ulusal Kurtuluş Mücadelesi için yaptığı mali yardımlar, sadece belirtilenlerden ibaret değildir.

Örneğin, onun **Başkanı** bulunduğu **Ankara Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti**'nin **Türkiye Büyük Millet Meclisi** hizmet binası için harcadığı miktarın tutarı, **5.068** liradır.

Bu para o tarihlerdeki değerine göre hiç de azımsanmayacak bir miktardır. Bu paranın büyük bir kısmını **Müftü Mehmet Rifat Efendi**; şahsi gayret ve çabasıyla halktan toplamıştır.

Özetle, **Müftü M. Rifat Efendi**'nin de teşvikiyle **Ankara** halkı; **Ulusal Kurtuluş Mücadelesine** verdiği manevi desteğinin yanı sıra, maddi bakımdan da önemli katkıda bulunmuştur.

Ankara Müftüsü M. Rifat (Börekçi)'nin **Türkiye Büyük Millet Meclisi**'ne sunduğu bir beyanname örneği aşağıda gösterilmiştir.

*
**

Tarih: 15 Mayıs 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Onaltıncı Toplantı

Celse: İkinci Celse

Başkan: İzmir'in işgâlinde dolayı Saygıdeğer **Ankara Halkı** tarafından bir protesto beyannamesi yazılmış ve **Yüce Meclise** takdim edilmiştir.

İzninizle okumak istiyorum:

"Büyük Millet Meclisi Yüce Başkanlığına:

Umumi savaştan, ta anlaşmanın imzalanmasına kadar, biz Osmanlılar; siyasi varlığımızı ve Milli istiklalimizi korumak uğrunda malımızla ve canımızla uğraş verdik.

Ne çaredir ki savaş; sona erdiği cihetle, bu defa yenilgimizle durdu.

Fakat bu durmayı, düşmanlarımızın yayınlayıp ilan ettikleri ve Birleşik Amerika Devletleri Başkanı Mösyö Wilson'un gösterdiği o uğursuz maddeye dayandırmıştık.

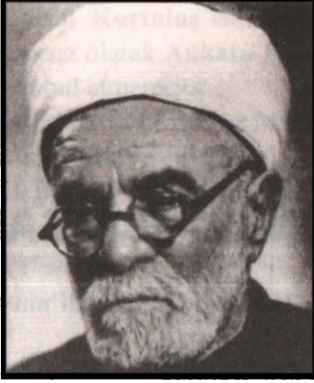
Şimdi anladık ki, bu vaatler, Osmanlılık için değilmiş gibi imzalarını silerek bizi ve sonuç itibarı ile;

"İslam Dünyasını mahvetmek istediler."

Geçen sene bugün, Anadolu'muzun kilidi ve varlığımızın özü sayılan İzmir'i Yunanlılara teslim etmek şartı ile de imha politikalarını açıkça ortaya koydular.

Hakka, kuvvet galip gelir diyenler, kendilerini aldatırlar.

"Hak daima galiptir."

M. Rifat Börekçi

Böylece burada toplanan ve Milli hayat hakkımızı devam ettirmeye çalışan Büyük Millet Meclisimizden istirham ediyoruz ki; Osmanlılar haklarını kaptırmayacak ve sonunda bir kişi kalıncaya kadar çalınmış haklarının ele geçirmek için uğraşacaklar ve Meclisimizin alacağı hayırlı tedbirlere genellikle boyun eğecek ve uygulayacaktır.

Böylece, bu Milletin haklarını iade ve Milli istiklalini devam

ettirsinler de, İnsanlık Dünyasına, şimdiye kadar döktükleri ve döktürdükleri kanları durdursunlar diye, feryat ettiğimizi tüm düşman Devletlere ve tarafsız Devletlere tebliğ buyurmanızı canı gönülden rica ediyoruz ve düşman Devletleri dahi haberdar ve protesto ediniz.

Allah, bizimle beraberdir.

Her zaman emirlerinize hazırız, saygıdeğer Milletvekilleri.”

15.Mayıs.1920

Miting Heyeti Başkanı

Müftü

Rıfat (Börekçi)

Belediye Başkan Vekili

Naşid

HACI MUSTAFA SABRİ BAYSAN

Hacı Mustafa Sabri Baysan, 1887 yılında Denizli'nin Çal İlçesi Mahmutgazi Köyü'nde doğmuştur.

Mustafa Sabri Baysan

Mahmutgazi, Denizler ve İsabey Kasabalarındaki Medreselerde tahsil gördükten sonra İstanbul Darülfünun-u Fatih Mektebi kuzat'a (*Kadı Fakültesi*) girerek fakülteyi üstün başarı ile bitirip "*Kadılık yapar*" onayı almış ve Osmanlı Vilayet Yanbuğ'da (*Yemen*) Kadı Danışmanlığı ile ilk devlet görevine başlamıştır.

Daha sonra 1918 yılında Mekke İli ve Siverek Sancağı Kadılığı, Bozdoğan ve Eşme İlçeleri Yargıçlığı yapmıştır.

Farsça, Arapça lisanlarını öğrenmiştir.

Hacı Mustafa Sabri Baysan 1920 yılında, 33 yaşında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem Siirt ili Milletvekilliğine seçilerek bu görevini 1924 tarihine kadar sürdürmüştür.

Milletvekilliği döneminde "Adalet, Dahiliye Şer'iye, Maliye Kanunları ve Milli Güvenlik Encümenleri"nde görev aldı.

Bu süre içinde, bağlarda meydana gelen 'Filoksera' hastalığından asmaların kuruması üzerine, yerlerine dikilen deli asma çubuğunun yetiştirilmesine kadar "Afyon ve Tütün Dikme" izninin çıkarılmasında etkili rol oynadı.

Mustafa Kemal Paşa'ya yakınlığı ile tanınan ve yurt gezilerine birlikte çıkan Mustafa Sabri Bey, Ulusal Kurtuluş Savaşı sonrası Ankara'da kalma önerilerini kabul etmeyerek memuriyette karar kılmıştır.

Ulusal Kurtuluş Savaşı dönemindeki çalışmaları nedeni ile karşılıksız olarak **Ankara Keçiören İlçesinde** verilen **200** dekarlık bağı kabul etmemiştir.

İstiklal Madalyası ve **Mustafa Kemal Paşa'nın** imzaladığı **Osmanlı Filintası** sahibidir.

10 Şubat 1960 tarihinde kalp krizinden vefat etmiştir.

İşte **Türkiye Büyük Millet Meclisi Kürsüsünden** yaptığı bazı konuşmalarından satırbaşları:

Tarih: 11 Kasım 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Doksanyedinci Toplantı

Celse: Birinci Celse

Düğünlerdeki (israfın) gereksiz harcamaların hakkındaki kanun teklifi üzerindeki görüşmelerde:

Hacı Mustafa Sabri (Baysan) Efendi (Siirt): *İnsanların ananelerine, adetlerine aykırı olan kanunu kabul etmek, insanları doğruluktan sapmaya sevk etmek demektir.*

İnsanları resmen yalancılığa sevk eder. Kendince bir harcamada bulunacak, başka bir beyan yapacaktır. Bu durum benim gibi çıplağın işine gelir.

Bunu zengin olanlar, serveti olanlar kabul etmez.

Böyle bir kanunun ret edilmesi gerekir.

Tekrar söz aldığında:

Hacı Mustafa Sabri (Baysan) Efendi (Siirt): *At oynanacak, pehlivan güreşecek.*

Bunsuz düğün olur mu?

Siz hiç düğünde bulunmamışsınız.

Tarih: 11 Kasım 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Doksanyedinci Toplantı

Celse: Birinci Celse

Düğünlerdeki (israfın) gereksiz harcamaların hakkındaki kanun teklifi üzerindeki görüşmelerde:

Hacı Mustafa Sabri (Baysan) Efendi (Siirt): *Müftüler yürütme gücünden yoksundurlar.*

***Jandarması, polisi, hasılı hiçbir şeyi yoktur.
İçişleri memurlarına havale edelim.***

**Tarih: 25 Kasım 1920
Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Toplantı: Yüzikinci Toplantı:
Celse: Birinci ve İkinci Celse**

**Öğretmenlerin askerliklerinin ertelenmesi görüşmelerinde:
Hacı Mustafa Sabri (Baysan) Efendi (Siirt): Gerek medrese öğrencilerinin, gerekse öğretmenlerin böyle askerlikten istisna edilmesinin baskı (istibdat) devrinde birçok sakıncaları görüldü.**

Bildiğiniz gibi Yunan harbinde, Osmanlı Hükümeti cepheye gönderecek asker bulamadı.

Bir şeyin hangi yönü daha az zararlı ise, yani iki zarar toplanırsa, o zaman kötünün iyisi uygulanır.

Bu öğrencilerin, gerek medrese öğretmenlerinin, gerek Milli Eğitim ve gerek “Şeyhülislamlık Dairesi”ne mensup olursa olsun, hepsinin istisna edilmesi doğru değildir.

“Peki” derecede not alanları istisna edilmelidir.

MUSTAFA TAKİ DOĞRUYOL

Mustafa Taki Doğruiol, 1873 yılında Sivas'ta Oğlança-
vuş Mahallesi'nde doğmuştur.

Mustafa Taki Doğruiol

İlk ve orta öğrenimini Sivas İlk ve orta tahsilini Sivas İptidai Mektebi ve Rüştiyesinde tamamladıktan sonra Medreseden mezun olmuştur.

Müderriis ve Dersiam olup Sultani'de Muallimlik, Medresede Fıkıh ve Tefsir Hocalığı, Mahkeme Azalığı, "Sırat-ı Müstakim" ve "Sebilür-reşââd" dergilerinde muharirlik yapmıştır.

Tarih sırasına göre;

19 Ekim 1887 tarihinde Sorgu Hakimi Yardımcılığı ile Adliye Teşkilatında göreve başladı.

1891 tarihinde Hafik İlçesi Sorgu Hakim yardımcısı oldu.

Sivas Adliyesinde görev yaptı.

Adliyedeki görevini, 17 Nisan 1894- 29 Haziran 1913 tarihleri arasında Bidayet Mahkemesi Zabıt Katipliği, "Müdde- i umumi" (Başsavcı) katipliği, Bidayet Mahkemesi Başkatipliği ve Mahkeme Aza Mülazımlığı ile sürdürdü.

Kısa bir süre Meclis-i Umumi azalığında bulundu.

13 Kasım 1914 tarihinde Sivas Sultanisi (Lise) Arapça Öğretmenliğine atanmasıyla adliye teşkilatından ayrıldı.

Bir müddet Daru'l Hilâfe Türkçe Müderriisliği ile Arapça Nahiv ve Fıkıh Müderriisliği yaptı.

Öğretmenlik görevini 22 Nisan 1920 tarihine kadar sürdürdü.

Mustafa Taki Efendi, Müderris iken, 47 yaşında Türkiye Büyük Millet Meclisi 1. Dönem’de Sivas milletvekilliği yapmış, adliye de yetişmiş ve Dini kişilik yönü de olan bir Türk siyasetçisidir.

Mustafa Taki Doğruyol, 23 Nisan 1920 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılışında hazır bulundu.

Ankara Fetvası’nı;

“Sivas Mebusu, Ulemadan Mustafa Taki...”

İsmiyle imzaladı.

Mustafa Taki Doğruyol, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde; “Şer’iyye, Evkaf, Adalet, İrşat, Anayasa, Dilekçe, Milli Eğitim komisyonları”nda ve “Memurin Muhakemat Tetkik Kurulunda” çalıştı.

Ümmetçi görüşe mensup olduğu halde, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin çalışmalarında aktif bir Milletvekili olarak tanınmıştır.

Mustafa Taki Doğruyol, “Dilekçe Encümen Başkanlığı”nda da bulunmuştur.

Mustafa Taki Doğruyol, Milletvekilliği sona erince hizmet isteminde bulunması üzerine 10 Kasım 1923 tarihinde Sivas İmam Hatip Okulu Hadis ve Arapça Öğretmenliğine atandı.

Aynı zamanda da “Tasavvuf Şairi” yönü de vardı.

Mustafa Taki Efendinin ilmi otoritesi, devrin alimlerince de takdir edilmiş, kendisinden saygıyla bahsedilmiştir.

Karesi/Balıkesir Milletvekili Hasan Basri Çantay, Mustafa Taki Efendiden; “Büyük sufi, yüksek alim ve arif’ bir zat” olarak bahseder.

Sivas İmam Hatip Okulu Hadis ve Arapça Öğretmenliği görevinde iken 1 Ağustos 1925 tarihinde Sivas’ta öldü

Mustafa Taki Efendi’nin ilmi otoritesini, hukuk bilgisinin derinliğini, mantık ve felsefeye olan vukufiyetini, Şer’i ilimlerdeki enginliğini kanun müzakereleri esnasında Türkiye Büyük Millet Meclisi Kürsüsünden yaptığı konuşmalardan görmek mümkündür.

İşte o konuşmalarından bazı satırbaşları:

Tarih: 27 Nisan 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Beşinci Toplantı

Vatana ihanete ceza tespiti hakkındaki konuşmalarda:

Mustafa Taki (Doğruyol) Bey (Sivas): Vatan haini olan kimseye doğrudan doğruya “Vatan Haini” demek daha doğrudur.

Suçu tarif etmektense suçluyu tarif etmek daha doğru olacaktır.

Tarih: 29 Nisan 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yedinci Toplantı

Celse: İkinci Celse

Fes yerine Kalpak giyilmesine dair verilen önerge üzerine yapılan görüşmelerde:

Mustafa Taki (Doğruyol) Bey (Sivas): Fes sonradan ortaya çıkmış bir şeydir.

Fakat bugün İslam Dünyası için fes bir simgedir.

Özellikle, Osmanlılar için.

Biz bunu bırakırsak kıyafetlerimiz, ananelerimiz tümüyle karmakarışık olur.

Tarih: 22 Nisan 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Otuzikinci Toplantı

Celse: İkinci ve üçüncü Celse (Gizli)

Müttefik Devletlere verilecek cevabi nota müsveddesi okunması ve hakkında yapılan görüşmelerde:

Mustafa Taki (Doğruyol) Bey (Sivas): Yunan Hükümeti daha müzakerelerin başında bu gibi şartları kabulden kaçınabilir.

Savaş birliklerinin Trakya'ya nakline olur vermek imkânsızdır, diyoruz.

Halbuki, onların nakline mani olmak yine bizim elimizdedir.

Bana kalırsa böyle bir kaydın notamızda bulunması gerekir.

MEHMET HULUSİ AKYOL

Mehmet Hulusi Akyol, 1885 yılında Yozgat'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini Yozgat'ta tamamladı.

Mehmet Hulusi Akyol

Sonra **Kayseri**'ye giderek öğrenimini sürdürdü.

Burada **Kayseri Medresesi**'ne devam ederek **Müderris Osman Hilmi Efendi**'den 1911 yılında da **İcazetname** aldı.

Mehmet Hulusi Akyol, 17 Haziran 1911 tarihinde girdiği imtihanla başarılı olarak **İstanbul-Beyazid Camii**'nde **Dersiamlığa** başladı.

Bu görevi sürdürdüğü sırada "**Medresetü'l-kuzzat**"a üç yıl devam etti.

Ancak **1. Dünya Savaşı**'nda askere alınması üzerine bu okulu tamamlayamadı.

Mehmet Hulusi Akyol, Savaş sonu **Aralık 1918** tarihinde **Yedek Levazım Asteğmeni** olarak terhis oldu.

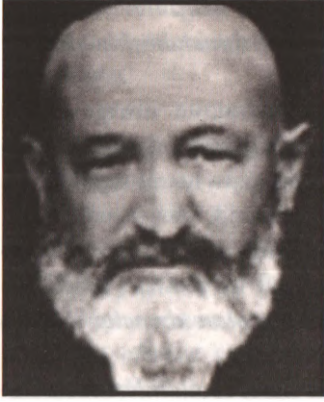
Hemen **Dersiamlık** görevine döndü.

Yozgat Müftüsü Hüsnü Efendi'nin vefatı üzerine **19 Mart 1919** tarihinde boş bulunan **Yozgat Müftülüğüne** atandı.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine katılarak **Yozgat Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti**'nin kuruluşuna öncülük etti.

Mehmet Hulusi Akyol, 1920'de **Yozgat Müftüsü** olarak bulunduğu yörede **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine** karşı halkı kıskırtan ünlü **Çapanoğlu** ailesine karşı mücadele etti.

Bu arada **Damat Ferit Paşa Hükümeti**'nin **Şeyhülislamı Dürrizade**'nin **Kuvay-ı Milliye**'yi yasadışı ilan eden ve halkı kıskırtan fetvasına karşı mukabil **Fetva**'yı hazırlayan **Din Adamları** arasında yer aldı.

Mehmet Hulusi Akyol

“Ankara Fetvası”nı “Yozgat Müftüsü” olarak imza etti.

Müftülük yaparken 35 yaşında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönemi için yapılan seçimde Yozgat Milletvekili seçildi. 23 Nisan 1920 tarihinde Meclisin açılışında hazır bulundu.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Toplantı Yılında “İrşad, Şeriye, Evkaf ve PTT komisyonları”nda çalıştı.

Bu arada “Şeriye ve Efkafe Vekaleti (Bakanlığı)”nin gördüğü lüzum üzerine yerel asayişini temin için ye-

niden Yozgat Müftülüğüne atanmakla Milletvekilliğinden istifa etmiş sayılması, 14 Mart 1921 tarihinde alınan kararla yürürlüğe girdi.

Yozgat Müftülüğüne yeniden atanmasından sonra da köy köy dolaşarak halkı antiemperyalist cepheye koşmaya özendiren vaazlar verdi.

1949 yılı sonuna kadar bu görevini sürdürdü.

15 Haziran 1950 tarihinde “Diyanet İşleri Başkanlığı Müşavere ve Dini Eserleri İnceleme Kurulu Üye Yardımcılığına”, 27 Eylül 1956 tarihli kararname ile de üyeliğe atandı.

6 Haziran 1959 tarihinde emekliye ayrıldı.

22 Kasım 1964 tarihinde Diyanet İşleri Danışma Kurulu Üyesi iken Ankara’da öldü.

İşte Türkiye Büyük Millet Meclisi Kürsüsünden yaptığı bazı konuşmalarından satırbaşları:

Tarih: 11 Kasım 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Doksanyedinci Toplantı

Celse: Birinci Celse

Düğünlerdeki (israfın) gereksiz harcamaların hakkındaki kanun teklifi üzerindeki görüşmelerde:

Mehmet Hulusi (Akyol) Efendi (Yozgat): Müftüler aleyhinde bazı saldırılarda bulunulduğundan, bu durumu tam bir şiddetle reddetmek durumundayım.

Diyorlar ki;

“Müftüler Memleketin her tarafında önemsiz insanlardır, ihtiyardır.

Yani iş beceremeyen adamlardır.”

Müftüler; din adamlarının ve hutbelerin ve İdare Meclisi üyelerince seçilirler.

Memleketimizde, bunlardan daha bilgin olan kimseler var mıdır?”

Zannederim arkadaşlar Müftülerin nasıl seçildiklerinden haberi değillerdir.

Bunlar hakkında söz söylemek kesinlikle doğru değildir.

Acaba, hangi memur, hangi kişi müftüden daha çok köylü ile temasta bulunur?

Müftü köylünün hal ve durumuna bilmezse, kim bilir?

Bu gibi Gereksiz harcamaların haram olduğunu Müftülerin söylemesi, hem doğru, hem de kolaylıktır.

Bir Kaymakam ya da Nahiye Müdürü bir yerde bir sene veya iki sene durur.

Bir Kaymakam yöresel durumlardan bilgi sahibi olamaz. Müftü ve Belediye başkanı bilgi sahibidir.

Tarih: 26 Aralık 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzyirmikinci Toplantı

Celse: Birinci Celse

Frenginin durdurulması ve bulaşmasının önlenmesi hakkındaki kanun teklifi görüşmelerinde:

Mehmet Hulusi (Akyol) Efendi (Yozgat): Frengini Memleketimizde yaptığı zararlar gözle görülür haldedir. Kimse inkar edemez.

Gerek frengiye tutulmuş olsun veya gerek olmasın herkes muayene olacak mıdır?

Eğer böyle ise uygulanabilirliği yoktur.

“Frengiye tutulmamış olmayan bir kıza, ne için bu şekil muamele yapılısın?”

Muayene olması için ortada sebep nedir?

Bu hastalık kimde bulunuyorsa, bu usul onun hakkında uygulanmalıdır.

Frenginin önlenmesi için muayene ve tedavi lazım. Şeriat buna müsaade etmiş.

Olmayanların niçin ırzını, namusunu meydanlara döküyoruz?

Irz her şeyden Kutsaldır.

Biz ne için cihad (Din için savaş) ediyoruz?

Onbeş yaşında bir kız kendini kimseye göstermemiş, nasıl olur da doktora muayene ettirilir. Bu olur mu?

Hasta olunca şeriat buna müsaade eder, çünkü zorunluluk vardır. Kadının ayıp yerlerinin görülmesi haramdır.

Mecburiyet olmadığı halde ve kendisinde hastalık bulunmadığı halde, oralarına bakmak olur mu?

Şeriat bunu kabul etmez.

Tarih: 22 Ocak 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzotuzaltıncı Toplantı

Celse: Üçüncü ve Dördüncü Celse (Gizli)

Bursa Milletvekili ve Diyarbakır İstiklal Mahkemesi azası Şeyh Servet Efendi'nin Komünizm propagandası yaptığına dair telgraflar üzerine yapılan görüşmelerde:

Mehmet Hulusi (Akyol) Efendi (Yozgat):

Komünist Partisi'ne para verildi mi?

Maliye Bakanı bunun izahatını yapsın.

İYÜP SABRİ HAYIRLIOĞLU

Eyüp Sabri Hayırlioğlu, 1886 yılında Konya’da doğdu. İlk tahsilini Konya’da yaptı ve küçük yaşta Hafız oldu.

Eyüp Sabri Hayırlioğlu

Zamanın Din Alimlerinden Sivashlı Ali Kemal'i ve Yalvaçlı Hacı Ömer Efendilerden eğitim aldı.

Daha sonra, Konya’da Darü’l-Fünun’un Hukuk Şubesi açılınca oraya devam etti ve birincilikle mezun oldu.

İstanbul’da Müderris Muavinliği, Uşak Müddeiumumiliği (Savcılığı) görevlerinden sonra Konya’ya gelerek bu sefer avukatlığa başladı.

Milletvekili olarak seçildi.

Daha sonra Milletvekilliğinden çekilerek ve Konya’ya dönüp tekrar avukatlığa başladı.

Bir ara ticaretle de meşgul oldu.

1951 yılında, Diyanet İşleri Başkanı oldu.

Eyüp Sabri Hayırlioğlu, dokuz yıl kadar bu görevi sürdürdükten sonra, 1960 yılında emekliye ayrıldı.

8 Ekim 1960 tarihinde Ankara’da vefat etti.

İşte Türkiye Büyük Millet Meclisi’ndeki ve özellikle Cumhuriyetin İlanı ile ilgili etkinlikleri, önerileri ve Kanun teklifleri:

Tarih: 29 EKİM 1923 - PAZARTESİ

Yer: TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

Toplantı: KIRKÜÇÜNCÜ TOPLANTI

Celse: BİRİNCİ CELSE

Müzakereler Başlama Saati:: 6.00 (18.-)

Eyüp Sabri (HAYIRLIOĞLU) Efendi (Konya): Bizim Hükümetimiz bugün “CUMHURİYET” olmuyor.

Kurulduğu günden beri “CUMHURİYET” olmuştur.

Hudutlarımız nerede idi, nereye geldi?

Bu nedendir?

Hiçbir Millet kendini bilmeyen bir adam tarafından yönetilemez.

Şimdiye kadar bizim canımızı, kanımızı emen Hükümdarların hangi birisi geldi de, bizim halimizi sorma gereğini duydu?

Hiçbirisi. Tabiidir ki, halimizi dahi soran olmamıştır. Bunun aksini iddia edemezsiniz.

Hükümetimize artık bir bilimsel görüntü veriliyor, çiziliyor ve giydiriliyor.

Tüm bu bilimsel görüntü “CUMHURİYET” kelimesi ile özdeşleşmektedir.

Bu bir dışa yansıyan görüntüdür. Bunu hemen kabul etmek zorunluluğundayız.

Fikret Onuralp

Seçimler: CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMİ:

“Yüce Başkanlığa:

Kabul edilen Kanunun hükümlerine göre CUMHURBAŞKANININ hemen, şimdi seçilmesini teklif ederim.”

29 Ekim 1923

Ertuğrul Milletvekili

Dr. Fikret (ONURALP)

Başkan: CUMHURBAŞKANLIĞI seçiminin derhal yapılması hakkında bir önerge vardır.

Kabulünü oylarınıza sunuyorum kabul edenler ellerini kaldırsın.

Kabul edilmiştir.

Ayrı bir önerge daha vardır. Okutuyorum:

“Yüce Başkanlığa:

Yüce Meclisce CUMHURBAŞKANLIĞI seçiminin yapılmasının ardından YÜZBİR pare top atılmasının karar altına alınmasını teklif ederim.”

29 Ekim 1923

Konya Milletvekili

Eyüp Sabri (HAYIRLIOĞLU)

AHMET MAHİR BEY

Ahmet Mahir Efendi, Kastamonu'da doğdu. İlk öğrenimini **Nasrullah Mektebi'nde** aldıktan sonra **1882 – 1883** yılında **Merdiyye Medresesine** devam ederek **Ahmed Hicabi'den** icazet aldı.

Ahmet Mahir Bey

Kastamonu İstinaf Mahkemesi üyeliği ve **Savcı Vekilliğinde** bulundu.

Çeşitli mahkemelerde **Üyelik, Başkanlık** görevlerinde bulundu.

2. Meşrutiyetin ilanından sonra **Kastamonu Milletvekili** olarak **Osmanlı Meclis-i Mebusan'ına** girdi.

Bir süre **Şura-yı Evkaf Başkanlığı** yaptı.

Darülfünun İlahiyat Fakültesin'de ve **Medresetü'l-Vaizin'de** **Tefsir** ve **Kelam** dersleri okuttu.

İstanbul Payesi, İkinci Rütbe Mecidi ve **Üçüncü Rütbe Osmani** nişan-

larını alan **Ahmet Mahir Efendi'ye**, ayrıca **Sultan V. Mehmed Reşad** tarafından da kıymetli bir kürk, ferace, değerli bir tespih ve kırmızı mineli saat hediye edilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 2. Döneminde de **Kastamonu Milletvekili** olarak görev yapmıştır.

Son dönem **Din Alimi** ve siyaset adamlarından olan **Ahmet Mahir Efendi** **4 Eylül 1925** tarihinde **Kastamonu'da** vefat etmiştir.

İşte **Türkiye Büyük Millet Meclisi Kürsüsünden** yaptığı bazı konuşmalarından satırbaşları:

Tarih: 15 Aralık 1923

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Altmışsekizinci Toplantı

Celse: Birinci Celse

Genel Af ve Cezaların ertelenmesi ile ilgili Kanun Teklifi üzerinde yapılan görüşmelerde:

Ahmet Mahir Bey (Kastamonu): *“Af” işlenmiş olan ve var olan bir suç içindir.*

Var olmayan bir suçta, af olmaz.

Henüz var olmayan bir suç affedilmez ve biz bunun için var olan bir suçu affediyoruz.

Böyle durumda da af olamayacağına göre, bunda ertelemeyi ön görüyoruz.

Encümenin vermiş olduğu karar böyledir.

Tarih: 19 Aralık 1923

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yetmişinci Toplantı

Celse: İkinci Celse

Genel Af ve Cezaların tecil edilmesi ile ilgili Kanun teklifi üzerinde yapılan görüşmelerde:

Ahmet Mahir Bey (Kastamonu): *Madem ki, bu “Af Kanunu”nun diğer maddeleri burada okunacak ve bunlarla ilgili birçok önergeler verilecek.*

O halde şimdiden Encümene gönderilmesi daha doğru olur.

Tarih: 31 Aralık 1923

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yetmişyedinci Toplantı

Celse: İkinci Celse

Cuma günlerinin tatil olması ile ilgili yapılan Kanun teklifi üzerindeki görüşmelerde:

Ahmet Mahir Bey (Kastamonu): *Cuma günleri 1300 yıldır, Yahudi ve Hristiyanlara karşı tatil günüdür.*

Hatta bu durum Kuran ile sabittir de.

Allah, biz kullarına olan şefkatinden dolayı bu tatili bizlere gerekli kılmıştı.

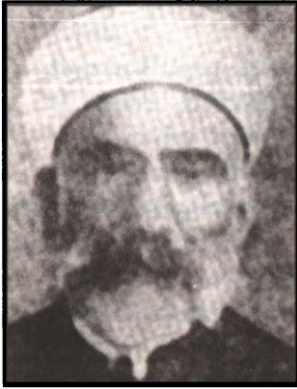
Öğleye kadar hazırlanır ve Namazınızı kılarırsınız.

Camiden çıktıktan sonra da durmazsınız, sizi dükkânlarınızda bekleyenler bulunur.

Bu dükkânları öğleden sonra açık bırakın ki, Cuma gününden başka boş bir günleri bulunmayanlardan, biz çaresiz Milletvekilleri gidip, gereksinimlerimizi temin edelim.

ŞEYH SAFVET EFENDİ

Şeyh Saffet Efendi, 1866 yılında Urfa'da doğmuştur. İlk Dini ve Tasavvufi eğitimini özelolarak babasından aldıktan sonra Medrese ilimleri tahsili için Mısır El-Ezher Üniversitesi'ne gitmiştir.

Şeyh Safvet Efendi

Döndükten sonra Urfa Lisesi'nde Öğretmenlik yapmıştır.

Arapça, Farsça bilmektedir.

2. Abdülhamit karşıtı, İttihat ve Terakki Cemiyeti taraftarı olan Şeyh Safvet Efendi, 2. Meşrutiyetin ilanından sonra 1908 yılında Urfa Milletvekili olarak Osmanlı Meclisi Mebusanı'na girmiştir.

1918 yılına kadar 3 Dönem Milletvekillik görevini devam ettirmiştir.

Ardından Meclis-i Meşayih Başkanlığına getirilmiş ve 1919 yılında bu görevden ayrılarak Tetkik-i Mesahif ve

Müellefât-ı Şer'iyeye Meclisi Başkanlığına tayin olmuştur.

23 Temmuz 1920 tarihinde ise Daru'l-Hikmeti'l-İslamiyeye azalığına naklen tayin olmuştur.

Halveti Tekkesi Postnişini Şeyh Hacı Mustafa Safvet Efendi Cumhuriyet öncesimde bu isimle tanınmaktadır.

Fakat Cumhuriyet sonrası Safvet Kamaledin Yetkin ismini almıştır.

1923 yılında tekrardan Urfa Milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne seçilen Şeyh Safvet Efendi'nin "Hilafet ve Tekkelerin İlgası" sürecinde bu yönde tavır alıp bizzat kendisi "Hilafetin İlgası" için kanun teklifi vermesi, Tekke ve Zaviyelerin kaldırılmasında muhalifler tarafından eleştirilmiştir.

Şeyh Safvet Efendi, “Hilafetin İlgası”nı ve “Osmanlı Hanedanının Yurtdışına Hurucu”nu Kanun Teklifi olarak 1924 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne 53 arkadaşıyla beraber sunarken;

“Ülkede Cumhuriyet rejimi ile Hilafetin beraber yaşamasının çift başlığa...”

İmkan tanıyacağını sebep olarak göstermiştir.

Osmanlı son Döneminin Meşayihinden (Şeyhlerinden) İttihatçı Şeyh Safvet Efendi gerek Meşayihden (Şeyhlerden) olması gerek idari görevlerde bulunması hasebiyle oldukça hareketli bir hayat geçirmiştir.

27 Ekim 1950 tarihinde vefat etmiştir.

İşte Türkiye Büyük Millet Meclisi Kürsüsünden yaptığı konuşmasından satırbaşları:

Tarih: 3 Mart 1924

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: İkinci Toplantı

Celse: Birinci ve İkinci Celse

Şeriye ve Vakıflar Bakanlığı ile Genel Kurmay Bakanlıklarının kaldırılması ile ilgili Kanun teklifi üzerinde yapılan görüşmelerde:

Şeyh Mustafa Safvet (Konya): Hilafetin kapsamı hem akıl yolu ile, hem de mantık yolu ile Büyük Millet Meclisi’ni manevi kişiliğinde yerini bulmuştur.

Böyle olunca, Büyük Millet Meclisi dışında bir Halife peşinde koşmak, Cumhuriyetle asla bağdaşmayacak bir garip durum olur.

Tarih: 3 Mart 1924

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: İkinci Toplantı

Celse: Birinci ve İkinci Celse

Hilafetin Kaldırılmasına ve Osmanlı Hanedanının Türkiye dışına çıkarılmasına dair Kanun Teklifi üzerinde yapılan görüşmelerdeki Teklif:

Güncel dile çevrilmiş hali:

“Yüce Başkanlığa:

Hilafet Makamının Türkiye Cumhuriyeti içinde bulunması, Türkiye'yi iç ve dış siyasetinde iki başlı olmaktan hiçbir zaman kurtaramadı.

İstiklalinde ve Milli hayatında hiçbir ortaklığı kabul etmeyen Türkiye'nin, dış görüntüsünde bile olsa bu ikiliğe tahammülü yoktur.

**Asırlardan beri, Türk Milleti'nin felaket sebebi olan ve son-
suza kadar yaşaması beklenen bir Türk İmparatorluğunun
bölünüp, tükenmesine sebep olan Hanedanın, Hilafet mas-
kesi altında Türkiye'nin varoluşuna daha etkin bir tehlike
unsuru olacağı tecrübelerle apaçık belli olmuştur.**

**Bu Hanedanın, Türk Milleti ile ilgili konular ve Milli gü-
cümüzün varlığı için inkar edilemez bir tehlike olduğu aşı-
kardır.**

**Esasen Hilafet; İslam'da yoksullara yardım için, bu mana
ve görevle kurulmuş olduğundan, Dünya ve Ahiret ile il-
gili konulara dönük görevleri yapmakla yükümlü olan şu
andaki İslam Hükümetlerinin yanında ayrıca bir Hilafetin
bulunması için bir gerek de yoktur.**

Gerçek bundan ibarettir.

**Türk Milleti, güvenliğini korumak için, gerçeğe uymaktan
başka bir hareket şekli uygulayamaz.**

**Birikip gelen karışıklıkların açık ve kesin bir şekilde halli
için aşağıda belirtilen maddelerin, bugün hemen ve önce-
likli olarak müzakere edilmesi ve Kanunlaştırılmasını teklif
ederiz."**

2.Mart.1924

**Urfa Milletvekili:Seyh Saffet
Gelibolu Milletvekili:Celal Nuri
Kayseri Milletvekili:Hilmi
İzmir Milletvekili:Şükrü
İzmit Milletvekili:Saffet
Muş Milletvekili:Osman Kadri
Kütahya Milletvekili:Ragıp
Kırkkilise Milletvekili:Dr.Rifat
Trabzon Milletvekili:Hamdi
Kangırı Milletvekili:Talat**

**Gaziantep Milletvekili:Kılıç Ali
Konya Milletvekili:Refik
Antalya Milletvekili:Ahmet Saki
Muş Milletvekili:İlyas Sami
Giresun Milletvekili:Tahir
Rize Milletvekili:Rauf
Bolu Milletvekili:Cevat Abbas
Urfa Milletvekili:Ali
Menteşe Milletvekili:Yunus Nadi
İstanbul Milletvekili:Ali Rıza**

*Adana Milletvekili:Kemal
 Karahisar Milletvekili:İzzet Ulvi
 Denizli Milletvekili:Mazhar Müfit
 Rize Milletvekili:Ali
 Karahisar Milletvekili:Mehmet
 Biga Milletvekili:Samih Rifat
 Menteşe Milletvekili:Şükrü Kaya
 Kırşehir Milletvekili:Yahya Galip
 Van Milletvekili:Hakkı
 Ertuğrul Milletvekili:İbrahim
 Aydın Milletvekili:Tahsin
 Giresun Milletvekili:Tarık
 Aydın Milletvekili:Zekai
 Saruhan Milletvekili:Kemal
 Kayseri Milletvekili:Sabit
 Kütahya Milletvekili:Recep
 Ertuğrul Milletvekili:Rasim*

*Ergani Milletvekili:Kâzım Vehbi
 Elazığ Milletvekili:Hüseyin
 Ardahan Milletvekili:Halit
 Konya Milletvekili:Mustafa Feyzi
 Saruhan Milletvekili:Vasıf
 Kütahya Milletvekili:Cevdet
 Ertuğrul Milletvekili:Dr.Fikret
 Zonguldak Milletvekili:Ragıp
 Ordu Milletvekili:Recai
 Karahisar Milletvekili:İsmail
 Siirt Milletvekili:Halil Hulki
 Kars Milletvekili:Ağaoğlu Ahmet
 Artvin Milletvekili:Hilmi
 Malatya Milletvekili:Hilmi
 Giresun Milletvekili:H.Muhittin
 Karahisar Milletvekili:R.Eşref
 Zonguldak Milletvekili:T. Hilmi*

“Hilafetin Kaldırılması, Osmanlı Hanedanının Türkiye Cumhuriyeti dışına çıkarılmasına dair Kanun Teklifi:

Madde 1.- Halife Tahttan indirilmiştir.

Hilafet, Hükümet ve Cumhuriyetin mana ve özünde esasen var olduğu cihetle, Hilafet Makamı kaldırılmıştır.

Madde 2.- Tahtından indirilmiş olan Halife ve Osmanlı Saltanatından kalan, erkek, kadın tüm üyeler ve damatlar Türkiye Cumhuriyeti Memleketi içinde oturma hakkından sonsuza kadar yasaklanmışlardır.

Bu hanedana mensup olan kadınlardan doğanlar dahi, Osmanlı ailesi bireyleri olarak kabul edilirler.

Madde 3.- İkinci maddede belirtilen kişilerin, bu Kanunun yayını tarihinden itibaren en çok on gün içinde Türkiye Cumhuriyeti topraklarını terk etmeye mecburdurlar.

Madde 4.- İkinci maddede belirtilen kişilerin Vatandaşlık sıfatları ve hakları kaldırılmıştır.

Madde 5.- İkinci maddede belirtilen kişiler, bundan böyle Türkiye Cumhuriyeti içinde taşınmaz mallar edinemezler. İlişkilerinin kesişmesi için bir yıl süre ile vekilleri aracılığı ile Devlet Mahkemelerine baş vurabilirler.

Bu sürenin sona ermesinden sonra hiçbir Mahkemeye başvuru hakları yoktur.

Madde 6.- İkinci maddede belirtilen kişilere, yol masrafı olarak bir defaya özel ve servetlerine göre birbirlerinden farklı şekilde Hükümetçe belirlenecek miktar verilecektir.

Madde 7.- İkinci maddede adı geçen kimseler, Türkiye Cumhuriyeti toprakları içinde sahip oldukları tüm taşınmaz mallarını bir yıl içinde, Hükümete bilgi vermek ve onayını almak şartı ile tasfiyeye mecburdurlar.

Bu taşınmaz malları tasfiye etmedikleri takdirde, bunlar Hükümet tarafından tasfiye olunarak tutarları kendilerine verilecektir.

Madde 8.- Osmanlı İmparatorluğu'nda Padişahlık yapmış kimselerin Türkiye Cumhuriyeti toprakları içinde Tapuya bağlı olan taşınmaz malları Millete geçmiştir.

Madde 9.- Kaldırılmış olan Padişahlığın sarayları, kasırları ve içlerindeki tüm eşyalar, takımlar, tablolar, güzel sanat eserleri ve diğer tüm taşınır mallar Millete geçmiştir.

Madde 10.- “Emlaki Hakaniye” (Hakanın malları) adı altında olup, evvelce Millete devredilen mülkler ile beraber, kaldırılmış olan Padişahlığa ait tüm mülkler ve eski Padişaha ait hazine sarayları içlerindeki ile birlikte, saraylar, kasırlar, yapılar ve topraklar Millete geçmiştir.

Madde 11.- Millete geçmiş olan taşınır ve taşınmazların belirlenmesi ve korunması için bir tüzük düzenlenecektir.

Madde 12.- Bu Kanunun hükümlerini yürütmede Bakanlar Kurulu görevlendirilmiştir.”

HAFIZ MEHMET ENGİN

Hafız Mehmet Engin, 1874 yılında Trabzon'un Sürmene İlçesi'nde doğdu. İlk ve orta tahsilini doğduğu Sürmene'de, yüksek tahsilini de Trabzon ve İstanbul'da tamamlamıştır.

Hafız Mehmet Engin

Hukukçu, Milletvekili ve Muhalif olarak tanındı. 1912-1918 yılları arası **Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında Trabzon Milletvekili** olarak görev yaptı.

Hafız Mehmet Engin, aynı zamanda **Ermenilerin 1915 tarihinde Trabzon Bölgesindeki imhasına şahitlik etmesi ile anılır.**

11 Aralık 1918 tarihinde Osmanlı Meclis-i Mebusan'ının oturumunda şöyle konuşur:

“Allah bizim belamızı verecektir. Mesele çok açıkta olduğundan inkar edilemez.

Ordu şehrindeki Ermeni vakasına şahidim. Samsun'a nakil bahanesiyle sancak mutasarrıfı Faik Efendi Ermenileri mavnalara doldurdu ve onları denize attırdı.

Bunu bütün vilayette tatbik ettiğini işitmiştim. İstanbul'a döner dönmez onlar aleyhinde davaya muvaffak olamadım.”

Hafız Mehmet Efendi, Trabzon'da yaşananlardan sonra 1915-1916 yılları arasında İstanbul'da Talat Paşa'ya ulaşmaya, faillerin cezalandırılması için onu iknaya çalışmış ama başarılı olamamıştır.

Eylül 1920 tarihinde “Bakü Doğu Halkları Kurultayı”na katılmıştır.

Bakü dönüşü Trabzon'da yayımlanan “**İstikbal Gazetesi**”ne verdiği demeçte, yeni programların gerekliliğini vurgulayarak **Sovyet Rusya** ile dostça ilişkiler sürdürmenin zorunlu olduğunu, ancak bunun **Türkiye** için kabul edilebilir olmayan **Bolşevizmin** benimsenmesine yol açmaması gerektiğini söylemek suretiyle, o sıralarda serbestçe faaliyette bulunan **Komünistlerin** karşısında cephe aldı.

1921 yılında yeni **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde** tekrar **Trabzon Milletvekilliği** görevini üstlenmiştir. Kısa süreli de olsa **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 2. İcra Vekilleri heyetinde 8 Şubat 1921 - 19 Mayıs 1921** tarihleri arasında **Celalettin Arif Beyin** yerine vekaleten **Adalet Bakanlığı** yapmıştır. Aynı yıl **Trabzon Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti'nin** başında bulunmuştur.

1920 yılında **Anadolu'da** belli bir ivme kazanmış, “**Yeşil Ordu**” bağlantıları da olan **Komünist** örgütlenme ile ilişkilerini de sürdürmüştür.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönemi sırasında **Mustafa Kemal Paşa'ya** karşı muhalif tutumu, daha sonra da **İkinci Grup** içinde muhalefete devamı, **Türkiye Büyük Millet Meclisi** salonunda çok aktif bir söylevci olması sebebiyle **Mustafa Kemal Paşa** ve yakın çevresinin tepkilerini çekmiştir.

İzmir Suikastı olayı ile ilgili olarak **İzmir'de** kurulan **İstiklal Mahkemesi** tarafından **13 Temmuz 1926** tarihinde idama mahkum edilen **13 kişiden** biridir.

Cezası ertesi gün **İzmir Hükümet Konağı** önünde diğerleriyle birlikte infaz edilmiştir.

İşte **Türkiye Büyük Millet Meclisi Kürsüsünden** yaptığı konuşmasından satırbaşları:

Tarih: 18 Nisan 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yirmiikinci Toplantı

Celse: İkinci Celse (Gizli)

Başkan: Birinci Başkan Vekili Hasan Fehmi Beyefendi

Albayrak Gazetesi hakkındaki görüşmelerde:

Hafız Mehmet (Engin) Bey (Trabzon) (Adalet Bakanı): *Bundan altı, yedi ay evvel Doğu Milletleri Kongresi yapıldı.*

Bu kongre yapılcaya kadar Erzurum'da yayınlanmakta olan bu gazete Milliyetçi makaleler yazıyordu.

Bakü Kongresine katılmak için gelen bu gazetenin başyazarı Cevat, Ethem Nejat, İsmail Hakkı Beyler Bakü'ye vardıkları ilk günlerde hep Milliyetçi sözler söylüyordu.

O gün saat üçte toplanmak üzere karar verildi. Haber aldık ki, bu beyler Mustafa Suphi'nin Başkanlığında bulunan Türkiye Sosyalist Partisinde imişler.

Altı buçukta bunlar gelince dedik ki:

"Nerede kaldınız, niçin geciktiniz?"

Dediler ki;

"Biz sizinle beraber çalışamayız. Çünkü biz eskiden beri Bolşevikiz."

Konferans devam ettiği sürece, bunlar Erzurum'dan aldıkları mektupları Mustafa Suphi'ye veriyorlardı.

Mustafa Suphi Bey her akşam geliyordu. Bolşevik başkanları da oraya geliyordu.

Onlardan o sırada dörtyüzbin altın istediler. Ankara, Erzurum, Eskişehir'deki teşkilatı geliştirmek ve Anadolu'ya göndermiş oldukları propagandacılara para göndermek için.

Diyorlardı ki:

"İstedığınız para hazırdır. Anadolu Hükümeti'ni yıkmadıkça buna imkân yoktur. Evvela orduyu isyan ettiriniz."

İşte bu gazete o zamandan beri bu yönde makaleler yazıyor. Son olarak bu makaleyi de tamamı ile Bolşeviklere doğru adım atmak isteyen, orduyu yıkmak ve bir sosyal devrim yapmak için yazmışlardı.

O zamandan beri yazmakta olduğu makaleleri izleyerek tutuklanmıştır.

Tarih: 5 Ekim 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Seksen yedinci Toplantı

Celse: Birinci ve İkinci Celse (Gizli)

Rumların Samsun Bölgesinde yaptıkları eşkıyalık konusundaki yapılan görüşmelerde:

Hafız Mehmet (Engin) Bey (Trabzon): Rumların sahillerden rahatlıkla uzaklaştırılmaları mümkün olduğunu herkes bilir.

Burada yalnız şekil meselesi bahse konudur.

Asıl mesele Nurettin Paşa'nın kendisinden başkasını dinlemek ısrarında bir adam olmasıdır.

Bundan dolayı bugün hem Samsun ve hem de Havza dahilinde İslam halkı orada 5-6 bin Rum eşkıyasının her gün tecavüzüne maruz kalmaktadır.

Hiçbir gün yoktur ki olay olmasın.

Son yirmi gün içinde de 150 kadar Müslüman'ın ellisini öldürdüler. Kırk kadını da alıp kaçtılar.

Nurettin Paşa bu olayları yalnız harita üzerinde inceliyor. İslamlar, yağma yapılacağı korkusu ile halen dükkânlarını açamıyorlar.

İçişler Bakanlığına yazıldı. 5/10 kişi tutuklandı, mesele kapandı. Fenalık köylerde devam ediyor.

Nurettin Paşa denen adam budur.

Bu adam orada durdukça Samsun, ki bugün mahvolmuştur, yıkılmamış bir yeri yoktur.

İçişleri Bakanı muhakkak ki bunlara razı değildir. Eminim çalışıyordur.

Tarih: 29 Ekim 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzbirinci Toplantı

Celse: Birinci Celse (Gizli)

İç güvenlik hakkındaki görüşmelerde:

Hafız Mehmet (Engin) Bey (Trabzon): Nurettin Paşa Rumları sahillerden alıp, içerilere yığdı. Bunda yalnız şekil meselesi bahis konusudur.

Şu üç aydan beri yanan Müslüman Köyleri altmışı geçmiştir.

Samsun ve civarındaki Müslüman halk oralarda biriken 5-6 bin Rum eşkıyasının her gün saldırısına uğramaktadır.

Daha bundan 20 gün evvel 150 kadar Müslüman'dan 150 sini de öldürdüler.

40 kadını da alıp kaçırdılar.

Nurettin Paşa bu olayları hala harita üzerinden inceliyor. Ramazan ayının 4. günü olduğu halde Müslümanlar dükkânlarını hala açamıyorlar.

Bu durum İçişleri Bakanlığına yazıldı.

Bunlar tutuklandı, mesele kapandı.

Fakat kötülükler köylerde devam ediyor. Bu adam orada durdukça, bu olaylar da devam edecektir.

Samsun tamamıyla mahvolmuştur. Yıkılmamış bir yeri yoktur.

Tarih: 12 Aralık 1921

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzyırlmaltıncı Toplantı

Celse: İkinci Celse (Gizli)

Askeri durum hakkındaki açıklamalarda:

Hafız Mehmet (Engin) Bey (Trabzon): 18.000 elbise İnebolu'ya, şu kadar bin kat elbise, filan yere gelecektir sözleri, belki de bir yıldan beri devam ediyor.

Milli Savunma Bakanlığına dair hangi bir mesele açılrsa, hep bir haftaya kadar gelecek, üç güne kadar gelecek, diyorlar.

Ondan sonra da zavallı Maliye Bakanına saldırıyorlar.

18.000 kat elbise İnebolu'ya çıktı ise, niçin şu ana kadar gelmemiştir?

Tarih: 6 Mart 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Üçüncü ve Dördüncü Toplantı

Celse: Birinci Celse

Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey hakkındaki soru ve araştırma önergeleri hakkında yapılan görüşmelerde:

Hafız Mehmet (Engin) Efendi (Trabzon): Biz Müslüman'ız. Hilafet Makamına bağlılığımız tabiidir.

Birçok facialara sebep olanlar ve kendi kişisel çıkarlarını Millet'in ve işgâl ettiği Hilafet Makamının çıkarlarını da, her şeyin üstünde tuttuğunu ispat eden Padişahın kişiliğine karşı, bizim bağlılığımızı koruduğumuzu dünya göstermiş olmamızda, zarar mı vardır? Fayda mı vardır?

Birbirimizi öldürmeye teşvik eden, bir çok öldürme olaylarında sebep olan, İslam kanına giren, fetvalarla, mahkemelerle bir çok ileri gelenlerimizi mahkum eden, bizi asi, serkeş ilan eden...

Zamanında üzerimize ordu sevk ettiği halde, bugün yine ona sarılmak, onunla barışmak ve onlardan bizim varlığımızın onaylamasını istemekle...

Bütün İslamiyet ve İnsanlık gözünde yüzümüz kızarmış halde kalacağız.

Kötülöklere gelince:

Bir kere Türkler, kendi Milliyetlerine, kendi benliklerine sahip değillerdir. Mutlaka Padişahın esiridir.

Her zaman önlerinden gitmedikçe, bunlara rehber olmadıkça bir şey yapamazlar.

İşte bunların hepsinin yalan olduğunu, bütün insanlık dünyasına ilan ediyoruz.

Tarih: 16 Aralık 1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzelliyedinci Toplantı

Celse: Birinci Celse

Lozan Konferansı hakkındaki görüşmelerde:

Hafız Mehmet (Engin) Bey (Trabzon): Paşa Hazretlerine bir telgraf gelmiş ve o da cevap vermiş.

Gelen telgrafı da Bakanlar Kuruluna havale ettiğini okuduk.

Bu doğru mudur?

Tarih: 3 Mart 1923

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Üçüncü Toplantı

Celse: Birinci, İkinci, Üçüncü Celseler (Gizli)

Lozan Konferansında izlenecek ekonomik ve mali meseleler ile toprak ve siyasetin esasları hakkında yapılan görüşmelerde:

Hafız Mehmet (Engin) Bey (Trabzon): Bizler, her birimiz birer yerden seçilip buraya geldik.

İçimizden bir Bakanlar Kurulu seçtik. Onlara güvendiğimiz için seçtik.

Belki aradan çok uzun bir süre geçmiştir. Bazılarını azletmek ve değiştirmek doğru olur.

Yalnız bunlar halen görev başında bulunduklarına göre, onlara güvenmemiz zorunludur.

Bakanlar Kurulu karşımıza bir Barış Anlaşması ile geldi.

Bunun bir yönü iyi, bir yönü kötüdür.

Bu oranlanarak kararlaştırılacak bir mesele değildir.

Bu anlaşma ya kabul edilebilirdir, ya da değildir.

Bizlerin bir müzakere yapmaksızın bir Barış Anlaşması için ret veya kabul kararı almamız doğru değildir.

AHMET FAİK ÇOPUROĞLU

Ahmet Faik Çopuroğlu, 1857 yılında Adana'nın Karaisalı İlçesinde doğdu.

Ahmet Faik Çopuroğlu

İlk ve orta tahsilini **Karaisalı**'da, yüksek tahsilini **Adana** ve **İstanbul**'da tamamlamıştır.

1912 yılının **Nisan-Ağustos** ayları arasında **Osmanlı Meclis-i Mebusanı**'nda **Adana Milletvekili** olarak görev yapmıştır.

Ahmet Faik Efendi Karaisalı Müftüsü iken, 63 yaşında **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem Adana Milletvekili** seçilmiştir.

23 Nisan 1920 tarihinde açılan ilk **Meclisin** açılışında hazır bulunmuş **Türk siyaset ve Din Adamıdır..**

“Şer’iye Encümeni”nde üyelik yapmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 17 defa söz almış ve 2 defa Takrir (Önerge) vermiştir.

Ahmet Faik Efendi, 17 Temmuz 1939 tarihinde vefat etmiştir.

MEHMET HAMDİ İZGİ

Mehmet Hamdi İzgi,1878 yılında Adana, Karaisalı, Rumkuş Köyü'nde dünyaya geldi.

Mehmet Hamdi İzgi

İlk ve orta tahsilini **Karaisalı**'da, yüksek tahsilini **Adana** ve **İstanbul**'da tamamlamıştır.

Özellikle **Dini** ilimlerde kendisini yetiştirmiştir.

Çukurova'nın işgâlinde sonra **Karaisalı Müftüsü Mehmet Aldatmaz** ile birlikte yörenin işgâl güçlerine karşı mücadele etmiştir.

Kurulan **Müdafa-i Hukuk Cemiyeti'nin** kurucu üyesi olmuştur.

İmam, Hatiplik ve Vaizlik görevlerinde bulunan **Mehmet Hamdi Efendi**, 42 yaşında **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1.Dönem Adana Milletve-**

kili seçilmiş **Türk siyaset ve Din Adamıdır.**

23 Nisan 1920 tarihindeki açılışında hazır bulunmuştur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin "Şer'îye ve İrşat Encümenleri"nde üyelik yapmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 11 defa söz almış ve **1** defa **Takrir (Önerge)** vermiştir.

5 Ocak1959 tarihinde da vefat etmiştir.

ALİ RIZA ÖZDARENDE

Ali Rıza Özdarende, 1876 yılında Amasya'nın Gümüşhacıköyü'nde doğdu.

Ali Rıza Özdarende

İlk öğrenimini Gümüşhacıköy Hacı Yahya Mahallesi Sıbyan Mektebi'nde yaptı.

Orta öğrenimini ise, aynı ilçenin Rüştîye Mektebi'nde tamamladı.

9 Temmuz 1893 tarihinde Rüştîye'den mezun olduktan sonra, Amasya'ya gitti.

Oradaki Sultan Veli Beyazıt Medresesi'nde kaydoldu.

Bu medresede Müderris Muharrem Efendi'nin derslerine devam ederek 28 Nisan 1905 tarihinde Müderrislik icazeti aldı.

Sonra İstanbul'a gitti ve tanınmış Din Alimlerinden Muğlalı Rıza Efendi'nin derslerine devam ederek bilgisini genişletti.

Öğrenimi sonrasında Gümüşhacıköy'e döndü. Orada Müderrislik yaparken 1910 yılında Sivas İl Genel Meclisine Amasya Sancağı Üyesi olarak seçildi.

Bu görevini 1912 yılına kadar sürdürdü.

3 Ağustos 1912 tarihinde Gümüşhacıköy Müftülüğü'ne atandı.

1919 yılında Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinin başlamasıyla, Gümüşhacıköy Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinde görev aldı.

Gümüşhacıköy Müftüsü iken, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. ve 2. Dönem Amasya Milletvekili seçilmiş bir Türk siyaset ve Din Adamıdır.

Ali Rıza Özdarendi

23 Nisan 1920 tarihinde **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin** açılışında hazır bulundu.

“**Kanun-u Esasi (Anayasa) ve Şer’iye Encümenleri**”nde çalışmıştır. Bir ara “**Şer’iye Encümeni Başkanlığı**” görevini üstlenmiştir.

Belediye Başkanlarının seçimi hakkındaki **30 Ekim 1922** tarih ve **278** sayılı **Kanun, İçişleri Bakanlığının** tasarısı ile birleştirerek önerisi üzerine kabul edildi.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Kürsüsünden 8 konuşma yaptı ve **Takrir (Önerge)** verdi.

Milletvekilliği sona erince **İstanbul’a** yerleşti.

Politika ve herhangi bir işle meşgul olmadı.

17 Mart 1952 tarihinde vefat etmiştir.

HACI ATIF EFENDİ

Hacı Atıf Efendi, 1858 yılında **Ankara**'da doğdu.

İlk ve Orta öğrenimini **Yeşilahi Sıbyan Mektebi** ve **Ankara Rüştîyesi**'nde tamamlamıştır.

Hacı Atıf Efendi

Bu tahsilinin ardından ayrıca **Medresede** öğrenime devam ederek **Müdrerrislik** diploması almıştır.

Medresede Müdrerrislik ve sonra da **Şer'îye Mahkemesinde Hakimlik** görevlerinde bulundu.

Hacı Atıf Efendi,1893 yılında **İstinaf Mahkemesi Üyesi** oldu.

2. Meşrutîyetin ilanından sonra yapılan yerel seçimlerde **Genel Meclis Üyeliğine** seçildi.

10 yıl süre ile bu görevde bulundu.

Osmanlı Meclisi Mebusan'ın son dönemi için **12 Aralık 1919** tarihinde yapılan seçimde **Ankara Milletvekili** oldu.

Osmanlı Meclisi Mebusan'ın feshinden sonra **Heyet-i Temsiliyenin** talimatına uyarak **Ankara**'ya döndü

Hacı Atıf Efendi, **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1.Dönem Ankara Milletvekili** seçilmiş **Türk siyaset ve Din Adamıdır**.

2 Haziran 1920 tarihinde **Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kuruluna Ankara Milletvekili** olarak takdim edildi

Hacı Atıf Efendi, **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin "Şer'îye Encümeni"**nde çalışmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Kürsüsünden 8 konuşma yaptı ve **Takrir (Önerge)** verdi.

Ancak, **Ankara Müftülüğüne** atanması üzerine **Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki** görevinden istifa etmiştir.

Milletvekilliğinden istifası **28 Mart 1923** tarihinde **Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulda** kabul edildi.

Dönem içinde kürsüde **5** konuşma yaptı.

1 Soru Önergesi ve **1 Kanun** önerisi verdi.

28 Eylül 1926 tarihinde vefat etmiştir.

AHMET ŞÜKRÜ YAVUZYILMAZ

Ahmet Şükrü Efendi, 1878 yılında Denizli'nin Sarayköy İlçesi'nde doğdu.

Ahmet Şükrü Yavuz Yılmaz

Medrese tahsili görmüştür.

İyi derecede Arapça bilmektedir.

1905-1907 yılları arasında bir dönem Sarayköy Belediye Başkanlığı yapmış ve ardından da Sarayköy Müftülüğü görevlerinde bulunmuştur.

Ahmet Şükrü Efendi, Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinin "Yerel Önderlerinden"dir.

"Sarayköy Kazası Heyet-i Milliyesi" kurucularındandır.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinde Mustafa Kemal Paşa'nın saflarında yer almıştır.

İzmir'in işgali üzerine, büyük bir girişimde bulunarak 16 Mayıs 1919 günü Denizli, Sarayköy'de de "İşgali Lanetleme Mitingi" düzenlenmiştir.

Bu mitingde İlçe Müftüsü olan Ahmet Şükrü Efendi orada toplanan halka şöyle seslenmiştir

"Muhterem Denizlililer!..

Bugün sabahın erken saatlerinde İzmir, Yunanlılar tarafından işgâl edilmiştir. Bu tecavüze karşı hareketsiz kalmak, Dine ve devlete ihanettir, vatana karşı işlenecek cürümlerin Allah ve Tarih önünde affı imkânsız günahtır.

Cihat, tam manasıyla oluşmuş bir Dini şart olarak karşı-mızdadır.

Ahmet Şükrü Yavuzyılmaz

Hemşehrilerim...

Karşımıza çıkarılan dünkü tebeamız Yunan'a biz mağlup olmadık. Onlar, öteki düşmanlarımızın aracıdır. Yunan'ın bir Türk beldesini ellerine geçirmelerinin ne manaya geldiğini, İzmir'de şu bir kaç saat içinde işlenen cinayetler gösteriyor.

Silahımız olmayabilir, topsuz, tüfeksiz sapan taşları ile de düşmanın karşısına çıkacağız. İstiklal aşkı, vatan sevgisi, haysiyet şuurumuz ile

kalbimizdeki iman ile mücadelemizin sonunda zaferi kazanacağız. Bu uğurda canını verenler şehit, kalanlar gazidir. Bu mutlak olarak cihad-ı mukaddestir. Sizlere vatanımızı düşmana teslim etmenin çaresiz olduğunu söyleyenler, düşman esareti altında olanlardır.

Onlar irade ve kararlarına sahip değildirler. Bu vaziyette onların emri-ve fetvası aklen ve şer'an caiz, makbul ve muteber değildir.

Meşru olan münhasıran vatan müdafaası ve İstiklal uğruna cihaddır.

Korkmayınız...

Meyus olmayınız...

Bu livay-ı hamd'in altında toplanınız ve mücadeleye hazırlanınız..

Müftünüz olarak, CİHAD-I MUKADDES FETVASINI ilan ve tebliğ ediyorum."...

Elinizde hiçbir silahınız olmasa dahi, hepiniz üçer taş alarak düşman üzerine atmak suretiyle mutlaka fiili mukabelede bulununuz..."

Ahmet Şükrü Yavuzyılmaz, Sarayköy Müftüsü iken Türkiye Büyük Millet Meclisi vatanın kaderini eline alınca, Mustafa Kemal Paşa'nın ısrarı ile Türkiye Büyük Meclisi'ne, 1. Dönem Aydın Milletvekili seçilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Kürsüsünden 4 konuşma yaptı.

22 Kasım 1920 tarihinde Milletvekilliğinden istifa etmiştir.

Daha sonra Sarayköy Müftüsü olarak eski görevine döndü.

14 Kasım 1935 tarihinde vefat etmiştir.

MEHMET EMİN ERKUT

Mehmet Emin Erkut, 1873 tarihinde Aydın İlinin Bozdoğan İlçesinde doğdu. Bozdoğan Rüştîyesi'ni ve İstanbul Fatih Medresesi'ni bitirmiştir.

Mehmet Emin Erkut

Dere Cami Medresesi Müderrisliği, Bozdoğan Müftülüğü görevlerinde bulunmuştur.

Ayrıca Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda da bulunmuştur.

Bozdoğan Müftüsü iken, 47 yaşında, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne 1.Dönem Aydın Milletvekili olarak seçilmiş bir Türk siyasetçi ve Din Adamıdır.

“Defter-i Hakani”, “Nizamname-i Dahili”, “Şer’iye ve İrşad Encümenleri”nde üyelik yapmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Kürsüsünden 1 konuşma yaptı.

30 Aralık 1929 tarihinde vefat etmiştir.

AHMET FEVZİ ERDEM

Ahmet Fevzi Erdem, 1885 yılında Artvin Şavşat, Çayağzı'nda doğdu.

Ahmet Fevzi Erdem

Babası Süleyman Ağa 93 Harbi sırasında, Acara'dan göç etmiştir.

Şavşat ve Balıklı'da 2 yıl kadar Medrese eğitiminden sonra İstanbul'a gelip 14 yıl sürecek Darülhilafe Medresesi ve Darülfunun Hukuk Mektebi'nde eğitim alırken mütarekenin ilan edilmesiyle memleketine davet edildi.

1918 yılında Şavşat Müftülüğü görevine atandı.

Şavşat Müftüsü iken Erzurum'a gelen Mustafa Kemal Paşa'nın talimatıyla Kuva-yi Milliye Teşkilatını kurmuştur.

Ahmet Fevzi Erdem, 35 yaşında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1.Dönem Batum Milletvekili seçilmiştir.

Ahmet Fevzi Erdem, değerli bir Türk siyasetçisi ve çevresinde çok sevilen bir Din Adamıdır.

“Evkaf, Şer’iye ve İrşad Encümenleri”nde görev almıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Kürsüsünden 8 konuşma yaptı ve 2 Takrir (Önerge) verdi.

1974 yılında vefat etmiştir.

ALİ RIZA ACARA

Ali Rıza Acara, 1883 yılında Batum'un Yukarı Acara Bölgesinde doğdu.

Ali Rıza Acara

İlk ve orta öğrenimini **Yukarı Acara** ve **Batum**'da bulunan **Medreselerde** tamamlamıştır.

Eğitimine devam etmek amacıyla **İstanbul**'a gelmiştir.

Ali Rıza Acara, **Medresetül Kuzat**'ta okumuştur.

1916 yılında **Medresetü'l Kuzat**'tan mezun olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'nda **Batum** ve civarındaki üstlenen direnişçiler arasına katılmıştır.

Batum İslam Cemiyeti'nin kurulmasında etkin rol almıştır.

Kars, Ardahan ve Batum 1878 yılında **Ruslar** eline geçmişti.

Bu yıllarda başlayan "**Özgürlük ve İstiklal Mücadelesi**"nde **Ali Rıza Acara** da yerini aldı.

Rus ve İngilizlere karşı **Batum**'un **Türklük ve Müslümanlığı** kurtarmak üzere girilen zor, çetin ve amansız mücadele **1918** yılında **Brest-Litovsk Antlaşması** ile hedefine ulaştı.

Bu antlaşma ile **Evliye-i Selase** de denilen **Kars, Ardahan ve Batum** anavatana kavuştu.

Sultan Vahideddin Han bu münasebetle **Elviye-i Selaseden (Kars, Ardahan, Artvin oluşan üç Sancak)**dan bir heyeti **İstanbul**'a davet etti.

Bunun üzerine **Temur Paşa Başkanlığında** bir heyet **İstanbul**'a geldi.

Bu sırada **Ali Rıza Acara İstanbul**'da bulunuyor ve **Mekteb-i Kuzat**'ta okuyordu.

Yıldız Sarayında Padişahın verdiği yemeğe katıldı.

Ali Rıza Acara bizzat şahit olduğu bu vakayı şöyle nakletmektedir:

“Yemekte Vahideddin Han, Temur Paşa’ya ve diğer heyet azalarına pek çok iltifat gösterdi.

Yemekten önce ise şu konuşmayı yaptı:

Bir baba düşününüz ki, artık evlatlarını kaybetmiştir.

Kırk yıl onların yokluklarının ıstırapıyla yaşadıktan sonra bir gün evine dönünce onları çıkıp gelmiş ve yemek masası etrafında toplanmış bir halde görse, nasıl heyecan ve sevinç duyar, tasavvur edebilir misiniz?

İşte ben o sevinç ve heyecan içindeyim.”

Temur Paşa, İstanbul'da bulunduğu müddetçe kendisine her türlü resmi işlerde rehberlik eden **Ali Rıza Efendi'nin** hizmetlerinden son derece memnun olduğu için **Batum**'a döndüğünde onu her tarafta kendisini devamlı bir şekilde methetmiş ve itibarını yükseltmiştir.

Ali Rıza Acara, Cenubi Garbi Kafkas Hükümeti'nin kurucuları arasında yer almıştır..

1915-1917 yılları arasında düşmana ve komitacılara karşı yapılan hareketi bizzat yönetti.

Tamamen yerel “**Acara**” elbisesi giydirilmiş bulunan milis askerleriyle karşılarındaki on sekiz komiteye karşı parlak zaferler kazandı.

Yapılan bu savaşlarda sekiz bin civarında tutsak ile pek çok silah ve malzeme ele geçirdiler.

Ancak, **Kâzım Karabekir Paşa** ile yaptığı yazışmalar sonunda esirleri serbest bıraktı.

Malzeme ve silahları ise **Kâzım Karabekir Paşa'ya** teslim edilmek üzere **Hopa**'ya gönderdi.

Ancak bu sırada artan **İngiliz** baskı ve sıkıştırması üzerine **Ali Rıza Efendi Batum**'dan çıkmaya mecbur oldu.

Esasen bu sırada **Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Batum Milletvekili** olarak seçildiğinden **Ankara**'ya da çağırılmaktaydı.

Fakat **Batum**'daki mücadele dolayısıyla **Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne** dört ay geç katıldı.

Ali Rıza Acara, Batum'dan gelirken Trabzon'a uğrayarak Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Barutçuzade Ahmed ve Ule-madan İbrahim Cudi Efendilerle görüşüp konuştu.

Camilerde halka **vaazlar** vererek, onları **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine** ve birliğe teşvik etti.

Ali Rıza Efendi, bundan sonra "**Delî**" namıyla bilinen **Halid Paşa'nın** kuvvetleri içinde gerek silahı ve gerekse hitabeti ile emsalsiz ve unutulmaz hizmetlerde bulundu.

İznik'le Mekece arasındaki bir mevkiye **Halid Paşa** kuvvetleri yeni bir savaşa girmenin hazırlığı içinde bulunuyordu.

Bütün askerler hazır vaziyette durmaktadır.

Yoklama yapıldıktan sonra heybetli, siyah sakallı, ilim ve fazilet sembolü, sarığıyla kır bir atın üzerinde **Ali Rıza Acara Efendi** meydana çıktı.

Askerleri bir baştan bir başa at üstünde dolaştıktan sonra orta yerde durdu.

Gür sesi ile ruhlara rahatlık, heybet ve heyecan veren şu konuşmayı yaptı:

Deli Halit Paşa

“Askerler! Kardeşlerim!

Mübarek Dinimizin ana şartlarından biri de hacdır.

Hacılar hac maksadıyla mübarek Kabe'ye gittikleri zaman orada “Hacerü'l-Esvede” yüzlerini, gözlerini sürmek suretiyle onu öperler. Çünkü Hacerü'l-Esved Cenab-ı Rabbülalemin tarafından Cennet'ten gönderilmiş mübarek bir taştır.

Siz de bugün öyle şerefli bir mücadeleye ve hizmet üzerindesiniz ki, Cenab-ı Hakk'ın yardımıyla mu-

vaffak olup, zafer müyesser olunca, bütün millet, ihtiyar analarımız, güngörmüş babalarımız, genç kızlar, çocuklar, hasılı bütün arkada bıraktıklarımız Hacerü'l-Esved'i öpen hacıların heyecan ve iştiahiyle sizi sarılıp öpecek ve bağına basacaktır.

Siz bu mücadelede ölürseniz “Şehit”, kalırsanız “Gazi” olmak suretiyle Cennet-i aladan gönderilmiş bulunan Hacerü’l-Esved gibi bu mazlum milletin mukaddesatına dahil olacaksınız.

Cenab-ı Hak, nurlu ve açık alınlarınız gibi bahtınızı da açık eylesin ve yarın ruz-ı mahşerde Peygamber aleyhisselatü vesselam Efendimizin iltifat ve şefaatlerine mazhar kılacak zaferi lütfu ihsan buyursun.

Sizleri, İslam’ın bin yıllık vatanı olan bu topraklarda ezan seslerini devam ettirecek bu savaşın galibiyetiyle şereflendirsin.”

Ali Rıza Acara Efendi’nin böylece devam eden heyecanlı **vaazi** sonunda erlerden yedi kişi aşırı heyecan sebebiyle bayıldı.

Bundan sonra başlayan taarruzda erler, kükremiş arslanlar gibi düşmana saldırdılar.

Ali Rıza Efendi de elinde silâhla askerin arasında idi. **Cenab-ı Hakk’ın** yardımı ile düşman püskürtüldü.

Yalova’dan Kars’a kadar “**Tekalif-i Harbiye**” için dolaşp şehir şehir, **Cami Cami vaaz** ve konferanslarla halkın **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine** teşviki yönünde azim ve sebatla çalıştı.

Cephede bulunduğu bir sırada **İkdam Gazetesi’nin** muhabiri ile yaptığı mülakat, onun “**Cenab-ı Hakk’ın lütfu ihsanıyla tahakkuk edecek Zafere**” ümit ve inancını belirtmektedir.

Bu ümit ve cesaretle çarpışarak **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinin Abide** şahsiyetleri arasında yerini alan **Ali Rıza Acara Efendi**, savaş sonunda vatanı **Batum’un Ruslara** terk edildiğini esef ve üzüntü ile gördü.

Ali Rıza Acara, tüm bunların dışında **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin Mücahid** gazilerindendir.

Yaklaşık 16 ay fiilen silahlı mücadeleye katılmış ve bir keresinde **Gemlik** dağlarında yaralanmıştır.

37 yaşında iken **Türkiye Büyük Millet Meclisi 1.Dönem Batum Milletvekili** seçilmiştir.

Ancak aradan epey bir süre geçtikten sonra 6 Eylül 1920 tarihinde **Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne** katılabilmektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde, “**Hariciye, Şer’iye ve Adliye Encümenleri**”nde çalışmıştır.

Teşkilatı Esasiye Kanununda (Anayasada) “Devletin Dini İslam”dır maddesinin girmesini temin eden tavriri Ali Rıza Efendi imzalayıp vermiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Kürsüsünden 15 konuşma yaptı ve **2 Tavriri (Önerge)** verdi.

Cemiyeti İslamiye İdare Heyeti üyesi idi.

Savaş meydanlarının bu namı **Mücahidi, Cumhuriyet'**in ilanından sonra kendini tamamen taat ve ibadete verdi.

Ali Rıza Bey, Milletvekilliği sona erince **Kocaeli-İhsaniye Köyü'nde** bir süre çiftçilikle meşgul oldu.

1931 yılında **Adalet Bakanlığından** bir hakimliğe atanması istemesi ile **2 Haziran 1931** tarihinde **Uşak Mahkemesi Mülazımlığına** tayin edildi.

6 Şubat 1935 tarihinde hakimlikten istifa ederek **20 Haziran 1935** tarihinden itibaren **PTT Genel Müdürlüğünde Avukatlık** yapmaya başladı.

12 Ağustos 1938 tarihinde bu görevi de son buldu.

Sonraki yaşamını **Ankara'da** avukatlık yaparak geçirmiştir.

11 Ağustos 1969 tarihinde **Ankara'da** vefat etmiştir.

AHMET NURİ EFENDİ

Hahutzade Ahmet Nuri Efendi, 1887 yılında Çoruh'ta doğdu.

4-11 Eylül 1919 tarihlerinde Mustafa Kemal Paşa Başkanlığında toplanan Sivas Kongresine Bursa Delegesi olarak katılmıştır.

Hahutzade Ahmet Nuri Efendi

Ankara Fetvası'nı "Darülhilafe Medresesi Muallimlerinden Ahmed" ismiyle imzalamıştır.

Dolayısıyla **Din Adamı** kimliği bulunmaktadır.

İlmîyeden seçilmiştir.

Hahutzade Ahmet Nuri Efendi, daha 33 yaşında iken **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem Batum Milletvekilliğine** seçilmiştir.

3 Haziran 1920 tarihinde **Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne** ilk defa katıldığı bilinmektedir.

Diğer taraftan **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin en genç Milletvekillerinden biri** olmuştur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girişinde her **Milletvekilinin** doldurduğu "**Hal Tercümesi Kağıdını**" doldurmadığı için özgeçmişine dair bir bilgi edinilemediği gibi nüfus kaydı da bulunamamıştır.

13 Temmuz 1920 tarihinde "**PTT Komisyonuna**" seçildiği, 9 Eylül 1920 tarihinde memuren süresiz izinli sayılmasına karar verildiği belirlenmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi kayıtlarında ayrıca;

2. yılda beş kez yoklamalarda bulunmadığı...

Üç ay izin aldığı...

3. yılda sekiz ay...

Son yılda da yine üç ay...

İzinli olduğu anlaşılmaktadır.

Yine **Türkiye Büyük Millet Meclisi** kayıtlarında **4 Mart 1922** tarihinde de “**Lahiya, Posta, Şeriye-Evkaf komisyonları**”na seçildiği, ancak toplantılarında bulunamadığı kayıtlıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Kürsüsünden 1 konuşma yapmıştır.

Akıbeti fazla bir bilgiye sahip değiliz.

ABDULLAH SABRİ AYTAÇ

Abdullah Sabri Aytaç Efendi, 1870 yılında Zonguldak İlinin Devrek İlçesi'nde doğdu.

Abdullah Sabri Aytaç Efendi, ilk ve orta öğrenimini Devrek İbtidai Mektebi ve Rüştîyesi'nde tamamladı.

Abdullah Sabri Aytaç

Sonra Medrese eğitimini tamamlayarak 1896 yılında Müderris İcazetnamesi aldı.

Abdullah Sabri Aytaç Efendi, babasının ölümü üzerine, babasının Halveti Dergâhı Postnişini olduğu Dergâh'ta onun görevini üstlendi.

1911 yılında da Devrek Müftülüğüne atandı.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinde Zonguldak yöresinde önemli hizmetler vermiştir.

O günlerde Devrek Kaymakamı olan Şükrü Bey'in ilk günlerdeki karşıt tutumuna rağmen Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinin hedef ve amaçları konusunda halkı aydınlattı.

Camilerdeki konuşmalarının yanı sıra, Devrek Millet Bahçesinde de mitingler düzenledi.

Devrek Ulu Camii önündeki Hükümet Konağının yanı başındaki kavak ağacının başında kılıç kuşanmış ve elinde "Sancak-ı Şerif" tutar halde bir masanın üstüne çıkar.

Konuşmaları ile halkı Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine ve Mustafa Kemal Paşa'nın yanında yer almaya çağırırdı.

Abdullah Sabri Efendi, Devrek Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluş ve faaliyetlerinde de görev alarak, Ankara Fetvasını da Devrek Müftüsü olarak onayladı.

Abdullah Sabri Aytaç

Devrek'te Şeyh ve Müftü iken, 50 yaşında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem Bolu Milletvekili olarak seçilmiştir.

23 Nisan 1920 tarihinde Meclisin açılışında hazır bulunan Türk siyasetçisi ve Din Adamıdır..

19 Temmuz - 23 Eylül 1920 tarihleri arasındaki 2. Düzce İsyanı öncesinde Devrek'te bulunan Abdullah Sabri Efendi'yi, yörenin Yurtsever halkı hizmetlerine ihtiyaç duyduklarını belirterek Ankara'ya göndermek istememiştir.

Halkın isteğini dile getiren **Devrek Kaymakamı Şükrü Bey**, durumu **Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne** çektiği telgrafla bildirerek, oturumun **Meclisin 8 Temmuz 1920** günü yapılan **30. toplantı**sında görüşülmesini sağlamıştır.

Neticede **Abdullah Sadri Efendi**, **Türkiye Büyük Millet Meclisi** tarafından bir süre daha yörede kalmaya devam etmesi ve;

"Halkı ulusal direnişe teşvik ve Milli Mücadele'nin ilkeleri konusunda aydınlatmak ve gereği yapılmak üzere..."

Görevlendirildi.

Abdullah Sabri Efendi, yöredeki başarı ile aydınlatma görevini yerine getirdikten sonra tekrar **Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki** görevine dönerek **Milletvekilliğini** sürdürdü.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde "Evkaf ve İrşad Komisyonları"nda çalıştı.

Abdullah Sabri Aytaç Efendi, **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Kürsüsünden 6** konuşma yaptı.

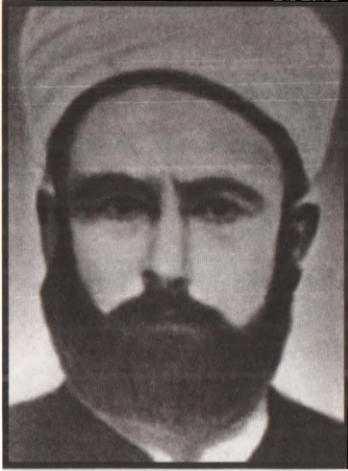
1 Takrir (Önerge) verdi.

Abdullah Sabri Aytaç Efendi, **Milletvekilliği** sona erince **Devrek'e** döndü ve herhangi bir işle meşgul olmadı.

8 Ocak 1950 tarihinde vefat etmiştir.

HALİL HULUSİ ERMiŞ

Halil Hulusi Ermiş, 1880 yılında **Burdur**'da doğmuştur. İlk, orta ve **Medrese** eğitimini **Burdur**'da tamamlamıştır.

Halil Hulusi Ermiş

Bunun ardından **İstanbul**'a gelerek **İbrahim Paşa Medresesi**'nde yüksek eğitimini aldı ve **Müderislik** icazeti aldı.

1902/1909 yılları arasında **Burdur**'un, **Yenice Mahallesi**'nde bulunan **Sadenzade Hacı İsmail Ağa Medresesi**'nde müderrislik yaptı.

Sonradan **13 Mayıs 1910** tarihinde **Burdur Müftülüğüne** atanmıştır.

Bu görevi on yıl sürdürmüştür.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin başlaması ile birlikte **İtilaf Devletlerinin** işgallerine karşı ya-

pılan mitinglerde **Burdur**'un da yer almasında öncülük yapmıştır.

Burdur Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nce **3 Nisan 1920** tarihinde yapılan seçimlerde katılan **57** üyenin tümünün oyunu alarak **Müftülüğü** sırasında **Türkiye Büyük Millet Meclisi**'ne **1.Dönem Burdur Milletvekili** olarak seçilmiştir.

23 Nisan 1920 tarihindeki **Türkiye Büyük Millet Meclisi**'nin açılışında hazır bulunmuştur.

Ancak **Meclisi**'nin açılışından iki gün sonra **25 Nisan 1920** tarihinde **Ankara**'daki bir hastanede vefat etmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin **Kürsüsünden** **1** konuşma yaptı

HASAN TOKCAN

Hasan Tokcan, 1866 tarihinde Denizli'nin Acıpayam-Sehrinhisar İlçesine bağlı Yüreğil Köyü'nde doğdu.

Hasan Tokcan

İlköğrenimini müteakip babası Hüseyin Efendi'den Arapça ve Mantık dersleri aldı.

Daha sonra öğrenimini Yatağan Medresesi'nde sürdürdü.

Buradan 1889 yılında İcazetnamesini aldıktan sonra Konya'ya giderek tahsilini Konya Ziyaiyye Medresesin'de Kadınhan'lı Müftü Hacı Hüseyin Efendi'den dersler almak suretiyle tahsiline devam etti.

Ardından da Dere Camii Medresesi'nde Abdullah Efendi'den Feraiz derslerini alarak öğrenim hayatını noktaladı ve ikinci defa İcazetnamesini alarak 1894 yılında köyüne dönerek babasının Yüreğil Köyündeki Medresesi'nde Eğitim ve Öğretimle meşgul oldu.

39 yaşında iken 31 Aralık 1905 yılında Acıpayam Müftülüğüne atandı.

Hasan Hilmi Hoca, Acıpayam'da eğitimin gelişmesi için yıllarca çalışmış ve örnek bir hareket başlatmış olan Karahöyük'lü Ali Vehbi (Aykota)nın anlatımı ile;

“Yüreğil halkına birlik ve beraberlik hislerini kardeşlik, hürmet ve riayet duygularını iyice aşılamıştır.

Kaza müftülüğü uhdesine tavcih edilen Hasan Hilmi; Fazilet-i ahlakiye ve nüfuz-u nazara malik bir ilim adamıdır.

Duyuş ve seziş, anlayış ve kavrayış, terbiye ve nezaketi, adalet ve istikameti, amme haklarını bi hakkın korumasıyla efkârı teshir ve tekmil kaza halkının saygı, sevgi ve teveccühünü kazanmış yüksek bir şahsiyettir.

Varlığını, müspet bilgisi, halka inmesi, güler yüzü, tatlı dil ve hoş sohbet tavrıyla belirtilen bir değerli müftümüz “.

Hasan Hilmi Tokcan Efendi, 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in işgâli üzerine hemen harekete geçerek Acıpayam Müdafai Hukuk ve Reddi İlhak Cemiyeti'ni kurdu.

Başkanlık görevini üzerine alarak gönüllü asker yazmadan, iaşe toplamaya, göçmenleri iskan etmeden, iç düzen ve emniyeti sağlamaya kadar devletin Acıpayam'daki tek sorumluluğunu üzerine aldı.

Hasan Tokcan'ın Yüreğil'deki Evi

Acıpayam Müftüleri Hasan (Tokcan) Efendi ile Mehmet Arif (Akşit) (Hasan Efendi, 1920'de milletvekili seçilince yerine Müftü olmuştur) ve Tavas Müftüsü Cennetzade Tahir Efendi de ilçelerinin halkını Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine katılmaları için özdel olarak bilinçlendirmişlerdir.

Bu arada Ahmet İzzet Efendi gibi Müftü Hasan Efendi de çevresine topladığı gönüllülerden oluşturduğu Acıpayam Müfrezesiyle, Aydın Cephesine gitmişler ve burada düşmana karşı vatan topraklarını savunmuşlardır.

Teşkilat olarak yazdığı gönüllü askerlerden oluşturduğu **Acıpayam Müfrezesinin** başına geçerek **23 Temmuz 1919** tarihinde **Köşk** cephesine gitti.

Kendinse mahsus **“Çete Reisi Mühürü”** bulunan **Hasan Hilmi Hoca, Acıpayam** ve havalisinde **“Resmi Çete Reisi”** görevini de üstlendi.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde yapılan **Acıpayam Mitinginde** yaptığı konuşma ile halkın **“Milli ve Dini duyguları”**nın galeya-na gelmesinde etkin rol oynadı.

Yunanlıları ileri harekatı ile **Sarayköy** yakınlarına kadar gelmesi üzerine **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketindeki** kararlılığını şöyle gösterdi;

İlk iş olarak köylüyü, kadınlar ve çocuklarda dahil **Cami** avlusuna toplar ve onlara şöyle demiştir;

Hasan Tokcan

“Yunan maalesef Sarayköye kadar gelmiş, bizim buralara gelemes ama, sayet gelirse hepimiz köyün girişindeki çalılıkta toplanalım.

Herkes gücü yettiğinde taş toplayıp önüne yığsın ve orada sipere yatalım, düşmanı taşa tutalım, öldürebildiğimizi öldürür, yaralayabildiğimizi yaralarız.

Onlar da herhalde bizi kurşunlarlar. Yunan işgâli altında yaşamaktansa, çor çocuk şerefimizle ölmemiz daha hayırlıdır.

*Hem bu uğurda ölmenin **“Şehitlik”** olduğunu hepiniz biliyorsunuz...”*

Asıl adı Mahlası Hilmi Efendi olup, Nakşibendi Tarikatından olan Müftü Efendi, Denizli Milletvekilliğinden istifa ederek ayrılan Mustafa Tavashoğlu'nun yerine Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. dönem Denizli Milletvekili olarak göreve başlaması sebebiyle **18 Nisan 1920** tarihinde **Acıpayam Müftülüğü** görevinden ayrıldı.

Milletvekilliği görevi **10 Ağustos 1923** tarihine kadar devam etmiştir.

Hasan Hilmi Tokcan, Milletvekilliği görevi dönüşü ve zaferden sonra **Yüreğil**'de vefat ettiği **7 Ekim 1943** kadar **İmamlığa** hal-kını irşat etmeye devam etti.

MAZLUM BABA BABALIM

Mazlum Baba Babalım, 1860 yılında Denizli'nin Tavas İlçesi'nde doğdu.

Mazlum Baba Babalım

İlk öğrenimini Tavas'ta yaptıktan sonra yüksek öğrenimini Denizli ve Konya Medreselerinde yaptı

Kendisine Mazlum Baba olarak da hitap edilirdi.

Tavas Bektaşî Tekkesi Postnişini görevini de yürütüyordu.

Türk siyasetçisi ve Din Adamı ve aynı zamanda Bektaşî Şeyhidir.

Mazlum Baba Babalım, Bektaşî Şeyhi Ali Dede'nin oğludur.

Babasının yerine Tavas Bektaşî Tekkesi Postnişini oldu.

Mazlum Baba Babalım, Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinin başında Denizli'de kurulan Reddi İlhak ve ardından Heyeti Milliye Cemiyetlerini destekledi.

O günlerde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti Başkanı Ahmet Hulusi Efendi. Milletvekili seçilecek kişilerin;

“Devlet ve Milletin iç ve dış siyasetini bilen, her surette vatan ve milletin menfaatlerini koruyan...”

Kimselerden olmasını istemekle, sahip olduğu ileri görüşlülüğü-nü bir defa daha kanıtlamaktadır.

Gösterilen bu büyük titizlikle Heyet-i Milliye'nin yönetiminde yapılan seçim sonucunda;

Hacı Hüseyin, Mazlum Baba, Belevli Yusuf, Tavashoğlu Mustafa ve Buldanlı Ömer Necip Beyler...

Denizli Sancağı'ndan Milletvekili seçilmiş oldular.

Mazlum Baba

Mazlum Baba Babalım, böylece, Tavas İlçesi'nde Bektaşî Tekkesinin Postnişini iken, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem Denizli Milletvekili olarak seçilmiştir.

Mazlum Baba Babalım, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin “İrşad Encümeni”nde görev yapmıştır.

21 Kasım 1943 tarihinde vefat etmiştir.

ABDÜLHAMİT HAMDİ EFENDİ

Abdülhamit Hamdi Efendi, 1871 yılında Diyarbakır'da doğdu.

Abdülhamit Hamdi Efendi

İlk, orta ve yüksek tahsilini **Diyarbakır Medreselerinde** sürdürdü.

Diyarbakır Sultanisi Ulum-u Diniye ve Farisi Müderrisi olarak uzun süre görev yaptı.

Ayrıca;

Bürhanı Terakki İbtidai Mektebi Başöğretmenliği...

Askerî Rüştîye Farsça Öğretmenliği...

İdadi Türkçe Öğretmenliği, Şer'îye Mahkemesi Başkatipliği...

Kadı Vekilliği...

Sultani ve Din Dersleri...

Arapça, Farsça, Edebiyat, Felsefe ve Türkçe Öğretmenlikleri...

Numune Mektebi Müdür Vekilliği...

Yapmıştır.

Abdülhamit Hamdi Efendi, bir taraftan bu görevlerini sürdürürken, bu sefer diğer bir taraftan **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1.Dönem Diyarbakır Milletvekili** seçilmiştir.

Abdülhamit Hamdi Efendi, **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin "İrşad Komisyonları"**nda **Milletvekilliği** süresince devamlı bir şekilde başarı ile görev yapmıştır.

Bu süre içinde 1 teklifte bulunmuştur.

Abdülhamit Hamdi Bey - Diyarbakır

Abdülhamit Hamdi Efendi, değerli bir Siyasetçi ve yakın çevresi tarafından çok sevilen bir **Din adamıdır**.

14 Mayıs 1921 tarihinde de vefat etmiştir.

HAFIZ MEHMET ŞAHİN

Hafız Mehmet Şahin, 1877 yılında Gaziantep'te doğdu. İlk, orta ve yüksek tahsilini Gaziantep'teki Medreselerde yaptı.

Hafız Mehmet Şahi

Sonradan Gaziantep Eytam Müdürlüğüne atandı.

Bu görevini sürdürürken Gaziantep-liler tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem Gaziantep Milletvekili seçilmiştir.

Bu görevine, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin II, III, IV, V, VI, VII ve VIII. Dönemlerinde de Gaziantep Milletvekili olarak sürdürmüştür.

Bu süre zarfında Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsünden 4 defa söz almıştır.

Ayrıca 2 takdir teklifinde bulunmuştur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin "Şer'iyeye ve Evkaf Encümeni"nde görevi de yapmıştır.

14 Temmuz 1959 tarihinde vefat etmiştir.

HÜSEYİN HÜSNÜ ÖZDAMAR

Hüseyin Hüsnü Özdamar, 1875 yılında Isparta'nın Evran Mahallesi'nde doğmuştur.

Hüseyin Hüsnü Özdamar

İlk ve orta öğrenimini Isparta'da tamamladı. İlk tahsilini Sadiye Medresesinde o zaman Müderrislik yapan Uluborlu'lu Hacı İbrahim Efendi ile başlamıştır.

Hüseyin Hüsnü Özdamar, İbrahim Efendi'nin vefatından sonra eğitimine devam için Konya'ya giderek önce Karatay Medresesi'nde Teship ve Hadis İlimlerini tahsil etmiş, daha sonra da Ziyaiye Medresesi'ne kaydolmuştur.

Burada altı yıl öğrenim gördü. 2 Ocak 1885 tarihinde Müderris Par-

lakzade Ahmet Fahri Efendi'den icazet aldı.

Daha sonra İstanbul'a giderek Mahmutpaşa Medresesi'nde eğitimine devam etti.

Dini bilgilerini ve dil bilgisini geliştirdi.

Bunların ardından 9 Ağustos 1902 tarihinde Dersiam Mustafa Asım Efendi'den Müderrislik icazeti alarak Isparta'ya döndü ve Sadiye Medresesi'ne Müderris olarak atandı.

1903 yılında Isparta Kutlubay Camii Vaizliğine tayin edildi.

1906 yılında Nakibüleşraf Kaymaklığına atandı.

1908 tarihinde "İlmeye Rütbesi" olarak "Edirne" payesi verilmiştir.

16 Ocak 1910 tarihinde Antalya Merkez Müderrisliği'ne tayin edildi.

Fakat mazereti sebebiyle görevine başlayamadı.

Bir süre camilerde **Dersiamlık** görevi verildi.

9 Ocak 1911 tarihinde **Şeriye Mahkemesi Zabıt Katibi** oldu.

22 Mart 1914 tarihine **İl Genel Meclisi Üyeliğine** seçildi.

Hüseyin Hüsnü Özdamar

5 Mart 1916 tarihinde **Isparta Müftülüğüne** getirildi. **7 Nisan 1919** tarihinde istifa ederek görevinden ayrıldı.

Isparta'da Müdafaa-i Hukuk çalışmalarına katıldı.

Isparta'yı temsilen **Uçkurcuzade Ali Efendi** ile birlikte **6 Ağustos - 9 Ağustos 1919** tarihleri arasındaki **Nazilli Kongresine** katıldı.

Nazilli cephesinde **Yunanlılara** karşı bizzat savaştı.

Bu arada **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinin** hedef ve amacı hakkında aydınlatıcı **vaazlar** verdi.

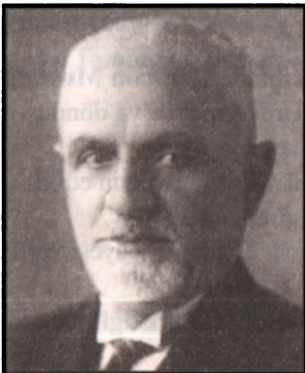
Müderris ve Isparta Müftüsü iken, **46** yaşında, **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1.Dönem Isparta Milletvekili** seçilmiştir.

23 Nisan 1920 tarihinde **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin** açılışında hazır bulunmuştur.

Bu arada düzenlenen **Ankara Fetvası'nı** **Sabık Isparta Müftüsü** sıfatıyla tasdik edenlerdenbiri oldu.

Dönem içinde üçü gizli oturumda olmak üzere onüç konuşma yaptı.

Bir soru, bir gensoru önergesi verdi.

Hüseyin Hüsnü Özdamar

Hüseyin Hüsnü Özdamar, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 2. Dönem, 3. Dönem, 4. Dönem, 5. Dönem ve 6. Dönem'de yeniden **Isparta Milletvekili** seçilmiştir.

Yasama görevini **1943** yılına kadar sürdürdü.

Hüseyin Hüsnü Özdamar'ın, sahip olduğu **Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası,** cephede fedakarca hizmeti nedeniyle **22 Şubat 1926** tarih ve **212**

sayılı **Meclis** kararıyla **Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası**yla değiştirilmiştir.

Uzun süre **Şer'îye ve İrşâd Encümenlerinde** çalışmıştır.

17 Haziran 1961 tarihinde vefat etmiştir.

Kanun gereği **5** sene sonra naaşı **Isparta Askeri Şehitliğine** nakledilmiştir.

HACI ALİ SABRİ GÜNEY

Hacı Ali Sabri Güney, 1885 yılında Mut İlçesi'nin, Çömelek Köyü'nde dünyaya geldi.

Hacı Ali Sabri Güney

İlk ve orta öğrenimini Silifke'de tamamladıktan sonra **İstanbul Darülfünun Hukuk Mektebi'ne** devam ederek diploma aldı.

11 Aralık 1912 tarihinde **Beyazıt Camii Dersiamlığı** göreviyle memuriyete başlamış oldu.

Hacı Ali Sabri Güney, 30 Ağustos 1914 tarihinde **Fetvahaneye Yardımcılığına** atandı.

Bu arada **Darülhilafe'nin** dördüncü sınıfında **Fıkıh** dersi vermek üzere görevlendirildi.

Ancak, **1. Dünya Savaşı'nın** başlaması üzerine ilan edilen umumi seferberlik dolayısıyla askere alındı.

Sağlığının bozuk olması nedeniyle terhis edilmesi üzerine, **31 Aralık 1914** tarihinde **Tarsus Kadılığına** tayin edildi.

Bu görevi **Ekim 1919** tarihine kadar yürütebildi.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine katılması sebebiyle, bu tarihte **İstanbul Hükümetince** istifa etmiş sayılarak görevinden alındı.

Tarsus Kadısı iken, **35** yaşında **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1.Dönem İçel (Silifke) Milletvekili** seçilmiştir.

Hacı Sabri Güney bir **Din Adamı** olmanın yanında iyi bir siyasetçi ve hukukçu kimliğini taşımaktadır.

Hacı Ali Sabri Güney, Ankara Fetvası'nı "Silifke Mebusu Kuzattan Hacı Ali" ismiyle imzaladı.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin “Anayasa, Adalet, Bütçe ve Defter-i Hakani (Tapu-Kadastro) Komisyonları”nda görev yaptı.

**Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde “Anadolu ve Rume-
li Müdafaa-i Hukuk Grubu”nun kurulmasında muhalefetteki 2. Grupta yer aldı.**

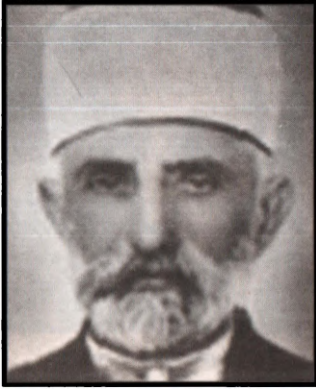
Dönem içinde, **2** konuşma yaptı, **7 Kanun Önerisi** verdi.

Milletvekilliği bu dönemde sona erince memleketine döndü ve avukat olarak meslek yaşamını sürdürdü.

Hacı Ali Sabri Güney, 1946 yılının başında **Demokrat Parti'nin** kuruluşunda bu partide yeniden politikaya girdiyse de, kısa bir süre **15 Eylül 1946** tarihinde de vefat etmiştir.

ALİ RIZA ATAŞIK

Ali Rıza Ataişık, 1865 tarihinde Akseki'de doğdu. İlk ve orta tahsilini Akseki'de, yüksek tahsilini de İstanbul Medresesi'nde tamamladı.

Ali Rıza Ataişık

Ali Rıza Efendi, 4. Dönem Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda İçel Milletvekili olarak görev yaptı.

Ali Rıza Efendi, 55 yaşında, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem İçel Milletvekili seçilmiştir.

23Nisan 1920 tarihinde yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışına katılmıştır.

Ali Rıza Ataişık, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin "İrşad Komisyonu"nda görev yapmıştır.

Dönemi içinde 1 defa söz almış ve 12 teklifte bulunmuştur.

Ayrıca, Konya İstiklal Mahkemesi Üyeliği yapmıştır.

24 Ağustos 1942 tarihinde de vefat etmiştir.

NAİM ULUSAL

Naim Ulusal, 1874 yılında Anamur'da doğdu. İlk ve orta tahsilini Akseki'de, yüksek tahsilini de İstanbul Medresesinde tamamladı.

Naim Ulusal

Müderris ve Avukat iken, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem İçel Milletvekili seçilmiş bir Din Adamı, siyasetçi ve hukukçudur..

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin "Adliye, İstida ve Kavanin-i Maliye Encümeni" üyeliklerinde bulunmuştur.

Milletvekilliği dönemi içinde 1 defa söz almış ve 2 teklifte bulunmuştur.

15 Mayıs 1921 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kurulan ve Mustafa Kemal Paşa'nın Başkanı olduğu Ana-

dolu ve Rumeli Müdafaayı Hukuk Gurubu üyesi olarak muhalefete katılmamıştır.

Naim Ulusal Efendi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Mustafa Kemal Paşa'ya Başkomutanlık verilmesi ile ilgili 160 numaralı Kanun Teklifine, İçel Milletvekilleri olan Haydar Lütü Bey ve Sami Bey'in red oyuna karşın üzerinde;

"Allah yardımcın olsun, Mustafa Kemal Paşa Hazretleri Başkumandan olmak üzere reyimi veriyorum... 3.10.1337"

Yazılı oy pusulasıyla kabul oyu vermiştir.

14 Ocak 1938 tarihinde vefat etmiştir.

HÜSEYİN HÜSNÜ IŞIK

Hüseyin Hüsnü Işık, 1879 yılında Gebze’de doğdu. İlk ve Orta tahsilini Gebze’de, yüksek tahsilini de **İstanbul Fatih Medresesi’nde** tamamladı.

Hüseyin Hüsnü Işık

Ramazanlarda ve Medrese tatillerinde Bursa ve Selanik köylerinde Cer Hocalığı (köylüye din eğitimi verilmesi) yapmıştır.

Mezuniyetinin ardından **İzmit’in Gebze İlçesine Müftü** olarak atanmıştır.

Gebze İttihat ve Terakki Cemiyeti, Gebze Kuvayı Milliye Cemiyeti Başkanlıklarını üstlenmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne Gebze Müftüsü iken, 41 yaşında **1. Dönem Üsküdar** kontenjanından **İstanbul Milletvekili** seçilerek, **Ankara’ya** gitmiştir.

Birinci **Meclis’te** yasama çalışmalarına katılmış, **Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin “İrşad ve Şeriye ve Komisyonu”** üyeliklerinde bulunmuştur.

İstiklal Madalyası sahibidir.

Bir dönem yaptığı **Milletvekilliğinin** ardından, siyasi hayatını sonlandırıp, **Gebze’de** ticaret ile uğraşmıştır. Çevresinde gayet nüktedan, hoşsohbet, yardımsever ve bilge kişiliği ile tanınmıştır. Aynı zamanda değerli bir **Din Adamı** ve siyasetçidir.

Evli ve dört çocuk babasıdır. Dönemi içinde **1** defa söz almış ve **1** teklifte bulunmuştur.

1960 yılında da vefat etmiştir.

HAFIZ MEHMET HULUSİ ERDEMİR

Hafız Mehmet Hulusi Erdemir, 1887 yılında Kastamonu'un Daday İlçesi'nde doğdu.

Mehmet Hulusi Erdemir

İlk ve orta tahsilini **Daday**'da, yüksek tahsilini de **İstanbul Medresesi'nde** tamamladı.

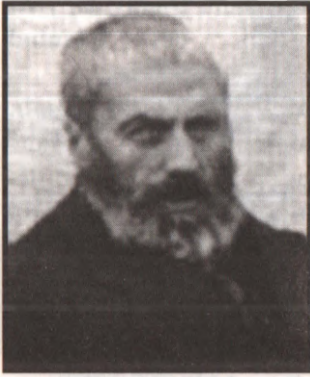
Hafız Mehmet Hulusi Erdemir, Vilayet Daimi Encümen Azası iken, 33 yaşında **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem Kastamonu Milletvekili** olarak seçilmiş **Türk siyasetçisi ve Din Adamıdır.**

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin "Layih ve Defteri Hakanı Encümenleri"nde bulunmuş ve görev yapmıştır.

Dönemi içinde **1** defa söz almış ve **1** teklifte bulunmuştur.
25 Mayıs 1962 tarihinde vefat etmiştir.

REMZİ AKGÖZ

Remzi Akgöz, 1876 yılında Kayseri’de doğdu. Tahsilini Kayseri ve İstanbul Medreselerinde yapmıştır.

Remzi Akgöz

1911 yılından itibaren on dört yıl Kayseri Müftüsü olarak görev yaptı.

2 Kasım 1919 tarihinde Osmanlı Meclis-i Mebusan’ına Kayseri Milletvekili seçilmişse de, kabul etmeyerek Kayseri’de Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’ni kurdu ve Cemiyetin Başkanı oldu.

Yıllarca Müderrislik ve Müftülük yapmıştır.

44 yaşında Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 1. Dönem Kayseri Milletvekili seçilmiştir.

Ancak, Müftülük görevini tercih ettiğinden, yine 1920 yılında istifa etmiştir.

Arapça ve Farsça da bilen Remzi Efendi, 1938 yılında vefat etmiştir.

MEHMET ALİM ÇINAR

Mehmet Alim Çınar, 1861 yılında **Kayseri**'nin **Bünyan İlçesi**'nde doğdu.

Mehmet Alim Çınar

İlk ve orta öğrenimini **Bünyan**'da yaptı.

Daha sonra **Kayseri Medresesi** ve **Adana Medresesi**'nde öğrenim görerek **Müderrislik İcazeti** aldı.

Öğrenimi sonrasında **Kıbrıs**'ta **Müderriş** olarak göreve başladı.

Bu görevlerinin ardından **Rodos**, **İzmir**, **İstanbul** ve **Sivas Medreselerinde** **Müderrişlik** yaptı.

Bu arada **Vaizlik** görevinde de bulundu.

İlk günlerinden itibaren **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine** katıldı.

Sivas'ta **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi** lehinde vermiş olduğu bir **Vaazdan** dolayı **Damat Damat Ferit Hükümeti**'nin verdiği bir emirle tutuklanarak **İstanbul**'a gönderildi.

Orada bir süre **Bekirağa Bölüğünde** tutuklu kaldı.

Divan-ı Harb'te yargılandı.

Beraat etmesi üzerine serbest bırakıldı.

Serbest kalınca memleketi olan **Kayseri**'ye geldi. Buradaki **Ulusal** çalışmalara katıldı. **Kuvayı Milliye** lehindeki **Vaazlarını** sürdürdü.

Meclis-i İdare Üyesi ve **Müderriş** iken **59** yaşında **Türkiye Büyük Millet Meclisi**'nin **1. Dönem Kayseri Milletvekili** seçilmiş bir **Türk siyasetçisi** ve **Din Adamıdır**.

23 Nisan 1920 tarihinde **Türkiye Büyük Millet Meclisi**'nin açılışında da hazır bulundu.

Mecliste “Şeriye, Evkaf ve İrşad Komisyonları”nda çalıştı.

İstiklal Savaşı’nın en kritik dönemlerinde **Türkiye Büyük Millet Meclisi’ndeki** konuşmaları ve **Ankara Camilerinde** verdiği **Vaazlarla** halkın moralinin yükselmesine ve zafere inancının pekiştirilmesine çalıştı.

Bu arada **Ankara Fetvası’nı “Kayseri Mebusu Ulemadan Mehmet Alim”** unvan ve ismiyle imzaladı.

Milletvekilliği sona erince, **Bünyan’a** döndü.

Mehmet Alim Efendi, gayet iyi derecede **Arapça** ve **Farsça** bildirdi.

30 Aralık 1939 tarihinde vefat etmiştir.

CEMALETTİN ÇELEBİOĞULLARI

Cemalettin Çelebioğulları, 1862 yılında Hacıbektaş'ta doğdu.

Cemalettin Çelebioğulları

Çelebi Cemaletin Efendi, Birinci Dünya Savaşı çıkıp Ruslar Osmanlının Doğudaki bazı illerini işgâl etmeye başlayınca, Kızılbaşlardan gönüllü bir Alay oluşturup 1915 - 1916 yılları arasında Ruslarla savaşmıştır.

Olay şöyle gelişmiştir:

“1915 yılında Birinci Dünya Savaşında memleketin uçuruma gittiğini gören Şeyh Cemalettin Efendi, Padişah Dultan Reşat’a başvurarak memleketin kurtulması için bu çorbada kendisinin

de tuzu olmasını, muhipbandan gönüllü bir mücahidin Alayı teşkil ederek Ruslarla savaşa girişmek istediğini söylemiş ve izin istemiştir.

Padişah’tan gerekli izini alarak, her vilayete asker toplamak üzere hususi adamlarını göndermiştir.

Kendisi Alay kumandanı olarak Erzurum şubesini, Sıdkı Baba da Yüzbaşı rütbesiyle Erzincan şubesinin başında bulunmuşlardır.”

Mustafa Kemal Paşa Sivas Kongresi sonrasında 22/23 Aralık 1919 günleri Hacıbektaş’ı ziyaret etmiş Çelebilere ait evde çok iyi ağırlanmış ve konuk edilmiştir.

Mustafa Kemal Paşa’nın Başyaveri Mazhar Müfit Kansu bu ziyaretin nedenlerini şöyle açıklamaktadır;

Mazhar Müfit Kansu

“Çünkü Hacıbektaş’a da uğranacaktı. Bu mühim bir merkezdi.

Bütün Anadolu’daki üç, dört milyondan daha ziyade miktara bağlı olan Alevilerin merbut bulundukları Çelebi, Hacıbektaş kariyesinde oturmakta idi.

O zaman Çelebi Cemalettin Efendi ve Dede Baba Postu Vekili Niyazi Salih Baba idi.

Milyonlara varan Alevi-Bektaşiler, gerçi bitaraf bir vaziyette görülüyorsa da bunlar, Çelebi’nin Dede-baba Vekili’nin emir ve iradesine

tabi olduklarından bu zat ile görüşmek, onları tarafımıza çekmek için gerekliydi.

Çelebi Cemalettin Efendi Birinci Büyük Millet Meclisi’nde Milletvekili olmuş ve bir aralık Meclis Reis Vekilliği de yapmıştır.”

Bektaşî Şeyhi iken, 58 yaşında Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 1. Dönem Kırşehir Milletvekili seçilmiştir.

Cemalettin Çelebioğulları, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 2. Başkanvekilliği görevini de yürütmüştür.

Cemalettin Efendi, 1922 yılında vefat etmiştir.

ABDÜLHALİM ÇELEBİ

Abdülhalim Çelebi, 1874 yılında **Konya**'da doğdu.

Babası **Abdülvahid Çelebi**'nin 1907 yılında ölümü üzerine **Postnişinlik** makamına geçmiştir.

Abdülhalim Çelebi

Makamda bulunduğu ilk yıllarında **2. Meşrutiyet** ilan edilmişti.

Meşrutiyetçilerin yanında yer aldığı gerekçesiyle makamdan alınarak **1909** yılında yerine **Hazreti Mevlana** soyundan gelen **Necib Çelebi** oğlu olan **Veled Çelebi (İzbudak)** getirilmiştir.

1919 yılında ise **Veled Çelebi Şeyhlikten** azledilmiş ve yerine kendisinden önce makamda bulunmuş olan **Abdülhalim Çelebi** tekrar geçmiştir.

Abdülhalim Çelebi ilk kez makama geçtiği zaman görevden alınışını haksızlık olarak nitelendirmiş ve **İttihad ve**

Terakki'nin aldığı bu azil kararını yıllarca içine sindirememiştir.

İttihatçıların siyasi etkinliği kaybolduktan sonra ise **Şeyhülislam**'a müracaat ederek **1919** yılında tekrar **Makam Çelebilğine** getirilmiş; bu dönemde **Osmanlı Meclis-i Mebusan**'ında da **Konya Milletvekili** olarak görev yapmıştır.

Mevlana Dergâhı Tekke Şeyhi iken, **46** yaşında **Türkiye Büyük Millet Meclisi**'nin **1. Dönem Konya Milletvekili** seçilmiştir.

Abdülhalim Çelebi, **Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan Vekilliği** ve **"İrşad Komisyonu Başkanlığı"** görevlerini üstlenmiştir.

Abdülhalim Çelebi bundan önce de **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketi** günlerinde göstermiş olduğu üstün ve başarılı tutum-

larından dolayı **Türkiye Büyük Millet Meclisi** tarafından **21 Ekim 1923** tarihinde **İstiklal Madalyasıyla** onurlandırılmıştır.

Abdülhalim Çelebi

Abdülhalim Çelebi Milletvekilliği sona erdikten sonra tekrar **Konya**'ya dönmüş bir müddet **Dergâh**'ın hizmetinde bulunmuş, sonra da **İstanbul**'a giderek orada bir otel odasına yerleşmiştir.

Ama ne acıdır ki, bu otel odasının balkonundan düşerek ya da kötü bir olaya kurban giderek **12 Ekim 1925** tarihinde ölmüştür.

Aşağıda **Türkiye Büyük Millet Meclisi** çalışmaları sırasında verdiği önergeyi sunuyorum:

Tarih: 13 Mayıs 1920

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Onbeşinci Toplantı

Celse: Üçüncü Celse

Yarı açık yerlerde kadın oynatanların ağır hapis ile cezalandırılmaları hakkındaki, önerge üzerinde yapılan görüşmelerden:

Başkan: Önerge okunsun.

“Büyük Millet Meclisi Başkanlığına:

Şeriatımıza dayalı esasların aksine olarak birçok sebepler ve araçlar etkisi ile bazı yerleri adeta istila eden, bir ahlaki hastalık halini almış ve bu yüzden Dini, ahlaki, sıhhi, toplumsal, kaynağı ve zararları devamlı artan bir hale getiren “Kadın oynatmak ve Gezdirmek gibi ahlaksızlık adetlerinin yasaklanması” hususunda Genel Ceza Kanunumuzda belirli olan ceza, şimdiye kadar işbu adetler ve durumun ortadan kaldırılmasını temin edememiş ve Anadolu'nun birçok belde ve yerlerinde yaşayan gençler, sırf Dini emirlerini tamami ile uygulamama ve cahillikleri sebebi ile bir felaket girdabında ve sefalet içinde kalmıştır.

Bu halin toplumsal bünyede meydana getirdiği facianın ortadan kaldırılmasına yardımcı olmak üzere, Ceza Kanununun 202. maddesi, 2. bendinin şeklini aşağıdaki şekilde değiştirilmesini teklif ederiz.

Madde: Genel ahlaka aykırı olarak fuhuş yapmak maksadı ile evlerde, bağ, bahçe gibi yarı açık yerlerde kadın oynatıldığı takdirde, oynatan kişiler ve isteği ile oynayan kadınlar geçici ağır hapisle cezalandırılırlar.

29 Nisan 1920

Yüce Mevlana Potnişi
Abdülhalim (Çelebi)
Konya

Refik (Koraltan)
Konya

RIFAT SAATÇİ

Rıfat Saatçi, 1869 yılında **Konya**'da doğdu. İlk, orta ve Yüksek tahsilini **Konya Medreselerinde** yaptı.

Rıfat Saatçi

Türk Ticaret Bankası Müdürü iken, 51 yaşında **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem İçel Milletvekili** seçilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin "Şeriye Encümeni Katipliği"nde görev yapmıştır.

Dönemi içinde 1 defa söz almış ve 2 teklifte bulunmuştur.

5 Aralık 1930 tarihinde vefat etmiştir.

ŞEYH SEYFİ AYDIN

Şeyh Seyfi Aydın, 1874 yılında Kütahya’da doğdu.
Tahsilini Medreselerde sürdürmüştür.

Şeyh Seyfi Aydın

Kütahya Belediye Başkanlığı görevinde bulunmuştur.

Bu görevini sürdürürken 46 yaşında **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem Kütahya Milletvekili** olarak seçilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin “Şer’iye ve İrşad Encümenleri”nde çalışmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 2. Döneminde de Kütahya Milletvekilliğini sürdürmüştür.

Dönemleri sırasında 5 defa söz almış ve 4 önerge sunmuştur.

15 Nisan 1925 tarihinde vefat etmiştir.

İBRAHİM ŞEVKİ EFENDİ

İbrahim Şevki Efendi, Arhavi'de 1866 yılında doğmuştur. İlk, orta ve yüksek tahsilini **Medreselerde** tamamlamıştır.

İbrahim Şevki Efendi

İbrahim Şevki Efendi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem Lazistan Milletvekili seçilmiştir.

Değerli bir Türk siyasetçisi ve Din Adamıdır.

Temyiz Üyeliğini tercih etmesi üzerine, 1920 yılında **Milletvekilliğinden** istifa etmiştir.

1923 yılında vefat etmiştir.

REFET SEÇKİN

Refet Seçkin, 1863 yılında **Maraş**'ta doğdu. İlk, orta ve yüksek tahsilini **Medreselerde** tamamlamıştır.

Refet Seçkin

Uzun süre **Müftülük** ve **Medresede** **Müderrislik** yapmıştır.

Refet Seçkin Efendi, 57 yaşında **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem Maraş Milletvekili** seçilmiştir.

Değerli bir **Türk siyasetçisi** ve **Din Adamıdır**.

Türkiye Millet Meclisi'nde "Eğitim, İrşad, Şer'iyeciler"nde görev yapmıştır.

Mecliste bulunduğu süre içinde 1 defa söz almıştır.

Siyaset hayatı yerine **Müftülüğü** tercih ettiği için **Milletvekilliğinden** istifa ederek **Maraş'a** dönmüştür.

İyi derecede **Arapça** ve **Farsça** bilen Refet Seçkin, **28 Haziran 1928**'de vefat etmiştir.

MUSTAFA HİLMİ SOYDAN

Mustafa Hilmi Soydan, 1881 yılında Niğde’de doğdu. İlk, orta ve yüksek tahsilini **Medresede** tamamladı.

Mustafa Hilmi Soydan

Bir süre **Niğde Müftülüğü** ve **Dava Vekilliği** yaptı.

Bu görevini sürdürürken **39** yaşında, **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem Niğde Milletvekiliği** olarak seçilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin “Şer’iye Encümeni Başkanlığı ve Katipliğinde” görev yapmıştır.

10 Ekim 1958 tarihinde de vefat etmiştir.

HALİL HULKİ AYDIN

Halil Hulki Aydın, 1869 yılında Siirt'te doğdu. İlk ve orta tahsilini Siirt'te yapmıştır.

Halil Hulki Aydın

Yüksek tahsilini İstanbul Medresele-
rinde tamamlamıştır.

Halil Hulki Aydın, Siirt Müftüsü
görevini yürütmüştür.

Müftülüğü sırasında Osmanlı
Meclis-i Mebusan'ına seçilmiş Siirt
Milletvekili olarak seçilmiştir.

Osmanlı Meclis-i Mebusan'ın ka-
patılması üzerine Türkiye Büyük Mil-
let Meclisi'ne katılmıştır.

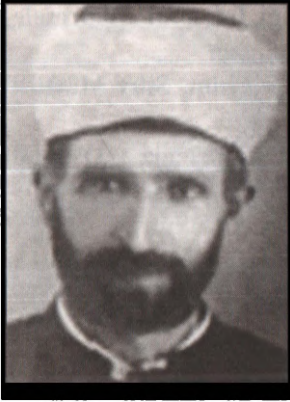
Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin
II, III, IV, V. ve VI. Dönemlerinde de
Siirt Milletvekilliğini devam ettirmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin “Şer’iye Encümenliği
Üyeliği”nde de bulunmuştur.

4 Haziran 1940 tarihinde vefat etmiştir.

SALİH ATALAY

Salih Atalay, 1873 yılında Siirt'te doğmuştur. İlk ve orta tahsilini Siirt'te yapmıştır.

Salih Atalay

Yüksek tahsilini **İstanbul Medresele-
rinde** tamamlamıştır.

Uzun süre **Müderreslik** yapmıştır.

Ayrıca, **Siirt Umumu Meclisi ve
Encümeni Daimi Üyeliği** de yapmıştır.

Bu görevini sürdürürken, 47 yaşında **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1.
Dönem Siirt Milletvekili** seçilmiştir.

**Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde
“Şer’i ye Encümeni Katipliğinde” ve
“İrşat Encümeni Tutanak Yazarlığı”**
görevlerinde bulunmuştur.

2 Temmuz 1961'de vefat etmiştir.

BEKİR SITKI OCAK

Bekir Sıtkı Ocak, 1881 yılında **Diyarbakır**'da doğmuştur. İlk ve orta tahsilini **Diyarbakır**'da yapmıştır.

Bekir Sıtkı Ocak

Yüksek tahsilini **İstanbul Medresele-
rinde** tamamlamıştır.

Uzun süre **Müderrislik** yapmıştır.

**Bekir Sıtkı Ocak, Osmanlı Meclis-i
Mebusanı**'nda **Diyarbakır Milletvekili**
olarak görev yapmıştır.

39 yaşında iken **Türkiye Büyük
Millet Meclisi'nin 1. Dönem Siverek
Milletvekili** seçilmiştir.

**Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin
“Şer'i ye ve İrşad Encümenliği
Üyeliği”**nde de bulunmuştur.

11 Ocak 1936 tarihinde de vefat et-
miştir.

ŞEMSETTİN BAYRAMOĞLU

Şemsettin Bayramoğlu, 1883 yılında Ankara'da doğdu. Tahsilini **Ankara Medreselerinde** yapmıştır.

Bir taraftan **Hacıbayram Şeyhi** görevini sürdürürken, Diğer taraftan **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem Ankara Milletvekili** seçilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin "Şer'îye ve İrşat Encümenleri"nde görev almıştır.

Değerli bir Türk siyasetçisi ve saygın **Din Adamıdır.**

25 Ocak 1944 tarihinde de vefat etmiştir.

Şemsettin Bayramoğlu

MEHMET CAZIM DURU

Mehmet Cazım Duru, 1886 yılına Erzurum'da doğdu. Özel hocalardan Arapça, Farsça ve İlmiye dersleri almıştır.

Mehmet Cazım Duru

Ardından Mektebi Nüvvab'a (*Osmanlı İmparatorluğu'nda Kadı vekili yetiştiren okullar*) girerek mezun oldu.

Mehmet Cazım Duru; Darül-Hilafe Medresesi Müderrisliği, Fatih Camii Dersiamlığı (*Fatih Camiinde ders veren öğretmen*), Fetvahane-i Ali İlamat-ı Şeriye Mümevizliği (*Kadılar tarafından verilen kararları temyiz yoluyla inceleyen kurul*) ve Temyiz Mahkemesi Şer'îye Dairesi Raportörlüğü yaptı.

1923 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin İkinci Yasama Yılı Erzurum Milletvekili olarak seçildi.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 5 defa söz aldı ve 3 önerge verdi.

24 Kasım 1961 tarihinde hayatını kaybetti.

MUSTAFA NECATİ MEMİŞOĞLU

Mustafa Necati Memişoğlu, 1878 yılının baharında Hemşin Nahiyesinin Çiñciva, bugünkü Çamlıhemşin İlçesi'nin Şenyuva Köyü'nde dünyaya geldi

Mustafa Necati Memişoğlu

İlkokulu köyünde okuduktan sonra, Erzurum 'da fırıncılık yapan akraba-sının yanında kalıp Yetim Hoca Med-resesini birincilikle bitirdi.

İyi derecede Arapça ve Farsça öğ-rendi.

Ardından İstanbul'a gi-derek Medresede de kalarak Darulmu'allimin'den mezun oldu. İzmir Paye-i Mücerredî'ni ve İstanbul Payesi'ni kazandı. Müderrislik yaparak, Hukuk Fakültesini bitirdi ve ardından Giresun Müde'i Umumisi (Savcısı) olarak atandı.

1914 yılında istifa ederek Kafkas Cephemizde Gönüllü Müca-hitler ile birlikte Ruslara karşı savaştı.

Daha sonra Tabur İmamı olarak Rumeli Osmanlı Müfrezesi-nin Hocası oldu.

1918 yılı Mayıs'ında Batum'u kurtaran Tümenimizin Müftü ve Nasihi (Öğütücüsü) oldu.

Batum'da SEDAYİ MİLLET Gazetesini çıkartarak. Ulusal Birlik yolunda yazılar yayınladı.

"Halkın, ülkenin işgâli karşısındaki çaresizliğini yenerek, yeniden toparlanması için halka silahlanmalarını, silahla-rını teslim etmemelerini memleketi kurtarmak için inanca ve silaha ihtiyaç olduğunu..."

Telkin ederek **Kuva-yı Milliye** lehinde çalışmalarla ön saflarda yer alarak **Trabzon Kuva-yı Milliye Cemiyeti** tarafından” **Rize Murahası**’ı (*Temsilcisi*) seçildi.

Yaya olarak, **Çamlıhemşin**’den, **Şenyuva**, (*Çinçiva*) **Yaylaköy (Elevit)**, **Davalı Yayla**, **Sırakonaklar (Hodecur)** **İspir**’den, dağ aşarak **Erzurum**’a gelip, **23 Temmuz 1919** tarihinde toplanan, **Erzurum Kongresine Rize Murahası**’ı (*Temsilcisi*) olarak katıldı.

Kongrenin dördüncü oturumunda **Trabzon** temsilsisi **Servet Beyin** teklifi üzerine oluşturulan beş kişilik beyanname encümeni üyeliğine **Mustafa Kemal Paşa** ile birlikte seçildi.

24 Temmuz 1919 tarihli **Kongrece** seçilen “**Program Encümen üyeliğine 35 oyla 6. Sırada**” seçildi.

Kongre süresince söz alarak toplantılarda düşüncelerini üyelerle paylaştı.

Manda aleyhinde olumlu çalışmalar yaparak diğer **Kongre** üyelerini ikna etmeye çalıştı.

Ardından **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Dönem Rize Milletvekili** olarak katıldı.

Bir taraftan **Meclisteki** görevi sırasında yaptığı konuşmalarla da etkili olurken, **İzmit Bölgesinde** bir çeteye komuta ederek **Yunanlılarla** savaştı.

30 Ağustos 1922 tarihindeki **Dumlupınar Muharebesi'nde** bir tepedeki **Yunan** topunu, yedi erimizle birlikte yaptığı baskınla teslim aldı.

Mustafa Necati Memişoğlu, **Erzurum Kongresine** ve **Ulusal Kurtuluş Savaşına** katılması ve **1. Meclise** seçilmesi nedeni ile **Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası** ile ödüllendirildi.

Milletvekilliği dönemi bittiğinde **Eskişehir**’e yerleşerek avukatlık yanında ticaretle de uğraştı.

Bir otel yaptırdı ancak **Otelin Lokantasında İzmir’e Mustafa Kemal Paşa'ya** suikasta gidenlerin yemek yedikleri yer olduğu için yargılandı.

Kuva-yı Milliyede ve **Ulusal Kurtuluş Savaşında** yaptığı çalışmalardan dolayı böyle bir olaya karışmayacağı kanaatine varılarak af edildi. Ancak, **Sinop**’ta mecburi ikamete gönderildi.

Sinop’ta bir taraftan serbest avukatlık yaparken, bir taraftan da **Onbinbir Hadis-i Şerif** tercümesini tamamlamakla uğraştı.

6 Mart 1959 tarihinde **Ankara**’da **Keçiören**’deki evinde hastalanarak kaldırıldığı **Numune Hastahanesi'nde** vefat etti.

Mustafa Necati Memişoğlu'nun Rize Mümessili İsmail Hakkı Gençağaoğlu'nun birlikte Erzurum Kongresine verdikleri önerge:

BİSMİLLAH...

Kongre yüksek Başkanlığına...

Millet ve Memleketin, kurtuluşunun kesinlikle gerçekleşmesinden ibaret olan cemiyet emellerinin, ancak Milli Meclisin toplanarak, Yasa yapma Hukukuna ve denetim hakkına, tamamen, güvenlik ve serbestlik içinde doğrudan doğruya sahip bulunması yoluyla gerçekleşeceğinden Cemiyetin gelecekte alacağı vaziyeti, Kongre tayin etmelidir.

Çünkü, Onuncu Maddede gösterildiği gibi, cemiyet, mevcut teşkilatı ile varlığını korur ise, Milli Mecliste bulunan gurubuna, bir hayır cemiyeti olduğundan ötürü yardım edemez ve yardımcı olamaz.

Milli Meclis bile, fesih yada başka bir yolla Cemiyetin emellerine hizmet etme yeteneğini gösteremez ise, Cemiyetin kutsal emelleri, büsbütün mahfe ve yok edilmiş olduğundan, durumunu belirlemek, Kongreye ait bulunması her yönden faydalı bulunduğundan; aşağıda örneği yazılı bulunan madenin aynen onuncu madde yerine konulması önerisinde bulunduğumuzu belirten bu önerge sunuldu.

3/Ağustos/1919

İşte Mustafa Necati Efendi'nin Türkiye Büyük Millet Meclisi Kürsüsünden yaptığı konuşmalarından satırbaşları:

Tarih: 3.Ocak.1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Yüzkırkırlıncı Toplantı

Celse: İkinci Celse (Gizli)

T.B.M.M' de Harp Encümeni Fevkalâdesi teşkiline dair kanun hakkında:

Mustafa Necati Efendi (Erzurum) - Efendiler olağanüstü Harp komisyonunun görevi, Ülke savunmasının gerektirdiği hazırlıkları yapmaya ulaşım ve diğer noksanlıkların düzenlenmesine gayet etmektedir.

Bu madde bugün cephede “Namlu ile Tanrı’dan” başka dayanağı olmayan Mehmetçiğin sırtını giydirmek içindir. Her şeyde para yoktur. Her türlü iş ile ilgilenen bir arkadaşınız olarak karşınıza çıkıyorum.

Diyebilirim ki para, para, para... Evet para esasında lüzumlu şeydir.

Fakat bizde “İman kuvveti, Azim ve Sebat”tır. Başka bir şey de yıldır.

Efendiler, ulaşım araçlarından bahsediyorsunuz. Müsaade buyurunuz, Nakil vasıtalarımız yoktur. Ordu ilerlemiyor, taarruz edemiyor.

Bilinsin ki biz buraya “Misak-ı Millinin temini, Ulusal bağımsızlığımızı temin, Ulusal Kurtuluş Mücadelesi ile Vatan ve Dinin kurtarılması için muvaffak olacağız...” diye geldik.

İnancım şudur ki, yüzde yüz başarılı olacağız, bu kesindir. Yine benim İnancıma göre bunu elde etmesek, Allah göstermesin, biz bu memleketin kaldırımalarını altın yapmış olsak bile hiçbir kimseyi tatmin edemeyiz.

Onun için Ordumuzu takviyeye çabalarken soğuğa karşı göğüs germiş bu Mukaddes Ordunun Kumandanı olan bizler Memleketimizi kurtarmak, Ulusal yeminiz dahilinde hakimiyetimizi elde etmektir gayemiz.

Bunun için bize lazım olacak olan, Mehmet’i giydirmek, Mehmet’i kuşatmak, Mehmet’in karnını doyurmak, cephanesini yetiştirmek.

Evet hepimiz sorumluyuz. Efendiler: Heyeti Vekile (Bakanlar Kurulu) de sorumludur.

Bundan daha evvel Mehmet için bir şey lazım idi ki o da ruhunu okşamak.

Efendiler, herkes hariçte gördüğünüz gibi değildir. Biz ne ile harp ediyoruz, ne ile gidiyoruz nemizde meçhuldür?

Çünkü bizim sahibi Hakkımız Cenabı Hak ve imdadına bizi mahzar ettiği Peygamberi Zîşan vardır.

Efendiler, size ufacık bir kıssa arz edeyim.1915 senesinin Ağustos başlangıcından Kafkasya’ya gidiyorduk. İran Türkiye hududu dahilinde Rayat nahiyesi vardı.

Bu Rayat'ın dört saat mesafesinde Paren dağları vardı 40 kişi ile bu boğazın tutulmasına memur edildim.

Aşnu'dan kaçan Ermeniler sahiplenmeden etmeden bizim gidip o boğazı tutmak lazımdı. Binaenaleyh ihtiyat için, o dağlara çıkmakta iken asker tırmanarak çıkmıştı.

Yarım saat geçer geçmez arkadan haber geldi, cephane geliyor. Birde ne görelim ta uzaktan bir karaltı geliyor.

Ben insan dedim gele, gele iki deve dört sandık cephane yükletmişler, geldi. Efendiler deve ağaca çıkarmış, hakiki söylüyorum.

Deve ağaca çıkarmı dediğim zaman herkes bu sözü reddederdi. Fakat ben o zaman kani oldum idi. Çünkü sonra oradan aşağı inmek için iki üç neferi kayadan düşürdük.

Biz de rahatsız olduk. Böyle harikalar gösteren millet için yokluk yoktur.

Yalnız bir azim var, bir metanet var, bir de sebat var. Eğer biz metaneti azmi elde edersek bizim için yoksuzluk yoktur.

Yersiz kuruntu göstermeye itibar yoktur, efendiler.

Ordusu cephede bulunarak düşman karşısında tüfek çalarken soğuğa göğüs gererken bu Mukaddes Ordunun Kumandanı olarak bizler; burada falan yerde ziyafet verecek, falan kanun müzakere edilecek vesaire üzerinde çıkıp burada bilgiçlik taslıyoruz. Bilgiçlik taslamanın gereği yoktur. Evet sorumluyuz, Heyeti Vekili (Bakanlar Kurulu_ sorumludur. Hepimiz sorumluyuz.

Her şeyden bağımsız olarak da "Vicdan ve Din Sorumluluğu" muz vardır.

O halde biz neden korkuyoruz. Sorumluymuşuz, şöyle imişiz, böyle imişiz. Cenaze Eskişehir'de duruyor. Bu Eskişehir'de ki, Yunan cenazesidir.

Memleketin gelişmesi, Memleketin imarâtı mevzu bahis değildir. Yalnız bize düşen o cenazeyi oradan atmaktır. Mesele budur.

Bunun için bize lazım olan şey ne idi,? Evet mademki efradımız, evlatlarımız, aslanlarımız cephetedir.

Bizde buradan içimizden bir harp encümeni fevkalâdesi teşkili ile bil fil deyilse de düşünce olarak onlara iştirak etmiş oluruz ve böyle kendilerini düşünmekte olduğumuzdan

dolayı, o aslanlarımızın yüreklerine bir kuvvet daha ilave etmiş oluruz.

Ben de biliyorum, Büyük Millet Meclisi'nin yapamadığı şeyi on kişi yapamayacaktır.

Para lazım ise bulunacaktır. Bilmem öteki lazım ise tedarik olunacaktır. Berikisi lazım ise bulunacaktır. Çok kere bulunamayanları Heyeti Vekili (Bakanlar Kurulu) bulmuştur.

Evet bende Milletvekilliği falan yoktur. Şimdi ben de ancak fedakarlık etmek ve memlekete hizmet için gelmiş bir adamım. Azim ve iman her şeyi temin eder ve bütün başarıları üretir."

*
**

Tarih: 6.Mart.1922

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Toplantı: Üçüncü Toplantı

Celse: İkinci ve Üçüncü Celse (Gizli)

Başkumandan Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin askeri durum hakkında verdiği izahat ve üzerinde yapılan görüşmelerde:

Mustafa Necati Efendi (Erzurum) - Efendiler görüyorsunuz ki gayet mühim anlarda bulunuyoruz. Mühim buhranlar geçiriyoruz.

Bundan dolayı bizim en ziyade işgâl edecek hayati mesai vardır ki onların müzakeresiyle meşgul olalım.

Mesela gündemimizde mütareke meselesi var, bütçe var, Mükellefiyeti Nakliye Askeriye kanunu var, bütçe var, ne vahi kanunu var.

Bunların müzakeresini yapmadan bir takım evrakı varide ile, suallerle, istizahlarla vakit geçirmek Meclisi Alinin maksadı esasisiyle de kabili teklif değildir.

Bunlardan vazgeçelim asıl esas ve maksada devam edelim. Bunların neticelenmesinden sonra boş vakit bulursak onları da müzakere ederiz. Teklifimizle bunun demek istiyoruz. Tabii rey ve karar Meclisi Alinindir. Bendenizin fikri ve kanaatim bundan ibarettir.

*
**

YABANCILARIN YURDUMUZA BAKIŞ AÇISI VE MİLLETİMİZİN TEPKİLERİ

Batı Dünyası, özellikle Avrupa, Anadolu'nun 1071 yılında **Alparslan** tarafından fethedilmesini, daha sonra da **Türk-leşmesini** ve **Müslümanlaştırılmasını** bir türlü içine sindirememiştir.

Bunun için **Batı; Anadolu'yu** geri almak, tekrar **Hristiyanlaştırmak** için hepsi bir araya gelerek yıllarca planlar yapmış, mücadeleler vermiş ve halen de vermeye devam etmektedirler.

Batı'nın Türkler'e karşı süregelen bu tutum ve davranışları daha sonra **Şark (Doğu) Meselesi** olarak adlandırılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda çöküş belirtilerinin görülmeye başlamasıyla birlikte, **Şark (Doğu) Meselesi Avrupa'lılarca, Osmanlı topraklarının paylaşılması meselesi** halini almıştır.

Öte yandan **19. Yüzyıl** sonlarından itibaren **Avrupa** devletleri, bir sömürgecilik yarışına girişmişlerdi.

Osmanlı İmparatorluğu ise; geniş topraklara sahip oluşu, dünya ticaret yolları üzerindeki stratejik konumu, sanayiinin can damarı haline gelecek olan petrol ve diğer yeraltı zenginliği olan maden bölgelerinin elinde bulunuşu ve **Avrupa'ya** yakınlığı dolayısıyla neredeyse tüm emperyalist güçler için son derece uygundu.

Bu nedenle **20. Yüzyıl** başlarında **Osmanlı toprakları; İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya, Almanya ve İtalya** gibi devletlerin yarıştığı sanki bir arena durumuna geldi.

Henüz daha **1. Dünya Savaşı** devam ederken, **İtilaf** güçleri;

26 Nisan 1915 tarihinde gizlice **Londra...**

26 Nisan 1916 tarihinde **Sykes-Picot...**

17 Nisan 1917 tarihinde **St. Jean Maurienne...**

Fransız Baş. Komutan Ferdinand Foch, Fransız Başbakanı George Clemanceau
Ve İngiliz Başbakanı Lloyd George - Paris, 8 Mayıs 1919

Antlaşmalarıyla İmparatorluk topraklarını kendi aralarında paylaşmaktan geri kalmamışlardı.

Bu şekilde emperyalistler bir bakıma kendilerince **Şark (Doğu) Meselesi**'ni çözüme bağlamışlardı.

Bu yüzden **30 Ekim 1918** tarihinde **Mondros Mütarekesi**'nin imzalanmasının ardından hemen faaliyete geçtiler.

Başka bir ifadeyle, **İç/Dış** ihanet odakları elele vererek, **9** asır süren bir mücadelenin sonunda, **Anayurdumuz, Anadolumuz, İngilizlerin, Fransızların, İtalyanların ve Yunanlıların** işgâline uğramıştır.

Bu emperyalistler inanıyorlardı ki;

“Uzun yıllar devam eden savaşlar sonunda yorgun ve fakir düşen Türk Milleti, bu istilaya karşı duramayacak ve Türk toprakları da kolaylıkla paylaşılacaktı...”

Fakat göz ardı edilen, unutilan bir gerçek vardı.

Karşılarında;

Parçalanmış ve işgâl edilmiş topraklar, çeşitli akımlar, Avrupa'nın kötü niyetleri ile beslenmiş düşmanlıkları ve savaştan çıkmış, bitkin, yorgun ve yoksul bir şekilde çıkmış bir Ülke...

Ve işte bu zor durumlarda;

“Türkler için, Yeni bir Türkiye...”

Sloganı ile ortaya çıkılması, müttefikleri, hem şaşkına çevirir ve hem de öfkeliendirmekten geri kalmaz.

Wilson Churchill

O günlerde, **Churchill**; kendi düşüncelerini şöyle açıklıyordu:

“Kalkıştıkları çalgınlıklar, boğazına kadar gömüldüğü cinayetler, kötü yönetimin şaşkınlığı, savaşların yorgunluğu, bitip, tükenmek bilmeyen savaşların acısı, çevresinde parçalanıp, çöken İmparatorluğuna rağmen, nasıl oluyor da;

TÜRKLER HALA YAŞIYOR?...”

Ama yine bir şeyi unutuyorlardı:

Bütün bu yaptıkları ile, bütün bu yazdıkları ile, bütün bu söyledikleri ile, bütün uygulamaya kalktıkları ile;

“BİR MİLLETİN ŞAHLANIŞININ KIVILCIMINI KENDİ ELLERİ İLE ÇAKIYORLARDI.”

Azınlıklarla beraber hareket eden, sözde batı uygarlığının emperyalist orduları, **Anadolu** ve **Trakya**'da adım adım ilerledikçe, **Osmanlı** toprakları üzerinde uygulamaya kararlı oldukları baskının, adaletsizliğin somutlaşması, tam manası ile belgelenmiştir.

Oysa o günlerde, **Amerika Birleşik Devletleri Başkanı** olan **Wilson**'un 14 prensibine göre:

“Her Millet gibi, Türk Ulusu da bir devlet kurma hakkına sahipti...”

Ne var ki, **Batı'nın** galip devletleri, zaferlerini, yeni bir vasilik sisteminin diktalarına bağlamışlardı bile.

Zaten demokrasi adı altında ne haksızlıklar yapılmıyordu ki...

Türlü türlü zulümler mi?...

İşkenceler mi?...

ABD Başkanı Wilson

Öldürmeler mi?...

Irza tecavüzler mi?...

İşgâller mi?...

1920 yılının başlarında, “Yunan yazarı Moskopulos”, “*Tarihleri Tarafından Yargılanan Türkler*” adlı kitabında şu sözler dikkati çekmektedir.

“Bu yağmacıların ve katillerin Milletinin Avrupa’da oturmaya hakkı yoktur...”

Atalarının yaşadıkları yerlere dönsünler.”

Bu kitaptan da anlaşıldığı gibi, **Yunanlılar** hem **İzmir**’i ve hem de tüm **Trakya**’yı, kesin bir şekilde **Yunanistan**’a katmak gerektiği düşüncesine sahip bulunmaktaydılar...

Diğer taraftan da, **Avrupa** devletleri, **Dünya** coğrafyasını, kendi gereksinimleri ve çıkarlarına göre, kesip, biçmekte, kırmakta ve dağıtmaktaydılar. Artık, **Avrupa**, kendi klasik anlamını, tam manası ile kaybetmekteydi.

Değişen bir dünya içinde, uygulanmak istenen emperyalist tezler çeşitli, ancak değişik değildi.

Fransız Tarihçi Alber Vandal şöyle demektedir:

“Türkler, Batının çıkarları paralelinde, ıslah edilmelidirler.

Ancak, o zaman uygar olabileceklerdir.

Bunun dışında, vahşi sürüler halinde tehlikeli bir güç olarak kalacaklardır.”

Zaten, **Batının Türklerin** sözde ıslah edilmesi hakkında uyguladıkları tez de bu olmuştur.

Hatta, “**Doğu Meselesi**” adı altında devamlı sunulmaya çalışılan tezin kaynağı da buydu.

Türkiye’nin geçirdiği doğum sancıları karşısında, **Batı** düşüncesinin temsilcileri, kamuoyunu bulandıracak bir soruyu ortaya atmadan çekinmiyorlardı:

“Türkler, uygar mıdır?...”

“Türkleri uygarlaştırmanın imkânı var mıdır?...”

Diğer taraftan **Yunanlı Yazar Thomas A. Vaidis** şöyle demektedir:

“Sayıları sekiz milyonu ancak aşan Türkler, köylerde ve Anadolu içlerinde kalan İllerde çoğunluğu, kıyı İllerinde ise, azınlığı temsil ederler.”

Aynı yazar, şöyle devam eder:

“Dış bakımdan, ilişkileri ve bağlantıları olmayan bir ülke...

Uygarlık bakımından geri kalmış bir halk...

Essiz bir direnme gücü gösteren Din adamları örgütü...

Bulunamaz, anlatılamaz bir taassup, anlaşılması imkânsız bir kadercilik anlayışı...”

Bir İngiliz Dergisi olan **The Round Table**; olanlar karşısındaki yorumlarını şöyle yazmaktadır:

“Osmanlı İmparatorluğu Milli bir Devlet değildir...”

“Askeri bir gücün, çeşitli kavimler ve ülkeler üzerinde kurduğu bir baskı sistemidir...”

“Kaldı ki, bu güç asla değişmemiştir...”

Dergi devamla şunları yazmaya devam etmektedir:

“İmparatorluğun parçalanması, yaşayan bir organizmanın yıkılması demek değildir.

Aksine, köleleştirilmek istenen Milletlerin, cezaevlerinden kurtarılması, yeni ve iyi bir düzen kurulması demektir...”

Aynı zamanda, zamanın İngiliz Başbakanı olan **Lloyd George** şu çerçeveyi çizmiştir:

David Lloyd George

“Ülkesinde saldırgan olmaktan başka bir niteliğe sahip olmayan bir kavim, sırf gücüne güvenerek, elinde bulundurduğu toprakları, dünyayı iyiliğe kavuşturmaktan yoksun kılacak kadar kötü idare ederse, Milletler, bu perişan olanların uygarlığını, yeniden yerine getirmek hakkına ve hatta görevine sahiptirler.”

Hatta, İngiliz Başvekili şunları da ilave etmekteydi:

“Bu aynı görev, Batı ovaları ve ormanları hakkındaki Kızılderililerin

ileri sürdükleri iddialarına karşılık, Amerika'yı kuranların davranışlarını meşru kılar."

Damat Ferit Paşanın iddiası ise şuydu:

"Dünya savaşına giriş, Almanya'nın baskısı sonucu olmuştu. Savaşın haklı bir nedene dayanmadığı doğrudur.

Fakat bundan bütün bir Osmanlı toplumu sorumlu tutulamazdı. Asıl sorumlu, İttihad ve Terakki Komitesi idi".

Sırp Generali olan Çerep Spiridoviç, ise bambaşka bir tezin savunucusuydu:

"Türkler, Avrupalıların ahlakını bozuyor ve Avrupa'da, Kültürhanbeyi gençlerin artmasına örnek oluyor..."

15 Ekim 1919 tarihinde Rus Yazar Yu. Steklov, İsveç Gazetesinde; şöyle demektedir:

"Şimdi Türk İhtilali, Çanakkale Boğazını, Türk emekçi sınıflarının eline, bu yoldan da, içlerinde Rusların da bulunduğu Dünya proleterlerine vermektedir.

Böylece Rus emperyalizminin yüzyıllardır çevirdiği entrikalarla başaramadığı şey, olgun bir erik gibi, Rus işçi sınıfının avucunun içine düşüyor."

15 Mart 1920 günü, yani İstanbul'un işgâlinde bir gün evvel, Meclisi Mebusan'daki Mebuslardan (Milletvekillерinden) oluşan bir heyet, Padişah Vahdettin ile görüşmeye gitmişlerdi.

Rauf Orbay

Padişah Vahdettin; kendisini ziyaret eden Meclisi Mebusan'ın Mebuslarını (Milletvekillерini) kabul töreninde, memleketin içinde bulunduğu nazik durumdan bahsettikten sonra;

"İşgâl kuvvetlerinin, isterlerse, yarın Ankara'ya gideceklerinden emin olduğunu..."

Söylemiştir.

Padişah Vahdettin ile heyet üyelerinin görüşmeleri sona ermişti.

Sarayı terk etmek üzere bulunan heyet üyelerine doğru döndü ve Rauf (Orbay) Bey'e şöyle seslendi

"Bakınız Rauf Beyefendi. Bir

Millet var, tıpkı bir koyun sürüsü...

Bir de çoban var, işte o da ben..."

Bir başka gözlem de şuydu:

Her taraftan, her kafadan kendilerine has, “**Milli Görüş, Birlik ve Beraberlikten**” çok uzak yazılar çıkmaktadır.

Alemdar Gazetesi'nin baş yazılarından biri şu başlığı taşır:
“İNGİLİZLERİ İSTİYORUZ”.

İşte böyle yazarlar, çoğu zaman bu kadar açık bir şekilde tavır koymaktan kaçınmıyorlardı.

İsterseniz, bir de **Ayasofya Camii'nin Vaizi İzmirli İsmail Hakkı Hoca'yı** bir dinleyiniz:

“Dünya savaşında yenildiysek işte nedeni:

Reşid, Ali, Fuat Paşaların makamlarından Kamil Paşa'yı ko-
van...

Sait Halim'i, Talat'ı getiren...

Tanrının emanetini yitiren bir kavmin...

Başka ne görmesi beklenirdi?...

İNGİLİZLERLE SAVAŞAN VE HALEN DE SAVAŞMAK İS-
TEYENLER, İTİHATÇILARDIR, YENİÇERİLERDİR...”

Mütarekenin ümitsiz insanlarına, ışık veren tek ve gerçekçi so-
 nuç;

“Türkleri ancak ve yine Türklerin kurtarabileceği...”

Olmuştur.

Diğer taraftan **Mondros Mütarekesi**, ısrarla haksız ve adaletsiz
 bir şekilde uygulanmaya devam edilmektedir.

14 Mayıs 1919 u, 15 Mayıs 1919 a bağlayan gece, **İzmirli**ler
 yaşlı gözlerle, **“İlhakı Red Milli Heyetinin”** bir beyannamesini
 okurlar.

Bu beyannamede derler ki:

“Ey Bedbaht Türk...

Yunan hakimiyetini kabul etmeye taraftar mısın?

Artık, kendini göster...

Tüm kardeşlerin, şehit düştükleri yerlerdedir...

Binlerce, yüzbinlerce, şehit düşülen yerlere koş...

Ve Milli Heyetin emrine itaat et...”

Aradan birkaç gün geçer. Bu sefer, **“Denizli Heyeti Milliyesi”**
 adı ile bir başka beyanname yayınlanır.

Bu beyannamede denilir ki:

“Bugün, ateş ve kan içerisinde bulunan Aydınlılarla, yarının
siyah ve boğucu felaketlerini görerek, sırf hayat ve namusunu ko-
rumak endişesi ile silaha sarılan Nazilli, Denizli ve çevresi halkı...

Uyumayınız...

Yalnız bugünün selametini ve rahatını değil, yarının tehlikele-
rini de düşünün...”

SULATNAHMET MİTINGLERİ BİR DEVİN UYANIŞI “SULTANAHMET MİTINGİ İÇİN DAĞITILAN EL İLANI”

(Camilerde, evlerde; Dualarda, Yalvarmalarda bulun.)

Müslüman...

Önümüzdeki Cuma günü, Resmi Dua günüdür.

Adı geçen günde, Fatih, Sultanahmet ve Beyazıt Camilerinde, Cuma Namazından sonra, Müslüman ve Türk Yurtlarının kurtuluşu için, Dua edilecektir.

Vatanını seven her Müslüman'ın, bu toplantılarda bulunması, Dini vecibeleri gereğidir.

Camilerde, evlerde; Dualarda, yalvarmalarda bulun...

Duadan sonra, Allah'a yükselen kalbinle, Sultanahmet'e, bütün Türk ve Müslümanların koşacakları, büyük ve genel toplantıya gel...

Sevgili Vatanın parçalanıyor.

Öldürücü felaketler yağıyor...

Camilerini, Kutsal değerlerini çiğneyecekler.

Gözlerini aç, düşmanlarını, Milletini düşün..

İzmir facialarını öğren...

Anadolu, senin de kararını bekliyor.

Haksızlıklara karşı, feryat et...

Dünyanın vicdanına seslenen heyecanlarla, hakkını savunmaya ve parçalanan Vatanının imdadına koş...

Bu mitingde, kurtarıcı kararlarını ver ve kurtuluşun için, çalışmaya yemin et...

Müslüman

TARİHİ SULTANAHMET MİTINGİ (23 Mayıs 1919)

İstanbul, çok heyecanlı anlar geçirdi...

Sabahleyin erkenden, şehrin ve civar illerin her tarafından, kabileler halinde, binlerce halk topluğu akın akın geldikleri, Tarihimizde pek önemli anıları bulunan, “Sultanahmet, At Meydanı”nda Tarihi toplantıda buluştular.

Sultanahmet Mitingi

İslam ticarethaneleri, tümüyle kapanmış, Din Adamı, esnaf, memur, erkek, kadın, genç, yaşlı tüm sınıflardan halk, birbirleri ile adeta rekabet edercesine, Miting Alanı’na, ellerinden geldiği kadar çabuk bir şekilde gelmekteydiler.

Belirlenen saatten evvel, Miting Meydanı tamamen dolmuş, halk bir taraftan Ayasofya Camii Şerifi Meydanına, diğer taraftan da, Sultan Mahmut Türbesine kadar, birikmişti. Camii Şerifin, “Defter-i Hakani Emaneti” (Devletin Tapu ve Kadastro) binası karşısındaki kapısının önünde hazırlanan kürsünün üzerine, siyah bir çerçevenin içerisine; “Wilson Prensipleri’nin 12. Maddesi”

Yazılmıştı.

İzmir’in matemi ile, siyahlanan, üzerlerine serilen siyah tüllerle, karalara bürünen Sancaklarımızın üzerinde;

“Müslümanlar Ölmez, Öldürmez”...

“İki Milyon Türk, İkiyüzbin Rum’a feda edilemez”...

“Hak İsteriz”...

“Türk Her Zaman Hürdür, esir olamaz”...

“Türk Esir olmamıştır, Olamaz”...

“İzmir Kalbimizdedir”...

Gibi, insanı düşündüren ve fakat, Türk’ün ruhunu, en iyi bir şekilde dile getiren cümlelerle dolu pankartlar sallanıyordu.

Mitingde;

Harbiye Nazırı (Savaş Bakanı); Şevket Turgut Paşa...

İstanbul Muhafızı (Güvenliği sağlamakla görevli Komutan); Seyyid Paşa...

Emniyet Genel Müdürü Halil Bey...

İstanbul Jandarma Kumandanlığı nezdindeki, Fransız Temsilcisi Colonel Foulon...

Hazır bulunmakta ve gerekli tüm güvenlik önlemlerini almakta idiler.

İzmir için, tüm kalpler sızlarken, diğer taraftan da;

“Minarelerde Tehlil (Lailahe-ill-Allah sözleri) ve Tekbir (Allahü Ekber – Allah Ulu’ların Ulu’sudur) sesleri etrafa yayılmaktaydı.”

Manzaranın Ruhaniyeti (Ruhsal yansıması), Ulviyeti (Yüceliği), herkesin kalbinde, pek derin şekilde duygulandırmaktaydı.

Milli arzularını ve üzüntülerini gösterirlerken, Milletin göstermiş olduğu ölçülü hareketlilik ve ağırbaşlılık, cidden çok takdir edilmeye layıktı.

Mitingde Fahri Bey, kısa bir açış konuşması yapmış ve ardından da Şair Mehmet Emin Bey, aşağıda belirtilen nutku vermişlerdir.

Milli Şairlerimizden Mehmet Emin Yurdakul, Mayıs 1919 tarihinde Sultanahmet Meydanı'nda düzenlenen mitingte bu gerçeği şöyle haykırıyordu:

Mehmet Emin (Yurdakul)

Kardeşlerim...

Keşke, asırların geceleri ve dünyaların mezarları, gözlerime dolarak, bir kör, bir sakat, bir hasta olsaydım, sokak sokak dilenseydim de, Milletin kulağını parçalayan, bu felaketin seslerini, işitmeseydim...

Bu kara günleri görmeseydim...

Keşke, göğün tüm yıldırımları, yerin tüm canavarları birleşerek, beni kanlar içinde topraklara yuvarlasaydı da, Vatanımın bu felaketi karşısında bulunmasaydım...

Bu işkenceyi çekmeseydim...

Çünkü, Memleketin, bugün uğradığı felaketler ve belalar, o kadar acıklı ki...

Evet Kardeşlerim...

Biz, Vatanımızın ve Milletimizin yenilgisinin acısından sonra, bugün de, İzmir'imizin, Yunanlılar tarafından, işgâl edildiğini görüyoruz.

Yunanlılar, öteden beri, Tarihimizin ve Saltanatımızın enkazı üzerinde, "Pan Elenizm" saplantılarını uygulamak için, devamlı bir şekilde çaba sarfetmekteydi.

Tarih boyunca Yunanlılar ne bu saplantılarından uzaklaşmak gereği duydular ve ne de bizim zayıf ve yenik düştüğümüz anları izlemekten geri kaldılar.

Bize zorla kabul ettirilmek istenen; İzmir'i Yunanistan ve Türk'ü, Yunanlı yapmak için midir?

Hayır, Kardeşlerim...

İzmir, altı asırdan beri, kırk Ulu Camii'nin beyaz minarelerinden, Ezan seslerini, yedi gökte dalgalandıran, bir Müslüman Memleketidir.

İzmir, yine o kadar zamandan beri, cesaretimize, yiğitliğimize ve adaletimize şahit olmuş, azametli dağların, Oğuznameler, Şehnameler dinlediği bir Türk toprağıdır.

Yıldırım Beyazıt'ların, II. Sultan Murat'ların, altın kılıçlarının, şerefli bir anısı olan bu Osmanlı diyarı, tarihsel, medeniyetsel, Dinsel ve ırksal olarak da, Türk'tür ve İslam'dır. Daima da, Türk ve İslam olarak kalacaktır..

Bu Kutsal toprak, asırlardan beri bi çok sarsıntılara göğüs germiş ve böyle haris gözlerle kendisine bakanlara karşı söylediği hep bu olmuştur:

“Düşman, geri; benim yeşil dağlarımın, çiçekli yaylalarımın altında, derin uçurumlar, karanlık mezarlar vardır.

Benim evlatlarım, ölmeyi bildikleri kadar, öldürmeyi de bilirler.”

Türk'e gelince:

Onun Allah'a secde etmek için, eğilen alını, hiçbir zaman, esaret önünde eğilmedi.

Onun, kılıç ve sabandan başka bir şeyle nasırlanmayan elleri, asla zincirlere uzanamaz..

O, esir yaratmayan Allah, kendisini özgür olarak dünyaya getirirken bilir ve ister ki, beşiğine kadar giren, Osman'ın Sancağı, mezarına da, gölge olarak vursun...

O halde, böyle bir Memleket ve Milletin tarihini ve ruhunu, bilmiyorum ki, hangi kuvvet değiştirebilecek?

Demir ve ateş...

Kardeşlerim, ben bunlarla, hiçbir Vatan ve Irkın öldüğünü işitmedim.

Şerefli bir tarihe ve medeniyete, sağlam bir erdem ve ahlaka, zengin bir şiir ve edebiyata, Dini ve Milli ananelere, ırksal ve Vatani anılara sahip olan bir Milletin, mahvolduğunu tarih hiç göstermiyor...

Altın tahtları, granit kaleleri, yakıp, yıkan fatihlerin kılıçları, Milli ruhların ve duyguların önlerinde hep aciz kalmışlardır.

İşte size Almanlar, Ruslar ve Avusturyalılar tarafından parçalanmış Lehistan (Polonya)...

İşte size, Prusya kartalının pençesine düşen, Alsace ve Lorraine...

Dünün o esir toprakları ki, bugün beyaz kartalları ve üç renkli bayraklarını, yine saraylarının ve mabetlerinin üzerinde dalgalandırıyorlar...

Çünkü, Lehistan (Polonya), Slav ve Germen değildir. Onların “Ogniem i Mieczem”leri (Milli Kahramanları) vardı ki, Lehlilerin (Polonyalıların) Milli ruh ve vicdanlarında, bir ölmez Polonya’yı yaşıttıyordu.

Çünkü, Alsace ve Lorraine, Almanya olamazdı.

Onun Rhin Nehrinin suları, ona Marsillaise’leri terennüm ediyordu.

Bu, “Öldükten sonra dirilme” mucizesini yapan, eğer Milli ruh ve duygular ise, Türk de, onun “Nur ve Ateş” madeninden ilhamını almıştır.

O da, ölümlerden kuvvet alacak, Vatanını ve Mabedini, hak ve hürriyetini; namusu ile, kanı ile, bugünkü çocukları ile ve yarınki torunları ile, koruyacak ve ihtiras sahiplerinin gözleri, onun Memleketinde, kanlara bulanmış taş yığınlarından ve silahları ellerinde ölmüş, şehitlerden başka bir şey göremeyecektir...

Ah, Kardeşlerim...

Yine matem mi? Yine ölüm, yine keder mi?

Ah...

Yine mi, bir çok asırların ve sanatkarların emekleri ile vücud gelmiş olan Memleketler, bir çok anılar taşıyan ocaklarımız, yıkılacak?

Yine mi, birçok tarlalarımız işsiz ve ıssız kalacak?

Yine mi, büyük aşk ve rüyaların kahramanları olan delikanlılarımız, toprak olacak?

Yine mi, birçok bağıryanık analarımız ve taze duvak gelinlerimiz, ağlayacak?

Yine mi, birçok masum ve günahsız zavallılarımız, zulmün, vahşetin, hırsın, hıncın, gururun, kinin, intikamın kurbanları olacaklar?

Yine mi, vahşi hakla, erdem ile boğuşacak?

Kardeşlerim...

Ben, şu iki Kutsal Mabedin arasında, bizi; birbirimizi sevmek için yaratan Allah’ın bu Saltanatının eşiğinde, düştüğümüz bu halden nefret ediyorum...

Mehmet Emin (Yurdakul)

Yüreğim heyecanlı ve gözlerim yaşlar içinde olduğu halde, Batıya doğru dönerek, haykırmak ve şunları söylemek istiyorum:

“Ey Avrupa, ey Amerika, bütün bunların sorumluluğu sizlere ait olacaktır. Biz Türkler, içine düştüğümüz savaşa ve uğradığımız yenilgiye rağmen, sizleri tanıyorduk ve sizden, yalnız hak ve adalet bekliyorduk.

Sizin Müttefikleriniz ve şairleriniz vardı ki, bunlar Mesihlerin yardımcıları gibi, bir damlacık insan kanında ve gözyaşlarında tufanlar, kıyametler görürlerdi...

En değersiz bir insanın ölümünü bile, bir yıldızın düşmesinden daha acıklı bulurlardı...

Savaşın, bu ölüm eğlencesinin, her adımda saçtığı felaketleri ve biçtiği matemleri lanetlerdi...

Istirap çeken, ağlayan, öldürülen, aşağılanan, esir edilen insanlığı kurtarmak ve onun özgür yollardan nura, iyiye, doğruya, eşitliğe, hakka ve gerçeğe götürmek isterlerdi...

İnsanlığın, o aşk ve adalet mabedini kurmak isterlerdi ki, bunun mihrabının önüne, dünyanın bütün sefilleri ve mazlumlara, gelsinler; dertlerini, acılarını feryatlarını, gözyaşlarını döksünler ve buradan; ümit, teselli, güç, hak ve hayat alsınlar...

Biz de onlardan biriydik...

Savaştan sonra sizi karşımızda görünce, insanlık ve özgürlük adına, savaştığınızı işitince, Barışın hak ve adalet getireceğine ve artık “Altın Devrin” doğacağına inandık...

Size uzattığımız ellerle, her gün yükselttiğimiz feryatlarla, yalnız Vatan ve Mabedimizde: Özgür yaşamak hakkından başka bir şey istemeden, tevekkül ile, bekledik, durduk...

Lakin, heyhat...

Bugün Türk ve Müslüman İzmir’in, Yunanlılara açılması ve “Bir buçuk milyon Türk ve Müslüman’ın haklarının ve

özgürlüğünün, ikiyüz bin Rum'a feda edilmesi", bizi umutlarımızın harabeleri arasında yapa yalnız bıraktı...

Ey, Shakespeare'lerin, Prohomme'lerin, Longfellow'ların, Dante'lerin Milletleri, siz, hani nerede, sizin o insanlık ve adalet rüyalarınız?

Bunlara karşı, ne diyeceksiniz?

Soruyorum, size; şu 20.ci asırda, Roma'ların önünde alınlarına "Zafer Haçları" giyerek, kanları ve gözyaşlarını çiğneyen Jül Sezar'ların devri devam mı ediyor?

Türk'ün hukuku, Türk'ün özgürlüğü, niçin tanınmıyor?

Türk'ün Vatanı, Türk'ün Mabedi, niçin çiğneniyor?"

Bununla beraber, Kardeşlerim...

Biz bütün felaketlere, belalara ve her şeye karşı; Memleket ve Milletimizin hayatından ve kurtuluşundan ümidimizi asla kesmeyelim...

Bilelim ki;

"Gökler fırtınasız, baharlar hazansız olmadığı gibi, hiçbir zaman insanlar da dertsiz ve ıstırapsız kalmamışlardır..."

Istırap, insanlığın kaderidir..

Yenilgi; her Milletin hayatında, mukadderatının elinden içtiği bir zehirdir...

Lakin, fırtınalardan sonra, parlak güneşler ve hazanlardan sonra, güzel çiçekler görüldüğü gibi, dertlerden, ıstıraplardan sonra da mutlu ve huzurlu günler gelir.

Eğer, biz felaketten, yenilgiden ders almayı bilsek, şüphe yoktur ki, bizim içtiğimiz zehir, bir ilaç olacaktır...

Kardeşlerim, Yunanlıları İzmir'den çıkarmak, eski ve yeni dünyalara, haklarımızı ve özgürlüğümüzü tanıtmak istiyor musunuz?

Öyleyse, en önce aramıza girmiş olan, nifakı öldürelim...

Kardeşliğe doğru, bir daha geri çekilmeyecek olan ellerimizi uzatalım...

Hepimizin alınlarımızda; Vatanı kurtarmak ülküsü ve kalplerimizde; Milleti yaşatmak aşkı olduğu halde, Halifemiz ve Hakanımızın tahtı etrafında birleşelim...

Her birimiz hepimiz ve hepimiz, her birimizin olan, yalnız ve yalnız iki güce iman edelim.

KENDİMİZE VE ALLAH'A...

Yine aynı gün konuşan Halide Edip (Adıvar)a kulak verelim: Kardeşlerim, Evlatlarım...

Ruhu göklerde olan Atalarımız, Minarelerimizden yediyüz yılın Şanlı Osmanlı Tarihinin bugünkü faciasını seyrediyor. Bu tarihi, bu muazzam meydanda, "Zafer Alayları" yapan, Kahraman Atalarımızın ruhları karşısında, dünyanın bir başından, bir başına at süren, o yenilgi nedir bilmeyen askerlerimizin hiddetleri, öfkeleri karşısında başımı kaldırıyor ve diyorum ki:

"Ben;

Türk ve Müslüman tarihinin, kara bahtlı bir kızıyım.

Eskileri kadar kahraman, fakat talihsiz yeni Milletin de kara bahtlı bir anasıyım.

Bu yeni Millet adına, Ulu Atalarımızın ruhları önünde, başımı eğip, yemin ediyorum.

Bugün, kolları kesilmiş olan Türk Milleti'nin, geçmiş günlerdeki kadar, cesur bir ruhu var."

Yemin ediyorum ki:

Halide Edip

"Yüreklerindeki yüce duygularını, adaletten ve insanlıktan alan Atalarımın, Kutsal namusuna ihanet etmeyeceğiz.

Allah'ıma ve Hakka dayanarak, Türk Milleti'nin son yolunu, size ve tüm dünyaya ilan ediyorum."

Kardeşlerim, Evlatlarım...

Asırlardan beri, sinsi sinsi devam eden, Avrupa'nın istila siyaseti, her zaman Türk toprakları üzerinde, en vicdansız bir şekilde görüntü vermiştir.

Ayda ve yıldızlarda, zapt edilecek Müslüman ve Türk toprakları ve

Milletleri olduğunu haber alsalar, oralara bile "İstila Orduları" göndermek için, mutlaka bir yol bulacak olan Avrupa'nın eline, nihayet bir fırsat geçmiştir.

Türk'e zalim ve günahkar diyen, Milletlerin günahları için, Mahkemeler kuranların bu günahları, o kadar çirkin ve sefil günahlardır ki, lekelerini; engin denizlerin, sonsuz suları dahi yıkayamayacaktır.

Avrupa'nın işlediği bu günahlar karşısında, sizin için bugün, yegane yükselen ses, "Müslüman Dünyası"nın sesidir.

Kardeşlerim... Evlatlarım...

Dünyanın size vermiş olduğu hükmü dinleyiniz:

Avrupalı İtilaf Devletlerinin saldırıya dayanan siyaseti, bazen ihanetlerle ve daima büyük bir haksızlık içinde, Türkiye'ye çevrilmiştir.

Sonunda, "Hilal"i parçalamak için, ellerine bir uygun ortam geçmiştir... Bu kararlarına, bu kararlı tavırlarına karşı bizi tutacak bir tek Batılı Devlet yoktur...

Onların hepsi, "İnsan Haklarını Savunmak" için, sanki bir yargı yeri kurmuşlar ve fakat orada, "Yenilenlerin Parçalanması" hükmü vermişlerdir...

Sultanahmet Mitingi

Ama unutmayalım ki, bir gün gelecek, "En Büyük Yargı Yeri"nde, bizim gibi Ulusları, kendi doğal haklarından mahrum edenleri, mahkum edeceklerdir.

Çünkü, her bireyin içinde, bir "Hak" duygusu vardır ve Ulusları, oluşturan da bu bireylerdir...

Esaret boyunduruğunun zincirleri, ta canına kadar geçmiş olan Müslüman Kardeşleriniz, sizin için bugün, gür sesleri ile yüreklerinden haykırıyorlar.

Ben, Kardeş Müslüman dünyalarına da sizin adınıza, yemin ediyorum.

Davamız işte budur:

“Türkiye’nin mevcut olan Hak ve İstiklalinin elinden alınmaması...

Türklerin ve Türkiye Ata’larına ve Bayraklarına ve Milletimizin sonsuz ve Kutsal haklarına ihanet etmeyeceklerdir..”

Ya Rabbi, Hakkın ve Milletlerin bir mahşeri andıran, bir “Mahkeme-i Kübrası” (En Yüce Mahkeme) hazırlamıyor.

Bu mahkemeye, Milletlerin hakkını çiğneyen zalimler geleceklerdir.

Ve bu zalimleri, öncelikle kendi Milletleri mahkum edeceklerdir...

Milletlerin ruhunda, her zaman Kutsal bir hak ve yücelik vardır...

Dinleyiniz...

Sizin iki dostunuz var...

Birincisi, bugünkü Müslüman Dünyası, diğeri ise, Millet hakkı için bağırarak olan, Milletler...

Birincisini kazandınız.

Ötekini, bugünkü açtığınız davanın hakkı ve yüceliği kazandıracaktır...

Hükümetler, düşmanınız...

Milletler, dostunuz...

Kalbinizdeki isyan ise, gücünüzdür...

Böyle muazzam bir günü, Osmanlı Tarihi, Osmanlı Topraklarında, bir defa daha yaptıramayacaktır.

Bugün, size haber verdiğim Milletlerin Hak günleri uzak değildir...

O gün gelirse, içimizden bugün burada bulunanlardan bazıları, bu dava yolunda ölmüş olurlarsa, onların mezarları üstüne, “İstiklal Bayrağı”nızla geliniz...

Ve, o günü müjdeleyiniz...

Şimdi hepiniz, benimle yemin ediniz ve tekrarlayınız:

“Milletlerin Kutsal hakkı ilan olunacağı güne kadar, kalbimizde heyecanımız aynen kalacak ve asla eksilmeyecektir...

Yediyüz yılın en asil ve büyük mirası olan ağır başlılığımızı, adaletimizi ve terbiyemizi unutmayacak ve bozmayacağız..”

Yemin ediniz...

Yediyüz yılın tarihini ağlayan, bu Minarelerin altında, YE-MİN EDİNİZ...

“Bayrağımıza, atalarımızın namusuna ihanet etmeyeceğiz...”

SULTANAHMET MİTINGİNDE ALINAN KARARLAR

(Milli felaketimiz, tahminlerimizin çok üzerindedir...)

Miting Heyetinin almış olduğu bu kararlar, son konuşmayı yapan Doktor Sabit Bey tarafından yüksek ve Yüce bir sesle okunmuştur...

Sultanahmet Mitingi

Vatandaşlar...

Tarihin dönüm noktasında bulunuyoruz...

Artık hayaller peşinden koşacak, kendimizi avutacak bir zamanda değiliz...

Gerçekle, pek acı, pek kederli be pek büyük bir gerçekle karşı, karşıya bulunuyoruz...

Tehlike artık karşımızda değil, aramızda, ağzımızda, boğazımızda, onu adeta gargara yapar durumdayız...

Ey, Bahtsız, Kısmetsiz Millet...

Senin şanlı tarihine, kesin bir son vermek, dünyalar kadar, dünyalardan daha Kutsal ve Yüce Vatanının temiz alnına tükürmek istiyorlar...

Şimdi sana hiçbir dost, hiçbir yardımcı olacak kişi yok...

Yalnızsın... Şunu iyice dinle, yalnızsın...

Sana gülen yüzler, bayağı yüzler, senin son mirasına konmak isteyen çapulculardan başka birileri değildir...

Artık inanma, senin için yalnız "SEN" varsın.

Hayır... Hayır... Senin bir yardımcın var...

Senin Hak'ın, senin Allah'ın, Ulu Tanrın var...

İşte, sen yalnız ona güvenebilirsin...

Allah'tadır, Allah'tır, en büyük güç...

Vatandaşlar...

Milli felaket, tahminimizden çok daha büyüktür. Fakat bu konuda ümitsiz olmayalım...

Azımkar ve metin olalım...

Yalnız bizim için değil, çocuklarımız, torunlarımız için ve bize bu emaneti bırakan Atalarımız için, gerekiyorsa ölmeyi, seve seve, bile bile ölmesini bilelim...

Vatandaşlar...

Bu muazzam toplantımızla, biz bütün dünyaya şunu gösteriyoruz ki, Türk buradadır...

Burada yaşayacak ve burada ölecektir...

Damarlarımızda bu kan, vücudumuzda bu yürek, ruhumuzda bu aşk, Vatan ve Allah aşkı olduğça, hiçbir şey bizi, buradan, bu güzel Vatandan, ayıramayacaktır...

Hanımlar, Efendiler...

İşte, burada dertlerimizi hep döktük.

Şimdi de kararımızı verelim ve buradan sessizlik içinde ve fakat azimli olarak yürüyelim ve ilerleyelim...

Miting Heyeti size, şu önerilerde bulunuyor.

Kabulünü oylarınıza sunuyorum:

1.- Bugün şurada, bir zamanlar yüzbin türlü Milli gösterilere sahne olan bu Meydanda toplanan bizler, İstanbul'un Türk ve Müslüman halkı, Kutsal Vatanımızın haksız olarak işgâl olunan yerlerinin tahliyesine kadar, Yüce Saltanat

Makamının etrafında, demir bir çember gibi olmaya ve bu uğurda canımızı vermeye hazırız..

2.- Bizlere asırlardan beri uygulanan siyasete, göz boyama siyasetine, artık kesinlikle güvenmiyoruz. Siyaset ufkumuzdaki, kara bulutların çekilmekte olduğunu göstermek isteyen yalan, dolan dolu ve şeytanca haberlerine, ufuktaki fırtınalar filen, ortadan kaldırılmadıkça, bu gibi siyasete asla inanmıyoruz. Heyecanlarımızı, coşkularımızı dindirmek isteyenleri, bütün ruhumuzla lanetliyoruz..

3.- Memlekette,tüm siyasi ihtirasların sustuğunu, artık kalplerimizde, Vatan endişesinden başka, hiçbir endişenin yer bulmamasını, ruhumuzdan doğan bir içtenlikle istiyor, küçük, büyük, kadın, erkek, hepimiz buna söz veriyor ve yemin ediyoruz..

4.- Ve bir gün, Yüce ve Şanlı Halifemiz Hazretlerinin, Kutsal huzurlarında, toplanacak olan bir “Olağanüstü Şuranın”; Vatan ve Millet için, en hayırlı olacak kararlar alması için, dualar ediyoruz..

5.- Bu kararlarımızdan, uzakta bulunan Vatandaşlarımızı ve bizim hareketlerimizi izleyen yabancı gözlemleyicileri, ancak basın yolu ile, haberdar etmek azmindeyiz..

İşte Vatandaşlar... Şimdilik, önerilerimiz bunlardan ibarettir...

Bunlar, hepinizin kabulüne uygun düşmüş ise, sizlere; “Cevabımız, Kabuldür” şeklinde bu sözümü benimle beraber tekrar etmenizi rica edeceğim:

“YASASIN İSLAM MİLLETİ, VAROLSUN KUTSAL HALİFEMİZ...”

SABIHA ZEKERİYA'NIN OKUDUĞU SON DUA...

(O siyah bayrağın altında, hıçkırıklarla sana yalvarıyoruz)
(Sultanahmet Mitingine katılanlara okunmak için hazırlanmış
ve katılanlara okunmuştur...)

"ALLAH'IM...

*Ak saçlı ihtiyarlar, bağı yanık analar, gönlü yaralanmış
yetimler, bütün Türk ve Müslüman kulların, hep birden
sana Duaya geldik...*

Sabiha(Sertel) Hanım

Sesimiz sana, Minareler Memleketinin, bütün Müslüman Dünyasına, ses veren Mabetlerinden yükseliyor...

Kalbimizi sana açtık, gözlerimizde senin nurun, kalbimizde senin vecdin, ruhumuzda senin aşkın var...

Mabetlerinde ağlayan, Surların üzerinde feryat eden, bütün Müslüman memleketlerinde matem tutan, üzüntülü Türk sadasını işiten, TANRIM...

Bizi de dinle...

Ruhumuzdan kopan feryatlara acı ve bizi koru, ALLAH'IM...

Günahlarımıza tövbeler ederek, Şehitlerimizin ruhundaki, Kutsallığa sığınarak, sana secde ediyoruz;

Müslüman ruhunu temsil eden, Camilerine haç diktirme, ALLAH'IM.

Yediyüz yıldan beri, Minarelerinde okunan Ezan sesine, bizi hasret etme, ALLAH'IM...

Bu topraklar altında, Millet için ağlayan, bir milyon yetimin hıçkırıklarını işit, bizi o Şehitlerimizin, ruhunun hürmetine, koru, YA RABBİ...

Yediyüz yıldan beri, denizlerin hakimi, Doğunun hükümranı olduk, bizi düşmanlarımıza esir eyleme, YA RABBİ...

Doğunun üzerinde dalgalanan "Matem Sancağı", bütün esir olan Müslüman dünyasının matemini ilan ediyor.

İşte biz, bugün o "Siyah Bayrak"ın altında ruhumuzdan taşan hıçkırıklar arasında, sana yalvarıyoruz, ALLAH'IM...

Asırlarca hükümrân olan Türk'ün, bugün bütün Milletlerin lanetleyeceği bir zulüm ile Kutsal değerleri, istiklali, hayatı, her şeyi mahvoluyor...

Adalet adı altında, yalancı vaatlerle, ta ciğerine saplanan hançer, Orta Çağların hala akıllarda bıraktığı, o alçak siyasetin hançeri; hükmeden olmak, azınlıkları esir etmek...

Hatta biz Müslümanlar, çoğunluk olduğumuz halde esir ediliyoruz.

İşte dostlarımız dediklerimizin adilane siyaseti...

Kahrolsun, böyle adalet...

ALLAH'IM... Biz, senin adaletine sığındık...

Hükümetlerin adaletini, Milletlerin "Adalet Sesi", henüz boğamadı...

Bizim, her adaletin üstünde, en büyük gücümüz olan, ALLAH'IM, seksen milyon Türk'ün kalbinde vecdin ve senin aşkın var...

Ve biz, bu aşk ile, Türk'ün hakkını, bütün dünyanın Milletlerine bağırarak ve anlatacağız...

Türkler, ancak Türk Sultanının, Halifesinin hükmü altında yaşar...

Ve biz, hürriyetimiz için, seksen milyon Türk; genç, ihtiyara, kadın, çocuk, sesimizi işittirinceye kadar, hakkımızı tanıttırınca kadar, hep bağıracağız...

Cihadımıza, sen yardımcı ol, YA RABBİ...

Sesini sana Kutsal Mabetlerimizden Tekbirler (Allah-ü Ekber) ve Tehliller (Lailahe- ill- Allah) ile yükselten,

***biz Türk'ün sesini işit ve bizi bu zulümlerden kurtar,
ALLAH'IM...***

Huzurunda diz çöktük. Sana bütün vicdanımız, bütün imanımızla yalvarıyoruz...

İmdat dileyen, yaşlı gözlerimiz, merhametine sığınan matemli kalplerimiz, hicran dolu ruhumuzda, ibadet ediyor ve yalvarıyoruz...

***Hükümrân olduğumuz topraklarda, bizi süründürme,
ALLAH'IM...***

Camilerimizde yanan "Din ve İman Kandilleri"ni söndürme, ALLAH'IM...

Yüz milyon Müslüman'ın Halifesi, Hazreti Peygamberin Vekilini, zalimlere esir etme, YA RABBİ...

Fatihlerin, büyük Hakanların şan ve şeref ülkesinden, Türklerin Kutsal Yurdundan, "Hilal"ini eksik etme, ALLAH'ım...

Düşmanlara Hakk'ın gücünü tanıt ve bizi kurtar, ALLAH'IM...

TARİHİ İKİNCİ SULTANAHMET MİTINGİ

(13 Ocak 1920)

(Ak sakallılardan, en gencine kadar tüm İstanbul halkı)

Sultanahmet Meydanı, yeniden büyük bir Milli coşkuya şahit oldu.

Kadın, erkek, genç, ihtiyar, yüzbini aşkın Müslüman halk, İstanbul'u ve Memleketi savunma kararını almak üzere bu tarihi meydanda toplandılar...

İstedikleri; Hak ve Adalet idi...

Tüm İstanbul halkı; aksakallı dedelerden, masumlarına, kadından, erkeğine kadar, işlerini, güçlerini bırakıp, bu tarihi Mitingde yerlerini almak için koşuştular...

Sultanahmet Mitingi

Daha sabah ondan itibaren, Alemdar Caddesi ile, Divan Yolu ve çevresindeki tüm sokaklar, Sultanahmet Meydanı'na doğru, el ele, gönül gönüle, hep aynı coşku ve isyan ile, akın akın, büyük bir kalabalık ve yığılma ile adeta kaynaşıyordu...

Konuşmacıların kürsüsü, Ayasofya Hamamı'nın önüne yerleştirilmiş, Osmanlı Bayrakları ve halılarla süslenmişti.

Kürsünün karşısında, Polis Müdürü ve Zabıta memurları ile İtilaf devletleri Zabıta Müdürü yerini almıştı.

Sol tarafta, polisler tarafından ayrılan bölümde, okul öğrencileri, yer almışlardı... Arkalarındaki bölümde de, kadınlara yer ayrılmıştı...

Mitingde, tüm okullar, yerlerini almışlardı... Örneğin, "Mektebi Sultani" (Şimdiki Galatasaray), "Öğretmen Okulu", "Hilafet Yüksek Okulu", "Kız Öğretmen Okulu" öğrencileri ve öğretmenleri, özel bayrakları ile dikkatleri çekiyorlardı...

Kürsünün sol yönünde yer alan;

"İZMİR MÜDAFAAİ HUKUK CEMİYETİ BAYRAĞI"nda, Türkçe ve Fransızca olarak yazılmış olan;

"İZMİR TÜRKİYE'NİN, İSTANBUL TÜRKLERİNDİR..."

Cümlesi okunuyordu...

Kürsünün karşı tarafındaki ve sağdaki Meydanlar, tramvay yoluna kadar, her sınıf halk ile dolmuştu.

Her taraftan akın akın koşturup gelen halkı, Meydan alamadığı için, Mitinge katılanların büyük bir kısmı da, Parkın diğer bölümleri ile, Tramvay Caddesini dolduruyorlardı...

Saat; bir buçuk ile iki arasında, birdenbire Sultanahmet ve Ayasofya Cami-i Şerifleri Minareleri'nden, bir Tekbir (Allah-ü Ekber) çağırışması ve bir Tehlil (Lailahe-ill- Allah) sesleri, dalgalanarak Miting yerinde yankılanmaya başladı...

Hazır bulunanların hepsi, tek ağızdan, Müezzinlerin seslenişlerine katıldılar...

İslamiyet Ruhu, vecde ve heyecana gelmişti... Bu Kutsal ortam arasında hitabet kürsüsüne, Dr. Rıza Nur Bey, çıktılar:

DOKTOR RIZA NUR BEYİN NUTKU

(Türkleri İstanbul'dan çıkarma haksızlığı yapılamaz)

Vatandaşlar...

Rıza Nur

Bugünkü toplantının önemini ve büyüklüğünü anlatmak, her şeyden çok daha önemlidir...

Özellikle, Avrupa'nın Barış Konferansının hakkımızdaki kararını vermeye hazırlandığı bugünlerde, bu toplantının ve siz İstanbulluların coşkuları, acıları, katlantıları ve isyanları, etrafa

Birer;

"Varoluş Mesajı..."

Olarak yansımaktadır...

Bugünlerin çok önemli ve sayılı

Tarihsel günlerden olduğunu mutlaka anlamamız gerekmektedir...

Asırlardan beridir, devamlı olarak, göğsümüzde büyütme lutfunda bulunduklarımızın, bizi Avrupa'ya yanlış tanıtmak konusundaki propagandalarından bahsetmemek mümkün değildir.

Bu insanlar, propagandaları ile biz "Türk'leri hep, barbar, hep kavgacı, hep anlaşmaz, hep kavgacı bir imaj yayma çalışmaları içinde olmuşlar"dır.

Ayrıca, Türklerin medeniyet dünyasında yer almalarının asla mümkün olmadığını ve medeni ortamdan çok uzakta yaşadıklarını anlatma yoluna girmişlerdir.

Halbuki, dünyaca teslim olunduğu gibi, biz Türk'lerin medeniyetleri, bundan binlerce yıl evvel yayınlanmış ve inşa edilmiş olan eserlerinden anlaşılmaktadır.

O günlerin dünyasında, Türkler, diğer devletlerin gıpta ile baktıkları ve imrendikleri bir medeni yapı içinde yerlerini çoktan almışlardı, bile...

Barış Konferansında aleyhimize bir karar verilmesinin mümkün olmadığını, herkes görmektedir...

Aksine verilecek olan bir karar; ancak Avrupa'nın, İtilaf Devletlerinin peşin hükümlerinden ve ne pahasına olursa olsun, Türkiye'yi parçalamak planlarının bir parçası olacaktır...

Kardeşlerim....

Ben şimdi gözlerimi, Avrupa'nın bugünkü Medeniyet zirvesine çevirerek diyorum ki:

"Avrupa, bize bu haksızlığı yapamaz.

Avrupa; Türkleri İstanbul'dan çıkarmak, haksızlığını yapamayacaktır...

Türkleri İstanbul'dan çıkarmak, yaşama hakkını elinden almak, demektir...

İstanbul, Türkiye'nin başıdır... Ve bu baş koptuğu gün, biz yok olduk demektir..."

Osmanlı Devleti aynı anda, hem bir "Maddi Saltanat"ın, hem de bir "Manevi Saltanat"ın toplandığı bir Devlettir...

Bunun böyle olduğunu, Lloyd George, savaş esnasında, İstanbul için vermiş olduğu beyanatında da belirtmiştir...

Temenni edelim ki, bu gibi kötü beklentilerin, artık sonu gelmiş olsun...

Eğer, Barış Konferansında, aksi yönde bir karar alınacak olunursa, bu onların Osmanlı İmparatorluğu ve biz Türkler için ne kadar peşin hükümlü olduklarının bir yansıması olacaktır...

Allah, hep bizimle olsun...

NAKİYE HANIM'IN NUTKU

(Kadın Dünyasının kararlarını size anlatmağa geldim)

Vatandaşlar, Dindaşlar...

Nakiye Hanım

Bugün sizinle karşılık görüşmeye, dertleşmeye geldim...

Kadın Dünyasının kararlarını, size ulaştırıyorum...

Bugün, bizlerin elinden, en açık ve belirli haklarımızın alınabileceği zannediliyor...

Bu konuda çok, ama pek çok yanılıyorlar...

Türkler, kimsenin hakkına tecavüz etmezler.

Ama kendi haklarına da, asla tecavüz ettirmezler.

Bu tüm dünyaca, devletlerce biline...

Tamamı tamamına;

“Öndört aydan beri, kadere razı olmuş, her şeyi oluruna bırakmış ve sabır içinde bekleyip, duruyoruz...”

Medeni Milletlerin bizim için, ezici, kahredici davranacaklarına ihtimal vermek istemiyoruz...

Türklerin eserleri ile, abideleri ile, medreseleri ile, Camileri ile, sebilleri ile süsledikleri, İstanbul ile, İzmir ‘imiz üzerinde, elem, ayrılık ve perişanlık bulutları dolaşıyor...

Ümitli olalım ki, İstanbul, yalnız bizim içindir...

Biz onu asla vermeyeceğiz...

Kadın Dünyası; Vatana, İstanbul'a olan sevgisini, Çanakkale'de evlatlarını göğsünden siperler oluşturmakla, bu kararlılığını kanıtladı...

Efendiler...

İçinizde Fatih'in, Yavuz'un Türbelerini bırakıp, çıkıp gidecek, bir erkek var mıdır?

Ben böyle bir şeyi asla aklıma getiremiyorum.

Biz de, kadınlar olarak da, daima sizlerle beraberiz...

Çıkmayacaksınız.. Bırakmayacaksınız...

Yanınızdan, önünüzden ayrılmayacağız...

Biz de, sizinle beraber olacağız...

Kadınların, İstanbul için, canlarını feda edeceklerinden, asla şüphemiz olmasın...

Eğer, Avrupa zaman zaman, bizi dost ve Müttefik olarak, tarihe kaydetmiş olduğu günleri unutuyorsa...

Ben buraya Kadın Dünyasının, yemini, andını tekrara geldim...

Ve diyorum ki:

"Kadınlar, İstanbul ve İzmir için, ölmeğe hazırdırlar..."

Önümüzde iki yol görünüyor...

Birisi, şanlı hayatımıza devam etmek...

Diğeri de, Hanımlar, Efendiler...

Tarihimizi, gözlerimizle beraber kapayıp, hep birlikte sonsuzluğa götürmektir...

Unutmayın ki, bir üçüncü yol yoktur...

Allah, biz Türk'lerin ve bütün İslam Dünyasının yardımcısı olsun...

HAMDULLAH SUPHİ (Tanrıöver) BEY'İN NUTKU

(Dediler ki: Biz galipler, mağlupları mahvetmeyeceğiz)

Kadınlarımız, Bahtsız Kadınlarımız, Efendiler, Zavallı Kardeşlerim...

Hamdullah Suphi Tanrıöver

Başkaları hakkımızda son sözlerini söylemeden evvel, biz kendimiz, kendi sözlerimizi söyleyeceğiz...

Eğer, on aydan beridir, beklediğimiz karar, "İdam" ise, dün Mecliste Padişahımızın dediği gibi, Trakya'dan, Erzurum sınırlarına kadar Milletin haykırdığı gibi, "Biz çıkacak olan bu karara asla razı olmayacağız..."

"YAŞAMAK BİZİM HAKKIMIZDIR."

Bu acıklı günlerde, gelin, hep beraber hatırlayalım...

Londra'da, Paris'te, Washington'da:

"Biz galipler, mağlup Milletleri, mahvetmeyeceğiz..."

Türk çoğunluğu içinde bulunan topraklar; Türk'tür... "Diyorlardı.

Halbuki, bizim için, son alçaklıklarını, adiliklerini, son fenalıklarını hazırlamak üzeredirler...

Şimdi bütün Fransa'ya sesleniyorum:

"Fransız Hükümetine, yavaş yavaş bize doğru gelen haklarımızı savunan, Fransız Milletine, tüm yüreğimizi açıyoruz..."

O Fransız Hükümeti ki, Türk Milleti'nin ikinci lisanının, neredeyse Fransızca olduğunu onaylar...

Biz Fransız Hükümeti'nin, Fransız aydınlarının, Fransız basınının, tanıdığı hakları istiyoruz..."

Hanımlar... Efendiler...

Topraklarımız arasında, istila altına alınan bölümlerin, küçük bir anlatımını yapacağım, bir portresini çizeceğim:

"Usturumca Nehrine kadar, iki buçuk milyonluk bir Türk kitlesi, var..."

Balkan Savaşında, buraların içinde bir avuç Bulgar varken, hayvan sürülerini ayırır gibi, bir kısmını yağma, öldürme, yangın çıkarma olayları için, Yunanistan'a,,,

Diğer bir kısmını da, öldürme olayları yapmak için, Bulgarlara verdiler...

Zavallı Trakya, bugün için, ağlayan bir Vatan parçasıdır..."

Ne oluyor da, bunlar Türklere, açık olamıyorlar?

Trakya Cemiyeti, pek çok çalıştı.

Avrupa'ya Delegeler gönderildi...

Sözler verdiler...

Fakat, zulümler, halen devam ediyor...

İzmir'de de öyle...

İzmir'de şimdi, öyle gizliden, gizliye öldürmüyorlar...

Köylerimizi, açıktan açığa, topa tutarak, masum ve çaresiz insanları, öldürüyorlar...

Zavallı, bahtsız, bitik ve yangından çıkmış durumda olan Anadolu'nun Kahramanları, Zeybekleri, babalarından kalma, paslı silahları ile, tarihimizin Milli şerefini savunuyorlar...

Biz, Avrupa'nın, erdem iddiasında bulunan Milletlerine, buradan sesleniyoruz...

"Türk, hiçbir zaman, taksim edilmeyi kabul etmez...

Yunanlılar, buradan çıkıncaya kadar, savaşımıza kesinlikle devam edeceğiz..."

Anadolu'nun bir diğer bölümü üzerine de dikkatinizi çekmek isterim...

Anadolu'nun Güneyinde yarım Milyon nüfuslu, Ramazanoğulları'ndan bugüne kadar, Türk övüncü ile dolu bir şekilde yaşamış olan bir Türk parçası var...

Alsace-Lorraine'in, elli yıllık matemini tutan Fransız Milleti, Adana'mızı, bize mutlaka iade etmelidir.

Artık, bu zulümlere bir son versinler...

Şimdi de İstanbul'a geliyorum...

"İSTANBUL BİZİMDİR"...

İstanbul'dan Türk'ü çıkarabilecek bir güç yoktur...

İstanbul'dan ayrılmak, ayrı düşmek, bir Türk için, mümkün değildir...

Biz hala, merhametinden, insanlığından ümidimizi kesmediğimiz, İtilaf Devletlerine baş vuracağız...

Bu acılar, ıstıraplar, zulümler, öldürmeler, yangınlar, yağmalar, artık sona ersin...

İKİNCİ SULTANAHMET MİTINGİNİN KARARLARI

(İzmir ve çevresi yabancıların ellerinden kurtarılacak)

Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bey tarafından, tekrar kürsüye gelinerek okunmuştur)

Genel Barışın, ancak Uluslar arası adalet ve dostluk esaslarına dayalı olarak yapılabileceğine inanan, Türkler ve Müslümanlar, 13 Ocak 1920 tarihinde, Sultanahmet Meydanı'nda düzenlenen, muazzam Mitingde, Orta Doğu'da, Barış ve sonsuza kadar barışıklık halinin oluşturulmasına dayanak olacak, aşağıda belirtilen kararları, bütün Türk ve Müslüman kamuoyuna tercüman olmak üzere arz eder...

1.- Yalnız, İslam Hilafet Merkezi olmasından değil, özellikle Türk tarihinin, yegane Abidesi, Türk Milleti'nin bireysel yaşam merkezi olan İstanbul'un, evvelden olduğu gibi, Osmanlı Saltanatının Başkenti olarak kalması ve devam etmesi...

2.- Hilafetin Merkezi ve Saltanatın son savunma hattı olan Edirne ve onun hizmetinde bulunanların, Osmanlı mülkiyetini korumaları ve bağlı kalmaları...

3.- Bütün Batı Anadolu'nun, yegane ticaret kapısı ve bin yıldan beri en saf Türk Memleketi olan, İzmir ile çevresinin yabancıların ellerinden kurtarılarak, ana ocağına iade edilmesi...

4.- Anadolu'nun, Doğusunda ve Güneyindeki halkın ve çoğunluğu Türk ve Müslüman olan, İllerimizin, Osmanlı Saltanatına bırakılması ve bağlanması suretiyle, Türk Milli birlik ve siyasetinin, daha fazla zarar uğramasından, kurtarılması...

5.- Gerek Osmanlı Memleketinde bulunan Hıristiyan, ve gerekse diğer Memleketlerde kalan, Türk ve Müslüman azınlıkların, hukuklarını ve meşru çıkarlarını, tam bir dokunulmazlık halinde tutabilecek olan, önlemlerin sağlanması siyasi ve karşılıklı olarak alınması ve uygulanması...

6.- Avrupa ile Asya'nın birleşme ve temas noktasında bulunan Türkler, Asya dengesinin ve dünya barışının, ileride her türlü zararlı girişimlerden korunması konusunda, bulundukları konum itibarıyla, üzerine düşen görevin, önem ve ciddiyetini ve insanlığın yüce çıkarlarının dereceleri oranında, durumu hakkıyla benimsediklerinden, üç asırdan beri, saldırı savaşlarından sakındıkları halde; türlü türlü düşmanlara karşı, hayatını devam ettirme zorunluluğu ile, devamlı bir mücadele içinde olmaktan kurtulamayan Türk Milletinin, huzurlu düşünce ve vicdanı ile ve diğer medeni Milletlerin, tam güvenirliliğine sahip olarak, bu şerefli görevi tamamen ve devamlı bir şekilde yapmak için, ciddi ve samimi yardımlara ve uyarmalara mazhar olması...

BİR FRANSIZ HANIMIN KONUŞMALARI

(Türk Milletinin asaletini ve mertliğini takdir ederim)

Yapılan Konuşmaların ardından, Mitingde olanlar arasında bulunan, Posta ve Telgraf ve Telefon Genel Müdürü Yusuf Razi Bey'in, saygıdeğer Fransız eşi Madam Jeanine, hitabet kürsüsüne çıkarak Fransızca, şöyle bir kısa konuşma yapmıştır:

Bayanlar, Baylar...

Ben ve benimle birlikte Türkiye'de bulunan diğer Fransızlar, siz Türkleri eksiksiz bir şekilde iyice tanımağa fırsat bulmuş durumdayız...

Sizler hakkında, eksiksiz bir şekilde saygı ve sevgi duyguları ile dolu bulunmaktayız...

Memleketinize yeni gelen Fransızlar için ise, zaman içinde, sizlerin, tüm Türk Milleti'nin asaletini ve civanmertliğini görerek ve takdir ederek, eskiden beri kendilerinde saplantı halinde bulunan düşüncelerini, düzelttiklerini görmekte, ben ve bu Fransız arkadaşlarım, çok mutlu ve huzurluyum... Fransız Milleti'nin, Türk Milleti'ne karşı, bu çok zor zamanlarında, haklılığını görmek ve teslim etmekten yana kendimi bu konuda bir görevli olarak görmekten ayrıca mutluyum...

Şunu iyice biliniz ki, ben ve benim gibi Türk dostu Fransızlar, Türklerin bu Kutsal davasında, Avrupa nezdindeki en büyük savunucuları olacağız...

Sizlere bu zor ve acı günlerinizde, bir dost olarak yanınızda bulunduğumu ve bu zor günleri birlik ve beraberlik içinde aşacağınıza olan inancımı sizlere arz etmeyi kendime görev bilmekteyim...

Türk Milleti her türlü iyi ve güzel şeylerin hak edicisidir...

**

Gerçekten tüm **Türk Milleti**, **Mondros Anlaşması**'nın koşullarını öğrenir öğrenmez tepkilerini koymuş, silaha sarılmış ve işgâlcilere karşı direnmeye ve örgütlenmeye girişmiştir.

Amasyalılarıyla, Trakyalılarıyla, Denizlilisiyle, İzmirliysiyle, Aydınlılarıyla, Maraşlılarıyla, Anteplisiyle, Erzurumlusuyla, Adanalılarıyla, Ankaralılarıyla, emperyalistlere karşı ayaklanmıştı.

Kısaca **Çoluğu/Çocuğuyla, Kadını/Erkeğiyle Türk Milleti'nin** bütün fertleri harekete geçmiştir.

Kadınlarımız cephelere mermi taşımış, çocuklar yetişkinlerin yanı sıra vuruşmalara katılmış, başta **Müftülerimiz** olmak üzere pek çok **Din Adamlarımız** göreve koşmuşlardır.

Bilindiği üzere **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi**'nin ilk günlerinde halk, **Mustafa Kemal Paşa**'nın da belirttiği gibi;

“Hakiki vaziyeti anlamamışlardı. Fikirlerde karışıklık vardı. Dimağlar adeta durgun bir haldeydi...”.**

Böyle bir anda milletin ruhunda ve benliğinde mevcut olan direnme gücünü ateşleyen **Hocalar, Müftüler, Din Adamları Ulusal Kurtuluş Mücadelesi** fikrinin doğuşunda önemli bir faktör olmuştur.

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN DİNE BAKIŞI

Mustafa Kemal Atatürk, İslam ahlakını ve **Dininin** veci-belerini daha aile ocağındayken öğrenmiş, tahsil yaşamı boyunca da bu bilgilerini pekiştirerek geliştirmiştir.

Kabul etmek durumundayız ki; **“İlmî/Modern/Dindar”** bir yapının, en güzel örneği ve en başarılı uygulayıcısı, laik **Cumhuriyetimiz’in** kurucusu **Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk’tür.**

Ankara, 29 Ekim 1923

Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk, her zaman gericilikle mücadele ederken **İslam’ı** yüceltmekten geri kalmamıştır.

Dolayısıyla bu ikisi arasındaki ayrımı en doğru biçimde yapmasını bilmiştir.

Her ne kadar **“Tekke, Türbe ve Zaviyeler”** onun döneminde kapanmış olsa da, ilk **“Türkçe Kuran Meali”** de yine onun döneminde yayınlanmıştır.

Türk insanının gereksinimlerini ve özelliklerini çok iyi bilen, gericiliğe, yobazlığa her zaman karşı olan **Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk, Türk Milleti’ni Dinin** özüne yöneltmeyi amaçlamış ve bugün milletçe ulaşmayı hedefle-

diğimiz yapıyı her yönüyle oluşturmuştur.

Şüphesiz ki **Din, Mustafa Kemal Atatürk’ün** de dikkat çektiği gibi demokrasinin ve **Ulusal** bütünlüğümüzün vazgeçilmez bir gereksinimidir.

Bir milletin bireylerini bir arada tutan en güçlü bağ olan **Din,** aile, ahlak ve devlet kurumlarının da devamını sağlayan en önemli unsurdur.

Mustafa Kemal Atatürk'e göre;

Ankara, 12 Şubat 1925

“Dinin var olmadığı ya da Dini değerlerin ortadan kalktığı bir toplumda, bunun kaçınılmaz bir sonucu olarak aile, ahlak ve devlet kavramları da geçerliliğini yitirecek ve kısa süre içinde ortadan kalkmış olacaktır.

Böyle bir gelişme ayrıca, tarihi ve kültürü ne kadar eskiye dayanırsa dayansın bir milleti birbirine bağlayan milli ve manevi tüm bağların parçalanmasını, anarşinin hortlamasını ve toplumun bölünmesini kaçınılmaz hale getirecektir.

İşte bütün bu nedenlerden ötürü, toplum dokusunun vazgeçilmez parçası niteliği taşıyan din müessesesinin devamını sağlayamayan bir ulusun sosyolojik ve bilimsel açıdan ayakta durması mümkün değildir...”

Mustafa Kemal Atatürk, İslam Dini'nin ilime ve bilime açık olduğunu her vesile ile dile getirmiştir.

Ama **500** yıllık bir tarihe ve alışıla gelmiş bir yönetim şekline rağmen bir gecede ve de ansızın **Cumhuriyetin** ilanı bir **Müslüman** ülkede;

Nasıl bir etki yaptı?...

Nasıl bir tepki oluşturdu?...

Bunu göz ardı etmemek gerekir..

Evet, bu **500** yıllık alışıla gelinmiş bir yönetim şekline;

“Dur...”

Demesini bilen, **Dinin** devleti hegemonyası altına alınmamasını isteyen, çağdaşlığa önem veren tek lider **Mustafa Kemal Atatürk** oldu.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Din ve Din Adamları ilişkisi, ülkemizde sürekli tartışılacak konulardan biridir.

Bana kalırsa, **Mustafa Kemal Atatürk, Din** konusunda en fazla tenkit edilen ve yine bana kalırsa çok fazla haksızlığa uğramış olan bir **Liderdir**.

Mustafa Kemal Paşa bir konuşmasında da hakiki **Din Alimlerinden** şöyle bahsetmektedir:

“Efendiler!...

Bir fikri daha tashih etmek isterim.

Ankara, 15 Mayıs 1928

Milletimizin içinde hakiki ulema, ulemamız içinde, milletimizin bihakkın iftihar edebileceği alimlerimiz vardır. Fakat bunlara mukabil ilmi kisve altında ilmi hakikatlerden uzak, lüzumu kadar teallüm edememiş, ilim yolunda layıkı kadar ilerleyememiş, hoca kıyafetli cahiller de vardır.

Bunların ikisini birbirine karıştırmamalıyız.

Seyahatlerimde birçok hakiki münevver ulemamızla temas ettim.

Onları en yeni ilmi terbiye almış, sanki Avrupa’da tahsil etmiş bir seviyede gördüm.

İslamiyet’in hakikatlerine ve ruhuna vakıf olan alimlerimizin hepsi bu kemal mertebesinde...”

Nitekim **Mustafa Kemal Paşa'nın** övgüyle bahsettiği **Müftüler ve Din Adamları** ülkenin kurtulması için yapılan **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde** de kendilerinin üstüne düşen görevleri eksiksiz yerine getirmişlerdir

Mustafa Kemal Atatürk yeni **Türk Devleti**'ni kurarken bir taraftan **Milliyetçilik Ülküsünden** hareket etmiş, fakat bu **Milliyetçiliğin** ancak imanlı, güzel ahlaklı, **Müslüman Türk** halkının desteği ve çabasıyla başarılı olacağını benimsemiş ve vurgulamıştır.

Yaptığı birçok konuşmada **İslam**'ın önemine değinmiş, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesine** başlarken ve **Milliyetçilik** ateşini yakarken;

“En büyük yardımı Din Adamlarından aldığını...”

Söylemekten geri kalmamıştır.

Mustafa Kemal Atatürk Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde, Hazreti Muhammed'in yüce ahlakının, mücadelecî ruhunun, en güzel örnek olduğunu sık sık tekrarlamıştır.

1920 İslam Dünyasında Mustafa Kemal - Selahaddin Eyyubi ve Şeyh Ahmet Sunisi'yi İSLAMIN KILICI Olarak Gösteren Bir Kartpostal

Hepimizin bildiği üzere **Mustafa Kemal Atatürk**'ün **Çağdaş Türkiye**'nin yeni baştan yapılanmasında ayrı ve müstesna bir yeri bulunmaktadır.

Atatürk, Çağdaş Türk Devletini, önündeki bütün düşünsel, gncel ve pratik problemleri büyük bir ustalıkla ve ileri görüşlülükle çözerek kurmuştur.

“O”, bir taraftan **İslami** değerleri devlete temel yaparken, diğer taraftan çağdaş uygarlıklar seviyesine ulaşabilmek için köklü reformlara girişerek devlet kurumlarını yeniden yapılandırmıştır.

Bunu yaparken **Milli** ve manevi mirası asla reddetmemiş, aksine bu değerleri **Batı** dünyasını yakalama gayretine ivme kazandıran bir unsur olarak görmüş ve değerlendirmiştir.

Yapısı gereği **Halkçı** bir önder olan **Atatürk, Türk** toplumunu **Çağdaş Uygarlık** hedefine doğru dönüştürmek ve geliştirmek için giriştiği **Devrimlerinde** öncelikli olarak **Türk Milleti'nin** köklü manevi değerlerine dayanması gereğini ön planda tutmuştur.

“O”nun belirgin olarak göze çarpan başarısı, **İslam Dinini** doğru bir şekilde anlamasında yatmaktadır.

Bunu **Büyük Nutku**, söylev ve demeçlerine baktığımızda düzenli ve sürekli bir şekilde **İslamiyet**'e ait kavramlara olan bakış açısını daha iyi, net ve anlaşılır görmekteyiz.

Bazı konuşmalarında **Kur'an** ait ayetlerine referansta bulunduğunu, **Hz. Muhammed**'in hadislerini dile getirdiğini ve **İslam**'ın çeşitli meseleleri ile ilgili bakışını belirtmiştir.

Bu konuşmalardan, **Atatürk**'ün **Dinine** bağlı bir **Lider**, **İslamiyet** hakkında geniş ve zengin bilgisi olan bir kimse olduğunu anlıyoruz.

Konuşmaları dikkatlice incelendiğinde, onun **Din** anlayışının çağının mevcut birikiminin çok ötesinde olduğunu görüyoruz.

Ankara, 28 Mayıs 1922

Dini taassubun çok yaygın olduğu, **Din** adına kimi softaların halk üzerinde etkili oldukları ve **Osmanlı**'dan kalma **Medrese** geleneğinin direnç gücünün devam ettiği bir dönemde aşağıda açıklamalarla vermeye çalışacağımız fikirleriyle **Mustafa Kemal Atatürk**, **Din** alanında da çağdaş görüşlere sahip olduğunu her vesile ile ortaya koymaktadır.

“O”nun 1919/1920 yıllarındaki koşullarında söyledikleri bugün ülkemizin ilahiyatçılarının birçoğu tarafından **İslam**'ın gerçek yorumu olarak ileri sürülmektedir.

Atatürk'ün, **İslamiyet**'in yüzyıllar boyu oluşan dar alanlı ve kişisel yorum ve ayrıntılarından ziyade, **Dinin** başlangıçtaki durumuna ve temel ilkelerine ve kısacası gerçek **Din** kavramına yer vermiş olması önem arz etmektedir.

Ayrıca söylemlerindeki ifadeler, **Dinle** ilgili gerçekleri tüm çıplaklığı ile bildiğini göstermektedir.

Atatürk hiçbir zaman **Dine** karşı olmamıştır.

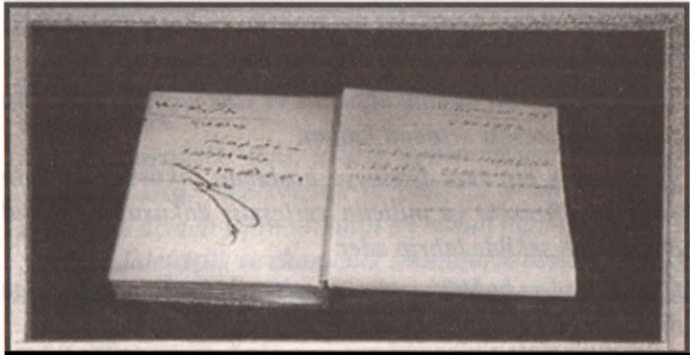
“**O**”nun mücadele ettiği, **Din** maskesi altında insanların sömülmesi, **Dini** kullanarak kendine makam, mevki, güç ve çıkar sağlayarak **Dini** adeta yozlaştıranlardır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün;

“Dinsiz milletlerin devamına imkân yoktur...”

Sözüyle, **İslam**'ın **Türk Milleti**'nin bekası için taşıdığı önemi vurguladığı, bilinen bir gerçektir.

Tarihsel ve toplumsal gerçeklere baktığımızda, bu sözün çok doğru olduğunu açıkça görürüz.

Atatürk İlkokuluna Mustafa Kemal Paşa'nın Hediye Ettiği Kuran-ı Kerim

Kabul etmek gerekir ki, bir milletin tüm fertlerini birbirine adeta kenetleyen en güçlü bağ **Dindir**.

Tarih, ne kadar zor şartlar altında olursa olsun **Dini** ve **Milli** değerlerine sahip çıkan milletlerin her zaman ayakta durabildiğine dair sayısız örneklerle doludur.

Diğer taraftan **Dini** bağları zayıf, hatta **Dinsiz** toplumlar tarih sahnesinde çok kısa süreler boyunca yer alabilmişler ve zaman içinde kaybolup erimiş ve yok olup gitmişlerdir.

Bunun nedenlerine eğildiğimizde ise şunları görürüz:

1) Din, bir ahlak sistemi ve yaşayış biçimidir. İnsanlara doğruyu ve yanlışını açık olarak öğrettiğinden dolayı, Dini değerlere sahip biri, iyiyle kötüyü birbirinden ayırmasını bilir.

Dinin var olmadığı bir ortamda ise yardımlaşma, dürüstlük, hoşgörü, adalet, fedakarlık gibi değerlerin hiçbirinden söz etmek mümkün olmaz.

Din yoksa, ahlak da yoktur; dürüstlük, fazilet, adalet de yoktur. Bu, kuşkusuz toplumun çürümesi ve yok olması anlamına gelir.

2) İnsanı insan yapan ahlaki değerler geçerliliğini yitirdiği ve yok olduğu taktirde, toplumun her kesimi ve her ferdi bundan ister istemez nasibini alır.

Her birey sadece kendisini umursayan ve diğer hiç kimseyi önemsemeyen birer ayrı "parça" haline gelir.

Tümüyle Dini bir kurum olan aile ve yine kaynağı Din olan evlilik müessesesi ortadan kalkar.

3) Bu çark bir kere işlemeye başladığı taktirde, devletin oturmuş düzenini ve milletin yerleşmiş dokusunu da akıl almayacak şekilde tahrip eder.

Çünkü devlete bağlılık, vatan sevgisi gibi üstün vasıflar yine dini inançların sonucunda gelişmiş özelliklerdir.

Dini olmayan, dolayısıyla vicdani duyguları gelişmemiş bir insanın milletini, bayrağını sevmesi, devletine hizmet şuuru içinde çalışması, karşılık beklemeden gece gündüz vatani için nöbet beklemesi elbette düşünülemez.

4) Dine inancın ortadan kalkışının bir başka tehlikeli yönü, insanların yavaş yavaş psikolojik sorunlara mağlub olmaya başlamasıdır.

Suç oranlarındaki artış, içki ve uyuşturucuya yöneliş, fuhuş patlaması, huzursuzluk ve çatışma ortamı toplumun psikolojik açıdan yıprandığının en somut alametleridir.

Sosyal adaletsizlik ve ekonomik sıkıntılarla beslenen bu gerilim, kısa süre içinde adeta toplumsal bir cinnete dönüşür ve bunun sonucunda da toplum parçalanır.

5) Dini değerlerin, marksizm, anarşizm gibi bölücü ve terörist ideolojilere karşı en sağlam engeli teşkil ettiği tarih boyunca birçok tecrübeyle kanıtlanmıştır.

Dini değerlerin ortadan kalkması halinde, kökeni marksist ideolojiye dayanan anarşi ve terörün hortlaması, terör örgütlerinin güçlenerek taraftar toplaması ve milli birliğimizi tehdit etmesi kaçınılmaz olacaktır.

Atatürk'ün gerçek anlamdan neden şikayetçi olduğu hususu, 16 Mart 1923 tarihinde Adana'da Türk Ocağı'nda esnaf ve sanatkarlarla yaptığı konuşmasında ortaya çıkmaktadır:

“Bizi yanlış yola sevk eden habisler, bilirsiniz ki, büyük ölçüde Din perdesine bürünmüşler saf ve nezih halkımızı hep Şariat sözleriyle aldata gelmişlerdir.

Ankara, 5 Kasım 1925

Tarihimizi okuyunuz, dinleyiniz.

Görürsünüz ki, milleti mahveden, esir eden, harap eden fenalıklar hep Din kisvesi altındaki küfür ve mela-netten gelmiştir.

Onlar her türlü hareketi Dinle karıştırdılar.

Halbuki,

Elhamdülillah, hepimiz Müslümanız....

Hepimiz Dindarız...

Artık bizim Dinin icabını öğrenmek için şundan bundan derse ve akıl hocasına ihtiyacımız yoktur.

Analarımızın babalarımızın kucaklarında verdikleri dersler, bize Dinimizin esaslarını anlatmaya kafidirler.

Buna rağmen hafta tatili, Dine mugayirdir gibi hayırlı ve akla, Dine muvafık meseleler hakkında, sizi iğfal ve idlale çalışan habislere iltifat etmeyin.

Milletimizin içinde hakiki ve ciddi ulema vardır.

Milletimiz bu gibi ulema ile iftihar etmektedir.

Onlar milletin emniyetine ve ümmetin itimadına mazhar dırlar.

Bu gibi ulemaya gidin:

Bu efendi bize böyle diyor, siz ne diyorsunuz deyiniz. Fakat genel görünümde buna da ihtiyaç yoktur.

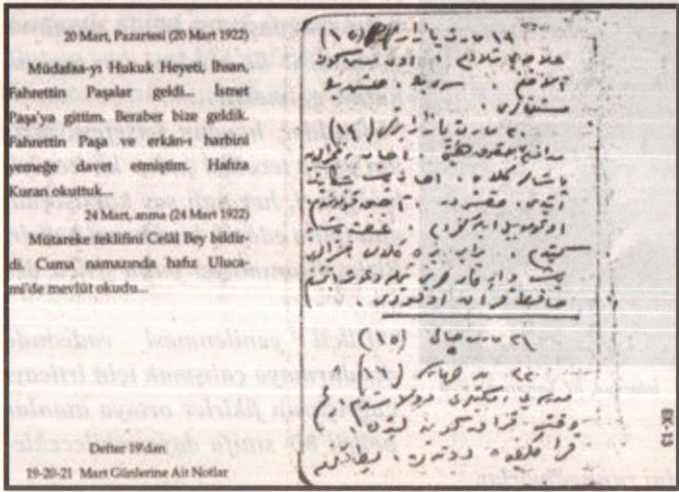
Bilhassa bizim dinimiz için herkesin elinde bir miyar vardır. Bu miyarla hangi şeyin bu Dine uygun olup olmadığını kolayca takdir edebilirsiniz...”

Bu sözlerden, Atatürk'ün dar çerçeveli Din anlayışına, Din sömürücülüğüne, taassuba ve yobazlığa karşı tavrı aldığı, ulusumuzu bunlara karşı uyanık tutmak istediği açık ve seçik bir şekilde anlaşılmaktadır.

Bunun yanı sıra Atatürk'ün Dinin pratiklerini yerine getirmeye de karşı olmadığı, görevini aksatmamak kaydıyla herkesin Dini

vecibelerini dilediği gibi yerine getirebileceğini istediği anlaşılmaktadır:

Örneğin;

Mustafa Kemal Paşa'nın Defterinden notlar - 20 Mart 1922

“Bir gün Atatürk’ün yakın arkadaşı Necip Ali kendisine, müşterek dostları Münir Hayri Egeli’nin namaz kıldığını söyler.

Münir Bey’i sevmeyenler bu durum karşısında kovulacağını düşünürler.

Ancak Atatürk onlara:

“Batmak üzere olan bir gemide bulunsanız, herhalde “Yetiş Ya Gazi!... demez, Allah!... dersiniz. Bundan daha doğal ne olabilir?...”

Der ve Münir Bey’e de dönerek:

“Dünyadaki işlerine zarar vermemek şartıyla namazını kıl, heykel yap, resim de...”

Cevabını verir...”

Mustafa Kemal Atatürk’ün Dine yaklaşımını doğru anlayabilmek için “O”nun “İrtica Kavramına” hangi anlamları yüklediği konusunun iyice bilinmesine gereksinim vardır.

Mustafa Kemal Atatürk;

“İrticaı, Din karşıtlığı değil, Devrim karşıtlığı olarak...”

Algılamaktadır.

Bir söylevinde şöyle demektedir:

İstanbul, 27 Temmuz 1928

“İnkılabımızın ana ülküsü Türkiye Cumhuriyeti halkının tamamen ‘asri (çağdaş) ‘ve bütün mana ve görüntüsü ile medeni bir toplum haline gelmektir...”

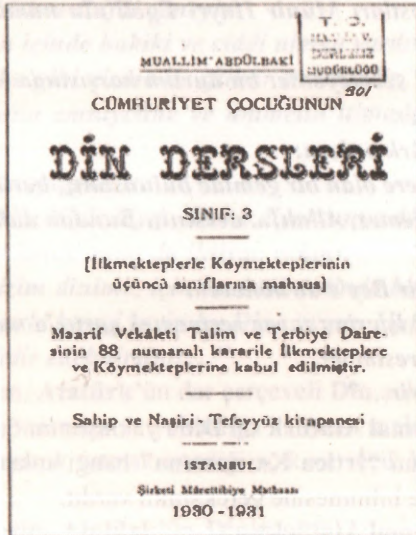
“Efendiler, hayatın felsefesi, tarihin garip tecellisi şudur ki, her iyi, her güzel, her nafi şey karşısında, onu imha edecek bir kuvvet belirir. Bizim lisanımızda buna irtica denir...”

“Milleti yenilenmesi vadisinde durdurmaya çalışmak için irticayı çağrıştıran fikirler ortaya atınlr belirli bir sınıfa dayanabilecekle-

rini zann ediyorlar.

Bu katiyen bir hayaldir, bir zandır...”

Mustafa Kemal Atatürk Ulusal Egemenlik ilkesine karşı çıkışı da “İrtica” olarak değerlendirmektedir:

“Unutulmamalıdır ki, milletin hakimiyetini bir şahısta yahut belirli sayıdaki kişilerin elinde bulundurmakla menfaat bekleyen cahil ve gafil insanlar vardır...

Bu gibilere mürteci, ve hareketlerine de irtica derler.

Katiyetle kabul etmek isteyenler en koyu mürtecidirler...”

Bunun yanı sıra **Mustafa Kemal Atatürk Din** ve devlet işlerini birbirinden ayrılmasına karşı çıkanları da mürteci olarak nitelendirmektedir:

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'E GÖRE LAİKLİK VE DİN

Mustafa Kemal Atatürk, laikliği; “Din ve Vicdan Özgürlüğü” günün temeli olarak görmüştür. Fakat hem tarihte ve hem de günümüzde laiklik yanlış anlaşılmış, yanlış uygulanmış, bilinçli olarak bazı çevrelerce çarpıtılmaya çalışılarak “Dinsizlik” gibi kabul ettirilmek istenmiştir.

Adana, 15 Mart 1923

Oysa gerçekte laiklik devletin, **Dinler** karşısında tarafsız kalarak insanlara “**Din ve İbadet Özgürlüğü**” sağlamasıdır.

Mustafa Kemal Atatürk’e göre laiklik ilkesinin amacı, gerçekte “**İnancı Özgürleştirmek**”tir.

Yine **Mustafa Kemal Atatürk’ün** laiklik ilkesinin özü, devletin halkını, bir **Dini** kabul etme, o **Dinin** gereklerini uygulama ya da uygulamama konusunda kendi vicdanları ile baş başa bırakması ve her bireye özgür bir seçim yapma şansı vermesidir.

Mustafa Kemal Atatürk’ün, laiklik ilkesinin temel amacı, toplumda inanç ve ibadet özgürlüğünü tesis etmektir.

Laiklik, aynı zamanda **Devletin** vatandaşlarını bir **Dini** benimseme, bu **Dinin** gereklerini yerine getirme ya da getirmeme hususunda kendi vicdanları ile baş başa bırakmaktır.

Dikkat edilirse görülecektir ki, **Mustafa Kemal Atatürk’ün** laiklik modeli, aslında **İslam Dini’nin** özüne de son derece uygundur.

Çünkü **İslam**, inanç için özgür iradeyi ve vicdani bir kabulü şart koşar. **İslam’ı** kabul ettikten sonra da, **Kuran’da** emredilen ibadet-

leri uygulaması ya da men edilen yasaklardan sakınılması; tamamen kişinin kendi vicdanıyla ilgilidir.

Elbette **Müslümanlar**, birbirlerini **Kuran**'da anlatılan ahlaki vasıfların uygulanması için uyarabilir, teşvik edebilirler. Ama bu konuda asla bir zorlama yapılamaz, kişi baskı yoluyla **Dini** uygulamaya yönlendirilemez.

Kısacası **Mustafa Kemal Atatürk**'ün laiklik anlayışı, bütün yurttaşların "**Vicdan, İbadet ve Din Özgürlüğü**"nü güvence altına almaktır.

Çünkü, zorla ya da menfaat karşılığı elde edilen bir **Dini** inancın ya da ibadetin, **İslam**'a göre hiçbir değeri yoktur.

İnanç ve ibadet, **Allah**'a yönelik ve **Allah** rızası için olduğunda bir değer taşır. Eğer devlet, insanları inanca ve ibadete zorlayacak olursa, insanlar devletten korktukları için dindar olurlar. **Din** açısından makbul olan, vicdanların tamamen serbest bırakıldığı bir ortamda **Dinin** yaşanmasıdır.

Ankara, 30 Mart 1923

*"Türkiye Cumhuriyeti'nde her er-
gin kişi dinini seçmekte hür olduğu
gibi, bir dinin töreni de serbesttir.
Yani, ibadet hürriyetine dokunula-
maz.*

*Tabiatıyla ibadetler, asayiş ve genel
ahlak kurallarına karşıt olamaz;
politik nümayiş şeklinde yapılamaz.
Türkiye Cumhuriyeti'nde herkes
Allah'a istediği gibi ibadet eder.
Hiç kimseye Dini fikirlerinden dola-
yı bir şey yapılamaz.."*

Mustafa Kemal Atatürk'ün bu açıklamalarından da anlaşılacağı gibi laiklik, **Din** özgürlüğünün savunucusudur.

Bunun aksini savunan bazı art niyetli kişilere en güzel cevabı yine **Mustafa Kemal Atatürk** şöyle vermiştir:

*"Laik hükümet kavramından dinsizlik manası çıkarmaya
çalışan fesatçılara fırsat vermezsiniz."*

Mustafa Kemal Atatürk'ün söz konusu olan laiklik tarifi, **İslam**'ın ruhuna, amacına ve inancına tamamen uygundur.

Kuran-ı Kerim'de, bir kimsenin **Dinini** belirlemesi, kabul etmesinin kendi kararına bağlı olduğu, herhangi bir **Dini** kabul etmezse bunun için kendisine zorlama yapılamayacağı şöyle bildirilir:

“Dinde zorlama ve baskı yoktur. Şüphesiz, doğruluk sapıklıktan apaçık ayrılmıştır.

Artık kim şeytanı tanımayıp Allah’a inanırsa, o, sapasağlam bir kulba yapışmıştır; bunun kopması yoktur.

Allah, işitendir, bilendir..”

Ankara, 4 Kasım 1925

Görülüyor ki, söz konusu laiklik anlayışı **İslam**'ın özüne de son derece uygundur. **İslam Dininde** de hiçbir kimse bir başkasını;

“İman etmeye ya da İbadetlerini yapmaya...”

Zorlayamaz.

Nitekim **Allah** rızası gözetilmeden, yani baskı altında yapılan ibadetin de **Allah** katında bir karşılığı yoktur.

İslam ahlakında da her kişi, hiçbir baskı olmadan yalnız ve yalnız kendi özgür iradesi ile **Dinini** yaşar. Şahıslara dışarıdan müdahale ancak, olsa olsa bir teşvik

etme, bir anlatma, bir öğüt verme şeklinde olur.

Asla bir zorlama yapılamaz.

Gerçek **Din Adamlarına**, samimi **Dindarlarına** ve vatanperverlere düşen görev, **Mustafa Kemal Atatürk**'ün de yaptığı gibi, hurafelere ve batıl inanışlara karşı gerçek **İslam**'ı savunmaktır.

Mustafa Kemal Atatürk şöyle demektedir:

“Din, bir vicdan meselesidir.

Herkes vicdanın emrine uymakla serbesttir.

Biz dine saygı gösteririz.

Düşünce ve tefekküre karşı değiliz.

Biz sadece Din işlerini millet ve devlet işlerine karıştırmaya çalışıyor, kasta ve file dayanan taassuba dayalı hareketlerden sakınıyoruz.

Mürtecilere asla fırsat vermeyeceğiz...”

Bu söylediklerinden anlaşıldığına göre **Mustafa Kemal Atatürk** **“İrticai”**;

İsmet İnönü ve Din Adamları ile - Ankara, 7 Ocak 1931

“Ülkenin ihtiyacı olan iyi, güzel ve yararlı şeyleri almak suretiyle yenileşme yolunda yürümemizi engelleyen, milli egemenlik ilkesine karşı çıkararak saltanat ve hilafetin geri gelmesini istemek, Din istismarcılığı yaparak din işleri ile devlet işlerini birbirinden ayırma projesine karşı tavır sergilemek ve bundan politik çıkar ummak biçiminde kendini gösteren her türlü fiil ve davranışın adı...”

Olarak algıladığı sonucuna varmak mümkündür.

İşte bu konuda **Bursa Nutku**’ndan alınan bir bölüm:

DİNİ ALET YAPANLARA GEREKEN YAPILIR

(Hareketleriniz, İslam Dünyasını küçük görmektir.)

Tarih: 22 Ocak 1923

Yer: Bursa – Şark Sineması Salonu (Anadolu Ajansı)

Konu: Mustafa Kemal Paşa'nın Bursa nutkundan satırbaş-

ları:

Bursa, 1 Ekim 1925

“Anıtların (Heykellerin), şuraya, buraya anılar dikmenin “Dine aykırı olduğu”nu iddia edenler, Dini kuralları gereği gibi anlamayıp ve incelememiş olanlardır.

“Yüce Peygamberimizin İslam Dinimizi kurmasından günümüze kadar, 1.300 yıl geçmiştir.

O günlerde insanları hak yoluna çağırmak için, önce inandıkları taş parçalarını atmak, bunları ceplerinden ve kalplerinden çıkarmak zorunlu idi.

Bugünkü Dünyamızda, bazı aydınların, böyle;

“Taş parçalarını Dine aykırı saymaları ve kabul etmeleri...”

İslam Dünyasını küçük görmektir.

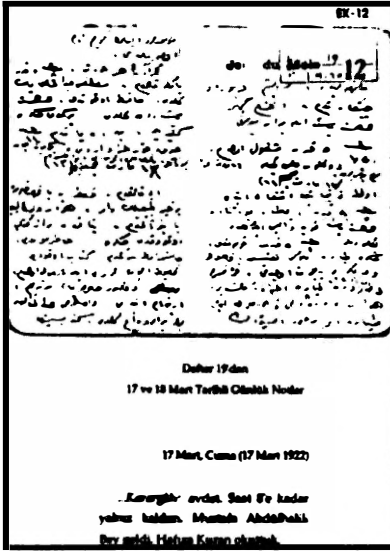
Aydın ve Dindar olan Milletimiz, gelişmenin araçlarından biri olan “Heykeltraşlığı” en yüksek seviyeye yükseltecek ve bundan sonra yetişecek evlatlarımız, en güzel heykellerle tüm güzellikleri Dünyaya ilan edeceklerdir.

Milletimizin; “Din ve Dil” gibi güçlü iki güzelliğe sahiptir. Bu özellikler, hiçbir güç bu Milletimizin Kalp ve vicdanından alamamıştır ve alamaz.

Bir Millet ki resim yapmaz, bir Millet ki heykel yapmaz, bir Millet ki bilimin ve fennin gerektirdiği şeyleri yapmaz, o Milletin ilerleme yolunda bir yeri yoktur.”

Halkımızın çoğunluğu çiftçi ve çobandır. Memleketin çok güçlü olmasının nedeni de, çiftçi ve çoban olmasındandır.

Halbuki şimdiye kadar bir çok sebep ve etki sonucunda halkımız, ne çiftçiliğini ve ne de çobanlığını yapabilmiştir.

Mustafa Kemal Paşa'nın Defterinden -
17 Mart 1922

Gerçekte Barış, bizim için ne kadar yararlı ise, karşımızdakiler için de o kadar yararlı ve gereklidir.

Onlar bizim herhalde devrileceğimizi sanmışlar ve onların bu hayalleri Barışı şimdiye kadar uzaklaştırmıştır.

Ancak artık, düşmanlarımızın bu kez hayale kapılmalarına imkân kalmayacaktır.

Fakat, bütün bunlara rağmen, savaş durumunun, barışa dönüşmesi mümkün olmaz ve yeniden savaş başlarsa, bunun başlıca

sorumlusu Türkiye halkı değil, kafalarında bizi yok etmek ve öldürmek amaçlarını çıkaramayanlara ait olacaktır.

Asırlardan beri boyun eğmeye alıştığımız bir yönetim şeklinin dışına çıkarak, Dünyada bir örneği bulunmayan bir Devlet kurduk.”

Fakat bu yeniliğin, tersi olan bir hareketi beraberinde getirebileceğini de aklımızdan çıkarmamak gerekir.

Bu harekete özel deyiimi ile “İrtica” (Gericilik) derler.

Yaptığımız işler ve aldığımız sonuçlara göre, bu gibi “İrtica” (Gericilik) hareketleri her zaman beklenebilir.

Kan ile yapılan Devrimler daha sağlam olur. Kansız Devrim, ebedileştirilemez.

Fakat biz bu Devrimi gerçekleştirmek için yeteri kadar kan döktük. Bu kanlarımız yalnız savaş alanlarında değil, aynı zamanda Memleketimizin içinde de döküldü.

Bildiğiniz gibi; “Hendek’te, Bolu’da, Konya’da, Yozgat’ta ve diğer yerlerde birçok isyanlar çıktı. Bunların hepsi yok edildi.

Gönül ister ki, dökülen kanlar yeterli olsun.

Atatürk’ün Özel Hafızı Yaşar Okur

Mutlu Devrimimizin aleyhinde fikir ve duygu taşıyanları aydınlatmak ve yol göstermek, her Vatandaşa düşen Milli görevlerin en önemlisi ve birincisidir.

Milletimizi şimdiye kadar söylediğim sözlerle ve hareketlerimle aldatmamış olmakla iftihar ediyorum.

Ben gerçekte, inandığım ve güvendiğim şeylerden söz ediyordum.

Fakat Milletin yeteneklerini, kararlılığını, inançlarını dikkate alarak zaman zaman;

“Hayır Yapacağız...”

Demiştim.

Şimdi de aynı inançla, refah yolunda ilerlemede, gelişmede ve Memleketi tekrar imar etme konusunda;

“Bunu da yapacağız...”

Diyorum...

Mustafa Kemal Paşa çıktığı bu Yurt gezisinin belki de en vurgulamalı konuşmasını Bursa’da yapmıştır.

Tarihimize “Tarihi Bursa Nutku” olarak geçen bu konuşmada ağırlık, devamlı bir tehlike olarak gördüğü “İRTİCA”dır.

“Kan dökülerek yapılan devrimler daha sağlam olur.

Biz bu devrim için çok kanlar akıttık.

Her zaman için bir İrtica hareketi beklenebilir...”

Gibi cümleleri her şeye rağmen için için, fokur fokur kaynayan bir irtica kazanının varlığından haberdar olduğunu ve gerekirse devrimler uğruna her türlü kanı akıtmaya hazır olduğunu da vurgulamaktadır.

İzmir, 16 Haziran 1926

İslam tarihine baktığımızda **Dinde** politik çıkar, ya da maddi kazanç sağlamak isteyenler daima toplumların inançlarını sömürdükleri, ayrıca, kara cehalet içerisinde bırakılan halkın, gerçek **Din** ilkelerinden gittikçe uzaklaştırıldıklarına şahit olmaktadır.

Doğaldır ki, taassubun da doğurduğu olumsuz sonuçlara dair tarihi belgelere rastlamak her zaman olasıdır.

Örnek verecek olursak: **1831** yılında veba gibi korkunç ve öldürücü bir hastalık sınırlarımıza dayanmıştır. **Osmanlı Hükümeti**, bu öldürücü salgın hastalığa karşı

halkı korumak için gemilerin karantina altına alınmasına karar verir.

Fakat toplumda etkili ve belli bir gücü bulunan tutucu kimlikli kimseler:

“Bu zulümdür...”

Karantina denilen şey Frenk adetidir.

İslam Dini'nde buna riayet asla caiz değildir...”

Diye başkaldırmışlardır.

O günlerde **Devlet**; sağlık, akıl, **Şeriat** yollarının hepsine başvurduğu halde;

“İstemezük...”

Gürültüsünü maalesef bastıramamıştır.

Bu yüzden tam **7** yıl vapurlara karantina uygulanamamıştır.

Tutucular karantinaya karşı direnişini sürdürdükleri için hükümet **1838** yılında **Takvim-i Vekai Gazetesi'nde**; **“Edille-i şeri'ye ve Akliye”** yani **“Şer'i ve Akli Deliller”** başlıklı bir yazı yayınlamak durumunda kalmıştır.

Özet olarak, yukarıda anlatılanlar **Mustafa Kemal Atatürk**'ün **Dindar** ve sağlıklı bir **Din** anlayışına sahip olduğunu açık bir şekilde gözler önüne sermektedir.

Atatürk'ün Yaptırdığı Tokyo Camii

Hal böyle iken bazı kesimlerce ortaya atılan;

“Mustafa Kemal Atatürk'ün yeni Türkiye'yi kurarken ve devrimlerini yaparken, İslam Dini hakkındaki tümüyle olumlu sözlerinin, Cumhuriyet rejiminin kurulmasında ve devrimlerin yapılmasında, karşılaşılabilecek kitle engelini yumuşatmak amacıyla söylenmiş olduğu...”

Şeklinde fikirleri, kabul etmek olası değildir.

Çünkü **Mustafa Kemal Atatürk'ün** bir **Din** aliminin ki ka-

dar doğru **Dinle** ilgili bu sözleri, ancak samimi bir **Dindar**, gerçek bir yurtsever ve halkçı kimseden dile getirilebilir.

Sonuç olarak şunları söylemek mümkündür:

Mustafa Kemal Paşa, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılacağı 23 Nisan 1920 Cuma günü, yurdumuzun her köşesinde **Milli** ve **Dini** törenler yapılması maksadıyla uzun bir program hazırlamış ve bu büyük tarih olayının bütün milletimize yüksek bir heyecanla duyurulması hususunda bir tamim yayınlamıştır.

Yayınlanan bu tamimde;

Hacı Bayram Veli Camii

“Meclis'in açılışının; Özellikle kutsal gün olan Cuma günü yapılacağı...”

Manevi bir güç sağlaması bakımından Hacı Bayram Veli Camii'nde kılınacak Cuma namazını müteakip Kur'an okunup, dualar yapılacağı

ve bilahare Meclis'e gidilerek dua okunup kurban kesileceği...

Meclis'e gidilmeden önce hatim okunacağı...

Ancak; hatimin son bölümünün Meclis'in önünde okunacağı...

Yurt sathında da Kur'an ve hatim okunacağı ve...

Salavat-ı Şerife getirileceği...

Ayrıca Cuma namazından önce uygun suretle Mevlid-i Şerif okunacağı..."

Belirtilmiştir.

*Türkiye Büyük Millet Meclisi -
Ankara, 23 Nisan 1920*

Bu tamim gereğince de, 23 Nisan 1920 Cuma günü Ankara'nın Ulus semtinde Hacı Bayram Veli Camii'nde kılınan Cuma Namazından sonra Peygamberimizin Sancak-ı Şerif-i ve Sakal-ı Şerif-i taşınarak Tekbirlerle, Salat-ü Selamlarla, şimdi Ulus Meydanı altında Müze olan Meclis binasına gelinmiş, Kesilen Kurbanlardan, Yapılan Dualar-

dan sonra saat 13.45'te en yaşlı üye olan Sinop Milletvekili Şerif Bey'in Başkanlığında 120 Milletvekiliyle Türkiye Büyük Millet Meclisi açılıp tarihi görevine başlamıştır.

Görüldüğü gibi devlet ve millet adına Çağdaş Türkiye'yi inşa etmek üzere yola çıkan Mustafa Kemal Atatürk, her zaman ve durumda Türk toplumunun tarihi değerleri ile İslam'ın bütün değerlerine bağlı kalmış ve önüne geçtiği milletin mensubu olduğu dil, din, tarih, sanat, kültür değerlerine ilgisiz kalmayı ve onları silip atmayı hiçbir zaman düşünmediği görülmüştür.

Mustafa Kemal Atatürk, sadece siyaset adamlığı ve askeri kişiliğiyle değil, aynı zamanda ahlaki kimliği, İslam Dinini algılayış şekli ile Türk Milleti'nin önünde çok güzel bir örnektir.

Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk, İslam ahlakıyla ahlaklanmış, tam bir Osmanlı Beyefendisidir. İnsanlara karşı son derece müşfik ve hoşgörülü olan Mustafa Kemal Atatürk'ün yüreği, millet ve insan sevgisiyle doludur.

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN DİN VE DİN ADAMLARI HAKKINDAKİ SÖZLERİ, BEYANLARI, DEYİŞLERİ

Hepimiz kabul etmek durumundayız ki, **Mustafa Kemal Atatürk**, **Dine** ve manevi inançlarına bağlı ve saygılı bir liderdi. **İslam Dini'ni**, **Kuran'ı**, **Peygamberimiz(sav)'i** öven ve milletimizi **İslam Dini'ni** yaşamaya davet eden pek çok sözleri de mevcuttur.

Konuyu daha fazla uzatmadan burada **Atatürk'ün Din** konusunda dile getirmiş olduğu ve muhtelif kaynaklarda yer verilen sözlerinden belirleyebildiğimi burada zikretmek yerinde olacaktır:

İşte **Mustafa Kemal Atatürk'ün Din'e** bakış açısını belirleyen bazı görüşlerinden satırbaşları:

İzmit, 5 Haziran 1928

“Din, evrensel bir olgudur.

Din, insanla beraber var olmuş ve insanla birlikte varlığını sürdürecektir.

Tarihin hiçbir devresinde Dinsiz bir cemiyetin ve Dini yok sayan hiçbir devletin var olduğu görülmemiştir.

Çünkü insan, maddi tarafı yanında manevi tarafı da olan bir varlıktır.

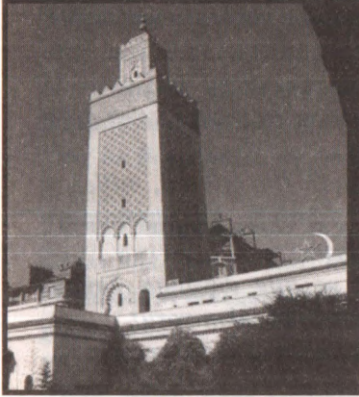
İnsanın manevi ihtiyaçlarını karşılayan olguların en başta geleni Dindir.”

“Din, fertleri mukaddes duygu, ortak şuur ve vicdan etrafında bir-

leştiren bir emel olduğu gibi, toplumları yükselten onların gelişmesini sağlayan bir kurumdur.

Din, ahlaki bir müessese olarak insanlara yön veren ve kişiyi içten kuşatan, kucaklayan bir disiplindir.

Din anarşinin, haksızlığın, adaletsizliğin, kötülüğün, zulmün, şiddetin, terörün, cehaletin, rüşvetin düşmanıdır.

Atatürk'ün Yapımına Katkıda Bulunduğu
Paris Camii

Dini duyguları zayıflamış, manen çökmüş toplumların varlıklarını devam ettirebilmeleri oldukça güçtür.”

“İnsan sosyal bir varlık olmakla birlikte onun bir de iç dünyası vardır. Yalnızlık, çaresizlik, korkular, kederler, hastalıklar, kayıplar, musibet ve felaketler karşısında ona ümit, teselli ve güven sağlayan en son sığınak Din olmuştur.

Bugün artık dünyada Dine dönüş olayı yaşanmaktadır.

Dinin yeniden itibar kazanmasında, bir asırdan beri bilgi ve tefekkürün artması, aydınların konuya ilgi göstermesi ve geçmişte olduğu gibi sosyal, siyasi ve milletlerarası olaylar üzerinde dinin belirleyici gücünün fark edilmesi etkileyici olmuştur.”

“Tarih boyunca milletimiz için güç ve moral kaynağı olan İslam Dini, kültürümüzde derin izler bırakmış, kalkınma hamleleri huzur, saadet, birlik, beraberlik, düzen ve intizamın ana kaynağı olmuştur.

Bundan dolayı Türk devletleri içinde din hizmetlerini organize eden kurumlar, devlet mekanizması içinde yer almış ve bu müesseselere önemli fonksiyonlar yüklenmiştir.”

“Türk milleti dindar olmalıdır yani, bütün sadeliğiyle dindar olmalıdır demek istiyorum.

Bizzat hakikate nasıl inanıyorsam buna da öyle inanıyorum...

Din şuura muhalif, ilerlemeye engel hiçbir şey ihtiva etmiyor.”

“Bizim dinimiz en doğal ve en akla yakın dindir ve ancak bundan dolayıdır ki son din olmuştur.

Bir Dinin geçerli olması için akla, fenne, ilme ve mantığa uygun olması lazımdır.

Bizim dinimiz bunlara tamamen uygundur.”

İstanbul, 12 Ağustos 1929

“Din, bir vicdan meselesidir. Herkes vicdanın emrine uymakta serbesttir.

Biz Dine saygı gösteririz.

Düşünce ve tefekküre karşı değiliz.

Biz sadece Din işlerini, millet ve devlet işleriyle karıştırmamaya çalışıyoruz.

Kasıta ve fiile dayanan bağnaz hareketlerden sakınıyoruz.

Gericilere fırsat vermeyeceğiz.”

“Din vardır ve lazımdır, temeli çok sağlam bir dinimiz var malzemesi iyi.

Fakat bina uzun asırlardır ihmale uğramış.

Harçlar döküldükçe yeni harç yapıp binayı takviye etmek lüzumu hissedilmemiş.

Aksine olarak birçok yabancı unsur; tefsirler, hurafeler gibi binayı fazla hırpalamış.

Bugün bu binaya dokunulamaz, tamir de edilemez,

Ancak zamanla çatlaklar derinleşerek ve sağlam temeller üzerinde yeni bir bina kurmak lüzumu hasıl olacaktır...”

“Milletimiz dil ve din gibi kuvvetli iki hazineye sahiptir.

Bu faziletleri hiç bir kuvvet milletimizin kalp ve vicdanından çekip alamayacaktır ve alamaz...”

“Bizim dinimiz hiçbir vakit kadınların erkeklerden geri kalmasını talep etmemiştir,

Allah’ın emrettiği şeyi, kadın ve erkek beraber olarak ilim ve kültür edinmeleridir.

Kadın ve erkek, bu ilim ve kültürü aramak ve nerede olursa oraya gitmek ve onunla dolu olma zorundadır.

İslam ve Türk tarihi tetkik edilirse görülür ki bugün kendimizi bir türlü kayıtları bağlı zannettiğimiz şeyler yoktur.

Türk sosyal hayatında kadınlar ilim, kültür ve diğer hususlarda erkeklerden katiiyen geri kalmamışlardır. Belki daha ileriye gitmişlerdir...”

“Bizde ruhbanlık yoktur, Hepimiz eşitiz ve Dinimizin kaide-lerini eşit olarak öğrenmeliyiz.

Her fert Dinini, Diyanetini, imanını öğrenmek için bir yere muhtaçtır, orası da mekteptir...”

“Bu başarının, Kutsal topraklarımızı düşman istilasından büsbütün olarak kurtaracak olan kesin zaferin hayırlı bir başlangıcı olmasını Tanrının lütfundan dilerim.”

“Biz ne Bolşevik’iz, ne de Komünist: Ne biri, ne diğeri ola-mayız.

Türkler milliyetperuer ve Dinlerine hürmetkar bir millettir. Bizim hükümet şeklimiz tam bir Demokrat Hükümetidir. “

“İnsanların mücadelelerinde en kuvvetli barikat, iman dolu göğüsleridir...”

“Ey millet!...

Allah birdir. Şanı büyüktür. Allah’ın selameti, sevgisi ve hayrı üzerinize olsun.

Peygamber Efendimiz Hazretleri, Cenab-ı Hak tarafından insanlara Dini gerçekleri duyurmaya memur ve elçi olmuştur.

Ankara, 27 Nisan 1930

Koyduğu esas kanunlar cümle-mizce malumdur ki, Kur’andaki anlamı açık olan ayetlerdir.

İnsanlara feyz ruhu vermiş olan Dinimiz son dindir. En mükemmel dindir.

Çünkü dinimiz akla, mantığa, ger-çeğe tamamen uyuyor ve uygun düşünüyor...”

“Din vardır ve lazımdır. Dinsiz milletlerin devamına imkân yok-tur...”

“Milletimiz din ve dil gibi kuvvetli iki fazilete sahiptir.

Bu faziletleri, hiçbir kuvvet milletimizin kalp ve vicdanından çekip alamamıştır ve alamaz da...”

“Camilerin mukaddes minberleri halkın ruhi, ahlaki gıdalarına en yüksek, en verimli kaynaklardır.

Minberlerden halkın anlayabileceği dille ruh ve beyne hitap edebilmekle, Müslümanların vücudu canlanır, beyni temizlenir, imanı kuvvetlenir, kalbi cesaret bulur...”

“Ey Arkadaşlar!...”

Tanrı birdir, büyüktür. Adalet-i İlahiye, O’nun tecellilerine bakarak diyebiliriz ki, insanlar iki sınıfta, iki devrede düşünülebilir.

İlk devir insanlığın çocukluk ve gençlik devridir. İkinci devir, insanlığın olgunluk devridir...”

“Her fert istediğini düşünmek, istediğine inanmak, kendine malik siyasi bir fikre malik olmak seçtiği bir Dinin gereklerini yapmak ve yapmamak hak ve hürriyetine maliktir.

Kimsenin fikrine ve vicdanına hakim olunamaz. Vicdan hürriyeti, mutlak ve taarruz edilemez, kişinin doğal haklarının en mühimlerinden tanınmalıdır...”

“Türkiye Cumhuriyeti’nde herkes Allah’a istediği gibi ibadet eder...”

Türkiye’de bir kimsenin fikirlerini, zorla başkalarına kabul ettirmeye kalkışacak kimse yoktur ve buna müsaade edilemez...”

“Taassupsuzluk o kimsede vardır ki vatandaşın ya da herhangi bir insanın vicdani inanışlarına karşı hiç kin duymaz, bilakis hürmet eder...”

“Arkadaşlar, Efendiler ve Ey Millet...”

İyi biliniz ki, Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler, meczuplar memleketi olamaz.

En doğru, en gerçek tarikat, medeniyet tarikatıdır.”

“Artık Türkiye, Din ve Şeri’at oyunlarına sahne olmaktan çok yüksektir.

Bu gibi oyuncular varsa kendilerine başka taraflarda sahne arasınlar...”

“Bazı yerlerde kadınlar, görüyorum ki başına bir bez veya bir peştamal veya buna mümasil bir şeyler atarak yüzünü, gözünü örter ve yanından geçen erkeklere karşı ya arkası-

nı çevirir veya yere oturarak yumulur. Bu tavrın anlamı ve anlatılmak istenen tarafı nedir?

Efendiler...

Ege Vapuru, 17 Kasım 1930

Uygar bir millet anası, millet kızı bu garip şekle, bu vahşi vaziyete girer mi? Bu hal milleti gülünç gösteren bir manzardır. Derhal düzeltilmesi gerekliydi..."

"Hükümeti'ni ayakta tutmak için Dini kullanmaya gerek duyanlar zayıf yöneticilerdir. Adeta halkı bir kapana kısıtırlar.

Benim halkım demokrasi ilkelerini, gerçeğin emirlerini ve bilimin öğretilerini öğrenecektir.

Batıl inançlardan vazgeçilmelidir. İsteyen istediği gibi ibadet edebilir. Herkes kendi vicdanının sesini dinler.

Ama bu davranış ne sağduyulu mantıkla çelişmeli ne de başkalarının özgürlüğüne karşı çıkmasına yol açmalıdır..."

"Biliriz ki Allah, Dünya üzerinde yarattığı bu kadar nimeti, bu kadar güzellikleri insanlar istifade etsin, varlık içinde yaşasınlar diye yaratmıştır.

Ve azami derecede faydalanabilmek için de bugün, Kainat'tan esirgediği zekayı, akli insanlara vermiştir..."

"Biz, ilhamlarımızı gökten ve gaipten değil, doğrudan doğruya hayattan almış bulunuyoruz.

Bizim yolumuzu çizen; içinde yaşadığımız yurt, bağrından çıktığımız Türk Milleti ve bir de milletler tarihinin bin bir facia ve ıstırap kaydeden yapraklarından çıkardığımız neticelerdir..."

"Bizi yanlış yola sevk eden habisler, biliniz ki, çok kere Din perdesine bürünmüşlerdir."

"Bizim dinimiz hiçbir vakit kadınların erkeklerden geri kalmasını talep etmemiştir. Allah'ın emrettiği şeyi, kadın ve erkek beraber olarak ilim ve kültür edinmeleridir.

Kadın ve erkek, bu ilim ve kültürü aramak ve nerede olursa oraya gitmek ve onunla dolu olma zorundadır.

İslam ve Türk tarihi tetkik edilirse görülür ki bugün kendimizi bir türlü kayıtları bağlı zannettiğimiz şeyler yoktur. Türk sosyal hayatında kadınlar ilim, kültür ve diğer hususlarda erkeklerden katiben geri kalmamışlardır. Belki daha ileriye gitmişlerdir.”

“Bizim kadın hayatımızda kadının giyim tarzında bir yenileme yapmak meselesi konu değildir.

Milletimizde bu hususta yeni şeyleri bellettirmek mecburiyeti karşısında değildir.

Belki ancak Dinimizde, milletimizde, tarihimizde zaten mevcut olan alışla gelmiş düzene uyma konusunda yol göstermek bahis konusu olabilir.

Biz bağlı başımıza, kendi arzumıza, kendi terbiye ve seviyemize göre istediğiniz kıyafeti ihtiyar eyleyebiliriz.

Ancak bütün milletin öncelikle kabul göreceği şekilleri, bütün milletin hayatında uygulama kabiliyeti olan kıyafetlere her halde toplumun temayüllerinde aramak ve o şekillerin başarısını yine genel temayüllerine uymakta görmek gereklidir...”

“Dinimizde esasları ihtiva eden cümlelere Ayet, Ayetlerden oluşan parçalara da Sure derler.

İslam an’anesinde bu Ayetlerin Muhammed’e Cebrail adında bir melek vasıtası ile Allah tarafından vahiy, yani ilham edildiği kabul olunur.

Muhammet birdenbire Allah’ın Resulü’yüm diye ortaya çıkmamıştır.

O, Arapların ahlak ve adetlerinin pek fena ve pek iptidai ve ıslaha muhtaç olduğunu anlamış, bunları ıslah için تنها yerlere çekilerek senelerce düşünmüş ve yıllarca tefekkürden sonra kendisinde vahiy ve ilham fikri doğmuştur.

Vahiy insanda fikir olarak doğmaz ve bir insan hiç bir şekilde vahiy almaya karar veremez.

Bir insanın kendisinde vahiy fikrinin doğması, ancak çevresine böyle bir telkinde bulunarak insanlar üzerinde etki sağlamaya çalışması fikrine kapılması şeklinde açıklanabilir.

Burada da Hazreti Muhammed’in aynı kavram içinde bulunduğu çok açık bir şekilde belirtilmektedir.

Tenहा yerlere çekilerek, yıllarca tefekkürden kastedilen Hira Dağı’nda geçirdiği zamandır.

İstanbul, 15 Aralık 1930

Vahiy ilham fikri Muhammet'ten evvel de Araplarca meçhul değildi. Bütün iptidai kavimler gibi, Araplar da, şairlerin akıl erdiremedikleri kuvvetlerden ilham aldıklarına inanırlardı.

Bu kuvvetler Araplar için cinlerdi. Cinler güya, kahinlere gaipten haber vermek kudretini ilham ederlerdi.

Bu nevi inanışlar Arabistanda her zaman o kadar canlı ve derin olmuştur ki, Muhammed dahi cinle-

rin vücuduna samimi olarak inanmıştır.

Araplar şairleri bir kahin gibi telakki ederlerdi. Muhammed'in Musa, İsa, Dinlerine dair öğrendikleri de, kendisinde bu itikadı kuvvetlendirmişti.

Bu peygamberler de melekler vasıtası ile ilham aldıklarını söylemişlerdi.

Muhammet uzun bir devirdeki tefekkürlerin mahsulü olan ayetleri lüzum ve ihtiyaçlara göre gerçekleştiriyordu.

Bununla beraber kendisini tahrik eden kuvvetin tabiat fevkinde bir mevcudiyet olduğuna samimi surette kani idi.

Muhammed'i harekete getiren ilk amil bu samimi heyecanlar olmuştur..."

"Büyük Dinimiz çalışmayanın insanlıkla hiç ilgisi olmadığını bildiriyor.

Bazı kimseler çağdaş olmayı kafir olmak sayıyorlar. Asıl küfür onların bu zannıdır.

Bu yanlış tefsiri yapanların maksadı İslamların kafirlere esir olmasını istemek değil de nedir?

Her sarıklı hoca sanmayın, hoca olmak sarıkla değil, diğlettir..."

"Din birliğinin de bir milletin oluşumunda etkili olduğunu söyleyenler vardır.

Fakat biz, bizim gözümüz önündeki Türk milleti tablosunda bunun aksini görmekteyiz.

Türkler Arapların Dinini kabul etmeden evvel de Büyük Millet idi.

Arap Dinini kabul ettikten sonra bu din, ne Arapların, ne aynı dinde bulunan Acemlerin ve ne de Mısırlıların ve sairenin Türklerle birleşip bir millet teşkil etmelerine hiçbir tesir etmedi.

Bilakis, Türk milletinin milli rabitalarını gevşetti; milli hislerini, milli heyecanlarını uyuşturdu. Bu pek tabii idi.

Çünkü, Hazreti Muhammed'in kurduğu Dinin gayesi, bütün milliyetlerin fevkinde uygulanacak bir Arap milliyeti siyasetine müncer oluyordu.

Bu Arap fikri, Ümmet kelimesi ile ifade olundu.

Muhammed'in Dinini kabul edenler, kendilerini unutmağa, hayatlarını Allah kelimesinin, her yerde yükseltilmesine hasretmeğe mecburdular.

İzmir Vapuru, 14 Ağustos 1928

Bununla beraber, Allah'a kendi milli lisanında değil, Allah'ın Arap kavmine gönderdiği Arapça kitapla ibadet ve duada bunacaktı. Arapça öğrenmedikçe Allah'a ne dediğini bilmeyecekti.

Bu vaziyet karşısında Türk Milleti birçok asırlar ne yaptığını, ne yapacağını bilmeksizin adeta bir kelimesinin manasını bilmediği halde Kur'an'ı Kerim-i ezberlemekten beyni sulanmış hafızlara döndüler.

Başlarına geçebilmiş olan haris serdarlar, Türk milletince karışık, cahil hocalar ağzıyla ateş ve azap ile müthiş bir muamma halinde kalan Dini, hırs ve siyasetlerine alet ettiler.

Bir taraftan Arapları zorla emirleri altına aldılar, bir taraftan Avrupa'da Allah kelimesinin yüceltilmesi parolası altında Hristiyan milletlerini idareleri altına geçirdiler, fakat onların Dinlerine ve milliyetlerine ilişmeyi düşünmediler.

Ne onları ümmet yaptılar, ne onlarla birleşerek kuvvetli bir millet yaptılar.

Mısır'da belirsiz bir adamı 'Halifedir' diye yok ettiler.

Hırkasıdır diye bir eski püskü Hilafet alameti ve imtiyazı olarak altın sandıklara koydular, Halife oldular. Kah Doğuya, Kah Batıya ya da her tarafa birden saldırı saldırı Türk milletini, topraklarını, menfaatlerini, benliğini unutturacak, Allah'a boyun eğmiş kilacak derin bir gaflet ve yorgunluk beşiğinde uyuttular.

İstanbul, 12 Eylül 1929

Milli duyguyu boğan, fani Dünya'ya kıymet verdirmeyen, sefaletler, zaruretler, felaketler his olunmaya başlayınca, asıl gerçek saadete öldükten sonra Ahiret'te kavuşacağını vaat ve temin eden Dini akide ve Dini his, millet uyan-
dığı zaman onun şu acı hakikati görmesine mani olamadı.

Bu feci manzara karşısında kalanlara kendilerinden evvel ölenlerin Ahiret'teki saadetlerini düşünerek ya da bir an evvel ölüm dileyerek Ahiret hayatına kavuşmak telkin

eden Din hissi, Dünya'nın acısı duyulan tokadıyla derhal Türk milletinin vicdanındaki çadırını yıktı geçti.

Davetlileri Türk düşmanları olan Arap çöllerine gitti. Türk vicdan-ı umumisi, derhal, yüzlerce asırlık güç ve ferahlıkla büyük heyecanlarla çarpıyordu.

Ne oldu? Türkün Milli duygusu, artık ocağında ateşlenmişti. Artık Türk, Cennet'i değil, eski, gerçek büyük Türk cedlerinin mukaddes miraslarının son Türk ellerinin müdafaa ve muhafazasını düşünüyordu.

İşte Din hissinin Türk Milleti'nde bıraktığı hatıra.

Türk milleti, Milli duygusu, Dini duygu ile değil, fakat insani duyguyla yan yana düşünmekten zevk alır, vicdanında Milli duygunun yanında insani duygunun şerefli yerini daima muhafaza etmekle öğrenir.

Çünkü Türk milleti bilir ki bugün medeniyetin o büyük yolunda bağımsız ve fakat kendilerine eşit yürüdüğü umum medeni milletlerle keşifleri, karşılıklı insani ve medeni ilişkiler, elbette gelişmemizinin devamı için gereklidir.

Ve yine malumdur ki Türk Milleti, her medeni millet gibi geçmişin bütün devirlerinde keşifleriyle, icatlarıyla medeniyet alemine hizmet etmiş insanların, milletlerin kıymetini takdir ve hatıralarını hürmetle muhafaza eder.

Türk Milleti, insaniyet aleminin samimi bir ailesidir.

Türk Milleti en eski tarihlerde meşhur kurultaylarıyla, bu kurultaylarında devlet reislerini seçmeleriyle demokrasi fikrine ne kadar bağlı olduklarını göstermişlerdir.

Son tarih devirlerinde Türklerin teşkil ettikleri devletlerde başlarına geçen Padişahlar, bu usulden ayrılarak baskıcı, despot olmuşlardır.

Kralların ve padişahların bu baskılarına Dinler dayanak olmuştur.

Krallar, Halifeler, Padişahlar etraflarını alan papazlar, hocalar tarafından yapılmış teşviklerle, İlahi hukuka dayanmışlardır.

Hakimiyet, bu hükümdarlara Allah tarafından verilmiş olduğu nazariyesi uydurulmuştur. Buna göre, hükümdar, ancak Allah'a karşı mesuldür.

Kudret ve hakimiyetin hududu Din kitaplarında aranabilir. İlahi hukuka mütenit bir mutlakiyet kaidesi önünde demokrasi prensibinin ilk aldığı vaziyet alçakgönüllüdür.

Demokrasi, evvela hükümdarı devirmeğe değil, onun yalnız kuvvetlerini kısıtlamaya, kayıtsız, şartsız uygulamalarını kaldırmağa çalıştı.

Bu çalışma 400-500 sene evvelinden başlar. Evvela kuvvetin millettten geldiği ve kuvvete muktedir olmayan bir ele düşerse iştirak etmesiyledir..."

"Din ve mezhep hiçbir zaman politika aleti olarak kullanılamaz."

"Dinimizin tavsiye ettiği tesettür hem hayatta, hem fazilete uygundur.

Kadınlarımız, şeriatın tavsiyesi, Dinin emri mucibince tesettür etselerdi ne o kadar kapanacaklar, ne o kadar açılacaklardı.

Şeriata dayalı tesettür kadınlar için zorlayıcı bir gereklilik olmayacak, kadınların günlük yaşamında ve toplumsal yaşamlarında, ekonomik yaşamlarında, geçimle ilgili yaşam-

larında ve bilimsel yaşamlarında erkeklerle beraber çalışmalarına engel bulunmayacak bir basit şekildedir.

Bu şekil, toplumsal yaşamımızın ahlak ve kurallarına karşı değildir...”

“Dünyaca bilinmektedir ki, bizim devlet yönetimimizdeki ana programımız, Cumhuriyet Halk Partisi programıdır. Bunun kapsadığı prensipler, yönetimde ve siyasetde bizi aydınlatıcı ana çizgilerdir.

Fakat bu prensipleri, gökten indiği sanılan kitapların dogmalarıyla asla bir tutmamalıdır.

Biz, ilhamlarımızı, gökten ve gaipten değil, doğrudan doğruya hayattan almış bulunuyoruz...”

“Efendiler...

Ege Vapuru, 10 Şubat 1931

Bütün insanlığın görgü, bilgi ve düşüncede yükselip olgunlaşması, Hristiyanlığı, Müslümanlığı, Budizmi bir yana bırakarak basitleştirilmiş ve herkes için anlaşılacak duruma getirilmiş saf ve lekesiz bir Dünya Dininin kurulması ve insanların, şimdiye kadar kavgalar, çirkeflikler, kaba istek ve iştahlar arasında bir sefalet hanede yaşamakta olduklarını kabul ederek, bütün vücutları ve zekaları zehirleyen zararlı tohumları yok etmeye karar vermesi gibi şartların ger-

çekleşmesini gerektiren “Birleşik bir Dünya Devleti” kurma hayalinin tatlı olduğunu inkar edecek değiliz....”

“Efendiler...

Camiler itaat ve ibadet ile beraber Din ve Dünya için neler yapılmak lâzım geldiğini düşünmek danışmak için yapılmıştır.

Millet işlerinde her kişinin zihninin başlı başına çalışması elzemdir.

İşte biz de burada Din ve Dünya için geleceğimiz ve istiklalimiz için ve en çok milli egemenliğimiz için neler düşündüğümüzü meydana koyalım.

Ben yalnız kendi düşüncelerimi söylemek istemiyorum.

Hepinizin düşündüklerini anlatmak istiyorum.

Milli ülküler, Milli irade yalnız şahsın düşmesinden değil, tüm millet fertlerinin ülkülerinin toplamıyla yaratılır...”

“Efendiler...

Camilerin Mukaddes minberleri halkın ruhani, ahlaki gıdalarına en yüksek, en bereketi kaynaklarıdır.

Bu sebeple Camilerin, mescitlerin minberlerinden aydınlatacak ve yol gösterici olacak kıymetli hutbelerin kapsamının halka ulaştırma imkânını temin, Şer’iye Vekalet-i Celilesi’nin (Din İşlerin Bakanlığı) mühim bir vazifesidir.

“Efendiler...

Ankara, 8 Kasım 1934

Tekke ve zaviyelerle türbelerin kapatılması ve genel olarak tarikatlarla şeyhlik, dervişlik, müritlik, çelebilik, falcılık, büyücülük ve türbedarlık ve benzeri gibi birtakım unvanların yasaklanması ve kaldırılması da Takrir-i Sükûn Kanunu (Tahriklere ve Tahrikçilere Karşı Çıkarılan Kanun) devrinde yapılmıştır.

Bu konuda yapılanlar ve uygulamalar, genel kurulunuzun huralelere dayalı ilkel bir kavim olmadığını göstermesi bakımından ne

kadar zorunlu idi; bu takdir olunur...”

Kanun-i Esasi’si (Anayasa) hepimizce bilinmektedir ki, Şanı Büyük Olan Kur’an’daki husustur.

İnsanlara feyz ruhu vermiş olan Dinimiz, son [hak] dindir. Mükemmel, uyumlu ve denk geliyor.

Eğer akla, mantığa ve hakikate uyumlu olmamış olsaydı, bununla diğer İlahi Kanunların oluşumu ile tezat teşkil etmesi gerekirdi.

Çünkü tüm İlahi Kanunları yapan Cenab-ı Hak’tır...”

“Her fert istediğini düşünmek, istediğine inanmak, kendine mahsus siyasi bir fikre sahip olmak, seçtiği bir dinin icap-

larını yapmak ya da yapmamak hak ve hürriyetine sahiptir. Kimsenin fikrine ve vicdanına hakim olunamaz.”

“Kasaba ve şehirde yabancıların dikkatini çeken en çok tesettür şeklimiz üzerinde olmaktadır.

Buna bakanlar, kadınlarımızın hiçbir şey görmediklerini zannediyor.

Mamafih, din gereği olan tesettür, kısaca ifade etmek lazım gelirse denebilir ki, kadınların külfetini gerektiren ve adaba aykırı olmayacak bait şekilde olmalıdır.

Tesettür şekli, kadını hayatından, varlığından ayrı düşürecek bir şekilde olmamalıdır.

Bu konuda son söz olarak diyorum ki, bizi analarımızın adam etmesi lazım idi. Onlar edebildikleri kadar etmişlerdir. Fakat bugünkü seviyemiz, bugünkü gereklilik ve gereksinimlere yetersiz kalmaktadır.

Başka zihniyette, başka olgunlukta adamlara muhtacız. Bunları yetiştirecek olan, bundan sonraki annelerdir.

Bu söylediklerim istiklalini, şerefini, hayat ve varlığını temin ve devamı kendine prensip edinen yeni Türkiye Devleti’nin esaslarından birini teşkil etmesi lazımdır ve inşaallah edecektir...”

“Kerbela, hafid-i peygamberi (Peygamberin Oğlu), imam, seyf-i (Kılıcı) mübarek, müşerref; bu gibi avampesendane (Halkın Hoşuna Gidecek) laflarla milleti iğfal etme peşinde bulunanlar artık insaf etsinler!...

Millet de dikkat ve basiretini (Sezgisini) arttırsın...”

“Minberlerin halkın anlıyacağı bir dille ruh ve akla hitap olunmakla İslam ehlinin vücudu canlanır, iman kuvvetlenir, kalbi cesaret bulur.

Fakat buna göre hatiplerin haiz olmaları lazım gelen özellik yetenek ve Dünya’nın gidişini bilmeleri çok önemlidir.”

“Doğa insanları türetti; onları kendine taptırdı da. Ancak, insanların Dünya’da yaşayabilmeleri için, onların doğaya egemenliğini de şart kıldı.

Doğaya egemen olmasını bilemeyen yaratıklar, varlıklarını koruyamamışlardır.

Doğa onları, kendi unsurları içinde ezmekten, boğmaktan, yok etmekten ve ettirmekten çekinmemiştir...”

“Tanrı birdir, büyüktür...”

“Türk kadını ruhuna bilmeyen yüzeysel bakışlar kadınlarınıza bazı isnatta bulunmaktadır.

Kadınlarınızın hayatta hiçbir harekette bulunmadan yaşadıklarını, ilim ile, irfan ile münasebetleri bulunmadığını, medeni hayat ve toplumla ilgili olmadıklarının, kadınlarınızın her şeyden mahrum kaldıklarını; onların Türk erkekleri tarafından hayattan, Dünya’dan, insanlıktan, her türlü çalışmalarından uzak tutulduğunu söyleyenler vardır.

Fakat gerçek durum böyle midir?

Şüphesiz ki Türk kadını şu suretle görmek, Türk kadını görmemektir.

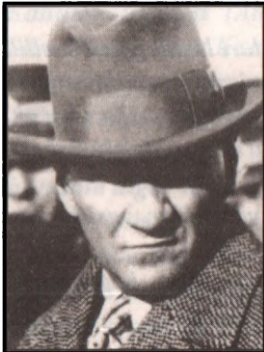
Yabancıların ve bizi düşman nazarıyla görenlerden tarif ve tasvir ettikleri kadınlar, bu vatanın asil kadını, Anadolu’nun asil Türk kadını değildir.

Öyle kadınlar bizim kadını yanlış görüp yanlış anlatanlar, bilhassa büyük şehirlerimizde, ilerlemiş, medeni zannedilen yerlerde, bazı Türk hanımlarının dış görüntülerine bakarak aldanyorlar.

O kadınların harici manzaralarını aleyhimizdeki yanlış anlamalara müsait bir zemin olarak alıyorlar.

Milletin onların dış görüntülerinden çıkardıkları manayı bütün Türk kadınılığına teşmil ediyorlar. İşte ilk düzeltilecek hata ve ilk ilan edilecek gerçek buradadır.

Dış görüntüleri ile düşmanlarımıza ve bilhassa haklı bir kötü yorumlar sunan sermaye veren manzaralara hepiniz biliyorsunuz ve herkes biliyor ki en ziyade memleketimizin en büyük şehri olan, asırlarca devletin payitahtı ve Hilafetin Makamı bulunan İstanbul’da tesadüf ediliyor.

Ankara, 24 Kasım 1933

Düşmanlarımız hükümler veriyor ve diyorlar ki: Türkiye medeni bir millet olamaz, çünkü Türkiye halkı iki parçadan mürekkeptir. Kadın ve erkek diye iki kısma ayrılmıştır.

Halbuki bir toplum, aynı gayeye bütün kadınları ve erkekleriyle beraber yürümezse, gelişmesine hiçbir bilimsel imkân ve ihtimal yoktur...”

Bugün, Türkiye’ye istiklalini veren bu Türk milleti içinde maalesef

daha karışık, yapay, birçok batıl itikatlardan ibaret bir din daha vardır.

Fakat bunları benimsemiş olan cahiller, acizler, sırası gelince mutlaka aydınlanacaklardır.

Onlar bu ışığa yaklaşımlarsa kendilerini mahvetmiş ve mahkum etmişler demektir. Onları kurtaracağız....”

“Unutulmamalıdır ki, milletin hakimiyetini bir şahısta yahut mahdut eşhasın elinde bulundurmakta menfaat bekleyen cahil ve gafıl insanlar vardır.

Hükümdarlar, kendilerini kuruntuya dayanan bir kuvvetin mümessili tanırırlar ve bundan zevk alırlar.

Fakat onların etrafındaki menfaatperestler, bunu Din kisvesine büründürerek bütün milleti aldatmaya çalışırlar.

Nitekim şimdiye kadar çalışmışlardır.

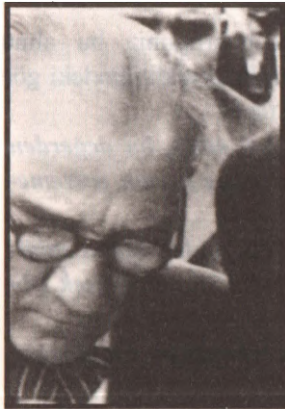
Nihayet milletin kulağı bu söylentilerle ile dolar ve yapılan telkinlerle söylenenleri Dinin gereği ve gerçeği olarak telakki ederler.

Bu gibilerine mürteci ve hareketlerine de irtica derler.

Fetva ile veyahut şu ve bu gibi telkinlerle milleti irticaya sevk etmek isteyenlerin yeri zindan olacaktır.

Kesinlikle ve pervasızca söylerim ki, Milli hakimiyetimizin bir zerresini şu ya da bu suretle kısıtlamak isteyenler en koyu mürtecidir.

Öylelere karşı milletin yapacağı şey, onları parçalamaktır....”

Trakya Manevraları,
Çerkezköy, 17 Ağustos 1937

“Zamanında kitaplar karıştırdım. Hayat hakkında filozofların ne dediklerini anlamak istedim.

Bir kısmı her şeyi kara görüyordu.

“Mademki hiçiz ve sıfıra varacağız, Dünya’daki geçici ömür sırasında sevinç ve mutluluğa yer bulunmaz...”

Diyorlardı.

Başka kitaplar okudum, bunları biraz daha akıllı adamlar yazmışlardı.

Diyorlardı ki:

“Mademki sonu nasıl olsa sıfırdır, hiç olmazsa yaşadığımız sürece şen ve neşeli olalım...”

Ben kendi karakterim bakımından ikinci hayat görüşünü beğeniyorum, fakat şu sınırlar içinde...”

“Düşmanlarımız, bizi dinin etkisi altında kalmış olmakla itham ediyor, duraklamamızı ve çöküşümüzü buna bağlıyorlar; bu bir hatadır.

Bizim Dinimiz hiç bir vakit kadınların, erkeklerden geri kalmasını talep etmemiştir.

Allah’ın emrettiği şey, Müslüman erkekle, Müslüman kadının beraberce din öğrenerek eğitilmesidir.

İstanbul, 17 Mayıs 1936

Kadın ve erkek bu ilim ve eğitimi aramak ve nerede bulursa oraya gitmek ve onunla mücehhez olmak zorundadır.

İslam ve Türk tarihi incelenirse görülür ki, bugün kendimizi bin türlü kuralla bağlanmış zannettiğimiz şey yoktur.

Türk sosyal yaşantısında kadınlar bilimsel yönden eğitim ve öğretim görmekte ve diğer konularda erkeklerden katien geri kalmamışlardır. Belki daha ileri gitmişlerdir.”

Yukarıda belirttiğimiz bu alıntılar dikkatlice incelendiğinde Atatürk’ün **Dinin** gerekliliğindeki görüşleri aşağıdaki sonuçları ürettiğini görmekteyiz:

- 1. Dini toplumlar için bir değer kabul ettiği, bu değerden yoksun toplumların varlıklarını uzun süre devam ettiremeyecekleri...**
- 2. İslam dini, insan tabiatına uygun hükümleri ihtiva ettiğini, onda mündemiç tabii kuralların keşfi için de gerçek Din alimlerine ihtiyacın olduğu...**
- 3. İlahi ve tabii kanunlar arasında herhangi bir tezaadın bulunmadığı...**

4. Dinin esasının değişmez özelliğe sahip olduğu, bunun dışında sosyal hayatı tanzim eden tali kuralların zaman ve mekandaki farklılaşmaya uygun olarak değişebileceği...

5. Doğru yorumlandığı takdirde Dinin ilerlemeye engel olmadığı...

Şeklinde düşüncelerin yerleşmiş olduğu sonucuna varılmaktadır.

MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN FRANSIZ GAZETECİSİNE VERDİĞİ RÖPORTAJ VE DİNE BAKIŞ AÇISI

Akşam Gazetesi'nin 11 Şubat 1924 tarihli nüshasına bir göz attığımızda şöyle bir röportaja rastlıyoruz:

“Mustafa Kemal’in Fransız Gazeteci Maurice Perno’ya
Verdiği Mülakat...”
(Ankara, 29 Ekim 1923)

Maruf Fransız gazeteci Maurice Perno, Gazi Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı bu önemli mülakat “Revue de Monde” mecmuasında da aşağıda olduğu şekilde yayınlanmıştır:

Kayseri, 20 Aralık 1919

Mustafa Kemal Paşa, bütün eşyası bir kanape, iki koltuktan ibaret olan bu küçük odada elini masaya dayamış, ayakta duruyordu.

Bana elini uzattı, oturmak için yer gösterdi ve bir sigara verdi.

Nazikane bir tavırla beni dinlemeye amade olduğunu sezdirdi.

Derhal mevzua geçerek Fransa’nın, istiklalini kaybetmektense ölüme karar ver-

miş olan bir milletin azim ve çabasını nasıl muhabbet dolu bir ilgi ile takip ettiğini hatırlattım.

Mustafa Kemal Paşa:

“Türkler; memleketinizin muhabbetine itimat edebileceklerini bilirler. Her zaman Fransa hürriyet için kahramanmasına mücadelede dünyaya örnek teşkil etmiştir.” dedi.

-“Fakat, dedim; zat-ı asilanelerine itiraf ederim ki son aylar zarfında Fransızların Türklere duyguları daha az genel idi. Türkiye’nin hasımları, vatandaşlarımın muhabbetini Türkiye’nin üzerinden çekip almaya çalıştılar.

Ve evvela Türk Hükümeti’nin Türkiye’de mekteplerimizin, lisanımızın, nüfuzumuzun gelişmesine engel olacak tedbirler alacağını, sonra Türk milliyetperverlerinin güya yabancı düşmanı olduklarını ileri sürdüler. Bu iki nokta hakkında zat-ı asilaneleri bana açıklamalarda bulunabilirler mi?” Mustafa Kemal Paşa bir saniye düşündü gözleri uzaklara daldı, dedi ki:

-“Mektepleriniz için bu, biraz da eski bir hikayedir. Fransız mektepleri Türk Milleti’ne büyük hizmetler etmiştir. Biz, hepimiz Fransa’nın kültür kaynağından içtik. Ben bile çocukken bir müddet Fransız mektebine gittim.

Fakat bazen yabancı mekteplerinin vazife hudutlarını geçtiğini, rollerinden çıktıklarını, fenne dayalı olmayan propaganda gayeleri takip ettiklerini ve bunun için halkımızın Türk olmayan unsurlarına dayandırdıklarını gördük.”

Bu suçlamayı derhal kaydettim:

-“Bu şikayet belki bazı yabancı mektepleri için geçerli olabilir. Merzifon’daki Amerikan mektebini kapattığınız için kimsenin size bir diyeceği yoktur. Fakat Türkiye’de bir Fransız mektebine karşı gerek siyasi gerek Dini herhangi bir propaganda ile suçlandığını bilmiyorum.”

Paşa hafifçe güldü ve cevap verdi:

-“Fransız mekteplerinin çoğu rahipler ve hemşireler tarafından idare edilmektedir. Şu halde mesleki bir mahiyeti vardır. Binaenaleyh Dini bir propaganda bulunduklarından endişe edebiliriz.

Bununla beraber istiyoruz ki mektepleriniz kalsın.

Trakya Manevraları,
Çerkezköy, 17 Ağustos 1937

Fakat Türkiye’de bizim mekteplerimizin bile hazır olmadıkları ayrıcalığa yabancı mekteplerinin sahip olması kabul edilemez.

Kurumlarınız, aynı sınıfta Türk kurumlarınca bahis konusu olan kanun ve nizamla uyduğu sürece kalabilir.

Zaten bu mesele Ankara temsilcilerimiz ile Fransa mümessilleri arasında müzakere ve esaslı prensipler üzerinde anlaşma hasıl olmuştur.”

Bu sırada bir fasıla-i sükût oldu.

**Mustafa Kemal Paşa sıcağın ba-
sındaki astragan kalpağı çıkardı.**

Karşımda büsbütün başka bir adam gördüğümü zannettim. Sarışın ince saçları kalpak altında göremediğim geniş ve biçimlenmiş alnını açık bırakıyordu.

Kendi kendime karşımda bir Türk mü, yahut bir Slav mı mevcut olduğunu düşündüm.

Yavaş yavaş evvela farkında olmadan kapalı duran bu çehre canlandı, sesteki gönül rahatlığı değişti.

Paşa devam etti:

-“İkinci yabancı düşmanlığı noktasına gelince: Şu bilinsin ki, biz yabancılara karşı herhangi düşmanca bir his beslemediğimiz gibi onlarla samimi bir ilişki içinde bulunmak arzusundayız. Türkler bütün medeni milletlerin dostlarıdır. Yabancılar memleketimize gelsinler, bize zarar vermemek, özgürlüklerimizi kısıtlamaya çalışmamak şartıyla burada her zaman büyük bir anlayış ve kabul göreceklidir.

Maksadımız yeniden yakınlık oluşturmak, bizi başka milletlere bağlayan bağları arttırmaktır.

Memleketler muhtelifdir, fakat medeniyet birdir ve bir milletin gelişmesi için de bu yegane medeniyete katılması gerekmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu’nun düşmesi, Batıya karşı elde ettiği muzafferiyetlerden çok mağrur olarak kendisini Avrupa milletlerine bağlayan rabitaları kestiği gün başlamıştır.

Ankara, 29 Ekim 1934

Bu bir hata idi, bunu tekrar etmeyeceğiz.

Memleketimizi çağdaşlaştırmak istiyoruz.

Bütün çalışmalarımız Türkiye’de çağdaş bir hükümet kurmaktır.

Medeniyete girmeyi arzu edip de Batıya yönelmemiş millet hangisidir?

Bir istikamete doğru yürümek kararlığında olan ve hareketinin, ayağında bağlı zincirlerle güçlük çıkarıldığını gören insan ne yapar? Zincirleri kırar, yürür.

Fakat ortaya çıkan durum, Türkiye’nin kayıtsız şartsız özgürlüğüne, bağımsızlığına sahip olması neticesine vardı.

Bundan sonra memleketimize gelecek yabancılar, samimiyetle bizi hüküm ve esaretlerine almaktan vazgeçerlerse iyi kabul göreceklerdir.

Kaldırılan eski anlaşmalar Türk Milleti’nin bir hezimetini neticesi değildi.

Bu Türkiye’ye zorla kabul ettirilmiş bir boyunduruk değil, Padişahımızın birkaç yabancı devlete tam bir lütuf ve insancıl duygularla sundukları bir hediye idi.

Devletler bu hediyeden aleyhimize yararlandılar.

Kaldırılan eski anlaşmalar memleketimizi yoksulluğa düşürdü, harap etti.

Ankara, 28 Mayıs 1922

Eğer yabancı düşmanlığından, o kadar pahalı elde edilen bir özgürlüğe zarar verecek her şeyden nefret manası çıkarılıyorsa, evet, bizim yabancı düşmanı olduğumuz söylenebilir.

Size açıkça söyledim ve sonuna kadar açık sözlü olacağım.

Henüz emniyetimiz yerinde değildir, evvelce Türkiye’de yabancı girişimlerinin, yabancıların mak-

satlarının bize telkin ettiği endişeler tam olarak ortadan kalkmış değildir.

Eğer bazen ihtiyatlı hareket ediyorsak, aşırı derecede şüpheli davranıyorsak, bize çok pahalıya mal olan özgürlüğümüzü kaybetmek hususundaki korkumuzdandır.”

Bu son sözler dikkatimi çeken bir samimiyet ve bir azimle söylendi.

Mustafa Kemal Paşa yeni bir سوال beklentisi içindeydi.

Dini mesele hakkındaki fikirlerini dinlemek merakında idim. Bu konuda alınan bazı önlemlerin ne gibi bir maksatla izlendiğini izah etmesini rica ettim.

–“Aldığımız tüm önlemler bir cümle ile özetlenebilir. Ulusal Bağımsızlığımızı ilan ettik.

Kelimeler üzerinde oynamayalım.

Bugünkü Türk hükümeti az çok Cumhuriyettir. Bu bizim hakkımızdır; fenalık nerede?

Menşelerimizi hatırlayınız.

Tarihimizin en mutlu devresi hükümdarlarımızın Halife olmadıkları zamandır.

Bir Türk Padişahı, Hilafeti her nasılsa kendisine mal etmek için nüfuzunu, itibarını, servetini kullandı.

Bu sırf bir tesadüf eseri idi.

Peygamberimiz çevresindekilerine dünya milletlerine İslamiyet’i kabul ettirmelerini emretti, bu milletlerin hükümeti başına geçmelerini emretmedi.

Peygamberimizin zihninden asla böyle bir fikir geçmemiştir.

Hilafet demek, idare, hükümet demektir. Gerçekten vazifesini yapmak, bütün Müslüman milletlerini idare etmek isteyen bir Halife, buna nasıl muvaffak olur?

İtiraf ederim ki bu şartlar altında beni Halife tayin etseler derhal istifamı verirdim...

Fakat tarihe gelelim, gerçeği tetkik edelim.

Araplar Bağdat’ta bir Hilafet tesis ettiler. Ardından da Cordou’da bir Hilafet daha meydana getirdiler.

Ne Acemler, ne Afganlılar, ne Afrika Müslümanları İstanbul Halifesini asla tanımadılar.

Bütün İslam milletleri üzerinde Kutsal İlâhi görevini yerine getiren yegane Halife fikri, gerçeklerden değil, kitaplardan çıkmış bir fikirdir.

Halife hiçbir zaman Roma'daki Papa'nın Katolikler üzerindeki kuvvet ve iktidarını gösterememiştir.

Son düzenlemelerimizin sebep olduğu tenkitler, gerçekdışı hayali bir fıkirden, İslam Birliği fikrinden ortaya atılmıştır.

Bu fikir asla gerçek olmamıştır.

İlave edelim ki İslam aleminde Türkler Halifenin maddi ihtiyaçlarını fiilen temin eden yegane millettir.

Dünyayı kapsayan bir Hilafeti üzerlerine alanlar, şimdiye kadar her türlü katılımdan uzak kalmışlardır.

O halde ne iddia ediyorlar?

Medrese Öğrencileri ile - Konya, 22 Mart 1923

Yalnız Türkler bu müessesenin yüküne tahammül etsinler ve yine yalnız onlar Halifenin nüfuza hakimiyetine uysunlar...

Bu iddia aşırıdır."

-"Şu halde yeni Türkiye'nin siyasetinde Dine aykırı hiçbir temayül ve mahiyet olmayacak demek?"

-"Siyasetimizi Dine aykırı olmak şöyle dursun, Dine bakış açısından eksik bile hissediyoruz."

-"Zat-ı asilaneleri, düşündüklerini bendenize daha iyi izah buyururlar mı?"

-"Türk milleti daha dindar olmalıdır, yani bütün sadeliği ile dindar olmalıdır, demek istiyorum. Dinimiz bizzat hakika-

te nasıl inanıyorsam buna da öyle inanıyorum akla karşıt, ilerlemeye engel hiçbir şeyi kapsamıyor.

Halbuki Türkiye'ye istiklalini veren bu Asya milleti içinde daha karışık yapay batıl inanışlardan ibaret bir Din daha vardır.

Fakat bu cahiller, bu acizler sırası gelince aydınlanacaklardır.

Eğer ışığa yaklaşamazlarsa kendilerini hem yok etmiş ve hem de mahkum etmişler demektir.

Onları kurtaracağız.”

29 Ekim 1923

MAURİCE PERNO

Diğer taraftan **Din** eğitiminin öneminin de farkında olan **Mustafa Kemal Atatürk**, bu eğitimin okullarda verilmesi gerektiğini şu sözleriyle ifade etmiştir:

“Her fert Din ve diyanetini, imanını öğrenmek için bir yere muhtaçtır. Orası mekteptir.

Fakat nasıl ki her hususta yüksek mektep ve ihtisas sahipleri yetiştirmek lazımsa, Dinimizin gerçekleri belirlemek, bilimsel araştırmalar ve fenni kudretine sahip olacak güzide ve gerçek Din Alimleri yetiştirecek yüksek müesseselere sahip olmalıyız.”

İslam Dini'nin üzerinde önemle durduğu konulardan olan **“Bilim ve Eğitim”**, **Mustafa Kemal Atatürk**'ün de dikkatle yaklaştığı kavramlardandır.

Hazreti Muhammed'in (sav) de bilimle ilgili görüşlerini aşağıdaki hadislerinde açıkça belirtmiştir:

“İlim Çin'de de olsa alınır...”

*

“Bilim Müslümanın yitiğidir, nerede bulursa oradan alır...”

“Hikmeti al, herhangi bir kaptan çıkmış olmasının sana zararı olmaz...”

Bu **Hadislerin** de gösterdiği gibi, bilim ve medeniyet, **Allah**'ın insanlara bahsettiği nimetlerdir ve her **Müslümanlar**, bu nimetleri en etkili şekilde öğrenmeli ve kullanmalıdırlar.

Her zaman bu açık fikirli yaklaşımı benimseyen **Mustafa Kemal Atatürk** de, **Türkiye**'yi çağdaş medeniyetler arasına sokmayı en önemli hedef olarak kabul etmiştir:

“Evladlarımızı o suretle talim ve terbiye etmeliyiz, onlara o suretle ilim ve irfan vermeliyiz ki, ticaret, ziraat ve sanat aleminde ve bütün bunların faaliyet sahalarında faydalı olsunlar, uygulayıcı bir uzuv olsunlar.

Bu sebeple eğitim programımız, gerek ilk tahsilde, gerek orta tahsilde verilecek bütün şeyler bu görüşe göre olmalıdır.”

Ayrıca;

“Hutbeden maksat, halkın aydınlatılması ve halka yol göstermektir.”

Diyen **Mustafa Kemal Atatürk**, hem çağdaş medeniyeti özümsemiş, hem de **Dinine** samimiyetle bağlı bir toplumun oluşmasını istemiştir.

Uşak, 19 Şubat 1923

Mustafa Kemal Atatürk bağnazlığın her türlüsüne karşıydı. Bu anlayışını **Mustafa Kemal Atatürk** şöyle dile getirmiştir: **‘Türkler İslam oldukları halde, bozulmaya, yoksulluğa, gerilemeye maruz kaldılar; geçmişin batıl alışkanlık ve inançlarıyla İslamiyet’i karıştırdıkları ve bu suretle gerçek İslamiyet’ten uzaklaştıkları için, kendilerini düşmanlarının esiri yaptılar.**

Gerçek İslam'ın çok yüce, çok kıymetli gerçeklerini olduğu gibi almamakta ınatçı bulundular. İşte gerilememizin belirli başlı sebeplerini bu nokta teşkil ediyor..”

Bu sebeptendir ki, **Mustafa Kemal Atatürk** gerçek **İslam**'ın halka anlatılması için çalışmıştır.

Akla...

Fenne...

İlme Uygun...

İfadesiyle de belirttiği gibi **Mustafa Kemal Atatürk**, **Dinin** özünü teşkil eden **Kuran** ahlakının, halka anlatılması gerektiği konusunun üzerinde uzun uzun durmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk'ün **İslam**'da **“Din ve Vicdan Özgürlüğü”** konusundaki yorumu da dikkate değerdir:

Söyle der:

“İslamiyet, insanları Din ahlakına uymaya çağırır.

Din ahlakını yaşamayı kabul edenin mükafatı ya da kabul etmeyenin cezası Allah katındadır.

Müslümanlara bu konuda düşen görev, insanları Allah yoluna çağırmaktır.

Bu çağrıya uyup uymamak, kişinin kendi seçimidir....”

Mustafa Kemal Atatürk'ün yıllar sonra, **Hafız Sadettin Kaynak**'a **“Türk Ordusu”** için hazırlattığı hitabe; onun şehitliğe, vatan yolunda mücadeleye verdiği önemi açıkça ortaya koymaktadır.

Mustafa Kemal Atatürk, ordu müfettişleri için hazırlattığı bu hitabede, aşağıdaki **Kuran** ayetlerine yer verdimiştir:

Adana, Ulu Camiyi Ziyaret -
16 Mart 1923

Allah yolunda öldürülenleri sakın ‘ölüler’ saymayın.

Hayır, onlar, Rableri katında diridirler, rızıklanmaktadırlar.

Ey iman edenler...

Bir toplulukla karşı karşıya geldiğiniz zaman, dayanıklılık gösterin ve Allah'ı çokça zikredin.

Ki kurtuluş bulasınız.

Onlara karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet ve besili atlar hazırlayın.

Bununla, Allah'ın düşmanı ve sizin düşmanınızı ve bunların di-

şında sizin bilmeyip Allah'ın bildiği diğer düşmanları korkutup caydırasınız.

Allah yolunda her ne talep ederseniz, size 'eksiksiz olarak ödenir' ve siz haksızlığa uğratılmazsınız.

Ey Peygamber...

İnananları savaşa karşı hazırlayıp onları teşvik et. Eğer içinizde sabreden yirmi kişi bulunursa, iki yüz kişiyi mağlup edebilirler.

Ve eğer içinizden yüz sabırlı kişi bulunursa, kafirlerden binini yener. Çünkü onlar gerçeği bir türlü kavramayan bir topluluktur.

Şimdi, Allah sizden yükünüzü hafifletti ve sizde bir za'f olduğunu bildi.

Sizden yüz sabırlı kişi bulunursa, onların iki yüzünü bozguna uğratar; eğer sizden bin kişi olursa, Allah'ın izniyle onların ikibinini yener.

Allah, sabredenlerle beraberdir.

Mevlevilerce Karşılama - Konya, 22 Mart 1923

Şüphesiz Allah, Kendi yolunda, sanki birbirlerine kenetlenmiş bir bina gibi saf bağlayarak çarpışanları sever.

Ey iman edenler...

Sizi acı bir azaptan kurtaracak bir ticareti haber vereyim mi?

Allah’a ve O’nun Resulü’ne iman edersiniz, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad etmiş olursunuz.

Bu, sizin için daha hayırlıdır; eğer bilerseniz. “O” da sizin günahlarınızı bağışlar, sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere ve Adn cennetlerindeki güzel konaklara yerleştirir. İşte “Büyük Mutluluk ve Kurtuluş” budur.

Mustafa Kemal Atatürk’ün, içinde Kuran ayetleri yer alan bir hutbeyi, Türk Ordusunun Müfettişleri için hazırlatması, maneviyata ne derece önem sunduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Mustafa Kemal Atatürk, İslam Dini’nde emredildiği gibi, “Barış Yanlısı Bir İnsan”dır.

Yukarıda sunduğumuz örneklerden anlaşıyor ki, Mustafa Kemal Atatürk, İslam Dini’nin tam anlamıyla ve aslına uygun olarak yaşanmasını ve milletimize doğru, çağdaş, her türlü hurafelerden, bağnazlıklardan arındırılmış bir Din anlayışını benimsetmeyi hedeflemiştir.

Büyük Atatürk’ün, İslam Dinini, Kuran-ı Kerim’i, Hz. Peygamberi ve Dini kurumları ön planda tutan anlayışı, sözleri, O’nun İslam Dini’ne olan içten bağlılığını gösteren somut ve tartışılmaz belgelerdir.

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK, KURAN-I KERİM VE TÜKÇELEŞTİRİLMESİ

Diğer taraftan **Kuran**'ın **Türkçe**'ye çevrilmesi emrini verirken, **Mustafa Kemal Atatürk**'ün isteği **Müslümanların** milletinin imanının güçlenmesi ve **Kuran**'ı kendi dili ile anlayarak daha sağlıklı bir uygulama içine girmesidir.

Daha öncesinde belirttiğim gibi bunu ifade ettiği sözleri şöyledir:

“Camilerin mukaddes minberleri halkın ruhi, ahlaki gıdalarına en yüksek, en verimli kaynaklardır.

Minberlerden halkın anlayabileceği dille ruh ve beyne hitap edilmekle Müslümanların vücudu canlanır, beyni temizlenir, imanı kuvvetlenir, kalbi cesaret bulur...”

Selimiye Camii - Edirne, 25 Aralık 1930

Mustafa Kemal Atatürk, Milletini, her türlü batıl inanışlardan arındırıp, gerçek **Dine** yöneltmeyi amaçlamıştır.

Bunun için de **Kuran**’ın kolay bir şekilde okunup anlaşılmasını sağlamak amacıyla **Türkçe’ye** çevrilmesi emrini vermiştir:

Mustafa Kemal Atatürk Kuran-ı Kerim’e de büyük bir saygı ve itaatle bağlı bir insandı. **Kuran**’dan söz ederken pek çok kez **“Kitabı Ekmel”** yani **“En Mükemmel Kitap”** ifadesini kullanmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk’e göre **Kuran**’ın anlaşılabilir olarak okunması, yalnızca duvarlarda süs olarak saklanan bir kitap olmaması gerekiyordu.

Mustafa Kemal Atatürk hurafeleri silmek, akla, fenne, mantığa uygun dediği gerçek **İslam**’ın anlatılmasını sağlamak istiyordu.

Bu sebeple **Kuran**’ın anlaşılması için **Türkçeleştirilmesine** karar verdi.

Mustafa Kemal Atatürk bu isteğini şu şekilde dile getirmiştir:

“Türkler dinlerinin ne olduğunu bilmiyorlar. Bunun için Kuran Türkçe olmalıdır.”

“Türk Kuran’ın arkasından koşuyor fakat onun ne dediğini bilmiyor. Ve bilmeden tapınıyor.

Benim maksadım, kitapta neler var her Türk anlasın...”

“Sonra Kuran’ın tercüme ettirilmesini emrettim. Bu da ilk defa olarak Türkçe’ye tercüme edildi.”

Hız. Muhammed’in hayatına ait bir kitabın tercüme edilmesi için de emir verdim...”

“O”nun Cumhurbaşkanlığı döneminde 3 Mart 1924 tarihinde çıkarılan 429 numaralı Kanunda Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur.

Dini Müesseselerin, Cami ve Mescitlerin yönetimi, Müftü, Vaiz, İmam-hatip ve Müezzinlerin tayin ve azilleri bu teşkilata verilmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığının kuruluşunun 2. yılında 21 Şubat 1925 tarihinde bütçe müzakerelerinde, “Dini Neşriyat” üzerinde durulmuş;

“Kur’an-ı Kerim Meali ve Tefsirinin, Hadis-i Şerif Tercümelerinin...”

Devlet tarihinde imkânlarıyla yaptırılması kararlaştırılmış ve bu iki işin masrafları için o günün maddi imkânsızlıkları içinde **Diyanet** bütçesine **20 bin liralık ek ödenek** konulmuştur.

Bu kararların alınmasının sonucunda;

Elmalı Hamdi Yazır'ın hazırladığı "Hak Dini Kur'an Dili, Yeni Mealli Türkçe Tefsir" adlı 9 ciltlik Meal ve Tefsir...

Ahmet Naim ve Prof. Dr. Kamil Miras'ın hazırladıkları "Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi" adlı 12 ciltlik Hadis Tercümesi...

Ortaya çıkmış, tüm masraflar devlet bütçesinden karşılanmıştır.

Görülüyor ki, **Kuran'ı Kerim**'in halka öğretilmesi ve açıklanması çalışmaları da, **Mustafa Kemal Atatürk**'ün **Dine** olan inancının ve **Dine** hizmet anlayışının açık bir göstergesidir.

O döneme kadar **Türkçe**'ye çevrilmeyen **Kuran-ı Kerim**, ilk olarak **Mustafa Kemal Atatürk** döneminde **Türkçe**'ye hem tercüme ve hem de tefsir edilmiş; bu girişimle toplumun **Kuran'ı Kerim**'i anlaması ve ondan öğüt alması hedeflenmiştir.

Nitekim bu, **Kuran'ı Kerim**'in indiriliş amacıdır.

Ayetlerde Kuran'ı Kerim'in insanlar tarafından anlaşılmasının ve kendi dillerinde okunup kavranmasının önemi-ne şöyle işaret edilir:

"Belki onlar öğüt alıp düşünürler diye, Biz onu Kur'an'ı, senin dilinle kolaylaştırdık.

Eğer biz onu A'cemi (Arapça olmayan bir dilde) olan bir Kur'an kılseydik, herhalde derlerdi ki: "Onun ayetleri açıklanmalı değil miydi? Arap olana, A'cemi (Arapça olmayan bir dil)mi?"

De ki:

"O, iman edenler için bir hak yolunda olma ve bir şifadır.

İman etmeyenlerin ise kulaklarında bir ağırlık vardır ve Kur'an, onlara karşı bir körlüktür.

İşte onlara sanki uzak bir yerden seslenilir..."

ATATÜRK'ÜN HZ. MUHAMMED (S.A.V) HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Mustafa Kemal Atatürk'ün, İslam Dini ve Hz. Peygamber'den (s.a.v) sitayişle ve hürmetle bahsettiği pek çok konuşması vardır.

Mustafa Kemal Atatürk, Hz. Peygamber'den bahsederken “Cenab-ı Peygamber Efendimiz (s.a.v)”, “Fahr-ı Kâinat Efendimiz(s.a.v)” ve onun dönemi söz konusu olduğu zaman da “Peygamberimiz(s.a.v) zaman-ı saadetlerinde” diyerek söze başladılar.

Saltanatın kaldırılması nedeniyle devamlı olarak suçlanan Mustafa Kemal Atatürk; 30 Ekim 1922 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi müzakerelerinde yaptığı bir konuşmada, Hz. Peygamber'den (s.a.v) sonra gelen Raşid Halifelerin devlet başkanlığına seçilme usullerine temas etmiş ve konuşmanın bir bölümünde o gecenin Mevrit Kandiline isabet ettiğini belirtmiş ve Hz. Peygamber(s.a.v) hakkında şu cümleleri söylemiştir:

“...Bugün o gündür, filhakika Arabi tarihlerinde bu akşam doğum gününün tamam yıldönümüne rastlıyor. İnşallah bu hayırlı tesadüftür (inşallah sadaları).

Hız Muhammed (s.a.v) çocukluk ve gençlin günlerini geçirdi. Fakat henüz peygamber olmadı.

Yüzü nurlar saçan, sözü içsel kaynaklı, doğru yolunda belsiz, sözüne sadık, yumuşak tabiatıyla başkalarına üstün olan Muhammed Mustafa (s.a.v), evvela bu özel ve bu ayrıcalıklı vasıflarıyla kabilesi içinde “Muhammed’ül- Emin (Güven Duyulan Muhammed)” oldu.

Ondan sonra ancak kırk yaşında nübüvyet (Peygamberlik), kırk üç yaşında risalet (Peygamberlik Vahiyları) geldi.

Fahr-i alem (Hazreti Muhammed) Efendimiz namütenahi (Sonu Gelmeyen) tehlikeler içinde, sonsuz mihnetler (Zorluklar, Eziyetler) karşısında yirmi sene çalıştı ve İslam dinini kurmaya ait Peygamberlik görevlerini yerine getirmeye muvaffak olduktan sonra vasıl-ı a'la-yı alliyin oldu. (Vefat etti.)

Mustafa Kemal Atatürk, başka bir konuşmasında Hz. Peygamber(s.a.v) hakkında şöyle diyor:

“O, Allah’ın (c.c.) birinci ve en büyük kuludur...

O’nun izinde bugün milyonlarca insan yürüyor...

Benim, senin adın silinir; fakat O sonsuza kadar, Ölüm-süzdür.”

Mustafa Kemal Atatürk, başka bir konuşmasında da Hz. Peygamber(s.a.v) hakkında şöyle diyor:

“Bütün dünyanın insanları Allah’ın son peygamberi Hz. Muhammed (sav)’in gösterdiği yolu takip etmeli ve verdiği talimatları tam olarak tatbik etmeli.

Tüm Müslümanlar Hz. Muhammed (sav)’i örnek almalı ve kendisi gibi hareket etmeli.

İslamiyet’in hükümlerini olduğu gibi yerine getirmeli zira ancak insanlar bu şekilde kurtulabilirler ve kalkınabilirler.”

Mustafa Kemal Atatürk’ün Din anlayışı ve Din konusunda izlediği politika, her nedense yıllardır bazı çarpık yorumların ve yanlış anlamaların hedefi olmuş bir konudur.

Tarihsel gerçekleri, Mustafa Kemal Atatürk’ün Dine bakışını ve uyguladığı Din politikasını incelediğimizde, çok daha farklı bir tablo ile karşılaşırız:

Mustafa Kemal Atatürk, hem son derece samimi bir Dindardır, hem de Türk Milleti’ni ayakta tutan değerlerin başında gördüğü Dinin toplum tarafından anlaşılması ve doğru uygulanması için büyük bir çaba göstermiş olağanüstü bir liderdir.

Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk, 1926 yılında Hz. Muhammed hakkında şunları söylemiştir:

“O Allah’ın birinci ve en büyük kuludur.

Onun izinde bugün milyonlarca insan yürüyor.

Herkesin adı silinir fakat O sonsuza kadar ölümsüzdür...”

H. Muhammed (sav)'e duyduğu hayranlığı ve O'nun peygamberliğini heyecanla anlattığı bir sırada, yanında bulunan **M. Şemseddin Günaltay**, **Mustafa Kemal Atatürk**'ün o anki halini şöyle anlatmıştır:

Şemseddin Günaltay

“Atatürk'ün denizlerden renk alıp renk veren gözleri, masanın üzerinde serili haritaya dikildi ve beni kolumdan tutarak masanın başına çekip parmağını bir noktaya dikti. Bu, kendi elleriyle çizdikleri bir askeri harita idi ve H. Muhammed (sav)'in büyük Bedir Cengi'ni adım adım gösteriyordu.

H. Muhammed (sav)'e ve O'nun peygamberliğine kadar, büyük askeri dehasına hayran olan eşsiz Sakarya Galibi, Bedir Galibi'ni göklere çıkarırken;

“O'nun Hak Peygamber olduğundan şüphe edenler, şu haritaya baksınlar ve Bedir destanını okusunlar...”

Diye heyecanlandı.”

Mustafa Kemal Atatürk; **Hazreti Muhammed**'i çok iyi tanımış, üstün özelliklerini çeşitli vesilelerle anlatmıştır:

“O, Allah'ın birinci ve en büyük kuludur.

O'nun izinde bugün milyonlarca insan yürüyor.

Benim, senin adın silinir; fakat sonuca kadar O'nunki, ölümsüzdür.”

Tarih, gerçekleri tahrif eden bir sanat değil, belirten bir ilim olmalıdır.

Bu küçük harpte bile askeri dehası kadar siyasi görüşüyle de yükselen bir insanı, kendinden geçmiş bir derviş gibi tasvire yeltenen cahil serseriler, bizim tarih çalışmamıza hiçbir zaman katılamazlar...”

Mustafa Kemal Atatürk özel sohbetlerinde pek çok kez **Dindar** olmanın gerekliliğinden, **Hazreti Muhammed**'in hayatından, **Asr-ı Saadet** ve **Hülefayı Raşidin (Dört Halife)** dönemlerinden, **Dinimizin** yüceliğinden ve **Allah**'ın kudretinden söz etmiştir.

İstanbul, 28 Haziran 1935

İslam Dini'nin son ve mükemmel **Din**, **Hazreti Muhammed (s.a.v)**'in de son peygamber olduğunu her fırsatta vurgulamıştır.

Mustafa Kemal Atatürk, her vesile ile ulusuna da gerçek bir **Dindar** olmayı, **Dini'ni** öğrenmeyi öğütlemiştir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün **Hz. Muhammed (sav)**'e olan sevgisini anlattığı sözleri ise şöyledir:

“Büyük bir inkılap yaratan Hazreti Muhammed (sav)’e karşı beslenen sevgi, ancak onun ortaya koyduğu fikirleri, esasları korumakla tecelli edebilir.”

Mustafa Kemal Atatürk'ün, **İslam Dini'ni**, **Kuran-ı Kerim'i**, **Hz. Peygamberi** ve **Dini** müesseseleri öven tüm bu sözleri, **“O”**nun **İslam Dini'ne** olan içten bağlılığını gösteren somut ve tartışılmaz belgelerdir.

Bu bağlılık, sadece sözlerinde değil, uygulamalarında da açıkça görülür.

Sadettin Kaynak

Mustafa Kemal Atatürk'ün haftanın belli günlerinde, **Sadettin Kaynak**, **Niyazi Ahmet Banoğlu**, **Mısırlı İbrahim**, **Hafız Yaşar**, **Hafız Rıza**, **Hafız Fahri**, **Hafız Kemal** ve **Hafız Nubar** gibi dönemin en önde gelen **Hafızlarını** çağırarak **Kuran-ı Kerim** okutturduğu ve okunan

ayetlerin tefsir ve açıklamalarını yaptırdığı bilinmektedir.

Mustafa Kemal Atatürk yapılan açıklamaları ilgiyle izler ve zaman zaman kendisi de sorular sorarak katılımında bulunurdu.

Mustafa Kemal Atatürk'ün **Dindar** kişiliğini gösteren sözlerinden en anlamlı olanı ise, kuşkusuz vefat etmeden önceki son sözleridir.

Devrin **Başbakanı** kanalıyla tüm dünyaya açıkladığı ve **Türk Milleti'ne** manevi bir vasiyet niteliği taşıyan bu son sözlerinde **Mustafa Kemal Atatürk** şunları söylemiştir:

“Bütün dünyanın Müslümanları Allah’ın son Peygamberi Hz. Muhammed’in gösterdiği yolu takip etmeli ve verdiği talimatları tam olarak tatbik etmeli.

Tüm Müslümanlar Hz. Muhammed’i örnek almalı ve kendisi gibi hareket etmeli; İslamiyet’in hükümlerini olduğu gibi yerine getirmeli.

Zira ancak bu şekilde insanlar kurtulabilir ve kalkınabilirler...”

Mustafa Kemal Atatürk’ün bize bıraktığı miras, her konuda olduğu gibi, **Din** ve laiklik konusunda da modern Türkiye için yol göstericidir.

Bugün Türkiye’de **Din** ve **Laiklik** adına zaman zaman iki farklı kamp oluştuğu, bu kamplar arasında ciddi bir gerilim yaşandığı da bir gerçektir.

Ama bu yapay gerilim, ancak **Mustafa Kemal Atatürk**’ün uyguladığı formülle çözümlenebilir.

Mustafa Kemal Atatürk, **İslam** inancına sahip gerçekçi bir **Dindar** olarak, **Laikliği Din** ve **Vicdan Özgürlüğünün** temeli olarak kabul etmiştir.

“Gericilik” olarak tanımlanan tehlikenin ise Dinin kendisinden değil, Dine sokulan hurafelerden, batıl inanışlardan ve çarpık yorumlardan kaynaklandığını görmüş ve bunları Dinden temizlemek için çaba göstermiştir...”

Savarona, İstanbul,
1 Haziran 1938

Bizlere düşen görev, **Mustafa Kemal Atatürk**’ün de yaptığı gibi, hurafelere ve batıl inanışlara karşı gerçek **İslam**’ı savunarak ve öğreterek mücadele etmek, öte yandan da **Mustafa Kemal Atatürk**’ün mirasını **“Din Karşıtlığı”** gibi göstermek isteyen odaklara karşı tavır almaktır.

Mustafa Kemal Atatürk’e koyu bir **Din** karşıtı ve **Dinsiz** diyenler unutmamak durumundadır ki, **Din**’de en büyük günahlardan birisi iftiradır.

Ve yine unutulmamalı ki, **Büyük Önder**, inançlara, **Dine** ve gerçek **Din Adamlarına** gereken önemi vermiş ve her zaman saygı göstermiştir.

Dili de Dini de Arabizmin etkisinden kurtarmaya çalışmış, hiçbir zaman hiç kimsenin yapamadığını yaparak tarihte ilk defa **Devlet** eliyle **“Kur’an’ın Meal ve Tefsirini”**

yaptırmış, **Türk** halkının kendi **Dinini** anlamasını sağlamış, **Dinde** “**Öze Dönüşü**” gerçekleştirmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk’ün karşı olduğu **Din** adına **Kutsal** değerleri sömüren, insanları kandıran ve çıkarlarını düşünen softalardır.

İyi bir araştırma yapacak olursak görürüz ki, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde** gerçek **Din Adamlarının** katkısı büyük olduğu gibi, **Din** aktörlerinin ve softaların zararları da o kadar büyük olmuştur.

Örnek olarak; **İngiliz Devenler (Muhipleri) Derneği** üyesi **Sait Molla, Mustafa Sabri, Konyalı Zeynel Abidin, Mustafa Kemal Paşa** ve arkadaşları için “**Ölüm Fetvasını**” veren, ismine **Seyyid** kelimesini de eklemekten kaçınmayan **Dürrizade El-Seyid Abdullah** ve daha niceleri...

Buna karşılık **Ankara Fetvasını** hazırlayan **Ankara Müftüsü Hoca Rifat (Börekçi)** ve yirmi arkadaşı ile **153 il ve ilçe Müftü** ve **Din Adamlarının** imzaladığı **Ankara Fetvası**.

Birbirinin zıddı olan iki Fetva.

İşte gerçek din adamı farkı.

Padişah Vahdetti

Rifat Efendi öyle bir **Müftü**dür ki, kendisi ve eşi **Samiye Hanım** için ayırdığı “**Cenaze Parasını**” **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde** harcamak için **Mustafa Kemal Paşa**'ya kişidir.

Aynı zamanda **Ankara Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti**'nin de **Başkanı** da olan **Müftü Mehmet Rifat (Börekçi)** **24 Nisan 1920**'de **Padişah Vahdetti**'nin iradesiyle işten el çektiler.

Ardından da;

“Kuva-yı Milliye adı altında çıkarılan fitne ve fesadın hazırlayıcısı ve teşvikçilerinden olduğu...”

İddiasıyla **4. Örf Divan-ı Harbince “Ölüme”** mahkum edilmiştir. **Ölüm Mahkumiyeti, Sultan Vahdetti** tarafından **15 Haziran 1920** tarihinde onaylandı.

Bu Onay;

“Yüzyıllardır bir Din adamı için bir Osmanlı Padişahı ve İslam Dünyası Halifesi'nin verdiği ölüm fermanı idi...”

Mehmet Rifat Efendi de hakkında böyle ağır karar alınan ilk ve son **Müftü** oluyordu.

GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN BALIKESİR ZAGNOS PAŞA CAMİİ MİNBERİNDEN HALKA HİTABESİ

Gazi Mustafa Kemal Paşa, gerçek **Dinin** temelini ve **Müş-
G**lumanların konuyu hangi kıstaslara göre değerlendirmele-
ri gerektiğini **7 Şubat 1923** tarihinde, **Balıkesir**'deki **Zagnos Paşa
Camii**'nde verdiği **Hutbede** kendisini dinleyenlere şöyle seslenerek
ifade etmiştir:

Balıkesir, Zağnoz Paşa Camii

“Ey millet !

Allah birdir. Şanı büyüktür. Allah’ın selameti, atıfeti ve hayrı üzerinize olsun.

Peygamberimiz efendimiz, Cenab-ı Hak tarafından insanlara hakayık-ı diniyyeyi (Doğru Dini) tebliğe memur ve resul (Peygamber) olmuştur. Kanun-u esasisi (Gerçeği Dile Getirilişi), hepimizce malumdur ki, Kur’an-ı azimü-ş-şan’ (Şanı Büyük Yüce Kuran)daki husustur.

İnsanlara feyz ruhu vermiş olan Dinimiz, son Dindir, akla en uygun Dindir.

Çünkü Dinimiz akla mantığa ve hakikate tamamen bağlı ve uyumlu oluyor.

Eğer, akla, mantığa ve hakikate tevafuk etmemiş olsaydı, bununla diğer İlahi Kanunlara bağlı olanların beyninde tezat olması icap ederdi.

Çünkü bilcümle İlahi Kanunları yapan Cenab-ı Haktır. Arkadaşlar!

Afyon, 24 Ağustos 1922

Cenab-ı Peygamber mesaisinde iki yere, iki eve sahip bulunuyordu.

Biri kendi evi, diğeri Allah’ın evi idi.

Millet işlerini, Allah’ın evinde yapardı.

Hazreti Peygamberin Kutsal alametlerine dayanarak, bu dakikada milletimize; milletimizin bugün ve yarınına ait konuları görüşmek maksadıyla bu Kutsal yerde, Allah’ın huzurunda bulunuyoruz.

Beni buna mazhar eden Balıkesir’in Dindar ve kahraman

insanlarıdır. Bundan dolayı çok memnunum. Bu vesile ile büyük bir sevaba nail olacağımı ümit ediyorum.

Efendiler!

Camiler birbirimizin yüzüne bakmaksızın yatıp kalkmak için yapılmamıştır.

Camîiler itaat ve ibadet ile beraber Din ve dünya için neler yapmak lazım geldiğini düşünmek, yani karşılıklı görüşmeler ve danışmalar için yapılmıştır.

Millet işlerinde her kişinin aklı başlı başına faaliyette bulunması elzemdir.

İşte biz de burada Din ve dünya için, istikbal ve istiklalimiz için, bilhassa hakimiyetimiz için neler düşündüğümüzü meydana koyalım.

Ankara, 30 Eylül 1921

Ben yalnız kendi düşünce-mi söylemek istemiyorum. Hepinizin düşündüklerini anlamak istiyorum.

Milli emellerimiz, milli irademiz yalnız bir şahsın düşünmesinden değil, bilumum milletin efradının arzularının, emellerinin toplamından ibarettir.

Bu sebeple benden ne öğrenmek, ne sormak istiyorsanız serbestçe sormanızı rica ederim.

Minberler halkın dimağ-ları, vicdanları için bir feyz kaynağı, bir nur kaynağı olmuştur.

Böyle olabilmek için minberlerden aksedecek sözlerin bilinmesi ve anlaşılması ve fennin ve ilmin gerçeklerine uygun olması lazımdır.

Hutbeyi okuyanların siyasi durumu, toplumsal ve çağdaş olayları her gün takip etmeleri zaruridir.

Bunlar bilinmediği takdirde halka yanlış telkinler verilmiş olur...”

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN DİNE BAKIŞI VE DİNDARLIĞI HAKKINDA YAKIN ÇEVRESİNİN DİLE GETİRDİKLERİ

Mustafa Kemal Atatürk'ün manevi kızı Sabiha Gökçen
Mustafa Kemal şöyle anlatıyor:

Sabiha Gökçen

*“Ata’nın elini öpmek üzere yanına girdim.
İşleri ile meşguldü.
Bir süre ayakta bekledim.
Birden derin bir iç geçirdi.
Ve “Allah...” dedi.
O bunu sık sık tekrarladı.*

Atatürk hakkında evvelce çok şeyler duymuştum.

Bu tesirle olacak bir hayli şaşırdım.

Onun ağzından Allah kelimesini duymak beni bir hayli şaşırtmış ve heyecanlandırmıştı.

Atanın yüzüne şaşkınca bakmış olacağım ki;

Sen Dindar mısın?

Diye sordu.

-“Evet efendim. Dindarım”

Dedim.

Ve bu cevabımı nasıl karşılayacağını anlamak için ürkek ürkek yüzüne baktım.

Cevabım hoşuna gitmişti.

Çok iyi, Allah, büyük bir kuvvettir. Ona inanmak lazımdır...”

Dedi.

Ve bu konuda uzun uzun izahat verdi.

Ben de o zaman anladım ki, Atatürk hakkında söylenenlerin aslı yoktur.

Ve Ata, bütün söylenenlerin aksine Dindar bir insandı...”

Mustafa Kemal Atatürk’ün manevi kızı Ülkü Adatepe anlatıyor:

Manevi Kızı Ülkü ile

“Annemi Mustafa Kemal Atatürk’ün annesi Zübeyde Hanım büyütmüştür.

O’nun anneme anlattığı bir anıyı sizlere aktarayım.

Mustafa Kemal Atatürk, 25 Ağustos’ta Kocatepe’ye çıktığı zaman orada şöyle dua ediyor:

“Allah’ım senin bana verdiğin fikir ve zeka ile ben bütün planlarımı gerçekleştirdim.

Bundan sonrası artık senin mukadderatın...”

O, Allah’ına inanan bir insandı.

Mustafa Kemal Paşa, Ramazan’da Dolmabahçe’de ya da Çankaya’da olduğunda anneme;

“Vasfiye oruç tutuyor musun?”

Diye sorarmış.

Annem de;

“Tutuyorum...”

Dediğinde çok memnun kalırmış.

Bana hastalandığımda dua ettirirdi, kendi de ederdi.

Çok iyi hatırlıyorum, tifo geçiriyordum çok üzölmüş beni kurtarması için Allah’a dua etmiş.

Annesi Zübeyde Hanım da çok dindarmış.

Anneme daha 7 yaşındayken Kuran dersi aldırmaya başlamış.

Kız kardeşi Makbule Hanım’ın da devamlı namaz kıldığını biliyorum...”

Safiye Ayla anlatıyor:

“Annesi Zübeyde Hanım da, ablası Makbule Hanım da çok Dindar insanlardı.

Namaz kılarılardı.

Tam Dindar bir aile ortamında yetişmişlerdi.

Atatürk de Dindar bir insandı.

Safiye Ayla

Çok beğendiği Hafız Yaşar vardı.

Kuran okunurken gözlerinden yaşlar okunurdu.

Hatta bütün hocaları toplayıp ayetleri okuyup izah ederek incelemeler yapardı.

Bana hep; “Allah’ın sana verdiği lütfu unutma ve bununla şımarma, mütevazı ol, daima Allah’a şükret...”

Derdi.

Kendisine; “Paşam şunu yaptın, bunu yaptın...”

Diyenlere;

“Bana Allah yardım etti, ben talihli bir insanım derdi...”

Vasfi Rıza Zobu anlatıyor:

“Hz. Peygambere çok hürmet ederdi.

Vasfi Rıza Zobu

Peygamberlerin çok sağlıklı bir muhakemeye vakıf olduğuna kaniydi.

Bir gece Hz. Peygamberin askeri dehasından bahsediyordu.

Orada hiç Muhammed demedi...

“O”nun Dine, fıkre saygılı bir kişiliği vardı.

Kuran’a da çok hürmeti vardı.

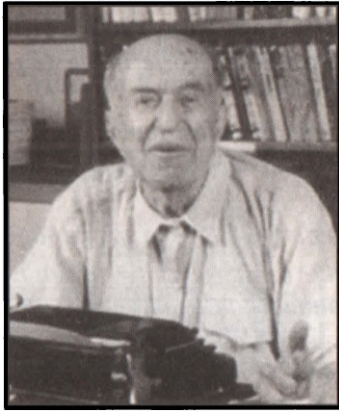
Yanında devamlı üç hafız vardı. Hafız Yaşar, Hafız Hüseyin, Hafız Mehmet.

Ben o hafızları, onun yanında Çankaya’da tanıdım.

Hepsini saygıyla dinlerdi.

“O”nun karşı olduğu yobazlık ve hurafelerdi...”

Cemal Kutay anlatıyor:

Cemal Kutay

“Dünyada Mustafa Kemal Atatürk kadar İslam Dini’ni eksiksiz mana ve mefhumuyla kavramış ve onu aslına iade etmek için büyük kavga yapmış başka bir insan yoktur.

Mustafa Kemal 1300 sene sonra Hazreti Muhammed’in ruhunu şad edecek esaslar getirmiştir.

Bugün Secde-i Rahman’a alın koyabiliyorlarsa bu onun sayesinde.

Bugün en geçerli iki meal, Ömer Rıza Doğrul ve Ahmet Hamdi Akseki mealleridir.

İkisini de Mustafa Kemal yaptırmıştır.

Muhammed ismini kullananları kesinlikle affetmezdi.

O büyük insana layık olamazsa ne olacak?...

Derdi...”

Füreyâ Koral (Kılıç Alinin eski eşi) anlatıyor:

“Laikti. Laiklik dinsizlik değildir...”

Kuran'ın Türkçeleştirilmesi dinin anlaşılmasına vesile olan büyük bir hizmettir.

Füreyra Koral

“O”, Dinin politika aracı olarak kullanılmasına ve istismarına karşıydı ve buna hiçbir zaman izin vermedi...”

Mustafa Kemal Atatürk her yönüyle olduğu gibi gerçek **Dindarlığıyla** da milleti-ne en güzel örnek olmuştur.

Ulu Önder, gerçek **Din-dar** kişiliğinin bir göstergesi

olarak **Din Adamlarına karşı her zaman samimi bir şekilde hür-metkar olmuş ve saygı duymuştur.**

M. Rifat Börekçi

Cumhuriyet'in ilk Diyanet İş-leri Başkanı Rifat Börekçi, Mustafa Kemal Atatürk'ün kendisine duyduğu saygı ve hür-meti şöyle anlatmıştır:

“Ata'nın huzuruna girdi-ğimde beni ayakta karşıladı.

Utanır, ezilir, büzülür, “Pa-şam beni mahcup ediyorsunuz”

Dediğim zaman;

“Din adamlarına saygı gös-termek Müslümanlığın icapla-rındandır.”

Buyururlardı.

Atatürk, şahsi çıkarları için kutsal dinimizi siyasete alet eden cahil din adamlarını sev-mezdi.”

Mustafa Kemal Atatürk, Kuran okutulmasına da son de-rece önem vermiştir. Hafız Zeki Çağlarman Mustafa Kemal Atatürk'ün bu yönünü şöyle anlatmıştır:

“Atatürk'ün kız kardeşi Makbule Hanım'la uzun yıllar kom-suluk yaptık.

***Her yıl Ramazan ayı yaklaşınca;
Atatürk kız kardeşine;***

Makbule Atadan

“Makbule, Ramazan geliyor, anemize Hatim okutmayı ihmal etme...”

Der ve Hatim okuyacak hafıza hediye edilmek üzere bir zarf içerisinde para verirdi.”

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN YAKIN ÇEVRESİNE YANSIYAN DİN VE DİN ADAMLARI ÖYKÜLERİ

İsterseniz bir de Mustafa Kemal Atatürk'ün, Dine ve Din Adamlarına bakışını gözler önüne seren birkaç anısına bir göz atalım:

“HAZRETİ MEVLANA!...”

Falih Rıfkı (Atay)ın Çankaya adlı eserinden:

1930 yılında Mustafa Kemal Paşa Konya'dadır.

Mevlana

Kendisini tasavvuf eserleri ile tanınmış Vali Cemal (Bardakçı) karşılamıştı.

Vilayet Konağına doğru araba ile yol alırken Mustafa Kemal Paşa, Valiye şöyle sorar:

- Mevlana nasıl?

Vali de şöyle cevap verdi:

Türbesinin temizliğine dikkat ediyoruz. Kütüphanesini de yeni baştan düzenledik.

Mustafa Kemal Paşa almış olduğu bu cevap karşısında şunları söyledi:

“- Bak Vali Bey!...”

Senin Mevlana ile Mevlevilik üzerindeki yaptığın araştırmalarını biliyorum.

Bu büyük adam, kaç asır evvel Dine hem musikiyi ve hem de raksı sokmuş?

Dergâhına, dört Dini ve ateşe tapanları bile çağırmış.

İnsanlık hoşgörüsünü abideleştirmiştir.

Eğer, bizler onu gerçek felsefesi ile kavrayabilseydik, insanlıkla, Dinle dünya bu kadar karmakarışık olur muydu?

Sen hem idari işlerine bak, hem de onu, büyük insanlık gayesi ile millete anlatmaya çalış!..

BEYKOZ İMAMI BURADA MI, GELSİN DE KONUŞALIM

Beykoz İmamı Hafız Efendi'nin anılarından:

Büyük devrimlerin birbirini izlediği günlerdeydi. Ben o zaman Beykoz Camii'nde İmamlık yapıyordum.

Ankara, 29 Ekim 1933

*Bir ikinci vakti iskelenin yanındaki kahve-
de oturuyordum.*

Bir ara birkaç otomobil durdu.

*En önde duran otomobilden, o zamana
kadar hiç karşılaşmamış olduğum, fakat
görür görmez tanıdığım Atatürk çıktı.*

*Sevincimden şaşkına dönmüştüm.
O'nun geldiği haberi o kadar çabuk yayıl-
mıştı ki, bütün Beykozlular, bir an içinde
etrafını sarıverdiler.*

*Halkın sevinç gösterileri, seslenişleri bir
uğultu halinde yükseliyordu.*

*Herkes bir adım daha ileri giderek, O'na
yaklaşma çabası içindeydi.*

*Atatürk, vakur, içten gelen sevgiyle çevresine baktıktan sonra,
toplananları susmaya davet etti ve sordu:*

- Beykoz İmamı burada mı?... Gelsin de konuşalım...

*Ben zaten tam karşısında bulunuyordum. Kalabalıktan sıyrıl-
rak ileri çıktıktan sonra karşısına geldim.*

Kendisini selamladıktan sonra şöyle dedim:

- Buyurun Paşam... Konuşalım...

Atatürk, sol avucunda duran üzümleri bana göstererek sordu:

*- Hoca!... Bu helal da, bunun suyu niçin haramdır? Bana an-
latsana...*

Birdenbire şaşırmıştım. Bu güç soruya ben nereden, nasıl cevap bulacaktım.

Bir süre düşündükten sonra dahi, aklıma inandırıcı hiçbir cevap gelmiyordu.

Adeta bayılacak gibi oldum. Allah'ımdan yardım bekliyordum.

Bir ara nasıl oldu bilmiyorum.

Aklıma gelen bir cümle iradem dışında dudaklarımdan döküldü ve şöyle cevap verdim:

- Paşam!... İzin verirseniz, sorunuzu gene bir soru ile cevaplayacağım. Eşiniz size helal da, kızınız niçin haram?...

Atatürk, bu sözümü işitince hafifçe tebessüm ederek yüzüme dikkatle baktı ve başını sallayarak şöyle konuştu:

- Hoca, sen bilginsin. Ben ise bilgisiz softaları arıyorum. Yarın Saraya gel de seninle sohbet edelim...

Ertesi gün buyruğu üzerine Dolmabahçe Sarayına gittim. Beni kabul edip, karşısına oturttu.

Saatlerce bana Kuran'dan ayetler okutarak, kendisi açıklamalarını yaptı.

O, gerçekten çok büyük bir adamdı...

HAYIR, MEDRESELER ASLA AÇILMAYACAKTIR

Tarih: 18 Eylül 1924

Yer: Rize Valilik binası

Ertuğrul Zekai Ökte'nin "Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Yurtiçi Gezileri" kitabından:

Ankara, 29 Ekim 1933

Mustafa Kemal Paşa kendisine dilekçeyi veren Müftülere:

Medreselerin tekrar açılmasını istiyorsunuz. Ankara'da bulunan Vekilleriniz, sizler kadar düşünmüyorlar mı? Şimdiye kadar geri kalmamızda en büyük etkenin ne olduğunu bilmiyor musunuz? Hayır, Medreseler açılmayacaktır... Bu bir Kanundur. Eğer kendinizden, geçiminizden endişe ediyorsanız, rahat olun, ibadetinizle uğraşın. Bırakın bu Milleti, bu Milletin evlatları yetişsin. Bu kararı veren

Mecliste sizden daha büyük alimler yok mu? Alınız dilekçenizi.

Mustafa Kemal Paşa bu konuda Başbakana şu bilgilendirme telgrafını çeker:

"Başbakan İsmet Paşa Hazretlerine:

Bugün Rize'den ayrılırken, Rize Müftülerinin temsil ettiği bir Hoca Heyeti, bütün Memleket ve çevre halkının karşısında, kapattırılan medreselerin açılmasını dilekçe ile istediler.

Dilekçeyi inceledikten sonra çok kızdım.

Yüksek ve şiddetli bir sesle kendilerini azarladım ve Memleketin, Milletin şimdiye kadarki felaket sebebinin kendileri olduğunu işaret ettim.

Okul istemiyorsunuz...

Halbuki Millet, onu istiyor.

Bırakınız artık, bu zavallı Millet, bu Memleket evladı yetişsin.

Medreseler açılmayacaktır.

Millete okul gereklidir.

Diye bağurdım.

Bütün halk ve öğrenciler;

“Bravo... Yaşa...” Sesleri ile, heyecanla, alkışlarla karşıladılar.

Ayrıldıktan sonra bu Hocalara, halkın bir fenalık yapması dahi beklenir, dikkatli olmak gerekir

Buna karşılık, Rize’deki Liseyi yenileştirmek zorunludur.

Okulun binası ve eğitim esasları yoktur.

Hocaları çok olan bir çevrede, Bilim ve Kültür teşkilatımızın süratle faaliyete başlaması çok gereklidir.

Burada Osman Ağa’nın oğlu İsmail Bey, 20.000 liralık bir okul binası yapmak üzere imiş.

Bunun gönlünü hoş etmek, işin çabuklaştırılmasını ve hemen eğitim araçlarını göndermek ve fazla ilgi göstermek sureti ile, halkın bağnazlığa karşı gösterdiği fiili gösteriye destek vermek gerekir...”

(18 Eylül 1924)

Cumhurbaşkanı

Gazi Mustafa Kemal

BU SAÇMALARI DAHA BİRKAÇ ZAMAN DİNLEYECEĞİZ

Mazhar Müfit Kansu'nun anılarından:

Milli Mücadelenin ilk günlerindeydi. Ulus, içerden, dışarıdan düşmanların baskısı altında bulunuyordu.

Dinsizler, imansızlar feryadıyla ulusun her tarafında baş kaldırmalar başlamış, durum bir başıboşluk içinde, bir kördüğüm halindeydi.

İşte o günlerin birinde, Mustafa Kemal Paşa ile Bayram Namazını kılmak için. Yanımızda bazı arkadaşlar da olduğu halde Ankara'da Hacı Bayram Veli Camii'ne gitmiştik.

Dikmen Sırtları - Ankara, 12 Şubat 1921

Ulusun o günkü durum ve görünüşü, yapılan bir takım olumsuz propagandalar karşısında Mustafa Kemal

Paşa'nın bu Bayram Namazına gitmesi bir zorunluluk halini almıştı.

Cami, hınca hınç dolmuş, halk Cami dışında, sokaklarda hasır, kilim, hatta paltolarını yere sererek üzerlerinde Namaz kılmaya hazırlanmıştı.

İçeride yer bulamadığımız için araya araya sokakta, diz çö-küp oturan halkın arasında zorlukla bir yer bulduk ve biz de hasırların üzerine oturduk.

O sırada bir Hoca vaaz veriyordu.

Hoca;

“Bir günahkar Müslüman’ın öldükten sonra yedi başlı bir yulandan çekeceği kabir azabını...”

Anlatıyordu.

Mustafa Kemal Paşa, Hocayı dinledikten sonra bir aralık eğilerek kulağıma şunları söyledi:

- Sabretmek lazım!... Bu saçmaları daha birkaç zaman çar-naçar dinleyeceğiz!...

Ancak, Hocanın masallarını sonuna kadar dinlemek day-a-nıklılığını da gösterdi.

Fakat aradan kısa bir süre geçtikten sonra, bir başka gezi-sinde yine bir Camiye gidilmişti.

Burada da aynı şekilde, bazı cahil vaizler bir takım uydur-maları saf halka nakledip duruyorlardı.

Ama, Mustafa Kemal Paşa bu sefer dayanamayıp, ayağa kalktı ve şu konuşmayı yaptı:

Efendiler!... Camiler, birbirimizin yüzüne bakmaksızın yatıp, kalkmak, saçma sapan konuşmak için yapılmamış-tır!... Camiler, saygı ve ibadetle beraber Din ve dünya içine-ler yapılması gerektiğini düşünmek için kurulmuştur. Ulus işlerinde her kişinin çalışması gereklidir. İşte biz burada Din ve dünya için, gelecek ve özgürlük için, özellikle ege-menliğimiz için neler düşündüğümüzü meydana koyalım!...

ÇOCUĞUM, KASTAMONU'YA GİDİYORUM. ŞAPKAYI ORADA GİYECEĞİM

Saffet Arıkan Bey'in anılarından:

Hiç unutmam, 1925 yılı Ağustos ayının ilk günlerinde,

Ankara, 1 Eylül 1925

Kastamonu'dan bir heyet gelmişti.

Adet yerini bulsun diye, Mustafa Kemal Paşa'ya haber verdim.

Hemen ilgilendi ve bana şöyle dedi:

- Bu Heyeti ben kabul edeceğim!... Yarın onları Çankaya Köşküne getir!...

Bu buyruğa hayret etmiş olmamla beraber, özel bir anlam da veremedim.

Çünkü bu tip gelen heyetleri benim kabul etmem konusunda talimat vermişti.

Ertesi gün, Mustafa Kemal Paşa, gelen heyeti kabul etti.

Onlara olağanüstü iltifatlarda bulundu.

Bir saat kadar yanlarında tuttu. Kastamonu hakkında çeşitli sorular sordu.

Heyeti uğurlarken, onlara şöyle seslendi:

- Çağrınıza çok teşekkür ederim!... Yakında Kastamonu'ya geleceğim!... Hemşerilerime selamlarımı söyleyiniz!...

Halbuki heyet Mustafa Kemal Paşa'yı Kastamonu'ya davet etmemişti.

Bu sözleri işitince, hayretim büsbütün arttı. Ama, yine de bir anlam veremedim.

Heyeti uğurladıktan sonra, benim kalmamı söyledi. Koluma girerek beni salona götürdü.

Çok neşeli idi.

Bana şöyle dedi:

Çocuğum!... Kastamonu'ya gidiyorum!... Şapkayı orada giyeceğim!...

Zaten uzun zamandan beri zihninin hep "Şapka Sorunu" ile meşgul olduğunu biliyordum.

Birkaç arkadaşını, İstanbul, Beyoğlu'nda şapka giydirerek gezdirmiş, yapacağı yankıları incelemişti.

Mustafa Kemal Paşa, sözlerine şöyle devam etti:

Niçin Kastamonu'yu seçtiğimi bilemezsin!... Dur, anlatayım: Tüm iller beni tanır!... Ya üniforma ile yahut fesli, kalpaklı ya da sivil elbise ile görmüşlerdir!... Yalnız Kastamonu'ya gidemedim!... İlk önce nasıl görürlerse, öyle alışırlar, yadırgamazlar!... Üstelik bu il halkının hemen hemen hepsi asker ocağından geçmişlerdir. Saygılıdır, yumuşak başlıdır!... Adları "Tutucu"ya çıkmışsa da anlayışlıdır!... Bunun için şapkayı orada giyeceğim!...

Mustafa Kemal Paşa, birkaç gün sonra gitti ve şapkalı olarak döndü.

Dönüşte Ankara'ya yaklaşırken, en çok Diyanet İşleri Başkanı Rıfat (Börekçi) Efendi üzerinde yapacağı etkiyi düşünüyor, onun kırılmasını istemiyordu.

Ankara'da kendisini karşılayanları, şapkasını çıkararak selamlarken gözü hep Rıfat Efendi de idi.

O da sarıklı fesini çıkararak Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı çok sevindirmişti.

Hoca'yı otomobiline aldı.

Kendi başında şapka vardı. Rıfat Efendi'nin ise başı açıktı. Böylece kente girildi.

Emin olun ki, halkın, toplumun psikolojisini bu kadar iyi anlayan Devrimci bir Önder ve Lider, kolay kolay bulunmaz...

DİN BİR VİCDAN BORCUDUR

A saf İlbay'ın anılarından:
Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın, "Din" anlayışını kesin olarak pek az kimse öğrenebilmiştir.

Ankara, 14 Temmuz 1929

Orman Çiftliği'nde baş başa kaldığımız bir gün, "Din" konusunda ne düşündüğünü sordum.

Bana şu cevabı verdi:

"Din vardır ve gereklidir!...

Temeli çok sağlam bir Dinimiz var!...

Malzemesi iyi!...

Fakat yapı uzun asırlardır ihmale uğramış!...

Harçları döküldükçe, yeni harç yapıp binayı pekiştirme gereği düşünülmemiştir!...

Aksine olarak birçok yabancı unsurlar, yorumlar, bağnazlıklar yapıyı daha da fazla hırpalamış!...

Bu gün bu binaya dokunulamaz, onarılamaz da!...

***Ancak, zamanla çatlaklar derinleşecek ve sağlam temeller üstünde yeni bir bina kurmak gereği ortaya çıkacaktır!...
Din bir vicdan sorunudur!...
Herkes vicdanının buyruğuna uymakta serbesttir!...
Biz Dine saygı gösteririz!...
Düşünüşe ve düşünceye karşı değiliz!...
Biz sadece, Din işlerini yurt ve ulus işleriyle karıştırmamaya uğraşıyoruz!...
Amaç ve eylemleri bağnazlığa dayanan hareketlerden sakınıyoruz!...
Gericilere, hiçbir zaman fırsat vermeyeceğiz!...”***

O YOBAZ YARIN BU GİBİLERİNİ PEŞİNDEN SÜRÜKLEYEBİLİR

Hasan Rıza Soyak'ın anılarından:

Gazi Mustafa Kemal Paşa, bir yurt gezisinde, aydın kişilerin çoğunlukta bulunduğu bir toplantıda orada bulunanlara şöyle sordu:

İstanbul, 8 Temmuz 1936

- Yaptıklarımın hangilerini beğenmediniz!... Sizlerden içten ve ciddi eleştirilerinizi bekliyorum!...

Çoğunluk kararsızlık içinde susarken, Asım Kültür isminde bir genç, Gazi Mustafa Kemal Paşa'dan izin alarak konuştu:

- Madem ki emrediyorsunuz, karşı gelerek itiraf ediyorum.

Başardığınız devrimlerden bazıları hala yüksek dağların tepelerinden esip vadilere inmeyen rüzgarlara benziyor.

Ben çok yakın bir geçmişte bir şoföre rastladım.

Şeyh olduğunu söyleyen bir yobazın kerametine inanmıştı. Onu gitmek istediği yere para almadan götürmüştü.

Görülüyor ki, içimizde hala şeyhin kerametine inanabilecek bilgisizler var.

Halbuki, biz devrimlerimizin düşünce tohumlarını bir bereket rahmeti gibi, yurdun her bucağına yağdırabilseydik, şeyhin kerameti, softanın nefesi bu ülkede etkisini ve itibarını çoktan yitirirdi.

Bugün Şeyh Efendi kendisini istediği yere parasız götürecek gafiller bulabiliyorsa, bundan ürkmeliyiz. Çünkü, o yobaz, yarın bu gibileri peşinden sürükleyecektir...

Toplantıda bulunanlardan Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı henüz tanıyamamış olanlar, "O"nun, bu konuşmadan alınıp kızacağını beklemişlerdi.

Fakat öyle olmadı.

Gazi Mustafa Kemal Paşa, biraz düşündükten sonra sakin bir şekilde şöyle dedi:

- Çok doğru söylüyorsun!...

Genç konuşmacının söyledikleri doğru idi.

Ama, öyle olmasında Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın bir kusuru yoktu ki...

"O", yapacağını fazlası ile yapmıştı.

Devrimleri, yurdun her bucağına yaymak ödevi ise aydın olanların ve özellikle eleştiriyi yapanın da dahil bulunduğu Devrimci Gençlerin idi...

YOBAZLARIN KÖY KÖY DOLAŞMAK İÇİN YOLLUKLARI MI VARDI

Hasan Rıza Soyak'ın anılarından:

23 Aralık 1930 tarihinde, Cumhuriyet Tarihinin halka dönük ve halk için yapılmış Devrimlerle bezenen ak sayfaları arasında acı bir olayın, kara, kapkara bir leke düştüğü gündür.

İstanbul, 17 Mayıs 1936

Bu günde Menemen'de güç denemesine kalkışan Nakşibendi Tarikatının müritleri, Cumhuriyete ve Devrimlerine karşı ayaklanmış, kendilerini önlemek isteyen Yedek Subay Mustafa Kubilay'ı önce yaralamışlar, sonra da acımasızca başını keserek şehit etmişlerdi.

Bu olaydan sonra 3 Şubat 1931 günü, saat 15 de özel treni, Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı, Aydın İline getirmişti. Akşam üzere, Türk Ocağı'na onur verdi.

Etrafına toplanan gençlere sordu:

Tabii, çevrenizdeki köyleri gezmiş, oradakilerin hallerini, gereksinimlerini, dertlerini ve yakınmalarını dinlemişsinizdir!...

Hiçbir kimseden bir ses ve cevap gelmeyince Gazi Mustafa Kemal Paşa yine sordu:

- Buraya en yakın köyün uzaklığı ne kadardır?

Bulunanlardan biri cevap verdi:

- Efendim, yirmi dakikadır...

- Peki!... Anlatın bakalım!... Bu köyler ne haldedir!... Gereksinimleri, dertleri ve yakınmaları nelerdir?... Beni bu konuda aydınlatınız!...

Gene susuş...

Kimseden cevap yok...

Türk Ocağı'nın Başkanı:

- Efendim... Gitmek ve ilişki kurmak istiyoruz... Ama, yol-luğumuz ve taşıtımız olmadığı için, köylere gidemiyoruz...

Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın yüzünün rengi solmuş, canı çok sıkılmıştı.

Adeta kükredi:

Siz gidemiyorsunuz ama, Menemen'in bir sürü yobazı ayağına çarığı çektiği gün, sırtında torbasıyla, "Karanfil, v.s satıyorum..." diye devrimi köstekleyen yayınlarla köyle-ri adım adım dolaşıyor!... İsyancı şeyhlerin köy köy dolaş-mak için yollukları ve taşıtı mı vardı?... Sizlerin bu uğurda alınmış en küçük bir önleminiz yok!... Türk Ocakları, dü-şünce yaşamında ulusa, eğitimcilik yapmalı!... Bilim, ekono-mi, güzel sanatlar ve çeşitli kültür alanlarında yurttaşları yetiştirmek için öncülük yapmalıdır!...

ÇOK GÜZEL... ÇOK GÜZEL.. DİYECEK BİR ŞEY YOK... ALLAH BAŞARILI KILSIN...

Bilge Bener'in anlatımlarından:
Olayı babamdan dinlemiştim:

Uşak, 19 Şubat 1923

Gazi Mustafa Kemal Paşa, Tekirdağ'a gelmişti. Öğretmenlerle "Harf Devrimi" konusunda görüşmeler yaptıktan sonra, halkın coşkusu ve sevgi gösterileri arasında yolda ilerlerken, Eczacı Ekrem Bey'in eczanesi önünde durdular.

Birisini arıyormuş gibi gözlerini çevresinde gezdirdi. Duvar kenarında bulunan sarıklı ve cübbeli bir Hoca Efendi'ye seslendi:

- Hoca Efendi!... Hoca Efendi!...

Çağrıyla yaptıktan sonra, birlikte eczaneye girdiler.

Eczaneyi dolduran kalabalık arasında ben de bulunuyordum.

Gazi Mustafa Kemal Paşa, bir kâğıt alarak Hocaya uzattı ve şöyle dedi:

- Hocam!... Yaz bakalım!... “Vettini vezzeytuni ve turisinin ve hazel berledil emin!...”

Hoca, geniş bir nefes alarak bu “Ayeti Celile”yi, büyük bir itina ile ve doğal olarak eski harflerle yazdı.

Gazi Mustafa Kemal Paşa, yazıya bir göz attıktan sonra:

- Hocam!... Ben bu yazılarını; “Valtin, valziton!...” diye de okuyabilirim!... Buna ne dersin?

Efendim!... Bunun üstünü var, esresi var, şeddesi var, meddi var... Bakınız, bunları koyduğunuz zaman, aslı gibi okunur...

Gazi Mustafa Kemal Paşa, bunun üzerine kalemi eline alarak aynı “Ayeti” Latin harfleriyle yazdı ve Hocaya göstererek, açıklama yaptı:

Bak, görüyorsunuz ya Hocam!... Bu harflerin şedesi, meddesi yoktur!... Hem bak, bu harflerle ne kadar kolaylıkla ve yanlışsız olarak okunuyor!... İşte biz bunu düşünerek ve Batı eserlerini kolaylıkla öğrenmek, bütün dünyaya dilimizi kolaylıkla öğretebilmek için Latin harflerini kabul ediyoruz!... Siz buna ne dersiniz?...

Hoca Efendi, bu soruyu hemen cevapladı:

- Çok güzel Efendim... Çok güzel... Diyecek bir şey yok... Allah başarılı etsin!...

HİLAFETİN GELECEĞİ KONUSUNDAKİ DÜŞÜNCENİZ NEDİR?

Ahmet Emin Yalman'ın anılarından:
Milli Mücadelemiz zaferle sonuçlanmıştı. Bir gün İstanbul'un yedi gazete Başyazarı İzmit'e davet edildi.

Savarona, İstanbul,
1 Haziran 1938

Orada, Halide Edip Adıvar, Doktor Adnan ve Kızılay'dan Hamit Bey hazır olduğu halde, Gazi Mustafa Kemal Paşa, eşsiz bir tarihi tartışma açtı. Her birimize ayrı ayrı şu soruyu sordu:

- Hilafetin geleceği hakkındaki düşünceleriniz nedir?

Her birimiz kendi kanımıza göre bu soruya cevap verdik.

Fakat, tüm cevaplar da, Hilafet'in, şu ya da bu şekilde değiştirilmesini ya da devamını doğal görmeye zihinler o kadar alışmıştı ki, herhangi bir insanın bunun kaldırılması gibi temelden bir düşünceyi aklına getirebilecek, hatta

düşünebilecek kimseyi düşünemiyorduk.

Gazi Mustafa Kemal Paşa, hepimizi büyük bir sabırla dindikten sonra, bizlere dönerek şöyle dedi:

Hayır!... Yanlış düşünüyorsunuz!... Hilafet mutlaka kaldırılmalıdır!... Bu düşüncenin nedenlerini de size anlatacağım!... Karşıt düşünceleriniz varsa, çekinmeden ortaya koyunuz!... Hepinize ayrı ayrı cevap vereceğim!... İçinizde en küçük bir kararsızlığın kalmasını istemiyorum!... Eğer

buna kani olursanız, gazetelerinizin başına geçip, bu çok önemli Devrim adımı için zemin hazırlamaya, yurttaşları ikna etmeye çaba gösteriniz!...

Tartışma bir gün, bir gece aralıksız bir şekilde sürdü. Uyku akla bile gelmedi!...

Yemek vakitlerinde bile söze kaldığımız yerden sofrada devam ediyorduk.

Gazi Mustafa Kemal Paşa, eski Hanedanın Ruhani bir sıfatla yurtta kalmalarının sakıncalarını bir bir saydı.

Bu düşünce hepimiz için o kadar yeni idi ki, zorluklarımız ve kararsızlıklarımız pek çoktu.

Fakat, Gazi Mustafa Kemal Paşa, hayret verici zekasıyla, tartışma ortamını çok iyi hazırlamıştı.

Hiç sabrını yitirmiyor, her karşı görüşe inandırıcı cevaplar veriyordu.

Devrimin zor ve sertlik olmadan yürüyemeyeceğini savunanlar, eminim ki bu tartışmada bulunmalıydılar.

Dünyanın en büyük Devrim hareketlerinden birinin zeminini, Gazi Mustafa Kemal Paşa tarafından hiç de zorlamaya gerek kalmadan, yalnız inandırma yolu ile çok iyi bir şekilde hazırlamıştı.

Hem de İstanbul'un henüz yabancı işgâli altında bulunduğu bir sırada.

Sonunda, Hilafetin kaldırılabilceği düşüncesini hepimiz benimsedik ve geniş bir yayın yelpazesi oluşturarak gerekli zemini hazırladık.

GERİCİ OLAYLARIN TEHLİKESİNİ, SEBEPLERİNİ ORTADAN KALDIRMAKLA ÖNLEMENİN MÜMKÜN OLUR

Şükrü Kaya'nın anılarından:
Mustafa Kemal Paşa'nın gerçekten çok öfkeli bir zamanı...

*Ege Manevraları - Çamlıca,
10 Ekim 1937*

Kubilay Olayı...

Şeyh Said İsyanı...

Bu gerici hareketler kendisini pek çok üzmüştü.

Gericilikten nefret eder ve çok çekinirdi.

Şöyle derdi:

“Sağımıza egemen olursak, solumuzdan korkmayız!...”

“Gerici olayları önlemek için, beklemek çok büyük yanılgıdır!...”

“Gerici olayların tehlikesini, ancak sebeplerini ortadan kaldırmakla mümkün olur!...”

VER BANA BEN OKUYACAĞIM

Hafız Sadettin Kaynak'ın anılarından:

*Günlerden bir gün Dolmabahçe Sarayı'nın büyük an-
laşma salonunda topluca bulunuyorduk.*

Sadettin Kaynak

*Mustafa Kemal Atatürk'ün elinde,
Cemil Sait'in çevirisi, Türkçe ya-
zılmış bir Kuran-ı Kerim vardı.*

*Önce Hafız Kemal'e verdi, okuttu.
Fakat beğenmedi ve şöyle dedi:*

*Ver bana!... Ben okuyacağım!...
Aldı ve gerçekten okudu.*

*Ama, hala gözümün önündedir,
sanki erlere komuta eder gibi bir
ahenk ve tavırla okudu.*

Bunun da farkına varmıştı.

*Bunun üzerine Elham'ı sıra ile
dolaştırmaya başladı.*

*Hafız'lara birer birer okuttuktan
sonra sıra bana geldi.*

*Hiç unutmam. Elham'ı diğer arkadaşlara verdiği gibi ka-
palı değil, açık bir şekilde vermişti.*

*Önceden belirlediği anlaşılan sayfanın alt kısmını göstere-
rek şöyle dedi:*

- Bu işaret ettiğim Ayet'i okuyacaksınız!...

Baktım, Nisa Suresinin 27. Ayeti. Okumaya başladım.

Tam son kısma:

*"Validelerinizi, kızlarınızı, hemşirelerinizi, süt hemşireleri-
nizi, kadınlarınızın annelerini, nikahınız altındaki..."*

Sözcüğüne gelmiştim; devam ettim:

“Kendi oğullarınızın eşlerini ve iki hemşireyi nikahınız altına almayınız. Lakin bir ölüm hali ortaya çıkmış ise, Allah bağışlayıcı ve koruyucudur...”

Mustafa Kemal Atatürk, bu son cümleye büyük bir öfke ile tepkisini koydu.

Şöyle dedi:

- Bu hezeyandır!... Böyle şey olmaz!...

Haklıydı.

Ben de okurken, bunda bir yanılmanın bulunduğunu hissetmiş, fakat kitaba göre harfi harfine okumak, zorunluluğunda kalmıştım.

Hemen ayağa kalkarak şöyle dedim:

- Paşam... Bu çeviri yanlıştır... Kur'an da böyle değildir...

- Kanıtla yanlış olduğunu!...

Mustafa Kemal Atatürk'ün isteğini şöyle yanıtladım:

- Kur'an'daki aslı; “İki kız kardeşi cemetmek haramdır...”

Yaaa!...

Diyerek yüzüme bakışından belliydi ki, Mustafa Kemal Atatürk, bu çevirinin sakat olduğunu biliyordu.

Bu yanılmanın nedeni; bu çevirini Kur'an'ın aslından değil, Fransızca yazılmış olanından çeviri olmasıydı.

Belki yarım saat bu çeviri yanılmasını tartıştık. Okuyuşumu beğenmişti.

Ertesi akşam yalnız beni çağırdı.

Yanında yalnız İsmet İnönü vardı. Beni yine ortalarına oturtular.

Mustafa Kemal Atatürk şöyle dedi:

- Dün akşam söylediklerini tekrar et!...

Ben de yanılma olayını anlattım.

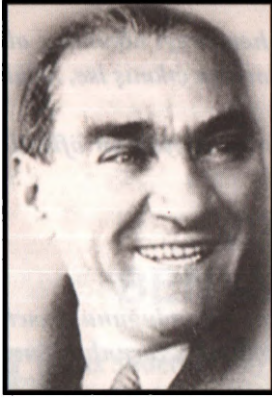
Mustafa Kemal Atatürk, yanıma gelip arkamı sıvayarak şöyle iltifatta bulundu:

- Aferin!... Sen gerçekten hafızmışsın!...

Meğer, Kur'an'ın aslı ile diğer kitapları inceleyerek karşılaştırmış ve yanılmayı kendisi de tespit etmişti.

Şöyle seslendi:

Bu çeviriyi bırakalım!... Mehmet Akif'in çevirisini alalım!...

Ankara, 19 Ekim 1928

Böyle diyordu ama, Mehmet Akif'in Mısır'da bulunan çevirisi bir türlü ele geçirilemedi.

Bir süre sonra Mısır'a gittiğim zaman Mehmet Akif'in de, herhangi bir yanlışlığa düşmek düşüncesi ile yaptığı çevirisini yakmış olduğunu öğrendim.

Fatih Camii'nde ilk kez Türkçe Kur'an okudum. Sıra Türkçe Hutbeye gelmişti.

Mustafa Kemal Atatürk, şöyle buyurdu:

Haydi bakalım!... Türkçe Hutbeyi de Süleymaniye Camii'nde oku!... Amma, okuyacağını önce düzenle de bir göreyim!...

Yazıp, hazırlayarak kendilerine sundum. Çok beğendiler.

Bu arada ben, bir özrümü açıkladım:

- Paşam... Bende söylev yeteneği yok... Bu başka bir iş... Hafızlığa benzemez...

- Zararı yok!... Bir deneyelim!...

- Hutbeye çıkarken sarık saracak mıyım?

Hayır!... Sarığı bırak!... Hayır benim gibi baş açık ve fraklı!...

Söyleyecek bir söz kalmamıştı.

Devrim yapıyordu. Ne diye bilirdim?

O gün hıncahınç dolmuş olan Süleymaniye Camiinin cemaati arasına karışmış yüzeli kadar sivil güvenlik elemanı vardı.

Alınan bu önlemlerin ne kadar yerinde olduğunu da çok geçmeden anlaşıldı.

Ben Türkçe Hutbeyi okur, okumaz, kalabalık arasından, sonradan Arap olduğu anlaşılan biri, sesini yükselterek:

- Bu Namaz olmadı...

Diyerek bağırdı. Direnen yalnız bu Arap idi.

Onu da hemen tutuklayıp, Camiden çıkardılar.

KAFALARIN İÇİNDEKİ ANLAYIŞ HALA SARIKLI VE SAKALLIDIR

Tevfik Noyan'ın anılarından:

Türk Ocaklarının, yurdun her köşesinden gelen temsilcilerinin katılması ile toplanan Kurultayı, Türk Ulusunun şahlanmış sevgisini heyecanla temsil ve tüm dünyaya bunu telkin ediyordu.

İstanbul, 16 Haziran 1928

Mustafa Kemal Paşa, karşılarındaki temsilcilerden, ayrı ayrı bulundukları kentler ve Ocakları hakkında bilgi aldıktan sonra şöyle dedi:

Arkadaşlar!... Türk Ocaklarının başlıca uğraşlarından biri Devrimlerimizdir!... Bu, şu şekilde prensipleştirilmiş-

tir!... Eğitim ya Milli olur, ya da Dini olur!... Biz Dini Eğitimi aileye bıraktık!... Milli Eğitimi de devlete aldık!...

Bu arada Mustafa Kemal Paşa, yayınlanmasını arzu etmedikleri bazı açıklamalarda bulundu.

Temsilci arkadaşlardan biri, heyecanla söz alarak şöyle dedi:

Paşam... Gönlün rahat olsun!... Bu Devrim artık yerleşmiştir... Ulus, bunu anlamıştır, benimsemiştir!... Devrimimizin, halk tabakalarına kadar her tarafta kökleşmiş olduğu kesindir... Bundan emin ol Paşam...

Mustafa Kemal Paşa, bir an durdu.

Sonra hepimize teker teker sordu:

- Arkadaşınızın bu düşüncesine ne dersiniz?...

Verilen cevaplar içinde, bu düşünceye kesin şekilde katılan yok gibiydi.

Herkes aşağı, yukarı örtülü konuştu.

Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, şöyle dedi:

Arkadaşlar!... Devrimimiz henüz yenidir!... Söylendiği gibi kökleşip, benimsendiği hakkındaki kanılarınızın ancak ileride karşılaşacağımız olaylarla doğrulanıp, gerçekleşecektir!... Fakat, şimdi şuna emin olunuz ki, bugün başına şapka giyen, sakalını bıyığını tıraş eden, smokin ve frakla toplum yaşamında yer alanlarımızın çoğunun kafalarının içindeki anlayış hala sarıklı ve saklıdır!...

Büyük Liderin, olaylarla doğrulanan bu konuşması hala kulaklarımdadır.

Geleceği çok iyi görebilen ve algılayabilen böyle bir önseziye sahip olan Mustafa Kemal Paşa, haklıydı...

ALLAH'IN BUYRUĞUNU KENDİ DİLİYLE DUYMAKTAN MUTLUYDU, ADETA KENDİNDEN GEÇMİŞTİ

Hasan Cemil Çambay'ın anılarından:

Ezanı ve Tekbir'i Türkçeleştiren Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün bizzat kendisidir.

Sadettin Kaynak

“O”, bunu Türk Tarih ve Dil Devrimleriyle giriştiği devrin öncesi, yüksek hedefi;

“Türkçeleşme, Kültürleşme Hareketini...”

Ulusal ve kaçınılmaz saydığı için Hafız Saadettin (Kaynak), Hafız Yaşar, Hafız Burhanettin ve arkadaşları gibi İstanbul'un en gözde yedi sanatkarından yararlanmayı düşünmüş ve Doktor Raşit Galip Bey'i bu işle görevlendirmişti.

Haftanın belirli günlerinde bu sanatkarlar Dolmabahçe Sarayında Türk Tarih Kurumunun küçük odasında gene toplanmışlardı.

Türkçe Tekbir'i koro halinde, hep bir ağızdan okumayı birkaç kez denedikten sonra, kendilerini “Özel Daire”ye. Mustafa Kemal Atatürk'ün yanına götürdüm.

Yolda “Antlaşma Salonu”ndan geçerken, Türkçe Tekbir'in bu muhteşem kubbe altında nasıl etki yapacağını denemek aklıma geldi.

O saatlerde “Antlaşma Salonu”nda, gelip geçenlerin yolunu aydınlatmak için, yalnız birkaç ampul yanardı ve gösterişli bir loşluk vardı.

Tekbir’i bir kez daha hep bir ağızdan okumalarını rica ettim. Etkisi gerçekten muhteşem oldu.

Odaya önce ben girdim.

Mustafa Kemal Atatürk sofrada idi.

Yanına yaklaşarak ve yalnız kendisinin işitebileceği yavaş bir sesle, “Antlaşma Salonu”ndaki deneme olayını açıkladım.

Ardından şöyle dedim:

- Hafızlar dışarıda bekliyorlar...

Hafızları derhal aldı ve iltifatta bulundu.

Aradan bir saat kadar geçmişti ki, şöyle seslendi:

- Bu arkadaşlarımıza Sarayı gösterelim!...

Mustafa Kemal Atatürk ayağa kalkarak, “Antlaşma Salonu”na doğru yürüdü.

Salona girince hiç beklemediğimiz bir sürprizle karşılaştık.

Bütün avizeler yanmış, büyük salon en görkemli görüntüsüne bürünmüştü.

Ortaya da mükellef bir sofraya kurulmuştu.

Burada Mustafa Kemal Atatürk’ün buyruğu ile en güzel Türk Sesleri, en güzel Türk Melodilerini, en güzel Türk Diliyle okudular.

Bu küçük, fakat anlamı çok büyük olaydan sonra, gelen Kadir Gecesi’nde, aynı Sanatkar Hafızlar, Ayasofya Camiinde görevlendirildiler.

Bu görevlendirmenin ardından Mustafa Kemal Atatürk, bana dönerek;

- Sen de git bulun!... Gördüklerini bana anlatırsın!...

Buyruğunu verdiler.

Büyük Mabet, bu Kutsal Gecenin ruhsal etkisi altında sanki Mahşeri andırıyordu...

En gözde Hafızların katılmasıyla, en yüce kademesine ulaşan Teravîh Namazından sonra, Türkçe Tekbir, bu Kutsal hava içinde Müezzin Mahfilinden yükseldi.

Kubbeden gelen dalga, binbir yankı ile adeta ruhlara girdi.

Türk Halkı, Allah’ın Buyruğunu kendi diliyle duymaktan memnundu ve kendinden geçmişti...

BEN TEK BAŞIMA KALSAM DA, YİNE DE ONLARI TEPELER, ÖLDÜRÜM

Cemal Şener'in "Atatürk ve Alevilik" adlı kitabından:
22 Mart 1923 tarihinden Konya'da Türk Ocağında,
"Din Devleti" kurmak isteyen bazı kesimler vardı.

Silifke, 20 Şubat 1935

Mustafa Kemal, böyle bir tavır içinde bulunan bu insanlara karşı kesin tavrını şu sözlerle ortaya koyuyordu:

"Ben kişisel olarak onların düşmanıyım!..."

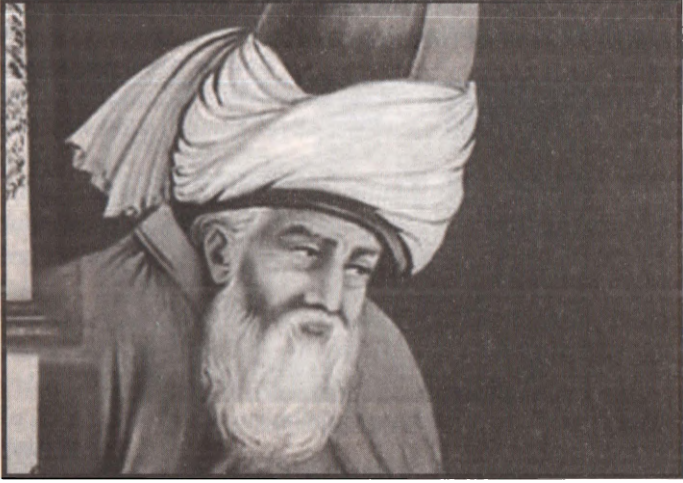
Onların olumsuz yönde atacakları bir adım, yalnız benim kişisel imanıma değil, yalnızca benim amacıma değil, atılan o adım benim ulusumun yaşamı ile ilgilidir!...

Böyle bir adım, ulusumun kalbine yöneltilmiş zehirli bir hançerdir!...

Eğer böyle bir olumsuz adım atanları durdurabilecek bir yasa yoksa, bunu sağlayacak bir Meclis de olmazsa, herkes böyle bir olay karşısında bir kenara çekilecek olsa bile, ben tek başıma ya-payalnız da kalsam, onları tepeler ve öldürürüm!..."

MEVLANA BÜYÜK ADAMDİ BÜYÜK ADAMDİ

Cemal Kutay'ın "Atatürk'e Göre Mevlana" başlıklı yazısından:

Mevlana

Konya'ya teşrif etmelerinin üçüncü günü Atatürk, Mevlana Türbesini ziyaret etmiştir...

Dergâh Kapısında, Çelebi ve Mevlevi Erkanı tarafından karşılanan Atatürk, Türk/İslam sanat şaheserleri ile bezeli Türbeyi ilgi ve huşu içinde gezmiş, Mevlana'nın Merkadi önünde durarak "Fatıha" okumuşlardı.

Bu sırada Çelebi şöyle demiştir:

Lokmaya buyurunuz, Paşam...

Atatürk, Dergâh Mutfağında, Derviş ve Dedelerle birlikte lokma etmiş, Meydan-ı Şerif Odasında da kahve içmişlerdi. Yine, Çelebi Efendi'nin bir işareti üzerine, Sema hazırlanmış, Atatürk, bu "Müzik, Şiir ve Sema" ziyafetini hayranlık ve kendinden geçerek seyretmişlerdi.

Altın ışıklı avizeler altında, "Mutrib"ın yanık nağmeleri, Semazen'lerin "Cüş-u Huruş" içinde dönüşleri, Atatürk'ü mest eylemiş, dudaklarından şu kelimeler dökülmüştü:

Mevlana büyük!... Çok Büyük!...

Sema'dan sonra "Niyaz Penceresi"nin bulunduğu "Çelebi Dairesi"nde de dinlenmeye çekilmişlerdi.

Mevlevihanede akşam yemeğine davetliyiz.

Yemekten sonra Sema yapıldı.

Atatürk, çok memnundu ve şöyle diyordu:

- Konya benim dedelerimin öz vatanıdır!... Onlar Rumeli'ye Anadolu'dan göçmüşlerdir!... Bunun Konya olduğu söylenir!...

Mevlevihaneden ayrıldıktan sonra, beni imtihan etmek isteyen tarafını saklayarak, sanki kendisi öğrenmek istermiş gibi bir eda ile sordu:

Peki Mevlana nasıl bir adamdır!...

Pek iyi bilmiyorum ama, herhalde çok büyük bir adam olacak ki, musiki, raks, şiir gibi dincilerin hoş görmedikleri şeyleri Tarikatına ayin ve esas yapmış... Bana "Yeşil Kubbesi"nin sivriligi bile, göklerden bir şey tırmalıyor gibi gelir...

Ve neden sonra, zihninden geçen düşünce silsilesinden bize son halkasını gösterir gibi söyleniyordu:

"Mevlana Büyük adamdı!... Büyük adamdı!..."

DEMEK Kİ BÜTÜN KAPILAR KAPANDIĞI HALDE BU KAPI HEP AÇIK KALİYOR

Cemal Kutay'ın "Atatürk'e Göre Mevlana" başlıklı yazısından:

Mevlana ve Raks

21 Şubat 1931 Cumartesi günü, Gazi Mustafa Kemal Paşa, 1926 yılında kendi emirleri ile Müze halinde düzenlenerek ziyarete açılan Mevlana Müzesi, (O zamanki adı ile "Asarı-ı Atika Müzesi"ni", ziyaret etmek istemiş ve o gün öğleden sonra saat 14.00 te Müzeye gelmişti.

Gazi Mustafa Kemal Paşa, Müzede 3 saat kaldı.

Sergilenen halıları, levhaları, yazma eserleri teker teker inceledi.

Özellikle 14. ve 15. Yüzyullarda Türkçe'ye çevrilmiş Kuran Yazmaları dikkatini çekmiş ve şöyle demişti:

Demek ki, Atalarımız, yüzlerce yıl önce Kuran'ı tercüme etmişler!... Buna memnun oldum!...

Gazi Mustafa Kemal Paşa, Müze Salonlarındaki incelemelerinden sonra, Eski Çelebi Dairesi olan Müdür Odasına geçmiştir.

Odanın Mevlana'nın Sandukasının yer aldığı Türbeye açık Niyaz Penceresi Kemerü üzerine yıllar önce yeşil kenarlı bir Mevlevi Külâhı resmedilmiş ve bu Külâhın üzerine de italik yazı ile Mevlana'nın Farsça şu Rubaisi yazılmış bulunmaktadır.

“Deha heme besteend illa der-i tu...

Ta reh nebered garib illa ber-i tu...

Eş der Kerem-u-izzet-u nur-eşşani...

Horşid-u mah-u sitaregan çuker-i tu...”

Yazı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın dikkatini çekmiş ve yanında bulunan Hasan Ali (Yücel)e okumasını ve tercüme etmesini emretmiştir.

Farsçayı çok iyi bilen Hasan Ali (Yücel), Rubaiyi okumuş ve anında Türkçe'ye şöyle çevirmiştir.

“Ey keremde, yücelikte ve nur saçıcılıkta güneşin, ayın, yıldızların, kul olduğu Sen...

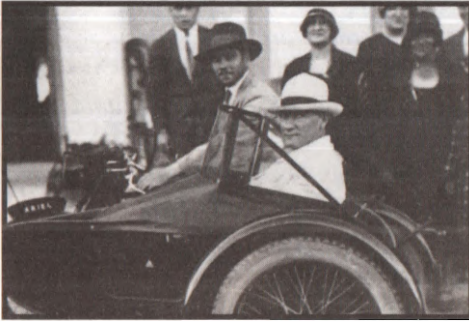
Garip aşıklar, Sen'in kapından başka bir kapıya yol bulmasınlar diye, öteki bütün kapılar kapanmış, yalnız senin kapın açık kalmıştır...”

Gazi Mustafa Kemal Paşa, tercümeyi dikkatle dinledikten sonra, son cümle üzerinde durmuş ve şöyle demiştir:

Demek bütün kapılar kapandığı halde, bu kapı açık oluyor!... Doğrusu ben, 1923 yılında burayı ziyaretim sırasında, bu Dergâhı kapatmayalım, Müze olarak halkın ziyaretine açalım diye düşünmüş, bir yıl sonra da, “Dergâh ve Tekkelerin Kapatılması Kanunu” çıkar çıkmaz, İsmet Paşa'ya; “Mevlana Dergâhı ve Türbesi”ni kendi eşyası ile Müze haline getiriniz!...” demiştim!... Görüyorum ki, şu okunan Rubainin hükmünü yerine getirmişim!... Bakınız ne kadar güzel bir Müze oldu burası!...

HOCAM BU UÇAK NASIL UÇUYOR?

Mazhar Müfit Kansu'nun anılarından:
Milli Mücadelenin buhranlı günleriydi. Mustafa Kemal Paşa, Ankara civarında yaptığı bir gezintiden dönerken, yolda sarıklı bir hocaya rastlar.

Ankara, 4 Nisan 1928

Onlar konuşurken, üstlerinden geçen bir uçağı gösteren Mustafa Kemal Paşa, hocaya sorar:

Hocam!... Bu uçak nasıl uçuyor?...

Ne bileyim ben... Öğretmediler ki bize...

Peki!... Sen ne bilirsin?...

Ne mi bilirim?... Bu uçağa bin dersin, binerim... Oradan kendini aşağıya at dersin, atarım... İşte ben yalnız bunu bilirim... Ama bunu da senden öğrendim Paşam...

Mustafa Kemal Paşa, bu söz üzerine, yaşaran gözlerini hocadan ayırmadan şöyle der:

Var ol Hocam!... Ama şunu da bil ki, ben de senin gibiyim!... Ben de ulusumun hiçbir isteğini, hiçbir arzusunu, yaşamımın karşılığı da olsa, yapamazlık edemem!...

HİLAFET BİZİM İÇİN ANCAK TARİHİ BİR ANIDIR

Tarih: 24 Ocak 1924

Yer: İzmir

Konu: Halifenin Statüsü Hakkında

Mustafa Kemal Paşa'nın Halife Hakkındaki İsmet
Paşa'ya Çektiği Telgraf açıklaması:

İzmir, 27 Ocak 1923

“Halife, bütün Dünyanın kesin olarak bilmesi gerekir ki, mevcut ve saklı olan Halife ve Halifelik Makamının gerçekte, ne Din ve ne de siyaset bakımından hiçbir anlam ve varlık nedeni yoktur.

Türkiye Cumhuriyeti bu şekildeki hareketlerle dolaylı da olsa varlığını, bağımsızlığını tehlike ile karşı karşıya bırakamaz.

Hilafet Makamı, bizce en nihayet tarihi bir anı olmaktan fazla bir öneme sahip olamaz.

Türkiye Cumhuriyeti bütün yöneticilerinin ya da resmi heyetlerin kendisi ile mutlaka kendileri ile temas etmelerini istemesi dahi, Cumhuriyetin bağımsızlığına açık bir saldırıdır.

Halifenin geçimi için Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı ödeneğinden kesinlikle aşağıda olan bir ödenek yeterlidir.

Maksadımız onun debdebe ve gösteriş yapması değil, insanca hayat ve geçimini sağlamaktır.

Hilafetin hazinesi yoktur ve olamaz.

Böyle bir hazineyi atalarından miras olarak almışsa, resmen ve açık olarak bilgi verilmesini rica ederim.”

*Cumhurbaşkanı
Gazi Mustafa Kemal Paşa*

KENDİSİNİ AFYON'A VALİ TAYİN ETTİM

Mazhar Müfit Kansu'nun anılarından:
*Mustafa Kemal, Amasya ziyaretinde Vali Konağı'nda
yörenin ileri gelenleri ile sohbette.*

İstanbul, 2 Aralık 1930

*Bir ara tam karşısında oturan birine
takılır gözleri. Yaşı ellinin üzerinde
olan bu adam beline kadar inen saka-
lıyla Mustafa Kemal'in dikkatini çe-
ker.*

*Mustafa Kemal, yanındaki Valinin
kulağına eğilip sorar:*

- Kimdir bu?

Vali yanıt verir;

*- Efendim kendisi Şih'tır. Yörede çok
hatırlısı vardır.*

*Mustafa Kemal, Şih'i yanına çağırır
ve şöyle der:*

*Bak baba, imanın ölçüsü sakalın
boyunda değildir. Şunu rica etsem de
en azından Peygamber efendimizinki gibi kısaltsan!..*

Bir taraftan da eliyle de boyunaltı hizasını gösterir.

Şih;

- Emrin olur Paşam!...

*Diyerek yerine çekilir. Aradan zaman geçer, bir akşam
Mustafa Kemal Amasya'daki Şih'i hatırlar ve Vali'yi tele-
fonla arayıp durumu sorar.*

Vali nasıl söyleyeceğini bilememekle birlikte, Şih'in sakal boyunda en küçük bir kısalma bile olmadığını aksine kim-selere el sürdürmediğini anlatır.

Mustafa Kemal, telefonu kapatır, kağıdı kalemi eline alır ve az sonra Bakanını çağırıp, yazdığı yazıyı Amasya Valiliği'ne tebliğ etmesini ister.

Ertesi gün Amasya'dan bir haber gelir ki, Şih Efendi, Mustafa Kemal'i görmek üzere Ankara'ya yola çıkmış... Şih gelir, Mustafa Kemal'in karşısına çıkar.

Sakal tamamen kesilmiş, sinekkaydı bir tıraş olunmuş, saç-lar kısaltılmış, kılık kıyafet baştan sona değiştirilmiş, bam-başka bir görünüme bürünülmüştür.

Mustafa Kemal'in mesai arkadaşları bu değişimi anlaya-maz ve Mustafa Kemal'e sorarlar:

- Aman Paşam, o Şih ki sakalına el dahi sürdürmezdi, siz ne ettiniz de kökünden kesmesini sağladınız?

Mustafa Kemal, gülümser, sonra da yanındakilere dönüp şöyle der:

- Dün akşam Amasya Valiliği'ne bir yazı gönderdim ve Şih'i Afyon'a vali atadığımı bildirdim.

Ardından da yeni bir yazı hazırlayıp Bakanına bu yazıyı da Şih'a vermesini söyler.

Yazıda şöyle yazmaktadır:

- İncanın ölçüsünün sakalda olmadığını anladığına sevin-dim. Valilik meselene gelince, bugün koltuk uğruna kırk yıllık sakalından vazgeçebilen yarın başka şeyler için mil-letinden bile vazgeçebilir. Seni böyle bir ikileme mahkum bırakmayalım.

ORADA ENTARİ GİYİN, OTURUN VE TÜRBEDAR OLUN

Mahmut Baler'in anılarından:

Bir gün de, gene Küçük Köşkte, yukarıda Hamdullah Suphi Bey söz alarak şöyle konuştu:

Paşam... Öğrenciler, Büyük Komutan Fatih nerede gömülüdür? Gidip ziyaret edemez miyiz? Türbesi Niçin kapandı? Yavuz gibi, Kanuni gibi büyük Komutanların, Büyük Padişahların yerlerini, Türbelerini bilmesin mi öğrencilerimiz? Sordukları zaman çaresiz kalıyoruz... Hiç olmazsa götürüp, gösterebilmek ve onlara gerekli açıklamayı yerinde verebilsek...

Ankara, 29 Ekim 1933

Mustafa Kemal Paşa, konuşmayı sabırla dinledikten sonra şöyle dedi:

“- Hamdullah Suphi Bey, ne demek istediğinizi anlıyorum!... Bakınız, ben Medreseleri kapattım!...

Bu Medreseleri kapattığım zaman, Medreselerden aş yemeyen adamlar müteessir olmadılar ve medreselerde çocukları okumayanlar üzüntü duymadılar!...

“Kapanır mı Medreseler?”, “Ne oluyor?” falan denildi ama, unutuldu, geçti, gitti!... Tekkeleri kapattım!...

Tekkelerde oturup, ikamet edenler ve orada parasız yiyip, içenlerin dışındaki insanları, Tekke ile ilgisi olmayanları etkilemedi.!...

Ben, onbeş milyonun; bir düşünceye, bir inanışa körü körüne bağlanıp, ondan başkasını düşünemez olan durumuna seslenecek şu hareketi yaptım; Şapka giydirdim!...

Anlasınlar ki, insan giyimle Din değiştirmez!... Dinini, herhangi bir giyime alet etmez!...

Kısa bir sürede bunu anlayacaklardır!... Din ile giyim farkının ne olduğunu anlayacaklardır!...

Ben bu hesapları bir gardrop konusu üzerinde duracak kadar basit görmüş veyahut üzerinde durarak onu bir Devrim olarak kabul etmiş bir insan değilim!...

Şapka giydikten bir süre sonra, bu iş ayrı, o iş ayrı, diyeceklerdir!... Anlayacaklar ki, şapka giymekle kimse Dinini değiştiremez!... Bu, budur!...

Ben onbeş yıl süre veriyorum!... Onbeş yıl bu böyle sürecektir, Hamdullah Bey!...

Onbeş yıl sonra gelin!...

Hangi Türbenin Türbedarlığını istiyorsanız, ben onu size vereceğim!...

Orada entari giyin, oturun ve Türbedar olun!...

NEREDEN NEREYE GELMİŞİZ

Celal Bayar Bey, hatıratında Müftü Hüsnü Efendi'den şöyle söz eder:

Londra, 23 Şubat 1929

“Müderri ve Müftü Hacı Hüsnü Efendi vatansever bir Din Adamı idi.

Dini inanç ve adetleri ihmal etmez, tamamıyla tatbik ederdi.

Büyük Millet Meclisi'nin, ilk toplantısından başlayarak birçok dönemlerinde üye seçilmiştir. Kendisi ile görüşmüştük, dostluğumuz vardı.

Aşağı yukarı birçok meselelerde söze karışırdı.

Milli hareketi ve hükümeti de desteklerdi.

Cumhuriyetin ilanının onuncu yılı töreninde bulunmak üzere meşhur Karahan'ın Başkanlığında, içlerinde General Vorosilof da olduğu halde kadınlı erkekli kalabalık bir Sovyet heyeti Ankara'ya gelmişti.

O mutlu günün şerefine Ankara Palas salonlarında tertiplenen baloda Sovyet misafirlerimiz de bulunuyordu.

Rahmetli Atatürk dansını bitirdikten sonra, bana kendisini takip etmeliğimi söyledi.

Sovyet heyetinin bulunduğu yere doğru ilerledi, kendileri ile görüşmeye başladı.

Herkes ayakta idi.

Atatürk'ün tam yanında bulunuyordum.

Baktım sağ tarafımda bir zat belirdi;

Bu, müderris Müftü Hacı Hüsnü Efendi idi.

Başında fesi ve sarık yoktu, başı açık, saçları muntazam surette taranmıştı. Geniş ve uzun sakalı kısalmış, hatta ucunda biraz sivrilik göze çarpıyordu.

Siyah cübbe yerine üzerinde tam takım frak vardı.

Frağın sağ tarafında yeşil kurdeleli İstiklal Madalyası şerefli mevkii almıştı.

Hafif surette Atatürk'ün koluna dokundum.

Yerimi saygı ile Hacı Hüsnü Efendi'ye bıraktım.

Atatürk bu hali görünce hemen mevzuu değiştirdi,

Sovyet dostlarımıza dedi ki:

“Bakınız bu zat hocadır, milletvekilidir.

Siz ihtilalinizde ruhanilerinizi kestiniz.

Bizde ise bu hale geldi.”

Benim bu muhterem zatın Nazillî'deki hali gözümün önünde canlandı.

İçimden kendi kendime dedim:

“Nereden nereye gelmişiz!”

SONUÇ

Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde, vatanını ve milletini seven herkesin emeği, alın teri, kimilerinin de canı ve kanı vardır. Ayrıntıları fazlaca dile getirilmemiş olmasına rağmen, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesine** ruh verenlerin büyük bir kısmı da, **Din Adamlarıdır.**

Uşak, 19 Şubat 1923

Doğaldır ki, bu **Halk Hareketi** ya da siyasi edebiyattaki, tarihteki adı ile **Atatürk İhtilali** ya da **Anadolu İhtilali** bağlamında **Ulusal** güçleri bir araya getirmek kolay olmamıştır.

Anadolu halkı, mütarekenin koşullarını öğrenir öğrenmez silaha sarılmış ve işgâlcilere karşı direnmeye ve örgütlenmeye girişmiştir.

Amasyalıyla, Afyonlusuyla, Trakyalısıyla, Denizlilisiyle, Aydınlısıyla, Maraşlıyla, Anteplisiyle, Erzurumlusuyla, Adanalısıyla, Ankaralıyla emperyalistlere karşı ayaklanmıştır.

Kısaca “**Çoluğuyla / Çocuğuyla**”, “**Kadınıyla / Erkeğiyle**”, “**Yaşlısıyla/Genciyle**” **Türk Milletinin** bütün fertleri harekete geçmiştir.

Kadınlarımız cephelere mermi taşımış...

Çocuklar yetişkinlerin yanı sıra vuruşmalara katılmış...

Başta Müftülerimiz olmak üzere pek çok Din Adamı göreve ve hatta cephelere koşmuştur...

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi fikri, daha **I. Dünya Savaşı'nın Osmanlı Devleti'nin** yenilgisiyle sonuçlanacağını anlaşılmaması üzerine **Anadolu'da** belirlenmeye başlanmıştır.

Mustafa Kemal Paşa ve vatanseverlerin katılımıyla, **Kuva-yı Milliye** ve çeşitli cemiyetler kurularak kurtuluş mücadelesine start verilmiştir.

Bu mücadele siyasal ve kültürel farklılığın ötesinde, bir egemenlik ve bağımsızlık mücadelesi olduğu için kısa zamanda geniş katılımı destek görmüştür.

Diyap Ağa ile - Anara, 22 Mart 1921

Bu mücadelenin önderi **Mustafa Kemal Paşa**, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde** en önemli unsurlardan birinin **Din Adamları** olduğunu gördüğünden daha ilk günden **Anadolu**'da tanınmış **Din Adamlarını** ısrarla **Ankara**'ya çağırılmış, onların da görüşlerinden istifade ederek mücadeleye başlamıştır.

Din Adamlarının halk üzerindeki etki ve telkin gücünün olması, **Din Adamlarının** desteğinin vazgeçilmez olduğunu açıkça göstermiştir.

19 Mayıs 1919 tarihini hemen hemen hepimiz **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin** başladığı tarih olduğunu biliriz.

Ama **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde** hangi olaylar cereyan etmiş, bu **Mücadelede** **Din Adamlarının** rolü ne olmuş, bunu çoğumuz pek bilmeyiz.

Zaman zaman yazılı ve görsel medyanın, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinden** bahsederek bazı diziler ve bazı belgeseller hazırladıklarını görürüz.

Bu dizi ve belgesellerde **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde** geçen tüm olaylardan kendilerine has bir üslup ve belirli bir çerçeve içinde her şeyden bahsedilir.

Ama mücadelede kendini vatan uğruna adanmış kararlı ve gözü pek **Din Adamlarından** bahsetmeyi düşünmezler.

Kimi bölümlerinden bu **Vatansever Din** Adamlarımızdan bahsedilse bile, belki bilgi, belge eksikliklerinden, belki de pek reytingler sağlamayacağı görüşü ile gerçeklerden uzak bir gösterimi ve anlatımı tercih ederler.

Ankara, Gölbaşı, 6 Mart 1921

Halbuki bu vefakar ve cefakar **Din Adamlarımız** kimi zaman **Minberlerden**, kimi zaman doğrudan cephelerden ve kimi zaman da **Türkiye Büyük Millert Meclisi** kürsülerinden ve çoğu zaman **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin Önderi Mustafa Kemal Paşa'nın** yanı başında yer almışlardır.

Zaten, o dönemde pek çok **Din Adamının**, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi** fikrinin doğuşunda nasıl etkin rol oynadıklarını küçük bir araştırma ile tarih sayfalarında rastlamak her zaman mümkündür.

Memleketin dört yanında görev yapan neredeyse tüm **Din Adamları**, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin** ilk kıvılcımını ateşlemekle kalmamış, **Din**, **Vatan** ve **Millet** uğruna canla, başla, hatta kanlarını dökerek, canlarını vererek mücadele etmişlerdir.

Doğaldır ki, **Mütareke** yıllarının isimsiz kahramanları içine;

“Başı sarıklı Din Adamlarını, İmam ve Müezzinlerini, Kürsü Vaizlerini, Tekke Mensuplarını, Medrese Hocalarını...”

Da katmak zorunluluğundayız.

Bu ayrıcalıklı insanlar, **Dini** mefkureler sevkiyle **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin** başarılı olması için canı gönülden çalışmışlar, gerek sözleriyle, gerekse güç kullanarak bu uğurda ellerinden geleni yapmışlardır...

Bunun için toplumsal hafızamızı devamlı canlandıracak ve yeni nesillere tanıtıma vesile olacak şekilde, bu **Milli Kahramanlarımızın** adının sonsuza dek yaşatılması gerektiği inancındayım.

Bu sebeptendir ki, **Din Adamları'nın Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketine** destek vermeleri büyük önem taşımıştır.

Destek verenler, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Tarihi'nde**;

“Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin Manevi Mimarları...”

Adıyla anılırlarken, karşı çıkanlar da;

“Halife Padişah ve Halife Ordusu...”

Saflarında yer almakla tarihe geçmişlerdir.

Ancak şunu hemen söyleyeyim ki **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi**, yalnız **Dua** ile, **Din Adamları** ile kazanılmış da değildir.

Çankaya Bahçesi -
Ankara, 20 Haziran 1921

Bu savaş **Türk** halkının tümüyle **“Birlik ve Beraberlik İçinde”**, akılla, deha ile, strateji, taktik, diplomasi, halkın gücü, yeni kurulan **Silahlı Kuvvetlerin Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Komutasında** gösterdiği savaş kabiliyetiyle kazanılmıştır.

Bu arada hepimiz kabul etmek durumundayız ki;

“Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin Manevi Mimarları...”

Hem isimli hem de isimsiz olanları, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Tarihin** yazılmasında ortak olmuşlardır.

Bunların bazılarını **Atatürk “Büyük Nutku”**nda yeri geldikçe anmıştır.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin asker, sivil, aydın, bürokrat ve **Din Adamlarına** genel olarak baktığımda görüyorum ki **Mustafa Kemal Paşa'ya** yakın olanlar gerçekten kahraman ve yurtsever insanlardır.

“Vatanın bölünmezliğini ve özgürlüğünü önlerine koyarak yola çıkmışlar ve sonuna kadar davadan ayrılmamışlardır...”

Diğer taraftan doğaldır ki, **Mustafa Kemal Paşa'nın** vatan kurtulduktan sonra neler yapacaklarını elbetteki bilmiyorlardı.

Nitekim;

“İş Cumhuriyetin ilanına, Halife Sultanın ve Saltanatının sonuna gelindiğinde...”

Mustafa Kemal Paşa'nın bazı silah arkadaşları gibi bir takım **Din Adamları** da **Mustafa Kemal Paşa'ya** karşı çıkmak olmasa da, kendi **Dinsel** görevlerine dönmeyi seçmişlerdir.

Çünkü onlar bir **Cumhuriyetin** kurulacağını düşünmüyorlar, **Halife Padişah** ile yola devam edileceğini düşünüyorlardı.

Bu olmayınca da **Mustafa Kemal Paşa'ya** darılanlar, küsenler, küsüp ayrılanlar, ülke dışına gidenler olmuştur.

Ankara, 12 Nisan 1922

Milli Şairimiz Mehmet Akif Ersoy, Rauf Orbay, Yazar Prof. Halide Edip Adıvar ve eşi Dr. Adnan Adıvar bunlardan bazılarıydı.

Hepimiz bilir ve kabul ederiz ki, **Din** görevlileri sadece;

“Camide Namaz Kıldırın, Vaazı ve Hutbesiyle İnsanları Dini Yönden Aydınlatan Kişi...”

Değildir.

Tüm bunların yanında birlikte **Vatanı** ve **Milletini** seven, her türlü sosyal ve kültürel faaliyette bulunan gerçekten çok fedakar insanlardır.

Şu bir gerçek ki, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde Din Adamları**, çok yararlı hizmetlerde bulunarak gün gelmiş şehit de olmuşlar, gösterdikleri üstün cesaretle de **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde** her kademesinde yerlerini almışlardır.

Çünkü;

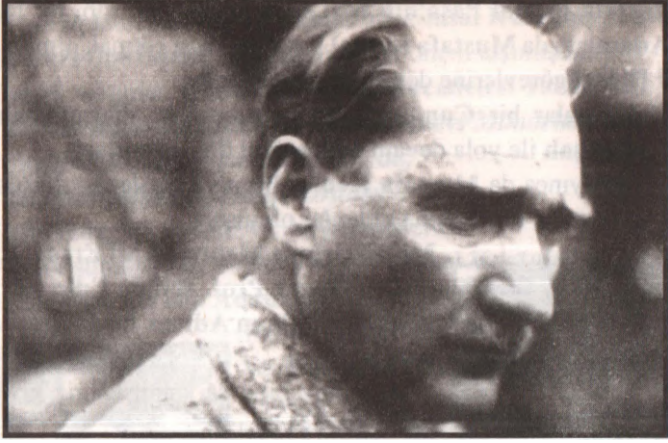
“Din Adamları, Vatan Sevgisinin, Özgürlüğün ve İmanın bir parçası...”

Olduğunu bilirler.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Hareketinde ağalar ve eşraf, şeyhler, **Din Adamları**, askeri, sivil yöneticiler ve halk kendi özelliklerine özgü genel bir davranış içerisinde bulunmuşlardır.

Din Adamlarımız, **Cami** kürsülerinde, meydanlarda düzenlenen mitinglerde kurdukları cemiyetlerde, hatta cephelerde ve halka rehberlik etmişlerdir.

Ayrıca bu uğurda hiç çekinmeden varlıklarını, mallarını, mülklerini sarf edenler olduğu gibi, bir kısmı da şehit olmuştur.

Dumlupınar, 30 Ağustos 1924

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi, Türk Ulusunun varlığını ve bağımsızlığını korumak için gerek maddi ve gerekse manevi bütün olanaklarını seferber ettiği olağanüstü bir dönemi içerir.

Hepimiz biliyoruz ki, gerek iç, gerekse dış ihanet odakları elele vererek, **Anayurdumuz, Anadolu'muz, İngilizlerin, Fransızların, İtalyanların ve Yunanlıların** işgâline uğramıştır.

Böyle bir anda **Milletin** ruhunda ve benliğinde mevcut olan direnme gücünü ortaya koyan **Hocalar, Müftüler, Din Adamları Mustafa Kemal Paşa'nın** ateşlediği **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi** fikrinin doğuşunda ve **Ulusal** bir hareketlilik kazanmasında önemli bir faktör olduklarını hepimiz kabul ederiz..

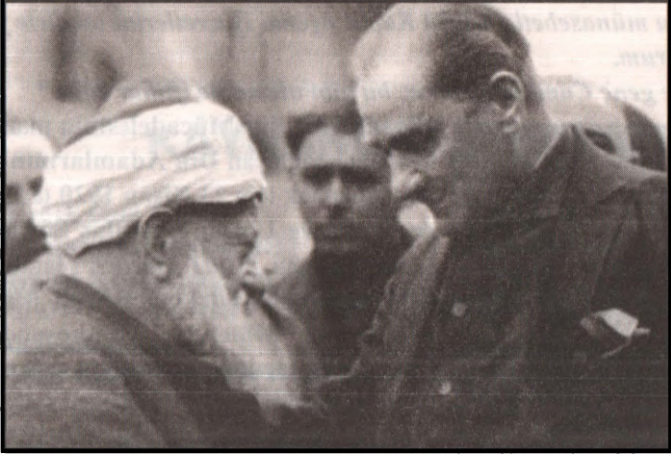
Ulusal Kurtuluş Hareketi gibi, **Anadolu** insanının ölüm/kalım savaşında, **Anadolu** halkının feryadını yüreğinde hisseden ve tüm varlıklarını ve yokluklarını bu uğurda seferber eden;

“Asker/Sivil, Bilge/Şeyh, Müftü/İmam, Kadın/Erkek...”

Halkımızın tüm katmanlarının olağanüstü katkıları ve katılımları sonuça bugünkü **Güzel Türkiye**'mizin mimarları olmuşlardır.

Mustafa Kemal Atatürk, Gerçek Din Bilginlerini Takdiri ve Övgüsü, Dini kendi bireysel çıkarlarına ve menfaatlerine alet edenlere karşıdır.

“O” gerçek Din Adamlarını, Bilginlerini ise her zaman takdir etmiş, hizmetlerini övmüş ve onlarla övünmüştür.

Abdurrahman Kamil Efendi ile - Amasya, 22 Kasım 1930

Örnek olarak:

Mustafa Kemal Paşa, 24 Eylül 1924 tarihinde Amasya’da, şerefine verilen bir ziyafetin sonunda, sözü Ulusal Kurtuluş Mücadelesine getirerek şöyle demektedir:

“Efendiler!...

Bundan beş sene evvel buraya geldiğim zaman bu şehir halkı da, bütün millet gibi, hakiki vaziyeti anlamışlardı.

Fikirlerde karışıklık vardı. Dimağlar adeta durgun bir haldeydi.

Ben burada birçok zevatla beraber, Kamil Efendi Hazretleriyle de görüştüm.

Bir cami-i şerifte hakikati halka izah ettiler.

Efendi Hazretleri halka dediler ki:

“Milletin serefi, haysiyeti, hürriyeti, istiklali hakikaten tehlikeye düşmüştür. Bu felaketten kurtulmak, icap ederse vatanın son ferdine kadar ölmeyi göze almak lazımdır.

Padişah olsun, Halife olsun, isim ve unvanı ne olursa olsun, hiç bir şahıs ve makamın mevcudiyetinin hikmeti kalmamıştır.

Tek kurtuluş çaresi, halkın doğrudan doğruya hakimiyeti ele alması ve iradesini kullanmasıdır...”

İşte Efendi Hazretlerinin bu yol gösteren vaaz ve nasihatinden sonra herkes çalışmaya başladı.

Bu münasebetle Müftü Kamil Efendi Hazretlerini takdirle yad ediyorum.

Ve genç Cumhuriyetimiz, bu gibi ulema ile iftihar eder.”

Ankara, 2 Haziran 1930

Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin manevi desteğini sağlayan **Din Adamlarının** rolünü anlamak için **23 Nisan 1920** tarihinde oluşan ve **Ulusal Kurtuluş Savaşı**nı yürüttüğü için **“Gazi Meclis”** olarak da adlandırılan ilk **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin** Milletvekili kadrosundaki **Din Adamlarının** kadrosuna bakmak dahi yeterlidir sanırım.

Sonuç olarak diyorum ki:

Doğaldır ki, **Halife** ve **Din Kültürü** ile yetişmiş, **Padişah** için her gün neredeyse üç defa;

“Çok Yaşa Padişahım...”

Demiş, **Padişahın** nimetlerinden yararlanmış insanların **Laik Cumhuriyeti** ve **Devrimleri** kabullenmeleri kolay değildi.

Bundan dolayı **Mustafa Kemal Paşa'nın** **Devrimi** yürütecek, **İsmet Paşa** ve birkaç devlet adamından, yazar ve çizerdan başka kadrosu yoktur.

Yine **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi** tarihini eksiksiz yazanların, eserin asıl sahibinin **Mustafa Kemal Paşa** kadar **Büyük Türk Milleti'nin** tümünün, bu mücadeleye en küçükten en büyüğe hizmeti geçmiş **Din Adamları** dahil her **Türk** evladına, gördüğü **Ulusal** hizmet ölçüsünde yer ve değer vermeleri, hem bilimsel bir zorunluluk, hem de bir kadirbilirliktir.

Bu düşünceden hareketle bu kitabın yazımında, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Tarihinin** bu kesitinin ortaya konması amaçlanmıştır.

Başka bir ifadeyle amacım, yeni nesillere, şimdiye değin kendilerinden pek söz edilmeyen diğer **Ulusal Kahramanlarını** tanıtmak ve katkılarından dolayı bir daha onları rahmetle anmaktır.

Ruhları şad olsun...

KAYNAKÇALAR

- Atatürk Özel Arşivi
- Cumhurbaşkanlığı Arşivi
- Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi
- Türkiye Cumhuriyeti Parlamenter Ansiklopedisi.
- Yurt Ansiklopedisi.
- Cemal Kutay, Kurtuluş ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları
- Yaşar Akbiyık: Milli Mücadele’de Güney Cephesi (Maraş), Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1990.
- Yusuf Akçura: Tarih-i Siyasiye Notları (Şark Meselesi), İstanbul 1336.
- M.Şefik Aker: İstiklâl Harbinde 57. Tümen ve Aydın Millî Cidalı, C.II, İstanbul, 1937.
- İbrahim Aksakal: Millî Mücadele’de Denizli ve Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi, A.Ü. İlâhiyat Fak. Lisans Tezi, Ankara, 1971.
- Sina Akşin: İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, İstanbul, 1983.
- Baha Aşit: “Acıpayam Müftüsü, Yatağan Dergisi, Sayı: 9.
- Bedri Alpay: “İstiklal Savaşının Sarıklı Kahramanları”, Sebilürreşad, C. II.
- Rahmi Apak : İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, 2. Baskı, TTK Basımevi, Ankara 1990, İstanbul 1942.
- Fahir Armaoğlu: 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Ankara, 1989.
- Vehbi Cem Aşkun: Sivas Kongresi, İstanbul, 1963.
- Hamdi Atamer: “Ölümünün Birinci Yılında Ali Fuat Cebesoy... Fikirden Eyleme Geçen Kurtuluş”, BTDD, Sayı: 28 (1970).
- Mustafa Kemal : Nutuk, C.I-II-III. Bugünkü Dille Yayına Hazırlayan Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Atatürk’ün Doğumunun 100. Yılına Kutlama Kurulu Yayını.
- Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, Haz.N. Arslan C. IV, Ankara, 1964.
- Atatürk’le İlgili Arşiv Belgeleri, Ankara, 1982.

- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, C. I-II, Ankara, 1989.
- Sami Ateş: Atatürk Anadolu'ya Geçince, 2. Baskı, Ankara, 1991
- Ergün Aybars: Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, C. I, İzmir, 1987.
- Ş.Süreyya Aydemir: Tek Adam Mustafa Kemal, C. II, İstanbul, 1969.
- Aydın Ayhan: "İzmir İşgali sırasında Balıkesir", Milli Mücadele'de Balıkesir, İstanbul, 1986.
- Adil Bağdathoğlu: Uzun Oluk, İstanbul, 1942.
- Mustafa Balcıoğlu: Milli Mücadele'de Merkez Ordusu, AÜTİ-TE Doktora Tezi, Ankara, 1990.
- Celal Bayar: Ben de Yazdım, İstanbul 1967, 1968, 1969, 1972
- Bayram Bayraktar: "Milli Mücadele'de Denizli Olayı", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. VIII, Sayı. 22.
- Selami Bertuğ: "Manisalı Âlim Efendi ve Klasik Türk Musikisindeki Yeri", Manisa Turizm Derneği Yayınları No: 4, Mesir Konferansları, 1983.
- Tevfik Bıyıkhoğlu: Trakya'da Milli Mücadele, C. I, Ankara, 1955.
- Sadi Borak: Hacı Süleyman Efendi, İstanbul, 1974
- "Sarıklı Bir Mücahid", Hayat Tarih Mecmuası, Sayı: 9 (Ekim 1968)
- Ali Fuat Cebesoy: Milli Mücadele Hatıraları, İstanbul, 1959.
- Mustafa Çalışkan: Kurtuluş Savaşı Sırasında Din Faktörü, AÜ-TİTE Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1990.
- M.Haluk Çay: "Şark Meselesi veya Emperyalistlerin Türk Politikası", Türk Kültürü, Sayı. 350, Haziran, 1992
- Ahmet Demiray: Önemli Günlerimiz, Ankara, 1954.
- Devrin Yazarlarının Kalemile Milli Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal, Hazırlayanlar: Mehmet Kaplan- İnci Engünün, Birol Emin, Necdet Birinci, Abdullah Uçman, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1992
- Hasan İzzettin Dinamo: Kutsal İsyan, C. 5, İstanbul, 1986.
- Edward Dirault: Şark Meselesine Mathal, Terc: Nafiz, İstanbul, 1328.
- T.G. Djuvara: Cent Projents de Partüge de La Turquie, Paris 1884 (Türkiye'yi Parçalama Planları) Terc. Yakup Üstün, Ankara, 1993.
- Cevat Dursunoğlu: Milli Mücadele'de Erzurum, Ankara, 1940.
- Kamil Erdeha: Milli Mücadele'de Valiler ve Vilayetler, İstanbul, 1975.

- Doğu Ergil: Milli Mücadele'nin Sosyal Tarihi, Ankara, 1981.
- Teoman Ergül: Kurtuluş Savaşında Manisa (1919-1922), İzmir, 1991.
- Hüsamettin Ertürk: İlk Devrin Perde Arkası, İstanbul, 1957
- İhsan Ezerli: Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1986), TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 10, Ankara, 1988.
- Mahmut Goloğlu: Sivas Kongresi, Ankara, 1969.
- Asaf Gökbel: Milli Mücadele'de Aydın, Çoşkun Matbaası, Aydın, 1964.
- M. Tayyip Gökbilgin: Milli Mücadele Başlarken, Ankara, 1959.
- Ayfer Göze: İnkılap Tarihimiz ve Atatürk İlkeleri, 2. Baskı, İstanbul, 1985.
- Zühtü Güven: Anzavur İsyanı, İstanbul, 1948.
- Hasan Güzel: Konya'da Milli Mücadele'yi Destekleyen Din Adamları, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, AÜTİTE, Ankara, 1988.
- Paul Horire: Türkiye Nasıl Paylaşıldı? Kaynarca Muahedesi'nden Son Felaketimize Kadar Şark Meselesi, Neşreden: İbrahim Hilmi, İstanbul, 1329.
- Uluğ İğdemir: Yılların İçinden, TTK Basımevi, Ankara, 1976.
- Sivas Kongresi Tutanakları, Ankara, 1986.
- G. Jaeschke: Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, TTK Basımevi, Ankara, 1970.
- Mehmet Kafkas: Milli Mücadele'de Öncüler I, İzmir, 1991.
- Mazhar Müfit Kansu: Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, C. I-II, Ankara, 1988.
- Kâzım Karabekir: İstiklal Harbimiz, İstanbul, 1990.
- Enver Ziya Karal: "Namık Kemal ve Şark Meselesi" Namık Kemal Hakkında, DTCF Yayını, İstanbul, 1942.
- Sırrı Kardeş: Heyet-i Temsiliye ve Mustafa Kemal Paşa Kırşehir'de, Ankara, 1950.
- Zübeyir Kars: Milli Mücadelede Kayseri, Ankara, 1988.
- Kadir Kasalak: Milli Mücadele'de Manda ve Himaye Meselesi, Genelkurmay Yayını, Ankara, 1993.
- Kemal Ali : Şark Meselesine Mathal, Mısır, 1900.
- M.Fahrettin Kırzioğlu: M.Kemal Paşa-Erzurum İlişkileri Üzerine Belgeler, TTK, Ankara, 1991.
- Lord Kinross: Atatürk -Bir milletin Doğuşu, Çev: Necdet Sender, 8. Baskı, İstanbul, 1981.
- Bayram Kodaman: "Amasya Protokolü", BTDD, Sayı: 16 Haziran 1986.

- Şark Meselesi Işığı Altında Sultan II. Abdülhamid'in Doğu Anadolu Politikası, İstanbul, 1983.
- Zeynel Kozanoğlu: Hamit Bey ve Akbaş Baskını, Ankara, 1970.
- Nuri Kötüklü: Milli Mücadele'de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1990.
- Yuluğ Tekin Kurat: Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması, Ankara, 1975.
- Kurtuluşun ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, Ankara, 1973.
- "Milli Mücadelemizin Gerçek Öncüleri", Türk Dünyası Tarih Dergisi, Sayı: 8.
- Milli Mücadele'de Öncekiler ve Sonrakiler, C. 2.
- Cevdet Küçük: "Şark Meselesi Hakkında Önemli Bir Vesika", Tarih Dergisi, Sayı: 32 (Mart 1979).
- Hüseyin Menç: Amasya Tarihinden Sayfalar, Samsun, 1987.
- Milli Mücadelenin İlk Kıvılcımı, Amasya, 1983.
- Milli Mücadele Yıllarında Amasya, Ankara, 1992.
- Mehmet Akif Kur'an-ı Kerim Tefsiri Mevzıa ve Hutbeleri (Hazırlayanlar: Abdulkerim -Nuran Abdülkadiroğlu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, Ankara, 1992.
- Kadir Mısırhoğlu: Kurtuluş Savaşında Sarıklı Mücahitler, 2. Baskı, İstanbul, 1969.
- Milli Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basını, Haz: Zekai Güner - Orhan Kabataş, Ankara, 1990.
- Halit Morali: Mütareke'de İzmir Olayları, Ankara, 1975.
- Lütfü Müftüler: "İstiklal Savaşında Ulemanın Büyük Hizmetleri, Milli Harekatta Askeri Karargâh Olan Müftülük Daireleri", Sebülürreşad, C: III, Sayı: 158.
- Milli Mücadele'de Denizli Heyet-i Milliyesi, Balıkesir, 1947.
- Yunus Nadi: Birinci BMM Açılışı ve İsyanlar, İstanbul, 1955.
- Mim Kemal Öke: "Şark Meselesi ve II. Abdülhamid'in Garp Politikaları
- The Journal of Ottoman Studies, III, İstanbul, 1982.
- Kâzım Özalp: Milli Mücadele (1919-1922), C. I, TTK Yayını, Ankara, 1988.
- Yücel Özkaya: "Ulusal Bağımsızlık Savaşı Boyunca Yararlı ve Zararlı Dernekler", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı : 10.
- M.Zeki Pakalın: Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C.2, İstanbul, 1971.
- Türkmen Parlak: İşgâlden Kurtuluşa, İzmir, 1982.

- Ahmet Sahip: Tarih-i Meşrutiyet ve Şark Mesele-i Hal-i Hazırı, İstanbul, 1328.
- Bayram Sakallı: Ankara ve Çevresinde Milli Hareketler, Ankara, 1988.
- Ali Sarıkoyuncu: “İlk Diyanet İşleri Başkanı M.Rifat Efendi (Börekçi)nin Milli Mücadele tarihimizdeki Yeri”, Türk Kültürü, Sayı: 350.
“Milli Mücadele’de Din Adamları”, Diyanet Aylık Dergisi, Sayı: 28 (Nisan 1993).
- Milli Mücadele’de Zonguldak ve Havalisi, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1993.
“Milli Mücadele’de Afyon Müftüsü Hüseyin (BAYIK) Efendi”, 3. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu, Afyon, 1994.
“Şark Meselesi ve Tarihsel Gelişimi”, Askeri Tarih Bülteni, Sayı: 36, Şubat, 1994.
“TBMM’de İlk Komisyon”, Diyanet Aylık Dergisi, Sayı: 40 (Nisan 1994).
“Şeyh Edebali ve Milli Mücadele’de Bilecik Müftüsü Mehmet Nuri Efendi”, Diyanet İlmi Dergi, C. 30, Sayı: 3 (Temmuz, Ağustos, Eylül 1994).
“Yunan Megalo İdeası ve Batı Anadolu’nun Düşman İşgâlinde Kurtarılmasında Din Adamları”, Diyanet İlmi Dergi, C: 30, Sayı: 4 (Ekim, Kasım, Aralık, 1994).
- Zeki Saruhan: Kurtuluş Savaşı Günlüğü, C. II, Ankara, 1986, Öğretmen Dünyası Yayını, Ankara, 1984.
- Sebahattin Selek: Milli Mücadele, C. 2, İstanbul, 1982.
- Mithat Sertoğlu : “Milli Mücadelemizde Kahraman Denizli”, BTDD, Sayı: 6.
- Adnan Sofuoğlu: Milli Mücadele Kocaeli ve Sakarya’da Kuvayı Milliye ve Karşı Faaliyetler (1919-1921), HÜAİTE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1987.
- Albert Sorel: La Question d Oriet, Paris, 1889.
- Kamil Su: Köprülü Hamdi Bey ve Akbaş Olayı, Ankara, 1984.
- Mehmet Şahinöz: İzmir, Maraş ve İstanbul’un İşgâli Üzerine Yapılan Protesto ve Mitingler, Basılmamış Doktora Tezi, AÜTİ-TE, Ankara, 1986.
- Enver Behnam Şapolya: Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi, Ankara, 1944.
- Hakkı Şenkon: “Maneviyatın Yurt Müdafaasındaki Rolü”, Sebilürreşad, C. 2.
- Bilal Şimşir: İngiliz Belgelerinde Atatürk C. I, Ankara, 1973.

- Selahattin Tansel: Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, Milli Eğitim Basımevi, C. I-III, İstanbul, 1991.
- İlhan Tekeli - Selim İlkin: Ege'de Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşına Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (TAH-TAKİLİÇ) Bey, TTK Yayını, Ankara, 1989.
- Fethi Tevetoğlu: Atatürk'le Samsun'a Çıkanlar, Ankara, 1971.
- Tarhan Toker: Kuvay-ı Milliye ve Milli Mücadele'de Denizli, Denizli, 1983.
- Tarık Ziya Tunaya : Türkiye'de Siyasi Partiler, İstanbul, 1952.
- Mete Tuncay: T.C.'de Tek Parti Yönetiminin Kurulması 1923-1931, 2. Baskı, İstanbul, 1989.
- T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Yayını : Türk İstiklal Harbi, C. 2, Kısım: 2, Ankara, 1963.
- Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi TBMM Hükümet Dönemi, Ankara, 1984.
- M.Akif Tütenk: Milli Mücadele'de Denizli, İzmir, 1949.
- Ünal Türkes: Kurtuluş Savaşında Muğla, İstanbul, 1973.
- Mücteba Uğur: Hasan Basri Çantay, Ankara, 1994.
- Naşit Hakkı Uluğ: Hemşehrimiz Atatürk, 2. Baskı, İstanbul, 1973.
- Orhan Vural: "İstiklal Savaşında Müftülerin Hizmetleri", Sebülreşad, C.I. Sayı: 12.
- Nuri Yazıcı: Milli Mücadele'de Canik Sancağında Pontusçu Faaliyetler (1918-1922), Ankara, 1989.
- Milli Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal – Cilt 1 – Yazarlar Mehmet Kaplan ve İnci Enginün – Kültür Bakanlığı Yayınları
- Atatürk Başkomutan – Cilt 2 – Derleyen Muhterem Erenli – Yapı ve Kredi yayınları
- İstanbul Beldesi İhsaiyat Mecmuası
- Adana'ya Doğru Gazetesi 22 12 1919
- Hadisat Gazetesi 28 Mayıs 1919
- Hakimiyet-i Milliye 5 Mayıs 1936
- Hüdavendigar Gazetesi 19 04 1935
- İleri Gazetesi 28 Mayıs 1919
- İrade-i Milliye 16 Şubat 1920
- Kırşehir 30 Ağustos 1920
- Takvim-i Vakayi No: 3864
- Tercüman 29 Eylül 1965
- Ulus 29 12 1937
- Yeni Gazete 21 Mayıs 1919- 28 Mayıs 1919
- Yeni İstanbul Gazetesi 12 Kasım 1967

- Askeri Tarih Bülteni
- Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi
- Belgelerle Türk Tarihi Dergisi
- Diyanet Aylık Dergi
- Diyanet İlmi Dergi
- Harp Vesikaları Dergisi
- Hayat Tarih Mecmuası
- Kale Aylık Dergi
- Sebilürreşad Mecmuası
- Türk Dünyası Tarih Dergisi
- Türk Kültürü Dergisi
- Türk İstiklâl Harbi, C. 2/1, Ankara, 1963
- Sadi Borak “Sarıklı Bir Mücahit,” Hayat Tarih Mecmuası, Sayı: 9 (Ekim 1968)
- Tarhan Toker, Kuva-yı Milliye ve Millî Mücadele’de Denizli, Denizli, 1983, s.29.
- Cemal Kutay, Kurtuluşun ve Cumhuriyetin...,
- İbrahim Aksakal, Milli Mücadele’de Denizli ve Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi, A.Ü. İlahiyat Fak. Lisans Tezi, 1971, s.13).
- Belgelerle Türk Tarihi Dergisi
- Alptekin Müderrisoğlu, Kurtuluş Savaşı’nın Mali Kaynakları, 2. baskı, Ankara, 1981, s.18-19.
- Cemal Kutay, Milli Mücadele’de Öncekiler ve Sonrakiler, C.2, s.54 vd.
- Türk İstiklâl Harbi, C.2/1, s.182; N. Köstüklü, a.g.e, s.151.
- Bayram Bayraktar, “Milli Mücadele’de Denizli Olayı” “Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.VIII, Sayı:22, s.141-153.
- Orhan Vural, “İstiklâl Savaşında Müftülerin Hizmetleri-Çal Müftüsü Ahmet İzzet Efendi’nin Hatıraları”, Sebilürreşad, C.I, Sayı:12, s.185 vd.
- N. Köstüklü: İstanbul’daki yabancı basın mensuplarına ve İtilâf devletleri yetkililerine hitaben gönderilen protesto telgraflarının suretleri
- Kâzım Karabekir, İstiklal Harbimiz, İstanbul, 1990,
- M. Şefik Aker, İstiklal Harbinde 57. Tümen ve Aydın Millî Cidali, İstanbul, 1937,
- Yücel Özkaya, “Ulusal Bağımsızlık Savaşı Boyunca Yararlı ve Zararlı Dernekler”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi
- Milli Mücadele Dönemi Beyannâmeleri ve Basını,Haz. Zekâi Güner-Orhan Kabataş, Ankara, 1990

- **Rahmi Apak, İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?, 2. Baskı, TTK Basımevi, Ankara, 1990**
- **M. Kemal Atatürk, Nutuk, Bugünkü Dille Yayına Hazırlayan, Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılı Kutlama Koordinasyon Kurulu Yayını,**
- **Ali Fuat Cebesoy, "Büyük Önderi Karşılarken", Ulus, 29.12.1937;**
- **Naşit Hakkı Uluğ, Hemşehrimiz Atatürk, 2. Baskı, Yenilik Matbaası, İstanbul, 1973,**
- **Ankara Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Karar Defteri sûreti. EK: XI.**
- **Sina Akşin, İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele, İstanbul, 1983, s.250.**
- **Celal Bayar, Atatürk'ten Hatıralar, İstanbul, 1955, s.46.**
- **Selahattin Tansel, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, M.E.B. Basımevi, Ankara, 1978, Cilt: III**
- **Yunus Nadi, Birinci B.M.M'nin Açılışı ve İsyanlar, İstanbul, 1955, 44-46;**
- **Lord Kinross, Atatürk-Bir Milletın Doğuşu, Çev. Necdet Sender, 8. Baskı, İstanbul, 1981**
- **Mehmet Şahingöz, İzmir Maraş ve İstanbul'un İlgâli üzerine Yapılan Protesto ve Mitingler, Basılmamış Doktora Tezi (A.Ü.Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1986**
- **İleri Gazetesi**
- **Prof. Dr. Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 6. baskı, Ankara, 1989**
- **Bilal Şimsir, İngiliz Belgelerinde Atatürk, Ankara, 1973, C.I**
- **Ali Sarıkoyuncu-Milli Mücadelede Din Adamları**
- **Ali Sarıkoyuncu-Yunan Megola İdeası**
- **Sadi Borak-Atatürk'ün Özel Mektupları-Atatürk ve Din**
- **Hüseyin Menç-Milli Mücadelede ilk kıvılcım**
- **Nafiz Yetkin-Hatıraları**
- **Orhan Vural-İstiklal Savaşında Müft. Hizmetler**
- **Sinan Meydan - Atatürk ile Allah arasında**
- **Baki Öz - Kurtuluş Savaşında Alevi ve Bektaşiler.**
- **İradei Milliye – Sivas – Gazetesinin 22.Nisan.1920 tarihli "Yurdun Kurtarılması Yolunda Dini ve Vatani Görev**
- **Prof.Dr. Bayram Kodaman, Amasya Protokolü, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi (BTTD), Sayı: 16.**
- **Mete Tuncay, TC.'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931), 2. baskı, İstanbul, 1989, sayfa 219.**

- Orhan Vural, İstiklal Savaşı'nda Müftülerin Hizmetleri, Sebülürreşad, cild 1, Sayı: 12,
- Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih, Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi
- Dr. Selahattin Tansel, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, İstanbul, 1991, C.I
- Atatürk diyor ki, Atatürk'ün Direktif Mahiyetindeki Düşünceleri ve Kısaca Hayatı, 2. Baskı, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1954, s.68
- Emre Kongar, Devrim Tarihi ve Toplum Bilim Açısından Atatürk, Remzi kitapevi, 4.Basım, İstanbul, s.149-15
- Cemal Kutay, Ne buldu, Ne bıraktı, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı, İzmir, Tarihsiz,
- Avni Altınar, Her Yönüyle Atatürk, 2. Baskı, Bakış Kütüphanesi, İstanbul, 1974, s. 376
- Gazi Mustafa Kemal'in Yurtiçi Gezileri – Ertuğrul Zekai Ökte – Cilt: 1
- Mehmet Özel, Atatürk, TC Kültür Bakanlığı, Ankara, 1990, s. 261
- Seyfettin Turhan, Atatürk'te Konular Ansiklopedisi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Şubat 1995
- Prof. Dr. İbrahim Agah Çubukçu, Atatürk ve Laiklik, Genel Kurmay Başkanlığı,
- Prof.Dr. Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri,
- Hanif Fauk, Atatürk Urduca Yayınlarından, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1979
- Prof. Dr. Ayşe Afet İnan, Mustafa Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım, Ankara, 1969
- Atatürk diyor ki, Atatürk'ün Direktif Mahiyetindeki Düşünceleri ve Kısaca Hayatı, 2. Baskı, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1954, s.63
- Ord. Prof. Enver Ziya (1930-03). Atatürk'ten Düşünceler ODTÜ Yayıncılık.
- Atatürk'ün Bütün Eserleri – Kaynak Yayınları
- Alman Basınında Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti –S.Eriş Ülger
- Histoire de l'Empire Ottoman – Hachette
- Suyu Arayan Adam - Süreyya Aydemir
- Atatürk'ün Hatıraları – Falih Rıfkı Atay – İş Bankası Kültür yayınları
- Atatürk ile Bir Ömür – Sabiha Gökçen – Altın Kitaplar

- **Bilinmeyen Tarafı ile Atatürk – Nazif Tepedelenlioğlu**
- **Rıza Nur Kendini Anlatıyor – Abdurahman Dilipak – İşaret Yayın**
- **Mustafa Kemal'den Atatürk'e – Tahsin Öztin – Hür Yayınları**
- **Atatürk'ün Not Defterleri – Ali Mithat İnan**
- **Atatürk'ün Özel Mektupları – Sadi Borak**
- **Ana Britanica**
- **Kurtuluş, Kuruluş, Cumhuriyet – Kültür Bakanlığı**
- **Komutan Atatürk – Celal Erikan – İş Bankası yayınları**
- **Çerkez Ethem Dosyası – Cemal Kutay**
- **Kemalist Devrim ve İdeolojisi – İsmet Giritli**
- **Ağabeyim Mustafa Kemal – Makbule Atadan – Ayyıldız Matbaası**
- **Ankara'nın İlk Günleri – Yunus Nadi – Sel Yayınları**
- **Kılıç Ali Hatıralarını Anlatıyor – Sel Yayınları**
- **19 Mayıs – Falih Rıfkı Atay – Ulus Basımevi**
- **Atatürk'ün Bana Anlattıkları – Falih Rıfkı Atay – Sel Yayınları**
- **Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları – Mustafa Onar**
- **Mustafa Kemal Paşa Samsun'da – Yunus Nadi – Sel Yayınları**
- **İnkılapçı Atatürk – Falih Rıfkı Atay – Yücel dergisi**
- **İki Neslin Tarihi – Ahmet Cevat Emre**
- **Ellinci Yılında Türk Harf Devrimi – Afet İnan**
- **Atatürk'ün Anıları – Dr. İsmet Görgülü – Bilgi Yayınevi**
- **Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Yurtiçi Gezileri - Ertuğrul Zekai Ökte – Tarihi Araştırma Vakfı**
- **Atatürk'ün yazdığı Yurttaşlık Bilgileri – Afet İnan – Çağdaş yayınları**
- **The Young Turks – Ahmad Feroz**
- **Milli Kurtuluş Tarihi – Doğan Avcıoğlu – İstanbul Matbaası**
- **Sarı Zeybek – Can Dündar – Milliyet Yayınları**
- **İkinci Adam- Şevket Süreyya Aydemir – Remzi Kitabevi**
- **Atatürk ile Üç Ay – Ahmet Hamdi Başar**
- **Sınıf Arkadaşım Atatürk – Ali Fuat Cebesoy**
- **O zamanlar – İsmail Habib Sevük**
- **Atatürk Bizimle – Mükerrrem Kamil Su – Aka-İnkılap Yayınevi**
- **Atatürk – Bir Milletten Yeniden Doğuşu – Lord Kinross**
- **Yaşayan Atatürk – Necdet Eroğlu – Ünite Bilgisi Yayınevi**
- **Atatürk Devrimi ve Temelleri – Bedia Akarsu – İnkılap Yayınları**
- **Yayınlanmamış Belgelerle Atatürk – Niyazi Ahmet Bamoğlu – Gözen yayınları**

- **Kurtuluş Savaşında Atatürk – Ziya Tütüncü – Milliyetçi Yayınlar**
- **Atatürk – Yapı Kredi Yayınları**
- **Kemal Atatürk – Prof. Dr. Feridun Ergin – Yaşar Eğitim ve Kültür Yayınları**
- **Gazinin Hayatı – İstanbul Maarif Kitaphanesi Yayını**
- **Yerli, Yabancı 80 İmza Atatürk'ü anlatıyor**
- **Atatürk Denizinden Damlalar – Behçet Kemal Çağlar – Ak Yayınları**
- **Devrim Yazarlarının Kalemile Milli Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal – Kültür Bakanlığı Yayınları**
- **Hicri 1400 yıla yaklaşırken Kölelikten Efendiliğe – Samiha Ayverdi**
- **Atatürk'ün Adana seyahatları – Taha Toros**
- **Burası Ankara – Nejat Akgün – Ankara Kulübü yayınları**
- **Encyclopaedia of İslam**
- **Halifelğin Kaldırılması ve Laiklik – Seçil Akgün – Turhan Yayınları**
- **Kürtler ve Ulusal Demokratik Mücadeleleri – Mehmet Bayrak**
- **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivleri**
- **Türk Kurtuluş Savaşı – Fahri Belen**
- **Fikriye – Şemsi Belli**
- **Atatürk – Andrew Mango – Sabah Kitapları**
- **Mevhibe – Gülsün Bilgehan – Bilgi Yayınları**
- **İmparatorluğun Çöküşü – Mithat Şükrü Bleda – Remzi Kitabevi**
- **Atatürk'ün Sofrası – İsmet Bozdağ – Kervan Yayınları**
- **Hep Atatürk'ün yanında – Salih ve Cemil Bozok- Çağdaş Yayınları**
- **Dersim Raporları – Faik Bulut – Yön Yayınları**
- **Cavit, İdama Beş Kala – İsmet Bozdağ – Emre Yayınları**
- **Atatürk'le 2,5 yıl – İzzetin Çalışlar – Yapı Kredi yayınları**
- **Son Padişah Vahdettin – Yılmaz Çetiner – Milliyet Yayınları**
- **Makedonya'dan Ortaasya'ya; Enver Paşa**
- **İngiliz Dışişleri Bakanlığı Arşivleri**
- **Milli Mücadelede Konya – Cemal Kutay**
- **Osmanlı Sarayının Son Günleri**
- **Foundations of Turkish Nationalism – Uriel Heyd**
- **Türkiye Cumhuriyetinde Laiklik – Bülent Daver**
- **Birinci Mecliste Muhalefet – Ahmet Demirel – İletişim Yayınları**
- **Atatürk'ten Bilinmeyen Hatıralar – Münir Hayri Egeli**

- **Turkey Today – Grace Ellison**
- **İstiklal Harbinin Esasları – Kâzım Karabekir**
- **Üç Devirde Bir Adam – Ali Fethi Okyar**
- **The Greek Minority Of İstanbul and Greek-Turkish Relations – Alexis Alexandris**
- **İki Neslin Tarihi – Ahmet Cevat Emre**
- **İstiklal Mahkemeleri – Turan Alkan – Ağaç Yayınları**
- **Hatıralar – İsmet İnönü**
- **Vatan Hizmetinde – Yusuf Kemal Tengirşek – Kültür Bakanlığı**
- **Atatürk'le Samsun'a çıkanlar – Fethi Tevetoğlu**
- **Türk devrimi ve Sonrası – Taner Timur – İmge yayınları**
- **Atatürk'ün Günlüğü – Orhan Topçuoğlu**
- **Atatürk'ün Düşünce Yapısı – Gürbüz Tüfekçi – Turhan Yayınları**
- **On Yıl Savaş ve Sonrası – Fahrettin Altay – İnsel yayınları**
- **The Eastern Question – M.S. Anderson**
- **Yüzyılımızda bir İnsanımız – Rauf Orbay**
- **Görüp İşittiklerim – Ali Fuat Türkgeldi**
- **Saray ve Ötesi – Halid Ziya Uşaklıgil**
- **Atatürk ve Harf Devrimi – M. Şakir Ülkütaşır***
- **Siyasal Anılar – Hüseyin Cahit Yalçın – İş Bankası Yayınları**
- **Türk İstiklal Harbine Katılan...Komutanların Biyografileri – ATASE**
- **Çankaya – Falih Rıfkı Atay**
- **Turkish Nationalism in The Young Turk Area – Masami Arai**
- **Atatürk'ün Anıları – İsmet Bozdağ**
- **Cehennem Değirmeni – Rauf Orbay**
- **Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Anıları – S.I. Aralov**
- **Makers Of Modern Europe**
- **Hatıralar – Çerkez Ethem**
- **Görüşlerim – Tefik Rüştü Araş**
- **Moskova Hatıraları – Ali Fuat Cebesoy**
- **İstiklal Harbimizde Süvari Kolordusu – Fahrettin Altay**
- **İsmet İnönü – Metin Heper**
- **Mustafa Kemal ile 1000 gün – Nezihe Araz – Apa Yayınları**
- **Atatürk ve Konya – Evren Afif Babalık**
- **Under Five Shabs – Hassan Arfa**
- **Harp Tarihi Belgeleri Dergisi – E.U Basım Evi**
- **Atatürk Silifke'de – İzzet Aslan – Kemal Matbaası**
- **Military Operations – Oglander Aspinall**
- **Başöğretmen Atatürk – Ahmet Bekir Palazoğlu**

- Türk Millet Mücadelesi – Ertuğrul Zekai Ökte - Belgelerle Türk Tarihi Dergisi
- Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları – T.C. Kültür Bakanlığı
- Atatürk'ün Özel Arşivinden Seçmeler – T.C. Genelkurmay Başk.
- Doğumunun 100.cü yılında Atatürk – T.C. Kültür Bakanlığı
- Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri –Türk Tarih Kurumu
- Askeri Tarih Belgeleri Dergisi – Genel Kurmay Başkanlığı Basımevi
- İnönü Atatürk'ü Anlatıyor – Abdi İpekçi
- Paşaların Kavgası: Atatürk-Karabekir – İsmet Bozdağ
- Atatürk devrimi ve Gerçeklerimiz – Ali Nail Kubalı
- Pontus Meselesi – Yılmaz Kurt
- Türk-İngiliz İlişkileri - Ömer Kürkçüoğlu
- Atatürk and The Modernisation of Turkey – Jacob Landau
- Siyasi yönleri ile Kurtuluş Savaşı-Naşit Hakkı Uluğ – Milliyet Yayınları
- Yakın Tarihte Gördüklerim, Geçirdiklerim – Ahmet Emin Yalman
- Dağ Yolu – Hamdullah Suphi Tanrıöver
- Atatürk ve Komünizm – Rasih Nuri İleri – Sarmal Yayınevi
- Atatürk Döneminde Muhalefet – Nurşen Mazıcı
- Gazi Paşaya Suikast – Uğur Mumcu – Tekin Yayınları
- Atatürk Milliyetçiliği – Baskın Oran - Bilgi Yayınevi
- Komintern Belgelerinde Türkiye – Doğu Perinçek - Kaynak yayınları
- La Mort de Smyrne – Rene Puaux
- Harp Hatıralarım – Ali İhsan Sabis – İnkılap yayınları
- Milli Mücadelede İller ve Valiler - Kamil Erdeha - Remzi Kitabevi
- Milli Mücadele yıllarında Amasya – Hüseyin Menç – Ankara, 1992
- Ulusal Bağımsızlık Savaşı Boyunca Yararlı ve zararlı Dernekler – Dr. Yücel Özkaya – Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi
- Atatürk'ten Hatıralar – Hasan Rıza Soyak – Yapı Kredi Yayınları
- Türk'ün Ateşle İmtihani – Halide edip Adıvar
- Roman Gibi – Sabiha Sertel – Ant Yayınları
- Demirci Mehmet – Süreyya Sındırgılı – Sel Yayınları

- **Türkiye'nin Siyasal Anlaşmaları – İsmail Soysal**
- **Atatürk'e İzmir Suikastının İçyüzü – Pakize Sönmez - Detay Yayın**
- **Atatürklü Günler – Vural Sözer**
- **Atatürk'ün Nöbet Defteri**
- **Mondros'tan Mudanya'ya kadar – Selahattin Tansel**
- **Atatürk'ün resmi Yayınlara Girmemiş Söylev, Demeç, Yazışma ve Söyleşileri – Sadi Borak - Kaynak Yayınları**
- **İstiklal Savaşının Belge ve Resimleri – Gün Basımevi**
- **Atatürk Özel Arşivinden seçmeler – Genel Kurmay Yayınları**
- **Kurtuluş Savaşı Anıları-Miralay Bekir Sami Günsav-Cem Yayınevi**
- **Atatürk Antolojisi – Yusuf Çotuksöken – İnkılap – Aka Yayınları**
- **Mustafa kemal Samsun'da – Yunus Nadi – Sel Yayınları**
- **Türk İstiklal Harbi – T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Basımevi**
- **Atatürk/Komutan, İnkılapçı ve Devlet Adamı Yönleri ile – T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Basımevi**
- **Ana Hatları ile Türk İstiklal Harbi-İsmet Görgülü-Kastaş Yayınevi**
- **Bütününü Erzurum Kongresi – Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzioğlu – Kültür Ofset Yayınları**
- **Sivas Kongresi Tutanakları – Uluğ İğdemir – Türk Tarih Kurumu**
- **Atatürk ve Çağdaşlaşmanın Temel İlkeleri – Prf.Dr. Ünsal Yavuz**
- **Atatürk Kronolojisi – M. Kemal Savi**
- **Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyetinin ait Belgeler – Faik Reşit Unat**
- **Atatürk'ün Milli Dış Politikası (Milli Mücadele Dönemine ait 100 Belge) – Kültür Bakanlığı Yayınları**
- **Atatürk Anadolu'da – Tevfik Bıyıklıoğlu – Türk Tarih Kurumu**
- **Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı – Sebahattin Selek – Ağaoğlu Yayınevi**
- **Atatürk Haftası Armağanı – 10.Kasım.1982 de yayınlanan Belge**
- **Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi - Güney Matbaacılık**
- **Milli Mücadelede Erzurum – Cevat Dursunoğlu**
- **Türkiye'de Siyasi Partiler – Tarık Zafer Tunaya**
- **Türk İnkılap Tarihi Kronolojisi – Jaeschke Gotthard**

- Türk Devrim Tarihi – Genelkurmay Başkanlığı
- Atatürk'ün özellikleri – Kılıç Ali
- Atatürk – İsmail Hakkı Baltacıoğlu
- Siyasi Hatıralarım – Ali Fuat Cebesoy
- Milli Mücadele Hatıraları – Ali Fuat Cebesoy – Vatan Yayınevi
- İstiklal Savaşının Belge ve Resimleri-Nurettin Peker-Gün Basım
- Heyeti Temsiliye Kararları – Dr. Bekir Sıtkı Baykal – Türk Tarih Kurumu Yayınları
- Kurmay Albay Dadaylı Halit Bey Akmansü – Dr. Ziya Göğem – Halk Matbaası
- İçel Kurtuluş Savaşı Anıları – Emin Arslan Karakuş
- Osmanlıdan Cumhuriyete Yüzyılımızda Bir İnsanımız – Hüseyin Rauf Orbay – Kazancı Matbaası
- Bir Roman Gibi – Bezmi Nusret Kaygusuz – İhsan Gümüşayak Matbaası
- Atatürk'ün Samsuna çıkışı ve Kurtuluş Savaşının Başlatılmasına dair Belgeler – ATASE Yayınları
- Atatürk'le beraber – Aslan Tufan Yazman
- Şevket Yurdu Çiçekleri – Etem Ruhi Alper
- İzmir Suikastı ve İstiklal Mahkemeleri – Azmi Nihat Erman
- Atatürk hakkında hatıra ve belgeler – Afet İnan
- “Varlık Dergisi”
- “Paşaeli Dergisi”
- “Büyük Mecmua”
- “Hakimiyeti Milliye” Gazetesinin eski sayıları
- “Milliyet” Gazetesinin eski sayıları
- “Cumhuriyet” Gazetesinin eski sayıları
- “Açıksöz” Gazetesi (Kastamonu) eski yazıları
- “İlkdam Gazetesi”nin eski yazıları
- “Vakit Gazetesi”nin eski sayıları
- “Tanin” Gazetesinin eski sayıları
- “Yenigün” Gazetesi eski sayıları
- “İkdam” Gazetesi eski sayıları
- “Alemdar” Gazetesi eski sayıları
- “Dersaadet” Gazetesi eski sayıları
- “Anadolu’da Yenigün” Gazetesi eski sayıları
- “Tevhid-i Efkar” Gazetesi eski sayıları
- “Akşam” Gazetesi eski sayıları
- “Yeni Şark” Gazetesi eski sayıları
- “İleri” Gazetesi eski sayıları

- “Sabah” Gazetesi eski sayıları**
- “Babalık” Gazetesi eski sayıları**
- “Yeni Şark Gazetesi”nin eski sayıları**
- “Tercüman-ı Hakikat” Gazetesi eski sayıları**
- “Halk” Gazetesi eski sayıları**
- “İradei Milliye” Gazetesinin eski sayıları**
- “Anadolu Ajansı Bültenleri”**
- “Yeni Sabah” Gazetesinin eski sayıları**
- “Askeri Tarih Belgeleri” Dergileri**
- “Ümit Mecmuası” eski sayıları**
- “The Toronto Daily Star” Gazetesi – Kanada**
- “Ausländische Blätter” Gazetesi – Almanya**
- “The Times” – Londra**
- “L’illustration” Fransız dergisi**
- “New York Times” – Amerika Birleşik Devletleri, New York**
- “Deutsch Tageszeitung” Gazetesi – Almanya**
- “Neue Freie Presse” Gazetesi – Almanya**
- “Petite Parisien” Gazetesi – Paris, Fransa**
- “Deutsche Allgemeine Zeitung” Gazetesi – Almanya**
- “Dailly Telegraph” Gazetesi – Londra, İngiltere**
- “Weser Zeitung” Gazetesi – Almanya**
- “Vossische Zeitung” Gazetesi – Berlin, Almanya**
- “Morning Post” Gazetesi – İngiltere**
- “Berliner Tageblatt” Gazetesi – Berlin, Almanya**
- “Chicago Tribune” Gazetesi – Chicago, Amerika Birleşik Devletleri**
- “Hamburger Nachrichten” Gazetesi – Hamburg, Almanya**
- “Le Journal” Gazetesi – Paris, Fransa**
- “Kölnische Volkszeitung” Gazetesi – Köln, Almanya**
- “Corriere Bella Sera” Gazetesi- Hindistan**
- “Münchener Neuste Nachrichten” Gazetesi, Münih, Almanya**
- “Vorwärts” Gazetesi – Almanya**
- “Frankfurter Zeitung” Gazetesi – Frankfurt, Almanya**
- “Danziger Zeitung” Gazetesi – Almanya**
- “Hamburger Fremdenblatt” Gazetesi – Almanya**
- “Hamburgischer Corespondent” Gazetesi- Hamburg, Almanya**
- “Reuter Ajansı”**
- “İslam Ansiklopedisi (Atatürk ve Din Adamları Maddeleri)**

YAZARIN YAYINLANMIŞ DİĞER ESERLERİ...

- 1.- Gönül Bahçemde Küçük Gezintiler**
- 2.- İnsanları Seveceksin**
- 3.- Gençler Sorunu mu? Yetişkinler Sorunu mu?**
- 4.- Mutluluk Çıkmazı**
- 5.- İçerdekiler, Dışardakiler**
- 6.- Dost Dost Dedikleri**
- 7.- Kader**
- 8.- İnsan Olma Sanatı**
- 9.- Ben Kimim? Siz Kimsiniz?**
- 10.- Atatürk'ün ağzından Atatürkçülük**
- 11.- Düşüncenin İstirabı**
- 12.- Ölümün Pembe Yüzü**
- 13.- İçimizdeki Sessizlik**
- 14.- Sevginin Gizemi**
- 15.- Bir Millet Böyle Kurtuldu**
- 16.- İnsanın Bitmeyen Arayışı Mutluluk**
- 17.- Her Şeye Rağmen Aşk**
- 18.- Pırıltılar – Kıpırtılar**
- 19.- İnsanı Tanıma Sanatı**
- 20.- Türk Kadınının Uyanışı**

- 21.- Mustafa Kemal ve Vahdettin**
- 22.- Kanla Yazılan Destan Çanakkale**
- 23.- Sarıkamış Faciası**
- 24.- Atatürk ve Deniz sevdası (Albüm)**
- 25.- Atatürk'ün Çocukları (Albüm)**
- 26.- Düşünen İnsanın Sancılı Dünyası**
- 27.- Hümanizm**
- 28.- Mevlana Felsefesi**
- 29.- Çanakkale'den Gelibolu'ya**
- 30.- Atatürk Anıları**
- 31.- Dünya Şairlerinden Atatürk Şiirleri**
- 32.- İçsel Dünyamızın Derinliklerinde**
- 33.- Kadınlar ve Kadınlarımız**
- 34.- Ölümün Pembe Yüzü – II**
- 35.- Gönül Dağarcığımdan Özdeyişler**
- 36.- Beyaz Ölüm – Sarıkamış Gerçeği**
- 37.- Çağdaş Atatürk Fotoğrafları Albümü – Cilt 1**
- 38.- Türkiye Gerçeği 1919/1929 Kitap: 1**
- 39.- Türkiye Gerçeği 1919/1929 Kitap: 2**
- 40.- Dayanışma-Paylaşma-Yardımlaşma**
- 41.- Saltanattan Cumhuriyete – Vahdettin ve Mustafa Kemal**
- 42.- Çağdaş Atatürk Fotoğrafları Albümü – Cilt 2**
- 43.- Dünya Milletleri Gözüyle Atatürk.**
- 44.- Çanakkale'den Anılar (Hollanda Basımı)**
- 45.- İşte Aşk Budur**
- 46.- Dostluk**

- 47.- Huzur Kapısının Sihirli Anahtarı – Mutluluk**
- 48.- Yunus Emre**
- 49.- Düşünüyorum Öyleyse Varım**
- 50.- Her şeyden önemlisi İnsan Olmak**
- 51.- Mehmet Akif Ersoy’u Anlamak**
- 52.- Niçin Atatürk?**
- 53.- Atatürk Fotoğrafları Albümü**
- 54.- Bir Devrin Uyanışı-Türkiye Gerçeği – Kitap:1**
- 55.- Bir Devrin Uyanışı-Türkiye Gerçeği – Kitap:2**
- 56.- En Güçlü Tanık Vicdan**
- 57.- Fotoğraflarla Atatürk Anıları**
- 58.- Fotoğraflarla Çanakkale Destanı Albümü**

HANRİ BENAZUS

ULUSAL KURTULUŞ MÜCADELESİNDE

DİN ADAMLARIMIZ

Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde Din Adamları konusunda kitap ve araştırmalar neredeyse yok denecek kadar azdır. Halbuki Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Cumhurbaşkanlığı ve Osmanlı Arşivleri, Din Adamlarımızın vatanseverliklerini, kahramanlıklarını dile getiren belgelerle doludur.

Sözü edilen arşivlerdeki belgeler iyice incelendiğinde, bu kitap dikkatlice okunduğunda onların, yüzlerce tiyatro eserinde, filmlerde ve karikatürlerde hafife alınan uydurma kıyafetli, ürkek bakışlı şahıslar ve kurnaz karakterli tipler olmadıkları açıkça görülecektir.

ISBN: 978-605-5476-72-4

9 786055 476724

bizim kitapçı

www.bizimkitapci.com